Akadémia
va bör

AZ
1843/44-IK ÉVI MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI
ALSÓ TÁBLA
KERÜLETI ÜLÉSEINEK
NAPLÓJA.

SZERKESZTETTE ÉS SAJÁT KÖLTSÉGÉN KIADTA

KOVÁCS FERENCZ

ÜGYVÉD, CSONGRÁDMEGYE VOLT ALISPÁNJA ÉS H. M. VÁSÁRHELY VÁROS VOLT ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐJE.

III. KÖTET.

BUDAPEST.

1894.

Ára 5 frt.

M. ACADEMIA
KÖNYVTARA

M Pol
O
1339

AZ

1843/44-IK ÉVI MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI ALSÓ TÁBLA KERÜLETI ÜLÉSEINEK NAPLÓJA.

SZERKESZTETTE ÉS SAJÁT KÖLTSÉGÉN KIADTA

KOVÁCS FERENCZ

ÜGYVÉD, CSONGRÁDMEGYE VOLT ALISPÁNJA ÉS H. M. VÁSÁRHELY VÁROS VOLT ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐJE.

III. KÖTET.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1894.

178623

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

HARMADIK KÖTET:

1843 november 10-től 1844 január 24-ig.

M. T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

99. Kerületi ülés.

1843. november 10-én.

Elnökök: Zsitvay József (Szerém megye); Erőss Lajos (Szabolcs megye). *Jegyzők:* Ghyczy és Palóczy. *Naplóvivő:* Bottka Tivadar.

Tárgy: Jelentések. — Javaslat az országgyűlés évenként tartása iránt.

Palóczy ker. jegyző felolvasá a követi megbízó leveleket vizsgáló választmány folytatólagos jelentését a szatmármegyei új követek iránt. — Azután

Ghyczy ker. jegyző olvasá a KK. és RR.-nek az 1840 : 3. t. cz. által a katonai élelmezés és szállásolás tárgyában kiküldött országos választmány jelentésére tett észrevételeiknek szerkezetét, melyben csak pár szó változtatás történt, mi által világosabban kifejeztetik, hogy az országos választmány a deperditákat törvényeseknek el nem ismeri. Ugyanaz felolvasá az e tárgybani felírási javaslatot.

Az *elnökség* bemutatá a közadó kulcsának kidolgozására kiküldött választmány megválasztott tagjainak névsorát, mely köziratra bocsáttatott; a bányászati választmányhoz pedig a volt szatmári követ, Ujfalussy Miklós helyébe nógrádi követ, Kubinyi Ferencz ajánltatott tagul, mit a Tábla közhelyesléssel fogadott. Ismét

Palóczy jegyző lépvén az elnöki asztalhoz, felolvasá az országos választmányok alakítása módjáról szóló törvényjavaslatot s izenetet.

Ezután *Klauzál* új indítványt tett, hogy miután a világ egy nemzetének sincs annyi tenni valója, mint a magyarnak, a mostani rendszer mellett pedig a tömérdek munkának bevégzését várni nem lehetne, ezentúl ne csak minden harmadik évben, hanem évenként tartassék országgyűlés; és pedig a téli hónapokban, novembertől áprilisig, hogy a követek gazdasága távollétük által ne szenvedjen.

A Tábla felszólaló tagjai egyenként osztoztak ezen szükséges,

czél- és korszerű indítvány lényegére nézve az indítványozó követ nézetében, de küldőik utasítását akarták az iránt elvárni, mielőtt tanácskozásba vétetnék.

Perczel (Tolna megye követe): Megjegyzi, hogy ha minden kérdés a megyei utasítások beérkezésétől függesztetik föl, úgy soha semmi tárgy sem fog tanácskozásba vétethetni, s visszaélésekre adatik alkalom; mert arra, hogy a legfontosabb, legszükségesebb indítvány örök időkre elhalasztassék, elég lesz csupán egy megyének utasítást nem adni. Mihelyt tehát valamely tárgyra nézve a megyék többségének utasítása van, fel lehet azt venni.

Az indítvány azonnali tárgyaltatása ellen azonban felhozatott a napirend, melyet tanácsos megtartani, ha csak rendkívüli eset közbe nem jő; felhozatott továbbá a tárgy fontossága, mely sokkal tetemesebb, mint sem így rögtönözve könnyedén elvégeztethetnék, s mint sem ahoz a követek egyszerre szólhatnának a nélkül, hogy magokkal s utasításaikkal számot vessenek.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe): Az országgyűles évenkénti tartását mindenki óhajtja ugyan, de ha a tanácskozási formák így maradnak, mint jelenleg, úgy lehetetlen leend a szükségkép elvégeztetni kellő tárgyakat is a téli hónapokon át elvégezni. Ezen kérdés tehát szorosan összefügg az országgyűlés elrendezésével és bővebb megfontolást kíván. Utasítás érkeztéig azért elhalasztani kívánja.

Huszár (Nógrád megye követe): Küldői azon utasítását adja elő, hogy a választmányok munkálatai, mielőtt a küldőkkel nem közöltetnek, ne vétessenek tanácskozás alá, s egyszersmind panaszukat, hogy ekkorig ellenkező is történt.

Szentkirályi (Pest megye követe): Nem kívánja a halasztást, de azt míg utasítása nem lesz, halasztani kívánja; szükségesnek látja, hogy a tárgy érett megfontolás végett holnapra halasztassék.

Zsedényi (Szepes megye követe): Hasonlag nyilatkozván végzés lőn, hogy a csongrádi indítvány holnap fog fölvétetni.

100. Kerületi ülés.

1843 november 11-én.

Elnökök: Erőss (Szabolcs), Zsitvay (Szerém). *Jegyző:* Ghyczy. *Naplóvivő:* Bottka.

Tárgy: Indítvány az évenként tartandó országgyülések iránt.

A tegnap tett indítvány tüzetvén ki tanácskozásra az elnökség által, t. i. hogy az országgyülés évenként tartassék

Rohonczy (Sopron megye követe): Kijelenti, hogy küldői minden fontosabb tárgy felvételét csak úgy kívánják, ha a követi kar egy harmada utasítással el van látva. Hat heti halasztást kíván.

Sárközy (Fehér megye követe): Szinte utasítására hivatkozik, mely szerint, mint megyéje körlevélben is kijelenti, a fontosabb tárgyak fölvételét hat hétig tiltja, ha csak a képviselő-testület két harmada iránt utasítással ellátva nincs.

Pázmándy (Komárom megye követe): Elmondá, hogy ezen indítvány nem új és sem a küldőket, sem a tőlük annyira tartó követ urakat meg nem lepheté; mert hónapok óta be van igtatva a megyei indítványok azon sorába, mely a megyékkel már régen közöltetett, s mely iránt azóta minden megye, ha akart, utasítást adhatott. Oly fontos ez indítvány, hogy e nélkül a nemzetnek jövendője nincs, s éppen azért szükséges, hogy ez országgyülésen okvetlenül törvénybe jöjjön; hogy pedig ez megtörténhessék, nem lehet az országgyülés végéig halasztani, mert éppen fontosságánál fogva hihető, hogy a Főrendekkel hosszabb megvitatást kívánand.

Hertelendy (Torontál megye követe): Hozzá tevé az indítványhoz, hogy az országgyülés évenként a téli hónapokban Pesten tartassék, s hogy a kegyelmes kir. előadások a kir. meghivó levelekbe előlegesen beigtattassanak; mi által az is előmozdíttatik, hogy az országgyülés gyorsabban végezi teendőit, mert a Pesten tartás által közlekedésekönnyül, a javaslott másik rendszabály által pedig az utasítás-adás gyorsíttatik. Kívánja az évenkénti országgyülést, ezen 10—12 millióból álló nemzet szüksége, melynek a három évenként tartatni szokott összejövetel meg nem felel; a más müvelt nemzetekkel együtt haladás vágya, mely az iszonyú tömegre gyült reformkérdéseink minél előbbi ledolgozását szorgalmazza, s a meglevő s még történhető sérelmek

gyors és czélszerű orvoslása, mert minél többször jő orvos a beteghez, annál hihetőbb, hogy azt meggyógyítja.

Zsedényi (Szepes megye követe): Azon véleményben lévén, hogy utasítások elvárása nélkül az indítványhoz lényegileg szólni nem lehet, csak conversatiónak akará tekinteni a mai gyűlést, s azonnal meg is kezdte a bővebb conversatiót. A három évenként tartatni szokott országgyűlés aránytalan léte teendőink roppant tömegével, első tekintetre szembeszökő. Másik ok az országgyűlés évenkénti tartását kívánni, azon ellenszenv, melylyel nemzetünk a központosítás ellen viseltetik. Hogy igazgatási centralisatió nélkül kellőképp nem haladhatunk, az tagadhatlan, de mivel ezen központosítást a kormányban feltalálni a nemzet nem akarja, Csongrád követe az évenként tartandó országgyűlés által akar ezen segíteni, mely minél gyakrabban összeül, annál jobban őrködhetik a nemzet biztossága, boldogsága s méltósága felett.

Ezen okokat elismeri a szóló követ, de az eszme alkalmazását idő előttinek tartja, míg egy pár elv, melynek azt okvetlenül megelőznie kell, el nem döntetik. Ha az országgyűlések historiáját tekintjük, úgy találjuk, hogy a gyakran tartott országgyűlések inkább csak a pártok küzdhelyei, a hatalmasok harczmezei lévén, nem csak előmozdítói nem, sőt inkább akadályai voltak az észszerű előmenetelnek.

Ezt ő nem az országgyűlési institutiónak, hanem a képviselet hiányának tulajdonítja. A régi magyar országgyűlés minden inkább volt, mint törvényhozó test, miképp annak lennie kell; valódi képviseletnek híre sem volt abban, inkább egyes hatalmas olygarchák által oda küldött s azoktól függő emberek testületének nevezhető, kiknek eljárása által a nemzet nagy teste leginkább csak vesztett és szenvedett. Ujabb időkben jobb és jobb elemekből kezdett ugyan alkottatni az országgyűlés, de a tiszta képviselet fogalmának most sem felel meg az. Mert van-e itt képviselve az egész nemzet? Nem állanak-e fenn mai napig az osztályok előjogai? Jól hat-e ezen eldaraboltság a nemzeti egységre? S ki meri magára vállalni a feleletterhet, hogy ha ily rendezés vagy inkább rendetlenség mellett tartatik évenkint országgyűlés, ennek jó sikere s a zavar még nagyobb nem leend? Míg a magyar országgyűlés csak egy nemzeti töredék kifolyása, mely az összes nemzeti élet szükségeit természetesen nem képviselheti úgy, mint kellene, addig ezen országgyűlés gyakoribb tartása csak erősítené az osztályok előjogait, nevelné a szakadást, egy nagyszerű és kilábolhatlan zavarba vezetne s a nemzet vesztét siettetné. Az indítványozott rendelkezést tehát meg kell előzni annak, hogy az országgyűlés szilárdabb ala-

pokra tétessék s minden néposztály képviselve legyen. Jól tudja a szóló követ, hogy ezt egyszerre felújni nem lehet; de meg van győződve, hogy ennek meg kell előzni az évenkénti gyűlést. Szükséges előzménynek tartja továbbá a nyügöző követi utasítások, valamint a visszahívhatási jog megszüntetését is. Hite szerint kötelező utasításokkal ellátott követekkel évenkinti országgyűlést tartani nem lehet. Nem tudja, minemű féltékenység vagy szomorú tapasztalás bírta ily szokásra a nemzetet, de annyi bizonyos, hogy ebben a bizodalomnak semmi kifejezése nincs. Ha megvesztegetés, eltántorodás ellen van irányozva, úgy czéljának meg nem felel; mert az utasítások úgy tetsző magyarázása csakugyan szokásban van és sok esetben kikerülhetetlen; miből az a következés, hogy csak a követ bizalmat érdemlő egyénisége nyújthatja a nemzeti jogok biztositékát. Ellenben az utasítások — pedig most utasításadás mániájában szenvedünk, és minden legkisebb kérdésben utasítás kell — azt okozzák, hogy az országgyűlés csigalassúsága példabeszéddé vált. S ha az utasításadások ily szigorúan s ily kiterjedésben vétetnek, úgy most is egyazon módon gyakoroltatik a törvényhozás, mint hajdan Rákos mezején; úgy képviseleti rendszer nem létezik. E bajon csak közbizodalom segíthet, s ezt előteremteni a nemzet kötelessége. Mi a visszahívási jogot illeti, természetes ugyan, hogy annak, ki a követet küldi, joga is legyen azt visszahívni, de másrészről igaz, hogy e jog a valódi nemzeti képviselet főelveivel ellenkezik; mert ebből az következik, hogy a képviselő küldői szempillanatnyi s provinciális érdekének feláldozza a haza közérdekét; hogy nem a közös magyar haza, hanem egyik vagy másik megye képviselőjének tekinti magát; mit ha nem tesz, perczenként ki van téve a visszahivatás veszedelmének. Figyelmet érdemelnek azon erkölcstelenítő cselszövények, azon rágalom-tömeg, miket a visszahivási jog gyakorlata s ennek tudata mozgásba tesz; mindezek még nagyobb mértékben űzhetik dulongásaikat, ha evenkint tartatik országgyűlés. Ezen szempontokból igen korainak tartja ez indítványt a szóló követ s noha nem ellenzi, hogy az eszme bővebb kidolgozására kerületi választmány neveztessék, de rögtön bele menni nem akar.

Az itt kimondott nézetek nem maradtak czáfolat nélkül, mert *Szilber (Szeged város követe)* azonnal kijelenté, hogy ő Szepes követével egy véleményben nem lehet, mert a tapasztalás mutatja, hogy mióta az országgyülések rendesen megtartattak, szilárdabb a törvényhozás. Pártolja a csongrádi indítványt; 3 évre választandó, de visszahívható követeket kíván.

Utána *Perczel (Tolna megye követe)* szinte kijelenté, hogy

nem hajlandó az egészet conversatiónak tekinteni, hanem oly valóságos és érvényes kerületi ülésnek, mely egy indítványtevési joggal felruházott követ indítványa felett komolyan tanácskozik és határoz. Csodálkozását jelenté ki az iránt, hogy Szepes követének, ki nem régiben a municipiumok korlátlanságát annyira védelmezte, most újra központosítani derült kedve; mert ő éppen az ő okoskodásai által érzé magát meggyőzöttnek arról, hogy évenkinti országgyűlés kell; mert éppen az osztályok elkülönzöttsége, a nemzeti egység szétdaraboltsága kivánják az összeforrás organumának minél gyakoribb működését s éppen az országgyűlés az az út, melyen a tiszta képviseleti rendszer behozható. Abban egyetért ama követ úrral, hogy rossz és hibás testülettel jó törvényt hozni nem lehet s hogy országgyűlésünk mostani szervezetében, — nem képviselvén az egész nemzetet, mint kellene — gyönge és szűk alapon áll, mely neki nem képes kellő tekintetet szerezni a kormány ellenében. De éppen a lebegő hírek még jobban szükségessé teszik, hogy a nemzet hathatósan lépjen fel s jelentse ki, hogy országgyűlést tartani akar s pedig, míg a fenforgó reformkérdések be nem fejeztetnek, akar évenkint; hogy ezen országgyűlést a nemzet szükségei kivánják s azt mindenféle ürügyek alatt szétoszlatni nem lehet.

Zsoldos (Veszprém megye követe): Szepes követe fél, hogy a kiváltságok sok volta akadályozza az országgyűlést; szóló pedig azt mondja, hogy éppen a gyakori országgyűlés korlátozza a kiváltságokat; a hongyűlések orvosolják a honi sérelmeket, mert mentől többször megy az orvos a beteghez, annál inkább lehet reménleni a gyógyulást. Ő pártolná a csongrádi indítványt, de utasítása következtében valamely indítványhoz csak akkor járulhat, ha azt a követi ház egy harmad része tárgyaltatni akarja s így jelenleg is halaszt.

Palóczy: Kérdés itt csak az, hogy az indítvány tárgyalásába most mindjárt belemenjünk-e vagy nem? Ő præclusi terminust kíván.

Kállay (Csanád megye követe): Utasítása ugyan nincs, de ismeri megyéje szellemét, mely pártolja a csongrádi indítványt.

Szentkirályi (Pest megye követe): Nehéznek mondá a harczot, azon kérdés felett, vajjon az országgyűlések tettek-e jót az országnak azon követ úrral, ki csak a napokban állította fel, hogy az országgyűlés a megyei municipálitás függetlenségét tönkre tenné s e kérdésben magának többséget tudott csinálni. Ha emlitené az 1715. 1723. s 1791-ki országgyűléseket, melyeken mégis csak történt valami kevés, azt találná felelni ama követ úr, hogy ezen országgyűlések eredményeitől inkább szabadulni kell, mintsem hálás érzettel

emlékezni reájok. De mit mond tehát a jelen országgyűlésre? Ez is végtelen akadálya talán a városok elrendezésének, a népnevelésnek, kereskedési haladásnak, megyei kicsapongások megszüntetésének stb.? A jelen országgyűlés mindezekben szorgalmasan dolgozik, pedig mindezek talán csak haladási kérdések, ha az érdemes követ azt nem akarja egyszersmind állítani, hogy a kir. előadások is csupa visszalépést foglaltak magukban. Mi a követ úr által említett centralisatiót illeti, szóló követnek fogalma a centralisatióról az, hogy annak nem a törvényhozásban van helye, hanem egyedül az administratióban; mert az bizonyos, hogy a törvénynek minden országban, legyen az absolut monarchia, vagy legyen respublica, csak egynek kell lenni, de ezen, az egész országra nézve egy s ugyanazon törvénynek végrehajtása történhetik azután centralisált kormány vagy municipiumok útján. Az érdemes követ igen sok és nagy előzményt kíván a csongrádi indítványhoz, hogy t. i. előbb az utasításadás és visszahívhatási jog megszüntettessék; szóló követ pedig megfordítva azt kívánja előbb, hogy legyen a megerősödött követtáblának 5—600 tagja, kiknek többségét megvesztegetni ne lehessen s csak azután jöjjön az, mit az érdemes követ előzőleg szeretne. Hol utasítások nincsenek, ott sajtószabadság van, s a kormány a többség szerint kormányoz vagy lelép; de nálunk, hol sajtószabadság nincs, egyedüli biztosíték az utasításokban van. Igaz, hogy ezeket is félre lehet magyarázni s erre szóló követ több esetet tud, no de a követek többsége, ha utasítások által van kötve, mégis csak restell és fél annak ellenére tenni. Míg tehát a sajtószabadság őrszemei fel nem nyilnak, s míg a magyar követ azon fokán nem áll a nemzeti nemes büszkeségnek, hogy vagy követ akarjon maradni, vagy egyenesen a ministeriumba lépni át, addig csak maradjanak az utasítások. Ha előttünk tiszta papir állna, melyre egy jól rendezett országgyűlés tervét felirhatnók, úgy szóló követ kezet fogna az előadott előzményekre nézve; de ha történeti téren maradunk s a meglevőt lerázni nem akarjuk, úgy az évenkint tartandó országgyűlésnek azon előzményekkeli szükséges összefüggését át nem láthatja. Pedig Szepes érdemes követe kétségkívül a történeti alapon akar megmaradni, mert a kormány haladási módja is erre tanít, mely minket, ha nagyon sietni találnánk, kétségkívül visszarántana.

Kerkápolyi (Zala megye követe): Csongrádot pártolja; követet három évre választ.

Tallián (Somogy megye követe): Ez indítványhoz csak azon esetben járulhat, ha a gyűlés egy harmada kívánja.

Tóth (Vas megye követe), Uray (Bereg megye követe),

Huszár (Nógrád megye követe), Bachó (Trencsén megye követe), Rakovszky (Turócz megye követe), Papházy (Heves megye követe) halasztani kívánják.

Várkonyi (Temes megye követe): Pártolja az indítványt, de választmányra kívánja bizatni.

Horváth (Békés megye követe), Erőss (Szabolcs megye követe): Minden további halasztás nélkül tárgyaltatni kívánják.

Pázmándy (Komárom megye követe): Szepes megye követének nyilatkozataira, melyeket az nem conversatió miatt, hanem azért mondott, hogy az e kérdésben adandó utasításra befolyással legyenek, így válaszolt: Azt mondá Szepes követe, hogy ezen indítvány bele vág a coordinátió nagy munkájába, s ezt a követ úr egy más méltóságos testülettől tanulta, mely 1825 óta minden érdekesebb tárgynál, melyet gátolni akar, hasonlót szokott mondani. Szóló véleménye szerint pedig mindent a rendszeres munkálatokra halasztani akarni annyi, mint semmit sem akarni. A városok ügye, melyet pedig Szepes követe oly buzgón véd, szinte az országgyűlés coordinátiójába vág, és ugyan sokkal mélyebben, mint a jelen kérdés. Azt mondá továbbá, hogy minél több országgyűlés, annál több viszálkodás, zavar s akadálya az észszerű haladásnak. Meglehet, hogy nemzetünk eredeti s örökös bűne a szomorú viszálkodás, de annak okát nem az országgyűlésekben kell keresni, sőt maga a történet minden alapot kiránt Szepes követének állításai alól, s minden alkotmányos ország és hazánk példája is bizonyítja, hogy minél több s gyakoribb országgyűlés tartatik, annál biztosabb az alkotmány. És ez természetes, mert ha országgyűlés ritkán tartatik, a végrehajtó hatalom könnyen kedvet kap, sőt sok esetben kénytelen a törvényhozás körébe vágni; és megfordítva, ha a törvényhozás folytonosan együtt ül, mint a franczia forradalom alatt, akkor ismét az vág a végrehajtó hatalom körébe. Legjobb tehát évenkint bizonyos hónapokig tartani országgyűlést, s ha ezen axioma felett vitatkozunk, minden alkotmányos nemzet kinevet bennünket. De nálunk sem új e vágy, mert 400 esztendős törvényeink vannak, melyekben az évenkinti országgyűlés eszméje kimondatik, úgy hogy ez indítvány régi nemzeti meggyőződés szüleményének tekintendő. Szóló tehát azonnal, ha pedig ettől a többség elütné, legalább deczember közepére kitüzendő határnapon kívánná az indítványt tárgyaltatni.

Bezerédj (Tolna megye követe): Még egyszer szóba hozván a szárnyaló hireket, szerencsétlennek mondá azon egyes embert, s még inkább nemzetet, mely rémképek által hagyja magát bárminő elhatá-

rozásra biratni; komoly megfontolás s okok általi elhatározás illik férfiuhoz; kit rémképek vezetnek, soha biztos úton nem jár, s czélhoz nem jut; ki megijed, gyengeségét árulja el, s úgy rászokik az ijedezésre, hogy tovább sötét szobában sem mer megmaradni. A szóban forgó indítvány elhalasztását nem látja tanácsosnak, mert ha áll és gyakorlatba jő az, hogy minden tárgyat el lehet halasztani csak azon okból, mert iránta nehány megyének utasítása nincs, úgy a kevesebbségnek mindenkor módja lesz bármely tárgyat elhalasztani, és ezt annyiszor, mennyiszer akarja. Ezen elv, bizonyos vonalon túl vive, képtelenségre vezet. Az utasításadás kérdését illetőleg azt hiszi szóló, hogy oly országban, hol aféle municipiumok vannak, mint a miénk, a követeket utasítás nélkül hagyni, s a küldőket a tárgyakba egyenes befolyástól megfosztani nem lehet, mert ezen jog a municipiumok önállásából egyenesen foly. Másképp van ez oly országokban, hol a követet nem municipiumok, hanem választó testületek küldik, melyek választás után többé össze nem jönnek és így nem is utasíthatnak; és mégis látjuk, hogy ott is olykor politikai hitvallást (profession du foi) kívánnak a követtől, mi által némileg az utasításadás pótoltatik.

Nem tagadja szóló, hogy az utasításnak, mint minden emberi dolognak, vannak rossz oldalai is, de mindent összevéve, mégis túlnyomóknak találja a fényoldalakat, s emlékeztet dicső emlékezetű Vay József 1811-iki szavaira. A centralisatiónak két nemét ismeri; egyik, mely elismerve, ápolva s tisztelve a municipiumok életét, a nép önkormányzási jogát, mindenütt szabadon hagyja fejleni az életműködéseket, s az országgyűlésen összpontosítja azokat; másik, mely minden életet a kormányban akar összehozni, nemzeti önálló életet nem akar elismerni, a nemzetet csak oly lélektelen gépnek tekinti, melynek a kormány ad életszikrát s mozgató erőt.

Ez utóbbi neme a központosításnak halálra vezet, s ezt semmi igaz magyar pártolni nem fogja. Hogy az országgyűlések akadályul szolgáltak volna a haladásnak, megczáfolják a közelebbi 1825-iki s 1840-iki hongyűlések is, melyek szerencsések valának a nemzetre nehézkedő bajokat kiegyenlíteni.

Zsedényi: Felállított thesisei védelmére még egyszer felszólalt, többek közt megemlítvén a rossz bűzű «lutherani comburantur» törvényt.

Klauzál: Bővebben kifejté, mit akar, s miért nem szükséges indítványát elhalasztani. Az indítványok küldőkkeli közlésének elvét, mely eddig sem volt szokásban, tulságig vive veszélyesnek látja; mert éppen ez az az út, melyen ha járunk, az ország gyűlését örökre tartóvá

teszszük, s csak ott látja ily közlés szükségét, hol terhek elvállalásáról vagy előjogok feláldozásáról van szó. Indítványa nem új, mert régi törvényeinkben is van nyoma, hogy bizonyos időkben a szükség úgy kívánván, évenkénti országgyűlés tartatott, sőt az országgyülés tartásának napja is meghatároztatott. És ha valaha volt, most van erre a nemzetnek szüksége. Nem mondánk-e ki első felirásunkban, mennyire közel áll nemzetünk az utolsó elszegényedéshez? És ez valósággal úgy is van, mert kereskedelmi mérlegünkben több millió passiva mutatkozik. Többször hallá szónok e teremben emlegettetni: mily gazdag, mily boldog e nemzet? Nem egyebek ezek szép szavaknál, üres cirádáknál; mert sokkal jobb, ha a status bizonyos hypotheka alatt felvesz valamely adósságot, de azt jó czélra fordítja, mint midőn egyesek vesznek fel s ez által elszegényednek s elszegényedvén vagy koldusok lesznek, vagy eladják személyes függetlenségüket; s ebben rejlik főoka annak, hogy midőn valamely kir. hivatal megürül 30—40 az expectans. De ha majd e szomorító állapotból forgalom és kereskedés által kiemelkedünk, a mikor egyes személyek nem lesznek eladósodva is így eltántorodásra is alig lesz ok és alkalom, akkor virágozhatik fel igazán a nemzet. A törököket kivéve egy európai nemzet sincs annyira hátra, mint mi; szükséges tehát, hogy addig, a míg a teendők tömegén keresztül esünk, évenként tartsunk országgyűlést.

Ezen általánosan érzett szükség mulhatatlanná teszi az évenkénti tanácskozást; így fog a kormány s nemzet egyaránt hozzá szokni az alkotmányos élet rendszeres nyilatkozásához s kellőképp előkészülni az országgyűlésre, melyet most amaz inkább csak kényszerűségből tart s azt inkább tűri, mint ápolja, mert fél a terminustól, melyen azt tudatni kell a nemzettel; emez pedig ekkorig többnyire készületlenül fogadott. Az országgyűlés érleli az eszméket s némileg pótolja a sajtószabadságot, a nemzetben felébreszti s mindinkább kifejti a valódi alkotmányos ösztönt: szelid s békés reform utján győzni le a haladás akadályait. Évenként tartatván, erősebb támaszt ad azon magyar kormánynak, mely, hogy jelenleg mennyire függő, minden kritikus lépésnél feltünteti; de tanulja meg, hogy van háta megett egy nemzet, melyre támaszkodhatik s szilárdabb állást vehet s tanulják meg s ébredjenek azon idegen kormányférfiak is, valamint a szomszédnépek is, valahára a magyart becsülni, kik az absulotismus sulya alatt alkotmányos igazgatáshoz nem szoktak. Mindezen s egyéb tekinteteknél fogva tagadhatatlan az országgyűlés évenkent tartásának szüksége, s vajjon melyik törvényhatóság vehetné rossz néven

követétől, ha utasítás nélkül olyat eszközöl, mit mindenki óhajt, az egész haza szükségesnek tart? Különben is ezen indítvány legszorosabb kapcsolatban van a Tábla első felirásával, melyben kimondatott, mennyi az országgyűlés teendője s a kir. előadásokkal, melyek annyi teendőt tüztek ki az országgyűlésnek. Tétessék tehát felirás az iránt: 1-ör hogy legalább míg fő reformkérdéseinken át nem esünk, évenként tartassék országgyűlés november elejétől tavaszig; 2-or Pesten; 3-or a kir. előadások előlegesen közöltessenek a kir. meghivó levelekben; 4-er az országgyűlés folyta alatt is mindennemű perek folytattassanak, mi most már, midőn a kir. tábla 30 tagból áll s az országgyűlésen elfoglalva nincs, könnyen lehetséges.

Végre szónok egyetértésre szólítá fel a Táblát, melyre e pillanatban legnagyobb szükség van; egyetértésre, mely annál szükségesebb, mert igen sok ember van, ki a magyar nemzetiséggel nem ért egyet s ezen egyet nem értésnek lesz áldozatja a magyar haza. Ő ugyan a szállongó hirekre nem ad semmit, de a nemzetnek mindenesetre óvatosnak kell lenni, s gondoskodni az országgyűlés megtartásáról, hogy bajait orvosolhassa. *(Éljen! éljen! elfogadjuk! nem, nem!)*

Mindezek sikertelenül hangzottak el, mint ezt a következő szavazási eredmény mutatja. Kérdésül tüzetvén ki: vajjon a csongrádi indítvány most mindjárt tanácskozás alá vétessék-e vagy elhalasztassék? 29 megye többsége 19 ellen (Szatmár még jelen nem lévén) elhalasztást kivánt. A kevesebbség megyéi: Abauj, Arad, Bars, Békés, Bihar, Csanád, Csongrád, Gömör, Hont, Komárom, Mármaros, Pest, Szabolcs, Temes, Tolna, Torontál, Ung, Zala, Zólyom.

Halasztani nem kívánták még az egyházi rend, Turopolya, Jászkun és Hajdu kerületek, Fiume, Buccari, Szeged kir. városok.

Elnök kijelenti, hogy a többség halasztani kívánja az indítvány tárgyalását.

Kállay (Csanád megye követe): A hatalmas többség halasztást kíván, hogy azonban az elhalasztás végtelen ne legyen s az utasítással el nem látott megyék bármely ürügy alatt ujolag ne késleltethessék az indítványt, ő egy bizonyos halasztási határidőt kiván; jelesen deczember 15-ét ajánlaná. *(Helyes!)*

Elnök: Tehát decz. 15-ike tüzetett ki az indítvány felvételére határnapul.

*

November 12-én vasárnap volt, 13-án, 14-én, 15-én a követ urak zárt értekezletet tartottak az országgyűlési tanácskozási nyelv iránt 1843 okt. 12-én kelt kir. leirat tárgyában, melyek befeje-

zése után november 16-ikán tartották meg a Karok és Rendek kerületi ülésöket.

Míg ezt annak sora szerint közölnők, talán nem fölösleges elősorolni azon eseményeket, melyek junius 26-ika óta, a horvátországi megyékben úgy, mint a slavoniai megyékben történtek; s ezek elősorolása után betekinteni az értekezlet színfalai mögé, egy-két követi jelentés alapján, melyet az illetők küldőikhez intéztek az értekezlet lefolyásáról.

Első sorban is lássuk a horvátországi eseményeket.

Kőrös megye: «Miután az országgyűlési alsó Tábla azon határozata, mely által a kapcsolt részek követeit a latin nyelv használásától eltiltotta, hivatalos úton Kőrös megyéhez megérkezett: az első alispán s királyi tanácsos, Zidarics János azonnal jul. 8-ára közgyűlést hirdetett e nevezetes tárgyról tanácskozandót. Rövid vita után a bán Ő excellentiája megkéretni határoztatott, hogy a báni conferentiából Ő Felségéhez küldöttséget azon alázatos kérelemmel indítani kegyeskedjék, miszerint Ő Felsége kegyelmesen kieszközölni kegyeskedjék, hogy Horvátország követei tettleges utasításuk gyakorlatában az alsó Tábla által ne akadályoztassanak; azon esetre azonban, ha az alsó Tábla határozatához tántoríthatlanul ragaszkodnék, lenne szíves a bán Ő excellentiája új tartománygyűlés tartathatását legfensőbb helyen kieszközölni, hogy ezen fontos ügyben újabb határozat hozathassék. Továbbá Ő cs. kir. fensége a Nádor alázatosan megkéretni határoztatott, hogy a horvát nemzetet s municipális jogait magas pártfogása alá venni kegyeskedjék. Az országos követeknek egyébiránt meghagyatott, hogy a legfelsőbb határozat megérkeztéig országos utasításuk szerint tovább is munkálni törekedjenek.» (Jelenkor 1843. évf. 58. sz.)

Zágrábból julius 12-ről azt írják a Pesti Hirlapnak 268-ik számában:

«Horvátországban a zavar sohasem volt oly nagy, mint jelen pillanatban. Cornelius Tacitus szavait «Consularis legatos aderat, non compescere mentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus» egészen magunkra alkalmazhatjuk. E kínteljes, kétséges helyzetben könnyen magyarázható: miért az illyrek naponta szaporodnak, a horvátok száma pedig, kik a magyarokkali szövetségben keresnek üdvöt és menedéket, naponta kisebbedik. Azonban térjünk át belügyeinkre. Az országgyűlési RR. táblájának azon nagyfontosságú határozatára, hogy a nemzet törvényhozási teremében ezentúl csak ma-

gyar nyelven szabadjon tanácskozni, lehetett gyanítani, miszerint a horvátországi követek az ellen minden erővel küzdeni fognak, s ez meg is történt. A báni conferentia felszólítá a horvát megyéket (Zágráb, Kőrös, Varasd) közgyűlések tartására s a Rendeknek megkérdezésére: megengedik-e, hogy követeik az országgyűlésen magyarul beszéljenek? Hogy e kérdés «nem»-mel fog eldöntetni, előre tudni lehetett. Egyetlen egy megyében, Zágrábban nyerhetett volna a magyar szótöbbséget, ha a nemesség közgyűléseken megjelenne, de ez nem történhetik. Folyó hó 10-én e szerencsétlen megyének *vörössapkás rendei* összegyültek, s igen mulattató vala látni, miként a világ minden részei felé kémeket küldöztek, kipuhatolni, ha vajjon más részről kortesek nem jőnek-e? A megyeház majd 9 óráig bezárva s erős őrizet alatt vala. Azonban senki sem jött, hogy a nemes férfiakat működéseikben háborgassa, tanácskoztak is szív és lélek szerint, minden további félelem nélkül. A főispán felolvastatá először a követek jelentését, azután Kőrös vármegye határozatát; ez utóbbit természetesen csak azért, hogy a KK.-at és RR.-et hasonló határozatra lelkesítse. Az érdeklett Kőrös megyei határozat oda megy ki, hogy a báni conferentia igyekezzék a horvát követeket latinul szólhatási jogaikban visszahelyezni; s ha ez nem sikerülne, megkérni Ő Felségét, miszerint e fontos kérdésben tartományi gyűlést rendelni méltóztassék. E két rendbeli felolvasás után megkezdődtek — nem a vitatkozások, mert hiszen ellenvélemény nem is vala, hanem a kebellázító szónoklatok. Sokan szólottak illyr nyelven, a követeket visszahívni, s a turopolyai grófot Horvátországból száműzni kívánták. Municipalis jogaik veszélyeztetését a legfeketébb színekkel festegették. Felemlítették a «pacta conventá»-kat, melyekben világosan kiköttetik, hogy a horvátoknak minden jogai, melyekkel ekkorig bírtak, fenntartassanak. Ezek ellen az anyaország magyarjainak bármily határozata nem jöhet tekintetbe. Az álladalomban egységnek kell lenni, tehát egy vallásnak is uralkodni. Továbbá elmondatott, hogy a horvátországi követek a magyar országgyűlésen kigúnyoltatnak, megvettetnek, s mindez a követek személyéről magára Horvátországra, melyet képviselnek, háramlik vissza. Többek közt még egy politikai vakbuzgó, fél óráig tartó beszédet mondott, melyben a leghallatlanabb, s csak Horvátország jelen körülményei közt képzelhető dolgok fordulnak elő; a többi közt azt mondá, hogy a magyar nemzet minden könyvecskét, mely horvát nyelven iratott, kárhoztat, maga meg azt énekli, hogy «*adja Isten, hogy a magyart a fél világ uralja*» stb. Mi nagyon pa-

rányi része vagyunk a nagy Slavoniának, de azért nyissátok ki ti gazdagok erszényeiteket s eszközöljétek a népnevelést, a clerus igyekezzék ne csak a protestánsoknak betolakodását meggátolni, hanem a szellemi kifejlődést is előmozdítani; a polgárok gondolják meg, mivel tartoznak hazájoknak, az ifjak ne dorbézoljanak, hanem tanuljanak; — és mi dicsőségesen fogunk állani ősi erőnkkel, sem külsegedelemre, sem a magyarokéra nem szorulunk, sem bárkinek nyelvét ránk tukmálni nem engedjük. Többet mondanom felesleges volna, például még csak Spártát idézem fel, mely területére kicsiny, de hatalomra nagy és híres vala.

Egyébiránt az egész beszédnek iránya, mint az utána következőknek, oda ment ki, hogy a követeket vissza kell hívni, s Horvátországnak Magyarországtól el kell válni.

Az elnök mindezen lázító beszédekre semmi más megjegyzést, mint hogy hosszúk voltak, nem tevén, határozatul kimondá, hogy a báni conferentia a horvát követeket latinul beszélhetési jogukba visszahelyezni, s ha ez nem sikerülne, tartományi gyűlést eszközölni igyekezzék. Másnap a határozatnak második része azon gyanuból, hogy a tartományi gyűlést a magyar párt is óhajtja, a jegyzőkönyvből kihagyatni rendeltetett. E gyanu azonban s az ebből eredt félelem alaptalan vala.

*

Zágráb megye főispánja julius 10-re hitt össze közgyűlést. A Rendek szokatlan nagy számmal sereglének össze, még az alsóbb nemesi rendből is. Miután a felső Táblánál lévő követ Busán Hermán jelentése, majd a báni conferentiának a latin nyelv eltiltatása iránti értesítése, végre a Kőrös megyei határozatok felolvastattak, egy köznemes állott elő s számos jelen volt társai nevében kérte, hogy nekik, kik a latin nyelvet nem értik, a felolvasott irományok hazai nyelvökön magyaráztassanak meg; s a kérelmet az első alispán, Lentulay Benedek azonnal teljesíté, a fennforgott tárgyakat horvát nyelven magyarázván meg. Ámbár a tárgy iránt a rendek általában egyértelműek valának, s a közakaratnak senki sem monda ellen, mégis igen élénk, szokatlan hosszú s kezdettől végig a nemzeti (horvát) nyelven tartott viták keletkeztek, úgy hogy a főispán csak d. u. 2 óra után állíthatá meg a beszédeket, s mondhatta ki a végzést. Mivel azonban másnap a végzés felolvastatásakor ujabb viták keletkeztek, és sok módosítás történt, e határozat csak harmadnapon fejeztetett be, melynek tartalma: 1. Zágráb rendei semmi esetre sem akarnak a latin nyelvre nézve a tartománygyűlés által adott utasítástól elállani, ha-

nem 2. Ő excellentiáját, a Bánt alázatosan meg fogják kérni, hogy az ezen sérelem orvosoltatása végett esedezendő számos tagú küldöttséget Ő Felsége színe elé vezérelni méltóztassék. *(Jelenkor.)*

*

Zágrábi közgyűlés julius 11-én. Olvastatott a követek latinul fogalmazott jelentése azokról, mik velök az országgyűlésen közelebb történtek (jun. 20., 28.). Egy köznemes felhivatására az egyik alispán a jelentés tartalmát meghorvátozta, ezen megmagyarázás után a magyarok ellen horvát nyelven kemény gúnyos kifakadások történtek s nagy örömzajjal fogadtattak: «követ Uraknak meghagyatnak: az országgyűlésen *latinul* szólhatást még egyszer megkisérleni s ha ismét gátoltatnának a báni conferentiától azt sérelem gyanánt Ő Felségének fölterjeszteni s orvoslásig a gyülésben részt nem venni».

De kérdés: adhat-e Zágráb megye ily utasítást horvátországi követeinek, kik Dalmát-, Tót- és Horvátország közgyűlésén választattak követekül anya-utasításaikat onnan vették? *(Világ 483. lap.)*

*

Zágrábi 1843 julius 13-iki gyűlés, melyet Mikusay János zágrábi magyar nyelvtanár úr közlött a Pesti Hirlap szerkesztőjével, de a censura nyomda alá nem bocsátván — ő közlé több országgyűlési követ urakkal; az én kezeimbe pedig néhai mélyen tisztelt főnököm, Klauzál Gábor úr útján jutott, hogy ezt nyilvánosságra hozzam.

A f. hó 10-ére az iránt hirdetett Zdenczai Miklós főispán ő méltósága egy rendkivüli közgyűlést, hogy a báni conferentiától érkezett felszólításnál fogva arról tanácskoznának a KK. és RR., vajjon országgyűlési követeinknek a magyar nyelv használata megengedtessék-e? A tárgy fontossága nagy várakozást gerjesztett a publicumban, mert kiki azt gondolta, hogy valamint egyrészről a kankós és szurtos párt a legszilajabb utasítással fenyegetődzött, úgy majd a dolmányos fél is ki fogja vívni magának ezúttal a többségi túlsúlyt, és valamint kémeket is küldött szét a kankós párt, ha vajjon tanácsos volna-e a gyülésre megjelenni, azonban a békés párt ügyét már felsőbb elhatározásra bizván, nem akart új zenebonának alkalmául szolgálni; és igy csupán a szurtosok töltötték be a termet. Elolvastatván tehát legelsőbb is az országgyűlési követeknek hivatalos jelentésök, következett egy körlevél, melyben Kőrös megye közli, miképp ők az előre bocsátott kérdésben azt határozták legyen, miszerint a báni conferen-

tiától egy választmány lenne Bécsbe küldendő azon alázatos folyamodással, hogy Ő Felsége őket sok százados helyhatósági jussokban legkegyelmesebben védelmezni és megtartani méltóztassék, megkérvén e végre Nádor Ő Fenségének is magas pártfogását, mely választmány különben, ha ez ügyben sikeretlen járna el, azon esetre megkérik Bán ő főméltóságát, méltóztassék e tárgy eldöntéséül új országgyűlést kiírni.

Előadta azután első alispán úr a gyűlés okát és tanácskozás tárgyát deák nyelven, de egy betanított köznemes megkéré főispán ő Nagyméltóságát nehány jelenlevő társai nevében, méltóztatnék azt nekiek anyai nyelven megtolmácsoltatni; mire is a hosszas zsivió által felhivott alispán úr előadja horvát nyelven, mely ezentúl egész végig megtartatott: miképpen a horvát nemzet már több mint 700 éve, t. i. a magyarokkal lett egyesülése óta mindig a deák nyelvet használta közügyei tárgyalásában, onnan lőn, hogy ez nekiek mint anyaivá vált, legdrágább kincsöket teszi, holott azon volnának írva törvényeik, jussaik, szabadságaik. Említé továbbá, miképpen a magyarok a későbbi korban e drága kincsöktől őket megfosztani, helyette köztanácskozásokban a magyar nyelv használatát betolni — igaz-e pedig az? — sőt őket idegen hit elfogadására erőltetni és még adó alá csigázni törekednének. Az lenne tehát ezúttal a köztanácskozás főtárgya, ha vajjon a magyar nyelvet el akarnák-e fogadni? — nem, tán inkább, hogy követeiknek megengednék-e azon szólani? Mire is az érintett köznemes kinyilatkoztatá, hogy inkább meghalni, mint azt megengedni — és élénk zsiviót kapott.

Felszólott ekkor egy aljegyző és honjához hű érzelemmel előadja, miként dicső őseink — pedig az övéit az egyiptomiak kiskosoknak nevezték — nem meghódított nemzet, hanem a magyarokkal egyenlő jogú szabad nép lévén, reájok az idegen nyelvet tuszkolni függetlenségök sérelme nélkül nem lehet, s reményli is, hogy e jeles népnek el nem fajzott maradéka elég erővel birand, és kész is legutolsó csepp vérével megbosszúlni mindazon méltatlanságokat, gúnyokat és gyalázatokat, melyekkel a magyarok az ő követeiket illették. Azt javasolja tehát, hogy követeik a deák nyelv mellett maradni köteleztessenek és ha ezt a megyék ellenzenék, azokat vissza kellene szólítani. Sokkal szelidebben és várakozásuk ellenére beszélt utánuk egy koros szónok:

Steidahker, elmondá, miként a magyarok már több mint 700 év óta mindig barátságos viszonyokban, békében és jó megegyezésben lévén a horvátokkal, semmit jobban nem óhajt, mint, hogy

közöttük az egyetértés áldása tovább is gyümölcsözzék. Sajnosan tapasztalja annálfogva, hogy a későbbi kor közöttük ezen békét meg akarja zavarni, még pedig háromfélekép is; mert úgymond 1. a magyarok követeink törvényességét akarják kérdés alá vonni, holott azok éppen olyan ünnepélyességgel vannak kiküldve, valamint voltak netalán már 300 évek előtt is. 2. Idegen hitet akarnak közzénk hinteni, holott ez csak új szakadásoknak, meghasonlásoknak szolgálna okúl, milyenek most is kínozzák hazánkat; főczinkosnak vévén e pártoskodásban a túrmezei grófot, kit a túrmezei nemesség pórázon követ, mint medve az olaszt. — Óh be szívbeli kaczagást élesztett e szép hasonlítás. 3. Még nyelvöket is reánk akarják erőtetni, holott azt befogadnunk sem nem lehet, sem nem akarjuk; nem lehet, mert ezáltal függetlenségöknek ártanának, és a későbbi maradéknak, kik ezáltal sok hivatalokból kirekesztetnének; nem szabad tenniek, mert az 1806-iki közgyülekezet határozata tiltja, melyet Ő Felsége is megerősített; de nem is akarják befogadni, mert azt új s nagy tehernek tekintik. Inti ezeknél fogva a hallgatóságot, hogy az elpártoltak példáját megvetvén, egyesek példáját nem követve, helyhatósági jussaikhoz ragaszkodjanak, követeiknek is a magyar nyelv használatát tiltsák el, ő felszentelt Felségéhez jussaik fenntartásáért folyamodnának, és ha mindez sikertelenül maradna, követeiket szólítsák vissza.

A harmadik szóló *Jellasics Eduárd* némely hazafiúi érzelmet buzdító kifejezésein felül azon elvet feszegette, hogy a magyaroknak nem áll hatalmában, az ő helyhatósági jussaik ellen határozatokat tenni, mert egy szabad nemzetnek a másik nem írhat törvényt és megegyezésök nélkül nem vethet új tehert nyakára. Ugy végzé tehát üres beszédét, hogy ha Kőrös vármegye javaslata sikertelenül maradna, hagynák meg követeiknek: beszélnének horvátul. Ki hinné, hogy e gyermek-gondolatra is hosszas zsivió harsogott.

Szót emelt most *gróf Orsich György* és igen paraszt okoknál fogva az elválásra nyilatkozott. A magyarok, úgymond, minket szorosabban magokhoz akarnak csatolni, mert a hitet és nyelvet, mint a társaság legerősebb kapcsait, akarják reánk tolni. Úgyde mi czélból teszik ezt a magyarok és mi hasznot várhatunk mi ezért a magyaroktól, külső haddal kivánnak általunk erősödni? hiszen akkor nem nyelvre, hanem kardra van szükségök es úgy tartom, soha sem mulasztotta el a horvát maga kárával is ilyen áldozatot tenni. Avagy belső hadárokkal van dolguk? ám de azt ők lássák miként végezzék, mi a törvénytelent nem pártolhatjuk. Vagy talán kóborló honosaiknak akarnak nálunk élelmet szerezni? hiszen már úgy is tele van kis

honunk ilyenekkel, és sajnosan tapasztaljuk a királyi tanodákban, hogy mikor csak honosunk magyarral vetélkedik, egyéb különbség hiányában ennek van elsősége. A mi pedig a mi hasznunkat illeti: látjuk, hogy termesztvényeinket sem adhatjuk el, míg a Bánátságban a gabonát valami csapás nem éri! Mi hasznunk van továbbá — kérdé — a magyar diætából is? hiszen ez majd sajátjainktól foszt meg, mint néhány év előtt tette — érti a kappanokat — ezúttal is tenni törekszik, majd a magyar szinházra vagy muzeumra, vagy más minden ürügy alatt óhajt bennünket adóztatni. Oda nyilatkozik tehát, hogy a követek hivattassanak vissza.

Feláll utána egy papi szóló: *Vukovics* kanonok, és mintha az egyházi szószékből intette volna hiveit, arra kérte legelőbb is a hallgatóságot, hogy az idegen hitet magára ne hagyja tuszkolni, mely merő háborgásokat okozna, s bennünket legdrágább kincsünktől: a lelki üdvösségtől megfosztana. Átment azután a nyelv ügyére és előadván, hogy midőn a horvátok Kálmán király alatt szerződésre léptek, bezzeg nem beszéltek magyarul, és hogy az országnak, habár kisebb is, törvényt írni nincs a magyarok hatalmában. Arra buzdítja tehát igen hajlandó hallgatóit, hogy a magyar nyelvet utolsó csepp vérökkel magokra ne hagyják tuszkolni, mert ez által a horvát constitutió (nem tudom melyik corpus jurisban van külön írva) minden szabadságaikkal sírba döntetnék, holott azon nemzet, mely másra a maga nyelvét akarja tolni — uralkodni akar ezen. Javasolja tehát, hogy Ő Felsége megkéressék hatalmas védelmül, de egyszersmind követeiknek meghagyassék, hogy még csak kerületi ülésekben se merjenek magyarul szólani, és ha mind e mellett deákul ki nem hallgattatnának, térjenek vissza, mert ők inkább elválni készek, mint azt megengedni.

Megszólalt most főispán ő méltósága, és kéré a még szólni akarókat, hogy rövidebben adnák elő véleményöket neki és engednének egy kis időt a végzés kimondására.

Felkelt tehát most egy koszorús diætai követ *Kukuljevics Antal* fődirector és classicus rövidséggel, de nyomósan oda nyilatkozik, hogy a multkori instructiónak világos értelme szerint csupán csak az előfordulható kétséges és előre nem sejdített eseteknek köteles engedni a báni conferentia pótló utasításaként megbizóitól, már pedig ugyanazon instructiónak a deák nyelv használatáról szóló czikkelye, oly világos értelmű, hogy azt kétségbe hozni sem lehet. Valamint tehát annak megválasztatása, az ezen törvényhatóságok körén túl esik, úgy viszonlag a követek visszahívása hatalmukat meghaladja;

e gyűlésen javallani sem lehet; ő tehát egyedűl felírást javasol Ő Felségéhez, és könyörgő levelet a nádori magas pártfogásért.

Az ezt felváltó szónok *Lentula Benedek* első alispán nagy sérelmet talál abban, hogy a magyarok őket a meghonosodott, mintegy legszentebb sajátukká vált deák nyelv használatától meg akarják fosztani, és tagadá, hogy erre hatalma volna az országgyűlésnek, mert — úgymond — a mi követeink az egész országot képviselik, már pedig ha mindannyian odamennénk, csakugyan nem kényteleníttethetnénk magyarul beszélni. Tehát azon felül kimondja ő is imigy említett véleményét egy kevéssé más alakban, hogy t. i. a minapi meghagyást a képviseleti rendszer felforgatása nélkül, meg nem másíthatják, mert ez által az egyes törvényhatóságok az összes gyülekezeten felsőbbséget bitorolnának, tehát ő is csak a felírást javasolja és bizton reményli, hogy mivel Ő Felsége nem régiben a nemzetet helyhatósági jogaiban királyi leiratánál fogva megtartani megigérte szükség esetében ezen kegyes igéretét fogja is teljesíteni. Reményli továbbá, hogy a t. KK. táblája is annál inkább el fog állani minapi határozatától, mert ha a magyarok velünk barátságban akarnak maradni, szokásainkat is el kell tűrniök, melyektől mi el nem válhatunk. Hogyha mégis reményünk daczára ezt meg nem tennék, meg kell kérni a Bán ő főméltóságát, hogy a váratlan esetben kegyeskedjék újabb utasítást gyűjteni.

Engedelmet kért most egy hóbortos szónok, hogy mint horvát és szláv, ő is megmondhassa fanyar véleményét. Lázító beszédét nem méltó, hogy itt részletesebben előadjam (NB. ez volt *Kukuljevics Iván*, a fődirector fia, ha a censura átereszti beszédét, íme itt közlöm): Már több századok múltak — úgymond — mióta ama, már a görög s rómaiak világszerte híres illyr nemzetségnek egy ága, t. i. a horvátok az ugrokkal társaságba léptek. Azonban tudni kell, hogy azon ugrok két felekezetből állanak, a magyarokból t. i., kik a legkisebb részét teszik és más ajkú népekből, melyek közül a szlávok, valamint legszámosabbak, úgy a világnak legnagyobb részét teszik, lakják. A magyarok Ázsiából jöttek és durva erkölcseiket, melyeket a tatároktól, mongoloktól örökítettek, magokkal hozták, s mai napig is megtartják, más népek pusztításában és nyomásában tévén főczélokat. Kitetszik e rossz szándékuk ösmert népdaljokból, mely így szól: «Adja Isten, hogy a magyart a félvilág uralja stb.» kitetszik más német röpiratokból (onnan nehány sort olvasott). A szlávok nekünk vérbeli atyánkfiai, s ezekkel szorosabban kívánunk egyesülni, e nemzet hasonló egy repülni akaró nagy sashoz, mely Kárpát bérczeinek

orman ül, egyik szárnyát a Fekete, másikat az Adriai tengerig terjeszti; farktollaival a Balti tenger vidékét lepi, fejével Horvátországnak fordul, s onnan várja segedelmét, mert nagy ugyan, de nem repülhet, egy másik sas fojtogatja s tollát tépi. E nagy nemzetnek segítséget nyujtani hazafiúi kötelesség és a dologban minden késedelem: veszedelem; ne hagyjuk őt idegen járom alatt nyögni, mert az nekünk is gyalázatunkra és kárunkra válik. Naponként inkább tapasztaljuk, miképpen fenyeget a veszély: követeinket kigunyolják, nyelvünket elfojtják, szabadságunkat eltapodják, hivatalainkat elfoglalják, édes hazánk kebelét féreg gyanánt rágják e vérszívó nadályok. Nem elégednek meg ezen háládatlanok, hogy hazánkban találják menedéköket, hanem még itt ellenségesen lépnek fel ellenünk, a jó hazafiakat levívják, gyanusokká teszik, a hazát elárulják. Ime, még e szent helyen is meg mert jelenni egy ilyen hazaáruló, s azt lesi, milyen vádakat kaphasson ellenünk. E férgektől ki kell tisztítani a hazát és kérnünk kell Ő Felségét, hogy parancsolja ki őket közülünk, ha pedig nem tenné, magunk hajtsuk el őket. Gondoskodnunk kell azután segedelemről és ezt vagy magunkban, vagy kívülünk kell keresnünk. Itt ugyan támogatást eleinte nem találunk, mert el vannak nyomva atyánkfiai, de annál hatalmasabban segítenek azután, ha bilincseiket leveszszük; magunkban is bajos ezt ugyan fellelnünk, mert az egyenetlenség lelke széttépett bennünket, azonban majd megváltozik minden, csak erős lélekkel birjunk. Mutassuk mi legalább illyrek ellenségeinknek, hogy nem félünk tőlök, és hogy mi vagyunk a híres horvátoknak el nem fajzott maradékai. Tudják ezt a magyarok, azért szórják csunyán ellenünk nyilaikat. De ne féljünk, vannak nekünk fegyvereseink, vannak erős hazafiaink. Jelen itt egy híres vezérünk véréből származott férfiú is: gróf Orsich György (reá mutat, kit azonnal megzsivióztak), ki elég lelki erővel bír bennünket egyesíteni, csak elszánt akarat s lelki erő kell, mely a zivatart kiállja. Ha magunk végbe nem visszük, majd kivívják maradékaink. Én, ha fiam volna, megeskettetném azt a magyarok gyűlölésére, mint Hasdrubál tette azt Hannibállal a rómaiak ellen. Senki se húzza ki magát, mert a nemzet jóléte, dicsősége kívánja azt; a nemesség készen legyen vérével és vagyonával a haza áldozatára; a papság ne csak arra törekedjék, hogy idegen hit ne hasson közzé, hanem védje a nyelvet is, melyen oktatja a népet; a katonaság ne legyen merő gép, mely csak arra mozog, merre fordítják, hanem gondolja meg, hogy benne helyezi a nemzet legnagyobb támaszát; a polgárság felvigyázzon, hogy ki ne túrják székeiből az idegenek. — Berekeszté ezután

lázító beszédét azon javaslattal, hogy a követeket vissza kell szólítani.

Egyébiránt a határozat az első napon meg nem történt, és a gyűlés második napján úgy ütött ki, mint a fentemlített Kőrös vármegyénél, t. i. deputatió megy Ő Felségéhez, s ha ez sikertelenül marad, meg keresik a Bán ő főméltóságát, hogy új gyűlést hirdessen a kérdés elhatározására.

Azt azonban a rövidség okáért csak általjában említem, hogy minden szónok kimondotta Jozipovich Antal úrra kegyetlen itéletét; némely csak repræsentatió útján javaslotta Ő Felségétől a dorgálást kieszközölni, mások minden vármegye részéről pert sürgettek; mások minden vármegyével kimondatni kivánták, hogy ő rossz ember s hazaáruló, a publicum pedig akasztófára ítélte, veréssel, agyonütéssel fenyegette.

Minap két házaégett tót csavargott itt Trencsénből, kiknek könyvecskéibe ily czikkelyt írtak Károlyvárosban horvát nyelven, melynek német fordítása ez: «Der slavischen Brüder aufrichtigster Bruder ein Slavo-Illyr aus dem Kroatischen Lande, der sehnlichst wünscht, dass die slavischen Brüder nicht länger schmachten sollen, sondern, dass sie doch einmal von der schweren Sklaverung des Würgers befreyt glücklich und frey werden. — Die Slaven sollen insurgiren und die verdammten Magyarischen Hunde sollen vernichtet werden. Gruss allen Slaven ingesammt. Rache und Vernichtung den Magyaren.»

*

Varasd megye julius 10, 11-én. A báni conferentiából felhivattak Varasd, Zágráb és Kőrös megyék közgyülés tartására. Igy tartá meg Varasd megye gyülését, de erre csak körlevél, nem meghivó levelek által hivattak meg. A magyar nyelv barátai távolabb lakásuk miatt kevesen, leginkább illyrpártiak jelentek meg, annál többen a papok, huszan, s köznemesek negyvenen s elhatározták, hogy az ország Nádorának felírnak, hogy Horvátország követeit utasításukban pártolni, s őket a latin nyelvvel való élésbe visszahelyezni méltóztassék és pedig ily kifejezéssel: «Deputatos regni Croatiæ per status est ordines diætales vi et potentia mediante in usu linguæ latinæ turbulatos in pristinum jus constitutionale reponendos potenti sua intermediatione efficere benigne dignetur». Továbbá pedig a Bán ő excellentiájához oly értelmű folyamodás intézteték, miszerint a legközelebb tartandó báni conferentiából Ő Felségéhez felirassék a

végett, hogy Horvátországot municipiális jogaiban, a latin nyelv további élvezésében ezután is meghagyni és az előttök idegen magyar nyelvnek Horvátországbani behozatalát ellenezni méltóztassék. Végre még Ő Felségéhez is alázatos felírás tétetni határoztatott, miszerint Josipovics Antal grófot, mint aki (a horvátországi követeknek jelentése szerint) több főhivatalnokokat, úgymint a zágrábi püspököt és egyszersmind Zágráb megye főispánját, az országgyűlési Rendekhez benyújtott panaszos folyamodásban gúnynyal illetett legyen, megdorgálni, fenyíteni méltóztassék. (*«Világ» című hirlap 483. és 484. lapjai.*)

*

Szerém megye jul. 3. s több napjain tartott gyűlésén Dobrovay főjegyző latin beszédben tett jelentést; a rendek nevében H. Zs. a kameniczai uradalmi kormányzó magyar beszédben szólalt fel, de egy lelkész félbeszakította beszédében, hogy e teremben magyarul ne beszéljen s őt több lelkész is pártolta; azonban a világi Rendek a tiltakozó felszólalást egyhangúlag rosszalván, Sz. N. actiót követelt a tiltakozó pap ellen, mint olyan ellen, ki fennálló megyei határozat ellenében szólal fel a magyar nyelv ellen; az actióra a lelkész úr megszeppent, visszavonta tiltakozását; ezután magyarul folyt a tanácskozás.

Másnap azonban a tiltakozó pap megint felszólalt, hogy a közadózó nép a megyékhez szláv (illyr) nyelven folyamodhassék. Két voks többséggel megengedtetett, hogy önkezűleg írt folyamodvány szláv és német nyelven beadható. Dacsó szolgabiró indítványára e kedvezés a hazában divatozó minden nyelvre kiterjesztetett.

Julius 5-én már annyira mentek az illyr lelkészek, hogy a zágrábi követválasztást törvényesnek ismerték el. (*Lásd «Világ» 1843. évf. 467. l.*)

*

Pozsega megye rendei is összegyülekeztek julius hó 17-én az országgyűlési alsó táblának a latin nyelv használatát eltiltó határozata következtében; s folyt a vita ingerülten, óriási sérelmek kiáltattak, nemzetjogi tapodást és több ily czifra kedélyháborító phrasisokat emlegettek. Mi magyarok itt ugyan csekélyebb számmal vagyunk, hogy sem magunknak győzelemmel hizeleghettünk volna, de oly könnyen még sem engedtünk, s mi tagadás benne, hallatszott itt néhány éles szó, melyről bizony elmondhatjuk, hogy túlbuzgalom szülte azt. Egyébiránt ingerült tanácskozásainkból következő határozatok hozattak: 1. Mind az egyesült országok követei, mind különö-

sen a pozsegai követek utasításaikhoz hűk maradjanak s nemcsak az országos, hanem a kerületi ülésekben is deákul szóljanak. 2. Ő Felsége a király alázatos felírással kéressék meg, hogy a kapcsolatos országokat s követeiket legfelsőbb oltalom alá fogadni méltóztassék. Ezen felírás pártolás végett valamennyi tót és horvátországi vármegyékkel közöltetni fog. 3. Ő Excellentiája a bán meg fog kéretni, hogy a báni conferentiából számos tagú választmányt intézzen a trón zsámolyánál a megsértett municipalis jogok orvosoltatásaért, mely ezen országok nevében alázatosan esedezzék. 4. Ő cs. kir. Fensége a nádor, ő excellentiája a királyi Személynök, s ő excellentiája a főispán Széchen gróf szinte meg fognak kéretni, hogy ez országok követeit hatalmas pártfogásuk alá venni méltóztassanak. 5. A követek oda utasíttatnak, miképp odatörekedjenek, hogy Slavonia ne számittassék a magyar megyék közé, tehát a tótországi slavoniai megyéket ne engedjék a magyar vármegyékkel összekevertetni, hanem ezentúl a tót slavoniai megyék Alsó-Slavoniának (Slavonia inferior), a horvátok pedig Felső-Slavoniának (Slavonia Superior) nevezete alá foglaltassanak. *(Jelenkor.)*

*

Zágráb megye közgyülését a főispán szeptember 21-ikén tartotta, s ezt latin beszéddel nyitotta meg, de minthogy ezen gyülésen az illyr nyelv játszá a diplomatiai szerepet: illyrpárt közgyülésének lehet nevezni. Ugyanis a megnyitó beszéd után az országgyülési horvát követek tudósítása olvastatván fel, az e végre behozott köznemesek közül egy betanított köznemes azon indítványt tevé, hogy miután ő és társai a latin nyelvet nem értik, kéri a tek. KK.-at és RR.-ket, hogy tanácskozásaikat anyanyelven folytassák; mit Kukuljevics Iván, indulatos tulbuzgó beszédeiről ismeretes illyr oda kivánt változtatni, hogy nem csak ezúttal, hanem jövendőre is statutum által határoztassék meg, hogy többé sem a tanácskozásokat, sem semmi hivatalos jelentéseket és jegyzéseket más beszéden tenni ne lehessen, mint az anyai horvát nyelven. A többség által elhatároztatott, hogy mindazon tárgyak, melyek a köznemességet érdeklik, ezeknek anyai nyelven is megmagyaráztassanak ugyan, és bár kivánatos, hogy a szólók is azon mondják ki véleményüket, de az eddig hivatalos deák nyelv félretételével egészen hivatalos nyelvvé már csak azért sem tehetik azt, mert ha e helyhatósági (municipalis) jogot önmaguk önként feladnák, eltörlenék, úgy majd országgyülési követeik is megfosztatnának ezen erős támaszuktól, azaz a deák nyelv használatától.

Ezután megindultak s folytak tovább a botrányok és botrányos határozatok. Első vala a püspök (Haulik) várgrófja (Burggraf), ki a rakonczátlankodást megkezdé, a turopolyai grófot, Jozipovics Antalt, rossz embernek, árulónak nyilvánítá, s e nyilatozatát a jegyzőkönyvbe vétetni követelé. Szavait magokévá tevék egy káptalani főpap, s az egyházi megyének minden lelkészei és káptalanai. A tisztújításról ismeretes B.György száműzetést indítványozott Jozipovics ellen; a zsiviók dühösen hangzottak. Majd V. K. megyei ügyésznek, a «Davoria» szerzőjének azon indítványát még hangosabb követé, hogy Jozipovics, a turopolyai gróf, mint a ki a haza legszentebb helyhatósági jogait sérteni s a legérdemesebb hivatalnokokat a magyar diætán mindenféle gúnyokkal illetni nem irtózik, Horvátországban proscribáltassék s javai koboztassanak el. Többek pro és contra szólása után a főispán kinyilatkoztatja, hogy minden oly mód sikeretlen fog maradni, mely a megyének hatalmában nem áll, azért is a proscriptiót nem helyesli, sem az elűzést, mert ezt csak törvényes, nem pedig politikai úton lehet eszközölni; azt sem tartja czélszerűnek, hogy megdorgálásért Ő Felségéhez rendeltessék folyamodás, mert ily egyes esetekkel Ő Felségét háborgatni illetlen dolog; a perbeidézés sem elég biztos út, mert lám ezt még eddig mindenik kijátszotta. Jobbnak vélné tehát, jelentse ki a vármegye jegyzőkönyvileg a turopolyai gróf tetteinek rosszalását; továbbá hagyassék meg a követeknek, hogy országgyűlés előtt is a KK. és RR. ebbeli határozatát jelentsék ki s neki minden tettét s mondását rossznak s hazugnak nyilatkoztassák; végre ugyanezen határozat közöltessék egyéb ez országi törvényhatóságokkal is, azon felszólítással, hogy tennének részökről is hasonló lépést. Természetesen e főispáni bölcs javaslat kitörő «zsivió» közt határozattá is emeltetett és sorsának eldöntése a jövő gyűlésre halasztatott.

Megszólamlék ezután K. tiszteletbeli aljegyző, s előadá, miképpen neki egy indítványa van, melynek kivitele a nemes megyének hatalmában áll. Minthogy, úgymond, Jozipovics túrmezei grófnak köztudomás szerint Sz. E. ügyvéd a belső titkos tanácsosa, ki őt minden rosszra csábítja, bár a hálátlan már tíz év óta eszi a horvát kenyeret, s miután ezen ember hitére nézve igen gyanús, azaz vajjon «nem lutheranus-e?» tehát kivánná, hogy neki «silentium» (ügyvédkezés megszüntetése) parancsoltassék mindaddig, míg hitét ki nem mutatja, vagy a katholikus vallást nyilván le nem teszi; ha pedig ezt nem tenné, az országból kiutasittassék. Ez elmés ötleten sokáig zsiviózni és kaczagni méltóztattak a jelenvolt KK. és RR. Ezen inqui-

sitioi rendszabályt az érdemes városbiró minden tanítókra, tanárokra — tudniillik a magyarokra — kivánná kiterjeszteni, s csak bajjal sikerült a pártdühtől még egészen el nem vakítottaknak a botor kivánságnak határozatba menetelét hátráltatni. Pedig váltig erőltette a dolgot B. veres sipkás, — a «Világ» tudósítója szerint, toldalékjegyző, — ki azt mondja, hogy neki is hasonló indítványa van Mikussay professor ellen, ki szinte lutheranusnak látszik, mert oly erővel akar a gyülésbe tolakodni, mint a lutheranusok Horvátországba; azért ezt is a hitvallás letételére kivánja vonatni. Az érdeklett Mikussay úr a zágrábi királyi akadémián a magyar nyelvnek volt tanára, ki a gyülésen megjelenni szokott, s jelenleg is ott volt s nyugodtan hallgatta a gyülés folyamát, mert erre jogosított volt, minden oldalról insultáltatott, még a felállított megyei hajduk által is gúnynyal illettetett, s miután azon gyanúban állott, hogy — mint láttuk mult gyülésből is tudósítást küldött — a magyar hirlapokkal levelezésben áll, a legnemtelenebb faggatásokkal lőn illetve s a gyülésből kiutasítva. Mikussay úr a fölebbi szólót illetlen elménczkedéseért megdorgálja s számos megtámadóival kénytelen küzdeni; de hiába, ész fegyverével nem győzhet az illyr szenvedélyek árja ellen, mert a tömeg a legnemtelenebb faggatásokkal s botrányos gúnyokkal illeti őt, s a magyar hazafi szent igazsága érzetében nem tehet vala egyebet, mint odahagyni a termet, mert, bár ő a főispánt felszólította, hogy az illetlen megtámadások ellen védelmezze s biztosítsa, de a főispán is azon tanácsot adta neki, hogy legjobb lesz, ha mielőbb távozik, mert őt hasonló megtámadtatásoktól nem biztosíthatja; — mit ő természetesen meg is tett, s hogy tényleges megtámadásoknak áldozata ne legyen, meg kellett tenni, mert itt csak illyrpárt volt jelen főispáni vezérlet alatt.

Tanúságai annak következő határozatok, mint folyományai az előbbi jeleneteknek és határozatoknak. Egy vörös sapkás illyr hős minden idegent, ki az illyr elvekkel ellenkezik, az országból kiüzetni javaslá, s bölcs javaslata kitörő hangos zsivióval fogadtatott. Ezután elhatároztatott, hogy az ország levéltárnoka azon vakmerőségeért, miszerint a nemességnek a tartományi gyülés alkalmával megsértett választási jogaikat igazoló némely okmányokat hiteles párban kiadni merészlett, a bánnak megfenyítés végett bevádoltassék. De menjünk tovább. A győzelmében ittas vörös sapkás illyrpárt saját kebeléből egy választmányt nevezett ki a végre, hogy az községről községre járván, a köznemességet felvilágosítsa, s győzze meg, hogy azon párt, mely a mostani megyei magistratust választá, a valódi honfipárt, s hogy nem

a vörös sipkások a honárulók, hanem elleneik a horvátok, s hogy nem ők, hanem ezek azok, kik a horvátokat krainczokká akarják változtatni, hol azok kénytelenek lesznek még bajuszokat is levágatni. (Ezen kijelentés már nemcsak a magyarok, hanem a németek ellen szól és a bécsi osztrák-német kormány mégis pártolta a dühöngő illyreket, kik Oroszországból vették nemtelen sugallataikat.)

Most a püspöknek első ügyvédje indítványt tőn, hogy Ő Felsége felírás útján kéressék meg, miszerint azon törvényjavaslatot, mely a horvát követeket magyarul beszélni kényszeríti, ne szentesítse; és ez indítvány nagy zsiviók közt határozatba ment.

Javaslatba hozatott egy horvát Helytartótanács felállítása s végzés lőn, hogy a horvát és slavoniai vármegyék körlevelekben fel fognak szólíttatni, miszerint a jövő tartományi gyülésre küldendő követeiknek egy hasonnevű dicasterium felállítását utasításba adják.

Elhatározták még azt is, hogy mivel az új börtönrendszer szerint a horvát-tótországi megyék Baranyával s Bácscsal egy kerületi börtönbe szállítanák rabjaikat, azon megyéket más börtönhöz csatoltatni és a horvát-tótországi börtönszemélyzetnél a magyar nyelv tudása nélkülözhetőségét törvény által kimondatni követeik által sürgessék.

Felirnak Ő Felségéhez, hogy a zágrábi tisztújítás ügyében kiküldött királyi biztos munkálatai velök közöltessenek; de felírnak azon törvényczikk ellen is, mely őket a magyar nyelveni levelezésre szorítja.

Meg kell még itt jegyeznünk, miképp a horvát Helytartótanács felállítása ügyének tárgyalásánál a fölebb érintett indulatoskodó illyr szellemű egyén igen heves beszédet tartott, melyet azzal rekesztett be, hogy ha a horvát Helytartótanácsnak létrehozását a tek. KK. és RR. kieszközölni nem birandják, akkor ő többé szónokolni nem fog, hanem elhallgat örökre s akkor legjobb, ha minden honfi (domorodac) kezébe vevén vándorbotját, honából ki fog vándorolni. *(Bon viaggio!)*

Ide kell még igtatnunk egy másik fontos körülményt is. Ugyanis azon fönnebbi végzés, mely a falusi nemességnek a magyarok elleni gyűlöségre s az illyrpárt hitvallomására térítése végett missionariusokat rendelt szerteküldetni, a gyűlés utolsó napján visszavonatott, mert a választmány kinevezett tagjai vonakodtak faluról-falura járni, nehogy úgy járjon s olyan kudarczot valljon, mint egy előbbeni hasonló választmány, mely a szentiváni köznemesek számára választandó új hadnagyok választása ügyében, — mert a mostani hadnagy, kit korteskedés gyanúja miatt a megyei magistratus által actióval

fenyítettek meg — ki vala küldve. A történet ez vala: Nem régiben azon urak közül, kik a zágrábi botrányos tisztújításon tisztviselőkké lettek, elmentek Szentiványra, az ottani nemességhez, előljáróságukat azon párt szellemében restaurálandók, mely az ő saját pünkösdi királyságukat teremté. A helybeli lelkész és káplánja ez alkalommal szintúgy beszédet tartottak, mikre egy szegény egyszerü bocskoros nemes imígy felelt: «Beszéljenek az urak maguk között magyarul avagy latinul, a mint tetszik, a nemesség őket úgy sem érti, s a horvát nemességnek az is tökéletesen mindegy: vajjon plebanus úr a misét latinul vagy magyarul olvassa le, mi okból szegülnénk tehát a magyar nyelvnek ellene oly haragosan». — És mi lőn a dolog vége? — Az előljáró választás nem úgy ütött ki, a mint a veres sipkások akarták. Talán ez jutott eszökbe, a gyűlés utolsó napján, midőn végzésüket visszavonták, jegyzi meg a «Pesti Hirlap» tudósítója.

*

Szerém megye szeptember 12-kén tartott közgyülésében a főispáni helyettes nyitá meg az ülést, jelentve, miképp a megyét utaztában a tisztviselők naplóit rendre megvizsgálván, úgy találta, hogy a közügyek vitelében mindenütt illő pontosság és rend uralkodik. A tanácskozások szokás szerint a jegyzőkönyv hitelesítésével kezdődtek, utána az országgyülési tárgyak kerültek szőnyegre. A büntető törvényjavaslat magyar szerkezetének olvasása közben, két hajdani nemes vér sarjadékai szüntelen morogva, gyakran a magyarság kiküszöbölésére czélzó beszédeket anyai nyelvükön szavalva, mindaddig garázdálkodtak, míg végre látván, hogy idétlen erőlködéseiket a főispáni helytartó bölcs körültekintése, intése, eljárása végképp meghiúsította, a teremből önmaguktól eltisztultak.

Majd felolvastatott az országgyülési követeknek jelentése, hogy a magyar nyelvnek a beligazgatásba behozatalára nézve a magyar nyelvi törvényjavaslatban hat évi határidő tüzetett ki, egyúttal utasítást kérnek: elfogadják-e ezt, s ennek elfogadásával Magyarországhoz simuljanak-e vagy Horvátországhoz csatlakozzanak? Ekkor egy káptalani küldött mint vezérszónoka az illyrpártnak amúgy társalkodási modorban előadá, miképpen itt eddig nekünk jó dolgunk volt, most is az van, ha pedig Magyarországhoz csatlakozunk, a legalkalmasb egyének elárasztanak bennünket, gyermekeinket életmódjukban megszorítják, gabnából és kukoriczából is dézsmát adunk stb. stb., tehát csak maradjunk, mint voltunk ne csak hat évig, mert isten tán tovább is enged élnünk, és mi kívánjuk, hogy éljünk, hanem 66, sőt

1666 évig Horvátország mellett. E közös nevetés közben elmondott beszéd «éljen»-t kapott. Ez indítvány következtében erre végzés lőn, hogy e kérdés eldöntésébe jelenleg a Rendek nem bocsátkoznak, hanem kívánják, hogy Slavonia ezentúl is a báni táblától függjön; maradnak, mint voltak s ragaszkodnak továbbra is köztörvény alá rendelt municipalis jogaikhoz.

A hat évi határidőről most megfeledkeztek a Rendek, azonban másnap a három horvát (Zágráb, Kőrös, Varasd) és két slavoniai megyének (Pozsega, Verőcze) felolvasott unszolásaira a követeknek utasításul adatott, hogy «mivel itt még a magyar nyelvtudomány hiánya miatt annak beligazgatásbani használata lehetetlen, iparkodjanak e részben számunkra is oly törvényt eszközölni, minő Horvátországot illetőleg van javaslatban».

Egyébiránt a magyar nyelv használata — a fennálló szabályok szerint — ezentul is köztanácskozásokban megengedtetik, a magyar hatóságokkali közlekedésben, valamint az országgyülésen is szinte erőben marad.

Követeink a múlt gyülésben letiltattak szavazni ott, hol utasításuk nincs; jelen gyülés látván, hogy midőn őket némítjuk, saját szavazatunkat vesztjük, a megye szellemébeni szabad nyilatkozást ismét megengedé.

Szerém megye a halálbüntetést fentartja; a kerületi börtönt pedig Pozsegából Eszéken kívánja felépíttetni, de ezek felépítésére nemes és nem nemes egyformán fizessen. Esküdtszék azonban nem kell neki.

*

Szerém megyében szeptember 15-én 12 órakor kezdődött a közgyülés, s a főispáni helytartó elnöklete mellett a következő határozatok hozattak: A magyar nyelv használata — ismételt heves és rendetlen megtámadások után, melyeket azonban a főispáni helytartó bölcs körüllátása meghiúsitott, ezentúl is a köztanácskozásoknál megengedtetik; magyar hatóságokkali közlekedésben s az országgyülésen pedig erőben marad; az országgyülési követek ez általános utasítás szellemében szavazzanak, valahányszor az idő rövidsége megengedi. Slavonia ezentúl is a báni táblától függjön. Egyébiránt azon kérdés, vajjon Slavonia Horvát- vagy Magyarországhoz tartozzék-e? annak idejében külön fog tárgyaltatni. (*«Világ» 620. l.*)

*

Verőcze megye október 2-kán kezdette meg őszi közgyűlését. Már jókor reggel észre lehetett venni, — így szól a Pesti Hirlap tudósítója, — a szokatlan számmal besereglett vallásembereket (vulgo papokat), még pedig mind a három püspöki megyéből, s nem tudhattuk mit céloz a rendkívüli tömeg, ha vajjon a hon jóléte vagy egyéb érdek-e a rugójuk?

Fő tárgya vala e gyülésnek az országgyülésen tárgyalt büntető törvénykönyv; tehát méltán azt lehetett hinni, hogy az ezen törvénykönyvben a papokra nézve mellőzni kivánt «privilegium fori», melyet Lonovics püspök a papokra nézve általában fenn akart tartani zajos jelenetekre fog alkalmat szolgáltatni. A gyülés azonban e főtárgyon higgadt kebellel átesett, és úgy látszott, hogy a fekete sereget nem a privilegium fori ügye hozta be oly nagy tömegben, mert ennek letárgyalása után jött a magyar nyelv ügye, s mint a «Nemzeti Ujság» ezen határozottan papi ujság tudósítója irja, már itt a szemek élénkebbek, az arczok pirosabbak, a keblek melegebbek lettek és voltak mennydörgő szónoklatok, védők és vádlók.

A magyar nyelv iránti törvényjavaslat felett legelőször is egy diakovári kanonok szólalt fel s elősorolá, hogy kivánna ugyan magyarosodni, de a municipalis rendszer ellen nem lehet; azonban, hogy ez illyrismusi tendentia vagy az északi óriáshozi szitás lenne, rágalom; mert ilyesmit a magyar nemzetről föltenni nem lehet, hogy t. i. ő szabadságát s kiváltságait kényurasággal fölcserélni kivánná stb. Azon kifejezés «illyricum» sem oly szemet szuró, mint némely rágalmazók gondolják, hiszen Bél s törvénykönyvünk is több helyt mutatják a «Prorex Illyrii»-t. Emlékezzünk vissza, mit írt az ország József császárnak a német nyelv behozatala ellen a latinért; maradjunk tehát municipalitásunk s a latin mellett. Egy uradalmi képviselő is sokat szólt; a világ minden nemzete szereti anyanyelvét, s ezért Verőczében mindenki fenn akarja tartani a latint; kérdé: hozzájárulhatunk-e a törvényjavaslathoz önként, vagy tán éppen erőltetve is? Nem! lőn a felelet; sem e nevezetet «Inferior Slavonia» ki nem hagyhatjuk; mit tegyünk tehát? kérjük Ő Felségét, ne szentesitse a törvényjavaslatot, s küldjünk Bécsbe deputatiót. Egy falusi lelkész így beszélt: Itt az idő, hogy minden jó honfi (Slavoniában) egész erejéből ellenszegüljön a magyar nyelv behozatalának e tartományokba; egy nyelv megtanulása egész ember életébe kerül; ki tudna egy nyelvet hat év alatt megtanulni? minő méltatlanság volna érdemes egyedeket kenyerüktől megfosztani? ki ezt óhajtaná, önmaga s hona ellen igazságtalan lenne. Lám, míg a latin nyelv által kaptunk alkalmazást,

semmi zavar nem volt; most minden restaurátiók telvék zavarokkal. Jogtalan lenne továbbá e hon minden polgáraira nézve még azért is, mert a perlekedő felek ügyvitelökért messze vidékre lennének kénytelenek vándorolni, és még ott sem tudnák anyanyelvökön szivük redőit kitárni, s így számos igaz ügy vesztve lenne. Csak maradjunk a municipalis latin mellett, s kérjük alispánunkat, mozdítsa elő az ügyet.

Ezután egy gróf előadá, miképp municipalitásunkat törvények védik; egy nyelv, egy nemzetiség sok nyelvű országban ki nem vihető; legyenek oly közintézetek, melyekhez nyelvkülönbség nélkül minden jó hazafi járulhat, s ezek által mozdíttassék elő a nemzeti jólét; maradjunk municipalitásunk, a latin nyelv mellett.

Egy másik uradalmi képviselő előadá, hogy a horvát-slavon nemzet mindig szabad nemzet volt, még mielőtt a magyarokhoz állott volna is; e társországok soha legyőzve nem voltak; szabad s nem elnyomott nemzet kiváltságait szokta Ő Felsége megerősíteni; miért is maradjon a latin, maradjon «Alsó Slavonia»; a municipalitás semmi ürügy alatt ne veszélyeztessék. Az országgyűlési végzés, nem végzés; egyik rész kirekesztésével hozatott, a horvát követek belőle kizárvák. Irjunk föl és a banális conferentiából deputátió küldessék fel. Ezen felszólalásokat mind egy-két hangos «vivát» (tehát valahára nem «zsivió») követte!

Felszólalt tovább egy táblabiró s előterjeszté: hogy biz azt a latin nyelvet sem anyatejjel szoptuk be, hanem inkább iskoláinkban, úgy szólván, belénk vesszőzték; ha már tehát a törvényjavaslatba előadott hat év köre szűknek tetszik a magyar nyelv behozatalára, nehogy a törvényhozás köréből egészen kizárassunk, kérjünk hosszabb időszakot, teszem 24 évet. Mire egy zajos: soha, soha! következett. Ez s ehez hasonló vitatások közt azt is mondották, hogy mivel követeinknek a magyarul szólás iránt egyenes utasításuk nincsen, türessék el, hogy magyarúl szóljanak, hanem ha Ő Felsége legfensőbb helybenhagyását a törvényjavaslatra nézve meg nem tagadja akkor a latin nyelven szólhatási jogot ők is a horvátok példájára visszakövetelték.

Így a municipalis latin nyelv győzött, s Ő Felségéhez és a horvát bánhoz s a főispánhoz fölirások küldettek. A tanodákra nézve azonban a magyar nyelvnek, mint rendes tanulmánynak behozatala megengedtetett.

Az érdekesebb tárgyak eldöntése után szokatlanul lepettek meg azonban a Rendek két alesperes által aláírt s felolvasott azon nyilat-

kozattal, miszerint egészségük ingatag állapotja miatt a közgyűlésre meg nem jelenhetvén, szavazatukkal ők is oda járulnak, hogy e megyébe a magyar nyelv egyáltalában be ne hozassék. Nem mutatja-e ezen tény is azt, hogy a fekete sereg a püspökök által volt berendelve és éppen a magyar nyelv elleni demonstratióra, tüntetésre, éppen azon püspökök, főpapok által, kik a magyar állam gazdag beneficiumában oly gazdagon dúskálkodnak.

Érdekes esemény az is, hogy Pozsega megye Verőcze megyéhez ennek egy leveléhez csatolt magyar mellékletet visszaküldött s annak latin mellékletét szorgalmazá. Bizony nagy változása a dolgoknak. Kilátszik e tényekből a bécsi kormány, a clerus és főbb hivatalokkal kaczérkodó aristokratia álarczos összeműködése a magyar nemzeti törekvések ellenében.

Meg kell még említeni, miképp a turopolyaiak panasza, mint alaptalan s e megye egyenes jogait veszélyeztető kisérlet, semmi pártolást nem nyert.

*

Varasd megye rendei október hó 6-kára ismét rendkívüli gyűlésre hivattak meg körlevelek útján, melyekben főleg a büntető törvénykönyvi javaslat s egyéb közgyűlési tárgyak valának tárgyalás és adandó utasítás okáért kitűzve. Mindjárt a gyűlés kezdetével gróf Erdődy Nep. János főispáni helyettes kormányzó a rendeket felszólítá, hogy komolyan s illőleg tanácskozzanak, mire többen a julius elejéről szóló országgyűlési követi tudósítások felolvasását kívánták. Ez megtörténvén mind a méltóságos kormányzó úr, mind pedig többen a rendek közül neheztelésüket és sajnálatukat nyilvánították a felett, hogy a tudósító országgyűlési követ részrehajló tudósításokat közöl, egyszersmind kívánták a részrehajló tudósítások iránt rosszalásukat (resensum) jegyzőkönyvileg kimondani, a követet pedig részrehajlatlan tudósítások közlésére felszólítani; s midőn B. J. táblabiró, Kulmer bárónak, a turopolyai panasz ellen a főrendi táblán tartott beszédének (mely országgyűlési követünk Busán Hermann által egész terjedelmében megküldetett) azon kifejezése ellen, melylyel a turopolyai nemeseket az emberiség durva salakjának (cruda colluvies hominum) bélyegzé, hathatósan kikelt volna, s már már hittük, hogy a józan tanácskozások fonala mindinkább erősülend: ekkor egy tiszteletbeli aljegyző s szenvedélyes illyr egyén, kinek oldala mellett számos rokon gondolkozásún kívül a jelen volt köznemesek is állottak, a latin nyelven folyt tanácskozásokba horvát nyelven közbevágott: «mivel, úgy mond, köznemesek is jelentek meg,

s a 19. században élünk, kívánná, hogy horvát anyanyelvén szólhasson». De a mlgos kormányzó úr, a szólót az eddig divatozott szokás, rend és az 1806. évi statutumnak, mely éppen a 19. században készült, rendeletének megtartására s követésére inté, melynél fogva a közügyek itt latinul tárgyaltatni és vitetni rendeltetnek, következésképp míg e statutum fennáll s el nem töröltetik, vagy új törvény következtében meg nem változtatik, addig a közügyekhez szólást más, mint latin nyelven meg nem engedheti, s készebb a gyűlést eloszlatni, hogy sem az említett statutumtól, melyet Horvátország képviselői az országgyűlésen municipalis joguk gyanánt annyira védenek, még most elálljon; kijelentvén egyszersmind, hogy midőn valamely oly tárgy kerülne szőnyegre, mely a köznemesség hozzászólását igényelné, nem fogja gátolni, sőt megengedi, hogy az néki horvát nyelven megfejtessék. De midőn ezen elnöki rendreutasításra is a rendreutasított egyén ujolag és ismét horvátul szólni erőködék, az ily kihágások további elkerülése végett a mlgos elnök a gyűlést eloszlottnak nyilatkoztatta ki s kijelenté, hogy mindaddig, míg a nyelv kérdése legfelsőbb helyen el nem döntetik, elnöklete alatt gyűlést nem tartand.

S ezzel a mlgos kormányzó úr elnöki székéből fölkelve eltávozott, de eltávoztak vele a gyűlésből a józan gondolkozásuak, a jelen volt mágnások, több előkelő földes úr, mindnyájan magyar érzelműek. A többiek azonban a köznemesekkel együtt, első alispáni elnöklet alatt, horvát nyelven a gyűlést néhány óráig folytatták, mert habár a főispáni helyettes eloszlatta is, folytathatónak állíták azt, de mivel a tudósító, úgy mond, a főispáni helyettessel szinte eltávozott, a horvátnyelvü vitatás folyamáról hiteles tudósítást nem adhat; hallomás szerint a teremben maradt Rendek a szőnyegen volt ügyek tárgyalásába ugyan nem bocsátkoztak, mindazonáltal a főispáni helyettes ellen vastag tollal fogalmazott felírást határoztak Ő Felségéhez.

A «Nemzeti Ujság» tudósítója pedig a gyűlés eloszlatása utáni eseményekről igen érdekesen így ir: «A főispáni helyettessel minden józan gondolkozásúak (hála az égnek ezek mind az előkelőbbek voltak) eltávozának, de távoztam én is, megvallom azért, mert a levelezők vidékünkön nem nagy humanitásra számolhatnak. Azt hinné az úr, hogy most már vége volt a gyűlésnek? Korán sem! az illyr párt a teremben maradt és elnököt is talált az első alispánban, s miről tanácskozott miről nem? azt nem tudom, hanem annyit tudok, hogy horvát nyelven folytak a melegnél melegebb szónoklatok, melyeknek legjelentősebb eredménye az volt, a mint fülhegygyel hallottam,

hogy kormányzónk ellen egy képzelhető legtüzesebb felírást határoztak!»

*

Az október 7-én feloszlatott közgyűlés folytatása november 6-kára lévén kitűzve, az illyr párt, hogy magának győzelmet szerezhessen, még Zágráb megyeiekkel is növelé hiveinek számát; ez úttal azonban a józan fél határozott föllépte kiragadá kezökből a bizonyosnak tartott diadalt. Fölolvastatott először is a kegy. kir. rendelet, melynek lényege oda megy ki, miszerint az okt. 6-án tartott közgyűlésnek eredménye és föloszlásának okáról Ő cs. kir. Felsége mind e megye főispáni helyettesének jelentéséből, mind a rendes főispánnak hivatalos tudósításából értesülvén, azt, hogy a törvényes elnök által eloszlatott gyűlést némelyek, a rendet és törvényes tekintélyt tiszteletöktől elszakadván, folytatni bátorkodának, Ő Felsége nem helyeselheti, sőt rosszalja és korholja; ellenben a főispáni helyettes azon tettét, valamint azon jó rendszeretőkét is, kik az ülés feloszlatása után vele együtt kimentek, jóváhagyja és helyesli. A mi a gyűlés feloszlatásának okát illeti: tudva van Ő cs. kir. Felsége előtt az 1805. dalmát, horvát és tót országgyülésen az 1790 : 58. t.-czikk útján alkotott azon végzés, miszerint a közügyek minden gyűléseken tovább is ne más, mint latin nyelven tárgyaltassanak; a főispán tudósításából pedig az tűnik ki, hogy semmi tekintetbe nem vétetvén sem e végzés, sem az 1723 : 58. és 1790 : 58. t.-czikk, sem az élő törvényes szokás, legfelsőbb tekintélylyel az határoztassék, hogy csupán a jegyzőkönyvek és levelezések továbbá is latinul vitetvén, az eddigi gyakorlat rögtön megváltoztassék. Mely önkényes újításokat Ő cs. kir. Felsége meg nem engedhetvén, e megyét a fönnebbiek értelmébeni kötelességének teljesítésére és a törvényes tárgyalási rendnek minden tekintetbeni pontos megtartására utalja.

Megindult ezután a harcz és vihar. A főispáni helyettes elnökkel egy véleményben lévő Rendek, kik ezen a múlt gyűlési eloszlatásra s illetőleg mindkét részről fölterjesztett feliratokra leérkezett kegyelmes királyi leiratot hálás örömmel fogadák, mind a föntebb idézett statutum, mind a törvényeken alapuló kegyelmes királyi leiratot, mind pedig a következetesség tekinteténél fogva is a közügyek tárgyalását a gyűlésekben nem csak illyrül nem, de még horvát nyelven sem engedheték vitatni; s nyomós okokkal s törvények idézésével, különösen az 1723 : 58. t.-cz. nyomán törekvének az ellenfelet meggyőzni mind arról, hogy a kérdéses 1806-ki statutumot, e megye Rendei maguk el nem törülhetik, mind pedig arról,

hogy eddig sem volt szokásban e megyében horvát nyelven tartani a köztanácskozásokat, más nyelven pedig, mint melyen a jegyzőkönyv s levelezések fogalmaztatnak, tanácskozni czélszerűtlenség, és rend elleni volna; nem volt továbbá szokásban, az olvasni sem tudó köznemeseket a tiszt- és követválasztást kivéve a közügyek elintézése felett szavaztatni, következésképp, ha ezek is a köztanácskozásba lényegesen befolyni akarnak, fejtsék ki értelmiségüket törvényesen meghatározott diplomatikai nyelven, de eszközül magokat ne engedjék felhasználtatni.

Ám de mindezen és más számtalan alapos okok felhordása siker nélkül hangzott el az illyresített horvát nyelven szólani kívánó neki vadúlt bódult vitézeknek (a levelezők ily jelzővel illették az illyr párt hiveit). Voltak közülök, kik a kir. leirat ellen felírást indítványoztak, mert ők a korholást meg nem érdemlik, mert azt, hogy e helyen anyai nyelvükön meg nem szólalhatnának, nekik sem isten, sem király, sem törvény nem tilthatja. S az ily illyresített horvát nyelven tartott előadások lármás zsivióval üdvözöltettek, míg a leirat mellett szólók pisszegve legúnyoltattak; majd az oly érdemes szólót, ki a királynak, s törvénynek nem hódolókat ellenségeknek nevezé, kiutasítással fenyegették.

Általában az egész tanácskozás azon való torzsalkodássá fajult: vajjon el lehetne-e «tetszés szerint» a deák nyelvtől állani s e helyett az illyr nyelvet helyettesíteni, vagy pedig a municipalitás mellett megmaradni. S midőn a rend és törvény barátai első és második napon állhatatosan küzdöttek s az illyrül szólók beszédeit közbekiáltott «latine» szavakkal félbeszakíták: egy neki vadúlt illyr a főispáni helytartó-elnök személyét, majd hivatalát is illetlen kifejezésekkel, durva gúnyokkal s vádakkal támadta meg. S midőn ily sértő beszédek után többszöri «actio, actio» sürgettetnék s a tiszti főügyész elnökileg is kötelessége teljesítésére intetnék, ez elvégre is papirhoz nyulván, tollhoz fogni készült, de kezeiből a papirt két volt tiszteletbeli aljegyző, kik múlt napon hivatalukról önként lemondottak, majd a széket alóla, magát pedig az asztaltól elvonszolták: ekkor, mondhatni ily anarchiai állapotban, midőn sem törvény, sem a hely szentsége, sem bárkinek személye, ki velök nem egyenlően gondolkodott, nem tiszteltetek, sőt már a személyes bátorság mintegy veszélyeztetve látszott lenni, a főispáni helyettesi elnök legczélszerűbb s tanácsosbnak látta a gyűlést újolag eloszlatni. A főispáni helyettessel a teremből eltávozó rendek, kik őt az egész tiszti karral együtt saját várlakába kisérék, száznál többen valának, a kik mindnyájan kérék

őt, hogy nevökben Ő Felségének ezen zavarok megszüntetése végett hathatós orvoslásért írjon fel; mi meg is történt. Az ellenvéleményűek pedig, kik magokat szinte magyar rendeknek nevezgeték, több pappal, zágrábi ügyvédekkel, báni táblai hites jegyzőkkel, irnokokkal, becsődített köznemesekkel, kik összesen mintegy százan lehettek, a teremben hátramaradtak, s egy már készen lévő feliratot felolvasván, aláírásaikkal hitelesítve, még azon nap elküldötték Ő Felségéhez; de a jámbor aláírók közül már is többen visszavonták aláírásukat.

*

Pozsega megye nov. 6-iki közgyülésén a kerületi börtönök felett is nagy hévvel vitatkoztak. Az egész közönség Bács és Baranyától elszakadni kivánkozott, előhozván, miképp magyar megyékkel összeköttetésben lenni, oly slavoniai vagy horvát megye nem is akarhat, mely tartományi jogaihoz szorosan csatlakozik. A többség az elkülönzés mellett nyilatkozott. A megyei kihágásról szóló törvényjavaslat feletti vitánál S. J. első aljegyző kívánta, hogy a szavazatjog a parasztra is kiterjesztessék, s így a gyülésekbe, tisztujításokba s közvetve a törvényhozásba is képviselői által befolyhasson. Erre nagy zivatar következett, de Pozsega megyének rendei az indítványt elfogadták.

*

A mi most másodsorban az értekezlet előtti, alatti, eseményeket, hangulatot, véleményeket illeti: lássuk először is *Klauzál Gábor és Szeghető József csongrádmegyei követeknek* azon jelentését, melyet ezek küldőikhez 1843-ik évi november hó 6-ikán intéztek, s mely következőleg szól:

«Tekintetes Karok és Rendek! A folyó hó 2-ikán tartatott elegyes ülésben közhirré tett királyi leiratot az */. alá csatoljuk azon megjegyzéssel, hogy ezen tárgy felett a magános értekezések azonnal megkezdetvén, fájdalom érzetét nyilatkoztatá majd mindenki a felett, hogy a képviselői táblának, a tanácskozási nyelv megállapítása iránt hozott határozata — melyet felsőbb beleavatkozás alá már azért sem vélik a Rendek tartozhatónak, mivel a tanácskozási nyelv meghatározása minden testület önintézkedésétől függ, s a törvény ezt nem csak nem tiltja, sőt a két tábla közötti izeneteknek az 1830-iki országgyülésen minden felsőbb jóváhagyás nélkül magyar nyelvre történt változtatása erre világos példát mutat — ezen királyi leiratban helyteleníttetik, és pedig a nélkül, hogy ebben az e határozatra okot adott horvátországi tartományi gyűlési végzésére, mely szerint a horvátországi követek,

kik magyarul tudnak, s ezen nyelven a kerületi ülésekben nyilatkoztak is, a magyar nyelv használatától, a magyar nemzetiséggel, mintegy daczolólag, eltiltattak; a méltán várt rosszalás kimondassék; a többségnek ezen királyi leirat iránt véleményünkkel egyező ebbeli nézetei, mint az eddigi értekezésekből kivehető, egy felirásban, vagy a mi valószínübbnek látszik, annak elkerülése végett, nehogy az említett határozat a méltóságos Főrendek birálatának tétessék ki, egy az országos iratok közé igtatandó óvásban fognak kifejeztetni; mi pedig magát a királyi leiratban érintett határozatot illeti, ezt számosan minden változtatás nélkül fentartatni óhajtják. Mi azonban az ebből eredhető kedvetlen következéseket figyelembe vévén, miután tapasztaltuk, hogy a rokonérzésü megyei együtt értekező követek többségénél azon eszmének elfogadására kevés hajlam mutatkozik, miszerint a fentebbi határozat felfüggesztetnék addig, míg a magyar nyelv tárgyában fölterjesztendő felirásra kiadandó királyi válaszból nem látandjuk meg, vajjon a határozatra okot adott horvátországi tartományi gyülés végzése meg fog-e szüntetni és a Rendek biztosíttatni fognak-e, egy a horvát követeket egyedül magyar nyelveni szólásra kötelező törvénynek még ezen országgyüléseni alkotása felől, kiegyenlitési módul azt terjeszténk elő, hogy a fentebbi nézeteinket kijelentő óvásban mondanók ki azt, hogy ha a horvátországi követek a határozat okától elállva nem csak latinul, hanem magyarul is szólni készek, a KK. és RR. még ezen országgyülésen két nyelveni felszólalásukat türni fogják, ellenkező esetre azonban kénytelenek azok megszüntetéséig határozatuknál megmaradni. A többség ezen kiegyenlitési mód elfogadására jelenleg hajlandónak látszik. Mi a még be nem fejezett magán értekezések után alkalmasint csak nehány nap mulva megkezdendő kerületi tárgyalás következtében hozandó végzést nem fogunk késni a t. Karoknak és Rendeknek megküldeni.»

November 24-én kelt levelökben pedig ugyancsak a fent tisztelt követ urak a következőket jelenték: «A f. hó 12-én a rokon elvű követek külön, a következő három napon (13., 14., 15-ikén) pedig valamennyi megyék, kerületek, városok és káptalanok képviselőik együtt értekezének, a hallgatóság kizárása mellett a f. hó 2-án közhirré tett királyi leirat felett. Ezen értekezéseket megelőzi a f. hó 9-én a horvátországi bán elnöksége alatt tartott banalis conferentia, melyben kijelentetvén némely jelenvoltak által az, hogy a KK. és RR. többsége a dolog kiegyenlítése végett kész Horvátország követeinek két nyelveni felszólalásaikat a jelen országgyülésen eltürni, ha ők kinyilatkoztatják, hogy az első országos ülésben és annak utána is

a törvény alkotásáig nem csak latin, hanem magyar nyelven is fognak szólani; többen felszólíták Horvátország követeit ezen kiegyenlítési mód elfogadására; de hasztalan, mert ezek azt nyilatkoztatták, hogy ők más mint, latin nyelven szólani nem fognak. Lehetetlenné válván ez által az általunk javallott, utóbbi alázatos jelentésünkben említett kiegyenlítés mód, a f. hó 16-ikán megkezdett s 20-ikán befejezett kerületi igen élénk tanácskozások után 31 vármegye többségével a mi hozzájárulásunkkal határozattá vált egy felirásnak Felséges urunk elébe terjesztése stb.»

*

Palóczy László és *és Szemere Bertalan, Borsod megye követei* pedig 1843. november 7-én így irnak a megye közönségéhez: «A Karok és Rendek november 2-án délután egy órakor a Fenséges Főherczeg nádor által országos elegyes ülésre hivatván meg, ott azon f. év október 12-ikéről kelt, s itt igen kedvetlen és kellemetlen hatást okozott királyi kegyelmes leirat, melyben nem csak királyi felszólítás, hanem egyenes parancsként jelentetik ki az országgyűlésen egybegyülekezve lévő Rendeknek, hogy Horvátország követeinek az országgyűlésen tetszésök szerint a latin vagy magyar nyelven való beszélhetés tüstént engedtessék meg, kihirdettetett s hazafiui igen keserves érzések között hallgatva sajtó alá bocsáttatni rendeltetett.»

Jelentésüket november 14-én így folytatják: November 13-án és 14-én (vagyis tegnap és ma) a Karok és Rendek kerületi üléseket nem tartottak, hanem november 2-ika óta, midőn a kegy. kir. leirat kihirdettetett, a követi kar tagjai, a szerint, a mint politikai hitökre nézve egymással elvbarátok, több apróbb szakaszokra oszolva, a kerületi ülések tartása rendes idején kivüli órákban több izben összejöttek, s egymás között magányosan értekezve arról tanakodtak, hogy cselekedniök mit kellenék? Tegnap és ma pedig (nov. 13. és 14-én) az úgynevezett kormánypártiak kivánata következtében a követi kar tanácskozásának különben is rendes helyén, a hallgatóság teljes kizárásával közönséges értekezés (generalis conferentia) tartatott; fő oka lévén annak az is, hogy kivált az úgynevezett ellenzék (oppositio) mind csak nem akarja a tisztelt királyi kegyelmes leiratot kerületi ülésen rendes tárgyalás alá venni mindaddig, míg nem tudatik, hogy a KK. és RR.-nek a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában kelt 4-ik izenetökre, s törvény és felirati javaslataikra a méltóságos Főrendek, úgy kedvező, mint nem kedvező végzésöknek megtudása (bár ellenkező szempontokból) a kerületi majdan tartandó tanácskozásokra természetesen nagy hatással fogván lenni.

Annak megirásával, hogy úgy a magános, mint a közönséges értekezések közben miféle tervek és javaslatok fordultak meg, s azok egyike vagy másika miféle okokkal támogattatott, a tekintetes nemes vármegyét nem terheljük, mert a magános értekezések közti beszédek csak négy falak között tartott magánbeszédek valának, melyeknek (a szinte nem nyilvánosan tartott) közönséges értekezéseknek is nincs és nem is volt semmi hivatalos alakjuk és így történetüknek megirása nem hivatalos levélbe való, és ha megirnánk is azokat, bár ezért sok ivekre terjedhető levelünkben sem irhatnánk egyéb valóságot annál, hogy száz meg százféle tervek és javaslatok történtek, de azok nagyobb részint amint megtétettek, hatás nélkül elhangzottak, vagy ha többek által elfogadtatni látszottak is, nehány órák, vagy legfeljebb napok mulva megint felbomlottak, s a tömkelegből (labyrinthusból) kivergődésre (legalább közhelyeslést nyert) fonal mindeddig nem találtatott; azonban

Mi, kik állandóan arra törekedünk követi tudósításunk szerkezete készítése módjában, hogy a tekintetes nemes vármegyével mind tudassuk azokat, mik itt történtek, minden felelősségnek rólunk lehető elhárítása tekintetéből is ezennel jelentjük, hogy a tegnapi és mai közönséges értekezletek alkalmával leginkább a következő két tervek, vagyis javaslatok látszottak legtöbb pártolókat nyerni, úgy mint:

a) *egyik párt* (és pedig az úgynevezett kormánypárt) oda nyilatkozott, hogy ő is lát ugyan a 12-ik októberi kir. kegy. leiratban sérelmeket, s ő is hő kebellel pártolja a nemzetiség kivivását és azért Ő Felségéhez felirást kíván tétetni; javasolja, sőt szükségesnek tartja mindazon által, hogy Ő Felsége kegyelmes válasza megérkezéséig a *junius 20-iki határozatnak kötelező ereje* a horvátországi követekre nézve *tüstént függesztessék fel*, mert különben (tiltakozni nem akarva) nem lehetetlen sőt könnyen megtörténhetik, hogy a horvátországi követek a tartandó legelső országos ülésben latin nyelven bizonyosan felszólalni fogván, ha ebben a KK. és RR. többsége által gátoltatni fognak, s így a junius 20-iki határozat tettlegi úton (via facti) fentartatni fog, ő excellentiája, a királyi személynök, kinek arra (mint mondják) a főkormánytól elnöki parancsa is van, azon országos ülést eloszlatandja, s akkor keményebb hangu királyi leirat fogván érkezni, ha annak se lenne sikere, a jelen országgyűlés a nélkül, hogy törvények alkottatnának, királyi hatalommal szélylyel oszlattatni fog.

Meg kell jegyezni, hogy a mennyire kivenni lehetett, ezen párt-

hoz tartozók 15 megyénél nem kevesebbek, s legfeljebb 20-nál (most még) nem többek.

b) A *másik párt* oda nyilatkozott, hogy igenis teljes erőkifejtéssel s a nemzeti ügy igazságának érzetétől felemelkedő lelkesedéssel, mindazáltal éleskedés és ingerültség nélkül, s csupán nemzeti mély fájdalmat rajzoló tollal készíttessék egy országos felirás, melyben minden oldalról kifejtetvén azon okok, melyek miatt igen sérelmesnek hiszik a KK. és RR. az október 12-diki kir. kegy. leiratot, s kifejtetvén azon okok is, mik igazolják azt, hogy a junius 20-diki határozatot a KK. és RR. táblájának hozni joga, — annálfogva pedig, hogy a magyarul beszélni tudó horvátországi követek latin nyelven beszélésökkel a makacs feszültséghez, s a tettlegi út használásához, azon határozatot hozni igazsága és szüksége is volt — Ő felsége kéressék meg, hogy a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában készített törvényjavaslatnak királyi helybenhagyásával minden további kérdéseknek és kedvtelenségeknek egyszerre véget szakítani méltóztassék, kimondatván egyszersmind az is, hogy mindaddig, míg a jelen nyomasztó okok és körülmények megszüntetni nem fognak, a KK. és RR. is, junius 20-iki határozatuknak kötelező erejét meg nem szüntethetik. Továbbá nem oly czélzattal azonban, hogy az is a készítendő felirásba iktattassék, kimondta ezen másik párt azt is, hogy a támadt baj megszüntetését s a dolog jó móddali kiegyenlítését részéről is forrón óhajtja ugyan, azt mindazáltal semmi oly áron, mi a KK. és RR. Táblája s a magyar nemzet és nemzetiség méltósága, tekintete, becsülete és igazai lealacsonyitásukban telne, — történjék bár mi is, — megvásárolni soha sem fogja.

Megkelletvén itt jegyeznünk, hogy ezen másik párthoz (szinte a mennyiben kivenni lehetett), most még 25-nél nem kevesebb, 28-nál pedig nem több megyék látszatnak tartozni, részünkről őszinte egyenességgel nyilvánítjuk, hogy miután mi a junius 20-diki határozatot ez előtt öt hónappal megjelentettük, s arra mindeddig semmi megjegyzést nem vevén, azt kell hinnünk, hogy azon országos határozat a tekintetes nemes vármegyétől is helyeslést nyert, a feljebb másiknak nevezett párthoz tartozunk, annak összealakításában munkás részt vettünk, s míg küldőink netalán (mit nem hinni és várni szinte szabad legyen), mást nem parancsolandanak (történjék bármi) ezentul is tartozni fogunk. Végre szükséges tudás végett jelezvén azt is, hogy a méltóságos Főrendek mai napon (november 14.) tartott ülésében a Karoknak és Rendeknek a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában kelt 4-dik izenetöket tárgyalás alá vették, de tanácskozásaikat

ma be nem végezhetve, azok folytatását holnapra tették át, de bármikor legyen megállapodásuk, a Karok és Rendek az október 12-diki kegy. kir. leiratot folyó hó 16-kán tartandó kerületi ülésökben már formaszerint rendes tárgyalás alá veszik; s akkor quo fata ferent? ezt semmi emberi egybevetés és bölcsesség előre nem tudhatja.

Nov. 21-ről kelt jelentésükben arról értesítik a vármegyét, hogy nov. 15-én a közös értekezéseket folytatván, ott semmi új dolog nem történt; de a dolog kiegyenlítése is hajótörést szenvedett, mert bár a KK. és RR. többsége hajlandó lett volna is azon fő és főbb közbevetések mellett tett ajánlatot, hogy miután a 12-diki leiratban is az van mondva, hogy a horvátországi követek az országgyűlési tanácskozások közben latin, vagy magyar nyelvet használjanak, ha a horvátországi követek kinyilatkoztatják, hogy ők állandóul nem csak latin, hanem változtatva (alternative) magyar nyelven is fognak szólani, ezt a KK. és RR. még a jelen országgyűlésen eltűrni fogják; az itt a napokban tartott horvát (úgynevezett banalis) conferentia s a horvátországi két követek mindazáltal meghajthatlan akaratoskodással mind csak a mellett maradtak, hogy ők az országgyűlésen egyedül és kirekesztőleg latin nyelven fognak szólani, s ettől egy hajszálnyira is semmi esetre el nem távozandanak, ezen horvát vagy inkább illyr makacskodásnak bókolással pedig a Karok és Rendek Táblája se magát, se a magyar nemzetet önmaga és az egész világ előtt le nem alacsonyíthatja, — a dolog úgy annyira élére van állítva, hogy annak most már, — mint mondani szokták, — vagy szakadni vagy törni kelletik, s mi lesz végső kimenetele, egyedül az Isten tudja!

Ugyanezen levélben jelentik, hogy a KK. és RR. táblája a kérdéses leiratot a november 16-ikán tartott kerületi ülésben tárgyalás alá vette.

Megindulának tehát akkor mindjárt a tanácskozások oly hő kebellel és lelkesedéssel, mint a milyennel valaha csak országgyűlési tanácskozások tartattak, s ezen tanácskozások közben mind csak a körül forgott a kérdés s a részben semmi új nem adta elő magát, hogy azok közül, melyek a fölebb *a)* és *b)* pontok alatt egyik és másik párt részéről nyilvánított javaslatok gyanánt előadattak, melyik fogadtassék el a KK. és RR. határozatául? folytattattak pedig a másik párt, azaz az ellenzék részéről úgy, hogy a szép ész, széles olvasás, gazdag tudomány, elragadó ékesenszólás, hazaszeretet s végső elszántság mindent felhozván és elkövetvén, a mit felhozni és elkö-

vetni lehetett, a méltó magasztalások kitöréseivel üdvözlött lelkes szónokoknak egyike a másikat (ha még ugyan lehetett) felülmúlta, s közülök az elsőbbség pálmáját majd ennek, majd amannak nyujtotta a lelkesedésöket dicsőítő közmagasztalás.

Azonban lássuk most már részletesen az ezen legnagyobb fontosságú nemzeti ügyben lefolyt kerületi ülések tárgyalásait.

---

101. Kerületi ülés.

1843 november 16-án.

Elnökök: Olgyay (Pozsony), Matyasovszky (Szepes). *Jegyző:* Palóczy. *Naplóvivő:* Majláth.

Tárgy: Az 1843-ik évi október hó 12-én Bécsben kiadott kir. kegy. leirat az országgyűlés junius 20-diki azon határozatára, hogy a magyar országgyűlés tanácskozási nyelve csakis magyar legyen. A kir. kegyelmes leirat következőleg szól:

Első Ferdinánd, Isten kegyelméből austriai császár, Magyar- és Csehországnak e néven 5-ik, Galiczia és Lodoméria Apostoli királya, úgyszintén Lombárdia, Velencze és Illyria királya, Austria főherczege stb. stb.

Fönséges Főherczeg, legkedvesebb nagybátyánk, főtisztelendő, tisztelendő, becsülendő, tekintetes és nagyságos, nagyságos és nemes, nemkülönben okos és körüllátó, kedves hiveink! Midőn minap Horvátország törvényhatóságai részéről értésünkre adatott, mikép — mi a jelen országgyűlés irományaiból is kitetszik — azok által, mik a RR. táblájánál a szavazatoknak ezentul nem másképen, mint magyar nyelven leendő kifejezhetése körül történtenek, a kapcsolt országok követei azon viszás állapotba helyeztettek, hogy noha jelen vannak az országgyűlésen, küldetésöknek még is pontosan megfelelni, az érintett Tábla országos tanácskozásaiban, őket illető törvényes hatóságukhoz képest, valódi és hathatós részt venni, jogaik nehéz sérelmével nem képesek, erősen hittük, hogy ezen lépés helytelenségét a rokon nemü tárgy fölötti tanácskozásnak még akkor függőben léte miatt is majd átlátván, azoktól, mik annak folytában, a fönnebb nevezett követekre nézve történtenek, önként és azonnal elállanak.

De mennyire meghiusultak ezen reményeink, azt mind ezen Tábla további tanácskozásai sorából, mind az érintett törvényhatóságoknak említett követeik szavazhatása iránt még folyvást tartó rendkivüli és törvénytelen helyzete miatt hozzánk nyújtott legújabb folyamodványiból minden várakozásunkon fölül értettük. Valamint azonban a magyar nyelv fölvirágzása és használatának terjedése iránti kegyelmes szándékunkat a kir. jóváhagyásunkkal alkotott t. czikkek elég nyilván bizonyítják, úgy meg vagyunk belsőleg győződve, hogy a czélhozi törekvésben kívánt sikerrel másképp nem haladhatni, mintha az 1792 : 7. t. cz. elveihez mindig szigorúan ragaszkodva, s ennek üdvös értelme szerint a magyar nyelv használatának előmozdításában, minden erőszakolást gondosan kerülve, mindazt, mi ettől eltér, szándokunktól legidegenebbnek valljuk. Minthogy tehát az országgyűlési nyelv kérdése még ezen felül az 1790 : 67. t. cz. értelme szerint egy ezentul hozandó törvénynek szolgál anyagul, annak pedig a tárgyalások alkotmányos rendének épsége mellett megelőztetnie nem lehet ; ama kötelességünkből származó felügyelői gondosságunkhoz képest, mely annak csonkítatlan megtartását magában foglalja Kedvességedet és Hűségteket ezennel királyi tekintélyünknél fogva komolyan intjük és akarjuk, hogy a hazai törvényeknek azon alapelvére, miszerint addig, míg másképp rendeltetik, a fönnálló szokás megtartandó, gondosan ügyeljenek és azon követeknek véleményeik deák vagy magyar nyelven kifejezhetése gyakorlatát épségben meghagyni s annak erőszakos korlátozásától óvakodni gondjuknak tekintsék. Kikhez egyébiránt cs. kir. kegyünkkel és kegyelmünkkel hajlandók maradunk. — Kelt fejedelmi városunkban, Bécsben, Austriában okt. 12-én 1843. Ferdinánd, m. k., Gróf Majláth Antal, m. k., Szögyényi László, m. k.

Ezen kegyelmes királyi leirat felolvasása után felszólalt első sorban

Nagy Károly (Gömör megye követe): Mikor a határozat hozatott, megyém azt helyben hagyta. A vita keserű bár, de nem nehéz, mert az ügy szentsége maga magáért harczol s bizton remélem honunk nemtőjétől, hogy azt megbukni nem engedi. Csak egyesült erő, szilárd akarat, nemzetiség szent érzetével ihletett hazafiúi kebelre van szükség, s előtte egy nemzet elleni töredék minden erőködése el fog törpülni.

A kegy. kir. leirat oly fájdalommal illette keblemet, melyet csak érezni lehet, kimagyarázni nem. Eddig engem azon hit vigasz-

tala, hogy a kormánynak az illyr merény ellen föl nem lépése csak atyai szelid engedékenység s javulást váró elnézés, miszerint elkényeztetett gyermekeinek makacs ingerültségét magában lecsillapulni reménylette; de most már azon meggyőződésre jutottam, hogy egy töredék vakmerő fellépése az anyahon ellen hatalmas gyámolra talál. Mélyen tisztelem én ő felsége kormányát s azon bizalomnál fogva, melylyel iránta tartozom, őszintén kijelentem, hogy a kegy. kir. leiratot sem politikai, sem törvényes tekintetben nem helyeselhetem. Politikai tekintetben nem, mert egy hű nemzetnek bizodalmas érzelmére csak zsibbasztólag hathat; törvényes tekintetben pedig sem alakjára, sem tartalmára nézve nem, mert a törvényhozó testületet annak egyik kiegészítő része rendeletekkel nem kormányozhatja; tartalmára nézve azért nem, mert mellőzve annak egyoldalúságát szembe ötlő több kitétele is. Jelesül azt mondja: «Ablegati regnorum adnexorum ad eum collocati existiterunt abnormem statum, ut... efficacem partem capere *nequeant*»; valóban jobban illett volna e szót tenni: «*nolint*», mert a horvát követek tudnak magyarúl, s ha akartak volna részt venni a tanácskozásokban, senki őket nem gátolja vala; egyedül tehát utasításuk, nem pedig a határozat tette őket «ad statum abnormem». Midőn továbbá a kegy. kir. leirat azt mondja: «ex incidenti etiam pendentis attunc de affini materia tractatus» maga megismeri, hogy törvény által akartunk intézkedni e tárgyban; s bizonyos, hogy a horvát követeket, ha a magyar nyelv nem tudásával mentik vala magokat, ezen Tábla latin nyelvű felszólalásukban nem akadályoztatta volna; de ők daczolva, magok akasztották meg a törvényes provisiot utasításukkal, s ha sikerül nekik utasításukat feltolni, nemde ezáltal minden törvényes intézkedésnek további utját elzárták volna a KK. és RR. előtt?

Mi az abban felhívott törvényeket illeti: nem lehet el nem keseredni, midőn az 1792:7. törvényre hivatkozva arbitraria coactiót emleget éppen ott, hol a nemzet 53 évi moratoriumokkal példátlan béketűrésének legfényesebb tanújelét adta. Az 1790:67. törvénynek felhozása pedig megfoghatatlan, mert hiszen ebben egyedül a rendszeres munkákról van szó, a nyelv ügye pedig mindenkor előlegesen s a rendszeres munkálatoktól különválasztva vétetett fel. Nem tudom végre alkotmányos állásunkkal megegyeztetni a «volumus» szót, s szeretném «optamus»-sal felcserélni.

Alkotmányos, sőt minden bizonyos czélra alakult testületnek joga van saját körében végzéseket hozni, szabályokat alkotni; csak azok igazságtalanok, törvénytelenek, a statusczéllal ellenkezők ne

legyenek. Már, midőn a RR. azon határozatot hozták, hogy a horvát követek, mint magyar törvényekkel igazgatott s Magyarországhoz kapcsolt részeknek képviselői, akkor, midőn magyar törvények alkotásába befolynak, a törvény által kiküszöbölt s hitelességgel nem biró latin nyelv helyett magyarul szóljanak — követtek-e el méltatlanságot, jogtalanságot s törvénytelenséget? Méltatlanságot nem, mert a horvát követek tudják a magyar nyelvet, s a nemzet 53 évi moratoriumokkal túlságosan is méltányos volt; igazságtalan nem, mert a közjólét előmozdításának nélkülözhetetlen eszközeit használni nem jogtalanság, de kötelesség; törvénytelenséget nem, mert sehol positiv törvény jogot nem ad a horvátoknak egyedül diák nyelven beszélhetni. Ők gyakorlatra hivatkoznak, de vajjon ezen gyakorlat nem az egész Táblára alkalmazható-e, vajjon az ellenkező szokás által, midőn az izenetek, felirások magyarok s a magyar nyelvnek egyedüli hitelessége törvénynyel megadatott, el nem törültetett-e? Ily körülmények közt a RR. határozata legjobb téren van, s ettől elállani egyátalán nem lehet.

A Tábla mindent megtett, mi a dolog kiegyenlítésére vezethetett volna, mit csak a nemzet méltóságának lealacsonyítása nélkül tehetett, tűrni kivánta jelen országgyülésen jövendő biztosítás reménye alatt, a kegy. kir. leiratban is fenhagyatott magyar és latin nyelv vegyes használatát; de a megbántók makacsul taszitották viszsza a barátságosan nyújtott kezeket.

Hol a nemzetiség felvirágzása föltételeztetik, ott közömbösek nem lehetünk, ott túlságos engedékenység a nemzet életére gyávaság bélyegét nyomná. S ha mind e mellett szétoszlatnék az országgyűlés, kisérjen bennünket haza azon öntudat, hogy méltatlanságot tűrni s felejteni tudunk, de soha sem eltérni azon kötelességtől, melylyel a nemzet méltóságának s polgári hivatásunknak tartozunk.

Azt hiszem, hogy a kormánynak e bajon segíteni könnyű, csak akarjon; csak vegye feleletre az izgatókat, s mozditsa el ellene is vészt koholó műhelyeikből. A valódi horvátokban, kiknek szabadságát véres áldozatokkal kiküzdeni segítettünk, kikkel jó s bal sorsban annyiszor osztoztunk, kiknek lételök a mieinktől feltételeztetik, mindig rokon barátokra találunk, mert hatszázados sympathiát egy pillanat dühe elenyésztetni nem képes.

Indítványozom tehát, hogy tétessék felirás, melyben kiemelve a határozat keletkezésének módját, okait, jogszerűségét; kiemelve azt, mi sajnosan esik, hogy egyoldalú felterjesztésre itélet hozatott és pedig oly úton, melyet az ország törvényesnek el nem ismerhet,

őszintén mondassék ki, hogy addig, míg nemzetiségünk iránt biztosítva nem leszünk, határozatunktól elállani nem lehet, nem szabad.

Kubinyi Ferencz (Nógrád megye követe): Nagyobb reményekkel közt, mint valaha, sereglénk össze a jelen országgyülésre, a legtisztább szándékkal és őszintességgel a legnevezetesebb két tárgyat tűzénk ki: a lelkiismeret szabadságát, nyelvünk s ezzel kapcsolatban levő nemzetiségünk ügyét, mert ezek azon tárgyak, melyeknek czélszerű elintézése nélkül, a nemzet erős, boldog és megelégedett nem lehet, melyeknek elintézése nélkül sem a nemzetre, sem a fejedelemre, sőt az egész ausztriai monarchiára nézve üdvösség nem képzelhető.

Nyugodtan adánk elő fájdalmainkat s kívánságainkat; az elsőre nézve orvoslás helyett sziveinket összezúzó királyi leirat érkezett, ezt a hierarchia és jesuitismus ármánykodásainak tulajdonítók; minden reményeinket nyelvünk és nemzetiségünk ügyének kívánságaink szerinti kivivásában helyezénk. Azonban tanácskozásaink közepett egy rossz léleknek kellett támadni és ezen rossz lélek a horvát, vagy is igazabban az illyr párt követeiben testesülve jelent meg és a tudva levő utasítással lépett fel, miszerint itt e teremben eltiltassanak a nevezett követek a magyar nyelveni szólástól s egyedül latin nyelveni szólásra köteleztessenek. Ezen nem a dicső horvát nemzettől, hanem az ott dühöngő illyr párttól származott nyelvünk s nemzetiségünk gúnyjára s kisebbítésére szolgáló indítványt félre vetettük; ezt a nemzet méltósága úgy kívánta, azt elnézni annyi lett volna, mint a gyávaság bélyegét önhomlokunkra sütni.

Nem használt a nemzet ünnepélyes kijelentése, miszerint a horvát nemzet nemzetiségére elnyomólag hatni nem kívánunk; ismételve kijelentettük, hogy azon százados összeköttetést, mely eddig fennállott, ezentúl is fenntartani kívánjuk; nem használt készségünk, miszerint a sérelmek orvoslása előtt a kir. előadásokat tárgyalás alá vettük, folyvást munkálkodván. Nem vádolhatott tehát a kormány sem ellenszegüléssel, sem restséggel; mind a mellett is, be nem váratott a magyar nyelv ügyébeni törvényjavaslat felterjesztése, nem lett volna-e ideje a kormánynak akkorra halasztani a dolognak kiegyenlítését? Vagy ha károsnak gondolta határozatunkat, előbb gondoskodott volna a kiegyenlítésről; miért kellett éppen munkálkodásaink közepett megzavarni tanácskozásainkat egy kir. leirat által, mely sokkal leverőbb a vallás tárgyában érkezett kir. leiratnál? Amaz, amint mondám, a hierarchia szüleménye, emez az illyr párt pártfogásának keserű gyümölcse; az elsőt inkább tehettük fel, mert

a kormány századok óta a vallásos türelmetlenségnek majdnem folyvást jeleit adta; de azt, hogy a pártoskodásnak, minekutánna nem rég múlt időkben, hazánkban ott is keresett pártokat, hol pártok nem voltak, de most az illyr pártot nem látja, mivel azt látni nem akarja, barátja legyen, azt távolról sem tehettük fel, bizonyára nyelvünkhözi hű ragaszkodásunkért fejedelmi feddést nem vártunk, nem érdemeltünk.

A mi már az e tárgyban érkezett kir. leirat tartalmát illeti, minekelőtte annak érdemére nézve nézetet előadnám, szükségesnek tartom előre kijelenteni, hogy jelenleg a törvényhozó testület együtt lévén, annak egyik részét Ő Felsége, másik részét az országosan egybegyűlt Rendek teszik, és valamint a törvényhozó testületnek egyik része Ő Felsége iránt határtalan tisztelettel viseltetik, úgy más részről Ő Felségétől is, mint constitutionális királyunktól méltányolást várunk, követelünk.

Ezen kir. leirat ellenkezik az eddigi országgyülési egyezkedések eszméjével, miszerint a fejedelem s nemzet közti egyezség felirások és azokra érkezett leiratok által eszközöltethetik; a jelen leirat nem innen érkezett felirás, hanem a horvátországi törvényhatóságok jelentése következtében érkezett. Sajnos, hogy midőn a zágrábi választás alkalmával közbejött kicsapongások és az illyr pártoskodások ellen a megyék többsége felirt, még csak annyira sem tartotta méltóknak a kormány a törvényhatóságokat, hogy megnyugtassa egy válasz által aggodalmainkat. Ebből azt következtethetjük, hogy egyket horvátországi törvényhatóságnak több figyelem adatik, mint az anyaország valamennyi törvényhatóságainak. Én azt tartom: ez méltó aggodalmat, sőt fájdalmat gerjeszthet keblünkben, melyet elhallgatni nem lehet.

Az mondatik a jelen kir. leirat elején, hogy a horvátországi követek a kérdéses határozat által azon visszás állapotba tétettek, miszerint a tanácskozásokban jogaik súlyos megsértésével valóságos és sikeres részt nem vehetnek. Ez alaptalan állitás. A horvát követeket a szavazástól senki sem fosztotta meg; a szavazattól a horvát követek önmagok fosztották meg magokat, nem mi, nem az e tárgyban hozott határozat. Ha el voltak tiltva a horvát követek utasítás által a magyar nyelven szólástól, miért szólottak a határozat előtt a kerületi ülésben magyarul? A kérdéses határozat későbben hozatott, ennek hozatalára az érintett utasítás adott okot. Távolról sem kivánom kétségbe hozni a törvényhatóságok abbeli jogát, miszerint utasítással elláthatják követeiket; tisztelem minden megye utasítását, és

így a horvátországi megyék utasítását is; de a horvátországi utasítást ezuttal igazságtalannak, méltatlannak és törvénytelennek tartom. Az utasításokra nézve bizonyos szabályt szükség követni, miszerint a fennálló törvényeknek tettleges megszüntetését utasítások által sürgetni nem lehet; adhatnak ugyan a megyék utasítást a sarktörvények és így a pragmatica sanctio megváltoztatására nézve is, de nem adhatnak utasítást, hogy Ő Felségének, mint törvényes fejedelmünknek az alattvalók ne engedelmeskedjenek. E szerint Horvátország is adhat utasítást, hogy a magyar nyelv tárgyában alkotott törvények megváltoztatását sürgessék követeik; de ellenben Horvátország követeit nem tilthatja el a magyar nyelveni szólástól a magyar országgyűlésen. Minekutánna a törvények magyar nyelven szerkeztetnek, minekutánna az 1836. és 40. évi törvények szerint a magyar nyelv diplomatiai nyelvvé emeltetett, azt tartom, hogy a magyar nyelven irott törvények nem csak Magyarországra, hanem az ahoz, mint Magyarországhoz hozzá kapcsolt részekre és így Horvátországra nézve is kötelező erővel bírnak. — Én a horvátországi utasítások ezen pontját úgy tekintem, mint egyes indítványt, mely többséget nem nyervén, megbukott; sőt a többségnek ellenkezőt végezni, és azt határozatképpen kimondani tetszett, ők kisebbségben maradván, a többségnek engedelmeskedni kötelesek, mert a horvátországi utasításoknak több erő nem tulajdonítható, mint a többi magyarországi megyék utasításainak. Azt, hogy valamelyik követ utasításánál fogva a már egyszer megbukott indítványt ismételhesse, az utasítások eszméjével megegyezőnek tartom, de hogy a tanácskozási rendet, ha már több ízben valamely indítvány elvettetett, megzavarhassa, azt az utasítások eszméjével megegyeztetni nem tudom. Ha egyes indítvány mindenkor megakaszthatná a tanácskozást, azt meg is semmisíthetné. A tanácskozásban rendnek kell lenni, melyet egyeseknek a többség ellenében felforgatni nem lehet, mert ha azt egyesek tehetnék, akkor a tanácskozásoknak eredménye nincs és így törvényt alkotni nem lehetne.

Ezen leirat hivatkozik az 1792:7. t.-cz.-re, az abban kijelentett elveket fenntartani kivánván. Helytelenül hozatik fel ezen czikkely. Még akkor nem volt a magyar nyelv diplomatiai méltóságra emelve; most már a törvények is egyedül magyar nyelven lévén szerkesztve, igen természetes, hogy a tanácskozások is egyedül magyar nyelven folyhatnak. Ezeknél fogva a horvátországi megyék, midőn a kérdéses utasítással ellátták követeiket, vétettek a méltányosság, igazság, de a törvény ellen is; sőt minekutánna a törvények egyedül magyar nyel-

ven szerkesztetnek, kötelességökben állott a horvátországi megyéknek Horvátország részéről olyan követeket küldeni a magyar országgyülésre, kik magyarul tudnak.

Még egy van ezen kir. leiratban, melyet elhallgatni nem lehet, melynek kijelentése, midőn az constitutionalis fejedelemtől származik, mély fájdalmat gerjeszt, és ez a «hortamur», de leginkább a «volumus» szó. Felügyelési jogánál fogva, ha a világos törvények ellen valaki vét, teljes joga van az olyat Ő Felségének rendre utasítani; de jelenleg ezen kir. leiratban Ő Felsége úgy szól, mint a törvényhozásnak egy része; felirásainkra, törvényjavaslatainkra adhat megtagadó választ, de nem nyilváníthatja érvénytelennek tanácskozásainkat vagy határozatainkat; azokat nem semmisítheti meg, nem inthet, nem dorgálhat, annál kevésbé élhet «volumus» szóval. Azt mondhatná valaki, hogy a kérdéses kir. leirat még szelid hangon van írva, ez előtt «præcipimus», «mandamus» szavakkal éltek; de kérdem: mit szültek az eféle kifejezések. Bizodalmatlanságot a kormány iránt! Ne kivánjuk azon időket vissza, azon szomorú időket, midőn a kormány ily kifejezésekkel élt és számos igazságtalanságot követett el. Most, midőn a nemzet és kormány közti kibékülésről van szó, melynek végső befejezését óhajtjuk, czélszerűbb lett volna a kormánynak a «volumus» szó helyett «optamus»-sal élni. Végtére felhatalmazza ezen kir. leirat a horvát követeket, hogy az eddigi gyakorlat szerint érzéseiket latin vagy magyar nyelven fejezhessék ki, meghagyván, hogy az általunk bizonyított erőszakos kényszerítő módtól állanánk el. Ezzel azt bizonyítja a kormány, hogy midőn egyfelől egész tisztaságában a magyar nemzet a jog mezején áll, másfelől pedig egy phantasticus illyr párt, a kormány, megvetve az elsőt, azt magától eltaszítja, inkább pártolja az illyr pártot s mind a mellett is, hogy az a fennálló viszonyokat felforgatni törekszik, vele kezet fog.

Ezen leirat bizonysága annak, hogy a kormány nem a magyar nemzet érdekében működik, hanem a szakadást éleszti; hogy pártérdektől vezéreltetik, vagy talán irigy szemekkel néz azon egyetértésre, mely a legnevezetesebb tárgyak felvétele alkalmával az ellenzék részéről létezett, vagy neheztel reánk, hogy az emberiség és nemzet érdekében munkálkodunk, vagy talán a kormány okot s ürügyöt keres, a melylyel, mint egy rémképpel ijesztgetnek, hogy az országgyülést törvény nélkül eloszlathassa vagy felfüggeszthesse, hogy más, kedve szerinti követek választassanak, és hogy az oppositiot compromittálja. Minden esetre szembetűnő, hogy a Főrendek töredéke, noha tisztelem azon tiszta keblű honfiakat a Főrendek közül, kik a haza

érdekében velünk kezet fogva működnek — még minekelőtte a magyar nemzetiség kiviva volna, a horvát nemzetiségnek kivivásán köröm szakadtáig harczol; szembetünő, hogy a Főrendek, noha nevezetes tárgyak voltak előttök, hosszas ideig nem munkálkodtak, hogy a kormány több hónapokkal ezelőtt felterjesztett felirásainkra nem válaszolt. Ezek arra mutatnak, hogy a kormánynak nincs erős szándéka a nemzet kívánságait teljesíteni, hogy a királyi előadások puszta szavak voltak, hogy nem javítást, hanem tespedést akar.

A mi az országgyűlés eloszlatását illeti: ne gondolja a kormány, hogy az országgyűlés határnapjának megtartása által elég volna téve a nemzet kívánságának, a törvény szavainak. A királyi előadásokat tárgyalás alá vettük, a válasz nem maradhat el; nincsenek-e sérelmeink? ezeket orvosolni kell; az 1790: 13-ik t. czikket, ha igazságos akar a kormány lenni, félre nem magyarázhatja. Vagy talán azért oszlatná el az országgyűlést, mivel katonára szüksége nincs, külkörülmények által nem szorongattatik és így a nemzetre sincs szüksége, azt megvetheti? Van még egy tárgy, melynek megajánlása egyenesen a Táblától függ, ez a hadi adó; vagy talán ezt sem látja szükségesnek, hogy az országgyűlésen ajánltassék meg; annyival inkább, minthogy a restantiak nagy summákra rugnak, és azt hiszi, hogy azokat az egyes törvényhatóságok beszedni kötelesek, nem vévén figyelembe azon körülményt, hogy a restantiákért az ország sohasem kezeskedett; és előre kijelentjük, hogy azokat, bármit tegyen is a kormány, beszedni nem fogjuk. Azt hiszi a kormány, hogy ezer módja van új kölcsönt felvenni és adósságait szaporítani? Vagy talán a békesség malasztit használni kívánván, nehogy a katonaság a fegyver gyakorlatából kijőjjön, általa fogja tábori kürtök riadozásai közt a megyei tisztviselőket országgyűlési határozat nélkül a hadi adó beszedésére kényszeríteni, az ellenszegülők ellen commissiókat, inquisitiokat rendelni, a kuriát ellátni utasításokkal, hogy az általa kijelölteket, kik a kormány mértékét meg nem ütik, fogságra ítélje? Ezek ez uttal nem lehetnek rémképek, melyektől semmit sem tartok; hogy ez nem fog történni, kezeskedik a fejedelmi eskü, melylyel a XIX. században játszani nem lehet, nem tanácsos. Koránt se higyjék azok, kik a diæta eloszlatásával fenyegetnek, hogy minket elijesztenek; ez több bajjal, több kellemetlenséggel jár, mint egy feddő leiratnak kibocsátása. Én ugyan, ha a kormánynak eddigi törvénytelen cselekedeteit tekintem, több rosszat teszek fel a kormányról, mint jót; azt azonban, midőn a nemzet és kormány közti tökéletes kibékülés utólsó lépcsőjén állunk, távolról sem tehetem fel, hogy akkor,

midőn a nemzet és kormány közötti bizodalom örökre megalapitásáról, az emberiség jogainak megadásáról, a nyelv, a nemzetiség iránti ügynek kivánságaink szerinti kivivásáról, a törvény előtti egyenlőségről, a közterheknek mindenki által aránylagos viseléséről van szó, hogy akkor az illyr párt kedvéért a diætát minden eredmény nélkül eloszlatná. A diætát ez úttal eloszlatni valóságos bűn volna, sőt zsarnoki merény, mely örökre homályt vetne a kormányra. Ekkor azt mondanánk a népnek, a polgároknak, hogy azért oszlatták el a diætát, mert nyilvánosságot akartunk behozni a városokba, mert független bírákat kivántunk, mert hivatal és vagyon képességgel minden embert fel akartunk ruházni, mert a javaslatban levő uj börtönrendszerrel a költségek aránylagos viselésében a nemesi rendet is részeltetni kivántunk.

Vagy talán, mint mondatik, fel akarja a kormány függeszteni az országgyűlést, hogy más követek választassanak. Ezt teheti; befolyhat a clerussal kezet fogva a választásba, éleszthetí a vérengzést, kihágásokat, a bunkókratiat, meg is jutalmazhatja őket, és hogy a nevök, kik a házi adót ólmosbotokkal leverték, örökre hires maradjon, egy ólmosbot-rendet is alapithat, és a bunkókratia fő hőseit gyémántokkal ékesített ólmosbot-renddel ajándékozhatja meg. Mi leléphetünk, helyettünk mások fognak választatni; azt is teheti, hogy közülünk többeket visszahivat, ez, azt tartom, nem fog gyalázatunkra szolgálni; a kik helyettünk fognak küldetni, aligha fognak kellemes órákat tölteni itt e teremben és ha a legvastagabb hyppopotamus bőrrel lesz is befedve arczuk és ha külsőképpen jeleit is fogják adni a dacznak, belsőleg nyugodtak aligha lesznek. De korántse higyje azt a kormány, hogy mi honn maradva összetett kézzel fogjuk nézni pártoskodásait; példáját követve, agitálni fogunk, de nem a kormány, hanem egyedül a nemzet érdekében.

Ezen kir. leirat előpostája annak, hogy a magyar nyelvre nézve e jelen országgyűlés alatt nehezen fogjuk utólérni kivánságainkat, és épp ezért nem állhatunk el határozatunktól; de azért sem, mivel küldőink akaratját teljesíteni szent kötelességünk. Hogy a megyékben mennyire visszhangra talál a határozat, tanúsitják ezt küldőinktől érkezett pótló utasitásaink; ezek mindannyi bizonyságok, hogy ily határozatot e testületnek hozni joga volt, hogy az nem a felingerült kedélyek első fellobbanásának szüleménye, hanem a nemzet ellen irányzott gúnynak igazságos visszatorlása, és hogy e ház belső dolgainak elrendezése, kivált mire törvény nincsen, e ház elidegeníthetlen jogai közzé tartozik. Ennek gyakorlatában volt e ház, és ezen

jog gyakorlatát fentartani kötelességünk. Szükségtelen azonban régi időkre hivatkoznunk. Megunván 1830-ban a latin nyelvet, annak aggasztó bilincseit lerázta az alsó ház, izeneteinek latin nyelveni irását megváltoztatta, és magyar nyelven szerkesztve által küldte a felső Táblához; ez is rögtöni lépés volt, a nélkül, hogy felsőbb helybenhagyást várt volna; ez azt hiszem, nagyobb fontosságú határozat volt a jelen határozatnál, mert inkább lett volna szólásuk a Főrendeknek, mint a kormánynak, mivel a törvények izenetekből készülnek; de a jelen határozat csupán e Tábla belső körét illeti.

Mindezeknél fogva a határozatot fentartani óhajtom, de egyszersmind módot kívánok Ő Felségének nyújtani, hogy a jelen aggasztó és nyomasztó állapotból megszabadítván, jövendőnket törvény által biztosithassa. Hogy ezt elérhessük, egy felírást kívánok, melyben előre bocsátván, hogy a királyi leirat sem az igazsággal, sem a méltányossággal, sem a törvényekkel össze nem fér, hogy ez mély fájdalmat okozott kebleinkben, adjuk elő egész őszinteséggel mind azon okokat, melyek bennünket ezen határozat hozatalára birtak; mondjuk meg, hogy azt tenni jogunk volt; hogy az nem első eset, hogy ezen a dolog természetével megegyező gyakorlatot fentartani kötelességünk; mondjuk meg, hogy ezt tenni a nemzet érdeke, becsülete úgy kívánta, és a nemzet önvédelme az illyrismus ellen; mondjuk meg, hogy a kormány ezen lépésünket sok részben tulajdonitsa azon késedelmességének és hanyagságának, melyet az illyr pártoskodások elhárításában nyilvánitott. És mindezeknek nyílt szívű kijelentése után kérdjük meg egész tisztelettel Ő Felségétől: nem neveljük-e hatalmas királyi székének fényét, ha becsületérzéstől lelkesítve, mint egy constitutionalis nemzetnek független képviselői lépünk fel? nemde érdekében áll Ő Felségének a nyelv s nemzetiség melletti lelkesedést fentartani? nem igényelhet-e Ő Felsége többet az olyan nemzettől, melynek nyelve, nemzetisége és becsülete van, mint az olyantól, mely ezekkel nem bír, melynek semmije sincs? nem nagyobb dicsőség-e egy erős, mint egy gyáva nemzetet kormányozni, midőn ettől a vész óráiban semmit, amattól mindent várhatni?! És végtére jelentsük ki ünnepélyesen, hogy ha teljes szándéka van, miről nem kételkedünk, hozandó törvények által e szerencsétlen haza jövendő boldogságát előmozditani, ne kövesse miniszereit, ne higyjen nekik; ők nemzetünknek sohasem voltak baráti és nehezen is lesznek, mert vagy olyanok, kik idegenek és nem ösmerik constitutiónkat és nem barátkoznak meg a nemzet constitutionalis szellemével, vagy olyanok, kik születésükre ugyan magyarok, de nem

érzéseikre nézve, kiknek kinevezésében nem is találta el Ő Felsége a nemzet kívánságát, kik nem a nemzet barátai, hanem annak ellensegei, kik nem jutalmat, hanem a kir. széktőli elmozdítást érdemelnek. Higyjen e nemzetnek, ne szomorítsa hasonló leiratok által szíveinket, ne engedje felzavarni lelki nyugalmunkat, midőn törvények alkotásával foglalkozunk; mert a törvényhozó testület, midőn a haza boldogságán munkálkodik, erkölcsi nyugalmat és lelki függetlenséget igényel; ezek nélkül a tanácskozás üdvös eredményű nem lehet.

Egy kérésem van még az igen tisztelt közönséghez és hallgatósághoz: hogy midőn ezen nevezetes tárgy az országos ülésben tanácskozás alá kerülend, a csendességet a lehetőségig tartsa fel, nehogy ily aggasztó körülmények között a helyeslésből vagy rosszalásból származott lármát ürügyül használván ellenségeink, annak káros és váratlan következése legyen, nemcsak e követi Táblára, hanem általában nemzetünkre és hazánkra nézve is.

Radvánszky Antal (Zólyom megye): Míg nem a nemzetiség eszméje, hanem a honszeretet lelkesíté s egyesíté a különböző ajkú, de egyszívű honfiakat: a haza erős volt; ezt bizonyítják évkönyveink, a mohácsi és szigeti példák, hol a külön ajkú honfiak, honfiúi szeretettől lelkesítve férfiasan hősileg vívtanak. De akkori időkben a nemzetek a pallérozódás alacsony fokán állván, s a haza védelmére physikai erőnél egyéb nem kívántatván, a nemzet egysége a honszerelemben elegendőleg központosult. Azonban későbbi időkben a nemzetek a pallérozódás magasabb fokát érvén el s egymás közti kölcsönös viszonyba lépvén, a status védelmére nem csak physikai, hanem erkölcsi erő is kívántatott már, s okvetlenül fejlődnie kellett a honszeretetet ki nem záró, sőt inkább szorosan magában foglaló s öregbítő más egységnek, melyben a nemzetek minden physikai s moralis ereje és tehetsége központosuljon s ezen egység a *nemzetiség* vala. Ennek szükségét hazánk is érezvén, miután nyelv nélkül nemzetiség nem képzelhető, minden óvakodással s lépcsőnként vitte oda a dolgot a magyar törvényhozás, hogy a magyar nyelv jelenleg kivívta diplomatikai állását. Igaz ugyan és sajnálandó, hogy azon erő, mely egykor ős századokban, nemzetiség különbsége nélkül a honszeretetben mutatkozott, és hatalmas volt, most, midőn a nemzetiség egységébe központosíttatni czéloztatnék, meggyengült, s pártok közt felosztatván, némileg eloszlott. Ezen szomorú eredmény azonban nem gyengíti a nemzetiség megalakításának szükségét s a nemzetiség becsét, csupán arra mutat, hogy a legtisztább szándékból eredt actió is többnyire reactiót szül. Mert magában a nemzetiség elve tisztán

áll, s tántoríthatlan igazság, hogy a nemzet jelleme: nemzetisége, nemzetisége pedig nyelve által fejlődik; hogy tehát nemzetisége legyen a magyarnak, gondoskodni kellett arról, hogy nemzeti nyelve legyen.

Ily nézetből indulva, a magyar törvényhozás a magyar nyelvet emelé ugyan, de, mint törvényeink sora bizonyítja, óvatosan és lépcsőnként, s a reactió nem a törvényhozás intézkedéseiből, hanem inkább egyes személyek túlbuzgóságából támadt, mi a külföldön oly gyakran a nemzet testének tartatik, s így a törvényhozás magas törekvése félre magyaráztatik. Ezen nyomon indult a mostani országgyűlés is s a junius 20-iki végzés által nem követett el erőszakot, mert az 1-ször jogszerű, 2-szor következetes.

Jogszerű, mert a magyar nyelv levén hazánk diplomatikai nyelve, természetes tehát, hogy országgyűlési tanácskozásaink csak diplomatikus és így magyar nyelven folyhatnak; a ki tehát e tanácskozásokban részt akar venni, szükséges, hogy magyarul szóljon. Az újabb törvény azt rendeli, hogy közhivatalt csak az viselhet, ki a magyar nyelvet sajátjává tette; már pedig kétségtelen, hogy a követi pálya is közhivatal, s kik arra föllépnek, magyarul tudni és az országos tanácskozásokban a diplomatikai nyelvet használni kötelesek.

Következetes is azon végzés, mert, mint már más ízben is előhozatott, a múlt országgyűlésen Horvátország követei sérelmeiket latin nyelven szerkesztve beadván, ezen sérelmek el nem fogadtattak, s a követ urak oda utasíttattak, hogy sérelmeiket magyar nyelven adják elő, mi meg is történt s így a magyar nyelv diplomatikai állása és elsőbbsége általuk tettleg elismertetett. Nem következetes-e tehát most tőlük azt igényelni, hogy magyarul vegyenek részt a tanácskozásokban?

Ezek szerint a szóló a kir. leiratnak helyét nem látja, mert nem törvényszerű, egyoldalú feladásra keletkezett, s magában mégis végítéletet foglal; pedig egyes személy panaszára is előbb a panasz mibenlétét megvizsgáló, de nem azonnal végítéletet mondó parancs szokott érkezni. Annyival meglepőbb pedig, mert a magyar nyelvi törvényjavaslat éppen értekezés alatt lévén, a tárgy országgyűlési tractatus útján leend nem sokára eldöntendő. Szóló tehát Gömör és Nógrád értelmében felírásra szavaz.

Azon kérdésre pedig: mi történjék a végzéssel? — ő azon szavakat: «re interea integre servata», mindig úgy értette, hogy a dolog oly helyzetben maradjon, melyben azt a felsőbb parancs találta, míg maga útján eldöntve nem lesz. Ez a repræsentatiónak természe-

tében fekszik, s mind politikai, mind törvénykezési eljárásokban bevett gyakorlat. Egy nagy ellenmondást is lát a kegyelmes kir. leiratban; elején t. i. az mondatik, hogy Horvátország követei a latin nyelveni felszólalástól eltiltatván, a tanácskozásbani részvételben megakadályoztattak; utolsó soraiban pedig ez áll: «hortamur et volumus» (intjük és akarjuk), hogy Horvátország követei ezentul «latinul vagy magyarul» szólhassanak. Meghagyatván tehát nekik a felszólalás módjára nézve a választás, nem áll a leirat elején felhozott állítás; mert, ha latin nyelveni felszólalásukban akadályoztattak, magyarul szólhattak volna; ámde ezt a horvát követek nem tevék, s így magok akadályozák magokat a szólásban. Azért tehát a kegy. kir. leirat inkább Horvátország követeit illeti.

De végtére, aggasztó példát ad ezen kegyelmes kir. leiratnak rendkívüli úton lett ide érkezése; s annak csak szomorú eredménye lehet, ha egyes feladásokra, mellőzve a tractatusok útját, ilyen leiratok fognak az egyes Táblákra bocsáttatni. Midőn a vallás tárgya volt szőnyegen, ha a dogmát egy corporatió municipálitásának tekinthetni, ezen Táblának a vallás tárgyában lett megállapodása szerint, állítólag megtámadtattak az egyházi rend jogai, s ha e részben az egyházi rend panaszszal járult volna Ő Felsége eleibe, ugyan jöhetett volna-e egy ehez hasonló királyi leirat? vajjon elfogadtuk volna-e azt, ha szinte az mondatott volna benne: «volumus, ut hierarchia in suis juribus permeneat»? — Maholnap az ősiség tárgya kerülendvén szőnyegre, ha akkor netalán az aristokratia jogai megnyirbáltatnak, s az aristokratia némely tagjai ez iránt panaszt teendnek, ki fog arról kezeskedni, hogy akkor is nem fog szinte az mondatni: «volumus ut aristocratia in suis juribus sarta tecta, et illibata permaneat» stb. — A végzés fennmaradását kívánja.

Majláth György (Baranya megye követe): Nógrád érdemes követével egyetértőleg én is hármas feladatot tűztem ki ez országgyűlésnek: 1-ször a nemzetiségi kérdések összebonyolódott csomóját megoldani, 2-szor a vallásbeli súrlódásokat kiegyenlíteni; végül a nemzetet a kifejlés és haladás útján ismét egy stadiummal előre vinni. Mellőzve mind e két utóbbi tekintetet, a mi az elsőt illeti: a nemzetiség kérdése egy azok közül, melyeknek fontosságát minden vélemény-árnyéklat színkülönbség nélkül érzi; senki sem tagadja már, hogy mindenek előtt nemzetiségünket kell biztosítanunk, szilárdítanunk, hogy minden előmenet, mely nemzeti öntudatunk, nemzeti jellemünk csorbulásával volna összekötve, valódi visszalépés lenne; és hogy csak azon haladás igér biztos, tartós eredményt, mely nem-

zeti jellemünk helyes felfogásán és kellő tiszteletén alapul. De éppen azért, mert e tárgyra nézve oly közös minden politikai pártnak lelkesedése, mert a czél, melyet elérni óhajtunk, mindnyájunk előtt egyaránt szent, szükséges azt a phrasisok, az érzelgések légköréből kiemelni, és e kérdésre nézve, mely eddigelé nagyrészt és talán méltán a lelkesedés sugallásai után kezeltetett, tért nyitni a komoly megfontolásnak is.

Hazánkban felfogásom szerint két extrém nézet uralkodik, vagy inkább létezik mert uralkodni hála Istennek, megszűnt a nemzetiségi viszonyok felett. Az egyik, mely a nyelvet ugyanazonosítja a nemzetiséggel, a másik, mely balul fogva fel az évrajzok azon tanuságát, miként a magyar nemzetiség szelleme századokon keresztül fennállott, a nélkül, hogy a magyar nyelv diplomatikai polczra lett volna emelve, ezt jelenleg is feleslegesnek, sőt tekintve honunk külön ajkú népfajait, — miután hiányzanék szerintök azon neutralisáló elem, mely azokat eddig összeilleszté, — veszélyesnek is tartja.

A mi e nézetek elsejét illeti: tagadhatatlan, hogy a nyelv a nemzetiség organuma, és így a nyelvegység a nemzetiség leghatályosabb előmozdítója, de azért nem a nemzetiség maga, nem is annak lényege. Egy bizonyos hon iránti vonzódás, az ahoz, állományához, institutióihoz, szokásaihoz, merném mondani előítéleteihez hű ragaszkodás képezik a nemzetiség lényegét. E lényegnek a formát feláldozni nem lehet, nem szabad, ez anyagi egyenlőségnek a nemzet szellemi egyetértését áldozatul hozni vétkes, magát kétségen túl megbosszúlni fogó kábaság, és én legalább, ha a kettő közt kellene választanom, sokkal inkább választanám a szellemi egységet egyes nyelvbeli különbségekkel, mint tökéletes nyelvegységet szellemi egyetértés hiányával. Az elsőnek példáját látjuk azon polyglott tömkelegben, mely Amerika egyesült statusait képezi; a másiknak borzasztó, visszarettentő tanuságát azon félszigetben, melyre a természet pazarul hányta kincseit, melytől azonban az irigy sors az egyetértés áldását tagadta meg.

Az általam említett extrémnézetek másodika felfogásom szerint még hibásabb. Míg valamely nemzet értelmi ereje egy bizonyos fokot el nem ért, míg közelebb álló egyéni érdekek szorgalmazása még azokat is eltávolítja a közdolgok kezelésétől, kiket arra polgári állásuk kiváltságosít, míg a nemzet irányzatai politikus vitáktól távol esnek: addig, főleg, ha egy idegen nyelv e nemzet institutióiba szövődött, az elsőbbséget a köztárgyakban könnyen fenntarthatja; de mihelyt a nemzet szellemi ereje ébredni kezd, mihelyt a többség a köz-

dolgok iránt nagyobb és nagyobb figyelemmel lenni indul: akkor az idegen nyelv uralkodásának végórája közelít, és annak előbb-utóbb veszni kell, mert hol a nemzeti élet leghatályosabban mozog, ott a nemzeti nyelv diadala sem lehet távol. A múlt századokban a magyar nemzeti élet inkább a csaták vérmezején, mint a tanácskozási termekben érezteté hatását; megváltozott ez az idők folytán, és e változás magával hozta természetes következéseit is. Hozzájárult e — merném mondani — ösztönszerű kifejléséhez az is, hogy a magyar nyelvnek a köztanácskozásokba behozatala által hazánk politikai viszonyainak szelleme is tetemesen változott, bár nem merném állítani, azért változott-e, mert a magyar nyelv által bizonyos közjogi elvek tényleges létesítése könnyíttetett, vagy a honi nyelv ügye azért talált oly közös, oly lelkes pártolásra, mert e szellem már uralkodott, és csak kifejlésére hiányzott az eszköz.

Tekintsünk Angolhonra, Franciaországra és Némethonra; külön időszakokban ugyanazon jeleneteket látandjuk. Csakhogy hazánkra nézve e tekintetben is kétszerte nyomasztó elkésésnek az átka, miután az átalakulás, mely más nemzeteknél politikai kiskorúságok ideje alatt és így békés úton alig észrevehetőleg történt, nálunk épp azon időszakba esett, melyet méltán a nemzetiség időszakának lehetne nevezni, miután nincs oly maroknyi nép, nincs oly törpe emberfaj, mely újabb időben önálló nemzetiségről ne álmodozott s történeti jelleme mellett ne fanatisált volna. Honunkban tehát, hol annyi különajkú népfaj találta menedékét, ez átalakulásnak szükségképp oly jeleneteket kellett előidéznie, melyek az általam érintett hajlamban találják megfejtésöket, s melyek a törvényhozónak kettőztetett figyelmét, óvatos gondoskodását igénylik. Ha valahol, honunkban elkerülhetetlenül szükséges volt megvonni és élesen megvonni azon elválasztó vonalt, mely a socialis élet kellékei és a magánélet szent köre között fennforog, melyen innen jogszerűség és méltányosság, melyen túl erőszak és azt követő visszahatás. Valamint azonban az elválasztó vonalnak elméletileg leendő megállapítása nehézséggel egyáltalán nem jár, úgy annak gyakorlati megőrzése a feladatok legnehezebbike.

Ugyanis elméletileg, felfogásom szerint, mindenütt, hol a nemzet, nem, mint különféle nemzetek összege, hanem maga, mint szellemi egyén lép fel, egyéniségének jeléül, — mert mi más a nemzetiség, mint egyénisége a népnek, individualitása? — nemzeti nyelven nyilatkozzék, miután szükséges oly küljel, mely a nemzetiség eszméjét megtestesítse, mely azt symbolumként képviselje. És ez az oka,

hogy valahányszor a magyar haza közdolgai forognak kérdésben, a magyar nyelv a hon külön ajkú lakosainak idiomái fölött az elsőbbséget méltán igényelheti. Ez igazságot eléggé nem méltányolva, feledve azon viszonyokat, melyek egy melléktartományt anyahonához kötik, hozták Horváthon rendei ismert utasításukat, melyekre nézve sem a szoros jogosság, sem a méltányosság itélőszéke előtt fel nem menthetők; nem az első előtt, mert az eddigi gyakorlat sem mutat ily positiv tiltó rendelkezést, nem a másik előtt, mert épp az okból, miként tanusítják, hogy újabb időkbeni ellenséges mozgalmak Horváthon felületén mutatkoztak, s csak a nemzet színe, annak többsége maradt menten ettől, méltán meg lehet várni, hogy a magyar nemzet ez igazságos kívánatának megfelelendenek, vagy legalább azzal daczolni nem fognak. Ez utasítás több botrányos jelenet után, melyek emléke a legkellemetlenebbek közzé tartozik, szülte a junius 20-ki határozatot s ez a szőnyegen levőt október 12-ki leiratot.

A mi már a rescriptumot illeti: Nógrád érdemes követével kezet fogva én nem vagyok barátja annak, hogy a diætalis tractatusok mellőzésével azok bármely oldalról præoccupáltassanak; mert ennek következménye az szokott lenni, miként a diætalis tractatus helyébe diætalis háború lépvén, már nem okadásokkal és előterjesztésekkel, hanem erkölcsi kényszerítésekkel folyik a vita. Az ily háború végét senki alaposan nem jósolhatja, annyit azonban előre is sejdíteni lehet, miként az kevés jót és sok rosszat szülhet. Már visszatérve a diætalis tractatus mellőzéséből vont okoskodásra, vélekedésem szerint ez legelőször mellőztetett akkor, midőn a tek. RR. többsége határozat által intézkedett oly tárgy felett, melyet mégis később a magyar nyelv ügyének tárgyalása alkalmával hozandó törvény anyagának ismer és így a rescriptum nem egyéb egy a fennforgó körülmények, a ferde előzmények által szükségessé vált szabálytalan lépésnél. Lehetne még hosszabban értekeznem a rescriptum külalakzata és egyes kifejezései felől, lehetne vitatkoznom a felett, vajjon a bevezetés helyesen van-e szerkesztve vagy nem? De mind e kisszerű tekintetek háttérbe vonulnak azon magasabb szempont előtt, melyből ez ügyet felfogni lehet, melyből azt, vélekedésem szerint, felfogni kell. E szempontot következő három kérdés megoldása fejtheti ki: igazságos volt-e a junius 20-ki határozat? politikailag üdvösek voltak-e következményei? és czélszerű-e azt jelenleg megtartani?

A kérdéseknek elsejét illetőleg én a határozathoz már keletkeztekor sem járulhatek, — küldőim később hasonló értelemben nyilatkoztak, — miután nem tartottam azt az engedékenység, a türelem

engesztelő szelleméből kiindultnak sem igazságosnak. Mert a tapasztalás tanubizonysága szerint a horvát követek utasításuk Scyllája és a határozat Charybdise között kénytelenek voltak elnémulni, és így szabadszólási jogukban erkölcsileg gátoltattak. Nem tartottam végül a magyar nemzetiség érdekében hozottnak. Hogy az utolsó állításomat, mely első pillanatra vakmerőnek látszik, igazolhassam, szükséges a határozat következményeit tekintetbe vennünk, mert minden ilyes lépés valódi jelentősége csak következményei után mérhető. Hogy ezt tehessük, szükséges ismernünk a tényeket, szükséges constatálnunk az ottani helyzeteket.

Horváthonban és a három tótországi megyében, — mert itt, mint amott, kevés árnyéklati különbséggel ugyanazon közszellem uralkodik — három felekezetre lehet osztályozni azokat, kiket polgári helyzetük az alkotmányba való befolyásra jogosít. Az elsőbe sorolnám azokat, kiknek bármi oknál fogva is hajlamuk magyarosodás, szándékuk magyarosítás; nevezzük magyar pártnak! E párt, valamint számra kicsiny, úgy hatásra gyenge és ez legfeljebb azon visszahatás után mérhető, melyet szült. Ennek contradictorius ellentéte a számra ugyan kicsiny, de vad energiája, értelmisége, a massák és fiatalságrai hatása által jelentékenynyé vált illyr felekezet. E két párt között létezik a harmadik, az úgynevezett horvát párt és ez a nemzet hasonlíthatatlan többségét képezi. E pártok, a mint a dolog természete hozza magával, nem egyszerre létesültek, hanem az idők során fejlődtek ki. Ha magunk iránt részrehajlók lenni nem akarunk, kénytelenek leszünk annak igazságát elismerni, — mit Zólyom érdemes követe is említett, — hogy azon mérsékelt hangulat, mely a horvát nemzetiségi viszonyok iránt még csak az országgyűlés megnyitása előtt divatozott, nem mindig létezett. Történtek a százados álmából felébredt törvényhozás köréből egyes felszólalások, tétettek indítványok, melyek részint magánkörükbe vágtak, részint politikai létüket, önállásukat veszélyeztették. A törvényhozás ugyan — díszére legyen mondva, — e kisérleteket nem szentesíté, de elegendő volt ébreszteni azon szellemi mozgalmakat, melyek amúgy is Európán keresztül vonultak, s melyek közepett keletkezett az illyrismus; kezdetben, mint tisztán literaturai mozgalom, később, mint nemzetiségi kedvencz eszme, végül mint politikai irányzat. A horvátok tartva attól, hogy a fentebb érintett intézkedések, ha életbe lépendenek, önállásukat, kölcsönös statuskötelék által biztosított politikai létüket elnyomandják, lelkesedéssel fogadtak, pártoltak oly nézeteket, melyek tudományos elveken alapulva, a szellemi életnek mintegy központul szolgálhattak. De

midőn az illyrismus első alapítói, terjesztői túl menve a fennálló viszonyok kellékein, a literaturai irányzatot politikaival cserélték fel, törvényes ellenzés helyett törvénytelen és méltatlan ellenségeskedést választván jelszavul, akkor a horvátok nagyobb része tőlök elvált, és a magára hagyott párt vesztének indulva, egyedül kicsapongásaiban vélte erejének mérlegét találni. Az ügy harcza személyes harczczá fajult, annál dühösebbé, minél inkább pontosult csak személyek körül; de kétségen túl szünni fogna, mihelyt egyrészt kellő energia fejtetik ki, másrészt a gyulékony anyag nem nyer új táplálékot. Mert hátra maradt még mindig az ingerlékenység, mely minden lázas állapot természetes utójele. És még a határozat hozatala előtt Horvátország állapotát hasonlítani lehet egy mérő-serpenyőhöz, melynek súlya az illyrismus fölé nehezedék, valahányszor municipális létét bárhonnan veszélyeztetve látta; de a mely természeti helyzetébe szökött vissza, mihelyt a félelem meghiusult, azon természeti helyzetbe, melyhez annyi századon át testvérileg osztott viszonyok rokonszenve, alkotmányos állása, saját érdeke köté. A junius 10-ki határozat után Horvátországban a már szűnni kezdő ingerültség újra a legmagasb fokra csigáztatott, szenvedélyes kitöréseket okozott, a vesztének indult illyr felekezet óriási erővel föléledt, a három slavoniai megyében, melynek még nyíltabb hajlama volt a magyarsághozi simulásra, e hajlam sok időre elfojtatott, s a legbotrányosabb visszaélések történtek, p. o. a pozsegai utasítás, végre maga a magyarosodás jövendője talán örökre eltávolíttatott. Ezek következményei azon lépésnek, melyet a lelkesedés pillanatnyi heve szült, s melyet az elkeseredés, melynek közepette keletkezett, menthet ugyan, de nem igazolhat soha. Ne adjunk tehát a magyarság ellenséges elemeinek oly erőt, mely nélkül szűkölködnek, s bár ingerelve ne térjünk el a méltányosság ösvényéről, és legyünk elhitetve, hogy a horvátországi surlódások nem magokban veszélyesek, csak saját hibáink, vagy külbefolyás által válhatnak azokká. Midőn két nemzetiség elannyira kifejlett, miszerint egymáshozi állásukról rendelkezni szükségessé vált, két ösvény áll a törvényhozó előtt: az egyiknek alárendelése s amalgamizálása, vagy mindkettőnek kölcsönös méltánylaton alapult együttléte. Az első az erőszak útja, a másik a bizodalom ösvénye; az első positiv sikert igér, s pillanatig kielégítő, de a jövőt nem biztosító; a másik hosszasabb, kelletlenebb, kölcsönös türelmet igénylő, de biztos. A nemzetek élete sokban hasonló az egyének életéhez; mindkettőben vannak alkalmi pillanatok, melyek, ha egyszer elszalasztattak, így alkalmi minőségükben sohasem térnek többé vissza, s melyeket megragadni polgári kö-

telesség. Most még hatalmunkban áll e két mellék tartományt bizodalom lánczaival kötni nemzeti érdekünkhöz; mulaszszuk el ez időpontot, s későn fogjuk látni, hogy azok, kik szívben és érzésben a rokonink lehetnének, idegenek lettek hozzánk. Sokszor hallani azon eszmét, hogy ha oly ellenséges indulatuak a melléktartományok, ám váljunk el tőlök, náluk nélkül is ellehetünk, és nem szükség, hogy vétkes engedékenység által nemzeti önállásunkat koczkáztassuk. Mellőzve azt, hogy ez oly ultima ratio lenne, melyhez a törvényhozásnak csak akkor szabad nyúlni, midőn minden egyéb módot megkisértendett, s hogy ez elszakadás által Magyarhon nyomatéka, kereskedési jövendője nem kis csorbulást szenvedne; kérdem tehát: itt-e azon időpont, melyben megválni czélszerű volna? oly helyzetben vagyunk-e, hogy egyesített erőre szükségünk ne lenne, hogy másfél milliónyi erőteljes népfaj rokonszenvét oly könnyelműleg nélkülözhetjük. Éppen azért, mert erősebbek vagyunk, tegyük mi az első lépést, mert nálunk az engedékenység a nagylelkűség színét viseli, míg náluk, a gyöngébbeknél, a gyávaság bélyegét hordaná. Mélyen érzem én mindazt, mi a következetlenség, az állhatatosság tekinteteiből fölhozható; de érzem azt is, hogy önmegtagadás az erények legmagasbika, és hogy azon nemzet, mely önmagán vőn erőt, hosszas és boldog jövendőre érdemes; ezért tehát elállok a határozattól, melyben első csiráját látom nyílni azon kötelékek megoldásának, melyeket szorosbra edzeni minden honpolgár legszentebb kötelessége.

Perczel Mór (Tolna megye követe): Baranya megye érdemes követe, beszéde bevezetésében előre bocsátott szavaihoz hűen, nem holmi elavult haszontalan phrasisokkal, hanem velős és nyomatékteljes okoskodásokkal támadá meg azon ügyet, melyet én is szinte, mint az azt indítványozó Gömör és Nógrád megyéknek általam igen tisztelt követei a hazafisággal ugyanazonosítva az ellene irányzott súlyos támadások ellen védeni szándékozom. Megvallom őszintén, hogy Baranya megye követének jól átgondolt szónoklatának rögtönzött czáfolata a nehéz feladások nem legutóbbika; de bízva az ügy szentségében, melyért vívandó emelem gyenge hangomat, Isten segítségével megkisérlem e munkálkodást. Azt mondá az érdemes követ úr, miként honunkban a magyar nyelv behozatalával a közszellem is felette változott; s bár elismeri, hogy alkotmányos kifejlődés tekintetében roppant előmenetellel dicsekedhetnék, mégis az országban létező egyéb ajkú lakosok keblében hasonló törekvéseket idézve elő azon viszályoknak lőn egyuttal nemzője, melyek a különféle nationalitások egymásközti vetélkedése által gyarapodván, hazánkat egy

tökéletes felbomlás eleibe kergetik. És így az érdemes követ, midőn egy oldalról a magyar népnek nemzetisége terjesztésére fordított buzgalmáról dicséretet mond, más oldalról ismét bajaink és veszedelmünk kútfejét jelelvén ki, azt bár ambiguus kifejezéssel, de mégis érthetőleg kárhoztatás tárgyaként tünteti a közönség színe eleibe. Véleményem szerint a dicséret és kárhozat már maga magában egymást kiegyenlítvén, a belőlök kivont egész discussio érvényességét felette gyengíti. Nem lészen mégis felesleges azok számára, kik felületes átfutamlással itélgetvén a csinos köntösű előadást, tartalmáról azt könnyen az igaz ügy csorbításával érdementúli méltánylatban részesíték, e thémát részletesebben taglalni.

«Boldog az angol nemzet, mond Villemain jeles franczia miniszter Cromwell történetírásában, mert politikai függetlensége civilisatiójával egyszerre keletkezék, mert országos institutiói egy időben fejlődének ki kalmárságával, művészetével, mert történetében a geniek századja nem előzé meg a szabadság századát.» Nagy jelentőséggel bírnak e szavak a hatalmas Gallia múlt századbani vérengző forradalmát megelőző korszak történeteire vonulólag, midőn a személyes függetlenségtől és minden alkotmányos jogoktól megfosztott nép zsarnokainak túlfeszített s közönségessé vált fényűzése és az evvel karöltve járó erkölcsi romlottsága által botránkozásig sértetve, egyúttal az úgynevezett encyclopoedistáknak ostorozó elménczkedéseivel önérzetre ébresztve, mielőtt magának az őt igazságosan megillető polgári jogokat, a szent szabadságot megszerezhette volna, úgyszólván még bilincseiben, a művelődés és tudományosság egy oly fokára ért, mely a szolgasággal össze nem fér. Minek is okszerű eredménye lőn az önállás utáni sovárgás, mit ismét csakhamar türelmetlenség, zabolátlanság követett, mi végtére az egész nemzetet egy tökéletes erkölcsi és polgári felfordulás örvényébe sodrá. Villemain eme szavainak értelme nem kevésbé fontos és figyelmet érdemlő Magyarhon jelen állapotára alkalmazottan. Mindenkinek be kell ugyan vallani, hogy részint két százados belháborgások és az idegen elnyomások elleni küzdelmek miatt, részint egy szégyenteljes századon túl tartó tespedés következtében rendkívül hátramaradt tudományokban, művészetben, rendkívül elaljasodott erkölcseiben a magyar; a közönségesen chimerának, hiú ábrándnak, pium desideriumnak gúnyoltatni szokott nemzeti önállásról, politikai függetlenségről, a szabadság vázzá sorvadásáról alig merek említést tenni; de más oldalról el kelletik ismernünk azt is, miként e nemzet múlt századokbeli foszlányságig avult köntöséből kivetkezni, törökenységig porhanyodott társas épitményeitől sza-

badulni és azokat az idő és körülmények sürgölte reform kellékeivel összhangzásba tenni törekszik. Nincs osztálya hazánk polgárainak, melybe a tökéletesbülés, a javítás utáni törekvés lelkülete át nem szivárgott volna. Tekintsük a megyei és városi tanácskozási termekben történőket, tekintsük a törvényhozás működését, tekintsük azon élénk mozgalmakat a literatura mezején, casinók, kisdedóvó intézetek, műipar, selyemtenyésztési, gazdasági s egyéb egyletek alakításában és tapasztalandjuk, miként alig van ága az administratiónak, a társas- és közéletnek, melyre az orvoslás és kiegyenlítés, az erősbítés szelleme kezeit ki nem terjesztette volna; és nem foghatjuk tagadni, hogy valamint a jelen ivadék rendeltetése czélzatául tüzé ki magának az ősöktől végvonaglásokban átvett félholt nemzetünknek új életerőt kölcsönözve, azt hinárjából kirántani és egy nagyszerű jövendő elejébe vezérelni, úgy más oldalról kétségen túl bizonyos az is, hogy a magyar nemzet magára hagyatva és külármánytól mentesen, minden belbajai daczára is, képes leendene az országos bárkát az üdv révpartjába lejteni és e szerint az említett híres miniszter által az angol népre illesztett epithetont megérdemelni éppen úgy, sőt még inkább, mint a hogy képes volt az idegenek cselszövényei közepett feltalálni azon nyomot, melyen egyedül érhető el egy egyaránt nagyszerű, egyaránt boldogító jövendő.

Azonban, mintha a sors irigyelné nemzetünknek e békés átalakulás gyümölcseinek élvezését, mintha be nem elégednék a három százados szenvedésekkel, még egy új próba kiállására lennénk kárhoztatva, mielőtt Kanaán völgyeibe juthatnánk, körünkbe száll az idegen zsarnokok serege, a belviszonyai rendezésébe merült nemzedék soraiban a meghasonlás üszkeit szétszórván, s hol alattomos cselszövényeivel, hol nyilvános erőszakolásaival a békés útoni kifejlődést, a hon felvirágzását lehetetleníti. Vannak ugyan a reform kérdései, a teendők sorozata, a javítási eljárás modora iránt eltérő vélemények a honpolgárok között is, de ez nem oly nagy baj, annál kevésbé gát; hisz nincs nemzet e föld kerekségén, melynek minden tagja egy gondolatot ápoljon. És ha e véleménykülönbségből eredő bajok súlyosodnak vagy éppen legyőzhetlenné válnak, ez ismét leginkább az idegenek kárhozatos befolyásának tulajdonítható. Ők igenis az osztrákok, kik nem tudják Magyarhon erősbödését önhatalmaskodó állásukkal összeegyeztetni, ők a nadályok, kik 32 millió nép véres verejtékeinek gyümölcseiből gazdagulnak, féltik kényelmes állásukat, és sejtéseiktől izgattatva, mindent elkövetnek azon erő megrongálására, melynek felnövekedése uraskodásuknak határt szabandana. Igenis,

Uraim! nyiltan és határozottan kikiáltom, hogy az osztrákok azok, kik Magyarhon boldogíthatását nemcsak akadályoztatják, sőt fajunknak végképi kiirtásáratörekedvén, a különálló nationalitásokat egymás iránt gyűlöletre fakasztják. Itt az ideje, hogy minden polgártársunkkal tudassuk, miként hazánk legnagyobb ellenségei az osztrákok legyenek. Vagy talán kába esztelenséggel továbbra is önmagunkat marczangoljuk, elleneinknek alkalmat nyujtván fondorkodásaik eredményén való röhögésre. Nem, tekintetes Rendek! fel kell nyitni a sok szép szóval, mázsás igéretek által elkábított nemzet szemeit, megismertetni vele ellenségeit, s őt az okvetlen bekövetkezendő élethalál közti tusára eleve elkészíteni.

A minap Pest megyének nagy érdemű követe (t. i. Szentkirályi) nem csekély önmegtagadással rajzolá s tárá fel az ország gyengéit és majdnem túlragadott loyalitás hevével bizonyítgatá, miként a magyar nemzet sajátságos körülményei között mintegy kényszerült nem csupán az uralkodóház iránti hűség folytatására, sőt még az osztrák örökös tartományokkali szövetség fentartására is. Szerinte tehát majdnem kábaságnak bélyegeztetett a legtávolabbróli intentio ezen szövetség felbontására és így annál inkább alaptalan azon gyanú, melylyel a magyar reformerek munkálkodását az irigy szomszédok kisérik. És mi, noha mindezeknek szükségét oly világosan fel nem tudánk ismerni és az előadottakra több megjegyezni valónk lett volna, mégis elértvén azon szent ezélzást, mely a nagyérdemű követ remek szónoklatán átszövődék, ezt nemcsak hallgatással, sőt helyesléssel fogadánk, azt hivék sokan, hogy ily őszinteségnek bizodalmat, ily fényes declamationak viszonengedékenységet kelletik következtetni. Fájdalom! mint mindig, ismét rútul csalatkozának! A szőnyegen levő rescriptum meggyőzhet mindenkit, hogy szép szóval, engedékenységgel a bécsi kormánytól mitsem lehet várni, csikarni kell tőle minden csipetnyi concessiót, és roppant másnemű áldozatokért megvásárolni nemzetiségünket. Hahogy az érintett időszakban tanácsos volt a hallgatás, e keserű csalódás érzetében kötelességgé válik az osztrákokkali szövetség taglalásának folytatása. Pillantsunk az előnkbe állított kettős oldalú kép másik oldalára is, és hűn ecsetelvén annak tulajdonait, mutassuk meg, hogy ha nekünk magyaroknak érdekünkben fekszik e szövetség ápolása, a másik résznek sokkal több oka van annak feloldásától borzadnia.

Ausztria egy imaginarius nevezete az egy tömegbe idomításnak, az egymástól mégis messze elkülönzött nemzetiségeknek. Az osztrák birodalmi nevezet chimera, melynek nincs teste, melyet a birodalmat

képező népek egyenkint megtagadnak. Vagynak itt németek, olaszok, csehek, lengyelek, horvátok, magyarok; de osztrák nemzetiség, osztrák ország, ha csak egy arasznyi tért Bécs körül ki nem veszünk, nem létezett, nem létezik, s nem is fog létezni soha. Ezen különféle ajkú, jellemű és érdekű népek, bár az osztrák ház uralkodása alá jutások után hosszabb ideig sanyargattatva, nationális kifejlődésökben gátoltattak, sőt nem csekély tekintetben germánizáltattak, mégis az utolsó korszakban a hazafiság szent tüze bennök felébredvén, és különösen a magyar nemzet példáján indulva, erejöket feszíték meg az elmulasztottak helyrehozására. És így történék, hogy lassankint hat erős nemzetiség fejlődék ki, és a súrlódás, melyet az osztrák politika hatalmaskodása megóvása miatt a népek között gerjeszte, nem azoknak felmorzsolását, mint inkább gyarapodását származtatá. Igenis, Uraim! A németen kívül egy cseh, olasz, lengyel, horvát, magyar nemzetiség fejlődék ki, mely naponkint szilárdulván, minden idegent eltaszít, és sejtésteli hevességgel szerte harapódzik. Nem gondolják meg a bécsi kontár miniszterek, hová fog eme törekvés vezetni? Vagy talán azt hiszik, hogy az egyes nationalitásoknak a kormány ármányai, ellenségeskedései daczára bekövetkező kifejlődése az azokat összekapcsoló kötelékek sértetlen hagyásával történend meg? Azt vethetné itt valaki fel, hogy ha nincs is e monarchiában nemzetiségi egység, de vagynak más kötelékek, eléggé erősek, izmosak a szövetség biztosítására. Lássuk őket! Sympathiák, százados egyetértésről és dicső történetekről édes és magasztos emlékezetek, mondja az egyik. Nevetség, Uraim! Nincs szegényebb, nagy tetteket nélkülözőbb, nincs szégyenteljesebb história, mint az osztrák birodalomé. Nekünk, magyaroknak elég krónikánk leggyérebb lapját elolvasni és nem édes vonzódás, hanem utálat és gyűlölség támadand e birodalom történetírása iránt keblünkben. Hát az anyagi jólétet, melyben a kétfejű sas szárnyai alatt részesülnek a birodalmi népek, szabad-e felednünk? kérdi egy második. Ha ez áll is a kedvencz népre, a két millió osztrákra nézve, de a többi 32 millió hangos panasza nem czáfolja-e meg ez állítást? Annál kevésbé köti Magyarhont Ausztriához a nationális jólét, melyet ő nemcsak hogy nem érez, de a melynek hiányát éppen a mostoha uralkodási rendszerben keresi és fel is találja.

Nincs tehát semmi moralis kapocs, nincs anyagi érdek, mely a különálló tartományok és országok együttmaradását biztosíthatná. Nincs egység e birodalomban és az uralkodási rendszer fonáksága a decompositiót elősegítvén a viharok és katastrophák martalékává ejtendi e birodalmat, melynek nincs és nem is lehet jövendője, mely

fenntartására a leggonoszabb fegyvereket választotta, mely előbb-utóbb szétporland, mint Róma a barbarok csordái előtt. Nem szólanék én ezekhez, mert mit mentsük mi, mit tanítsuk mi azokat, kik nekünk csak rosszat, felette ritkán jót, és azt is csak akkor tevének, midőn az inség készteté őket reá. Miattunk hagyhatnánk őket pusztulásnak iramlani, őket, kik annyiszor pusztították hazánkat; de önérdekeink tiltják ezt, tiltja ezt különösen azon hívség, melylyel a magyar fejedelmei iránt viseltetik; tiltja azon szövetség, melylyel kötve sorsunk az örökös tartományokhoz, minélfogva minden, mi velük történik, közvetlen hatást gyakorol önön viszonyainkra nézve. Nekünk magyaroknak, kik alkotmányos szerkezvényeink paizsa alatt leginkább vagyunk képesek a romlásnak gátat vetni, az uralkodó házat tanácsnokai esztelenségéről meggyőzni, és annak épp úgy, mint a monarchiának érdekeit megóvni, nekünk, a magyar törvényhozásnak első rendeltetésünk, kezeinket hatalmasan felemelve a rossz keréknek küllőit megragadni és a status szekerének egy oly irányzatot adni, mely szerint, ha mindjárt egyes tartományok elszakadása meg sem is gátoltathatnék, legalább a magyar birodalombeliek együttmaradása és az uralkodó háznak a magyar trónhozi igényei lehetőleg biztosíttatnának.

Lészen, ki ezen gondoskodásra egy gúnymosolylyal felelend. Oh, tudom nagyon, miként adandna az ilyen életet gondolatának! Azt mondaná ő: az uralkodóház tagjainak személyei iránt viseltető szeretet elég garantia az osztrák birodalom állandóságára, és ha ez nem lenne elég, ott áll a 300 ezer szurony. Nem oly nehéz e két ellenvetést is útba igazítani. Tagadhatatlan az, hogy az uralkodóház iránt pietáshoz közelítő tisztelettel viseltetnek a népek; de ha az uralkodókat környező miniszterek ilyes rescriptumok kiadására bírják a fejedelmeket, ha a népek lassankint meggyőződnek arról, hogy eme szeretet semmiképpen nem viszonoztatik, hogy minden kormányzási intézkedésnek főczélja a kizsebelés, nem fog-e eme bizalom elolvadni? nem fog-e vele a ragaszkodás is elenyészni? Három század folyamán át gyarapodott szünetlen Ausztria a nélkül, hogy kereskedés, művészet és tudományosság, annál kevésbé vitézség tekintetében valami tyrusi, athenei, spartai előnyöket tanúsított volna népe. A véletlenségek és vak események összetolakodásán kívül különösen ügyes kormányzási politikájának, de főleg a meghódított népek erkölcstelenségének és tudatlanságának tulajdonítható szerencséje. Vigyázzanak azonban ott fent, mert a világosság orkánsebességgel terjed s a népeket öntudatra, erejük érzetére ébreszti. Egy tévedés,

egy ügyetlenség, tönkre teheti e három százados fondorkodás eredményét, és a mesterségesen összeférczelt mű egy percz alatt romokba dülend. Vigyázzanak a híres miniszterek! könnyű volt az elkábult, akaratnélküli népeket nyomorgatni; de meglássuk, mit tudandnak most, midőn többé nem értelmetlen gyerkőczökkel és hiú bohóczokkal kell szembeszállniok, hanem férfiakkal, kik cselszövényük mélyébe hatván, bátrak velök a harczot megkezdeni, és képesek azt a mindenható pártolása mellett, diadalmasan be is végezni.

Hátramarad tehát osztrák szomszédainknak a 300,000 szurony! Valóban, dicső eszköz a népek kormányzására! De ha valahol, úgy az osztrák birodalom végnapjaiban aligha felelend meg a benne helyezett reményeknek. A nationalis különböztetés átszivárga a hadsereg dandárjaiba is. Még csak néhány év előtt az osztrák katonatiszt és közlegény kivétel nélkül osztráknak vallá magát, megtagadván többnyire nemzetiségöket. Miként van már jelenleg is a dolog? A zsoldosok közt lassankint nem zetiségi osztályozások támadnak, már-már szégyenleni kezdik az osztrák nevezetet, a tisztek közt a nemzetiség érzete terjed, a német nyelv helyét hol cseh, lengyel, horvát, hol olasz és magyar foglalja el. És így a decompositio átköltözik a tántoríthatatlanoknak híresztelt ármádiákba, ott rivalitás segítségével, egy véletlen kocczódás közbejöttével munkáját nagyhamar bevégzendő. Mi lesz akkor Ausztriából, ha zsoldosai egymás közt versengvén, emez utolsó erő is parallelizálódik? Nekünk mernek ők vészt jósolni, minket fenyegetnek a gyávák, a gonoszak? Mintha egy nemzetet oly könnyű lenne kiirtani! Elnyomástól nincs mit félnünk többé, hisz épp az elnyomás ellen küzdünk; nincs semmi elveszíteni valónk, a magyar csak nyerhet; de ők igenis sokat, ők mindent szerencséltetnek. Remegjenek tehát ők, mert ha van igazság a földön, lehetetlen, hogy annyi kiállott szenvedések után a magyar nemzetre üdv ne áradjon, lehetetlen, hogy az elnyomók bűnei lakolás nélkül maradjanak.

Azt is állítá többek között Baranya követe, hogy nem sejdíthető azon bonyolódás vége, mely a rescriptum iránti engedelmesség megtagadását követendi, és hogy az ő keblét e részben bú és aggodalom tölti el. Ezen kijelentésével igazolva tapasztalom azon gyanakodást, melylyel Nógrád megyének nagyérdemű követe a kormánynak az országgyűlés eloszlatására vonuló czélzatait megrová. Mert mit tehetne mást a kormány? Talán csak nem akará Baranyának követe velünk sejtetni, hogy valamely alkotmány felforgatására irányzott erőszakos merény forog ismét az osztrák miniszterek agyában? Az pedig, ha hogy még több ily rescriptumok érkezendenek és részünkről hasonló

felirások bocsájtatnak, bár nem éppen kellemetes, és kivált az osztrákokra nézve nem is hasznos foglalatosság légyen; mégis nem oly rendkívüli vagy szokatlan, sem pedig felette veszélyes dolognak nem tartathatnék. Nem marad így más hátra, mint Baranya követének aggodalmát az országgyűlés eloszlatásáról szerte szárnyaló hirek valósulásának tudomására vezetni vissza. Erre azt viszonzom, hogy megválasztatásom óta soha egy perczig sem kétkedtem azon, miként a kormánynak ez országgyűlés békés és eredményes bevégzésére semmi kedve nincs, miként propositioi a nemzet bizalmának horogra kerítésére használtattak; miként minden alkalmat megragadand a reform kérdéseit vitató liberális párt compromittálására, megbuktatására, és akárhogy keresend ürűgyet a nékie terhes, keserves országgyűléstől menekülésre. És ezen hitemnél fogva semmi jót nem vártam a kormánytól, sőt nem várok ezentul se. A nemesség önmaga töri meg kiváltságait, azokat a haza oltárára áldozatul hozandó, ez az ő számításokon kívül esett. A börtönköltségek elvállalása, a nemességnek városokbani adóztatása, az ősiség eltörlése, a városoknak szabad elrendezése, és az alsó Táblának kiegészítésére intézett szavazat jogaiknak rehabilitatiója, a kereskedési, nevelési, a megyei, választási munkálódások, a nemzet egységére vezető törvényjavallatok, az oppositiónak nagy majoritása, szilárd és megtörhetlen állása, a vallásbani resolutió egyhangú visszautasítása, a naponként élénkebbé vált kikelések a kormányzás ellen, ezek természetesen az önérdekeiknek élő, a status érdekét háttérbe szorító szolgáknak nincs inyökre. Szét kell tehát ez engedetlen, ez először le nem kenyerezhető testületet hajtani. De ha a nemzet rútul csalatkozott a propositiókban, még rútabbul járandanak ők az eloszlatással. Megengedem, hogy a szétoszlatást követő első hetekben lesz polgár, lesz megye és város, mely akaratoskodásunkat helyteleníti, de mihamar muland ez. Nehány hónap után a közvélemény előtt tisztán álland az ügy, és minden baj, hátramaradás okául ők fognak jelöltetni, és egy nemzet átka szálland fejökre. Ne higyjék, hogy mi majd kezeinket zsebbe rakandjuk. Korántsem! szerte fogunk mi barangolni az egész országban, fenn hangon kürtölendők a kormány igazságtalanságát, az osztrákok gonosz czélzatait. És ha vagyonunkat, éltünket kell is feláldozni, iparkodni fogunk a népben egységet szerezni, és őt igazai érdekei megóvására fellelkesíteni. Késő leszen akkor majd commissáriusokkal, szuronyokkal, perekkel, befogatásokkal előállani. Ezek az ingerültséget, a gyülölséget, az erőlködést csak nevelni, de a bajt orvosolni soha nem fogják. Ismételve mondom, minket e honból kitúrni épp oly kevéssé foghatnak,

mint bilincseink széttörésében meggátlani. És ha a nemzet bajnokainak túlbuzgósága valaha csakugyan szolgáltatna is okot a fegyveres beavatkozásra, illő lenne-e a kormánynak ezen beavatkozását a nemzet megrontására felhasználni? IV. Henrik franczia király az ellene fellázadt Páris városát ostromolván, miután hirűl adatott volna néki, hogy a lakosok kifogyva az élelemből éhhalálhoz közelgetnek, őket a pártosokat, az ellene fegyverben állókat, kenyérrel látá el. Emlékét, míg élend franczia, áldás kisérendi. Nem várhatja, nem igényelheti-e az ily bánásmódot minden nemzet kormányzóitól? És a miéink mit tesznek? Mert egy törvénytelen parancsolatnak rögtön nem engedelmeskedünk, szétkergetéssel, provisoriummal, szuronyokkal fenyegetnek.

Végezetül azt ajánlá Baranya követe: legyünk engedékenyek, miután mi vagyunk az erősebbek, s az illyrek a gyengébbek. Még ha a dolgok így állanának se lenne czélszerű ezen erényesség szinével kérkedő tanács követése. Nincs példa reá, de még nem is volt ember, annál kevésbé nép, mely egy másikkal csatázván, ha rajta győzedelmeskedék is, önjogaiból elég oktalanul a gyengébbnek, a megtörtnek engedett volna. Kegyelmezés, vagyis a megfosztás elengedése, és az önigazairól való lemondás közt roppant különbség vagyon. Akkor azonban, midőn a gyengének nevezett az erősebbel vetélkedve, az engedékenységet daczolva követeli, midőn az engedékenység a makacs gyengének felemelésével, a nagylelkűséget játszani akarónak gyalázatával jár, akkor az előttem nem követésre érdemes erény, hanem becstelen gyávaság! Nincs gonoszabb váltságdij, mint az, hol a gyalázat nem marad el még akkor is, ha a legnagyobb szükség kényszerít reá. Azért kiméljük meg nemzetünket ilyes tanácsokkali kisértésektől, melyek dühös elleneink gunyját, megvetését igazolandnák. Még az esetben is, ha bizonyosan tudnám, hogy e végzés fenntartása tömérdek bajt hárítana nyugalmunkra, nem merném tanácsolni a nemzet képviselőinek a visszalépést, mely nem erőt, hanem gyengeséget, nem nagylelkűséget, hanem gyávaságot árulna el. Egyébiránt bocsásson meg az érdemes követ úr, ha azon állítást, hogy mi legyünk az erősebbek, a melyet már önmaga oly sokszor kétségbe vont, egy kissé megvilágítsam. Nem akarom én mystificalni hazámat, kimondom én, hogy bár bizton hiszem azt, hogy ha akarjuk, ha áldozni, lelkesülni s cselekedni merünk, akkor erősek, elleneinknél félelmes erősek lehetünk. Mégis jelenleg, midőn önsorainkban annyi egyenetlenség, oly részvétlenség uralkodik, ha nem akarjuk nyomorult helyzetünket még kaczaj tárgyává is tenni, erősbségünkkeli büszkélkedéssel jobb fel-

hagyni. Erősebbek nálunk az illyrek, mert bátrak, mert egyesültek ők ellenségeinkkel; de az ellenségben is becsülendő az erény.

Azt is érinté Baranya követe, hogy Horvátországban három párt létezik. Én csak kettőt ismerek: horvát és illyr pártot. A magyar párt egy a horvátokkal. Magyar párt, milyenről Baranya követe tőn említést, csak képzeletnek szüleménye, valóságban nem találtatik. És ezen horvát párt, bár ellensége az illyrnek, bár fenn akarja tartani Magyarhonnal a szövetséget, még sem zúdula fel azon végzés ellen, mely nem rég Zágráb megyében a horvát nyelvet hozá be tanácskozási nyelvűl, mert ők becsülik, szeretik nemzetiségüket. A mi körünkben pedig hány magyar van, ki segédkezet nyujt az illyreknek diadalünnepet szerezni önnemzeti méltóságának rovására? Tanulhatunk mi ezen illyrektől hazafiuságos lelkesedést, munkásságot, es egy német közmondást: «Zeigt dir der Freund, was du meiden sollst, so zeigt dir der Feind, was du thun sollst». Gaynak még hat év előtt nem volt több hét követőjénél, de tántoríthatlan buzgalmával e rövid idő alatt nemcsak Horvátországban szerzett győzelmet nézeteinek, de a mint éppen Baranya megye követének tanításai mutatják, honunk örökös szégyenére megvallva, e teremben is többeket elrezzente. Tegyünk mi is úgy, mint ama hét illyr apostol, s nem lészen mit tartanunk a jövendőtől. Nem szabad tehát e részben az ellenünk dühöngő illyrek iránt engedékenynek lenni, sőt megérdemlenénk az ő és egész Európa megvetését, ha követeléseiknek e tekintetben helyt adnánk. Ha pedig Baranya követe az engedékenységet a kormány ellenében követelvén, annak irányában mond bennünket erősebbeknek: még akkor sem tudok vele egészben kezet fogni, mert bár ismerem az osztrák birodalom foszlányságát, még sem tartanám ez alkalommal czélra vezetőnek az engedékenységet. Midőn Zágráb megyének két év előtti tisztválasztása alkalmával az illyr párt által elkövetett kicsapongások orvoslása végett a turopolyai nemesség Ő Felségéhez folyamodott, noha e lépése 40 megye által pártoltatott; mégis mielőtt a kormány csak vizsgálatot is rendelt volna, előbb a panaszt Zágráb megye rendeivel közlé és őket meghallgatá. S noha már hosszasb idő óta fel van a biztossági eljárás eredménye terjesztve, mindeddig semminemű felsőbb rendelkezés nem történt. Továbbá Zágráb megye rendei, mint már említém, a ránk nézve diplomatikusnak híresztelt deák nyelvet kiküszöbölve, a semmiképpen törvényesnek nem ismert illyrt hozák be, és a kormány mindeddig nemcsak nem semmisité meg határozatukat, de még feleletre sem voná miatta a törvényt sértőket. És a magyar alsó Tábla azért, mert a diplomatikus hazai nyelvvel élésre kötelezé

két tagját, a nélkül, hogy csak meghallgattatott volna, feddőleg támadtatik meg, és rendelkezésétől csufos elállásra szoríttatik. Azt kérdem én, tehet-e ilyesmit kormány, mely a nemzettel ugyanaz, melynek a hon java, becsülete szívén fekszik?

Ha valaha, most igazolva látom azon állításomat, hogy a magyarnak nincs nemzeti kormánya, hanem idegen szolgák zsarnokoskodnak rajta; mert csak nemzetünknek halálos ellenségei követelhetik a képviselőktől ezen visszalépést, mely a becstelenség bélyegét örökre reá sütendné. Azt kiáltá Baranya követe beszédem közzé, hogy igenis rendelkezett a kormány az illyr nyelv behozatalára nézve. Hallám ezt én is, de minő rendelkezés és hol történt az? Varasd megyében a főispán feladása következtében, miután a minoritas erőszakosan akart élni az illyr nyelvvel. És tiltó, semmisítő parancs küldetett-e a főispán eltávoztával folytattatott közgyűlés végzései iránt? Korántsem! Pedig a magyar megyékből számtalan esetet tudnánk előhozni, miszerint a kormány az ilyféle gyűléseket simpliciter érvényteleneknek jelenté, és végzéseiket megsemmisíté! Bizonyos ezeknél fogva, hogy a rendzavarók, az erőszakos illyrek ellenében nem tuda, nem merészle, nem akara a kormány — mi in fine finali egyre megy ki — oly szigorusággal fellépni, mire oka, sőt mint végrehajtó hatalomnak, ürügye is lehete, mint a magyar országgyűlés törvényes és igazságos határozata ellen, holott itt parancsainak semmi helye.

Higyje meg Baranyának követe, hogy mostani tanácskozásaink és különösen a rescriptumra való indítványozása az oppositiónak magán viselé a gyengeség érzetének jelét. Mert való, ha erősek lennénk, mint azt most Baranya követe szeretné velünk elhitetni, akkor azon férfiak, kik eme törvénytelen, eme hatalmaskodó rescriptumot kohol-ták, azok, kik annak kiadásában résztvéve neveiket aláirák, az 1807 : 7. és 8. törvényczikkelyek rendelete szerint, általunk, mint honárulók nem csak bevádoltathatnának, de perbe fogattatásuk elrendeltetve, érdemük szerint meg is fenyíttethetnének. Nem vagyunk tehát mi erősek; szükség ezt tudatni a nemzettel, hogy felébredve mámorából, mindent elkövessen tehetségei kifejtésére, az alkotmányos jogok, az érdekegység terjesztése által erejének növelésére. Nékünk pedig a nemzet képviselőinek kötelességünkben áll a nemzet becsületét fentartani, és így határozatunkhoz szilárdul ragaszkodva az alkotmányellenes parancstól az engedelmességet megtagadni. Mihez képest én Nógrád megye indítványát pártolom.

Szentkirályi Móricz (Pest megye követe): Baranya vármegye követének igaza van. Az országgyűlés e pillanata fontos, és a

kérdés, mely előttünk forog, felette komoly. Szükség tehát, hogy azt minden oldalról figyelemmel vizsgáljuk; mert elkülönözött tény a történetek sorában nincs, és a ki a történetek valódi értelmét felfogni akarja, szükség, hogy az egy egész lánczolatot képező történetekkel összefüggésben tekintse azt.

Ezekhez képest a kir. rescriptumot is nem elkülönözve, mint egy magában álló tényt, hanem mint egy részét a nemzetiség nagy kérdésének kell tekinteni. És e részben szintén egyet értek Baranya követével, hogy a horvát követek és a magyarországi követek nem mint egyének, hanem a horvátok, mint nemzet, és a magyarok között mint nemzet között forog a kérdés. A dolog helyheztetését tehát aként kell tekintenünk, hogy a horvátok és magyarok nemzetiségi viszonyait egymás iránt hozzuk tisztába elébb és azután tekintsük a királyi leiratot.

Egész kiterjedésében véve e kérdés három factorból áll és ezek: a horvátok, a magyarok és a kormány. Bármit mondjunk is az illyrismus egyes jelenségeiről, egy nemzetiség életre ébredésének jelenségei azok. Mindennek, a mi fejlődik, akadályokat kell legyőzni, és ezen akadályok: ellenszegülés, első jelensége az életnek. Nézzünk csak egy babszemet, melyet a földbe dugánk, megrepedezik felette a földhártya és el kell egészen porlania, hogy az új növény napfényre jöhessen. A horvátok, mint egy része a magyar status szövetségnek, midőn az új élet jelentőségére fölébredtek, első akadályt ezen szövetségben találtak; mert Magyarország, mint ezen szövetség anyja megkivánta, hogy azon kötelékek, melyek Horvátországot Magyarországhoz csatolják, magyarok legyenek. Nem pusztán visszahatásban gyökerezik tehát a horvátok ellenséges indulata; mert hiszen belső viszonyaikba nem avatkozva eddig sem kivántunk tőlök egyebet az igazságnál és annál, a minél méltányosabb nem lehet, azaz, hogy a kapocs, mely bennünket összetart, magyar legyen; hanem mélyebben rejtezik és nem egyéb, mint törekvés független nemzeti életre. Az idegenkedés tehát, mely a horvátokat tőlünk eltávoztatja, bár igazságosnak nem mondathatik, való és mélyen érzett.

Másik factor mi vagyunk magyarok, Ázsiából hozott nemzetiségünkkel, melynek rokona Európában nincs, két roppant nemzetiség közzé szorúlva, melyek közül a német az egyik, a szláv a másik. Ily helyzetben, midőn alig felejtenénk el, hogy a mult század végén a németbe akartak beleolvasztani; midőn látjuk, hogy a szláv nemzetek határunkat körül veszik, hogy határainkon belől is számosan laknak, kik a szláv nyelvet anyanyelvöknek vallják; midőn tapasztaljuk azon

gyűlöletes megtámadásokat, melyek irásban, szóval és cselekedettel a szlávok részéről naponta ellenünk intéztetnek, nem lehet csodálni, hogy az önfentartás ösztöne bennünk felébred, hogy a körülöttünk fejlődő történetekre figyelmesek, vigyázók és bizalmatlanok vagyunk. E két nemzetiség közt áll a kormány, melynek szlávok és magyarok egyiránt alattvalói. És ismét igaza van Baranyának; a kérdés az: a két nemzetiség fejlődése történhetik-e aként, hogy e két nemzet egymás iránt barátsági és rokonsági jó érzeményekben növekedjék.

Hajdan, midőn a török, mint közös ellenség, Magyar- és Horvátországot egyenlően pusztította, a két nemzet testvérileg összeforrott. Horvátország a Zrinyiekben és Frangepánokban legdicsőbb hőseit nemzé a közös Magyarhonnak. A legközelebbi időkben, midőn a franczia hatalom elszakasztá Dalmácziát és Horvátországot, az elszakasztott részek a provisorium alól, mely az elfoglalást követte, óhajtva vágytak Magyarországhoz visszacsatoltatni. Megvolt tehát a béke e két nemzet között és megvolt a szellemi egység, midőn a közös ellenség támadásait vissza kellett verni, és midőn a közös alkotmány jótékonyságainak élvezéséről volt a szó. — A török elűzetett, a franczia harczoknak vége lőn, Horvátország nemesei magyar nemesek, Horvátország lakosai, valamint az 1741: 61. t.-czikkben határoztatott, ismét mindazon jótékonyságokban részesültek, melyeket a törvény Magyarország lakosainak nyújt. De az idő az általános és mindeneket felolvasztó cosmopolitismus után megérlelte a nemzetekben individuális életök érzetét, és a magyar magyar, a horvát horvát akart lenni; és az életnek ez új factora azon szellemi egységnek, melyet a külső körülmények nyomása szült, ezen nyomás megszűntével véget vetett. Miként lehetett volna a szellemi egységet továbbá is fentartani? Felelet: ha a kormány a magyar nemzetiséget pártolva, a horvát nemzetiség kifejlődését pedig azon áron, hogy a kapocs magyar maradjon, nem gátolva, részrehajlatlan igazságot gyakorolt volna. De nem így történt, és a magyar nemzetiség kivívásában ürügyöt láttak a horvátok, mintha az ő nemzetiségök elnyomásáról lenne szó, midőn a magyar nemzetiség kifejlődése vitattatott. Mert azok, kik ellenségei voltak a magyar nemzetiség kifejlődésének, midőn a buzgók, vagy az általok úgy nevezett túlbuzgók kívánságait mérsékelni kivánták, mindig a horvátokkal és a slavoniai megyékkel állottak elő, hogy azok nem képesek teljesíteni még azt, a mit a magyar nemzet önnemzetiségének érdekében törvény által parancsolni kivánt; és mivel a horvátok és szlávok voltak akadályai nemzetiségünk kifejlődésének diplomatikai tekintetben,

önmagunknál is ez viszont bennünket is idegenséggel töltött el irántuk.

Most hol állanak a dolgok? Nézzük Kollárnak gyűlölségbe és epébe mártott versezetét, melynek minden sora különösen a magyar ellen van irányozva. Nézzük a horvátországi gyűléseken a legjelesebb szónokok előadásaiban azon mérges kitöréseket, melyeknek tárgya a magyar; nézzük azon izgatásokat, melyek a horvátországi iskolákban és az ifjuság megnyerésére a pánszlávok által intéztettek: és meg kell ismernünk, hogy a két nemzetiség kifejlődése nem békés, nem az egymás iránti barátságos vonzalom útján indult. És vajjon lehet-e reményleni, hogy azon méreg, mely már oly szerte terjedett, és az ifjúság kebelébe is csepegtetve van, hatását egyhamar el fogja veszteni, és hogy ezen ellenséges irány egy varázsszóra megváltozik? Én nem hiszem, sőt meg vagyok győződve, hogy a kibékülés órája nem ütött még, és hogy az ütni csak akkor fog, ha a horvátok, kik szinte úgy, mint mi, önálló nemzetiségért küzdenek, e küzdelemben magokra hagyatva tapasztalni fogják, hogy önálló nemzetiséget kivívni gyengék és hogy erre az anyaország segítsége szükséges; mert a nemzetek nem szép szavakból, hanem a történetekből és az életből tanulnak. Most azonban még az ellenséges indulat tart. Ha a horvátok kívánságainak engednénk, vagy a mi több, és a mi sokaknak az országgyűlésen véleménye lenni látszik: önmagunkat tennénk a horvát nemzetiség bajnokává, és mi vívnánk ki nekik független nemzetiséget, véleményem szerint nem tennénk egyebet, mint fegyvert adnánk a felbőszült ellenség kezeibe, melylyel az alkotmányos kapcsot magát támadná meg; azon kapcsot, melynek igazság, méltányosság és törvény szerint a magyar status szövetségében magyarnak kell lenni. — A két nemzetiség kifejlődése tehát ellenséges indulatokkal kezdődött. Ez a tény.

Ismét további kérdés: ezen ellenséges küzdésben a magyar nemzetiségnek reményleni mit lehet, félnie pedig mitől kell? A horvát nemzetiség nem önálló, nem egy elkülönözött, hanem a szélesen elterjedett szláv nemzetiségnek egyik testvér ága. A horvát nemzetiség küzdelmei tehát mindazon népeknél, melyek a szláv nemzetiséghez tartoznak, rokon érzést gerjeszt egyfelől, másfelől pedig hazánknak szláv ajkú lakosait sem hagyja érdektelenül. Egyik bizonyságát ennek nem régiben láttuk az evangelikus lelkészek mozgalmaiban. A szláv nemzetiséghez 32 millió embernél több tartozik, még sokkal több, ha azon népeket is hozzá foglaljuk, melyeket a hajdani konstantinápolyi görög császárság bálványa egyesít, és a horvátok felébredése önnem-

zetiségök mellett csak egy felvillanás e nagy oceánon. Nagy baj reánk nézve, hogy éppen mi valánk az elsők, kik e küzdéssel találkoztunk; de később találkozni fog azzal a kormány is, ha a horvátok a magyar törvényhozástól mindazt megnyerték, a mit várhatnak, t. i. belviszonyaikba be nem avatkozást, és törvény által el lesznek hárítva az összeütközések lehetségei; mert a többit, mit még egy önálló nemzetiség érdekében kívánhatnak, majd a kormánytól kell kivívniok.

Magyarország lakosai, ha mind magyar ajkúak lennének is, nem számosabbak 10 milliónál. Magunkra hagyatva, de keverve még szláv ajkú lakosokkal, kiket a plánszláv mozgalmakba belekeverni eddig is törekedtek már, nagy kérdés, ha századokon keresztül az ostromot kiállani képesek lennénk-e?! Hol van tehát ama hatalmas frigyes, melynek segítségével biztos reményünk lehet e nagy vitát veszély nélkül vívni meg?

Ez pedig a másik szomszéd, az ugyan oly hatalmas, sőt még hatalmasabb német nemzet. Ez a szabadságnak és civilisatiónak egyik főképviselője a világon. A magyar nemzet szinte a haladás, szabadság és civilisatió felé törtet, és Európának oly nevezetes töredékét, mint Magyarország, a szabadság és civilisatió részére megnyerni és megtartani a német nemzetségnek is becsületére, sőt hasznára válnék. Nálunk a német nemzetiséget a monarchia összes kormánya képviseli. Nekünk tehát a nemzetek közötti e nagy kérdésben természetes szövetségünket keresnünk és találnunk a kormányban kellene. De találjuk-e azt másképp? karjaiba vethetjük-e magunkat e szövetségesnek teljes bizalommal egyéb esetben, mint akkor, ha tökéletesen meg vagyunk győződve, hogy a kormány nemzetiségünknek igaz és őszinte hajlandóságból barátja. És e gondolatnál, midőn e nehéz küzdés közt lehető egyetlen szövetségesünk felé fordítom szemeimet, keserű gondolatok lepnek el; mert azt találom, hogy a kormány nemzetiségünknek barátja soha sem volt. II. József erőszakkal belé akart olvasztani a németek közzé, ez felébreszté a nemzetiség érzetét, és a midőn a nemzet örökjogait visszakövetelni kezdette, elidegeníthetetlen tulajdonunkkal, nemzetiségünkkel, mely velünk született, vásárt ütött a kormány, és 50 év óta portékaként árúlta önmagunknak, gyermekeinknek vérét, midőn azoknak vérére és erejére nyomasztó körülmények között szüksége volt. Pedig oly sokféle nemzetek között, melyekből a monarchia valódi belső összeköttetés nélkül összerakva van, egyedül a magyar az, melynek rokona sehol sem lévén, mind érdekénél, mind helyzeténél fogva leginkább képes a legviszályosabb crisisen keresztül is a monarchia egységét fentartani.

Mi ok lehet tehát, hogy a kormány leghatalmasabb érdekének ellenére nem barátunk?! Ha szabad sejtenünk, én két okot gondolok. Először, mert a magyar elem a monarchia minden tartományaiban egyedül alkotmányos, és talán úgy véli Ausztria, hogy az alkotmánytól többi tartományaiban örök időkre menten maradhat. Erre pedig szüksége van például népeinek, hogy alkotmányszerü úton boldog erőteljes kifejlődés lehetetlen. De hiszen alkotmányunkat materiális jókért fel nem áldozhatjuk, és ha feláldozni akarnók is alkotmányunkkal együtt nemzetiségünk is sirba dől.

Másik ok, hogy a horvát nemzetet, mely szláv sympathiákkal bir, és e sympathiákban erős, kimélni kell, a magyar nemzetiséget pedig, mely elszigetelve, rokon és atyafi nemzetek nélkül áll, és mely iránt azon méltánylati érzést is, mely a szabad értekezés útján más nemzeteknél kelhetne, vajmi könnyű elfojtani, veszély nélkül lábbal tapodni lehet. Es itt kérdem a tekintetes KK.-at és RR.-et: vajjon mik vagyunk mi? meghódított tartománya vagyunk-e Ausztriának vagy nem? Mi önként és szabadon választottuk első Ferdinándot és Mária Teréziát királyainknak! Magyarország közel felét teszi a monarchiának, mi hatalmat és dicsőséget adtunk Ausztriának — és ő?...

Én nem tudom, magunkra hagyatva századokon keresztül fenn bírjuk-e tartani önálló nemzetiségünket? én nem tudom, a szláv nemzetek egygyé forradását képes lesz-e akadályozni Ausztria? De azt tudom, hogy egy erőteljes magyar nemzetiség nélkül az ausztriai monarchiának dicsősége, sőt jövendője nagy részben veszélyezve van; és azt tudom, hogy a szláv nemzetiség egységének jelszava az ausztriai monarchiában nincs. Ösmerve nemzetiségünk fontosságának egész becsértékét, ezen becsértéket követelem én egész kiterjedésben a kormánytól, és ha ezt meg nem adja, akkor ezt mondom Aesopussal: «quid refert mihi cui serviam, clitellas dum portam meas».

Eként felállítva a kérdést, a horvátok és magyarok, Magyarország és Ausztria között, láttuk, miként áll az önmagában Magyarországra nézve. Ha volt valaha idő, melyben el lehetett mondani, hogy a nemzetiség életkérdéssé vált, azt hiszem, a jelen pillanat az. Egy részről a szláv mozgalom, melyben önhazánk szláv ajkú lakosai részt kezdenek venni, veszélylyel fenyeget; más részről a haladás ösvényén politikai és magánjogokat akarunk közleni olyanokkal, kik eddig azoknak nem voltak részesei. A városokat rendezni, azoknak országgyűlésén rendezett szavazatot adni, az ősiséget eltörölni, a birtokjogot mindenkire kiterjeszteni szándékozunk. Ezen előhaladási lépések

nélkül jövendőnk nincs. Most a politikai jogok egyetlen birtokosa a nemesség, és ez általánosan magyar. Ámde a városok között vannak nem magyar ajkúak is; és talán nem oly messze van az idő, hogy politikai jogok gyakorlására városokon kívül is a születés egyetlen qualificatió lenni megszűnik. Tehát mielőtt nemzetiségünkkel tisztában lennénk, a kormány irányában politikai jogok közlésével hazánk nem nemzeti elemeit csak erősíteni fogjuk, és nem összeolvasztani. Azon elem pedig, mely eddig a nemzetiséget fentartotta, mindinkább gyengül. Nem makacsság tehát, vagy veszély, mely olcsó liberalismussal fényleni kiván, hanem legbelső meggyőződés az, mely mondatja velem, hogy nemzetiség nélkül a haladás halál; és hogy e kérdésre nézve tisztába jöjjünk, az utolsó szükség int.

Összevonva az eddig előadottakat, a dolog következőleg áll: a magyar és horvát nemzetiség fejlődhetett volna egymás mellett békésen; de jöttek körülmények, melyek okozták, hogy e fejlődés egymás iránti kölcsönös ellenségeskedés alakját öltötte. A vita, melybe az ellenségeskedés bonyolított bennünket, igen veszélyes, és a kormány segítsége nélkül talán végső lehet; pedig nemzetiségünkkel tisztába kell jönni, s míg ez nem történik, haladnunk nem lehet.

E háttéren jelenik meg a kegy. rescriptum, mint egyes esemény; és hogy annak értelmét tisztán felfoghassuk, szükség ismét visszamenni azokra, mik ez országgyűlésen történtek. Összesereglénk oly biztos reménynyel ez országgyűlésre, hogy a nemzetiség kérdése rendben van már; sőt a nemzet figyelme egyéb tárgyakra lévén feszítve, a nemzetiség irányában csaknem lankadni kezdett. Midőn a horvát követek latinul szólaltak fel, emlékeztetem a RR.-et, hogy barátságos és kiegyenlítő hangon kértük őket, tegyenek eleget azon igazságos kívánatnak, miszerint a nemzet óhajtása teljesedjék, hogy törvényhozásában a tanácskozási nyelv magyar legyen. Szólottak ők a kerületi ülésekben magyar nyelven, akadály tehát nem volt, hogy a nyelvet nem tudják; municipalis jogaikra nézve sérelmes nem lehetett, hogy itt magyarul szóljanak, mert azon jogok bármi terjedelmesek lennének is, a magyar országgyűlésnek tanácskozásaira semmi esetben ki nem terjedhetnek, pedig ezen országgyűlésnek tagjai szintúgy a horvát követek, mint bármely megyei követek. Hallottunk-é tőlök csak egy kiegyenlítő szócskát? Barátságos felszólításunkra a felelet az lőn, hogy legközelebbi alkalommal az országos ülésben ismét latinul szólanak; midőn sürgettettek volna, hogy magyarul szóljanak, azt nyilatkoztatták, hogy utasítás által ettől el vannak tiltva. Lehet, hogy utasításuk nem egyéb, mint a múlt országgyűlésen

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

is volt; de ne feledjük, hogy e kérdés az illyr mozgalmak által az országgyűlésen sokkal élesebben állott, mint az előtt, és jegyezzük meg azt, hogy utasítás által lévén a követek eltiltva, a kérdés ismét megélesedett, mert nem egyes követek, hanem a horvát nemzet akaratja az, mely őket a magyar diætán magyarul szólani tiltja.

Az első lépést tehát, mely az előbbeni állapotot felbontotta, a horvátok tették; mert nincs törvény, mely tiltaná, hogy a horvátországi követek a magyar országgyűlésen magyarul szóljanak; és ha utasítás által nem tiltattak volna el, nem hiszem, hogy találkoznék egyén, ki egy egész nemzet kívánságával daczolni képes volna; ily felelősséget magára nemzet irányában csak nemzet vállalhat. Nem akarom e tilalom méltatlanságát szélesen fejtegetni, érzi azt minden magyar most, valamint érezték azt a tek. KK. és RR. akkor, midőn e tilalomra válaszul a junius 20-iki határozatot hozták. Méltatlanságot nemzetnek és a nemzet képviselőinek tűrni nem szabad; a kérdés tehát legmélyebb jelentőségében a horvát és magyar nemzetiség közti becsület dolga, egyrészről méltánytalan dacz, másrészről e dacznak visszatorlása. És ismét a két nemzet közzé a kormány áll, s a helyett, hogy az összeütközést kiegyenlíteni igyekeznék, a viszálkodás magvait hinti el. Nincs, a ki ne érezné közöttünk, hogy azon feszült állapotnak mulni kell, melyet a horvátországi utasítás, és az annak következtében hozott végzés az országgyűlésen szült. A kormánynak csak igazságosnak és részrehajlatlannak kellett volna lenni, s alkalmat nyújtani, hogy a feszült állapotot jó móddal megszüntethessük; két kézzel fogadtuk volna azt, és a kormány bebizonyította volna, hogy a magyar nemzetiség s az országgyűlés előhaladása iránt jó indulattal viseltetik, és mi bizodalmasan járultunk volna ahoz, kiben egyenes lelkű szövetségesünkre ismerni lettünk volna szerencsések.

Öt hónapig hallgatott a kormány, és most éppen a magyar nyelv iránti törvény fölterjesztésének estéjén mintegy készakarva eltaszítván magától az alkalmat, hogy a rendes értekezés útján nemzetiségünk ügyében megnyugtató és biztosító szavakat szólott volna, sietett ezen felterjesztést megelőzni, és rendkívüli úton parancsolólag felszólalni, hogy azon végzésünktől, melynélfogva elhatározánk, hogy a tanácskozási nyelv a Táblánál egyedül a magyar — álljunk el. Ha e végzést oly fontosnak tekintette, hogy ahoz e jelen országgyűlésnek további folytatása vagy eloszlatása van kötve, ha a kormány irántunk jóindulattal viseltetik, nem lehetett volna-e bevárni a magyar nyelv iránti felterjesztést, és az erre kiadandó válaszban nyilvánítani ama kívánságát, mely parancsolatképpen a rescriptumban foglaltatik, hogy

törvény alkotásáig a horvátokat az eddigi szokásban tartsuk meg, mivel ez oly könnyűszerű, a kormány méltóságát, a kormány befolyását teljességgel nem sértő mód, mivel e mód magos állású férfiak által előterjesztve és pártolva is volt, mivel e mód, bátran kimerem mondani, czélra is vezetett volna. És mivel a kormány ezt mégsem követte, nem hibázom talán, ha nyiltan kimerem mondani, hogy a kormányban jóakarat nincs.

A kir. rescriptum azon része, hogy a horvát követek latinul és magyarul szólhassanak, a horvát tiltó utasítás mellett gúny, nem kiegyenlítés; a kir. rescriptum legvalódibb értelmében pedig nem egyéb, mint a magyar nemzetiség elleni, és a slavonismus melletti demonstratio.

És bármily veszélyes legyen helyzetünk a kormány őszinte jóakarata nélkül, sőt nyilvános veszély fenyeget, ha roszakaratot kell benne feltennünk, bár még növekszik a veszély, ha a constitutionalis kérdésekre is által megy a megtámadás, és nekünk horvátokkal és kormánynyal nemzetiségi és alkotmányi küzdésünk támad: mégis, és talán éppen azért azt mondom, önmagunk erejére szorítva és magunkra hagyatva, a kérdés minden combinatiót kizár, igen tiszta és igen egyszerű: hogy a végzést meg nem szüntethetjük, a leiratot pedig el nem fogadhatjuk, mert ha ezt tennénk, és oly alakban, mint tőlünk kivántatik, ez nem egyezség, de nyilvánságos önmegalázás lenne. Valamint nem férfi az, ki becsületén legkisebb csorbát ejtetni hágy, úgy azon nemzet, mely nemzetiségéért lelkesedésre nem gyúl, a mellett, utolsó erejével bár, kétségbeesési vitát mindenkor vívni nem kész, annak élete csak csalódás már, és hasonló azon élethez, melyet a sírféreg hemzsegése okoz a koporsóban.

Igaz, a politikában a hideg ész számolásait a lelkesedésnek elibe kell tenni, de vannak pillanatok a nemzetek életében is, melyekben a hideg ész számolása sem nem elég, sem czélra nem vezet. Avagy ki lenne az, ki kárhoztatná, hogy eleink Mária Terézia mellett a tanácskozási teremben kardot ránttottak a helyett, hogy fösvényen számítgatták volna a vércseppeket, melyek folyamokká dagadtak érette; ki lenne az, a ki kárhoztatná a német nemzetet, midőn egy szívvel és lélekkel kelt fel az ellen, kit Európa zsarnokának nevezett? Oh igen! midőn a lelkesedés az uralkodóknak hasznára van, akkor dicsérik azt, kizsákmányolják; azután különféle nevezetek alatt halálra üldözik. Ily pillanatnak tartom e mostanit nemzetiségünkre nézve, mert azt hiszem, hogy a horvátok barátságát gyáva engedékenységgel, sem a kormány jó akaratját lágy könyörgésekkel meg-

nyerni nem fogjuk. Barátja csak erősnek van, kímélni pedig csak azt szokták, a kitől valamit várni lehet. Azért ne csodálkozzék senki, hogy a nemzet lelkesedését szólítom fel, és annak elszánt, elhatározott akaratjától várok. Én részemről a kir. rescriptum egyetlen szavára egyetlen szóval felelek: «Volumus: Nolumus!»

Szemere Bertalan (Borsod megye követe): Kik hittek a kormányban, azokat zsibbasztólag ébreszthette fel a leirat, miután engem is felháborit, ki még mindez ideig nem hittem, hogy a kormány elvből jó; hanem csak azt hittem, hogy ha nem igen rosz, bár nem egyedül, de leginkább tehetetlensége miatt nem az, mint a vén ember, ki nem azért nem bünhődik, mivel kedve nincs, mivel megtért, mivel elhagyta a bűnt, hanem mivel főképp őt hagyta el a bűn. — Testületről, melynek hivatása volna vezérelni nemzetemet, igen nem örömest nyilatkozom igy, de tettei kényszerítenek bennünket ily kemény itéletre. Az ausztriai kormány, mivel a nemzet átkai nem fogták meg, úgy látszik, nem vágyik ezen szegény magyar népnek áldására sem.

A főkérdés itt: ki áll a jog terén, mi-e, vagy a kormány? Hogy a mi jogszerű azt tenni mindig helyes is, azt nem állítom, de annyi bizonyos, hogy a mi jogszerű, azt tenni szabad. Nem megyek vissza a régibb történetek részleteibe, mert azt hiszem, hogy mindenki megfogja engedni, miképpen mint a magyar, úgy a horvát követek sem tudhattak beszélni latinul azon időben, midőn az 1500: 11. t. cz. szerint voltak itélőmesterek s ülnökök, kik nem értették a latin nyelvet; midőn az 1572: 4., 1574: 16. t. cz. szerint csak a kir. ülnökökre nézve rendeltetik: quod inposterum assessores debebunt esse juris periti et latinæ linguæ non ignari; midőn 1527-ben Báthory, a nádor, magyar beszéddel üdvözli I. Ferdinándot az ország határánál, s ugyanazon évben Ferdinándnak a titkos tanácsban tartott latin beszédét a veszprémi püspök magyarázta meg a jelenvolt országnagyoknak, úgy éppen, mint a Mátyásét még 1608-ban is a pozsonyi diætán szinte egy püspök fordítá le a KK.-nak és RR.-nek; sőt még a diplomatikai levelezések is magyarul folytak, mint ennek bizonysága azon magyar levél, melyet 1608-ban a Mátyás által Prágába hivott magyarországi KK. és RR. onnét Slavonia határához küldöttek, mely most az ország levéltárában találtatik. S természetes, hogy midőn latinul a horvát követek sem tudtak, a magyar diætán bizonyosan nem horvátul, hanem magyarul szólottak.

De én nem búvárkodom most a régibb diæták történetében, inkább kiemelem azon fontos körülményt, miszerint a tanácskozási

nyelv nálunk eddig soha sem volt positiv törvényhozás tárgya; hanem az időről-időre határoztatott meg a szokás s közvélemény által, mi hazánk alkotmányos életében egy saját, mintegy második törvényhozás; a mint t. i. terjedt a latin nyelv ismerése, az ausztriai nemzet-ellenes kormány alatt, a szerint foglalt el a latin nyelv új meg új tért közéletünk mezején; és felébredt nyelvünk, viszont 50 év óta a mint gyarapodott, lépésről-lépésre, a szerint hódítgatá vissza, a mit elvesztett. E szokásbeli törvényhozásnak előmenetele lassú volt, de biztos és igazságos; félszázadot engede az előkészületre, és nem erőltette, csak azt, ki a nyelvet már sajátjává tette.

És az 1832/6-iki diætán a szokás s a közvélemény e törvényhozó hatalmának már minden követ engedett, ki a nemzeti nyelven magát kifejezhette, s csak az szólt latinul, ki magyarul szólani még képes nem volt. A horvát követ is a kerületekben magyarul tanácskozott. Vajjon e lépés után várhattunk-e mást, mint hogy már a legközelebbi diætán a horvát követek is az ország hivatalos nyelvén szólandanak? S ime azóta a harmadik diætán a horvát követek tudnak magyarul, magyarul szólalnak fel a kerületekben és küldőik még is megtiltják, hogy az országos ülésben ne merjenek magyarul felszólalni. Kérdem én most: vajjon nem dacz és ellenséges makacsság-e ez? Vajjon nincs-e helyén a positiv határozat ott, hol a nyelv félszázados természetes fejlődése után a dolog megérett s használatát csak gúnyos dacz ellenzi? vajjon nem természetes-e, ha ily körülmények közt latin szólásukat az ő gyülölségök jeleként tekintettük, ha e szomorú emlékeztető és ingerlő jelt körünkben meg akartuk szüntetni? És ezt tehettük mind joggal mind gyakorlati tekintetben a horvátokra nézve, mert ők tudván magyarul, nem fosztattak meg a tanácskozhatástól, hanem csak a dacztól; tehettük mind közjogi tekintetben, mert én Horvát- és Magyarországot tökéletesen egy testnek tartom és miképpen a magyar törvényhozás által alkotott minden törvények mind a két ország lakosait kötelezik, a Tábla belső szabályai épp úgy kötelezik, mind a magyar mind a horvát követeket. Tagadhatatlan pedig, hogy eddigelé a tanácskozási nyelv mind a két Táblán kizárólag az illető Tábla véleménye szerint változott és módosult.

Avagy némelyek talán azt hiszik, hogy e jogot csak az 1843-iki diæta igényli magának? azt hiszik, hogy latin felszólalásaikban a horvátok soha sem háboríttattak? Igen csalatkoznak. Ime felolvasom az 1790. diæta naplójából azt, mi a 31., 33., 46., 47. lapokon e kérdésre vonatkozik: 31-ik lap «melyről való tanácskozás továbbra haladván az országgyülés folyamatjának napon-

kint való feljegyzése iránt kezdének a Statusok és Rendek szólani; legelső kérdés volt a dologban a nyelvnek, melyen a naponkénti jegyzések irassanak, megválasztása s határozása; mert mivel az egybegyűlt Rendek közönségesen a magyar anyanyelvhez hajlottak, sőt sokan eztet nemcsak ezen naponkint való jegyzéseknek írására, hanem általában, mind az országgyűlésen, mind azután, minden közdolgoknak folytatására az eddig szokásban volt deák nyelv helyett elfogadni akarák, némelyek azt veték ellenben, hogy ha ily hirtelen a szokásban volt diák nyelv helyett a magyar nyelv behozattatnék, némely része az ország lakosainak, kiknek a magyar anyanyelv tehetségökben nincsen, a polgári társaságban mintegy számkivetettek lennének, holott a közdolgoknak folytatására eleitől fogva magyar országlás szerzeményének a diák nyelv lévén befogadva, annyi századtól fogva az állandó szokás ezen nyelvet mintegy törvényesítette, következendőképpen senkinek, a ki *a szokás által* bevett diák nyelvet tanulta, vétkül nem tulajdoníttathatnék. Emlékezének továbbá arról is, hogy Galiczia és Lodoméria országoknak a magyar korona birodalma alá való csatolását, mind az ország törvényei kivánják, mind pedig a haza szabadságának bátorságosabb fentartása javasolja; ha pedig a diák nyelvnek a közdolgoknak folytatásából való hirtelen eltiltása és a magyarnak helyébe való iktatása által ezen külön nemzetbeli nép tulajdon hazájában mintegy jövevénynek tétetne, kétségkivül az óhajtott egyesülés nehezíttetnék, sőt talán egészen meg is gátoltatnék». — 33-ik lap: «De nagyobbrésze a Statusok és RR.-nek magok előtt viselvén más nagyobb nemzeteknek dicsőséges példájokat, melyek az anyanyelvet a közdolgoknak folytatására bevévén, az által azt rövid idő alatt virágzó állapotba helyeztették, és az egyes nyelv által az egyességet is, s a hazafiui szeretetet polgárainak szíveikbe beoltották, szükségesnek, sőt elkerülhetetlennek itélték az anyanyelv behozásának kezdetét már egyszer meghatározni. Ehez képest eltökéllették magukban, hogy az országgyűlésen a dolgok magyar nyelven folyjanak, sőt azután a közdolgok folytatása is minden tisztségek előtt magyar nyelven szabad legyen, emlékezetben hagyván az iránt is, annak idejében rendelést tenni, hogy a magyar anyanyelv, minden magyar koronához tartozandó részekben, szintén a szerint is, mint az előbbeni országlás alatt a német nyelv, a legalsó iskolákban taníttatni kezdődjön. Hogy pedig a nemzet szabadságának sérelmében azok, kik *még most* a magyar nyelven elmélkedéseket és itéleteket magyarázni nem tudják, szabad szavaiktól meg ne fosztassanak, szabadságában hagyatik *még most kinek-kinek* vélekedését és

dolgait akár a jelen való országgyűlésen, akár pedig a tisztségek előtt diák nyelven is előadni». — 46, 47. lap: «Egybegyűlvén a Statusok és Rendek, méltóságos Personális Úr jelentette, hogy méltóságos horvátországi Bán és azon országnak követei, az ország dolgainak s azoknak naponként való jegyzéseinek magyar nyelven tegnapi napon meghatározott folytatása iránt, megállapított kívánságukat oly véggel közlötték véle, hogy azokat a mai gyülekezetben a Statusok és Rendek elejbe terjesztené. Első kívánsága tehát azon országoknak, az iránt jelentetett, hogy követeinek, a kik a magyar nyelvet tökéletesen nem tudják, kívánságukat s itéleteket deák nyelven előadni *megengedtessék*. Mivel pedig azonkivül is önként az volt a szándéka a Statusok s Rendeknek, hogy a magyar anyanyelvnek felállításával, senki az országgyűlésen való szabadságszólását el ne veszítse, de különben is kivánván a nemes Ház anyai indulatját említett Horvátország iránt minden alkalmatosságban nyilvánságosan bizonyitani, követjeinek továbbá is közönséges egyezéssel szabad akaratjokban hagyta vélekedéseket s itéleteket deák nyelven az ország elejébe terjeszteni, sőt ezen engedelem nemcsak Horvátországra, de ezen hazabeli lakosokra is, kik a magyar nyelvet tökéletesen nem birják — kiterjesztetett.»

Ezekből világos, hogy az 1790-iki Tábla is jogának tartotta a tanácskozási nyelv meghatározását; ezekből világos, hogy a horvát követek csak különös s e Tábla által adott engedelemből szólottak latinul; s midőn az engedelem okául az mondatik «mivel nem birják a magyar nyelvet» s midőn ez oknál fogva az engedelem a nem magyar ajkú magyarországi megyék követeire is kiterjesztetik, tisztán áll, hogy miután az ok megszűnt, miután a horvátországi követek magyarul tudnak, jogunk volt megvonni az engedelmet; tisztán áll továbbá, hogy ama nevezetes diæta is az általam említett theoriát tartotta, hogy Magyar- s Horvátország közt jog tekintetében nincs különbség, mert a midőn a horvátoknak az engedelmet latinul szólhatni megengedte, a jog és ok egyenlőségénél fogva azt ugyanakkor a felsőmagyarországi megyékre is kiterjesztette.

Figyelmeztetem a KK.-at és RR.-et, s különösen Baranya követét, hogy a horvátok latin szólalása nem éppen oly egyszerű, s jelentéktelen tény; annak a gondolkozó hazafi előtt nagy és sok jelentése volt; valahányszor latinul felszólaltak, én mindig egyszersmind azon elveket is hallottam szájukból, «mi egykor szinte magyarul szólottunk; mint ti, s most nem, mi 1790-ben engedelmet kaptunk latinul szólani míg a magyar nyelvet megtanuljuk; azóta félszázad múlt

el, a nyelvet birjuk, azért sem beszélünk; mi jogokkal birunk, mik fölött a törvényhozás nem határozhat; ti magatoknak hozhattok szabályt, nekünk nem». — És ezeken felül lehetlen volt nem éreznünk, mindannyiszor, hogy a latin felszólalásban az illyr párt utasítása impertinenskedik itt közöttünk és szemünk láttára, azon párté, mely nemzetiségünknek halálos ellene. És mindez emlékeztet arra is, mily gyáva a kormány nemzetiségünk védelmében az illyrek ellen, s mily kemény volt, midőn egynehány év előtt közülünk kellett válogatni az áldozatokat?! Kérdem már most én: lehetett-e az ország és nemzet képviselőinek e szemtelenséget és keserű áldozatokat naponként türni? nem várakoztunk-e 1790-től fogva elég hosszan? félszázad nem elég-e arra, hogy Horvátországban két ember magyarul megtanuljon? miután félszázadig várakoztunk, lehet-e sértőbb és lázitóbb bosszantás annál, hogy megtanultak magyarul és csak azért sem szólanak e nyelven? Itéljen bárki e világon, azt hiszem, ily körülmények közt határozatunkat nem fogja korainak mondani. A mely nemzet 50 évig birt várni, az magának jogot szerzett határozhatni.

És mi meghozván határozatunkat, mit csinált a kormány? Hallgatott majd öt egész hónapokig, hallgatott mindaddig, míg az igazságon kivül a határozat alapja szabad akaratunk lévén, a körülmények szerint némileg engedhettük volna; megvárta, míg kezeink, lábaink utasítások által megköttettek; és most rohan meg bennünket, midőn szabadok többé nem vagyunk. Kérdem Baranya követét: ősi nemesség-e ez? Kérdem őt és Szepes követét: ez-e ama sokszor emlegetett kormánytapintat s ha csakugyan tapintat — nem világosan ellenséges-e? Hiúz szemekkel kileste a kormány legdrágább kincsünket megtámadhatni; határainkat nem bántotta, hiszen miután ezt vámjaival, monopoliumaival bekerítette, hazánk úgy is neki terem, neki jövedelmez; alkotmányunkat sem választotta meg rohanásának czéljául, hiszen nincs ennek oly oldala, melyen sebet ne ejtett volna; nemzetiségünk, nyelvünk van itt megtámadva, melyet lelkünkben megőrizhetünk, ha hazánkból kiüzetnénk, s alkotmányunktól megfosztatnánk is; tehát az van megtámadva, mi legmélyebben nyugszik a lélekben. Elfelejtette hűtlenül a mostani kormány, hogy I. Ferdinánd Zápolya ellen küzdvén a magyar koronáért, 1527-ki proclamatiójában éppen azokon édesgette magához a magyar nemzetet: »Zápolya id nunc laborat, ut reliquiæ quoque vestræ funditus intereant, Nos vero nationalitatem et linguam vestram servare, non perdere intendimus». Eféle igéreteket, mikért egy korona s nehány ország volt a

jutalom, a fejedelem nevében cselekvő kormányoknak századok mulva sem, soha sem szabad elfelejteniök.

De az-e a kormánynak főhibája, hogy a leiratot küldte? Nem! Mert tudjuk, hogy a kormánynak a jogról gyakran igen ferde fogalmai vannak és rosszat sokszor jó lélekkel is tehet. Főhibája, bűne az, hogy midőn a horvátokat védeni méltóknak tartja, minket nem tart méltóknak megnyugtatni; hogy magas hivatását elárulta akkor, midőn itt mint összeveszítő és nem békítő lépett föl; hogy a horvátoknak megengedte, hogy eltiltsák a magyar szokást, s nekünk rosszalja, hogy mi eltiltjuk a latin beszédet; hogy egy intésére felment volna magyar nyelvbeli feliratunk, annak folytában egy pár szóval megnyugtathattunk volna jövendőre. Ime itt van egy ív a horvát illyrek védelmére; de a magyar nemzet nyugalma, joga, nem érdemelt öt szót, sőt most e leiratban kimondott elv szerint ki vagyunk téve ama veszélynek, hogy akárhány megye és városi követ fölkeljen és szóljon latinul, s legyen e Tábla merő zavar és viszálkodás. Kérdem én, ki nem látja ezekből, hogy rajtunk idegen elem uralkodik? Midőn az orosz védurrá tette magát Szerbia, Havasalföld s a többi délkeleti fejedelemségek között, midőn Dunánk torkolatát elfoglalta, az óriás mellett mily gyermeki, szomorúan nevetséges és gyáva szerepet játszott az austriai kormány!? S ime midőn a magyar ellen kell fellépnie, egyszerre Nagy Sándornak képzeli magát s az ilyen gordiusi csomót nem oldozgatja, hanem karddal metszi ketté. Ám legyen! Vér nem folyt utána, de tudja meg a kormány, hogy ama csomó a bizodalom csomója volt, melyet ketté metszeni annál könnyebb, mennél kevésbbé régen köttetett.

A minap e teremben nemzetiségünk s alkotmányunk hajóhoz hasonlíttatott, most látom, hogy ez csakugyan hajó; de hajó kormány nélkül. És mégis azt akarják, hogy mi nagy nemzet legyünk, hogy haladjunk, hogy lépjünk az előljáró népek sorába, midőn reánk nézve a kormány semmiben nem teljesíti vezéri kötelességét, midőn kereskedési és népnevelési választmányainknak a kormány egy adatkát nem méltóztatik küldeni, midőn az országgyülésnek magától semmiben és soha nem ad előkészületeket és terveket, midőn inkább kedve telik a surlódások szaporításában, sem mint kiegyenlítésében. S tábor vezér nélkül mikor győzött, hajó kormányos nélkül mikor ért czéljához? Tehát igaz értelmében a szónak, nekünk nincs kormányunk, mert minket tízszer, húszszor megújított alaptörvényeink daczára is in ultima analysi nem magyarok kormányoznak, hanem ellenségeink az austriaiak és csehek. Sőt e nemzet, e szerencsétlen haza nem is

kormánytalan hajó, hanem egy óriás tele hordó, melyre austriai és cseh matrózok felülvén, míg ezek azt tetszésök szerint szívják, és belőle élnek, a szegény hordó czél és végnélkül hánykódik ide s tova a tenger hullámain.

Emlékeztetem a KK.-at, miképpen nem régiben mondá Pest követe, hogy bennünket Austriához főképp egy gondolat köt s ez a nemzetiség gondolata. Ime Pestnek érdemes követe, e kapcsoló gondolat kezd nem lenni többé! Ki enyészteti el közülünk e varázsgondolatot? Bizony nem mi! Egy kapocs tart még össze Austriával, s az a Felség szent személye, s ez összetart, mert ez illethetetlen. De kérdem én, miután a szeretet nem a törvényes hideg kötelességnek, hanem a nép közötti személyes jelenlétnek szülötte, szeretheti-e ez árva nemzet fejedelmét úgy, mint óhajtaná, úgy, mint kellene? Annyi igéretek és törvények után is megfordulhatott-e már fejedelmünk az ország szívében, ő, ki előbb volt magyar király, mint austriai császár és cseh király? És vajjon mindezek után nincs-e elegendő okunk ellenségeinknek kiáltani ki az austriai és cseh tanácsosokat, kik mint meghódított gyarmatot, kereskedési átok alatt tartják hazánkat, s kik nemzetiségünket s nyelvünket a mult század végén miután elölni nem birták, fölvirágzását hátráltatni igyekeznek, és a kik végre meggátolják még azt is, hogy királyunk olykor megjelenjék közöttünk, nép közt, melynél fejedelemhez hívebb nép talán a föld kerekségén sincs, de Európában bizonyosan nincs.

De ki, vagy mi annak az oka, hogy minket ellenségeink kormányoznak? Törvényeink nem, mert ezek azt tiltják. Magasabb aristokratiánk? Igen, mert ennek feje felérvén a trón lépcsőjére, ha igaz hazafiúi tanácsokat adna, a fejedelem kis hajlással meghallhatná, megértené hív tanácsait. És ez is bizonysága annak, hogy a legjobb törvények sem pótolják ki az embereket. Hogy az aristokratia ragaszkodik kiváltságaihoz, hogy vonakodik a közterhektől, hogy a hivatalokat magának őrzi, hogy a nép nehéz munkáinak hasznaiban ingyen szeret részesülni, ezen én éppen nem csodálkozom; az igazságérzet eféle hiányai természetében fekszenek. De azt hittem, hogy a nemzetiség ügyében a néppel tökéletesen összeolvad, azt vártam, hogy az aristokratia, melynek életelve Montesquieu szerint a becsületérzés volna, szégyenleni fogná magát a külföldiektől saját országában, szégyenleni fogná, ha királya után hazája, nemzete, s ő maga is idegenek által kormányoztatnék. Nagy-Britanniában is vannak hatalmas pártok, melyek a belső ügyek felett egymással halálig vívnak, de idegenek ellen whig és tory, radikal és conservativ összefogva küzd, s azért

győz is. Éppen így nálunk is feledni kellene az aristokratiának, hogy tagjai közt ez katholikus, amaz protestáns, ez gyorsabb, amaz lassúbb haladás embere, ez hivatalt visel, amaz nem; mindezt feledni kellene akkor, midőn országunk ügyeit kell függetlenné tenni más nemzetbeli tanácsosok befolyásától. Vetélkedjenek egymással hivatal, czím, rang felett, de a hazával úgy játszanak, hogy ám jusson az az egyik, vagy másik hazai párt kezébe, de soha sem az idegenekébe. Voltak egykor dicső hazafiak is e tekintetben, mind a világiak közt, mind a clerusban, kik nagy lélekkel mind nemzetiségünket, mind országunk kormányának idegenektől függetlenségét meg birták őrízni. De e szép kor, úgy látszik, elmult, és ezért sülyed napról-napra tekintete mind az aristokratiának, mind a clerusnak, mert ők már itt e legfőbb s legvégsőbb életkérdésben sem magyarok többé, hol a nemzeti s független lét forog veszélyben. És mégis azért csak tartsuk fenn az ősiséget, a majorátusokat, hogy ama nemzetségek fenmaradjanak?! De minek? használhatnak-e még ezek a nemzetnek? Nem, mert hasonlók már a vén fához, melynek kevés lombja melegben nem nyújt árnyékot, redves fája hidegben nem ád tüzet.

Ezért mondom én régóta, és most még inkább merem mondani, hogy nem hitel, nem út, nem csatorna, nem büntető-törvénykönyv, nem pénz, nem ipar az, mi nekünk hiányzik; mindenünk van, csak ember nincs ez országban. A hatalom a királyi szék körében a főaristokratiánál és a magas clerusnál van, s ime az aristokratia s a clerus tömegének sem nemzeti, sem kormánybeli független létünk iránt nincs érzéke; ez aristokratiában nincsenek elvpártok, melyek elveikért lépnek kormányra, s elvök miatt attól megválnak. Innét világos, hogy nálunk csak személyek, csak véletlenek, de nem elvek uralkodnak. Elveik miatt a nagyok nálunk önként még sohasem léptek le s míg ezt nem teszik, míg az elveknek nálunk nem lesznek martyrjai, látni való, hogy ők nem elvek képviselői, hanem csak vak eszközei a hivatalt osztó idegen udvari tanácsosoknak.

Ezért a nemzet reménye méltán fordul el az aristokratiától és clerustól, s fordul a néphatalomhoz, a demokratiához. Az aristokratia, mint bizonyítja e leirat is, túlélte magát, kiszülte magát, már nem érzi sem nemzetisége, sem függetlensége becsét, tehát meghal, s helyébe fog lépni a nép, mely még érzi mindkettőt.

És csak így készülhetett e leirat, hogy a büszke, kevély magyar aristokratia, melynek az udvarnál csak czímet, kulcsot adnak, de befolyást nem, a külföldi aristokratia fegyverhordójává alázta le magát; csak így merhetik ama fenyegető hírt terjeszteni, hogy az ország-

gyűlés el fog oszlatni. És miért oszlatnák el 13—14 milliónyi nemzet gyűlését? Miért fogna a nemzet eképpen büntettetni? Felelet: azért, mert a nehány száz főből álló illyr-pártnak a kormány egyetértése vagy tehetetlensége mellett sikerült két követet maga közzül választani, s meghagyta nekiek, hogy az ország hivatalos nyelvén ne merjenek szólani.

Kérdem én: néhány száz ember pártoskodása s két ember makacssága birhatna-e annyi fontossággal, ha gyökere nem magasban, nem a status-tanácsban volna? De még van más oka is: miért kapna most a kormány az országgyűlés eloszlatásán? Bántotta őt, hogy mind a szellemi, mind az anyagi reformkérdéseknek elején az ellenzék áll; ez utóbbit akarta eljátszani az ellenzék lábai alól a királyi előadások által és a nemzet ideig-óráig szerencsésen el is lőn altatva. Azonban az általa kijelölt téren mi dolgoztunk; de a kormánynak a mi munkálataink nem tetszenek, megtagadni azonban nem merte, mert leesnék álarcza, tehát legkönnyebbnek vélé ez úton szökni meg saját előadásaitól, ez úton szabadulni meg a diætától.

Ezért, ha eloszlatnék is a diæta, nincs ok, miért boszankodnunk, mert épp ez legvilágosabb jele annak, miképpen a kormány nem teendett semmit; sőt nyernénk benne annyit, hogy a kormányt a maga meztelenségében hamarább megismernők.

Ellenben igaz az, hogy szörnyű csapás lenne a nemzetre, hogy e történetek után ismét lesz alapja a bizodalmatlanságnak; pedig a bizodalmatlanság a közerkölcsiséget mélyen megrontja, mert a polgárok elméjét ellenséges érzet és örökös mozgás foglalja el, s a mely nép sikert, mindig csak végerőlködés, csak veszélyeztető küzdés által nyer, az végre megszokja a lázongást. Tekintsünk vissza a bizodalmatlanságnak 1840 előtti időszakára, s látni fogjuk, hogy a nemzet minden ereje egyetlen egy törekvésben pontosult össze, t. i. szidni, vádolni, ostromolni a kormányt, s a ki ezt tenni merte, az nemcsak derék hazafinak, derék törvényhozónak tartatott, bár ismerettel nem bírt; és a ki a kormányt merte védeni, az bár tudatlan volt és gyalázatos, a kormány által minden hivatalra képesnek itéltetett; a nemzetnek nem kellett a jó sem; ha az a kormány emberétől jött; mint a kormánynak sem, ha az hazafitól eredt. Eképpen zavartattak fel s cseréltettek egymással a különböző fogalmak mind a két részről, mind a két résznek nagy ártalmával. 1840-nek végén lépett közbe némi bizodalom, és senki nem fogja tagadhatni, hogy soha nem fejlett ki hazánkban annyi tárgyismeret, mint e három év alatt, hogy soha nem foglalkodott a magyarnak lelke annyi reformok s gyakor-

lati vállalatok körül. S ime egyszerre megváltozott a megyei gyűlések s a legközelebbi diæta hangja; nem kezdettük e diætát többé megtámadással és ostrommal; és hogy mennyire jól esett a magyar hajlékony s megbocsátani kész léleknek ez új helyzet, bizonysága az, hogy ha e diætán néha-néha — e mai napon kívül — régi gravaminalis módon felszólalás történt, a közönségnek szinte visszatetszett.

És most e nagy előmenetelt a közértelmesség ez ülepedettségét a kormány, ha így cselekszik, ha eloszlatást emleget, fenekestől felforgatja; nemzet és kormány egymásnak ismét ellenségei lesznek. Szomorú lesz mind a nemzetre nézve, mely azt szenvedi, mind a kormányra nézve, mely azt okozza; mert hol nemzet és kormány egymással harczol, az olyan szerencsétlen országon nincs áldás. Tehát gondolja meg a kormány, hogy e visszaesés szörnyű felelőssége ő reá nehézkedik; mielőtt cselekednék, vessen számot magával s lelkével; most tőle függ, hogy vagy megerősödjék a még gyenge bizodalom, vagy a nemzet ismét visszahulljon előbbi gyanakodó s lázas állapotába.

Természetesen következik mindezekből, hogy e leiratot én is sérelemnek tartom, hogy a feliratot ez ellen én is pártolom, s nem akarván Gömör, Nógrád és Pest követeinek előadása után a leiratot részletesen taglalni, rövideden oda nyilatkozom, miképpen kellő biztosíték nélkül a határozattól el nem állok; mert nekem egy határozat vagy törvény kell. Bevégzem beszédemet egy magasztalással s egy váddal. Magasztalom az austriai és cseh tanácsosokat, kik a leiratot kieszközlék. Ha én ausztriai és cseh volnék, s még ezen felül, mivel ez még nem elég, mint ők a magyarnak ellensége volnék, én is így cselekedném; de épp azért mi meg ne feledjük el egy perczig sem, hogy velünk így ellenségeink bánnak. A főaristokratiát és magas clerust pedig, kik a trónnak most természetes tanácsosai, fenhangon, az ország hallatára, a közvélemény és a nemzet itélőszéke előtt ezennel bevádolom, mert a nemzetiség s független lét védelmére vagy akaratjuk, vagy tehetségük nincs. Az első esetben nem érdemlik a hatalmat, kezeikből ki kell ragadnunk; a második esetben, ha nincs elég erejök nekik, kötelességök volna szövetkezni a néppel, mert mi csak kettő közt választhatunk: *vagy lenni magyar és független, vagy elveszni!*

Zsedényi Eduárd (Szepes megye követe): Én uram királyom kegyelmes leiratát taglalni nem akarom, mert árnyékoldalait az ellenvéleményű szónokok úgyis eléggé taglalják, fényoldalait pedig kikeresni a horvát követek feladása, kik ezeket az országos ülésben majd előadandják. A kérdést általános theoriák mezejére átvinni

szinte nem akarván, egyedül e követi Táblát illető szempontból taglalom azt. A magyar nyelv terjesztésének színe alatt sok ügyetlenség történt e hazában s vannak sokan, kik ez ügyetlen tetteket hazafiságnak keresztelik; de azt, hogy egy rögtönzött végzés miatt, mely a lelkesedés pillanatnyi eredménye volt, a követi Tábla az egész hazát aggodalomba ejthetné, sejdíteni is nehéz lett volna; én pedig mély fájdalommal látom, hogy ezt tenni készülőfélben vagyunk; mert jól lehet a junius 20-iki végzés, mely által nemzetiségünk érdemében a legjótékonyabb következéseket akartuk előidézni, ezen akaratnak meg nem felelt, mégis azon módhoz nyúlni nem akarunk, mely által a végzésnek tapasztalt rossz hatását megszüntethetnők. Ez a józan politikával össze nem fér, s én a törvényhozás tapintatától azt követelem, hogy midőn akármely rendeletének rossz hatását tapasztalja, más nyomot keressen, melyen azt megszüntetheti. És e tekintetben a fölirást, melyben a királyi leirat tartalma által bennünk gerjesztett aggodalmat kifejtve, biztosítást kér a nemzet, én is pártolom ugyan, de hogy a felirás Ő Felsége eleibe juthasson, az érintett végzésnek addigi fölfüggesztését indítványozom, míg akár ezen, akár a magyar nyelv iránti felirásra megnyugtató válasz nem jön; mert előre látom, hogy a fölirást föl nem küldhetjük, ha a horvát követeket szólani nem hagyjuk. A végzés hibás tapintattal hozatott és végrehajtása kezünkben nincs; ez elegendő két ok annak felfüggesztésére. Elismerem ugyan, hogy minden tanácskozó gyülekezet hozhat szabályokat saját dolgainak belső elrendezésére, de egyszersmind azt is állitom, hogy egyedül oly szabályokat, melyeknek végrehajtására szükséges eszközökkel fel van ruházva. Így az itélőmesteri toll helyett a kerületi jegyzők általi szerkesztése az izeneteknek és megszüntetése a deák naplónak e Tábla végzése mellett foganatba vétetett, ellenben az izeneteknek magyar nyelveni szerkezetéhez a FőRR. hozzájárulása is szükséges volt; a magyar nyelven fölterjesztendő felirásokat pedig a két Tábla egyedül Ő Felségének megegyezésével vette foganatba. Az említett határozatokat nyomban végrehajtotta a törvényhozó testület, mert az arra szükséges eszközökkel saját keblében el volt látva; de a junius 20-diki végzés ezek sorába nem tartozik, mert ennek végrehajtására törvény, tehát sanctió, az országgyülésnek vége s a törvénynek kihirdetése szükséges, mivel nemcsak a követi Tábla tagjait s a horvát követeket, de azoknak küldőit is illeti, kiket törvény nélkül arra kötelezni nem lehet, hogy oly követeket küldjenek, kik magyarul beszélnek. Mióta Horvátország követeket küld a magyar országgyülésre ezek mindig latinul szólottak az országos ülésekben és jóllehet

most már küldőinek jogait sikerrel nem védheti oly követ, ki magyarul nem tud, mégis voltak horvát követek, kik a magyar szót nem értették és Horvátország azokat, kik magyarul nem értettek, törvény nem létében a követi pályára vágyók sorából ki nem zárhatta. Ha pedig jogszerű a végzés, akkor azt e Táblának hozni lehetett, akár tudnak a horvát követek magyarul, akár nem; sőt az április 30-án választott követeket, ha magyarul nem tudnak, a junius 20-iki végzés folytán visszaküldhetnők; azt pedig ki meri állítani, hogy törvény nélkül ilyest tehetnénk? Maga ezen követi Tábla a május 24-én tartott országgyűlésben elismerte azt, hogy a horvát követeket törvény nélkül magyarul szólásra kényszeríteni nem lehet s akkori végzés folytán a horvát követek latinul szólaltak föl; a kerületiekben pedig a magyar nyelv iránti törvényjavaslatba azon szavak, hogy a horvát követek az országgyűlésen magyarul beszélni tartozzanak, beiktattattak.

Ez előbbi végzés tehát homlokegyenest összeütköznék a junius 20-iki végzéssel, melyet némelyek azzal mentenek, hogy csak időközben tudtuk meg, hogy a horvát követek egyike magyarul tud, és hogy utasításuk van, mely által magyar nyelvtől eltiltatnak. A végzés tehát egyenesen ez utasítás ellenében hozatott.

De a dolgok nem így állanak, mert a horvát követek egyike a ker. ülésekben még május 24-ike előtt magyarul beszélt, így hát ezen tehetségét már a május 24-iki országos ülésben ismerte a Tábla; a mi pedig utasításukat illeti, az 1822-től fogva ugyanaz s így junius 20-án nem lehetett ujság. Igaz, hogy az ilyen utasítás a horvátoknak nem méltányos s nem testvéries viseletét bizonyítja; de én azt tartom, hogy jelen ingerültségben méltányt és eszméletes kiméletet várni hasztalan remény; sőt ha magunkat a horvátoknak, mint gyöngébb résznek helyzetében gondoljuk, a méltatlanságot elnézni, talán jó politika s csak törvénytelenség az, mit tűrni nem szabad. Ezen horvát utasítás pedig nem törvénytelen azon axioma szerint (melyet azonban magaménak nem vallok), hogy mit törvény vagy törvényes szokás nem tilt, az szabad; és így azt egy okuló táblai végzés nem akadályozhatja, annyival kevésbbé, mert azt saját hatalmával törvényes sanctio nélkül, ha csak erőszakhoz nem nyúl, végre nem hajthatja.

Mily ingerültség s reactio keletkezett Horvátországban a végzés után, tudjuk! Én a kegy. kir. leirat indító okát 1-ször azon fejedelmi esküben találom, miszerint Ő Felsége a törvényeket és törvényes szokásokat megtartani s megtartatni köteles; 2-szor abban, hogy a magyar király meg nem engedheti azt, miszerint az anyaország a hozzá

kapcsolt részekben engesztelhetlen ellenséget találjon. Már ezen kegy. leirat folytán a horvát követek beszélni fognak, bármit végezzünk; s jó lesz e ezt bevárni vagy nem engedni? Ha bevárjuk, s a horvát követek eltörlik végzésünket, úgy az nevetségessé válik; ha nem engedjük, ez csak lárma által történhető, lármában pedig lehetetlen a tanácskozás s igy az országgyűlés folytatása. Ettől tartok én s az országgyűlés eloszlatásától jó eredményeket nem várhatok. A tapasztalás Erdélyben 1834-ben megmutatta azon következéseket, miket az országgyűlés eloszlatása szül. Kérdem, hol leszünk nemzetiségünk tekintetében Horvátország irányában 3 év mulva; nem fogunk a czéltól még távolabb állani, mint most? Sőt ha a magyar nyelv iránti törvényjavaslatunk e végzés miatt föl nem mehet, a közigazgatási, törvényhozási s nevelési nyelv iránt saját honunkban sem leszünk tisztában; pedig törvény nélkül mit remélhetünk egy országban, hol annyi különböző népfaj van, s a nem magyar ajkuak száma összesen véve nagyobb a magyarokénál. Van-e abban a józan politikának csak árnyéka is, midőn ez ügyet, melyet elveszteni nem lehet (mert holt nyelv soha élő nyelven uralkodni nem fog), oly mezőre viszszük, hol a bizonyosan bekövetkező engesztelhetetlen gyülölségi küzdelem minden eshetőségeinek ki van téve? Midőn tehát a kormány nemzetiségi ügyünket a türelmetlenségi térre átvinni nem akarja, ügyes tapintatát bizonyítja be, melynek folytán nem engedheti, hogy még fejletlen nemzetiségünket, min hatalmunk csalódásai közt síkra állitsuk, hol minden erő reá bőszül, minden hatalom ellene riad.

Azt mondják sokan, hogy a nemzeti becsület kívánja a végzés fentartását; de ezen becsület az adott szó szentségében fekszik, miszerint a horvátoknak megigértük, hogy őket törvények s törvényes szokások, nem pedig rögtönzött végzések által fogjuk kormányozni.

Végre megemlítem, hogy valamint a kormány, úgy a nemzet sem csalhatatlan; s hogy «sic volo, sic jubeo»-val sziveket elbájolni velőket hódítni lehetetlen; hogy kimélet, béketürés érlelné jobban legszentebb érdekünket, melyet rosszul fékezett lelkesedés által ferde helyzetbe állítottunk; és kijelentem, hogy aggódva függ lelkem a közel napok rejtelmein s tehetségem parányiságának tudata görcsbe vonja lelkemet, ha azt vagyok kénytelen hinni, hogy siker nélkül intéztem szavaimat a többséghez.

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Előérzés volt az t. Rendek, mely hogy beteljesedett, kimondhatlanul fáj, előérzés volt, a mit junius 20-án a RR.-hez intéztem, ez buzdított engem annak javaslására, hogy a latin előadás ne vétessék tekintetbe; azt gondo-

lám akkor, hogy így fogjuk azokat, kik a hazafiuság szent érzete által nem lelkesítvék, moraliter kényszeríteni. De meghozák a t. RR. a végzést, s ez áll előttem, s állani kell mindig erősen, míg a RR.-nek a nemzeti nyelv iránt kellő biztosítás nem adatik. Miután tehát meghozatott, meg kell azt tartani, mely különben is teljesen jogszerü, mert kétségtelen joga minden magántársulatnak meghatározni tanácskozási nyelvét; így a törvényhozási Tábla is azon házi jogot gyakorlá, mibe senkinek a világon szólása nem lehet. Tiszta jogérzete vezérlé a többséget, hogy a házbeli gyakorlatot, miről, positiv törvény nem rendelkezik, változtatni szabad; ezt tette máskor is, mit az izenetek nyelvének változtatása s a naplónak behozatala legjobban bizonyít.

Jogszerü volt tehát a végzés és csak azért nem védtem azt annak hozatalakor, mert ismervén a viszonyokat, ismervén a kormány azon ferde fölfogását, miszerint minden önállást mutató lépésben daczot talál és saját jogai elorzását látja; előérzetem volt a történendőkről. A legtisztább joggal hozták tehát a végzést a t. RR. és csak a horvát követek voltak a hibások, kik saját kivánságuktól elüttetvén, nem tevék azt, mit tenni kötelessége a Tábla bármely tagjának, t. i. magokat a többségnek alá rendelni nem akarták. Ha egyes tagoknak szabad lehetne magokat így felül emelni a többség határozatán, úgy megszünnék minden törvényhozás. A határozat hozatalakor előttem állt, hogy a kormány fel fog szólalni e határozat ellen, akkor is mondám, hogy az törvénytelen lenne s noha ösmerem s megszoktam a kormány ferdeségeit, ily nép és czélszerűtlen leiratot tőle nem vártam. A kir. leirat a végzés után közbejött hónapok mulva szólalt föl, midőn a kormánynak egyéb kiegyenlítő módok is voltak kezébe adva; nem hirtelenkedés, hanem komoly, hosszú, a nemzetre nézve megszomorító fontolás eredménye az, s éppen ezért szükséges, hogy annak minden egyes szavait s kifejezéseit felfogjuk s lássuk, ha vajjon áll-e még az alkotmány, vagy veszélyezve van? Azt hiszem, hogy azon férfiak, kik az általános kormánynak magyar töredékét képezik, ellenzették e leiratot, mert különben nincs fogalmok az abnormisról s midőn autokrata hangon beszélnek, nem tudják, hogy meg van sértve az alkotmány; de több erőt s nagyobb bátorságot ajánlok ezen uraknak, noha tudom, hogy nincs többé ember, minő Német János causarum regalium director, ki hetekig, hónapokig volt Bécsben, s a kormány azon kérdésére: találjon törvényt az 1825-iki adót megtagadók ellen — azt felelé, «nincs törvény, mely szerint a törvénytelen adóért meg lehetne idézni a törvényhatóságokat», és Császár Sándor kir. táblabiró, ki, midőn Somssich személynök által szabad lelke tetteiért meg-

pirongattatott, azt felelé: «Pest szabad piaczán is kikiáltom az igazságot, mit ha itt kimondani tilos, úgy én lemondok hivatalomról», mit meg is tőn e derék hazafi. Az 1840-iki diætán dicsőséges popularitást vivott ki magának e töredék; de nem tudta használni, pedig nincsenek competensek háta megett. A nemzet aggódva néz a jövő elébe, mert ezek kimultával elveszés fenyegeti.

Úgy látszik: e rescriptumban felhozott törvények arra vannak számítva, hogy magát a kormány Európa előtt igazolhassa; de ezek tökéletlenek annak bebizonyítására mit bizonyítni akarnak. Az 1792: 7. törvényczikkben ugyanis nincs más, mint hogy a magyar nyelv a hazában rendes, a kapcsolt részekben pedig rendkivüli tanulmány legyen; az 1791—97-ben pedig országos választmányok neveztettek ki, s a magyar nyelvről semmi egyébb nem foglaltatik, minthogy a literáriai deputatió teendői közzé a nemzeti nyelv kimüvelése is tartozik. Hogy lehet hát e törvényekből következtetni, hogy a táblai végzés törvénytelen? Még ha úgy magyaráztatnék is az utóbbi törvény, hogy addig nem szabad a magyar nyelvről intézkedni, míg azon országos választmány kiküldetésében el nem jár, ezen magyarázatot megczáfolnák az az óta tartott országgyülések, mert 1805-ben már törvényes intézkedés történt.

Ügyesen tette egyébiránt a rescriptum szerkesztője, hogy későbbi törvényekre nem hivatkozott, mert azok egyenesen a végzés mellett szólanak. Ugyanis 1805-ben már az mondatik: «sub his iam comitiis repræsentationes stb.» 1805-ig úgy, mint az 1791—92., 1796., 1802-iki diætákon csupán diák nyelven történtek a felirások; ekkor «via facti» elkezdték a Rendek két nyelven irni azokat s e jogukkal már azon diætán éltek, holott a törvény (4. t. cz. 1. §.) csak országgyülés végén erősíttetett meg. Igy 1839-ben elkezdetvén a fölirások csak magyar nyelven iratni, minthogy ebben a FőRR. meg nem egyeztek, a Főherczeg nádor közbenjárására volt ugyan szükség, de a felirások, kivévén az elsőt, csakugyan azonnal kizárólag magyar nyelven mentek föl, s az országgyülés végén megerősített törvény már multról szól. — Erre már Szepes követe azt felelhetné, hogy mind ez a fejedelem beleegyezésével történt. De miért nincs hát ez benne a leiratban? azért, mert nem lett volna czélszerű beletenni. De van benne egy más kifejezés, miszerint a nyelv házi használata körüli rendelkezések «ferendæ legis constituant materiam». Ha ez állana, az említett országgyüléseken sem választhatott volna a gyakorlat s ezt nem is kellett volna beletenni a rescriptumba, mert ez csak azoknak elámitásukra jó, kik a magyar törvényhozást nem ismerik, kik nem tudják a

corpus jurist. Kivánom tehát, hogy ezek a felirásban emeltessenek ki s az idézések cáfoltassanak meg!

Továbbá azt hiszem, hogy alkotmányos szabad nemzet s fejedelem közt helye a «volumus» szónak nem lehet, mert az önkényt fejez ki s ki e szónak helyességét védni tudná, olyanról akarná a nemzetet leszoktatni, miről csak halálával mondhat le. Én tehát felirásra szavazok és szavazok úgy, mint azt Gömör, Pest s Nógrád indítványozák.

Mondja Baranya követe, hogy ez jogsértés a horvátokra nézve. De ne tekintsük a dolgot ott, hol végződött. Tekintsük annak kezdetét. A horvátok ellenszenve nyelvünk iránt nem reactió, mert már az 1792-iki 7. t.-cz., hol a magyar nyelv tanulása csak rendkivüli studiumul fogadtatott el általuk, mutatja, hogy az ellenszenv benne vala a horvát elemben, bár akkor még kényszerítésről szó sem lehetett. Ugyanezt bizonyítja az 1805. törvénybe szőtt szerencsétlen záradék: «intra limites Regni», melyet hasonló elem ellenszegülésének köszönhetni. Bizonyos, hogy mikor honosink s velök együtt a horvátok diákul nem tudtak, a Rákos mezején ők is magyarul beszéltek, s ha ezt nem tevék vala, az összes nemzet nagyot kaczagott volna; pedig mily dicső szerepet játszottak akkor honunk történetében! Későbbi törvényeinkben különbségeket s kivételeket találunk a horvátokra nézve, melyek már ellenszenvre mutatnak. Egyszerre azonban megjelent az 1839-iki törvény, mely midőn a lelkészekre nézve azt rendeli, hogy magyarul tudjanak, Horvátországra nézve kivételt nem tesz. Ha a lelkészektől ezt megkívánhatja a törvény, nem méltán követelhetjük-e az országgyűlési képviselőktől is? De különben is a természeti józan ész és a horvátok saját érdeke hozza magával, hogy magyarul tudó követeket küldjenek, ha a tanácskozásokban résztvenni akarnak. Nem volna e nevetséges nekem az angol parlamentben a magyar érdekeket magyarul, nem angolul védeni.

Azt kell hinnem, hogy a kormánynak egy része vagy merően szláv és ellensége magának az uralkodóháznak, vagy nem bír elég erővel s bátorsággal a horvátországi féktelenségek s kihágások megzabolázására. Mert másfél éve, hogy a horvát megyék zenebonáskodnak, másfél éve a legbotrányosabb tisztújításnak; s az a kormány, mely annyira szereti nálunk a megyei határozatokat megsemmisiteni, azért, mert szláv érdekekben történik, hat hónap mulva küld biztost s a Helytartótanács kiadja a maga véleményét és ő semmit sem tesz; azaz, azon főispán, ki gúnydalok közt, idegen zászlók alatt végzé be a törvénytelen tisztújítást, mégis székében ül; a censor, ki megen-

gedte, hogy azon gúnydalok a nemzetiség daczára kinyomattassanak s a könyvnyomtató intézet még mindig ezen állásban van.

Megengedni azt, hogy valaki halálig sérthessen egy nemzetet, és erre nem felelhetni, ez gyalázat, ez nem csak gúny, de ármány és alacsonyság. Alig van hét, hogy az Allgemeine Zeitung-ban valami gyalázatost ne irnának rólunk, azon lapban, mely minden mozdulásunkat hanyatt homlok-rohanásnak kereszteli, s Európa sympathiájától megfosztani igyekszik, azzal vádolván, hogy minden idegen ajkú lakost el akarunk nyomni, idegen nemzetiségeket letiporni, mit mi sohasem tettünk. A kormány jól tudja a turopolyai panaszt, miért nem intézkedik itt? a Főrendek dicső hada által miért sánczolja el magát? miért nem tartatott új tartományi gyűlést, hogy kisüljön: azon két ember Horvátország követe-e, vagy sem?

Egy-két pillanat a felső Tábla bizonyos fractiójára. Vannak emberek, kik egyéni hiúságának subordinálni kell a legjobb ügyet, a honet; kik akkor vélik magukat boldogoknak, ha kormányozhatnak, kik magoknak szeretnék tulajdonítni a kormányzási tudományt, és kik megmutatják nekik azt, hogy nem tudnak kormányozni, azokat csak eszteleneknek tartják; mit a kormány nem akar, azt ők sem akarják. A Főrendek e sajátságos osztálya azt is ki bírja vinni, hogy Horvátországban a jegyzőkönyvek is horvát nyelven vitessenek.

Kérdem Szepes követétől: honnan tudja azt, hogy a horvát követek országos ülésben fel fognak szólni? be van tán avatva titkaikba? Én ellenkezőt hiszek, mert ha öt s fél hónapig nem szóltak, most e két nyelven szólást megengedő rescriptumban levő «volumus» kifejezésre mi «nolumus»-sal felelvén, mondjuk ki, hogy míg a nemzet a kormánynyal ez iránt meg nem egyez, addig nekik latinul nem szabad szólni.

E Tábla minden eszközt megkisértett az egyezkedésre, s kijelentem, hogy e Tábla kész lett volna megnyugodni abban is, hogy a követek néha magyarul, néha pedig diákul szólhassanak; de erre a horvát követek a conferentiában azt jelentették ki, miként magyarul semmi esetre sem fognak felszólalni. Ez zárt falak közt történt, most tehát diplomatikus úton adassék tudtára az is a fejedelemnek, hogy mi nekik ez országgyűlésen a két nyelveni beszélést megengedtük volna; jelentessék ki, hogy a végzés nem rögtönzött, hanem sértett nemzetiség következése volt.

Azt mondja Szepes követe, hogy ha szólani fognak a horvát követek, lárma, zaj leend, s majd eloszlik az országgyűlés; igen búskomoly hangon s mintegy jóslólag fejezé be beszédét. Én erre azt felel-

tem : Történjék bármi, a felelősség többé nem a nemzetet fogja nyomni, mely minden kiegyenlítő útat megkisértett, s nem daczol, hanem azt teszi, mit tenni kénytelen. Ime itt állunk, s felszólítom a hallgatóságot, hogy e kritikus állásban valamint remegnünk nem szabad, úgy nem szabad semmit elkövetni, mit a roszakarat ürügyül használhatna. Reménylem a hallgatóságtól s kérem is, hogy csenddel s illedelemmel viseljék magokat az elhatározó időpontban ; ne avatkozzanak abba, mi a követek kötelessége s ha netalán a horvát követek felszólalnának is, csak egy hang sem fog emelkedni a hallgatóság részéről. Akkor t. i. ha zaj és lárma nem leend, méltán fogja kívánhatni s követelhetni e Tábla elnökétől azt, hogy a jun. 20-án hozott, most újolag megerősített határozatot tartsa fenn.

És ekkor teljesen hiszem, nem fog senki is akadni, s majd meglátom én, ki lehet az az ördög, ki képes lenne ürügyet találni a belénk kötésre és ha mégis azt tenné, a kormány iránti bizalmatlanságunkon ne csodálkozzék ; az én bizodalmam legalább még inkább megcsökken iránta.

*

A föntebbiek kiegészítéséül a következőket jegyzem meg. A mai ülés két legkimagaslóbb szónokát: *Perczelt* és *Szemerét* az országgyűlési ifjúság nagyszerű fáklyás zenével tisztelte meg, mely alkalommal az ifjúság szónoka Horváth Elek, Vas vármegye országgyűlési irnoka és királyi táblai jegyző, a következő lelkes beszédben adott kifejezést az ifjúság határtalan nagyrabecsülésének: «Eljövénk derék férfiú! tégedet üdvözölni, téged, ki zsenge ifjúságod óta perczeidet hazádnak szenteléd, ki munkabiró hű lélekkel állasz helyt Magyarország törvényhozói közt; szódban szivedet öntöd elő, kit elcsábítani aranynyal vagy tapssal nem lehet; ki félni embertől és hatalomtól — hol nemzetünk szent ügyében viaskodol, — nem tudsz. Igen! igen! Tekintsünk végig Tolna évkönyvein ; — ott meg van irva, hogy Perczel Móricz lelkét az erőszak és önkény megtörni nem birta, hogy Perczel Móricz a kenyértörés pillanatában önmagához és honához hű maradt; hogy akkor, midőn a lengyel még élet-halál tusát vivott, Tolnában dolgok történtek, melyek Perczel Móricz nevét széles e hazában tiszteletessé tevék. S volna-e ifjú kebel, mely ismerve politikai életedet, férfias, áldozatra kész jellemed előtt fel ne dobogna? Van-e jó hazafi, ki az országos férfiak közötti megjelentedet lelkesedve nem szemlélné? Igen, honfiak! bátran kimondom, hogy oly férfiakra, mint Perczel Móricz, honunknak és ügyünknek szüksége van, mert ő nem szűri át szavait a hizelgés és

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

fényvágy rostáján; lelke tiszta, gondolatainak kútforrása díszjelek rubinjával nincs megmérgezve. *Ránk nehezültek az idők, rossz a házi gazda, czivakodó a háznép, gonoszok a szomszédok;* tehát egygyé kell lennünk, s egygyé lehetni oly fők alatt, a melyek egyikét benned tiszteljük, biztos reményt ad a győzelemre! Visszatolom lelkembe többi szavaimat, látod e csillogó szemekből, hogy az egész országgyűlési ifjúság szivéből merítém szavaimat s ezek szivéből kapám fel s küldöm fáklyáink füstje között e sóhajt az égre: «Isten tartsa meg hazánknak és ügyünknek *Perczel Móriczot!*» *(Éljen!)*

Erre az üdvözölt következőleg válaszolt:

«Tisztelt polgártársaim! Nemzetek épp úgy, mint egyes betegeskedő személyek, szüntelen mozognak, szeretik változtatni állásukat, társas kötelékeiket, mint emezek fekvés-helyöket, gyógyszereiket és orvosaikat, azon reményben, hogy minden változás, újdonítás, enyhítést szerzend fájdalmaiknak, szünetet szenvedéseiknek. Ki vehetné ezt rossz néven a nyavalyáskodónak, annál kevésbbé a nyomorgatott népeknek? Ki merné a sanyargatásra kárhoztatott emberiség hitének fájáról a remény ágazatát lenyírni? mely a mint őt egyrészről a kétségbeeséstől megóvja, úgy másrészt a tökéletesbülés utáni törekvés bimbójával diszelgő mivelődés ingerével táplálja. Ha van nemzet, mely e földgömbön sokat tűrt, szenvedett, ha van nép, melynek oka van a változtatás után sóvárogni: úgy bizonyosan azok között első helyet foglaland a magyar. És mégis fajunk egyedül az, melynek előbbi törekvései szövetségei által kárhoztatnak, gátoltatnak, a szomszédoknál gyanusíttatnak, elferdittetnek, mondhatni egész Európában félreismertetnek. De lehet-e e felett csodálkozni? Hisz ha nem is tagadható, hogy a nemzet ügyeit vezető és így azt gyűlési termeiben úgy mint a külföld előtt is képviselő aristokratia alsó szegényebb osztályzata: a kisbirtokú nemesség sejtve azon veszélyt, mely kiváltságait s velök az országot is környékezi, a reform, az országos szerkezet javításának munkáját megkezdé és azt heves buzgalommal, önfeláldozással, szilárd következetességgel folytatja; de az aristokratia gazdagabb, magasabb része: országunk nagyjai, nem kevésbbé a kathol. klerus majdnem semmi kivétellel, noha a közállomány javaiban s hasznaiban az illendő mértéken túl részesülnek, a nélkül, hogy annak terheit viselnék, feledve azon kötelességet, melylyel az édes hazának az őket érdemetlenül boldogító alkotmányosságnak tartoznának; irigy szövetségeseink ármányai kivitelére adják magokat; historiai tündöklő neveiket az idegen zsarolók hatalmaskodásai pártolására kölcsönzik és így magokat a szabadsság ellenségeinek vak eszközéivé

alacsonyítják, okot és alkalmat nyujtván, hogy Európa a magyarok politikai mozalmait kigúnyolja, becsmérelje, hogy a külföld e nemzet jellemét gyalázhassa, megvesse, és őt végképp enyészetre kárhoztassa.

Itt az idő, polgártársak! hogy tudassuk szerte az országban, miként bajai eredete bár a szomszédok ellenséges machinatióira lenne visszavezethető, mégis önfiai sorában lelendi azon szolgalelkeket, kik czím, hivatal és más jutalmaktól elszédíttetve, nem irtóznak segédkezeket nyujtani azok előmozdításához. *Itt az idő,* hogy a szövetségesek mézes szavaitól minden hitelt megtagadva, *egyedül öntehetségeibe, önszorgalmába való bizakodásra serkentsük s intsük a nemzetet.* Itt az idő, hogy a kisebb rendű nemesség, mely jelenleg lobogtatja a haladás zászlaját és amúgy is közel érintkezésben állván a néppel, véle érdekeiben könnyen összeférhet, magát egészen a néphez csatolja; és ha eddig is már tolmácsa volt a szegény nép követeléseinek, ezentúl azzal egyesülvén, siessen magát és hazáját megóvni azon szerencsétlenségtől, melybe kormányának ügyetlensége, nagyjainak dölyfösködése és a szövetségesek visszatartózhatlanul döntenék. *Nagy események előestéjén állunk; tökéletes átalakulás eleibe siet az ország felbomlásnak a birodalom!* Szükség minden erőnket megfeszíteni, hogy a viharokat elhárítsuk, vagy legalább azokat lehetőleg ártalmatlanokká tegyük. *Nincs mit késni, időzni.* Nem foglak én azért benneteket, polgártársak! csillapító oktatásokkal untatni, hanem igenis, lelkesedésre buzdítlak, mely egyedül képes a csekély tehetségeket is rendkivüli erővel felruházni és a nagyobb ellenség ellenében is diadalra segíteni. *Tenni kell, polgártársaim!* puszta declamatió többé szükségeinket ki nem elégíti. Nem mondom törvényellenes uton, nem hirdetek én lázítást, hanem igenis arra kérlek és intelek, hogy minden törvényengedte eszközöket használjatok fel az ügyek legszentebbjeérti harczban. Áldozzátok fel vagyontokat, utolsó fillérteket, adjátok oda szabadságtokat, véreteket, élteteket a minden oldalról megtámadott hazáért. Kövessétek azt, mit 1567-ben a spanyolok által zaklatott Németalföldön a leydeniek cselekvének, midőn Waldes general Leydent ostromolván, a városban éhség ütött volna ki, a szükség és nyomor annyira ment, hogy utoljára az utczákon az állatokat fogdosták s falták fel, ekkor felszólítá a szorongatott lakosokat, adnák fel a várat! erre a derék polgárok azt válaszolák: «*addig, míg a jobb kezünket birjuk, védeni fogjuk magunkat, bal kezünk pedig eledelül fog szolgálni.*» Ne is féljetek, akárhogy ijesztgetnek benneteket, lehetetlen, hogy ügyünk szentsége, hogy az igazság ki ne vívja elébb-utóbb a győzedelmet. Ha van Isten — a mint van — nem szabad kételkedni segélyén!

Még csak nehány szót adandok. *A magyar senkit sem bánt, de ha megtámadtatnék, az önvédelem természetes és soha meg nem tagadható jogánál fogva nem csak szabad, de kötelesség is magát és hazáját menteni. És erre nem árt azokat, kik nemzetünk gyilkolására vétkes kezeiket emelik, figyelmeztetni és tudatni velök, hogy nem egy bágyadt, egy tespedő népcsoporttal, hanem egy elhatározott életvidor nemzettel vagyon dolguk, mely elég bátor s kész is velök megvívni*! Vegyétek, szeretett polgártársak! szavaimat derék szónoktok által tolmácsolt érzelmeitek viszhangjakint. Isten áldjon meg benneteket erővel, lelkesedéssel, szilárdsággal»!!

Szemere Bertalan válaszbeszéde pedig a következő:

«Kedves barátim! Magánéletben sem szoktam esküdözni soha, midőn valamit állítok; ezért kimondhatatlanul sajnálnám, ha, barátim! nekem bizonyítgatás nélkül nem hinnétek el, hogy e pillanatban én inkább kínosan, mint kellemesen érzem magamat; mert emlékezvén azon derék hazafiakra, kik eképpen tiszteltettek meg, elnémíthatlanul hangzik fel lelkemből, hogy engem nem szövétnekezés illet, hanem az illet, hogy sorotokba lépjek, s én világosítsak szövétnekemmel az érdemeseknek. Én még nem ismerek más fényt, mint azon egy gyertyaszálét ott fenn szobámban, melynél ilyenkor estve könyvet forgatok s gondolkodom a hazafi kötelességeiről. Tehát mit szólhatok én hozzátok! Ha öreg volnék, ha ősz hajam volna, mint a hó a ház fedelén és vén ábrázatom ifjú szív lángjától piroslanék, akkor illenék számba a tanács és ti kétségkívül megfognátok hallgatni a vén hazafit, ki a múltból beszél a jövőnek. De koromhoz ez nem való, mert bár idősb vagyok nálatok, azonban alig nőttem ki közületek, s ha nem állanék itt a partocskán, soknál közületek kisebb volnék. E szerint miután még nékem múltam nincs, igéret az, mit tehetek, jövendő az, mire utasíthatlak. Átadom jelzálogul egyik jelszavamat: «*mindig egyenesen!*» E szerint szándékom haladni az igazság és az elv vonalán, bár ez a maga merő egyenességében néha sértse a nép vágyait s gerjedelmében sértsen az árulónak; bár néha sértse az a kormány érdekeit s fenyegetődzésében nevezzen ez zendülőnek; tudom, miképp ily önálló eltökélet mellett igen könnyű annyira félreértetnünk, hogy életünk némely napjaiban minden elhagy bennünket, nép és kormány, miután nem övék valánk, hanem az elveké, mely mindkettő felett van és csak lelkiismeretünkben lelünk menedéket; hogy halál után az emberek emlékezete csak terhelni fog. De hiszen könnyű lesz rajtunk az anyaföld, mely mikor már keblében vagyunk, megérzi, ki volt hű fia. Élni a hazáért szép, meghalni

nehéz, de még nehezebb félreértetni. Azért, ki ezt kerüli okos, de gyáva, a ki tőle fél. Hiszen ám múljék el a mi nevünk, csak a hazáé legyen halhatatlan; — ám veszszen el a polgár, csak a nemzet éljen örökké. De most nemzetünk hasonló egy élőfához, mely egészséges és zöld lomboktól dúsan elboríttatott, de virágai, t. i. a főaristokratia és magas clerus nem a fából kinőtt, hanem csinált virágok, melyek sem illatoznak, sem gyümölcsöznek. Várnunk kell, míg eljő az ősz, s a szél elhordja e meddő, ez álvirágokat, s míg kihajtanak a fák édes virágai, melyek messze terjedő illatozás után megtermik a fa igaz gyümölcseit. Ez a mi jelen állapotunknak hű képe, s mi fogunk diadalmaskodni, csak idő kell. *Azonban mielőtt még e században betelnék európai létünknek ezredéve, hiszem, hogy leszünk nemzet és független.* Csak tartsuk barátim e rövidke szabályokat, miket szíves hálám kijelentése mellett nektek teljes szivemből ajánlok; t. i. *annyi ész, mint lelkesedés; annyi kitartás mint erő; nem kevesebb rend, mint szabadság!*»

---

102. Kerületi ülés,

1843 november 17-én.

Elnökök, jegyző, naplóvivő ugyanazok.
Tárgy: A tegnapinak folytatása.

Sztojka (Máramaros megye követe): Gyászba borul lelke, mert igazolva látja ama közmondást: «Átok fogta meg a magyart, mert az soha össze nem tart». Ime egyetlen kincsünk, nemzeti nyelvünk forog szóban s a KK. és RR., bár a kir. leiratot mindnyájan sérelmesnek látják, nem értenek abban egyet, hogy a határozat épségben tartassék-e addig, míg felirásukra kir. válasz érkezik.

Ekkor *Gabányi* az új szatmári követ a terembe jövén, pisszegés s kiáltások: «Tyukod!» lőnek, mire az

Elnök: Úgy látja, hogy nem ez az igéret, mit a hallgatóság tegnapi napon Csongrád követének tőn. *(Szó a hallgatóságból: az csak országos ülésre nézve áll.)*

Sztojka folytatá alig érthető beszédét. Ő számot vetett magával, s bár érzi, hogy már kevés napot igérhet magának, de meggyőződése állhatatosan az, hogy e leirat eszközlőit a nemzet átka

sujtandja, ezért a leiratot el nem fogadhatja s a január 20-iki határozatot épségben tartja.

Jankó (Pozsony megye követe): A rescriptumot sem az alkotmány, sem a törvényes szokással megegyezőnek nem látja, mert sérelmes, hogy Ő Felsége, mint a törvényhozásnak egy része, a másiknak «volumus»-sal parancsol, s nem resolutió által. Ha hozhattak a Rendek határozatot, miként a Főrendekhez csak magyar nyelven írt izeneteket küldendnek, ezt is törvényesnek s a horvátok tettét csak makacsságnak tartja. Azonban, nehogy e határozat akadály legyen a kibékülésben, küldői azt felfüggeszteni óhajtják, mindaddig, míg a magyar nyelvbeni resolutio le nem jövend, mely, ha kedvező nem lenne, éledjen fel a határozat.

Szathmáry (Kalocsai káptalan követe): A nemzet sokat vár e hongyűléstől, s hogy eleget tehessünk e várakozásnak, törvény útján kell járnunk. A junius 20-iki határozat pedig törvény nem lévén, a kormány erre nézve ad rescriptumában utasítást.

A kormány rescriptumának elvetése elhintené hosszú időre a két ország között az egyenetlenség magvait s az improvisált határozat elidegeníté az a nélkül is ingerült kedélyeket. Ő Baranyával szavazván Borsod követének válaszolja, miként a rescriptumba a clerus be nem folyt; a trón közelében álló magas aristokratiát pedig rossz befolyással vádolni nem merné; mert az Ő Felsége kegyelme által hivatott polczára s érdemei által érdemlé azt meg, s a nemzet nagy részének bírja bizalmát.

Ghyczy Kálmán (Komárom megye követe): A kegyelmes kir. leiratban sok elv mondatik ki, melyet fájdalom nélkül nem lehet megérteni; szólóban leginkább aggodalmat szülnek azok, melyek a leiratban világosan kimondva nincsenek, de miket szükségképp sejteni kell. Felhivatik abban az 1797 : 7. t. cz. melyben az foglaltatik, hogy a magyar nyelv hivatalos használása «pedetentim» hozattassék be; és igy az mondatik ki e törvény idézése által, hogy ama törvény hozatala után félszázaddal arról álmodozni, hogy a magyar országgyülés hivatalos nyelve tisztán magyar legyen, tulzó hirtelenkedés. De még feltünőbb, hogy az 1790 : 67. t. cz. is idéztetik, mely az országgyülés coordinatiójáról szól. Azon édes reménynyel biztatjuk hát magunkat, hogy az országgyülési tanácskozások nyelve csakugyan magyar lesz, ha az ország gyülése egykor rendeztetni fog. E szellem, mely a kir. leiratot átlengi, elveszi szóló reményét, hogy ez országgyülésen nemzetiségünk érdekében üdvös törvényeket vívhassunk ki. 1790-ben ébredt föl a nemzet legelőször nemzetisége védelmére; az üldözé-

seket, melyeket nyelvére nézve az előző években szenvedett, megismertették vele kincsei legdrágábbikának, nyelvének magas becsét, s hogy a mint nyelvében egyenesen létének életére támadtatott meg, úgy abban fekszik fennállásának legfőbb feltétele. Ha akkor s azóta a kormány őszinte igyekezettel gyámolította volna nemzetünknek nemzetisége megerősítésére irányozott buzgó törekvéseit, hol állhatnánk most? Megerősödött volna a magyar nemzetiség e hazában, mintegy terepélyes tölgy, melynek árnyában jótékony fejlődésnek indulhattak volna a honnak minden egyéb nemzetiségei, a nélkül, hogy ártanának a nemzet egységének, mi nélkül e haza fenn nem állhat; régen hivatalos lenne már a magyar nyelv Kárpátoktól Adriáig, s mivel ez az egyetlen főczél, mely után törekszünk, nyugton nézhetnők most, miképpen mívelik s ápolják saját nyelvöket a szlávok, horvátok, illyrek privát életük magánkörében, és erősen állana a királyi trón legerősb istápja, a magyar nemzetiség, melyen ha egykor az északi óriás hatalma meg nem törik, az ős ausztriai ház fénye veszélyeztetve lesz. De mint állunk most? a kormány nem ápolta, sőt gátolta a magyar nemzetiség fejlődését, a fiatal növénynek nemcsak fattyú sarjadékait nyeste el, hanem gyümölcstermő ágait is; a fa törpülésnek indult, és időközben gyökere tövében kisarjadzott egy másik növény, a szláv nemzetiség s buján díszlik azon földön, melyet fájának erdeje vesz körül s bitorolva szívja el a magyar nemzetiségtől a nedvet, mely annak megerősödésére szükséges. Fogja-e egyik, s melyik fogja e két nemzetiség közül a másikat növésében megelőzni, vagy eltörpül-e mindkettő, míg az északi szél gyökeréből kiforgatja? ez az isteni gondviselés titkai közé tartozik; mert jog szerint a magyar nemzetiséget illeti ugyan minden erő, melyet e föld képes kiteremni, de a szláv nemzetiség fájának gyökerét egy idegen kertész éjjelenként lopva öntözi.

Itt tehát az utolsó időpont, melyet, ha czélszerűen használunk, életerősen felnőhet még a magyar nemzetiség, s ágainak árnyával elfojthatja a körüle vetélkedve tenyésző növényeket. Ellenben, ha elmulasztjuk ez utolsó időhatárt, többé a kormány jó szándéka sem lesz elégséges, mely most még segíthetne, ha őszintén, határozottan nyilatkoznék nemzetiségünk érdekében.

Felelt ezután szóló Szepes és Baranya követeinek némely állításaira. Azon állításának, hogy Ő Felsége, mint végrehajtó hatalom hozzá szólhat a Tábla végzéséhez, megyéje részéről ellene mond; mert a végrehajtó hatalom, a status elvei s alkotmányunk szerint is, a törvényhozó hatalom alatt áll, s csak törvény értelmében gyakorol-

tathatik; a Felség tehát mint végrehajtó hatalom kezelője, nem áll a törvényhozó test fölött, és így ezen Tábla végzéseire befolyást nem gyakorolhat: különben a törvényhozó hatalom nem lenne megosztva közte s az ország rendei közt; mert a ki befolyást gyakorolhat a köztanácskozások formájára, annak a tanácskozások eredménye is kezében van, s így e Tábla nem lenne az alkotmányos magyar nemzetnek a souverainitás jogaiban részesülő országgyülése.

Azon okoskodást, hogy Horvátország rendeinek utasítása nem törvénytelen, mert mit törvény nem tilt, az szabad, pedig törvény nem tiltja, hogy a horvát követek latinul szóljanak, és így azokat e nyelven szólásra utasítani szabad volt: szóló követ megfordítja s azt mondja, hogy Horvátország utasítása törvénytelen, mert a törvény nem tiltja, hogy a horvát követek magyarul szóljanak, s így ettől őket Horvátország rendei törvényesen el nem tilthatták. Arra, hogy a kormány azért szünteté meg a junius 20-iki végzést, mert ez által nemzetiségünk gyülölet tárgya lett volna Horvátországban, és így a kir. leirat által jó tapintatot tanusított: azt feleli szóló, hogy ha a végzés megszüntettetik, nemzetiségünk azért gyülölet tárgya maradhat Horvátországban, de egyszersmind gúny tárgyává is lesz.

Azon érdemes követ, ki elismerte, hogy a kir. leirat abnormis állapot, de azt állitá, hogy ezen abnormitást egy másik abnormis lépés, t. i. a táblai végzés okozta, s csak úgy várt üdvet nemzetünkre, ha a horvátok irányában a méltányosság ösvényére tér vissza, — elfelejté kimutatni, miért volt abnormis lépés a junius 20-iki végzés, s miben tért el nemzetünk a méltányosság ösvényéről, és így okoskodásának alapja hiányzik.

Arra nézve végre, hogy mi levén erősebbek, tőlünk nagylelkűség az engedés, holott a gyengébb horvátoktól gyávaság lenne; következőleg válaszol szóló: ha arról lenne szó, miről nincs, hogy újra elfoglalják e hazát, mint őseink egykor, bizton hiszi, hogy erősebbek lennének a horvátoknál. Ha állítása alatt azt értette Baranya követe, hogy a jog terét tekintve, vagyunk erősebbek, ebbben igaza is van, de tettleg erősebbek nem vagyunk, mert e tekintetben a kormány pártolása a mérleget a horvátok részére vonja le. Itt harczról van szó a nemzetiségek közt, mely idővel harczczá lehet életre halálra; s ebben biztos irányt csak egyedül a jog és igazság tekintete mutathat ki; mert különben a gyengébb mindent követelhetne, az erősebb mindent megadni tartoznék, s így éppen a gyengeségben feküdnék az erő, s az erőben a gyengeség. Szóló tehát azt hiszi, hogy mindaddig, míg a jog s igazság részünkön van, jogot feláldozni ott, hol a nemzetiség

érdeke forog kérdésben, minden lehet, csak nagylelkűség nem. Jogot feláldozni nem is lehet, de a dolgot élére sem szabad állítani. Azért ő fentartja jelenleg a határozatot, de kész tőle elállani, ha biztosítva leend, hogy jövőre az országgyűlési nyelv magyar leend.

Gróf Ráday Gedeon (Pest megye követe): Tek. KK. és RR.! Úgy hiszem, senki sincs az országgyűlésen, de a honban sem, ki ha figyelemmel kísérte a május 12-én megnyílt országgyűlésnek folyamát, távol minden pártoskodástól, el ne ismerné, hogy nemcsak a legtisztább szándékkal, de a mellett higgadt kebellel is ne kezdettek volna meg a tanácskozások.

El vala ismerve egyáltalában a kir. előadások jótékonysága, s itt újra meg nem tagadhatá a magyar jellemét, mert felejtve számtalan sérelmeit, eltakargatva azon még sajgó sebeket, melyek a kormány által üttetnek minduntalan, de ritkán, vagy sohasem orvosoltatnak — hálás érzések között a propositiók tárgyalására sietett. Követé e Tábla honunknak már tegnap is említett nagy példáját Mária Terézia alatt, kit midőn az úgynevezett örökös, de alkotmánynyal nem bíró tartományok, melyek valamint most, úgy akkor is a legédesebb s kegyeltebb gyermekei valának, elhagytak, ez ország mellette fegyvert ragadt s alkotmányos állásánál fogva erejében megifjodva, megvívott az ármányt forraló ellenséggel s megtartá az ingadozó királyi széket s elhárítá — hála Istennek! — hogy Mária Terézia unokái földönfutókká ne legyenek. Ezt, mert magyar mondja, túlfeszített büszkeségnek s alaptalan állításnak lehetne mondani, de éppen azért engedjék meg a t. KK. és RR., hogy igazolásomra Montesquieu a világszerte ismeretes tudós és politikus szavait idézzem elő, ki «L'esprit des lois» című könyve első darabjában ezt mondja: «midőn a fejedelmek elosztják magok között az ausztriai tartományokat, és egyik a másik után minden mozgás nélkül, legkisebbet sem indítva, szakadtak, hogy úgy szóljunk, hullottak el tőle rakásra, nem volt már reménység és élet senkiben másban, mint a magyar nemzetben, a mely neheztelt, de elfelejtett mindent, csakhogy ütközhessék, s dicsőségére tartozó dolognak hitte, hogy elveszszen és megengedjen». Igen! tek. KK. és RR.! hogy megengedjen, mert a Karaffák és Heisterek gyilkos önkényei, a lelketrázó, borzasztó eperjesi mészárszék által ejtett keserves sebek még be nem gyógyultak. Ezt tehát alkotmányos nemzet tehette, szabad nemzet tehette csak, mert ha voltak is egyes feltünő példák, melyek mást mutatának, a nemzetek történetei állításom igazságáról kezeskednek.

A kormány a propositiók által, melyekben csak a nemzet

többször ismételt kívánságai tolmácsoltattak, hogy úgy mondjam, ujját mutatá a kibékülésre, mi jobbunkat nyujtottuk, nyilt karokkal, nyilt szívvel járultunk eleibe. Mutatják azt eléggé azon munkálatok, melyek készen állanak, mutatja azon mérséklet, melyet ezen Tábla minden tagja gyakorlott, óvakodva mindentől, mely a kedélyeket felingerelhetné.

Hat hónap óta két leirat érkezett; egyik a vallás tárgyában, másik a szőnyegen levő tárgyban. A vallásról szóló leiratot elhallgatom, mert midőn arról van szó, hogy legyünk-e magyarok, éljen-e nemzeti nyelvünk oly fényben, mint azt méltán követelhetjük? megszünöm én protestáns lenni akkoron, s csak magyar vagyok egyedül s hiszem is nemzetem jobbjairól, hogy inkább kivánnak magyarok maradni, mint katholikusnak vagy protestánsnak hivattatni. Szomorú állásunk valóban tek. KK. és RR. s nem vigasztalhat semmi más, mint az, hogy alkotmányos nemzet vagyunk, királyunk esküvel van lekötve alkotmányunk fentartására s tiszteletére, s hogy esküjét bizonyosan meg fogja tartani.

Baranya vármegyének követe fontos és figyelemre méltó beszédében a többi okok között még azt is mondá, hogy mi magyarok lévén az erősebb nemzet, engedjünk a horvát, vagy hogy jobban mondjam, illyr-pártnak, s ezt nagylelküségnek nevezi. Kérdem én most a nagyérdemü követet: nem áll-e ez a kormányról az országgyűlés irányában? A kormány magát erősebbbnek hiszi, mint mi vagyunk, s tagadhatatlan, hogy most még erősebb is, nem ő neki kellene-e tehát elől mennie jó példával? Figyelmeztetett továbbá a tisztelt követ úr a már azóta is támadt ingerültségre, s neveze megyét, mely ellenkező utasítással látta el követeit. De hátha a magyar vármegyékben is majd izgatások történnek, melyek ily állásban, hogy keletkezni fognak természetes, s majd ha a kormány a már tettleg egymás ellen bőszült nemzetek között lészen kénytelen mint biró vagy békítő fellépni, nem lesz-e nehezebb szerepe?

Azt mondá Szepes érdemes követe beszéde elején, hogy ő a leirat árnyékoldalát nem mutogatja, de fényoldalát sem. Hogy árnyékoldalát nem mutogatja, azt jól teszi, ettől már a tegnapi szónokok fölmentették, s hiszem, a maiak sem fognak rászorulni; de hogy fényoldalát nem méltóztatik a tisztelt úrnak mutogatni, az inkább kár, mert meglehet, hogy ékes szólásával egy-kettőt közzülünk pártjához édesgetett volna. Nem mutatván meg a királyi leirat fényoldalait, hogy kivánthatja, hogy annak engedjünk? vagy azt hiszi, hogy annak talán azért engedjünk, mert ezen előttünk fekvő iromány leiratnak

neveztetik? Ebben nagyon csalatkozik. Mondá továbbá, hogy a határozat a lelkesedés szempillatnyi eredménye volt. Én erre azt felelem, hogy a lelkesedés s igazság eredménye volt ugyan, de nem a pillanatnyi felhevülésé, mert ime öt hónap múlva is nagyobb buzgósággal, lelkesedéssel védjük azt, mint hoztuk, s reméljük, védni fogjuk, bármi történjék is velünk. Mondá a követ úr, hogy mert a végrehajtás kezünkben nincs, függeszszük fel határozatunkat. Ha ez állana, úgy vagy alkotmányunkról kellene lemondanunk vagy vissza kívánni az eltörült, hogy jobban mondjam, átengedett resistendi facultást. Már pedig azt hiszem, hogy a követ úr sem az egyiket, sem a másikat nem kívánhatja.

Mondá a követ úr, hogy ezen határozat által korlátoltatik a horvátok követválasztási szabadsága, mert oly követet kénytelenek küldeni, ki magyarul tud. Ezen — engedelmet kérek! — mosolyt gerjesztő ellenvetésre megfelelt Csongrád érdemes követe; de én is még azt jegyzem meg, hogy kifelejté követ úr, hogy azon határozat mellett, miszerint a horvát követek deákul szólhatnak, csak ismét korlátolták a szabad választást, mert oly egyén választathatik csak, ki deákul tud.

Mondá a követ úr még azt is, hogy törvénytelenséget türni nem szabad. Ebben kezet fogok, s nem különbözünk e szerint másban, mint abban, hogy a törvénytelenségről nekem más fogalmaim vannak, mint Szepes érdemes követének. Itt a példa: Szepes követe a leirat következtében a határozatot felfüggeszteni akarja, én pedig, mert a leiratot törvénytelennek tartom, a határozat mellett nyilatkozom.

Pártolom tehát több előttem szóló rokonérzésü megyék követeit, s a határozat fentartására szavazok mindaddig, míg a kormány által jelen aggasztó állapotunkból ki nem emeltetünk, míg törvény által nem biztosíttatunk nemzeti nyelvünk valódi diplomatikai állása felől; e mellett repræsentálni óhajtok, de csak azért, hogy kifejtvén valódilag igazainkat, e részben lássuk: van-e a kormánynak jó szándéka iránt unk? Mint elébb mondám, a leiratot el nem fogadom sem tartalmára, sem stilusára nézve; tartalmára nem, mert a mit kárhoztat, egyenesen e tábla œconomiájára tartozik; stilusára nem, mert a «volumus» szótól a muszka ukázig bizonyosan kisebb a lépés, kevesebb a hézag, mint a «volumus» és «optamus» között, melylyel lehet csak alkotmányos királynak alkotmányos nemzettel szólani; s ime e szócska Bécsben mi könnyen kifelejtetik a leiratok szerkezetéből.

Nyilatkozom tehát azon elszántsággal, hogy történjék bármi, valósuljon azon fenyegetés, miszerint az országgyülés eloszlatik, határozatunk igazságában bízva, nyugodt kebellel térek vissza küldőimhez. Az országgyülésnek eloszlatása a kormánynak rózsát nem terem soha,

mert az a kormánynak nem szokott bizodalmat szerezni; a kormány pedig erős csak úgy lehet; ha bizodalmat bír és támaszt maga iránt.

Haza megyünk mi tek. KK. és RR.! megnyugtató öntudattal, s nyilt homlokkal lépünk mindenki elébe, s ha lenne talán egy nehány, ki állhatatosságunkat, szilárdságunkat megátalkodottságnak tartaná; ha a dolog valódi forrását megérti: kárhoztatni nem fog, hogy nyelvünk s nemzetünk becsülete mellett vivtunk csüggedetlenül. Haza fogunk menni igenis s hirdetni a történteket; akkor ne csudálkozzék senki, ha majd támadnak közülünk «commis voyageur-ök», mert az csak becsületünkre válandik, mert a magyar nyelv terjesztésében inaskodni dicsőségnek tartom én, mert nemzeti nyelvünk nélkül nincs remény a megmaradásra, mert népet igen, de nemzetet hazai nyelv nélkül nem képzelek,mert e dicső honban hontalan lenni nem akarok, mert koszorus költőnk szerint:

«A nagyvilágon e kívül
Nincsen számunkra hely,
Áldjon vagy verjen sors keze,
Itt élnünk s halnunk kell.»

Fehér Lajos (Heves megye követe): Fájdalom, hogy akadnak a rescriptumnak oly pártolói, kiknél elég ok a «volumus» szó. Szóltak tegnap e tárgyban a legkitünőbb capacitások, de az érdembe egy sem bocsátkozván ő kinyilatkoztatja, miként a RR.-nek e határozatot hozni nem csak joguk, de kötelességük is vala.

Ragályi Miksa (Gömör megye követe): Én nem azért szólalok fel, mintha hinném, hogy szavam e hazán s általa e nemzeten ejtett sérelem érzetét felköltse; nem is azért szólalok fel, mintha reményem volna, hogy szavam ez ügynek csak egygyel is szaporítja pártolóját, mert hiszen Szepes érdemes követe kijelenté tegnap Borsod szivetrázó igazságai ellenében, hogy ezen fegyver rajtok nem fog, hogy ezen fegyver el van használva; hanem szólok magam, s nemzetiségem iránti kötelességérzetéből azon vélem is köztermészetéből a magyarnak, hogy midőn a rajta elkövetett méltatlanságokat keble tovább felfogni nem képes, bárhonnan jöjjenek azok, érzetei nyilvánításánál zúzott keble s ingerült kedélye csillapodván, komolyabban gondolkozhat, hasonló sérelmeket gátló oltalomról; s felszólalok azért, hogy minél többen visszhangoztatván mostoha kormányunk ferde felfogásait, lássa át valahára, miszerint ármányainak e hazában többé jövendője nincs, mert mi, nemzetiségünk fenmaradását nemzetiségünk szilárditásától föltételezzük.

Én nem bocsátkozom tek. KK. és RR. a jun. 20-diki határozat keletkezte történetének előadásába, nem akarom taglalni, hogy egy szempillanatnyi lelkesedés eredménye volt-e? csak annyit mondok, hogy ezen Táblának azon határozatot hozni teljes jussa volt, s ha keletkeztekor Szepes szerint egy felhevült lelkesedés szüleménye volt is, azóta 5 hónapi komoly gondolkodás, hideg megfontolás által meggyőződéssé vált, s azóta ezen meggyőződést a nemzet sajátjává tette. Mert azt nem akarom Szepes érdemes követéről feltenni, miszerint azon hiszemben volna, hogy bár a többség átlátva igazságtalanságát, egyedül azon okból ragaszkodik hozzá, mert azt határozta; — ha ezt hinné, akkor az ellenkezőről meggyőződhetnék azon kijelentésekből, hogy ha bíztató reményt nyújtott volna a kormány jövendőre, akkor ezen Tábla még ezen országgyűlésen eltűrné a méltatlanságot. Ezt jól tudta a kormány tek. Rendek! még is a helyett, hogy mint békítő közbenjáró lépett volna fel, közinkbe s az illyrek közzé hintette a viszálkodás magvait s e jelen rescriptum által kétségtelenné tette azon sérelmet, hogy az illyr mozgalmakat pártolva nemzetiségünk megromlásán agyarkodik; s midőn e jelen rescriptum által azon rágalomra, hogy mi, nyelvünket idegen ajkú honfiainkra erőszakoljuk, reá üti Európaszerte az igazság bélyegét, akkor az illyr mozgalmakat nemcsak hogy nyilvánosan nem kárhoztatja, sőt őket neki bíztatja megátalkodott makacsságuk tovább folytatására.

Azt mondja Szepes érdemes követe, hogy a horvát követeket utasítás köti, s kérdi törvénytelen-e azon utasítás? Én azt mondom, hogy törvénytelen utasítás nincs, mert az utasítás csak anyagúl szolgál a hozandó törvénynek. De kérdem én viszont Szepes követétől, hogy ha megyém utasításának egyik a többség által el nem fogadott pontját minden nap előhoznám s minden más tárgyak akadályoztatásával szüntelen azt vitatnám, nem volna-e jussa a Táblának azon határozatot hozni, hogy az egyszer el nem fogadott indítványt, más tárgyak minduntalan akadályoztatásukkal szünet nélkül ismételni nem lehet. — Áll ez a horvát utasításra is. Ők oda utasíttattak, hogy egyedül latin nyelven szólaljanak fel; a többség el nem fogadta indítványukat, sőt az ellen világos határozatot hozván azt többé megújítani jussuk nincs.

Azt mondja továbbá Szepes érdemes követe, hogy ezen határozatot «via facti» életbe léptetni nem lehet. Bebizonyítá Csongrád érdemes követe tegnap, hogy mindazon változtatások, melyek a nyelv tárgyában a két Táblánál történtek, többnyire via facti jöttek létre. De ha mindazon sérelmek tömérdekségét meggondoljuk, melyeket a

kormány szegény nemzetünkön via facti ütött, — akkor még sok van hátra, hogy a mérleg egyensulyba jőjjön. Azt mondja továbbá, hogy ezen határozatnak nincs sanctiója. Én azt mondom, hogy van; van pedig azon természetes kötelességben, miszerint minden elnök az egyszer kimondott határozatot, mig az vissza nem vonatik, vagy meg nem változtatik, épségben s kötelező erőben fentartani tartozik; ki ezt nem teszi, nem érdemli, hogy azon széket bitorolja; s ne higyje az érdemes követ úr, hogy nemzetiségünk ügyét csak lármával lehet fentartani. — Szepes érdemes követe állítá, hogy ezen végzés végig rezgett Horvátország közélete erein; éppen úgy végig rezgett, s végig fog zúgni ezen rescriptum a magyarnak, nem csak közélete, hanem nemzetiségét hő kebellel ápoló szíverein is. S ha elég ok a felfüggesztésre az, hogy a horvátoknak ezen határozat nem tetszik, azt hiszem erősebb a rescriptum el nem fogadására, hogy ez a magyar nemzetiséget nem csak sérti, de veszélyezteti is.

Azt mondá Baranya érdemes követe, hogy inkább választana szellemi egységet különböző nyelvvel, mint egy nyelvet szellemi egység nélkül. Erősségül felhozá az Oczeántúli köztársaságot, de az csak akkor bizonyitaná állitását, ha a szövetkezett statusok követei a nagy nemzeti congressusban vagy azon nyelven beszélnének, mely egyik vagy másik statusban túlnyomó, vagy pedig egyéni nyelvükön; de még eddig nem hallottam, hogy valamelyik követ máson, mint angol nyelven szólalt volna fel. S aztán, ha úgy volna is, egészen más egy oly nemzet, melyet egy érdek központosit, melynek kormánya nem a nemzet megromlásán, hanem a nemzettel kezet fogva, annak boldogságán munkálódik; más pedig az olyan nemzet, mint mi vagyunk, kiket, ha nemzetiség kapcsa sem tart össze: nép lehetünk, de nemzet megszününk lenni.

Továbbá azt mondja: mert erősebbek vagyunk, illik, hogy mi tegyük az első lépést. De hiszen azt megtettük 50 év óta, második, harmadik, sőt tizedik lépést is, mindaddig, mig béketűrésünkkel visszaélve nemzetiségünk elleneinek merészségök egyiránt nőtt türelmünkkel, s azt hiszem, hogy jövendőre minden megkisértése a kibékülésnek hasztalań, s engedelmességünk által, azzal visszaélő elleneinknek új fegyvert adnánk kezükbe.

Abban igaza van Baranya megye követének, hogy jelen korszakban a legkisebb népfaj is igyekszik nemzetiségét kivívni; igyekszik, mert ezen eszmével identificálva van a függetlenség eszméje; s egyedűl mi legyünk arra kárhoztatva, hogy önnemzetiségünk feláldozásával más népfaj nemzetiségét mozdítsuk elő, azért, hogy majd egykoron minket

is felolvaszszon? Azt mondja az érdemes követ úr, hogy ezen határozat következtében a szünni kezdő ingerültség ismét helyreállott, sőt a három tót vármegyék akkor kezdették meg. Én ebben a hiszemben nem vagyok, s úgy vélekedem, hogy ez csak természetes folytatása a megkezdett nemzetiség körüli buzgalomnak, s ha mi ily hévvel s ily pietással küzdöttünk volna 890-től fogva nemzetiségünk mellett, most jót merek állani, nem tanácskoznánk ezen határozat felett. Én az illyr mozgalmakat soha sem tekintettem reactiónak, hanem mindig önálló actiónak, mely nagyobb engedékenység mellett is bekövetkezett volna, s mely egy nagyszerü jövendő felé törekszik. Éppen azért azt hiszem, hogy az ausztriai kormány maga alatt dönti a fát, midőn a magyar nemzet ellenében a szláv törekvéseket pártolja, mert meggondolhatná, hogy ha azon nagy catastropha bekövetkezik, rá nézve a magyar nemzeten kivül nincs üdv, nincs oltalom. De nem is lehet, mert ily heterogén részekből alkotott birodalom a veszély óráiban oly néptömegekre nem számíthat, melyeket csak zsarnoki hatalom tart össze, melyek csak az alkalmat várják, hogy megunt rablánczaikat a birodalmat rázkódtató csörgéssel rázzák le lábaikról.

Igen, tekintetes Rendek! egyedül a magyar nemzet az, mely mind a mellett, hogy a nemzet többször csalatkozott a kormányban, hűségét gyakran bebizonyította, s ha alkotmányos kifejlődését a gátlás ebben elősegíteni igyekszik, ezután is be fogja bizonyítani.

Által megyek már most, hogy mi történik, ha a rescriptumot el nem fogadjuk? A multakból itélve, azt egy erősebb hangon, egy keményebb modorban írott s így egy törvénytelenebb fogja követni, s ha ezt sem fogadjuk el, akkor, — ha a kormány 5 hónapi fáradságunk tanácskozása eredményét a végső következetességig akarja vinni, — legfeljebb is, mi még eddig nem történt, az országgyülést eloszlatja. Ebből, azt mondja Szepes érdemes követe, valamint Erdélyre az 1834-iki eloszlatásból semmi haszon sem háramlott, úgy hazánkra is csak kár következik. Én pedig megfordítom, s azt mondom, hogy valamint Erdélyre hasznos volt az eloszlatás, úgy hazánkra is hasznos leend. Hasznos leend pedig 1-ör azért, mert a nemzetnek két főhibája, hogy önkárán sem tanúl, és hogy könnyen hisz, mert önmagából indúlva ki, azt hiszi, hogy mert nyiltan beszél a kormánynyal, a kormány is hasonlót tesz vele, s szinlett bizodalmát valóságnak nézi; szükség tehát, hogy a kormány ellenében mindig óvatos legyen. Hasznos lesz a feloszlatás 2-or azért, mert ha a kormány ezen országgyülést, melynek a nemzet oly nemes reményekkel nézett elébe az 1840-ik látszólagos bizodalom következtében, melytől sokat várni a

propositiók jogosították fel, — ha ezen országgyűlést, mondom, ily közbejött kérdés miatt feloszlatja, akkor megtanúlja a nemzet, hogy az annyira dicsért propositiók által csak népszerűséget akart eszközölni a kormány, hogy mellékes czéljait annál könnyebben elérhesse, hogy a nemzet a rajta elkövetett sérelmekért számadásra ne vonja; vagy látván az előmunkálatokból, hogy ezeket önérdekében keresztül nem viheti, mint hűtlen anya öngyermekétől megszökhessék. Ha csakugyan elhatározott akarata az országgyűlést eloszlatni, akkor mindegy akár elfogadjuk, akár nem; mert ha elfogadjuk is, más, általa könnyen található ürügy örve alatt csakugyan eloszlatja; s így jobb, ha ezen törik meg.

Mi a felelősséget illeti: én ezt örömest magamra vállalom; nemcsak nyugodt kebellel számolok küldőimnek rám bizott kötelességemről, hanem előadván a történteket be fogom bizonyítni, hogy a nemzet jövendője nem a kormányban, hanem önmagában van. Ha pedig nem szándéka az eloszlatás, akkor elfogadni már csak azért sem lehet, hogy kiismervén gyengeségünket, minden nemzetelleni törekvéseinek kivitelére — egyszer sikerülvén — ezen eszközt fogja használni.

Szepes érdemes követének aggódva csügg keble a jövendő sejtelmein, s görcsbe vonult kebellel függ e nemzet felett! Ezt mint kormányférfi jól teszi, mert ily eszköz használatával a kormánynak e nemzetnél rózsák nem viríthatnak.

Megtanulhatta volna a kormány, hogy könnyebb oly nemzetet kormányozni, melyet hozzá bizodalom csatol, mint olyat, melyet ferde lépései által maga ingerelt lázas állapotra. Megtanulhatta volna a kormány, hogy a nemzet bizodalma a fejedelemnek s kormánynak legbiztosabb támasza, s hol az egyszer elenyészett, azt semmi vissza hozni, s kipótolni többé nem képes. Megtanulhatta volna, hogy az eltaszított gyermek, bár tűri, soká tűri mostohája részvétlenségét, de ha a méltatlanság csordúltig van, akkor többé szép szerrel a tisztelet útjára visszahozni nem lehet. Meggondolhatná végre, hogy a mely constitutionális nemzetnek mind szellemi mind anyagi jóléte a kormány önkénye által elfojtva, törvényei legázolva, kivévén azt, mely szolgaságra emlékezteti, végre ezt ön maga sérti meg.

Gondoljuk meg végre tek. KK. és RR., hogy minket nemcsak a kormány sújt, hanem nekünk éppen nemzetiségünk tárgyában küzdeni kell egy oly elem ellen, mely magából a nemzetből emelkedett ellenünk, küzdeni kell a felső Táblával. Mert tisztelet azon kissebbségének, mely a győzedelem reménye nélkül minden vesztett csata után elhatározott akarattal teljesíti kötelességét; de van azon

Táblánál egy töredék, melynek vezérei már most kipéczézve a jövendő kormányra, jelenben arra törekednek, hogy a most általok hozott törvény nyomán majd akkor, midőn ott lesznek, megdönthessék nemzetiségünket. S ez átka a politikának, hogy oly lényeket idéz elő ember formában, kik szivöket hideg számításnak alárendelve, tulajdon nemü politikai hatályuk által oly tettek véghez vitelére kényszerittetnek, melyeket szivök s lelkiismeretök, a magokba térés s magokkali leszámolás fontos óráiban oly örömest kárhoztattak volna. Az az átka a jelen nemzedéknek, hogy hazájokat szerető, annak boldogságát felfogni tudó s eszközölni akaró férfiak helyett önérdeköket a nép boldogsága felibe szuszakoló egyének állanak a küzdtéren; oly egyének, kik hiúságoknál fogva a haza boldogságát gátló tettekre csábittatnak, kik szép tehetségeik mellett talán hasznos tagjai lettek volna a hazának ha képesek volnának a frakkot gomblyuk, a gomblyukat rendszalag nélkül hordani, kik hidegen és gúnyolva nézik a sok érdemesek haza körüli fárazozásait s a közhaza rovására érdemjelekkel, czímekkel, kulcsokkal elől hátúl felczifrázva és így czéljokat érve magas öntetszésükből gúnyolják azon nyomorokat, melyeket ők okoztak a hazának. S ezek ellen nincs más fegyver, mint a közvélemény fegyvere, mely mind a mellett, hogy az ellenkezőt pengetik, hogy hat reájok, bizonyítják a 2-ik novemberben követett nyomozások.*

Én tek. KK. és RR. azon hiedelemben nőttem fel, hogy hazám a kormánytól nem várhat semmi jót, s ezen hitem tapasztalás által meggyőződéssé vált, — még pedig oly erős meggyőződéssé, hogy ha csak a csodák korszaka ismét elő nem jő, alkalmasint ezen meggyőződéssel halok meg. Kitől várjon hát s kibe bizzon a nemzet? Ön magától- s önmagába! De ezt csak úgy teheti, ha nagy és erős; hogy pedig mindkettőt elérje, szükség, hogy magyar legyen; szükség, hogy minden teendők előtt nemzetiségét szilárdítsa, szilárdítsa pedig annyival inkább, mert Európa közepett idegen elemektől körülvéve, minden részvét, minden sympathia nélkül elszigetelve áll; Európa közepett nemcsak, sőt az austriai tartományok között is. De mindezeknek végbevitelére morális erő, elhatározott csüggedetlen akarat és kitűrni tudás főfeltételek. A kitűrni nem tudás nyomasztó átka legleverőbb gondolat, mert ez által maga dúlja fel a nemzet legszentebb jogait, melyeket a hatalom megsérthet ugyan, de megrontani nem képes, a mint ezt Deák Ferencz bölcsen megjegyezte. Ilyen bukás gyávaságszülte öngyilkolás, ez pedig a legborzasztóbb halál, mert a

* Czélzás a Gabányinak adott macskazenére.

meggyilkolt jelennel sírba száll a jövendő szebb reménye is; olyan halál tek. Rendek, melyet nem kisérnek részvét könnyei, mert a mely nemzet gyáván hagyja el magát, az sorsát megérdemli.

Bónis Sámuel (Szabolcs megye): Igyekezni fog ecsetét a lehető leggyengédebb színbe mártani. Elmondja miként azon urak, kik e leiratot eszközlék, e honnak mostoha fiai s kigyók a keblen, mely őket melegíté, mert reá birák az eskü által kötelezett királyt, hogy elhagyja a törvényes útat, koczkára tevék a nemzet bizalmát, mert a német és cseh uraknak (miniszteréknek) nem tetszik, hogy a kormánynál nehány jó magyar is űl, nem tetszettek a kir. előadások, a városi szerkezet, mely ellenkezik azon elvvel «divide et vinces»; nem a criminális törvénykönyv, mert kiüríti a kincstárt, mit ők önzsebeikbe szeretnek folyatni; nem az alimentátió, mert az apanagierozott úrficskáiknak több kellend a kaszárnyákban s az idegen katona kitakarodik honunkból. Azonban ők rosszúl számítottak, mert József példája mutatja, miként a legnépszerűbb király is bizonyosan veszt, ha a nemzetiséget támadja meg. Lesz bennünk eloszlatás esetére elég erő megmondani, kik akadályozzák az üdvös magnak csírába menetelét.

Szepes követe gúnyosan improvisáltnak nevezé határozatunkat. Nem sokat kell ott gondolkozni, hol igazság van; igazságosabb minden esetre a határozat, mint a nem improvisált rescriptum, melylyel annyi idő alatt a legsunyább cseh is elkészülhetett. Mondá Szepes követe, miként a határozati elv «sic volo sic jubeo»; ennek csak ott van helye, hol a tér nem törvényes p. o. a rescriptumban.

Abban sincs igaza Szepes követének, mintha a horvátok a magyar törvényhozás akaratát nem tudhatták s így nem követhették volna; mert miután a múlt országgyűlésen a RR. szorgalmazására megigérték a horvát követek, hogy e hazának magyar nyelv iránti kívánatai felől küldőiket értesíteni fogják, ebből következik, hogy a nemzet akaratát jól tudták s így magok az okai, hogy magokat ahoz nem alkalmazzák.

Bezerédj (Tolna megye): Nem csak igazolva, hanem az események által előkényszerítve van, szóló véleménye szerint, egy indítvány, melyet ő rövid időn tenni szándékozik t. i. hogy kéressék meg Ő Felsége egy alázatos felírásban: méltóztassék felvilágosítani a nemzetet bizonyos mozgalmak s tények felől, melyek az illyrizmus s panszlavizmus nevezete alatt értetnek, s megnyugtatni azon intézkedések iránt, melyeket a kormány e tárgyban szükségeseknek itélt. Nem csak hazánk, hanem a felséges austriai ház alatt egyesült többi

nemzetek megnyugtatására is szükséges, magoknak a szóban forgó népfajoknak is érdekében áll, sőt a kormányra szinte kívánatos, hogy eloszlattassék azon sok mindenféle szóbeszéd, mi e tárgyban gyanakodásra, sőt vádra szolgáltatna okot a kormány ellenében. Ily megnyugtató czélzattal fogja a szóló tenni indítványát, melyet eddig is azért halasztott, mert szerette volna, ha azt a kormány megelőzé; nem csatolja tehát azt a fenforgó kir. leirat tárgyához sem.

Balfelfogásból eredhetne csak, ha ez indítvány indiscrétiónak vétetnék, valamint az is, ha a tegnapi ülésben mondottakat a kormány balra magyarázná s azokban ellenséges indulatot, vagy pusztán gáncsoló pruritust szemlélne, miket éppen a legvalódibb hűség és loyalitás figyelmeztető s óvó czélzattal, őszintén, s tartózkodás nélkül mondott; mivel az igaz szándék legbátrabban lép fel, és sima mézes szavakba burkolózni okot, szükséget nem lát. Sőt akkor volna méltó oka a kormánynak gyanakodni, s ellenséges indulatot sejteni, ha mi nyiltan szólani nemzetiségi ügyünkben is tartózkodnánk.

A magyar nemzet igaz és erős ragaszkodásáról erősebben kell állani felséges uralkodó házunkban a meggyőződésnek, mint sem erre nézve magunkat élő szóval igazolni kellene. Nem is kell más, mint egy futólagos tekintet a magyar történetre, különösen az 1740. időszakra, midőn, és pedig csak hamar a XVI. XVII. századok fordulásakor, s azon kifakadások után, milyektől Isten e hazát örökre mentse meg, ugyanazon nevek fénylettek az austriai ház jogát védő hősök közt, melyek kevéssel előbb Rákóczy zászlói alatt tüntek ki. Hogy az idők folyama e részben változást nem tőn, mindenki láthatja, ki csak azokat veszi figyelembe, miket a József császár alatt történtek után a franczia háború folytán tett a magyar nemzet, és ki megemlékezik, kik szaggatták le 1809-ben a franczia, akkor még népszerű császár proclamátióit a franczia fegyver hatalma alatt volt városokban, és miként állott a magyar az 1822—1823-iki szomorú események után az 1830-iki, egész Európát átható mozgalmak között.

Legyen szabad tehát hinni, hogy a hű, bár őszinte felszólalás a kormánynál méltánylásra talál. Legyen szabad hinni továbbá, hogy horvát hazánkfiai sem magyarázzák félre azt, mit a magyar önnemzetisége mellett nem Zágrábban, de a magyar diætán tenni kénytelen. Szomorú volna, ha azon balfelfogás diadalmaskodnék, hogy a horvátok jólléte s nemzetisége csak a magyar nemzetiség kárán gyarapodhatnék, csak a magyarság vére s életéből élhetne. És pedig éppen ebben áll a fenforgó kérdés.

Nem a horvátországiak dolgának előmozdítása forog fenn, ha-

nem nekünk kellene legszentebb érdekeinket s érzelmeinket feláldoznunk s megtagadnunk, hogy polgártársaink egyrészének alaptalan és reájok nézve jót sem szülő kívánságát teljesítsük. Mert ugyan mi az ő kívánságuk? talán az, hogy a horvát nyelv ne szoríttassék meg? Korántsem! erről nincs szó, hanem azt kívánják, hogy tiltva legyen a magyar országgyűlés egynémely tagjának a magyar országgyűlésen magyarúl szólani, s hogy mi édes anyai nyelvünk helyett törvényhozásunkban idegen s holt nyelvet divatoztassunk; s leggyöngédebb érdekeink feláldozását kötik ki megelégedésök áráúl. E részben a kormányra nézve a szolgai bókolás nem biztosság; nemzetiség nélkül felvirágzást, boldogságot várni, annyi, mint föld nélkül gyümölcsöt reményleni. És vajjon okokkal kell-e megmutatnunk, hogy nekünk magunkat az ily tilalom ellen védelmeznünk szabad? Szóló erre okot nem talál, esze fordúl meg, szava elszakad s hangját elfogódva érezi. (és valóban a nemes és tisztakeblű hazafinak egész valóján festve vala mély fájdalma, szava elakadt s pihennie kellett. Mély csend, majd «éljen» harsogás. Ráday megszorítá kezét, s mintegy felvarázsolva erejét visszanyerve, fölemelt szóval s kettős lelkesedéssel folytatá beszédét). Egyszer voltam így életemben, úgy mond, midőn 1836-ban a népnevelőket képző intézetekre nézve adaték azon fájdalmas emlékű válasz; akkor is, mint most, visszatódult a vér szivemre és elfogódtam, hogy így bánhatnak velünk. Mondám, hogy nem találok argumentumokat; de minek is ide magyarázat, minek összefüzött okoskodás e tárgyban; arról van itt szó: lehet-e, hogy a magyar országgyűlésen ezen gyűlés egyik tagjának magyarúl szólani tiltva legyen? és kell-e arra törvény, hogy az illyr merényektől nemzetiségünket megóvni szabad legyen? Kinek e részben bizonyítás kell, nem érzi, vagy erőszakosan nyomja vissza keblébe e szent érzetet, s nem engedi azt életre jönni arra nézve, mivel tartozunk nemzetiségünknek, nyelvünknek, hazánknak. Oh! tisztuljunk fajtánk azon, úgy látszik, eredeti bűnétől, hogy nemzetiségét, ha oly sanctuariumnak tekintette is, melynek sértetlenül tartásától függ üdvössége, de azt tettleg is szentség gyanánt védeni eddigelő csak halogatta, inkább idegenek discretiójától várva e részben, mit önmagának kellett volna tennie. Ismétli szóló azon meggyőződését, hogy egyikünkben sem hiányzik a fiúi érzet nyelvünk s nemzetiségünk iránt, hanem vannak, kik azt önmaguktól elvitázni erőködnek. És miért? mert még elleneiknek cselekvése fölött is erővel magokra veszik a felelősséget, nem figyelmezve, hogy így terhelve, így lenyomva nem csak előhaladásra, hanem megállásra is alig maradhat ereje az embernek.

Arra kéri hát szóló az ellenvéleményű követeket: ne fojtsák el magokban a fiúi érzést, mely édes anyai nyelvünk iránt őket is kétségkívül lelkesíti, és ne várják mástól a segedelmet, melyet magok magoktól megtagadnak. Nem nyer, de nem is érdemel segedelmet más embertől, de Istentől sem, ki maga magát elhagyja.

Igen rossz véleményben volna kormányunkról, ki azt gondolná, hogy gyengeségünk s nemzetiségünknek elhanyagolása előtte kedves látvány!

Mi már azon nézetet illeti, hogy a kegyelmes királyi leirat következtében a Táblának junius 20-ki végzésétől pusztán el kellene állani: ezen nézet szóló előtt alkotmány elleninek látszik, s ellenkezik azzal, mit a magyar jus publicum abc-jében a «jus repræsentandi»-ról tanúlhatni, hogy tudniillik azért, mert igazolásunk végett fölírunk, a végzést mindaddig, míg a kormánynyal az e fölötti értekezés be nem fejeztetik, föl nem függesztjük. Ha ezt így nem értenők, úgy a repræsentálás joga puszta folyamodási szabadság volna. De így tartja ezt a megyék általános gyakorlata is. Reméli hát szóló, hogy az országgyülésnek is szabad és illő lesz azt tenni, mit egyes megyék gyakorolnak, hogy a Tábla megfogja őrizni az alkotmány egyik főbiztosítékát, főképp e tárgyban! Akárhogyan erőködjünk más nézőpont alá hozni e kérdést, a legegyszerűbb fölfogás mutatja, hogy ezzel nemzetiségünk tekintetét éppen gyülpontjában kell fentartanunk; s megczáfolnunk azon szerencsétlen és gonosz különböztetést, melyet az «Ungarn» és «Magyaren» közt állítnak fel némely jó barátink. Ezeknek meg kell mutatni, hogy a magyar törvényhozásban e két szó egy és oszthatatlan értelmü, hogy mi csak nemzetiségünk alapján akarjuk felállítni nemzeti gyarapodásunk s jólétünk épületét, s megmutatni azon hitünket, hogy nemzetiség nélkül nemzeti boldogulást reményleni nem volna más, mint virágot s gyümölcsöt várni föld nélkül. Végre felszólitá követtársait, hogy bár egyéb kérdésekben elágaznak is, egyesüljenek most az édes anyai nyelv iránti közös fiúi kötelesség teljesítésében, s ne adjanak alkalmat gúnyra a külföldnek, s fogadják el szavazás nélkül a felírást és a végzés fentartását. Szóló legalább nem tudna örülni, bármily roppant többségnek, mely honfitársak fölött a nemzetiség kérdésében győzedelmeskednék. Voksolás e tárgyban oly látványt adna a kormány, sőt Európa előtt, melytől jót nem várhatni.

És e lelkes felszólalásra a nagy rész engedett volna a többség véleménye szavazás nélküli kimondásának, de fájdalom! voltak nehányan, különösen Zsedényi, kik magukat ellenszegezték.

Hertelendy Miksa (Torontál megye): Látván Tolna követében a tiszta hazafiúi lelket, ha a RR. elfogadva indítványát, nem kívánnak a tárgyhoz szólani, ő eláll *(Hosszú zaj.)*

Elnök: Elfogadják-e a Rendek az indítványt? *(Ismét zaj, végre Hertelendy folytatja.)*

Fájdalom, hogy a legtisztább szándék is hátráltatik. Ő részéről a Tolna követe által beszéde elején érdeklett indítványt pártolandja, habár azoktól, kik e rescriptumot koholták, kevés jótékony sikert remél. Tudjuk azt, mily útakon lehet királyi hivatalokba lépni: az adó s ujonczok korlátlan megadása s hasonló rescriptumok elfogadása által; a voksolást is azért kívánják némelyek, hogy ki tessék, ki pártolandja a leíratot. Ne ölje el a kormány a nemzetben a lelkesedést, mert annak sokszor hasznát veszi; e lelkesedés mutatja meg Európának, hogy fejedelmünk trónja mellett egy nemzet áll. Miután a leírat deák, s e szerint nem hiteles nyelven van szerkesztve, lehetne annak hitelességét is kétségbe vonni, de ő hiszen a koronás fejedelem aláírásának; azonban nem hiszi azt, hogy e szavak szívéből eredtek volna. A kérdéses határozatot, a már kifejtett okoknál fogva, jogosnak kell tekinteni, mert valamint a két Tábla közti izenetváltás nyelve a végrehajtó hatalom befolyása nélkül változtattatott magyarra, szint oly kétségtelen joga volt e Táblának maga körében a tanácskozás nyelvét is megállapítani. De figyelmet érdemel azon körülmény is, miszerint az első felírás föltételére, szövegezésére kinevezett kerületi választmányban az egyik horvát követ is részt vett s ugyan ő megegyezett a nemzet azon igazságos kívánatában, hogy a Felség kegy. válaszait jövőre magyar nyelven adja ki. Ezáltal tehát a magyar nyelvnek diplomatikai méltóságra emeltetését már elismerte.

Mondatott itt, hogy az illyrizmus iránt már a kellő lépések megtétettek. Meglehet; csak az a baj, hogy ezt senki sem tudja. Ellenben szóló szolgálhat országgyűlés előttről egy hiteles adattal s ez abból áll, hogy előbb Károlyváros, utóbb Zágráb városok és megye visszautasíták megyéjének magyar nyelven irott hivatalos leveleit azért, mivel ők a magyar nyelvet nem kötelesek érteni. A felírást Gömör és többek szerint pártolja. Oszlassák el a hongyűlést! Mi polgári kötelességünk teljesítése érzetében tiszta öntudattal megyünk haza elmondhatván Horáczczal: «Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ.» A végzést s felírást pártolja.

Sebestyén Gábor (Veszprém megye követe): Tekintetes kerületi Rendek! Ha jelen állásban búskomor fellegek láttatnak is

elvonulni a magyar horizont felett, megadja úgy hiszem a magyarok Istene, hogy onnét felülről egy jóltevő nap reményteljes sugarai minden menydörgés nélkül aképpen fogják szétoszlatni a netalán mutatkozó vihart, hogy ismét tisztára derülend a magyar ég. De hisz majd mindig viharok közt küzdött a magyar; így küzdünk mi most is azon hazai nyelvért, mely nélkül a magyarnak sem nemzetisége, sem jövendője. Szinte élire van állítva a dolog; s bármit rejtsen is fátyola alatt a jövendő, feleljen az, ki oka az oknak, mert oka az okozatnak is.

Mielőtt azonban küldőim nézeteit előadnám, nem hallgathatok el némely tekinteteket, miket horvát atyánkfiai, kik miatt történt jelen bonyolódásunk, valóban méltányolhattak volna. Meggondolhatták volna ugyanis horvát atyánkfiai, hogy 1-ör az 1741 : 61. t. cz. szerint ők magyarok nevezete alá jönnek; a törvény szavai: «ut præfatorum regnorum (Dalmatiæ, Croatiæ et Slavoniæ) regno Hungariæ adnexorum filii nativi sub denominatione Hungarorum quoad officia et beneficia ecclesiastica et secularia etiam comprehensi intelligantur». És így mint a magyar nevet méltán igénylők a magyar nyelvet is igen méltányolhatnák. Továbbá 2-or, 1777-ben, b. e. Mária Terézia parancsából Ürményi József akkori referense a magyar kanczelláriának és Tersztyánszky Dániel dolgoztak ki egy tanítási rendszert: «Ratio educationis totiusque rei literariæ per regnum Hungariæ et provincias eidem adnexas» czím alatt, hasonlóan 3-or Szerdahelyi György váczi kanonok, ki ezért a Szt. István-rend kis keresztjével is jutalmaztatott, készített ily czímű rendszert: «Ratio educationis publicæ, totiusque rei literariæ per regnum Hungariæ et provincias eidem adnexas. Budæ». Ezekben a magyar nyelvnek iskolákbani tanítása nyilván rendeltetik; s így midőn ezen rendszerek a kapcsolt részekre is kiterjesztetvék, lehete s kelle vala a magyar nyelvnek a kapcsolt részekben, következőleg Horvátországban is taníttatnia. És pedig annyival inkább, mivel 4-szer, már az 1790-iki országgyűlés alkalmával az akkori napló tanusítása szerint szó lévén a magyar nyelveni tanácskozásról, abban történt a határozati megállapodás, hogy még most szabad legyen magyarul is latinul is beszélni.

Annyival inkább kelle vala továbbá horvát atyánkfiainak a magyar nyelvet megtanulniok, mivel 5-ör 1827 szept. 10. s több napjaiban a horvátországi diætán hozatott végzésnek 5-ik czikke így szól: «de studio linguæ hungaricæ intra ambitum quoquæ adnexorum regnorum pro ordinario per condendam novam legem declarando». Ebben többek közt mondatik: «quæstione illa etc. quod absque hac (linguæ hungaricæ conditione) sui penes dicasteria cum regno Hun-

gariæ communia, accommodationem consequi nequeant, sed et in regni comitiis negotia cum regno Hungariæ communia, et regnorum horum particularia nonnisi per individua lingvæ hungaricæ gnara efficaciter promoveri queant». És így e rendeletben maguk átlátták horvát atyánkfiai a magyar nyelvtudás mulhatlan szükségét s magok megismerék, hogy az ő dolgaik a magyar diætán csak a magyar nyelvet értő egyedek által mozdíttathatnak sikeresen elő. Különben is 6-or az 1836: 3. törvényben világosan kimondatván, hogy «a törvények magyar szerkezete az eredeti s a két szerkezet közt támadható kétséges értelem eseteiben elhatározó legyen» — a dolog természetéből önként foly, hogy a tanácskozás azon nyelven legyen, melyen a törvény — mint a tanácskozás eredménye — alakítandó. De talán 7-er utasításaikra hivatkoznak a horvát követ urak, melyekkel kötvék, hogy a magyar országgyűlésen éppen csak latinul szólhassanak. Avagy a jelen országgyűlés elején az első kerületi ülésekben s választmányokban nem több ízben szólamlottak-e meg már magyarul, vagy talán az utasítás csak országos ülésekre szól, vagy az azótai körülmények egészen más állásba helyzék őket? Mert ha ily, latin nyelvre kötelező utasítást hoztak is fel magokkal, de miután e Tábla a magyar nyelveni tanácskozásra nézve végzést hozott, kétlem, hogy küldőiktől t. i. Horvátországtól és pedig a horvátországi gyűlésből, — mert sem az egyes megyék, sem a báni conferentia nem Horvátország, nem horvátországi gyűlés — kaptak volna utasítást. És így utasításuk e Tábla előtt megbukván, s e Tábla végzésére nézve újabb utasítással törvényesen ellátva még nem levén, ezen végzéshez kelle vala alkalmazkodniok. Végre 8-or ha maga Horvátország gyűlése t. i. a tartománygyűlés adna is utasítást, az sem adhatna már most másképpen, mint ezen kir. rescriptum szellemében t. i. «sensa sua latina vel hungarica lingua expromant». Mindezen tekinteteket horvát atyánkfiai méltányolhaták vala, és ha méltányolák vala, jelen bonyolódásunk nem történik.

Egyébiránt küldői meghagyák, hogy a magyar nyelv érdekében minden áldozatot meghozzanak, de másfelől a czél elérésére minden erőszakoló módot kerüljenek. Ezért ő a végzés hozatalának szavazásához nem is járult, s annak fentartásához most sem járulhat; mert küldői a kir. leirat érkezte után pótló utasításukban ennek elfogadására leendő szavazásra utasiták.

A latin nyelvet elődeink kénytelenek voltak elfogadni, mert a külföldről jövő egyházi férfiak nem tudtak magyarul. Igy midőn Aba Sámuel 1041-ben királylyá akarta magát koronáztatni Szent-Gellért

püspökkel, a ki hét évig remetéskedett már Veszprém megyében s már ekkor tíz éves csanádi püspök volt, tolmácsa által magyaráztatá meg a királyhoz intézett szavait.

Eddig két vélemény nyilvánult: az egyik rész a határozatot fentartani, s a leiratra felírást akar tétetni, a másik rész megegyezik a felírásban, de a határozatot felfüggeszteni óhajtja. De a felfüggesztés által kapu nyittatván a latin szólásra véleményem ezektől eltér, mert talán czélra nem vezető. Emlékeznek a Rendek, hogy a beszterczebányai követ latinul akarván szólni, a Rendek ezt ellenezték, s utóbb, ha történetve is, magyarul szólott. Pozsega és Verőcze megyék követei pedig, hogy utasításuk ellenére magyarul beszélnek, az az ő egyediségöknek tulajdonítandó. Látjuk a panszlavizmus terjed még Szepes megyében is, s lehet, hogy ha a határozat egészen felfüggesztetik, mint Szepes követe kívánja, nemcsak a horvát követek, hanem még Szepes követe is utasítást kaphat, hogy latinul beszéljen. Azért tehát óvatosaknak kell lennünk annyival inkább, mert a panszlavizmus avatottai még a külföldön is gúny és botrány tárgyává teszik már nemzetiségünket. 1842-ben történt ily eset Hágában. Ugyanis Hágában pár századdal ezelőtt egy magyar születésű férfiú, több stipendiummal az ott tanuló magyar ifjak számára könyvtárt alapított, melynek mindegyik darabjára «ex libris bibliothecæ hungaricæ» czédulácska ragasztatott. Ezen czédulácska helyett professor Gruber beleegyezésével egy Magyarország czímerével és «Hágai magyar könyvtár» körirattal ellátott bélyeget metszettek, s ezzel néhány új könyvet már meg is jelöltek. Azonban később több panszláv tót diák vetődvén oda, remonstráltak a felsőbbséghez, hogy ennek rájuk az a következése lehet, hogy a tót deákok a könyvek használatából majd kirekesztetnek. Minek eredménye lőn, hogy a tótajkú magyarok kívánatára a könyvekre ismét latin czédulákat ragasztottak, a magyar bélyeg pedig ott hever a könyvtár egyik zugában.

Azért ő, nehogy valaki ismét latinul szólaljon meg, a hozott határozatot Magyarországra nézve, tehát «intra regni limites» fenntartani kívánja. A horvát követekre nézve pedig kivételt tenne.

Szallopek (Verőcze megye követe) és *Kröner (Mosony megye követe)* a határozat felfüggesztése mellett, ha pedig ettől elüttetnének Szepes követének véleményéhez csatlakoznak.

Az ülés d. u. $1^1/_2$ óra tájban eloszlott.

103. Kerületi ülés.

1843 november 18-án.

Elnökök, jegyző, naplóvivő s tárgy: ugyanazok, mint tegnap.

Sárközy Kázmér (Fehér megye követe): A határozatot felfüggeszteni kívánja.

Bánhidy (Csanád megye követe): Pártolván a felírást s végzést, megjegyzi, miként a kormány talán az oppositiót akarta compromittálni; de ekkor csökkenni fog a kormány populáritása is, mivel népszerű előadásait két követ makacssága miatt feláldozá.

Soltész (Torna megye követe): Keserű feladata a conclusum ellenzőinek nemzeti bűnneli vádoltatásuk után szólani, de ő a volt kikeléseket egy kis publicistai betegségnek tekinti. A nemzetiségnek hő barátja ugyan, de a felírás felküldésével a határozatot is felfüggeszteni kívánja.

Lónyay Menyhért (Bereg megye követe): Röviden a gömöri s nógrádi indítványt pártolja.

Somssich Pál (Somogy megye követe): Rövid leszek tek. KK. és RR.! rövid és komoly; rövid, mert a kérdés, mely felett harmadnapra nyúlnak tanácskozásaink, eléggé meg van vitatva; komoly, mert a tárgy, melyhez szólani hazafiúi kötelességemnek ismerem, komoly és nagy, mert a nemzetiség kérdése hazánkra nézve előttem sem több, sem kevesebb, mint a kérdések ama legnagyobbika «lenni, vagy nem lenni.»

És nem fogok ingerlőleg szólani t. Rendek! nem, mert nincs e követi Kar koszorújában — igenis, nem szabad lenni csak egy kebelnek is, mely nemzetiségünk ügyében hidegen érezne, vagy csak arra is, hogy melegen érezzen, felhevítésre szüksége lenne; — és ha van, mit én azonban tagadok, de mondom, ha van, az nem képviselője a magyar honnak s vele szavam nincsen.

Igen is lefojtom, megpróbálom legalább lefojtani, még az enthusiasmus legszentebb tüzét is, melyre ugyan nem gerjedni ily kérdés felett, majdnem lehetlen; de mégis megpróbálom lefojtani azt, hogy ne legyen ürügy állítani, miként mi magyarok indulatinktól elfogultak vagyunk nemzetiségünk ügyében és igazságtalanok.

És midőn ennyi küzdésbe került áldozatot hozok, csak egyetlen

egyet tartok fenn magamnak, és ezen egyhez oly reszkető féltékenységgel ragaszkodom, miként attól a világ minden kincseért megválni nem tudnék; és ezen egy azon szent pietás érzése, melylyel mint hű fia gyermekded áhitatosan illetem anyahazám nyoszolyáját, melyben az sérveitől betegen fekszik, bágyadtan körül nézve fiainak ápoló buzgóságaért kiknek körüle virrasztani legédesebb, legszentebb kötelesség.

Elnémítva tehát egy kissé minden egyéb érzéseket, szólok a tárgyhoz előbb általánosan, azután a leiratra alkalmazva.

Azt mondá Pest megye követe tegnapelőtt: «haladás nemzetiség nélkül: halál», hogy ő lemond inkább mindazon nagy kor kérdéseiről, melyeknek megoldását oly méltán várhattuk ez országgyűléstől, igen! lemond inkább e haza szebb jövendőjéről, hogy sem azt nemzetiségünk árán vásárolja meg, felfüggeszti, elhalasztja legalább mindezeket addig, míg nemzetiségünk szilárdítva, eléggé biztosítva nem lesz. És neki ebben tökéletes igaza van! Én is azt mondom, mert e tér, melyen a négyes folyam és hármas bércz czímerét hordja, még ma virágzó, szép és nagy lehet; a szalmás kunyhók helyett pompás paloták emelkedhetnek, ezer gőzösök hasíthatják Dunánk szőke habjait, számtalan vasutak szeghetik keresztül-kasul e gazdag földet, hegyen-völgyön díszeleghetnek az ipar és gazdagság vidor képei, ha mind ez nem lesz magyar: e nagy jövendő reám nézve csak lesújtólag hat. Mert a pompás paloták, czikázó gőzösök, dörgő vasútak nem lesznek egyebek, mint elhalt nemzetiségünk koporsója fölött emelkedett megannyi sírkövek! Sőt még ez sem tek. Rendek! Az új birtokosnak örömlármája lesz mindez, kifelejtve — vagy mi még gúnyosabb — megvetve bennünket, élvezve dőzsöl gazdag szerzeményében, melyet mi elődeinktől örökleni igen, de maradékainknak fenntartani nem tudánk.

Nemzetiség és alkotmány, ez azon két kincse a magyarnak, mely iránt nyugodt-biztosnak kell lenni keblében, hogy hazájának egyéb ügyei felett nyugton és sikeresen tanácskozhassék; míg e két kincset veszélyeztetve látja, addig minden igyekezete, ereje ezeknek védelmére irányoztatik, elfelejti nyomasztó egyéb bajait, el sovár kivánatait, és ereklyéit őrzi csak, melyektől megválni, vagy meghalni reá nézve egy. És ez az oka, tek. RR.! miért vagyunk mi magyarok oly igen hátra, miért maradtunk el annyira Európa egyéb népeitől; mert nemzetiségünk és constitutionális létünk e két feltételét folytonos veszélybe látánk eddigelő; tehetségeink minden részeit tehát, csak ezek védelmére, ezek ápolására valánk szentelni kénytelenek.

Mikor lett volna tehát időnk a haladásra, mikor a kifejlődés nagy munkájára?!

1840 óta, tek. RR.! — dicsőség és hála azon férfiaknak, kik azt eszközölték, — sikerült e két kincs iránt egy kissé a nemzetet megnyugtatni, és a reá következett 3 évek eseményeivel megkezdék a kormány s nemzet közti bizodalom fonalát szőni; s íme mi az országgyűlés kezdetével bizalmasabban foglalva helyeinket, leszállottunk a gyakorlat mezejére, s tehetségünk szerint készíténk elő munkálatokat e hon szebb jövendőjére, mely, hogy bekövetkezzék, egyedül a Főrendek bizodalmas és kormányunk atyai közremunkálásától függ.

Pedig aggodalmunk minden oldalról szétoszolva nem vala, mert pártok keletkeztek a honban, veszedelmesek és merészek, melyek a nemzetiség ürügye alatt új viszályokat kezdének, hogy megoszszák a nemzeti közös erőt, mely így összesítve, tán valami nagyot lenne képes kivívni! És mi félve, reménylve nézénk a kormányra, mely iránti bizodalmunk csak legújabban ébredt fel; vártuk, hogy a merész, törvénytelen, felségsértő illyr botrányokat bölcsőjökben fogja megfojtani, és ez által a bizodalom szőtte fonalat örökös kötéssel megerősíteni. És tek. RR.! a lassú, szokott dicasteriális fontolgatásokat követte egy királyi biztosság, melynek irományai közt hiteles bizonyítványok mutatják ki a zágrábi főispánnak kétségteien bűneit és mégis mindeddig legalább a kormány részéről semmi megnyugtató lépés nem tétetett.

Ez itt a pont tek. RR.! mely után magára a leiratra kell áttérnem. Az mondatott, hogy az a kir. leirat, formájára, tartalmára és hangulatára nézve törvénytelen. Mindazt én szinte ismétlem, s küldőim is ezt tartják. E felett azonban itt most vitatkozni nem fogok, s azokhoz, kik e tárgyat tökéletesen kimerítették, csatlakozom, bús érzetimben csak arra szorítkozva, miként a kir. leirat olvasása előttem két oly szomorító körülményt állíta tisztába, melyek aggodalmától eltelt keblem fájdalmában egyébről most szólni nem tudok.

Tudva van tek. RR., miként sokan azt állítják, hogy a junius 20-ki határozatunk törvénytelen, mert százados szokást via facti változtat meg. Azt én ugyan kereken tagadom, de felette vitatkozni szinte nem akarok, csak azt kell eleve megjegyeznem, hogy még azok is, kik a junius 20-ki határozatunkat kárhoztatják, abbeli kívánatainkat, hogy a horvát követek a magyar országgyűlésen magyarul beszéljenek, méltányosnak ismerik; csakhogy e részben, egy újabban alkotandó törvényre utasítanak. Ám legyen, de ha állana is vádjuk, hogy a junius 20-ki határozatunk törvénytelen, a mit én egyáltalá-

ban el nem ismerek, ha állana is, mondom, vádjuk, az általam felebb említett körülmények még is szintoly aggasztóak maradnak, örökké vádlók a kormány ellen, örökké szomorítók a nemzetre nézve.

E körülmények egyike ez: egy pár éve múlik már, hogy az illyrpárt nem titkolva többé terveit, fedetlen arczczal lépett fel, s nyiltan űzi mesterségeit gúnyjára nemzetünknek; azon királyi koronának és czímereknek, melyekhez eddigelé tartozott, új czímereket alkotott, új zászlót tűzött ki és az előbbiekhez hitszegőleg, ezek alá újra esküdött. És a pár év lefolyta után elkészített hosszadalmas elővizsgálat következtében sincs még orvoslás, a bűnös merények mai napig büntetlenül maradtak, mert a kormány végeredményi határozatában mindeddig tévedez, sőt valódilag a dolog érdemébe még eddig bele sem szólt. És nálunk tek. RR.! hogy történt nálunk? Mi hozánk egy végzést, hogy a horvátok annyi országgyűlési kívánatok után a magyar országgyűlésen magyarul szóljanak, mely nyelvet szükségképpen tudniok kell, ha tanácskozásinkban résztvenni kívánnak. E végzést, meglehet, a nemzetiség szent hevében hoztuk, és mégis volt-e, kérdem, volt-e a kormány e buzgóságunk iránt csak hasonló engedékenységgel, mint milyennel a bűnös illyr merények ellenében viseltetik? bízta-e az időre, hogy a dolog magát, mint az igen sokszor történni szokott, kiegyenlíthesse? Nem tek. RR.! hanem előbb, mint az elévült illyr kicsapongásokat rendre utasította volna, küld egy leiratot, mely aránytalan szigorral látszik a küzdő két nemzetiség között biráskodni; mert míg egyrészről mindent megád, addig más részről semmit sem nyújt; míg a horvátokat itt régi szokásukban kívánja megtartani, addig magában Horvátországban a legmerészebb bűnös újításokat sem gátolja. És ez azon körülmény, mely a kir. leiratkor fájdalmasan fogta el keblemet, mely szerint nem akarva is meg kell vallanom, hogy a kormány nemzetiségünk iránt nem igazságos.

A második körülmény ez: ha mi hibáztunk volna is, a mit elismerni éppen nem akarok, ha nemzetiségünk iránt buzgó és minden esetre megbocsátandó hevünk elragadott, kitől lehete inkább várni, kitől vártam én leginkább, mint éppen a kormánytól, hogy atyai kézzel vezérlend bennünket e bajból ki, hogy ő maga fog útat mutatni a kiegyenlítésre, ő fog alkalmat szolgáltatni e tárgynak oly elintézésére, mely mind a két felet megnyugtatván, egyiket se szégyenítse meg. És mit tett a kormány? egy leiratot küld; melyben kiegyenlít? nem! — útat mutat? nem! — azt kívánja, hogy a nemzet képviselői változtassák meg határozatukat, melyet nemzetiségük szent hevében hoztak! A mi más szóval csak annyit tesz: tagadják meg

szívök legforróbb érzéseit; mondják ki magukról, hogy ők nem jót cselekedtek; szóval, tegyék magukat nevetségessé küldőik előtt, kiknek kezeikbe letett nemzetiségi legdrágább kincsöket eljátszani csak, de megtartani nem tudták; legyenek gúny tárgyaivá a diadalmaiban úgy is már elrészegült illyr-párt merészségeinek!

Ezt én, megvallom, a kormánytól nem vártam, egy atyáskodó kormánytól nem várhattam! És ez az a másik körülmény, mely a leirat olvasásakor nevelte keblem fájdalmát, mert tisztán áll előttem, s tagadnom lehetetlen, hogy a kormány nem bánt velünk atyailag a nemzetiség e nehéz és felette kényes kérdésében. De ha mindez fáj, ha meglepőn szomorító tapasztalatunk az, hogy a kormány nemzetiségünk ügyében nem atyailag, még csak igazságosan sem bánt velünk, mégis e szomorító események közepett lesujtva érezni magamat nem tudom, és ugyan azért nem fakadhatok azon minden esetre csak a kétségbeesés szélén igazolható kifejezésekre, melyeket e napokban Pest, Tolna és több megyék követeitől hallottam; nem pedig azért, mert mi egy szabad, alkotmányos nemzet vagyunk és mint ilyennek Urunk királyunkhoz a legaggasztóbb körülmények közepett is szabad szavunk marad fenn, míg a mely önkéntes uralkodás alatt létez, szükségesképpen kétségbe kellene esni a kormánya által veszélyeztetett nemzetisége felett. Úgy azt tartom, hogy nekünk constitutiónk oltalma alá vonulni és erősségünket egyedül abban keresni, valamint legszebb jogaink közé tartozik, úgy legszentebb kötelességünk is, és ezt követve forduljunk tek. RR.! felséges Urunk trónjához, mondjuk meg neki, hogy kormánya nemzetiségünk szent ügyében nem bánt velünk atyailag, nem, még csak igazságosan sem; mondjuk meg neki, hogy ez által azon kifejlődni kezdett bizodalom, melynek erősbödése biztosíthatna egyedül a trónnak úgy, mint szegény hazánknak egy szebb, egy nagyobb jövendőt, ujonnan megrázkódtatott; mondjuk meg neki, hogy mi gyáva nép nem lehetünk, valamint nem hiszszük, hogy ő egy gyáva népnek királya szeretne lenni; mondjuk meg végre, hogy mi magyarok akarunk lenni, igen, magyarok egészben és örökké. S ha mindezt felirásunkban, a már kifejtett egyéb okoskodások mellett kimondottuk, míg ez maga útját megjárandja, várjuk el férfias nyugalommal, várjuk el annak sikerét; de addig határozatunkat minden esetre tartsuk fenn.

Thuránszky (Liptó megye követe): Mint Gömör és Nógrád, felírást kíván.

Zmeskál (Árva megye követe): A végzést Szepes szellemében felfüggeszti.

Kerkápolyi (Zala megye követe): Küldői a leiratban sem igazságot, sem törvényesség- és méltányosságot nem találtak; azért kívánják, hogy Ő Felsége a leirat visszavonására szólittassék fel. E leiratban is kidugta az illyrpárt hydrafejét, mely valamint a spanyolok a bikaviadalban, úgy ez a magyarok kigúnyolásában leli kedvét. Most is parancsnok a bevádlott Gollner ezredes, most is hivatalnok a zágrábi főispán, kit küldői egy vétkekben elmerült kormányzónak tartanak. Pártolja s magáévá teszi azon indítványt is, mely Tolna követe tegnapi nyilatkozata szerint lesz teendő. Végzés-fenntartás, s felírás mellett szavaz.

Kállay Ödön (Csanád megye követe): Tekintetes Karok és Rendek! Én tisztelem a királyt, mert alkotmányom parancsolja; azok azért, miket mondandok, nem őt, hanem csak kormányférfiait illetendik. «Bizodalommal kell a kormány iránt viseltetni», azt hallám itt többször említtetni. Én őszintén megvallom, hogy az osztrák kormány iránt majd semmi bizodalmat nem érezek; ha azzal születtem volna is, mióta eszmélek, olvasni és tapasztalni tudok, ki kellett volna annak halni keblemből. Lássuk, mik azok a tények, melyekkel az osztrák kormány saját maga iránt a bizodalmat felébreszteni igyekvék. Mióta Mohács tönkretette önállásunkat, mutatnak-e a történetek oly tényeket, melyek a nemzetben létező bizodalmi csirát ápolni s növeszteni képesek lettek volna? Véleményem szerint semmit sem lehet olyat azokból kiolvasni, mert az úgynevezett system szerint, melyet ármányos miniszterek gondolának ki, lassan, de folytonosan fosztatánk meg jogainktól; s ha a kaballák nem sikerültek, ágyúk tüzettek ki a várhegyre rettentés végett, vagy — mint Pest érdemes követe mondá — hóhér tábornokok által kínoztatánk. Ki ne olvasta volna történetünket? Véres betűkkel vannak ott leírva a nemzet jogai, midőn őseink naponnan hurczoltatának a bakó kezébe, kiknek fohászaik feljutának az örökkévalóság trónja eleibe; s én hiszem, igen hiszem, hogy ő, ki igazságos, megfogja e nemzetet óvni ezentúli veszedelmektől s nem fogja engedni százados szenvedései után, hogy az ármány örömére semmiségbe omoljon.

Mária Terézia idejében, kit e nemzet, mint itt már érintve volt, megvédett, gondoltattak vagy alakíttattak mostani állapotára — természetesen háládatosság jeléül — a határon levő óvó vámok, vagyis inkább zsebelő vámok, melyek e nemzetet koldusbotra juttatták, s azt eszközlik, hogy rövid idő múlva e nemzetet megijeszteni nem, hanem csak kétségbeejteni lehet. A kétségbeejtett nemzet előtt pedig elporlanak a kaballák emberei. S hova fordíttatott ily tekervé-

nyes utakon eltulajdonított vagyonunk? A policia emberei fizettetnek belőle, kik a családok nyugalmát feldúlják s hazug híreket visznek jó fejedelmünk elibe; a külföldi sajtó vesztegettetik meg, s hogy mily sikerrel, olvassuk az «Allgemeine Zeitung» piszokteljes hasábjain.

Ha látták, hogy e nemzet egyesülni akar, s roncsolt alkotmányát kijavítani igyekszik, a vallás üszkét dobák közibünk, hogy egymást marczangoljuk. S mily jól kiszámított taktika volt ez, mert hol gazdagabb a klerus mint honunkban, s hol van hát nagyobb ingere fenntartani a fanatismust, mely hatalmának alapja? Valóban bámulatos, hogy a papság, mely nagyobb részt nem-nemes szüléktől származott s hitrokonaik érezhetik legjobban az elnyomatás sulyát, azok mindig a hatalom mellett, mindig vagy nagy részben nemzetellenies elveknek hódolnak. Nem tudom, a talár szüli-e azt, vagy a nőtelenség? de azt tudom, hogy a testvéri és rokoni kebelnek nem kell szükségképp jegesülni azért, mert elhalunk utódok nélkül! Gondoljuk meg, hogy az utókor átokkal fordul el az oly síroktól, melyek lakója keblét nem hazafias érzelem melegíté, mely csak amannak áldoza. Századunkban mikkel édesgette a kormány magához? Erőszakos commissiók, a pénz megtizedelése, a sónak türhetlen magas ára, a haladásnak elnyomása, törvényeink eltiprása, a sajtó tyrannisálása, vagy annak önmagunk elleni használása, a megyék által hozott törvényes határozatok cassálása, perbe fogatások, a perek erőszakos letartóztatása, a törvények nem teljesítése, vagy végre nem hajtása! Vagy mondják, hogy sok jó törvény létesült? Ugyan ne említsük az olyan tejfelétől megfosztott kipréselt halmazt, mely annyira megnyirbálva és betegen jött létre, hogy élnie soká nem lehet.

S hogy a pohár csordúltig legyen, most legigazságosabb kívánatunk tagadtatik meg. Nemzetiségünk az, mit az ármány használ. Most egy korona alatti nemzeteket bonyolít össze, azt hivén, hogy a kedves tespedésnek élete még így talán hosszítható, s a haladás, melytől borzad, gátoltatható s így kényelmes hivatalaik gyümölcseit még utódaik is élvezhetik. Meglehet, hogy ezzel gátoltatni fogunk, de az nem fog soká tartani. Horvát atyánkfiai által fogják látni, hogy elvezettettek, s kezet fognak velünk a közös ellenség ellen s a csata ugyan meglehet szellemi leend, de méltó egy fájdalmának teljes érzetére jutott nemzethez! Nem is gondolnak a kormány emberei tovább, mint mától holnapra; keveset gondolnak ők a monarchia jövendőjével, különben nem lenne annak helyzete oly nyomorult s az enyészet symptomái nem látszanának rajta. Nézzenek a földképre, s borzadjanak el az önhibájok szülte veszélyen. Nem látják, hogy

az orosz körülövez bennünket s nem veszik észre, hogy közös Dunánkkal már nem parancsolhatunk!? S kérdem: mily okos politikai kiszámítás lehet az, mely magát körülöveztetni engedi, hogy az a birodalom egyrészét minden órán elnyelheti?

Ezekből által láthatni, miként ezentúl várnunk kell még azon tényeket, melyek e nemzet bizodalmát fölébreszszék s megörökitsék.

Most a leiratra. A leirásban feledik, hogy egy alkotmányos nemzettel váltatik szó, mely az autokratiai modort gyűlöli. A czár széles birodalmában kelendők az ilyenek; mi alkotmányos jogaink érzetében «nolumussal» válaszolunk. Katarina mindig azon lengyel confœderátusokat pártolá, kik a terjedés zászlója alatt vívtak; követni akarja talán őt kormányunk? Ám tegye! de ne feledje, hogy az örök bíró rettentően feleletre fogja vonni az ármányt az elnyomott nemzetiségekért!

Minket vádolnak, minket okolnak a horvátországi eseményekért! azt mondják, hogy a mi határozatunk, mely felcsigázott, melyben a sic volo sic jubeo elve rejlik, okozta azt. Hát az illyrismusnak csak attól kezdődik krónikája? hát nem előbb dánolák a felizgatottak nemzetünkre csúfos dalaikat? hát nem előbb adá Horvátország gúnyos útasítását? s még mindig azt mondják: mi okoztuk! Ők nem fognak elnémúlni, mert a hatalom emberei súgják fülökbe a szavakat, s ők kimondják azt, mint Kempelen golyója. De itt meg kell még jegyeznem, hogy egyik nagyhirű irónknak koszorújában nincs oly halovány virág, mint azon műve, melyben a nemzetet nemzetisége erőszakos terjesztésével vádolja. Ő utána mondák s irák azt bel- s külföldi rosszakaróink; bizonysága ez annak, hogy ha a nagy elmék botlanak, botlásuk roppant nagy. A via facti eszméje izgatta fel a kormányt? Csodálom, mert hiszen a via factira nézve mi a kormányban mesterünket tiszteljük. Ő az, egyedül ő, ki azt követte s követi; mi törvényes s már gyakorlott úton haladunk. De kérdem: hol van az a jog, mely a nemzeteket kötelezi, hogy természetadta jogaiknak e nemét a kormánytól koldulják? Elég volt már mit e kormány tett 1790 óta; elég volt, hogy nemzetiségünket édességként használja, mely iránt csak azért adott országgyűlésről országgyűlésre engedményeket, hogy a többiek iránt megcsalatott reményünket könnyebben feledjük.

Mi az oka az osztrák kormány e politikájának? Én kettőt látok: irigység és rettegés. Mi az elsőt illeti, nagyobb részint az örökös tartományok oly részekből állanak, melyeknek múltjok van, de a melyek már elérték a system következéseit. Ők le vannak igázva,

mi reánk még csak czéloztatik; s ily tartományok fiaiból áll az osztrák kormány, hogy hazájuk nem bír alkotmánynyal, irigylik ezt tőlünk. A fehérhegyi eset tönkretette őket; de azután nem kellett volna sklávvá alacsonyúlni, s most is élnének; mi rajtunk is megtörténhetik az, de már akkor csak korcsok fognak élni. Félnek, hogy a kisoványított s kiszivattyúzott örökös tartományok is alkotmány után sóvároghatnának; azért le az egésséges testtel, legyen beteg az egész! Óvó vámok által bennünket koldussá tehetni, de vámjai felett elröppen a szabadság iránti vonzalom, s elő fog állani ott egész nagyságában előbb-utóbb. Azt hiszik, a magyart el kell nyomni s a liberális ideák elenyésznek.

Az országgyülés el fog oszlatni; e hír jóval megelőzé a leiratot. Lehet-e ennél ármányosabbat gondolni? Azok, kik ezt híresztelik, merénykedők a követi kar függetlensége ellen; azt hiszik a gyávák, hogy mi rettegéseiknek engedve, feledni fogjuk kötelességünket! Csak előre magas kormány! A történetek bizonyítják, hogy az ily tények a kormányoknak soha, mindig a nemzetnek valának hasznosak. S áldassék az örökkévalóság, ki úgy intézte a világ dolgait, hogy azok, kik legkevésbbé óhajtják, és barátai a világosodásnak, azok erőszakaikkal elősegítik azt. S azt hiszi a kormány, hogy az aristokrátiával oly könnyen bánhatni, mert hiszen a népnek nem barátja?! Igen, de tudja meg azt a kormány, hogy ezen aristokratia a néppel egyesülni akar, s azt tennie kell, ha élni s a történetek becsülését megérdemelni akarja; mert én az aristokrátiát úgy tekintem, mint Szent Jánost, ki a Megváltónak eljövetelére készíti a népeket. Azért fenyegetéseiket én megvetem; alkotmányos javításai, melyeket igér, nem kellenek; tartsa meg magának, ha áldozatúl nemzetiségemet akarja.

Jekelfalussy (Pozsonyi káptalan követe): Noha az egyházi rend ellen súlyos vádak emeltettek, sem ő, sem maga az egyházi rend véleményét e testületnek, vagy a hallgatóságnak alá rendelni nem fogja; de fogja követni az útat, mely a haza boldogsága felé vezet. *(Zúgás.)* Az egyházi rend közzül is voltak a hazának védői, s ő is igéri, hogy nem fog meghalni, mint hazaárúló. Hogy kicsordult a pohár, melynek folytában a határozat hozatott, nem csodálja, mert a horvátországi események minden igaz magyart méltán keserítenek, s mégis úgy áll e határozat, mint egy kő a nemzetiség kaszája előtt vagy a vaspályán, hol rajta az egész locomotiv darabokra törhet. Nyelvünket ugyan parlamentárissá akarók tenni, de tekintsük a horvát követek abnormis állását, mely szerint ők útasításuknál fogva csakis deákul szólhatnak. Fájdalmas ugyan, hogy Horvátország egyedül

deák nyelven szólhatást adott útasításul követeinek; azonban, hogy ezen útasítás nem az egész nemzet összes akaratja, kitetszik abból, hogy a Főrendi táblánál több horvátországi főhivatalnok magyar nyelven szól. Kérdi most már: mi fog történni, ha a horvát követek országos ülésben deákul akarnak felszólalni? gátolni fogják-e őket a RR.? *(Közbeszólás: nem!)* No jól van! — Avagy kívánni fogják-e a RR., hogy Ő Excellentiája gátolja őket? Ez megtörténhetik, de engedi-e ezt a követ állása? Hiszen a követet jogai gyakorlásában a kir. személynök sem gátolhatja, és ha a RR. magok gátolnák a követeket felszólalásaikban, ki áll jót a hallgatóság ingerültségéről? *(Nagy zaj.)* Nem történhetik-e meg, hogy eloszlattatik az országgyűlés? *(Folytonos lárma.)*

Olgyai elnök: Kijelenti, hogy ő kifáradt már a szelid felszólításokba, s kénytelen kimondani meggyőződését, miként a magyar ifjusággal szelid módon bánni nem lehet. *(Nagy zúgás: ki vele!)* Kérdi a RR.-ket, akarják-e tovább is eltűrni azt, mi a Tábla méltóságát lealacsonyítja? Inkább oszlassák el a tek. RR. az ülést, ha nem tudnak rendben tanácskozni. *(Igaz, igaz!)*

Jekelfalussy (folytatva): Törvényt akar alkotni, s kimondani azt, hogy a jövő hongyűlésen magyar nyelven kívül mást használni nem lehetend; addig a határozat függesztessék fel.

Palóczy László (Borsod megye): A tárgyhoz nem szól, mert követtársa már nyilatkozott, csak Szepes követének tesz némi megjegyzéseket. A horvátok mellett Szepes követe 600 éves gyakorlatot hozott föl törvény helyett, de hogy ez nem áll, olvassa meg a Corpus Jurist és fog benne találni Nagy Lajos alatt magyar esküformát, s míg azt meg nem mutatja, hogy a horvát tisztviselők nem a szerint, hanem deákul esküdtek, addig a felhozott 600 éves gyakorlat ingatag. Továbbá, midőn Ulászló 1444-ben Várnánál elesett, az ország akkori furfangos nádora, Héderváry azzal ámítá a népet, hogy a király nem esett el; apáink megkérték a pápát, hogy a királynak megjelenésre határidőt tűzzön ki. A király természetesen meg nem jelenvén, elődeink a Rákoson 1446-ban gyűlést tartottak s a gubernátorrá választott Hunyady Jánosnak magyar nyelven esküdtek hűséget a követek. Felszólítom azért, mutassa meg nekem Szepes érdemes követe, hogy ezen a gyűlésen nem magyarul beszéltek s a horvátokra kivétel tétetett s nem magyarul tették le az esküt; akkor megadom magam. 1825-ben az öreg Ossegovics úr magyarul nem tudott, de lévén neki egy Roggendorf nevű indigénája, kit bizonyos reminiscentiák miatt a Rendek befogadni nem akarának, Ossegovics azt igérte,

hogyha elfogadják indítványát s honosítják, országos gyűlésben magyarul fog beszélni, de a RR. a Roggendorf névtől idegenek lévén, előadását nem fogadták el. Egyébiránt azon országgyűlésen a vegyes ülések gyakoriak lévén, azokban a Főrendi táblánál a RR. nemes Pozsony megye akkori követén, Takácson kívül, mindnyájan deákul beszéltek; de nem törvényből vagy gyakorlatból, hanem csupán egyedül a fenséges Nádor iránti deferentiából beszéltek deákul, kiről azt hivék, hogy még nem ért eléggé magyarul, a magyarul szólók akkor a hallgatók által lepisszegtettek. És mindennek megváltoztatására kellett e törvény? nemcsak nem kellett, hanem a mult hongyűlésen a Főrendek még abba is beleegyeztek, hogy a horvátok kivánatai és gravamenjei is magyar nyelven adassanak be; csak az iránt nem tudtak megegyezni, vajjon a tótországi három megye sérelmei a Magyar- vagy Horvátország sérelmei között küldessenek-e fel? S csakugyan a nevezett megyék sérelmei majdnem fölterjesztés nélkül maradtak, azonban szerencsére két vagy három megye akkor friss gravameneket küldött fel követének s a három megye képviselőjének rimánkodására, azokkal együtt küldettek fel a tótországi sérelmek, de magyarul ám!

Ily állapotban volt mult országgyűlésen a dolog, t. i. a deák nyelv rendszerint figyelem nélkül mellőztetett. Mult országgyűlésen ugyanis siettették, hogy a törvényeket deákra fordítsuk le; mi azt mondók: «nem tesszük, ha süttet, főzet is ő Felsége», s nem is tettük s kénytelen volt a Cancellária néhány benedictinust felvinni Bécsbe, kik ott egy szobába csukva lefordíták úgy, hogy ha Cicero feltámadna és elolvasná, elsikoltaná magát belé. Nekem egyébiránt nem itt volna a helyem (jegyző lévén, az elnökség s egyházi rend során, az ezek számára készült emelvényen állt), de miután a t. Rendek kegyessége ide felparancsola, nehogy azt higyjék, hogy a tisztelendő urakkal egy véleményben vagyok, kénytelen vagyok néhány észrevételt tenni. Követtársam a clerust azzal vádolá, hogy a rescriptum kiadásában részt vett, mit a kalocsai káptalan tisztelt követe azzal akart megczáfolni, hogy azt hatalmasan pártolá. Azt is mondá a kalocsai káptalan követe, hogy bizzunk a nagy urakban. De bizony ma már *csóválva* szoktuk azokat tisztelni. A leiratban felhozott törvényeket is a főtisztelendő urak úgy elmagyarázták, mint néha a bibliát szokták. Nem mondom én, hogy a clerus csinálta a leiratot, csak azt állítom, hogy ha akarta volna, el is maradhatott volna. Éppen azért felszólítom a clerust, hogy ha hajdan Áron vesszejét felvirágoztatni tudták úgy, hogy annak száraz galyján mandola termett, tegyenek most is egy kis csodát, eszközöljék ki e leirat visszavonását. A fejedelem személye

most is szent, de a ministerek bizony kissé nagyobb kritika alatt állanak, mint hajdanában. II. Fridrik azt mondá, hogy ha a ministernek lelkiismerete van, el kell kergetni, mert akkor nem tud szolgálni. Ismerik-e ministereink a nemzetet? Bizonyosan nem! mert ha megtörténik, mit rebesgetnek, hogy eloszlik az országgyűlés, a kormánynak fog beletörni a bicskája. 1821—22-ben elfogatták a magistratusokat, s mi lőn belőle? «dolebant paterno cordi, quæ facta sunt». 1836-ban ismét rákezdték a nótát s miután a királyi tábla elég halotti prédikációt hallott, a jó fejedelem követte szive hangját s megszünteté az actiókat. Örömest szeretnénk mi is jobb állapotban lenni, de ha másképpen nem lehet, így is elnyomorgunk; de a kormánynak okvetlen szüksége van reánk.

És ha mégis haza kell mennünk, kérem Szepes követét, mondja meg a referendárius s más ott fenti uraknak, kik az eféle leiratokat stilisálják, hogy máskor hagyják ki a leiratból a «perchari Hungari» szavakat, mert az gúny és senki azt elhinni nem fogja. Franciaországban, az egy Sullyt kivéve, minden ministerek azt tanácsolták a fejedelemnek, hogy a néppel jót ne tegyen, de a fejedelem, IV. Henrik, azt felelte nekik, hogy tanulják meg, miként egy kanál mézzel több legyet lehet fogni, mint 20 tonna eczettel. Mondják meg ő Felségének a felirásban: segítsen míg panaszolkodunk, s ne várja, míg érzékeink eltompulandanak.*

Semsey Béla (Abauj megye): A határozat mellett nyilatkozik és nem enged senkinek a nemzetiség kérdésében, csak a bajonetteknek.

Majláth (Baranya megye): Mindenekelőtt fájlalva említé, hogy az előbbi napon szónoklottak közül egy, kit kora, tapasztalása, a parliamenti szabályokkal megismertethetett, ezek mellőzésével ellenfelei szándékának tisztaságát vonta kétségbe. Ő az ellenfél minden egyes tagjáról hiszi, hogy mindenkor, de főleg e kérdésben minden mellékes érdek mellőzésével, egyedül utasítása s ennek hiányában szivének sugallata után cselekszik, de viszont igényli, hogy amaz érdemes követ is azon morális erőt, melyet magában rejleni vél, másokban is tegye föl, főleg midőn ellenkezőre positiv oka nincs. Bentham, a parliamenti taktika ősapja, határozottan rosszalja az okoskodás azon nemét, mely az ellenfél szándoka tisztaságát vonja

* A kedves öreg Palóczy bácsinak jelen beszédében tett kedélyes megjegyzései, mint a «Hirnök» is mondja, az egész közönséget élénk kaczajra fakasztották s a komoly tárgyban kifáradt elméket villanyos hatással élénkítették.

kétségbe, mert az okoskodás e neme könnyen visszatorlásra vezet és oly jeleneteket idézhet elő, melyek által e hely méltósága s az ügynek, melyet véd, szentsége veszt.

Ezután Komárom követének, (Ghyczynek), kit parlamentárisabb ellenének tart, válaszolva, bebizonyítani igyekezék, hogy az alapzat, melyre tegnapelőtti okoskodásait építette, nem volt ingatag, s a helyzet, mely a kir. leiratra alkalmat adott, csakugyan nem volt normalis; miután Horvátország követei már ötödfél hónapja, hogy a Tábla tanácskozásaiba vagy éppen nem, vagy csak néma szereppel vesznek részt. Hogy jogilag sem volt a Tábla normális helyzetben, legjobban bizonyítja az, mert arról határozott, miről maga is elismeré, hogy az hozandó törvény anyaga, miután a magyar nyelv iránt fölterjesztendő törvényjavaslat 1. §-ában a magyar nyelvnek általános törvényhozási nyelvvé alakulása kivántatik, a FőRR.-kel váltott üzenetekben pedig nyilván kijelentetett, hogy a követek mily nyelveni felszólalása is ez általános kifejezés alá foglaltatik. Mondá továbbá Komárom követe, hogyha mindig az erősebbnek kellene engedni, úgy az erő a gyengeségben feküdnék s megfordítva. Szép és elmés gondolat, de való csak akkor lenne, ha szóló általános szabályként állította volna fel s nem a feladott körülményekre s ez egyes esetre alkalmazta volna. Mondá továbbá Komárom érdemes követe, hogy a kormány erősebb nálunk, még sem enged, tehát miért engednénk mi? Mellőzve azt, hogy azon viszony, mely a két testvér hon közt fennforog, egészen különböző attól, mely a kormány és nemzet közt létezik, utasítja a követ urat némely, a szólóval ellenvéleményű szónokok, különösen Borsod követének beszédére.

Más követ urak azt mondják, hogy az illyr mozgalmat nem hiszik reactió szüleményeinek lenni; ezekkel kezet fog, de azon hozzáadással, hogy azok nem egyedül a visszahatás eredményei. Az illyr mozgalmak visszhangja azon szellemi mozgalmaknak, melyek egész Európán keresztül rezgettek, miként az ottani állapot kifolyása azon kérdésnek: vajjon a történeti jogok fennálljanak-e sértetlenül vagy feláldoztassanak a mindent nivellálni óhajtó theoriák igényleteinek? Kifolyása azon kérdésnek, mely a Spanyolhon bask tartományaiban oly hőn, oly lelkesedéssel, de egyszersmind a közhaza oly tetemes kárával s annyi vérengzéssel vitattaték meg. Van mégis ez állapotnak egy oldala, mely tisztán nyelvbeli reactionalis jellemű és ez azon sajátságos alliance, mely a dialektusra, vallásra, institutiókra s jellemre nézve oly igen különböző felső-magyarországi szlávok és a horvát-slavon illyrek közt rövid idő előtt keletkezett és mely a ma-

gyar elem gyülöletében pontosul. Ez egyenesen szüleménye a visszahatásnak; eredménye azon fonák lépéseknek, melyek némely tulbuzgók által eszközlésbe vétettek. Erre nézve kivánná szóló a lelkesedést nem kizárni, nem is hideg számolással felváltani, hanem komoly, érett megfontolással mérsékelni.

Tolna követe beszéde első részében Austria jövendőjéről értekezett hosszan s érdekesen. Szóló nem akarja őt e térre követni, mert azt hiszi, hogy amúgy is lesz még elég alkalom e kérdést ex professo fejtegetni. Előadására csak azon megjegyzést teszi, hogy azon kapcsok sorából, melyek szerinte az austriai birodalom polyglott álladékait egyesíthetnék, egyet kifelejtett, és ez szóló vélekedése szerint: az érdekegység. Hite ugyanis az, hogy ez anyagi és önző században egy nemzetnek sem lehet kereskedési jövendője, egy sem hozhatja ipari kifejlését azon fokra, mely kivánatos, ha az nem erős, nem hatalmas. Egyenkint véve, az austriai birodalom részeinek egyike sem bír oly nyomatékkal, hogy magának a fent érintett állást kivívhatná; összesen pedig Europa egyik fő hatalmasságát képezik. Valamint tehát Austriának érdekében fekszik egyesülni Magyarországgal kereskedelmi tekintetben, úgy Magyarhonnak kereskedési jövendője is az egyesülés által föltételeztetik. A diæta eloszlatásának rémkénti emlegetéséről azt mondja szóló, hogy ily okoskodás csak gyáva lélekre hathat, nemesebb kedélyeket legfeljebb ingerelhet.

Tolna követe a külhoni hirlapczikkeket érinté, s ezekben is rossz szándékát látja a kormánynak. Szóló is megvallja, hogy sokszor botránkozott azon ferde tudósításokon, melyek hazánk ügyeit illetőleg a külföldet elözönlik, bár ő nem látja e czikkekben azon egyoldaluságot, melyet az érdemes követ látni vél, minthogy, ha az augsburgi ujságban adatnak is némelykor czikkek, melyekről sejdíteni lehet, miképp a kormánynak, ha nem befolyása, legalább passiva assistentiája mellett bocsáttattak közre, de viszont a lipcseiben vannak oly czikkek, melyekre ilyest fogni egyáltalán nem lehet. Egyébként az ily czikkekre nézve azt hiszi, hogy ha valók s igazak, türni kell, ha nem, azokat meg kell vetni, Tacitus aranyszavai szerint: «Spreta exolescunt si irascere agnita videntur.»

Befejezésül még némi általános nézeteket fejtett ki szóló követ nemzetiségi viszonyaink felett. Honunkban a magyar után két nemzeti elem érdemel említést, ez a szláv és német. A német elem az értelmiség, az ipar, szorgalom bevándorlott képviselője, a német elem jelleme minden nemzethezi símulás, melynél rendet, nyugalmat és a törvénynek minden önkény ellen biztosító oltalmát talál. Azért,

bár ritkán oszlatva, még ritkábban oszlat. A szláv elem hódított és így, bár a seb, mely neki önállásában üttetett, századok lefolyása alatt behegedt, visszamaradt mégis azon nyom, melyeket a tövis fulánkja hagyott. Hozzájárul az is, hogy a szláv sebesebb véralkatánál fogva ingerlékenyebb, és így a szláv elemre kell főleg nemzetiségi viszonyaink elintézésében szemügygyel lennünk.

Nem akar szóló többé a többség által már alkalmasint eldöntött kérdéshez szólani, de figyelmezteti a Rendeket, hogy bárhogyan intéztessék el az ügy, mindenesetre csak palliativ orvoslás leszen. E kérdést még ez országgyűlésen rendbe kell hozni s a honunkbeli szláv elemmel, de főleg különajkú melléktartományainkkal kibékülni. Mert ha ez országgyűlés eloszlik a nélkül, hogy e tekintetben a kedélyek megnyugtatva, a béke helyreállítva volna, el lesznek hintve magvai a statuskötelékek megoldásának, melyeket, ha valaha, most oldani sem czélszerű, sem üdvös.

És ha majd bekövetkezik azon időszak, melyet Custine marquis Oroszországról irt munkájában, mint távol fekvőt, de kétségkívül jönni fogót, jóslói ecsettel fest, midőn az észak népének árjai megunva rideg bölcsőjüket, s Európa civilisatiójának tűzhelyén melegedni kivánva, e civilisatió másodszori előfalát megrohanják, akkor mi a hosszas béke karjai közt álomban ringatva, fényüzés által elpuhulva könnyű martalékukká válandunk, ha az elválasztó órában e hon lakosit egy sziv, érzés, érdek nem egyesíti. A nemzetiségek küzdelmének két vége lehet: hódítás s alárendelés, vagy frigy s békekötés. Az első, ha a hatalom kezünkben van, kényelmes s pillanatig kielégítő, de a jövendőt nem biztosító; a másik hosszabb, kelletlenebb, sok önmegtagadást s türelmet igénylő, de biztos sikerű. Az elsőt csak absolut hatalom viheti végbe, mert csak ennek vasvesszeje s consequens energiája képes azon akadályokat legyőzni, melyek a kivitel elébe gördülnek; a másik ösvény alkotmányos nemzethez illőbb, rögös ugyan, de czélravezető; a koszorus lantos gyönyörű sorai szerint: «nehéz az út, de czélra visz; nehéz pályán szép küzdeni.»

Jozipovics (Túrmezei gróf): Minthogy a horvát nemzetnek, mint igazi horvát, jót kivánok, azért nem pártolom a leiratot. Hogy ily, a magyar nyelvet gyalázó rescriptum érkezett, nem csodálja, mert az német és cseh urak befolyásával történt; de csodálja azt, hogy e Táblánál akadnak pártfogói. Ő, mint már többször is kijelenté, sem a horvát követeket, sem azoknak utasítását törvényesnek el nem ismeri s kérdi, hogyha nem fél a kormány az ellenkező utasítástól, miért nem tartott új tartományi gyűlést, melyen a bonyolódott állapotot

okozó ferde utasítást visszahúzván, jó utasításokat hoznának. Ő többet nem is szól, hanem röviden pártolja a felirást, mint Gömör.

Komáromy György (Bihar megye): Nagyon sajnálom, hogy, midőn Bihar felszólíttaték itt nemléte miatt, Beöthy igazságot dörgő szavai helyett gyenge szózatomat lesznek kénytelen a tek. KK. és RR. hallani; de e fontos tárgyban még szavam gyengeségének érzete sem tartóztathat vissza a polgári kötelesség teljesítésétől.

Nem szólok a kir. leirat styl-, modor- és törvényességéhez, ezt Pest, Borsod és Csongrád úgy is eléggé kifejték; annak mutogatásába sem ereszkedem, hogy magyar országgyűlés csak magyarul tanácskozhatik, mert erről vitatkozni — küldőim s én hisszük — szégyen, gyalázat. De szólok Austria kormányának úgy a trón, mint a magyar nemzet irányában egyiránt káros és ferde politikájáról. Igen is, mert e leirat, mely a magyar nyelv s így nemzetiségünk ellen van intézve, nagy bizonysága azon európai gyanunak, hogy az austriai ministerium a hódításban telhetetlen; észak kívánságait legyezi s politikáját nem Austria, hanem Pétervár érdekei határozzák, szóval kimondom: mûszka megvesztegetés alatt, orosz zsoldban áll. Igen, tek. KK. és RR., vessünk csak egy pár figyelmes pillanatot a történtekre s látni fogjuk, hogy az austriai kormány 1830-ban minden befolyását oda fordította, hogy a lengyel nemzet, Europa, de különösen a bécsi trón első védbástyája, a pétervári czélok útjából leromboltassék s ez által Magyarországot az északi óriás tátongó szája eleibe helyheztesse; most pedig e leirattal oda számít, hogy a magyar elem meggyengítésével később oda irányozhassa munkálódásait, hogy ezen utolsó védfal is a nemzetiség elhunytával, az orosz érdekek előtt élettelenül összerogyjék. Valójában különös helyzetben vagyunk! Fölhívom az uralkodás figyelmét: 1830-ban Austria érdekéért, kormánya ellenében, a lengyel nemzet föntartása mellett nem épp azon ellenzék vívott-e, mely ma a magyar nemzetiségért ugyanazon kormány ellen, a trón és saját érdekében küzd? Nem szükség megemlítenem, mint játszotta ugyanezen kormány az aldunai s görög sympathiát orosz kézre; mindezek tek. KK. és RR. méltán megerősítenek bennünket azon gyanuban, hogy azon jószándékú magyarok igyekezetét, kik a trón közelében állanak, hozzá nem hív, tőlünk idegen kormánya Austriának, mindig és mindig meg fogja gátolni. Vagy talán azért állította elő a kormány az illyr mozgalmakat, hogy ez által tőlünk a tengerpartokat elszakítsa s így minden kereskedést lehetetlenné téve, velünk nyomor és szegénység zsibbasztásai között az alkotmányos életet megunassa s majd önkényt ajánljuk alkotmányunkat kereskedés s vagyoni jólétért cse-

rébe? De e terv is rossz, s az uralkodáshoz éppen úgy, mint a nemzethez hűtlen, mert a magyar alkotmány az austriai trón élete. Vagy talán az illyr mozgalmak rettenték meg annyira, hogy a magyar nemzet legszentebb igazait kész megtámadni? De jusson eszébe a kormánynak, hogyha a maroknyi illyreknek van félholdjuk, csillagjuk és vörös sapkájuk, nékünk is van kettős keresztünk és hármas halmunk, mit ha zászlóinkra tűzve a honban körülhordunk, agitátiónk a béke határai között is félelmesebb leend, mint az erőtlen illyr fenyegetődzések.

Én, tek. KK. és RR., pártolom a felirást, maradok a határozat mellett, nem fogadom el a kir. leiratot; nem, mert én nem osztom Pest követe s tisztelt barátom véleményét, ki azt mondá: «quid mihi interest» stb., mert én senkinek sem szolgálok, s valamint soha a muszka ukázoknak térdet nem fogok hajtani, úgy a kormány törvényellenes leiratait sem fogadom el.

Orosz Elek (Ung megye): A rescriptumot törvénytelen tanácsadók rossz befolyása eredményének mondván, a határozatot pártolja.

Medgyesy (Váczi káptalan követe): Nagy zaj lévén, kéri az elnököt, hogy csendet eszközöljön.

Elnök kijelenti, miként azt tenni nem képes.

Medgyesy (folytatja): Semmi dolga a kormánynyal, mert a leiratban Ő Felsége van aláírva. *(Zaj. Olgyay elnök azt tanácsolja neki, hogy ne szóljon míg csend nem lesz, mit eszközölni ő már nem képes. Klauzál pedig felszólítja a hallgatóságot, feleljen meg nevének s tekintse az «Allg. Zeitung» utolsó számát, melyben gaz elleneink oly gyalázatos színben festenek bennünket.)*

Medgyesy (folytatja): Ő Felsége nem csak executiva, hanem inspectiva potestas is. Borsod követének azon historiai bőséghez, mely nála egészen vérré, nedvvé vált, egy kis türelmet is kiván; emlékezteti mi történt 1241-ben a Sajó mellett, s mi okozá az akkori nyomort? a királynak a nemzetteli egyenetlensége.

Békássy (Vas megye követe): Elállván a határozattól, csak a felirást pártolja.

Fejérváry Miklós (Hont megye követe): A királyi leiratnak egy igen jó oldala van, az t. i., hogy megmutatja: van-e erő a nemzetben vagy nincs; ha van erő, akkor bizonyosan kivívja a haladást; ha pedig nincs, méltó, hogy elveszszen. Pártolja Nógrádot.

Bezerédj Miklós (Veszprémi káptalan követe): Annak megmutatására, miként a kormány nemzetiségünknek nem ellensége,

figyelmezteti a Rendeket, miszerint a felséges család több tagja, a nyilvánított nemzeti kívánat folytában, a magyar nyelvet jobban tudja, mint némely magyar uraink.

Borsod megye (Szemere) követének azon előadására, hogy ha e papság hivatásának megfelelne, ilyen leirat nem érkezett volna, feleli, hogy az akkor állana, ha be lehetne bizonyítani, hogy a papság eziránt megkérdetett és rossz tanácsot adott.

Borsod megye másik követe (Palóczy) azt mondá, hogy múlt országgyűlésen a deák fordítást benedictinusok készítették; ő pedig úgy tudja, hogy a debreczeni iskolából felhívott tudós professorok fordították. A magyar nyelv pártolását illetőleg megjegyzi, hogy e tekintetben az evangelikusokat is lehet vádolni, ugyanis a reformatusoknál a debreczeni iskola nem régen is deák nyelven adá ki iskolai bizonyítványait, a lutheranusok pedig egyházi schematismusaikat jelenleg is deák nyelven bocsátják a világ elibe.

Tagadja azt, mintha nyelv és nemzetiség egy lennének. Nemzetiség nem a nyelvben áll, hanem a haza érdekeinek buzgó érzésében; puszta nyelv az igazi hazaszeretetet előidézni nem képes. Nem volt nyelvegység a római köztársaságban, mégis nagygyá lőn. Korunkban pedig Dániában s Hollandiában ma is három, Belgiumban pedig kétféle nyelv használtatik a tanácskozásokban. Annak okát pedig, hogy a papságot korszakunkban olyannyira vádolják, abban találja, hogy a vallási fanatismus helyett a politikai fanatismus állott elő. — Ő a kir. leiratot Baranya és Szepes szellemében elfogadja.

November 19-én vasárnapi szünet.

---

104. Kerületi ülés.

1843 november 20-ikán.

Elnökök: Batthyány (Nyitra), Ragályi (Gömör). *Jegyző:* Palóczy.
Tárgy: Kir. leirat a horvát követek latinul szólhatása iránt.

Petrik (Székesfehérvári káptalan követe): Statutumok, míg hozzájok kir. jóváhagyás nem járul érvénytelenek, s ezért a határozattól eláll.*

* Ezen szónokról a «Pesti Hirlap» 30-dik száma 812-ik lapján azt mondja, hogy «egy káptalani követ nyitotta meg az ülést, kinek azonban szavai a zajban teljesen elhangzottak».

Horváth Simon (Ung megye követe) (Nagy zaj és kaczagás közt): Ellentmond azon nyilvánított elvnek, miszerint a törvényhozó hatalomnak alá van rendelve a végrehajtó hatalom s megjegyzi, miként Ő Felségének a törvények megtartását parancsolni nemcsak joga, de kötelessége is. Hanem kívánja ő, hogy a nemzetiségi kérdésben maga a kormány jó példával menjen elől s magyarul szóljon leirataiban. Abban nem lát törvénysértést, hogy a követek voksukat deák nyelven adják, azonban, ha e nyelven akarnának tanácskozni, ő volna az első, ki a végzés fentartását sürgetné.*

Zsedényi (Szepes megye követe): Sajnálja, hogy e kérdés annyira felingerli a kedélyeket, s teljesen hiszi, hogy az érdemes szónokok a hon s királyukhoz, kitöréseik daczára is hivek; sőt képzeli, minő kínokat kell szenvedniök, midőn hazánkat más haladó nemzetekkel hasonlítják össze. Most azonban nem ily felindulási illusiókra, hanem életbölcsességre van szükség. Pedig ő csak az érzés, nem a hideg komoly ész szavait is hallá; és a nemzet, mely ekként hintázza magát képzelt álmaiban, könnyen úgy járhat mint a prücsök, mely nyáron dalol, télen pedig éhezve koplal. — Ki a szív ömlengezései közt hoz törvényt eszély helyett, s érzés által kormányoztatja magát: az legjobb ember lehet ugyan, de a jövendőség áldani nem fogja. Noha másrészről meg kell vallani, hogy a RR. szavaik által akarják enyhíteni azon keserüséget, mely méltán támad hazánknak nem sok örömöket nyujtó helyzete felett! De kérdi: e czélra az-e a feladat, hogy felingereljük a kedélyeket, minden hibát a kormányra toljunk, borsot törjünk mindig orra alá s port hintsünk a nemzet szemébe? Igy megnyilik előttünk a sír, melybe temetendjük nemzetiségünket s talán későn látandjuk be, hogy negédességünkön uralkodnunk kellett volna.

Hallott szót emelni nemzetiségünk veszélyeztetéséről. A leirat, véleménye szerint, inkább szilárdítja a nemzetiséget, a követeknek alternativát nyujtva, magyar vagy deák beszédre; kezet fog a lényegre nézve, csak a formában különbözik és egyáltalában nem mond többet, mint a május 24-iki ülésben némely követ urak; ott nem akarták kényszeríteni a követeket a magyar szólásra, sőt a zágrábi kanonok felszólalásakor Borsod követe (Palóczy) kijelenté, miszerint Horvátországra nézve lényeges ok forog fenn eltürni a deák nyelvet, ez azon-

* «A «Hirnök» azt mondja róla, hogy szinte a kir. leirat mellett nyilatkozott, a mennyiben t. i. a folytonos zsibongás közepett szavainak értelme kivehető volt.

ban nem lévén a zágrábi káptalannál, a magyar szólást követelte. Pest érdemes követe (Ráday) pedig nyiltan kijelenté, miszerint kénytelen lesz indítványt tenni egy törvény alkotására, hogy a követek a magyar nyelveni felszólalásra köteleztessenek. Igy tehát, ha anathemát kiáltunk a kormány ellen, magunk is alája esünk. Főkérdésnek látja, vajjon sértve van-e a követi Tábla autonomiája, mely szerinte abban áll, hogy végzést hozhasson; de csak olyast, melynek sikert szerezni képes. Azonban midőn szuronyokat, kényszerítést emlegetnek, meghúzzák a lélekharangot semmiért! Ily nyilatkozatok után legfeljebb csak halhatatlan Kölcseynk e szavai juthatnak eszünkbe: Oh! sujtásos nemzet!

Hallá emlegetni a kormány iránti bizalmatlanságot. Mindenekelőtt megjegyzi, hogy politikai létünk súlypontja nemzetiségünkben rejlik, azonban mi leend ebből, ha a kormánynyal kezet nem fogunk? Kétségbe nem vétetett a kormány akarata; ha való, a mint csakugyan való, hogy Austria jövője nagy részben Magyarhontól függ, úgy saját érdekében áll nemzetiségünket pártolni. S mi ellenben a mi hivatásunk? Azon orosz elem, mely dúlja már érdekeinket Szerbiában s a Havasalföldön, szükségessé teszi a kormány iránti bizalmat. Tudja, hogy a kitörések nem a fejedelem ellen irányozvák, mert az austriai ház volt az, mely a magyart megszabaditá a török iga alól *(Zúgás.)*; elesett németek csontjai felett virul mostani jólétünk is; a civilisatio terjedését a német elemnek köszönhetjük; hanem érdeklik azon kitörések egyenesen a kormányt. *(Igaz, igaz!)* Ezt azonban általánosan, s nem ez egy tetből kell megitélnünk. Ki fogja tagadni, hogy az utolsó három évben többet haladt a nemzetiség mint azelőtt 20 év alatt? Tehát a kormány a nemzetiségnek nem ellensége, sőt nem is volt soha; ő utasítá vissza a 200 evang. papnak folyamodását, ő rendelé a magyar nyelvnek a horvát iskolákbani taníttatását. Neki meggyőződése, hogy ott óvakodnunk szükséges, hol több a szláv mint a magyar. Idézi Deák Ferencznek a zalai gyülésen azon kérdés tárgyalásakor tartott beszédét, miszerint a polgárok magyarul tudjanak; ő ugyanis óhajtja, hogy a magyar nyelv csak lassanként tanítással hozassék be, s még a præclusi terminust sem pártolá. Annak okát, hogy a kormány Horvátországra a magyar nyelvet tolni nem akarja szóló, nem ott keresi, hol az előbbi szónokok. Európában három fő népfaj létezik: német, román, és szláv, mert a magyar, bask stb. fiók néptörzsökök még eddig olvasztói képességet kifejteni nem tudtak. A szláv kétfelé ágazik, északi és déli szláv, mely utóbbiakhoz a lengyeleket is számitani lehetvén inkább orosz és nem

orosznak nevezhetni. A nem orosz elnyomatván az orosztól, vagy annak elnyomásától tartván, a német és román elemek pártfogása alá vonul, s ezen pártfogást megtagadni annyi volna, mint az orosz hatalmat gyarapítni.

Érzi s látja ezt azon északi hatalom és ezért a déli tartományok felé nyúl, hol nyelv- és vallásviszonyok miatt sympathiára számol. Az orosz messzelátó politikával s azon erkölcsi felsőbbséggel, melyet a keleti hitű népek fölött bir, ügyesen fogta fel czélzatát; de szóló véleménye szerint egyet kifelejtett számításából, t. i. a déli szlávok, ha katholikusok, igen jól tudják, hogy az orosz elem maga mellett más vallást nem tűr, s ha nem katholikusok, akkor is tudják, hogy az orosz alatt semminemű szabadság nem díszelghet, s utóbb más nyelvbeli dialektusukról is le kell majd mondaniok, mint Lengyelországban történt. Ezen két érdeket fogta tehát fel az austriai kormány: a vallást és nyelvet, hogy az északi és déli szláv népfajoknak egyesülését akadályozhassa és hogyha Horvátországot vallás és nyelv közé szoritja, az eredmény nem kétséges, mert a vallást legyőzi a nemzetiség. De hogyha állásukkal megelégedve bírni fogják azt, mi nekik távolban lobogó gyanánt mutattatik, ha meg lesznek arról győződve, hogy mi magyarok az azon elem ellen nyujtandó segedelmük jutalmául nemzetiségök feláldozását nem kivánjuk, akkor, ha van bennök legkisebb erő, velünk fognak harczolni.

Ezen hiedelmet adni a déli szlávoknak a kormány feladata; neki tehát Magyarországban tetőtől talpig magyarnak, Horvátországban főleg szlávnak, s csak mellesleg magyarnak kell lennie. És így jelen leiratban a nemzetiség veszélyeztetését látni, annyi, mint a nemzet szemébe port hinteni.

Andrássy (Esztergom megye követe): Megjegyzi, miként a törvényhozó testnek kötelességében áll temperálni a lélekismeretet, s noha szabadságában áll a Rendeknek el nem fogadni a leiratot, a kormánynak, mint végrehajtó hatalomnak kötelessége visszavezetni a törvényhozást természetes korlátai közzé, ha azokon túl csapongana.

Szentpály (Ugocsa megye követe): Több adattal czáfolá meg azon több izben nyilvánított állitást, miszerint a kormány, vagyis uralkodóházunk három századon át hidegnek, sőt ellenségesnek mutatkozott nemzetiségünk s különösen nyelvünk iránt. Kiemelé, hogy első Ferdinánd az ország határán, Farkasvölgynél, Báthory Istvántól magyar beszéddel fogadtaték; a még hazánkba lépte előtt német nyelven kiadott nyilatkozatában megigéré, hogy a magyar

nyelvet s nemzetiséget előmozdítandja, s kivánatit az ország Rendeinek magyarul terjeszté elő. Egyik törvényczikkéből is kitetszik, hogy az ő magyar cancelláriája magyar parancsokat adott ki, mivel abban az rendeltetik, miszerint azon parancsoknak nem engedelmeskedők bünhődjenek. Fia, Miksa, elfogadá a ref. lelkész Erdősi (Silvester) által magyarított szentírás ajánlását s kiadását elősegité; az ország Rendeihez tartott beszédeit magyarul is előadatá, s ezen szokást megtartá II. Mátyás, I. Leopold, III. Károly, sőt Mária Terézia is. Rudolf alatt a zsitvatoroki békekötés magyar nyelven szerkesztetett, s a kamarai tisztek 1580—1810-ig magyarul tevék le esküjöket. III. Ferdinánd alatt a kir. kamara magyarul levelezett. Felhozá szóló, miszerint ő a szepesi kamara igazgatóságának 1641 szept. 19-én Szatmár városhoz intézett magyar levelét eredetiben látta. Mária Terézia többi közt az Erdélyből Veszprém megyébe átköltözött Szabó család nemes levelét magyar nyelven adta ki. II. József rendeleteit nemcsak latin, hanem magyar nyelven is vonta vissza. II. Leopoldtól az ország Rendei a biztositék-okirat 22. pontjában azt kivánták, hogy a diplomatikai nyelv latin legyen; azonban a bölcs s nyelvünket pártoló király abban nem egyezék meg, s kormánya alatt az 1790 : 16. s 67. t.-czikkekben történtek az első intézkedések a magyar nyelv míveltetése iránt. Fenséges Nádorunk a nemesi fölkelt sereget magyar nyelven szólitotta föl, s fenséges neje az orsz. Rendek üdvözletére mindig magyarul válaszolt. Midőn 1817-ben b. e. Ferencz királyunk erdélyi útjában a kormányszéki tanácsban elnökle, nem engedé meg, hogy az ott szokásos magyar nyelv helyett az előadás, mint az előadó akará, német nyelven történjék. Az 1825-iki országgyűlés kivánta, hogy a magyar testőrsereg számadásai magyar s latin nyelven vitessenek, de Ő Felsége azt adá válaszul, miszerint azok csupán magyarul vitessenek. Midőn az 1836-ban honfiusított Sternfeld őrnagy fia Pozsony megyéből magyar testőrnek ajánltatott s bizonyítványaiból kitetszett, hogy magyarul nem tud: a nevezett megyének meghagyatott, hogy csak oly egyedeket ajánljon, kik a magyar nyelvnek birtokában vannak. Most dicsőségesen uralkodó királyunk már 1840-ben rendelé, hogy az uralkodóház tagjai a magyar nyelvben oktattassanak.

Mindebből, mond szóló, világos, hogy a fennebbi állítás alaptalan, s ő reméli, hogy felséges királyunk a nemzet kivánatát ez alkalommal is megérteni s a Rendeket arról ujólag meggyőzni fogja, miszerint ő mind nyelvünket, mind magunkat szereti.

Rohonczy (Sopron megye követe): E székről (Nagy Páltól) hangzott hajdan hatályosan azon igazság, miképp elvesztett szabad-

ságot és alkotmányt egy óra alatt vissza lehet nyerni, de eltünt nemzetiséget nem ébreszthet fel többé, nem teremthet újra semmi hatalom. Előttünk a tér, a melyen terjeszthetjük nemzetiségünket; veszthetünk pedig a megsemmisülésig, s mint a nemzet képviselőinek főkötelességünk megtartani vérünket, s nemzeti lételünket. Baranya követe főkapocsnak a nemzetek között az érdekegységet tartá, de ennek a nemzetiséget alárendelni nem szabad, s az nem is elég kapocs, mert az ily hideg számításból eredt egység, hasonló egy chemiai vegyítékhez, mely csak addig szilárd, míg rokonabb anyag nem jő közzé. Csak azon egység lehet biztos, melyhez a szív heve járul.

Szepes érdemes követe bennünket, kik vele egyet nem értünk, sújtásos nemzetnek nevezett. De bizony az ő előadásában sincs más, mint sujtás és vád. Kérdem: mi okozta a Rendek ingerültségét? A leirat és az érdemes követ Pythiája, ki mindenfelé hirdette az országgyülés eloszlatását. És vádol bennünket, hogy mi a nemzet szemébe port akarunk hinteni; ámde hiszen éppen ő akart port hinteni a nemzet szemébe akkor, a midőn a május 24-iki és junius 20-iki határozatoknak egymással összeütközését akará megmutatni. Port hintett végre akkor is a nemzet szemébe, midőn Deák Ferencz szavait felolvasá, mert hiszen azok egészen más belső viszonyokra, nem pedig irántunki állásáról mondattak általa. Azért kérdem Szepes érdemes követétől: ki akarta elfojtani a horvátoknál a nemzetiséget? Bizony senki.

És ha volt is ingerültség s ha voltak a keserűségnek is fulánkjai, azok a nemzetiség melletti hazafiúi buzgalomból eredtek, és eredtek a leirat okozta fájdalomból. Mert valóban mi magyarok hasonlítunk az éhezőhöz, ki telt tál előtt űl, de kinek az étket csak kis adagokban adogatják oda; mert a magyar nemzetiségnek cseppenként adott engedmények tantalusi étvágyat gerjesztenek a nemzetben, s ezért a szenvedélyesebb kitöréseket csodálni nem lehet. A végzés mellett kell tehát megmaradnunk és pedig annyival inkább, mert hiszen Szepes érdemes követe tücsökhöz is hasonlított bennünket; hogy tehát télben is legyen mit ennünk: mind télben, mind nyárban gondoskodjunk nemzetiségünk felől.

Szeghő József (Csongrád megye követe): A kérdéses ügy fontosságához képest annyira tárgyaltatott, hogy ahoz a nemzeti lelkesedés szava férhet csak egyedül, éppen azért hallgatni egy lelkes magyarnak sem szabad. Véleményem szerint tehát a rescriptum nem csak törvénytelen, igazságtalan, de tapintat nélküli is. Törvénytelen, mivel az ezen Tábla jogszerű belső rendelkezésébe való jogtalan avat-

kozás; igazságtalan, mivel ha elhallgatnám is annak egyoldalú panaszra történt keletkezését, elég annyit mondanom, hogy a magyarok királya nevében adatott ki; tapintat nélküli, mivel elárulja a kormány működésének kisszerüségét; jelesen azt, hogy a népszerüséget színlő királyi előadásoknak hathatósan megkezdett tárgyalását igy leplezve kívánja gátolni, tudván azt előre, hogy a nemzetiség megtámadásával életerére talál a magyarnak, és igy országgyülési oszlás, ezzel pedig a királyi előadások enyészete következhet, mely miatt a felelősséget magáról a tekintetes KK. és RR.-re háríthatná. Kifelejté azonban számításából azt, hogy azon nemzet, mely nemzetisége terjesztésének minden lépését véradóval szerzé, megszokta már az ilyen vásárt.

És ha ezen nagy reményü országgyülés a nemzetiség megtámadása miatt eloszlanék, a keseredett nemzet átka a megtámadót érné, a nemzetiséget védő követ pedig a szeretet karjai közzé váratnék haza, mely szeretetet megtanúlhatná valahára a kormány is becsülni, és első kötelessége lenne minden kormányférfinak, fejedelmének azt tanácslani, hogy azon népbe bizhat csak, hol nemzetiség uralkodik és oly nép melynek nemzetiségét egyéb érdek felül múlhatja, nemzet nem lehet, hanem szolgává válik, a szolga pedig urat könnyen cserél. És mivel oly nemzet részese lenni nem vágyok, nemzet, és pedig magyar nemzet tagja akarok lenni, azért a magyar nyelv iránti határozat megtartását kívánom és e szerint a felírást csak azért óhajtom, hogy legyen módja a fejedelemnek helyre hozni azt, mit a ferde felfogásu tanácsosok elrontani törekvének, és igyekezzék fentartani a magyar nemzetiséget, mely nem egyszer vontatta ki a sárból az austriai házat; mely nemzet, habár megszokta is tűrni szegénységig sértett állását, de nemzetisége elnyomása ellenében a lelkesedést mindenkor megmutatá, hogy él még a magyar és vére nem drágább nemzetiségénél.

Nehány szóm lenne még a kormányról, de annak közelében magán érintkezésből ösmerek egy pár kegyelmes urat, és ha ezek lelkületéből kellene itélnem, hitem veszhetne az emberiség jósága felől; azért itélni felettök inkább önlelkiismeretöket hagyom.

A hatalmas clerus is másként védhetné a nemzetiséget, mint e napokban történt előadásai mutatják; pedig az országnak nyolczad része vagyon birtokukba, két milliónyi nép szolgál tehát nekiek a nehéz népoktatási munka jutalmazásaért; és még is az ösmeretes papi bánásmód több könnyet facsar ki a nép szemeiből, mennyi betűét ösmeri ez a Bibliának. — A magas aristokratia nemzetségéről nem szólhatok egyebet, mint azt, hogy annak derék kisebb része czíme-

rénél valóban nagyobb, a másik része pedig a magasság oly fokára képzelte fel magát, hogy a körében uralkodó sajátságos homályosság miatt még azok sem ösmerhetik, kik onnét naponta lehullanak.

Igen jól mondá Szepes érdemes követe, hogy mind azok, melyek e tárgyban felhozattak, a fejedelem ellen távolról sem voltak irányozva; ebben én egyetértek, és mindenki, ki a magyart ösmeri, hogy az fejedelméhez hűtelen nem lehet. De dicsérve hozá fel az érdemes követ Austria azon politikáját, mely Szerbiában és egyéb Magyarországhoz tartozó tartományokban a muszka befolyásnak túlnyomóságot enged. Én ezen kérdésben az érdemes követ véleményét nem osztom. Azt is mondá az érdemes követ, hogy a török járomból Austria menté ki a magyart; ez oly régi dolog, hogy lehetne róla azon régi magyar közmondással élni: «régen volt, talán nem is igaz volt». De akárhogy történt, a szabadulás jól eshetett azon szűz vállaknak, melyek a török önkénytől öröklék a népet adóztatni, hogy maguk ne adózzanak. A török járomból való szabadulást talán csak nem azért hozta fel az érdemes követ, hogy a német járomba tegye a magyart, mivel a lomha török ökrét is kevesebbet jármolja, mint az iparűző német, ki még az etetés ideje alatt is nyomatja jármával barmának nyakát. Én azonban vissza hívom az érdemes követ figyelmét a közelebbi franczia időszakra, midőn kimondatott, hogy a fejedelmek vannak a népekért és nem a népek a fejedelmekért. De a fejedelmek változtatása is napirenden volt s mit tett ekkor a magyar nemzet? Megtartotta hazáját, és hive maradt törvényes királyának. Ily váltság mellett csak megengedi az érdemes követ úr, hogy ura legyen a magyar hazájában nemzetiségének.

Batthyányi (Nyitra megye követe): Utasítása szerint a leiratot elfogadni kénytelen lévén, a felirást nem pártolhatja.

Szentkirályi (Pest megye követe): A dolog e stadiumában szükségesnek látja tisztán kifejteni a kérdést minden oldalról, azért szólal ő fel ujra ez ügyben. Baranya követében kétszeri felszólalása alkalmával ifjú korát túl haladó mély felfogású statusférfiút tanult ismerni; azért emeli ki érdemeit és hatását szavainak, mert azokra válaszolni akar. És most, midőn lovagiasan megköszönte a követ urat, szól hozzá nem a párt, hanem az igazság tiszta nyilt fegyverével. Mondá az érdemes követ úr, hogy a horvátokkali vitát e hongyűlésen be kell végezni, egyszersmind figyelmeztetett a veszélyre, mely különben reánk vár. Hő kívánatunk ez nekünk is, de a kormány segedelme nélkül ez nem eszközölhető; mert ha a Helytartótanács a magyar nyelvet intézvényeiben használja, tanácskozásaiban s jegyzőkönyvei vezetésénél

pedig deák nyelvvel él; ha a magyar királyi udvari cancellária csak megszorított engedélyek alatt fog magyar nyelvet használni; ha a kormány nemzetiségünkre nézve mindig csak restringált concessiókat fog adni, s nem nyilt sympathiával viseltetni iránta: lehet-e a szláv mozgalmaknak magunk erejéből elejét vennünk, lehet-e a három év alatt Horvátországban nagyra nőtt slavismust meggátolnunk? Előttünk az angol oranisták példája; ezeknek nem kevesebb volt czéljuk, mint Viktoria királynő jogait a trónhoz kétségbe vonni; s elnyomásukra elég volt a parlament rosszaló szava. Így segíthet a kormány egy szava az illyr mozgalmak ellenében, de a szónak nyiltnak, valódi sympathiát kifejezőnek kell lennie.

Mondá az érdemes követ úr, hogy nekünk erősebbeknek engedni nagylelkűség, a horvátoknak pedig gyávaság! Felteszi szóló vitatás nélkül azt, hogy mi erősebbek vagyunk. Ez állítás ellenében szükséges a historiába tekinteni. Hajdan az itáliai városok Rómától polgárjogot követelének, mit ez megtagadván, ebből kerekedett a bellum sociale; Róma győzött, s mint győző megadá a kívánt polgárjogot, mit ha a fegyverzett városoknak adott volna meg, a hódított fél Róma, a győző fél a pártosok lettek volna. Rakják le a horvátok is a gyűlölség fegyvereit, nyújtsanak nekünk baráti kezet s nemzetiségük bennünk hő pártolóra találand; de addig, míg az ellenségeskedés tart, nekünk engedni annyit tenne, mint megismerni, hogy a horvátok győzedelmeskedtek felettünk; és e győzelem követeléseit kiszámitani senki sem képes. Legyen a kiegyenlítésre a kormány közbenjáró, de részrehajlatlan; emlékezzék meg, hogy birás-kodásra felhíva nincs; kiegyenlítő szándéka sikeres nem leend, ha az egyik félnek igazat adván, a másiknak kívánságát kárhoztatja.

E kir. leirat pedig nem felel meg a közbenjáró requisitumainak; mert azt kivánja, hogy végzésünket szüntessük meg; a horvát útasítás magyarul szólást érdeklő tilalmát pedig nem is érdekli; tehát minket tisztán kárhoztat, a horvátoknak pedig tisztán igazat ád. A kérdés itt nemzet és nemzet között forog s nem szól Austria közös kormányáról, melynek csak érdeke a magyar nemzetiséget legalább terjedésében nem akadályozni; mert az erő, mely az erőssé vált nemzetből kifejlik, Austria szolgálatára lesz; de szól a magyar kormányról, melynek ellenkező érdeke a nemzetével nem lehet, s így a nemzetiséget is előmozdítani kötelessége; pedig a leiratot a magyar kormány adta ki. Hogy e nemzet idegen nemzetiség felibe a magáét erőszakolni akarná, azt senki sem mondhatja; mert szándéka csak az, hogy nyelvét diplomatikai polczra emelje, s az, hogy a kapocs a kapcsolt Részek

közt magyar legyen. Sőt emlékezteti a Rendeket, hogy midőn a városok rendezése alkalmával Sopron követe a képviselői képességet a magyar nyelv tudásához indítványozá kötni, Csongrád s Komárom követei ezt, kivált a felföldi városokra nézve, tenni lehetetlennek mondák s alig talált az indítvány négy pártolóra.

Szepes követe az ingerlés ellen emelt szót, pedig senki annyira, mint ő, nem ingerlé a kedélyeket. Haladó nemzetnek egyébiránt — igaza van a követ úrnak — hideg számítással kell működni; de kérdi, volt-e valaha európai nemzet nemzetiségre hasonló helyzetben, mint mi vagyunk, hiszen más nemzeteknek csak a deák nyelv ellen kelle küzdeniök? Főkivánata szólónak is az, hogy e Tábla autonomiája ne sértessék, magyar Tábla legyen, melyhez csak magyar követek jöhetnek. Egész más lenne, ha itt, mint a helvécziai Tagsatzungban souverain képviselők alkudoznának; mert akkor a Tábla határozata nem terjedhetne ki egyes követre. Ha a horvát követek tagjai e Táblának, miért jönnek ide oly útasítással, mely a tanácskozásokat gátolja; ha tagjai a Táblának, akkor alá kell rendelni a többségnek útasításaikat; ha nem: mit keresnek itt? Azon barátságos terrenumot, melyen ők a deák szólhatástól eltiltva nem valának, az útasítás rontá meg, mit mi respectálni nem akarunk s nem tartozunk.

Mondá Szepes követe, hogy a magyar nemzetiség fentartása a kormány érdekében áll. De kérdés: teszi-e ezt? Ha meggyőzi őt a követ úr e felől, akkor kész kezet fogni vele. Tagadja, mintha a kir. leiratban csak az foglaltatnék, mi itt május 24-én mondatott; nincs a május 24-iki határozat a jun. 20-iki határozattal ellentétben, mert amabban a horvát követek barátságosan szólíttattak fel, hogy magyarul beszéljenek; ezt ők nem tevén, most a junius 20-iki határozat áll, melytől visszalépni nem lehet. Ha a horvát követek nem tettek óvást akkor, midőn a két Tábla közti izenetek, gravamenek, sőt a törvények nyelvéül a magyar határoztatott el: miként sértheti most a kérdéses határozat Horvátország municipális jogait, ha csak azt nem akarjuk, hogy Zágrábban határoztassék el az itteni tanácskozás nyelve? És méltán szemére vethetni a kormánynak, hogy a magyar nemzetiség mellett nyiltan nem nyilatkozik, mert éppen ezen hallgatásából vesznek a szlávok ürügyet a mozgalmakra.

Egyébiránt ne feledjük, hogy mind a kormány, mind a nemzet a tisztán haladási pályára csak alig lépett még; hogy tehát a kormány és nemzet viszonyai között egy egészen új phasis áll előttünk, melyet sem a kormány a nemzetben, sem a nemzet a kormányban még eddig tökéletesen nem ösmerhetett ki. Ne csodálkozzék tehát Szepes

érdemes követe, hogy a kormány irányzatát az eddigi reminiscentiák szerint itéljük meg; a kormány irányzata pedig eddig a nemzetiségre nézve: kényszerítve adott concessiók, a kormányzási rendszerre nézve: divide et vinces volt. Ha a kormány e leirat helyett oly módot talált volna, mely által a horvát útasítás jelentőségét vesztette, és ennek következtében ellene irányzott végzésünk eltörpült volna; ha a kormány nyiltan kimondotta volna, hogy nemzetiségünket tökéletes kifejlődésre és erőre juttatni érdekében és akaratában van: mind a horvát útasításnak, mind végzésünknek jelentősége elenyészik s mindkettő az marad, minek lennie kell, tudniillik oly kicsinyszerű kérdés, mely nem érdemli, hogy felette ingerülten vitázzunk. De a kormány közbenjárása nélkül és még inkább oly felszólalása után, milyet a királyi rescriptum foglal magában, ismétlem, hogy e végzés a magyar és horvát nemzet között becsület dolga. A királyi rescriptum pedig demonstratio, melyre bizodalommal, azaz határozatunk felfüggesztésével, mint Szepes érdemes követe kivánja, nem felelhetünk.

Végül kijelenti, hogy mi a horvát nemzetiséget elnyomni nem akarjuk, de ha az összeütközésbe jönne a mi nemzetiségünkkel, tegyen a kormány végzést, akkor ki fog sülni, hogy ily kicsinység nem érdemli a föllépést.

Rakovszky (Turócz megye követe): Felfüggeszti a végzést.

Markovics (Pozsega megye követe): Oly útasítása jövén, hogy ő is deákul szóljon, lemonda a követségről s megyéje ily szellemében kénytelen Nyitrával szavazni.

Piller (Sáros megye követe): Felfüggeszti a végzést.

Cseh (Szerém megye követe): Helyzete, több kötelékkel lévén megyéje Horvátországhoz fűzve, igen nehéz. Küldői megengedik, hogy a horvát követek magyarul is szóljanak. Egyébiránt sajnosan tapasztalja, hogy megyéjében is, mely annyi jelét adá Magyarhon iránti rokonszenvének, pártoskodás mutatkozik. Actió vagy reactió, vagy mi más ez, keresni nem akarja, s mind ezt csak azért említi, mert adandó voksára nézve zsinórmértékül szolgálnak. Pártolja a felirást, a végzést felfüggeszti, a leiratot el nem fogadja.

Bottka Tivadar (Bars megye követe): A gömöri indítványt pártolván, előadja mi eddig nem érintetett. Mindjárt — úgymond — a kir. resolutió elején van egy juris publici tekintetben nagy figyelmet igénylő kérdés. Mondatik ugyan is: ex parte jurisdictionum regni Croatiæ perlatum ad nos. Tudják a tek. Rendek, hogy azon törvényhatóságok, melyek e részben Ő Felségének alaptalan panaszokkal alkalmatlankodtak: Zágráb, Körös és Varasd megyék voltak. Már pedig,

hogy ezen vármegyék nem jurisdictiones regni Croatiæ, hanem a valóságos Slavoniát képezik, azt az 1790: 59. t.-cz. szavai elégségesen mutatják: «ut contributio regni Croatiæ et trium Superioris Slavoniæ comitatuum, Zagrabiensis utpote Crisiensis et Varasdiensis in diæta regni Hungariæ pertractetur». — Avagy talán azért mondattatnak horvát vármegyéknek, mert horvát ajkú lakosok lakják? De ez nem jogosítja őket ezen nevezetre, mert akkor Zala vármegye is, hol 50 ezer horvát, Vas megye, hol 30,000, Sopron megye, hol 20,000, nem különben Mosony, Somogy, Pozsony vármegyék is, hol fölös számú horvát ajkúak laknak horvát megyéknek tartathatnának. És akkor az olyan polyglott és kisebb országocskákból aggregált országra nézve, milyen hazánk is, azon veszedelmes elv állíttatnék fel, hogy azé a tartomány, kié a túlnyomó nyelv. Egyébiránt Croatia, melyről az általam idézett 1790: 59. t.-cz. szól és a jurisdictiones regni Croatiæ, melyekről a kir. resolutió emlékezik, igazán megvallva, csak *virtualis* birtokunk, *de facto* pedig Horvátországnak egy része török hatalom alatt van; más része pedig határőrző ezredekké van alakítva, és csak egy igen csekély részecskéje létezik kezünkben, a magyar tengerpart körül. Igen sajnálom tehát, hogy a kir. resolutióban, és azon törvényjavaslatokban is, melyek ezen országgyűlés alatt horvát ügyekben történtek, az 1790: 59. t.-cz. kifejezése figyelembe nem vétetett, és a nevek kicseréltettek, összezavartattak, holott ezelőtt magok a horvátok is azon Slavoniát képező három vármegyének Horvátország névre átkeresztelését a magyar korona jogára nézve károsnak hitték, mert egyik legtudósabb publicistájok Kerchelich mondja: «*Slavoniam hanc*», — értvén Zágráb, Körös és Varasd vármegyét — *pro Croatia hodie haberi, atque accipi maximo praejudicio jurium sacrae coronae; quare regionem hanc, tot articulorum diætalium fide, diplomatum item regiorum auctoritate a Croatia distinguo.* Ne legyek tek. Karok és Rendek! igaz jósló, de tartok tőle, hogy a mostani törvényeinkbe becsúsztatott hibás nevezetek miatt úgy fognak küzdeni utódaink egykor, mint mi az 1836. és 1840-ik diætán a «*Slavonia Inferior*» nevezet ellen, pedig még most volna ideje elejét venni.

És ime itt állok most, hol okát akarom adni annak, miért hiszem én ezen tévedést alkotmányi tekintetben figyelemre méltónak. Ugyanis a Slavoniát képező három megye — Zágráb, Körös és Varasd — törvényeink szerint és alkotmányunk szellemében, még egyszer mondom, törvényeink szerint és alkotmányunk szellemében, nem összesen (in concreto), nem együtt véve, hanem egyenként tartoznak a magyar országgyűlést kiegészítő törvényhatóságok sorába, és ide úgy

meghivandók, mint akármely más magyar vármegye. Ezt csak igy pusztán megütni mit sem használna, mert szokatlannak és paradoxonnak látszik; azért a tek. Karok és Rendek türelmét alázatosan kikérem, hogy állitásom próbáit kihallgatni méltóztassanak. Az 1608: 1. t.-cz. azon sarkalatos törvény, mely az országgyülés alkotó tagjait előszámlálja. Ebben egy szó sincs arról, hogy Slavonia a magyar diætára követeket in concreto küldjön, hanem igen is az van benne, hogy minden vármegyék egyenkint küldjenek követeket és ezen értelembe be van foglalva Zágráb, Körös és Varasd vármegye, mint azonnal fogjuk látni. Tudom: az 1625: 61. t.-cz.-et fogják felhozni ellenem, de ez is az előbbi törvényes szokást erősíti meg, tehát ennek is valódi értelmét csak úgy fogjuk tudni, ha azon törvényes szokással megismerkedünk. Látni kell tehát, milyen törvényes szokás volt az 1608: 1. és 1625: 61. t-cz. *előtt* és milyen volt ezen törvények *után?*

Régibb időktől kezdve vannak számtalan adataink, de én csak némelyeket, az előttem tudva levőket fogom idézni. A kapcsolt országok levéltárában van két idetartozó *regalis*; az egyik 1464. évi, melyben Mátyás király meghivja a pozsonyi diætára *Körös* vármegyét és meghagyja neki, hogy két követet küldjön; a másik 1473-iki, melyben szintén Mátyás király meghivta a budai diætára azon *Körös* vármegyét és parancsolá, hogy két vagy három követet küldjön maga részéről; továbbá: 1499-ben az ekkor Rákoson tartott diætára meghivta Ulászló egyenként Zágráb, Körös és Varasd vármegyéket s azok ott meg is jelentek. Már most közeledjünk az 1608: 1 t.-cz. idejéhez; az 1604-ki diætára Rudolf király a többi magyar vármegyék sorában meghivta egyenként Zágráb, Körös és Varasd vármegyét. Ezen időből való azon hires iromány, mely szerint a magyar cancelláriából adandók ki a regalisok és melynek tartalma ez: «*ad Comitia Ungarica generalia vocari solent*, azután következik: *deinde comitatus nobilium universi non minus ex superiori quam ex inferiori Ungarica ac Slavonia.*» Ezek az 1608: 1. t.-cz. előtti bizonyságok.

Már most az ezen törvény utániak következnek. Itt már az egyes követek neveit is megtudjuk mondani. Az 1622. soproni diætán Varasd vármegye követe Pethő Gergely volt. Az 1630. diætán Zágráb vármegyét képviselte Somogyi János, Köröst Dubiczay, Varasdot Tompa Miklós. Az 1637-ik országgyülésre Zágráb vármegye küldötte követekül: Petrichevich Györgyöt és Szakmándy Istvánt, Körös megye Szakmándy Jánost, Varasd pedig Czerkovny Gábort. Az 1646-iki diætára Zágráb küldé követül Orechóczy Gáspárt, Körös senkit, Varasd pedig Szakmándy Jánost és Malenicza Györgyöt. Az 1681-iki

hires soproni diætán Zágráb követe volt Pucz János, Körös vármegye követe volt Kovasóczy és Varasdé Fodoróczy. Ellenben Horvátország mind az 1608 : 1. és 1625 : 61. t.-cz. előtt, mind azok után csak in concreto küldött a magyar diætára követeket; így jelesen 1604-ben és 1646-ban is, ugyanakkor mikor Zágráb, Körös és Varasd vármegyék egyes követei is jelen voltak az országgyűlésen. Ez volt tek. KK. és RR. a törvények értelmében s az alkotmány szellemében gyakorlott képviselés. A mely pedig a zavaros időkben megzavartatott és a mostani gyakorlatra fajult el, azt sem törvényes, sem normális képviseletnek nem lehet nevezni, sőt inkább azon nevezet alá esik, melylyel a kir. resulotio él, midőn a horvát követek országgyűlési állását abnormisnak bélyegzi, mely abnormis állapotot itt volna ideje előbbi törvényes állásába vissza vezetni; sőt ez csekély nézetem szerint a törvényhozó testnek nem csak joga, de kötelessége is.

Azon mezőre térek át t. RR., hova Szepes érdemes követe utal, t. i. sértve van-e a resolutio által a követi Tábla autonomiája? Igennel felelek, mert a Tábla függetlenségét a horvátok municipális joga útasítása védelmével sérti. Szükséges tehát tudnunk, mily arányban áll ezen Tábla autonomiája a kapcsolt országok municipális jogához, és utasítási hatóságához? A municipium természete az, hogy a municipium határin kívül nem bir erővel; ezt a Hármas Törvénykönyv 3. R. 2. cz. 6. §. is mondja: «Et huius modi eorum statuta solummodo inter eos, et in eorum medio valent». Szintén azon 3. R. 4. cz., 7. §-a: «Reliqua autem jura horum regnorum atque nobilium municipalia in eorum duntaxat medio valent». Világos tehát, hogy az 1805-iki municipalis határozat, mely mellett Verőcze vármegye érdemes követe minap felszólalt, itt köztünk nem bir erővel.

Mi az utasítást illeti, melyre Verőcze vármegye érdemes követe hivatkozott, az több erőt nem igényelhet, mint mennyit a municipalis jog adhat neki, tehát ez sem hathat kötelezőleg Slavonia határán kívül közöttünk. Azt csak nem tagadhatja Verőcze érdemes követe, hogy a magyar municipiumok utasítása és a slavoniai municipiumok útasítása közt különbség nem lehet, mert basisok egyenlő. Már pedig a magyar municipiumok utasításai mind egymás közt, mind pedig az egész követi Tábla irányában csak oly hatással birnak, mint az utasító törvényhatóságok voksa irányában. Bizonyára tehát a horvát követek utasítása is csak úgy áll a többi utasításhoz, mint áll a horvát követek voksa a többi itteni voksokhoz.

És ha Ő Felségének, ki a törvényhozás felét teszi, a törvényhozó test és különösen is ezen Tábla irányában bármi utasító szellemben

adott leirata, mint p. o. a tárgyalás alatti, magában mindaddig nem kötelező, míg ezen Tábla többsége által el nem fogadtatik : mennyivel kevésbbé kötelező ezen Táblára nézve a horvátok utasítása? Hiszen, ha ez így volna, akkor a horvát utasítás a törvényhozói fél hatalom t. i. a kir. hatalom fölött állana s a kormánynak bármi törvénytelen rendeletét s kívánatát az országgyűlésen könnyű volna mindig foganatositani, ha kieszközlené, — mit talán nem lenne igen nehéz, — hogy a horvát útasítás azt magáévá tegye.

És így, miután az eddigiek által bebizonyítottam, hogy a horvátoknak a latin felszólalás iránti követelésök ellen maga a municipális jog, az utasítások természete, sőt maga a gyakorlat is felszólal, mint ez utóbbira nézve a Csongrád és Borsod érdemes követei által felhozott adatok bizonyítják ; nincs egyéb hátra, mint azzal zárni beszédemet, mivel kezdettem, t. i. hogy határozatainkat tovább is fentartani, a királyi leiratot félretétetni akarom és az itt bőven mondottak szellemében erőteljes kifejezésű felirást kívánok.

Gabányi (Szatmár megye követe): (Zaj s halljuk között): Kevés szavai vannak, mert utasítása tiltja a dologhoz szólani; pedig keserű ily parlag mezőn állani. Nem lévén útasítása, halasztást kér.

Horhy (Fiume város követe): Inkább eláll a határozattól, hogy sem a hongyűlésnek eredménye ne legyen.

Szabó Kálmán (Győr megye követe): A határozat mellett nyilatkozik.

Bezerédj (Tolna megye követe): Fejtegeti a külön véleményeket, megemlitvén, miként abban mindnyájan megegyeznek, hogy felirás terjesztessék Ő Felségéhez; csakhogy némelyek az alatt a határozatot felfüggeszteni kívánják. Ha változtatjuk végzésünket, akkor a leiratnak de facto elég lévén téve, haszontalan a felirás ; ha nem tartjuk fel a határozatot, mi lesz más, mint annak bizonysága, hogy folyamodási jognál, mely minden egyesnek is tulajdona, felruházvák egyebek nem vagyunk; akkor az országgyűlés jelentősége testület leend Petitionsrecht-tel, jus repræsentandival felruházva; azért a végzés fel nem függeszthető. Egyébiránt elhitetni kivánná mindenkivel, hogy mi nem a horvátok ellen, hanem nemzetiségünk mellett küzdünk.

Horváth Antal (Békés megye követe): Pártolja a határozatot.

Török, (Arad megye követe), Péli Nagy (Hajdu kerület követe), Papházy (Krassó megye követe), Draveczky (Zemplén megye követe), Pongrácz (Trencsén megye követe) a határo-

zat mellett, *Vágó (Jászkun kerületek követe)* annak felfüggesztése mellett nyilatkozik.

Várkonyi (Temes megye követe): A többség véleménye nem elégíti ki, mert ő a leiratot tisztán sérelemnek akarja venni, s a felirásban csak ezt emelné ki. A táblai végzést nem mentegetné, nem is említené, mert ez által a Főrendekkel és a kormánynyali értekezés tárgyává tétetik az, mi értekezés tárgya természeténél fogva nem lehet.

Végzés lőn tehát e nagyszerű tárgyban, hogy a junius 20-iki határozat épségben maradván, felirás tétetik Ő Felségéhez, melyet a négy kerületi jegyző szerkesztend.

Felirást kíván tehát minden megye Pozsegát és Nyitrát kivéve, kik a leiratot simpliciter elfogadták; Bács nem nyilatkozott. A határozat fenntartására nyilatkoztak: Gömör, Nógrád, Zólyom, Tolna, Pest, Borsod, Csongrád, Máramaros, Komárom, Heves, Szabolcs, Torontál, Csanád, Bereg, Somogy, Liptó, Zala, Bihar, Abauj, Ung, Turopolya, Hont, Ugocsa, Sopron, Bars, Győr, Békés, Arad, Hajdu kerület, Krassó, Zemplén, Temes, Trencsén.

A végzést pedig felfüggeszteni, vagy éppen megszüntetni kívánták: Baranya, Szepes, Pozsony, Veszprém, Verőcze, Mosony, Fehér, Torna, Árva, Vas, Esztergom, Nyitra, Turócz, Pozsega, Sáros, Fiume, Jászkunság. — Szatmár nem szavazhatott, mint Gabányi kijelenté.

Megjegyzendő, miként ez utóbbi megyék is a leiratban sérelmes törvénytelenséget láttak, a határozatot pedig feltételesen, azaz biztosítékadás lételére függesztették fel.

A fölebbi szavazat följegyzése azonban nem történt oly rendszeresen, mint más tárgyaknál történni szokott, mert a kormánypártiak látva kisebbségüket, visszaléptek a szavazás sürgetésétől, s így az elnökség csak is a nyilatkozó követek megszámlálása után mondotta ki a határozatot. És hogy ez így történt, beszéljen a borsodi követek 1843-ik évi november 21-ikén kelt követi tudósítása:

A november 16-ikán megkezdett s 20-ikán befejezett tanácskozások eredménye az lett, hogy miután a szabad királyi városok követei mindnyájan mélyen hallgatva, közülök csak egy is fel nem szólalt, az egyházi rendi követek közül a felszólaltak mindnyájan a kormánypárttal tartottak, a vármegyék követei pedig egytől-egyig (a Bács megyei nem nyilatkozott követek kivételével) érzelmüket és akaratukat egy vagy más részre határozottan kimondották, végre annálfogva, hogy a nevezetes többség akaratának hová hajlása igen világos volt, de annál fogva is, hogy az úgynevezett kevesebbségben maradását érzett kormánypárt az eleinte igen szorgalmazott szavazásnak sür-

getésétől a Szepes vármegyei követ, mint vezére (Führer) által közös nevében tett és senki által kifogás alá nem vett későbbi nyilatkozata szerint önként és teljesen lemondott, *szavazás se történt*, a kerületi elnökök végzésül kimondották, hogy a fent elősorolt 31 vármegyék egyesült akarata szerint Ő Felségéhez alázatos felirás fogván tétetni, ohajtott kegyelmes megnyugtató válasza leérkeztéig a KK. és RR. 20-ik juniusi határozatuk mellett továbbá is megmaradnak Egyébiránt a kerületi jegyzőkre bizatott, hogy összeülvén, a négy napi vitatkozások alatt hallottakat használandván, ezen főérdekű és fontosságú tárgyban Ő Felségéhez intézendő felirásnak tervét javaslatilag készitsék meg s majdan terjeszszék elő.

---

105. Kerületi ülés.

1843 november 21-én.

Elnökök: Ragályi (Gömör), Batthyány (Nyitra). *Jegyző:* Szentkirályi. *Naplóvivő:* Eischl.

Tárgy: A sz. kir. városok országgyűlési szavazata. — Arad, Pécs, Eszék, Felső-Bánya beczikkelyezése.

Felolvastatott a városi törvényjavaslatnak múlt alkalommal elhalasztott VII-ik része, különösen a 395. s 396-ik szakaszok, mik szerint *a)* a megyék szavazata kettőztetve leend aként, hogy ezután minden megye szavazata nem egy, hanem két szavazatnak vétessék, s ehez aránylag *b)* a kir. városoknak összesen 32 szavazat (mostani számítás szerint 16) adatik; *c)* rendeltetik, hogy minden város, melynek két szavazata van (s ilyen 6 van, úgymint Pest, Debreczen, Szabadka, Szeged, Buda és Pozsony, melyeknek lakosai száma t. i. tulhaladja a 30 ezeret) két követet; melynek egy vagy fél szavazata van, egy követet, s azon városok, melyeknek csak együttvéve van egy vagy fél szavazatuk, együtt szinte csak egy követet fognak küldeni az országgyűlésre. Azon városok, melyek a szerkezet szerint egy szóval birva egy követet küldenének: Zombor, Fehérvár, Temesvár, Újvidék, Komárom, Győr, Sopron, Zágráb és Kassa; — fél szóval birva szintén egy követet küldenének: Nagy-Szombat, Eperjes, Varasd, Esztergom és Breznóbánya; a többi királyi város kerületekbe van egyesítve, s ily kerület van összesen 12, úgymint: 1. Kör-

möcz és Zólyom egy szavazattal; 2. Besztercze és Libetbánya szinte; 3. Selmecz- és Bélabánya szinte; 4. Szatmár és Németi és Nagy-Bánya nem kevésbbé; 5. Kőszeg, Kismárton és Ruszt ugyancsak egy szóval; 6. Bazin, Modor, Szentgyörgy; 7. Bártfa és Szeben; 8. Kaproncza, Körös, Pozsega; 9. Korpona, Bakabánya és Újbánya; 10. Késmárk és Lőcse; 11. Szakolcza és Trencsén; 12. Károlyváros és Zeng; mindezek fél szóval.

Legelőször a *naplóvivő* **Eischl** *(Székesfehérvár város követe)* szólalt fel: A választmány 16 szavazatot ad, s e szám eredménye bizonyos elveknek, miket a választmány szükségesnek tartott a munka végén érinteni azért, mivel különben e positiv szám oknélküli önkénynek tekintetnék, pedig itt önkénynek helye nem lehet, mert a városok nem új elem az alkotmányban, hanem abban már benfoglalt s feljogosított elem. Szóló ezt tartja századok óta az alkotmányra nézve első reformnak, mivel maga a belszerkezet csak a városok eredeti institutiójának százados salakjoktóli megtisztítása s a nemzeti institutiókhoz assimilálása. E munkálat pedig a magyarhoni parlag status egyik szakaszát mértani pontossággal határozza meg s felállítja, hogy a megyéknek vagy inkább nemességnek 52, a városoknak 16 szavazatuk legyen, s így meghatározza az irányt is hazánk jövendőjének. A választmány két elvet említ: 1. megyei és városi portákat; 2. népességet. Ezen összehasonlítási elvek helyessége vagy helytelensége határozza meg az azokból vont számnak helyességét vagy helytelenségét. A portákra nézve tiszteli szóló az eszmét, hogy a statusterhekbeni részesülés törvényhozásbai befolyásra jogosítson, de nem látja azt magyar életünkben alkalmazva; mert 12 millió jobbágy, ki minden terhet visel, semmi befolyással sincs. Nem is hiszi, hogy az összehasonlítást oly eszmére lehessen alapítni, mely a két összehasonlítottnak nem közös tulajdona. Porta, mint közterhekbeni részesülés alapja csak a városoknál találtatik fenn, a megyékben nem létezik, mert a nemesség adót nem fizet; és így igaz, hogy a városok összesen 600 portát fizetnek, de a megyék mint olyanok egyet se; a megyék portáit azon adózó nép fizeti, mely itt képviselve nincs. Midőn tehát a városi szavazatmennyiség egyik factorává a porták tétetnek, abból nemcsak hogy 16 szám nem jön ki, hanem nagyon is megfordítva áll az arány. Hasonló szempont alá esik a másik választmányi elv, tudniillik a népesség. Igaz, hogy a megyékben névszerint annyi s annyi népesség van, de a megyét alkotmányos tekintetben csak a nemesség teszi; az 52 szavazat csak a nemesség szavazata, mely a képviselőt választja, utasítja, s végre újabb időkben fizeti is;

a megyei népesség ehez mivel sem járul; de még közvetve, per fictionem juris sincs képviselve; mert hiszen érdekek képviseltetnek, a jobbágyság érdeke pedig homlokegyenest ellenkezik a nemesség érdekével; emez előjogokat őriz, amaz csak terhet ismer. E szempontból sem lehet hát összehasonlítást tenni. — Igazán, s minden illusio nélkül, itt csak a nemesség képviselői ülnek, a mint az municipiumokba osztva létezik.

Két tényező van tehát csak, mely az arány kiszámításánál használható, úgy mint a municipiumok száma tudniillik 52 megye s 47 város; s a követválasztó népesség száma t. i. 600 ezer nemes s 600 ezer városi lakos, vagy talán 120 ezer választó nemes, 100 ezer választó polgár. Szóló nézete szerint tehát, ha a történeti jogalaptól eltérve az arány mezejére megyünk át, sem a portákat, sem az összes népességet, hanem csak a municipiumokat és választókat lehetne összehasonlítni s ebből nem 16 szám jön ki. Nem akar félreértetni sem érdektársai, de a KK. és RR. által sem, kikben a városok iránt tapasztalt jóakaratot nyilván elismeri. Tudja, hogy az arány terére átlépni a városiak előtt kellemetlen, de hiába! akarják, nem akarják, át kell lépni, mert a historiai 47 szavazatot nem akarják sem a RR., sem a kormány (bizonyítják ez utóbbit a kegy. kir. előadások), sőt nem akarják magok a városok sem. *(Felkiáltások a városoktól: Akarjuk!)* — Szóval igen, de a tények ellenkezőt mutatnak! A joggal kötelesség jár karöltve, ez országgyűlés a városokra nézve organikus és mégis itt vannak-e a városi követek mindnyájan? Nincsenek és ezzel bizonyítják, hogy a megyékhez hasonló szavazatot nem is igényelnek.

Szóló tehát a 16 szavazatot nem tartja megnyugtató, kielégítő s a felállított elvekből következetesen levont számnak, mert a városi érdek a nemesi ellenében nem lesz eléggé képviselve, a közös érdekre pedig a nemzet jólléte kívánja a városok hatályosabb befolyását, ha nem is egész egyformaságát; mert ezen javaslat Bártfa, Szeben s egyébb kis városok törvényben alapított jogát megcsonkítja a nélkül, hogy a tőlök elvett befolyást érdektársaiknak adná át. Felszólítja azért a talán határozott utasítással el nem látott megyei követeket, hogy a városi szavazatok számát úgy intézzék, miszerint az mind a történeti alapnak, mind a nemzet haladásának megfeleljen.

Az eképp nyilatkozott követnek, a mennyiben a városok részére adandó egyenkinti szavazatról lemondott volna, követtársa

Say István ellentmondott, azt nyilvánítván, hogy a naplóvivő követ a városok érzelmeit nem hiven tolmácsolta. A városok

jogra s törvényszerűségre, a Rendek elévültségre hivatkoznak; ő köztük biró lenni, törvényeket idézni s ingerültséget szülni nem akar, csak arra figyelmezteti a Rendeket, hogy ekkorig mindig azon okból tagadtatott meg a városok szavazati joga, mert azt zárt testületeknek közveszély nélkül megadni nem lehetett volna; noha a tapasztalás azt mutatja, hogy az alkotmány 8 századon keresztül fennállott városok befolyása mellett. Most a városok rendezve lesznek s így törvényes szavazatuk ellen nincs mit felhozni. De mit is lehetne a városi befolyástól tartani? A kormány, ha szinte korlátozni fogná is némileg a választási basist, az értelmességet kizárni csakugyan nem fogja, s a városok szivesen elfogadják a megyei capacitásokat politikai pályán kalauzokul. Mielőtt hát városa felett a pálcza eltöretnék, kéri, hogy a városok, az országgyülés általános elrendezéséig ősi szavazatjogaikban hagyassanak meg.

Szentkirályi (Pest megye követe): A választmány nézeteit terjeszti elő, melyek azt a városi szavazatok meghatározásában vezették, s a városi munkálatok végén előadatnak. A naplóvivő városi követ czáfolólag megjegyzé, hogy a megyei követ, bár csak nemesek által választatik, nem csupán a nemességet képviseli, mert adót s katonát szavaz a jobbágy nevében; a választási rendszerben van tehát a hiba, s abban, hogy nincsen hazánkban tiszta népképviselet. Ha az lett volna a feladat, hogy az egész országra nézve tiszta képviseleti rendszert dolgozzék ki a választmány, úgy könnyű lett volna szerepe, mert felosztván a népességet bizonyos számú képviselők közt, azt mondta volna, hogy p. o. mint Amerikában, minden 40 ezer lakosra legyen egy képviselő. De nálunk nem volt tabula rasa, hanem a megyékben már bizonyos számú képviselők valának adva törvény által s így önkényesen procedálni nem lehetett. Ha a választmány csak a népesség, kiterjedés és porták tekintetét vette volna tényezőkül, ezek szerint a városok szavazatait alig felényire (8-ra) kellett volna szabnia; de tekintett a választmány más szempontokra is, milyenek a városok ipari sulya, a kis helyen sűrű népesség, gyors pénzforgatás, kereskedés és jóllét tekintetei stb., melyek miatt más országokban is a városok aránylag nagyobb számú képviselőkkel birnak, mint a megyék s földbirtoki érdekek. Az alkotmányos jogok el nem idősülhetnek ugyan, mint a városi követ urak emlegetni szeretik, de azok gyakorlási modora idővel változhatik. Igy p. o. igen természetes, hogy egy hajdan gazdag s hatalmas, most elszegényült s elcsekélyült város nem követelhet jelenben annyi jogot, mint egykoron; mert a követeléseket az élethez

kell alkalmazni, nem pedig a holt betűhöz. Ily tekintetek s számítások eredménye lett a 16 szavazat.

Említett továbbá a szóló kerületi jegyző egyéb, a választmányban előfordult eszméket is, milyenek voltak példáulokáért, hogy e 16 szavazat a legnagyobb 16 városnak adassék, a többiekre nézve szükséges rendelkezés az országgyűlés általános idejére halasztassék, s ez által a sok nehézséggel járó kerületezés kikerültessék. Ezen eszme azonban (melyet jelenleg is Hont utasítása parancsol), mint a városok nagy részét minden jogból kizáró, tetszésre nem talált, s inkább a kerületezés eszméje fogadtatott el minden nehézségeivel, mely ismét, ha némely városok befolyását jelentéktelen fractióvá nem akarta a választmány semmisíteni, okvetlenül szükségessé tevé, hogy az összes városok szavazata nagyobbra üssön ki. Így kellett a választmánynak kibékítni igyekezni többféle tekinteteket s összeolvasztani a tiszta képviselet szabályait az élettel s a meglevővel, miszerint ekkorig nálunk a képviselet municipiumokra volt alapítva. Mindazáltal némely anomáliákat kikerülni nem lehetett; így p. o. Pest városa csak annyi szavazattal bír 85 ezer lakos után, mint a 34 ezer lakossal biró Pozsony; de ha türjük azt is, hogy Torna és Bihar egyforma szóval birnak, ezeket is türni kell az általános coordinatióig.

Bezerédj (Tolna megye követe) szokása szerint, engesztelő szellemben beszélt. A városok képviseletét alkotmányos kifejlésünk alapjának s mellőzhetlen föltételének hiszi, melyet nemcsak szép szavakkal, hanem tettel szükség előmozdítani. De másrészről el kell ismerni a városi követeknek is, hogy nem lehet elmellőzni a fennálló concrét valóságot, mely természetes alapja minden intézkedésnek. A városok sülyedt állapotának felelősségét a vármegyékre tolni nemcsak egészen nem, de nagyobb részben sem lehet, s e részben szóló bátran hivatkozik a jövendő itéletére, sőt a megyék most is fényes példáját adják jóakaratuknak, midőn visszaemelik a városokat azon állásba, melyből nem ők taszították le. Az ő utasítása 16-nál több szavat is enged, s azt ő megadatni sürgeté, de sikertelenül; most legalább annyit kér, hogy az életet ne kössük meg holt számokkal, s a 16 ne tekintessék netovábbnak, melyet, ha a dolgok kifejlése s közmegnyugtatás úgy kivánná, egy párral szaporítni ne lehessen. A legártalmasabb fösvénység lenne egy pár szavazatot megtagadni, ha attól függ a városok megnyugtatása s a hazafiúi összeforrás czéljának elérése.

Lónyay Menyhért (Beregmegye követe): Megyéje csak

4 szavazatot ad a városoknak, mely számot csak akkor szándékozik nevelni időről-időre, ha a városokban a nemzetiség növekedni fog. Ezen utasítás védelmére előhozá, hogy bármennyit lehessen is elmondani azon szükség bebizonyítására, miszerint a városokat a képviseletben részeltetni kell, p. o. hogy századunk uralkodó iránya az iparfejlesztés s anyagi érdekek; hogy mostani rendszerünk következtében a forgó tőkék, melyek az ipar előmozdítására szükségesek, az ipartól csaknem egészen elvonatnak, mert a gazdag polgár, hogy jogokban részesülhessen, siet nemessé lenni, a tőkéjét földbirtokba ruházni stb. Mostani helyzetökben mégis a kir. városoknak nagy befolyást adni veszélyes lenne. A kir. városok ugyanis ekkorig alkotmányos életet nem éltek, s a nemzetiségre nézve biztosítékot nem nyujtanak; holott minden intézkedéseinknél fő szempont legyen a nemzetiség, melynek veszélyeztetésével a különben legüdvösebb reformok sem ajánlatosak. Ha minden kir. város Szeged és Debreczen volna! de tekintve a mostani állást, alig van 5—6 város, mely e részben biztosítékot adhat s a 16 szavazat közül lesz 12, mely a nemzetiség érdekei iránt rokonszenvvel nem fog viseltetni. Hogy ekkorig némi előlépéseket tehettünk nemzetiségünk ügyében, annak köszönhetjük, hogy a képviselők, kivéve a kis horvát elemet, mind magyarok voltak, s hogy legközelebb zavar és fennakadás történt, e kis idegen horvát elem tevé. Hihető tehát, hogy ha az idegen elem szaporíttatik, a vihar még nagyobb lesz s föllépéseket látandunk a német és szláv nyelv érdekében.

Elismeri szóló, hogy kell teremteni középrendet, mely az ipar fejlődésének legyen hazánkban gyűlhelye; de tagadja, hogy ez a kir. városoknak a választmányi javaslat szerint leendő jogosítása által czélszerűen eszközöltethetnék, mert míg p. o. Szentgyörgy, Ruszt, stb. egy pár ezer lakosa jogokkal ruháztatik föl, addig Miskolcz, Kecskemét stb. jog nélkül marad. A kir. városok nagy része egykor gazdag városok valának, de most elcsekélyült fészkek; míg ellenben vannak nagy jövendőjű gazdag és nem jelentéktelen nem kir. városok. Ezekből kell teremteni középrendet s nem a régi pergamentekre tekinteni, melyeknek úgy sincs erejük; mert hiszen itt ülnek most is a kir. városok, de szavazat s befolyás nélkül. Míg tehát a nemzetiség garantiái a kir. városokban megerősödnek, addig csak a 30 ezer lakosnál többel bíró nagy városok kapjanak szavazatot, a kisebbek pedig folyjanak be otthon a megyei municipális életbe, s ennek útján a törvényhozásba; ez által úgy sem fosztatnak meg semmi valódi jogtól, mert hiszen jelenleg semmivel sem birnak.

Br. Sztojka (Máramaros megye követe): Azzal igyekezék

megnyugtatni a városokat, hogy porták s népszám szerint, szorosan véve csak 8 szavazat jutna nekik, midőn a megyéknek 52; de a választmány, tekintvén az ipari, pénzbeli, kereskedési viszonyokra, adott nekik mégis 16-ot. Az előtte szóló követ czáfolatára pedig felhozá, hogy nem úgy kell tekinteni a városokat, mint jelenleg vannak, hanem mint belrendezésök után lesznek. A népek történeteit tekintve, mindenütt s mindenkor ők voltak az alkotmányos élet védői s kifejtői. Fontos ok a városi elemnek erősítése mellett, hogy az országgyűlés ne csak jogtudósok s tisztviselőkből álljon, hanem gyakorlat embereiből, iparüzők s kereskedőkből is.

Ghyczy (Komárom megye követe): Tolna (Bezerédj) követének nyilatkozatára vonatkozólag abbeli nem egyezését adta elő, hogy a városok szavazatát idővel szaporítani lehessen, s először is a négy, be nem czikkelyezett kir. város: Pécs, Eszék, Arad és Felső-Bánya sorsát akará eldönteni, t. i. hogy fognak-e ezek is szavazatot nyerni az országgyűlésen? mert ehez képest tartá szükségesnek a szavazatok számát meghatározni.

Török Gábor (Arad megye követe): Ezen indítványt buzgón pártolá, megyéje fővárosa érdekében, valamint azon megyék követei is, melyeknek székvárosa Pécs és Eszék.

Jelesen *Majláth György (Baranya megye követe)* mondá, hogyha a történeti alapot már csakugyan elhagyta a Tábla, e városok sokkal jobban megérdemlik a szavazatjogot, mint némely apró rossenboroughok (korhadt helyek) s hogy ők csak ezen városok részeltetésének föltétele alatt adhatnak 16 szavat.

De győzött azon nézet, hogy előbb tudni kell az összes szavazat mennyiségét, mely egyes városok közt felosztandó leszen, s csak akkor lehet szó egyes városok részeltetéséről; s hogyha a szavazatszám többre üt ki, lehet, hogy a RR.-nek kedvök lesz abban több várost részeltetni. Most tehát sorban felszólíttattak a megyék, hány szavazatot kivánnak adni a kir. városoknak? Az eredmény következő lőn:

Egy megye (Zemplén) adott 27 voksot, úgymint oly városoknak, melyeknek portaszáma 25-öt halad, tehát 7-nek egy egész, a többinek (számszerint 40-nek) fél voksot. Egy megye (Zólyom) 23 és felet, t. i. minden városnak egyet, de úgy, hogy egy-egy megyének kettő legyen, vagyis hogy egy megye voksa két városéval érjen föl. Egy megye (Verőcze) 18-at; 26 megye (Árva, Baranya, Bars, Békés, Bihar, Borsod, Csanád, Csongrád, Gömör, Győr, Heves, Krassó, Mármaros, Mosony, Pest, Pozsega, Pozsony, Sáros, Sopron, Szerém, Tolna, Torna, Torontál, Trencsén, Ugocsa, Zala) 16-ot a szerkezet szerint;

három megye (Abauj, Liptó és Szepes) 15-öt, egy megye (Temes) 13-at, öt megye (Fehér, Komárom, Somogy, Ung, Veszprém) 12-őt, kilencz megye (Arad, Bács, Esztergom, Hont, Nógrád, Szabolcs, Szatmár, Turócz, Vas) 8-at, végre Bereg 4-et. Hont a 8 szavazatot a 8 legnagyobb városnak akará adni, a többit pedig kirekeszteni. Többen tettek óvást, hogy a szavazatot csak a belrendezés föltétele alatt adják, mit az egész tábla magáévá tett. Arad, ha Arad városa is részesíttetik, 10 szavat igért. A 26 megyéhez számítván a 16-nál több szavazatot adókat, 29 megye adott 16 szavazatot, s ezekhez térvén még át Abauj és Szepes, lőn a többség 31 megye. Nyitra e fontos tárgyban sem szavazott.

Másik szavazás a fölött történt, vajjon a szavazatok a választmányi munkálat szerint kettőztessenek-e, azaz a városok 16 szavazata 32-nek számíttassék-e? mi a túlságos kicsiny szavazat fractiók kikerülése végett szükséges. 36 megye 11 ellen megállapítá a szerkezetet, azaz a kettőztetést. A kevesebbségben maradt megyék: Bács, Esztergom, Hont, Komárom, Liptó, Mármaros, Nógrád, Somogy, Torontál, Turócz, Ung, Nyitra és Szatmár nem szavaztak.

Megujittatott ezután Arad, Pécs, Eszék, Felső-Bánya beczikkelyezése s képviseleti jogban részesítése iránt már előbb megpendített kérelem.

Perczel (Tolna megye követe): Nem kivánja őket részesíteni, mert a 16 voksból nekik különben is kevés jutna.

Palóczy (Borsod megye követe) így nyilatkozott: Nem az itt a kérdés, adassék-e a kérdéses 4 városnak voks vagy nem, hanem az, hogy be vannak-e czikkelyezve vagy nincsenek. Csak azért, mivel a 4 városnak privilegiuma van, voksot nem ad, mert az igazán filius volna ante patrem. Azon kérdés, hogy beczikkelyeztessenek-e vagy sem, szinte idő előtti, előbb az iránt kell biztosíttatnunk, hogy a Felség a nevezett szabadelvű város-rendezési javaslatot helybenhagyja-e vagy sem?

Majláth (Baranya megye követe): Szinte sürgeté a városoknak a megállapított szavazatmennyiségben részesíttetését, mivel a kir. városokra nézve megállapított rendezési törvényjavaslat ezekre is kiterjesztetett; mivel e négy város nemzetiségünk tekintetében tiszta nyereség leend; mivel a bőven megállapított szavazatmennyiségből e 4 város is részesíttethetik, s különben ezek országgyűléseken már megyei követek által sem képviseltetvén, törvényen kívüli állásban maradnak, s végre, mivel a szavazatmennyiség oly magasra emeltetett, minél feljebb már jövőben sem mehet, így e négy város örökre

szavazat nélkül fog maradni. Végre így fejezte ki magát: A kérdéses városok nem voksot kérnek, hanem beczikkeztetést. Ha van abnormis helyzet, az bizonyosan azon négy városé. Hazánk úgyis anomaliák hazája, ne teremtsünk új amphibiumokat.

Várkonyi (Temes megye követe): Ezen négy város beczikkeztetési kérdését a postulátumok közzé vélte utasítandónak.

Klauzál (Csongrád megye követe): Kijelenti, miszerint a beczikkelyezés a szavazatrendezéssel egybekötve nincsen, sőt az már magában is oly jótétemény, mely a képviseleti jogtól egészen különbözik; de vannak nemzetiségünk tekintetében nagyobb nyereséget biztosító városok is, mik a rendezés jótékonyságában sem részesülnek; különben is a megállapított 16 szavazat a már beczikkelyezett városoknak adatván, abból többé levonni nem lehet. Több szavazatot adni pedig nem lehet, mert az a megadott 16 voks a vármegyék arányában van kimérve. Az pedig kétséget nem szenved, hogy a megyék befolyása a városi szavazatok határtalan szaporítása által végképpen meggyengülne. Azért ő a most adott 16 szavazatot maximumnak kívánja tekinteni. Várja be tehát a négy város a beczikkelyeztetést s lehet, hogy kivánata majd akkor teljesülend; mert a jelen országgyűlés a jövendő kezét megkötni nem fogja s megtörténhetik, ha a városi műveltség és ipar kétszeres erőre fejlődik, ha azokban az országgyűlés szavazatjoga is megkétszereztetik. Azonban ez iránt szükség, hogy a nemzet tisztába jőjjön a megyék rendezését illetőleg, tisztába jőjjön, miképp akarja a törvényhozásban részeltetni azokat, kik még eddig képviselve nincsenek; ne szaporítsa tehát a talán elégületlen városok számát. E kérdés fontos, mit eldönteni nagy nemzeti feladat. Ismétli tehát, hogy azon négy város sorsának elrendezését kedvezőbb kilátásoknál fogva, a jövő országgyűlésre kívánja halasztani. *(Helyes! Helyes!)*

Ez indítvány határozatképp elfogadtatott.

---

106. Kerületi ülés.

1843 november 22-én.

Elnökök: Batthyányi (Nyitra megye), Ragályi (Gömör megye). *Jegyző:* Szentkirályi. *Naplóvivő:* Eischl.

Tárgy: Sz. kir. városok szavazatjoga.

Hont megye követe benyújtá Bakabánya polgárai kétharmad részének petitióját, melyben kijelentik, hogy szeretett s tisztelt követjök Harsányi Pál visszahivatásában meg nem egyeznek, s a tanács által választott mostani követet, *Domokos Lászlót,* nem ismerik, és igy iránta bizalommal nem viseltethetnek, és kérik a RR.-et, hogy a városi polgárság ily fonák állásán, miszerint követjök akaratjok ellen visszahivathatik s nyakukba egy nekik nem kellő egyén tolathatik, minél előbb és sikeresen segíteni méltóztassanak. Köziratra bocsáttatott.

Arad megye követe ismét megújitá megyéje székvárosa melletti felszólalását, kérvén a RR.-et, hogy ha Arad beczikkelyezését ez alkalommal nem eszközlik is, legalább ne halaszszák a megyei kivánatok hosszú és késő sorára, hanem vegyék külön tárgyalás alá, midőn iránta indítvány fog tétetni.

Somogy megye követe óvást tett Eszék beczikkelyezése ellen, mely városra a Dessewffy-családnak állítólag ősi jogai vannak.

Szatmár város követe városának egész szavazatot kivánt adatni, minthogy az lakosai számára nézve a választmány által fölvett mértéket (12,000 lakos) sokkal túlhaladja; Kassánál és Zágrábnál, melyek pedig egy egész szóval birnak, nagyobb s népesebb, s midőn amazoknak a választmányi szerkezet szerint csak 240—260 képviselőjök lenne, Szatmárnak 360 ajánltatik; minthogy végre Nagybányával, melylyel egy kerületbe lenne szorítva, különböző érdekei miatt össze nem fér; említi városa érdemeit, tisztán magyar és szabad szellemét. Városom — úgymond — mind nemzetiség tekintetében fontos jelentőséggel bir, mind a katonatartás terheiben nagy részt vesz, mind végre a zsidók fölszabadításától a Rendek kivánata szerint nem idegen.

Nagybánya követe ez indítványt nemcsak saját városára nézve kiváná létesittetni, hanem átalánosan minden városnak különálló befolyást, s a szavazatból különös arányos osztályrészt kíván, mert a városok érdekei annyira különbözhetnek, hogy azokat egy kerületbe olvasztani lehetetlen a nélkül, hogy a kisebb város egészen meg ne semmisittessék. Így p. o. Szatmár-Németi városának érdeke s hivatása földmüvelés, Nagybányáé bányászat, s ezzel együtt járó müipar; amannak 16,000, ennek csak 6000 lakosa levén, egy kerületbe szorítás által Nagybánya a maga bányászati s müipari érdekével teljesen paralyzálva lenne, s még szomorúbb helyzetbe jutna, mint most, midőn legalább nyilatkozhatik.

Ily kiterjedésben, mint az indítványt Nagybánya követe tevé,

nem tarták azt a RR. elfogadhatónak, mert ha minden városnak különálló arányos befolyás adatnék, ez oly fractiókat tenne szükségesekké, melyek a törvényhozásban nevetségesek lennének, s az elnököt, kinek e szavazattöredékeket össze kellene számítani, matheseos professorrá tennék. Azon kívánság azonban, hogy Szatmár-Németi külön egy szavat nyerjen s Nagybányától elválasztassék, méltányosnak találtatott, s végzésbe ment. Kérdés lett most már: mit kelljen Nagybányával csinálni?

Némelyek, jelesen *Lónyay Gábor (Zemplén megye követe)* Zágráb ellen keltek ki, mint a mely lakosai számára nézve a választmányban fölvett mértéket (12 ezeret) meg nem ütvén egy szavazattal nem birhat. Ugyanez mondatott Kassáról; ezeket hát fél szavazatra szállíttatni, s az ily úton nyert fél szavat Nagybányának adatni kívánák, mely idővel talán Felsőbányával összeköttethetnék, melylyel hasonérdeke van. Kassa azonban és Zágráb mentek maradtak, utóbbi főleg azon tekintetből, mert Horvátország fővárosa. Egy megyei követnek indítványára úgy lőn segítve Nagybányán, hogy Breznóbányától a szerkezeti fél szavazat elvétetett s Nagybányának adatott; Breznóbánya pedig, követének felszólalásai daczára, ki városát tízezer lakossal birónak állítá, Besztercze és Libetbányával egy kerületbe csatoltatott.

Történt indítvány Pozsega iránt is, melyet némely követek nem szerettek a tudvalevő okokból Körös és Kapronczа horvát városok társaságában hagyni, hanem részint Zenghez akarák csatolni, míg idővel talán Eszék is bevétetvén, ahoz társulhatna, részint Ujvidékhez vagy Zomborhoz adni. Főleg ez utóbbi eszme ellen, geographiai helyzet és távolság, és Zombor s Ujvidék városoknak különben is 20 ezeret haladó népessége s kereskedési fontossága tekintetéből, *Bereg követe* s az említett városok részéről kikelések történvén, Pozsegára nézve a szerkezet megmaradt. Abban mégis megegyezett a Tábla, hogy a majdan készítendő üzenetben megemlíttessék, hogy Pozsegának ezen horvát városokkali összecsatolása diplomatiai következésü ne legyen.

Egy megyei követ legújabb utasítását adá elő, mely a szerkezetben felállított kerületezés elvét, az annak rossz oldalait, s gyakorlati nehézségeit felülhaladó ajánló okok tekintetéből elfogadja ugyan, mert kikerülhetlennek tartja, de nem szeretné ezen kerületeket úgy eldarabolni, hogy minden kerület legalább is egy (vagy ha megkettőztetnek a szavazatok, két) szavazattal ne birjon, mert az annyira széttört és depotentirozott szavazatrész birtokosának állása aligha lesz képviselőhöz méltó. Kívánta tehát az arány kidolgozását ezen

elvhez képest újra készíttetni, s a munkálatot e czélra a választmányhoz visszaküldetni.

Felhozatott az indítvány ellen *Szentkirályi* és *Bezerédj* által, hogy noha a szerkezeti fölosztás nem eléggé kielégítő, mégis alig lehet módot találni, mely e bonyolult állapotban jobb s czélszerűbb lenne. A fél (respective egy negyed rész) szavazatokban, mely a mostani terv szerint némely követnek jutna, sok viszásság van ugyan, de ha nagyobb kerületek alkottatnak, még több várost kell összerakni egy kerületbe, s ez által egyes városok önálló jelentősége még jobban el lesz ölve, mint jelenleg; holott erre nézve már most is panasz van. Legjobb volna, ha mindenik várost lehetne külön képviseltetni; de miután ez lehetetlen, legjobb lesz, ha a városok megnyugodnak ezen kisérletben, mely csak átmeneti s be nem fejezett tervnek tekintendő.

Szavazásra tüzetvén a pesti indítvány, 32 megye többsége 12 ellen elveté azt. A kevesebbség megyéi: Arad, Árva, Baranya, Békés, Bereg, Bihar, Csongrád, Hont, Komárom, Pest, Trencsin, Ung. — Csanád, Nyitra, Szatmár nem szavaztak.

A mai ülés eredménye tehát, hogy a szerkezetben (395. §-ban) következő változás történt: Szatmár-Németinek egy egész szavazat, Nagybányának fél szavazat adatik, Breznóbányától a fél szavazat elvétetik s Besztercze és Libetbányával egy kerületbe kapcsoltatik.

LXXVI. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1843 november 22-én, déli 12½ órakor.

Széll Imre nádori itélőmester felolvasá a Főrendek 4-ik izenetét a magyar nyelv és nemzetiség (O. I. 69. sz. a.), s ugyanazok izenetét némely meg nem hivott Főrendek ügyében (O. I. 70. sz. a.). A 3-ik ezúttal átküldött izenet (O. I. 71. sz. a.) a büntetőtörvénykönyv 3-ik részére, úgymint a börtönrendszerre nézve, minthogy egyes kifejezéseket illető észrevételek vannak benne, s terjedelmesebb a fennálló szokás szerint de facto felolvasottnak tekintetvén, a többi kettővel együtt köziratra bocsáttatott.

A gyülés, egyéb tárgya nem lévén, eloszlott.

(Rendi Napló II. kötet 85. lap.)

---

107. Kerületi ülés.

1843 november 23-án.

Elnökök, jegyző, naplóvivő, mint tegnap.

Tárgy: Szatmár-Németi, Breznóbánya és Nagybánya országgyülési szavazata.

A tegnap bevégzett s elnökileg kimondott végzés által eldöntött tárgy ujólag fölmelegíttetvén, a megújult vita az egész napot kihúzta.

Radvánszky (Zemplén megye követe): Besztercze és Breznóbánya követeitől, a kerületi jegyzőtől s nehány megyétől pártoltatva, előadá, hogy a tegnap kimondottnak állított végzést nem hallotta, de különben is ily rendszeres munkák vizsgálatánál a változtatás mindenkor megtörténhető, tehát a Breznóbányától tegnap Nagybánya részére elvett fél szavazatot visszaköveteli. Kivánsága támogatására előadá, hogy Breznóbánya 10,000 lakossal s igen nagy határral bír, ipar- s kereskedésben napról-napra halad, máris dúsgazdag kereskedők lakhelye, kik évenként százezreket forgatnak; az e házában oly fontos bányászatot roppant áldozatokkal, különösen nagy mennyiségű fával segíti elő; azért, hogy 1651-ben az országgyülésen helyet nyert, a kincstárnak akkori időkben tetemes összeget (12 ezer forintot) fizetett s három nagy házat engedett át, melyeket később a Wesselényi családtól, melynek conferáltattak, ismét drága pénzen váltott vissza; a hazánk felső részeiben mutatkozó panszláv irány ellenében leginkább bizonyitott magyar nemzeti érzelmeket és így a kisebb Nagybánya előtt elsőbbséget érdemel.

Ellenben Szatmár-Németi és Nagybánya városok, szinte többektől pártoltatva, erősen vívtak a tegnapi végzés fentartása mellett, előadván, hogy ha egy egész szavazat bazisául 12,000 lakos vétetett föl, úgy Szatmárnak egy egész szavazat jár, sokkal inkább mint Zágrábnak vagy Kassának; hogy Nagybányának érdeke Szatmártól egészen különböző levén, e két városnak együtt maradni nem lehet, mert Szatmár mint nagyobb, a kisebb Nagybányát egészen elnyomná s megsemmisítné; bányászati érdekével, melyet pedig azon bányászati kerületre nézve, melynek központja s főhelye Nagybánya, okvetlenül képviselni kell; hogy a tiszai városok úgyis kevesebbségben vannak a dunaiak ellenében; hogy oly tiszta magyar elem s szabad szellem

alig-alig van a hazának valamelyik városában, mint éppen Szatmáron s Nagybányán, mire a városok mostani állapotában, melyektől haladási tekintetben sok jót, de nemzetiségiben keveset lehet várni, szinte figyelemmel szükség lenni. Breznóbánya ellen felhozatott, hogy annak tízezer lakosa vagy éppen helytelen adat, vagy leginkább szerteszélylyel a hegyekben lakó s részint kamarai hatóság alatt levő emberekből áll; hogy továbbá Besztercze s Libettel egy érdeket közösen képviselhetnek, hasonló természetű helyek levén. Ez utóbbi a más részről tagadtatott, minthogy Breznó nem bányaváros. Nagybánya ellen fő okul hozatott fel, hogy a félszavazatos városok közt egy sincs, melynek 8000 lakosa ne legyen, Nagybányának pedig ennyi nincs, s ennek fél szóval felruházása által az egész szavazatosztás alapja megdöntetnék.

Némelyek úgy kívánták e bajt orvosolni s mindkét részt kielégíteni, hogy a 16 szavazaton felül még egy fél voks adassék a városoknak s így mind Nagybánya, mind Breznó megtartsa a maga fél szavazatát, de ez ellen fölkeltek azon követek, kiknek utasítása szorosan 16, vagy még kevesebb szavazatot enged csak, valamint azok is, kik anomaliat láttak abban, ha a kerek 16 számon felül még fél szó adatnék s a szám nem lenne kerekdeden bezárva, úgy hogy némely esetben fél szavazat tenné a többséget.

A *kerületi jegyző* a választmányi szerkezetet akarván visszaállíttatni, azt vitatá, hogy a lakosszám tekintetétől, melyre Szatmár követelését építi, el kell térni, mert az szigorúan véve, képtelenségekre vezet. A szoros theoriák praxisban meg nem állhatnak, mert a szerint Pest többet követelhetne, mint Pozsony, Zombor többet mint Szatmár és így tovább. Szatmár és Nagybánya összeköttetéseben egyikre nézve sem lát veszedelmet, mert közös dolgaikra nézve együtt, magános különvált érdekeikre nézve pedig külön adhatnak utasítást. A magyar nemzetiség tekintetéből vett védokot nem tartja e helyen erősnek, mert ő a városok általános bizodalmát s rokonszenvét akarja megnyerni; és a most még nem magyarokat, kik magyarokká lenni akarnak, nem szeretné elidegeníteni. Ha a kis Nagybányának külön fél szavazat adatnék, majd eljönnének Lőcse, Késmárk s a többiek is külön félszavakat követelni.

Egy köztiszteletű szónok, *Klauzál (Csongrád megye követe)* kiegyenlítni akaró szándékkal így nyilatkozott: A jelen eset mutatja, mily bajos állapot, ha a törvényhozás kellő statistikai adatok híjával van, mert ugyanazon városok lakosszáma másképp adatott elő a választmányban, másképp most, s különbözőleg a püspöki schematis-

musokban, Fényesnél és Bárándynál. Gyalázata egy polgárosult nemzetnek, ha statistikai bureauja nincs; az adatok ily hiánya a kormányzó dicasteriumoknak sem válik legnagyobb dicséretére. Hogy mind Nagybánya, mind Breznó kielégíttessék, még egy félszavat óhajt adatni a 16-hoz. Ellenvetések e javaslat ellen: 1. Az utasítások, de ezek a választmányi munka szerint keletkezvén, az előfordulható szükséget s összeütközéseket előre nem láthaták, s minden követ magára vehet annyi felelősséget, hogy ha küldőit a körülményekről felvilágosítja, miszerint t. i. Szatmárnak egy egész szavazat kell, mert 16 ezer lakosa van, Breznónak fél, mert tízezer lakosa van, de Nagybányát sem lehet külön képviselet nélkül hagyni, mert úgy a negyedik bányakerület érdekei képviselve nem lennének, — a küldők bizonyosan szivesen megadják a fél (illetőleg csak 1/4) voksot. 2. Másik ellenvetés, hogy így némely esetben fél szavazat lenne eldöntő; de ez a mostani szerkezet mellett is kikerülhetlen, mihelyt egyszer fél szavazatok is léteznek, mert ha a félszavazatos követek közzül valamelyik megbetegszik, vagy jelen nem lesz, az eset, melytől némelyek tartanak, azonnal beálland. Így s amúgy, mindenesetre szükséges oly törvényes rendelkezés, hogy fél szavazat eldöntő erővel ne birhasson, mert különben sokszor egy kis és jelentéktelen város nagyobb határozó erővel birna, mint a leghatalmasabb megye.

Ezen indítvány azonban el nem fogadtatott az utasításaikon túl menni nem merő követek által.

Egy megyei követ e részben óvatosságot kivánt, miután városok folyvást szaporodnak, a megyék szavazatai pedig, mint Pest-Pilis-Solt, Bács-Bodrogh, Valkó megye stb. példái mutatják, kevesednek; ő ezért a 16 számot minden időkre akarná megállapítni.

Egy másik megyei követ végre úgy akart segítni a dolgon, hogy az egy egész szóval felruházott apró városkák, Kőszeg, Ruszt, Márton, fél szavazatra szoríttassanak, minthogy ezek összes lakosszáma tízezeret sem ér fel, s az így meggazdálkodott fél szavazat Breznónak adassék.

Utoljára is a többség a tegnapi határozatot tartá meg s az indítványozó fentartá követelését országos ülésre.

Végül az *elnökség* panaszt tőn, miképpen közirat alkalmakor az ifjak minapi tilalom ellenére dohányozni tapasztaltattak, nehogy tehát a Pálffy herczeg által szivességből átengedett terem is elvétessék, czélszerűnek látta, hogy a RR. e részben irnokaikat rendreutasítsák. Ezen előterjesztés méltányoltatván, az ülésnek vége lőn.

108. Kerületi ülés.

1843 november 24-én.

Elnökök, jegyző, naplóvivő, mint tegnap.
Tárgy: A sz. kir. városok követválasztási joga.

Olvastattak a városi törvényjavaslat VII. részének 397. s következő §-ai a követválasztásról. Következő indítványok tétettek: 1. a követválasztás is ne közvetlen választás, hanem képviseleti rendszer, vagyis közvetett választás által történjék. El nem fogadtatott. 2. Minthogy a bakabányai legújabb petitió mutatja, hogy lehetnek követek, kiket a választók nagy része nem is ösmer, törvényben mondassék ki, hogy a követté választható egyén legalább egy évig a városban letelepedett, vagy díszpolgár legyen s az utasítást adó közgyülésben részt vegyen. Szinte el nem fogadtatott. 3. A zsidók kizárása nemcsak a zsidók, hanem a választók jogait is korlátozván, kik bizodalmukat szabadon nem oszthatják, ha zsidókat nem választhatnak: a 398. §-ban a zsidókra nézve tett kivétel hagyassék ki. Miután már el van határozva, hogy képviselők lehessenek, el nem fogadtatott. 4. Minden város külön küldhessen egy tanácskozó követet, s csak a szavazatok számíttassanak a választmányi terv szerint. Elvettetett. Mindezekre nézve tehát maradt a szerkezet.

A követválasztás módja különbözik oly városokban, melyek különvéve, s olyakban, hol többen együtt küldenek követet. Az elsőre nézve a 400—406. §§-ban foglalt rendelkezésekben csupán a 404. s 405. §§. tartalma módosíttatott. Ezek a szerkezet szerint így szólanak: 404. §. «Ha az első szavazás alkalmával az általános többség egy egyén mellett sem nyilatkozik: új szavazás történik és azok, kik az első szavazás által szavazatot nyertek, kijelölteknek tekintetvén, a szavazás addig folytattatik, míg általános többség alakul.» 405. §. «Ha a szavazatok csak két egyén közt oszlanak meg egyiránt: szinte új választás teendő, s ha ekkor is az előbbi szavazás megmarad: a két egyén közt a sors határoz.» — Előhozatván azon előfordulható eset, hogy absolut többség többszörös szavazás után sem alakul, mi főleg igen könnyen képzelhető ott, hol egy kerületbe foglalt több város jelöltjeiről van kérdés, mert ily esetben mindegyik város választói megmakacsítják magokat, s miáltal, ha t. i. a szükséges absolut többség több-

szörös próbatét után sem jöhet létre, mindazon városok választói büntetve vannak, kik a választás helyére hiába jönnek s időt és pénzt pazarolnak; ilyen esetre nézve indítvány tétetett, hogy ha első szavazásnál absolut többség nem alakul, második szavazásra csak azon két egyén tüzessék, ki első szavazásnál relativ többséget nyert. Az indítványozó ezen javaslatot főleg oda kivánta értetni, hol több városok választanak, mert ily esetben tartá különösen nehéznek az absolut többség létrejövését. Hol csak egy azon város választ, ott elégségesnek tartá a szerkezeti rendelkezést.

Tovább és tovább füződvén a tanácskozások, *Klauzál* azon tervet adá, hogy az első szavazás történjék átalánosan s mindenki, ki az első alkalommal csak egy szavazatot nyert is, kijelöltnek tekintessék és a második szavazás csak ezek neveire legyen; ha e második szavazás se vezetne eredményre, a legnagyobb relativ többséggel biró három egyén neve bocsáttassék új golyóvetésre, s ha még harmadízben sem sikerülne az absolut többség kieszközlése, végre a három közzül relativ többséget nyert kettő közt legyen a választatás.

A kerületi jegyző *Szentkirályi* nem mindenkit, ki első szavazáskor, bár csak egy szavat nyert, hanem csupán azokat kivánta második szavazás alá bocsáttatni, kiknek nyert szavazatai összevéve absolut többséget alakítnak. E két terv akként lett összeegyeztetve, hogy második izben minden, bár csak egy vagy igen kevés szavazatot nyert egyén is szavazat alá bocsáttassék, harmadik izben pedig csak az, kinek legnagyobb relativ többsége van, s vele azok, kiknek nyert szavazatai összesen absolut többséget képeznek, s ezekre nézve a golyóvetés addig folytattassék, míg absolut többség egynek részére ki nem kerül. A 404. §. e szerint fog módosíttatni.

A 405. §-ban a végén levő «*sors határoz*» helyett «*elnök határoz*» fog tétetni, minthogy a RR. vak esetre bízni semmit sem kivánnak.

A 411. §. szól a szavazatszedő küldöttségek összejövetelének helyéről s idejéről. A helyre nézve csupán a modor, bazin-szentgyörgyi kerületben tétetett változás, hol Szt-György helyett Bazin rendeltetett összejövetel helyéül, mint közbülső város.

Rakovszky s többen azt kivánák, hogy az összejövetel a kerületi városokban sor szerint történjék, hogy így teher és kényelem egyaránt oszoljék, s egyik város a másik felett felsőbbséget ne követeljen; de ez elmellőztetett s a szerkezet megmaradt.

Szemere felszólalása után az időre nézve, mely a szer-

kezetben meghatározva nincs, rendeltetett, hogy a választás az országgyűlés megnyitására kitüzött idő előtt 28 nappal történjék.

A követi megbizó levélről szóló 421—423. §§. szerkezete megmaradt, csupán a pecsétre nézve történt indítvány, hogy a megbizó levél minden kerületi város pecsétével meghitelesíttessék. Azonban a szerkezet megmaradt, t. i. hogy csak azon város pecséte alatt adassék ki, melyben a közös választmány összeült, de mégis hozzáadván, hogy a többi kerületbeli városok nevei is említtessenek.

Az utasítás készítéséről szóló függelék kezdvén olvastatni, megkezdődtek a viták 1. arról, kelljen-e a városi követeket utasítással ellátni, vagy nem? 2. a visszahívási jogról, s ennek minő testület által és mi módon leendő gyakorlásáról.

Lónyay Menyhért (Bereg megye követe), ki e fontos kérdések elsejét szóba hozá, azon anomaliára figyelmezteté a Rendeket, miszerint az összes polgárság választván a követet, a képviselő-testület pedig utasítást adván annak, utasítássértés és visszahívás esetében nem tudni, ki gyakorolja a visszahívást, mert a követet visszahívni csak annak van joga, a ki őt megbízá, utasításszegésről pedig az itélhet, ki az utasítást adá. Ezen anomalia kikerülésére jobbnak tartá a szóló, ha a városi követek utasítás nélkül hagyatnak, mert a mostani rendszer mellett több garantiát talál a követek személyében, mint azon képviselő polgárok utasításában, kik ekkorig politikai jogokat nem gyakoroltak, s a kiknek érdekei a polgárok többségétől különbözhetnek.

Ragályi (Gömör megye követe): Azon széles alapban, mely szerint a képviselők választatnak, elég biztosítást talált arra nézve, hogy a képviselők érdekei nem fognak különbözni a közpolgárokéitól. Egyébiránt addig, míg egész alkotmányos életünk úgy ki nem fejlik, hogy minden követ utasítás nélkül ülhessen e Táblánál, a megyei s városi követek közt e részben különbséget nem akar.

Erről *Pázmándy (Komárom megye követe)* ex professo tanácskozni még most nem kíván; vissza lehet erre majd térni, ha a törvényjavaslat a FőRR.-től visszakerül, s az ügy jövője iránti számítások tisztulnak. Fontosabbnak tartja jelenben szóló, hogy a visszahívásról a törvényjavaslatban semmiféle rendelkezés nincsen. Elismeri, hogy a visszahívás főleg ott, hol több város együtt választ követet, sok nehézséggel jár; de azért azt hiszi, hogy ez levén a legjobb biztosíték országgyűlésünk jelen állásában, iránta a törvényes rendelkezést elmellőzni nem szabad. A visszahívást csak azon testület gya-

korolhatja jogszerűleg, mely a választást tette, és így a polgárok összesége. De mivel ezek, ha össze nem hivatnak, magoktól gyűlést nem tarthatnak, szükség kimondani, hogy ha a választók absolut többsége a követ iránti bizalmatlanságát irásban kijelenti, s ezen kijelentését a város tanácsának, vagy a kerület centralis városa szinte tanácsának benyújtja, ez azonnal köteles legyen új követválasztást tartani. Ha ez alkalommal a követ kimaradd, a folyamodók kívánata tettleg igazolva van. — Szóló tehát a visszahívás iránt külön szakaszt kíván szerkeszteni.

Lónyay (Zemplén megye követe): Az utasítást nem szüntetné meg más nemzetek példájából indulva ki, hol ha nem is utasiás, de a fennforgó tárgyakra nézve professio fideinek van helye.

Szentkirályi kerületi jegyző a szerkezetben, a mint áll, ellenmondást nem tud fölfedezni. A követválasztás az összes polgárság joga, s nem a képviselőtestületé; mert a választást, ha azt akarjuk, hogy abban a választók megnyugodjanak, nem lehet közvetve eszközölni s retortákon át üzni; ellenben a tanácskozás, utasitásadás nem lehet az egész polgárság föladata, mert ezek nagy száma a tanácskozást lehetetlenné teszi; ezt tehát szükségkép a képviselőkre kell bizni. — Innét azonban semmi anomalia nem származik, mert a követet visszahívhatja ugyan a képviselőtestület, de azonnal új választást kell hirdetnie, hol a polgárság a visszahívott követet, ki addig országgyűlési ülését el nem hagyja, újolag megválaszthatja, s ezáltal igazolhatja, egyszersmind a képviselők tettét, vagy azon utasítást, melynek meg nem tartása miatt a követ a képviselők által visszahívatott, rosszalhatja.

Kállay (Csanád megye követe): Az utasítás készitésében minden polgárt részesiteni kívánja.

Klauzál: Tagadhatlanul van abban nehézség, hogy más a választó, más az utasitásadó, s habár a bizodalom-vesztett képviselőket, minden három évben kihagyhatni is a képviselők sorából, még ez a nehézséget egészen nem enyészti el. Az utasítás-adást szóló nem tartja szükségesnek, miután a városi követválasztás sokkal szélesebb alapra van tervezve, mint a megyei. Mivel azonban sajtószabadság, mely a követi eljárásnál őrködnék, nem létezik: jelen körülményink közt az anyautasitást nem gondolja nélkülözhetőnek, midőn a pótló utasításokat, melyek szóló szerint gyakran nem azon forrásból erednek, melyből az anyautasítások, határozottan ellenzi. Elég biztositék a követ egyénisége, mely ha romlásnak indul, visszahívás segit a dolgon. Egyébiránt szóló is máskorra kívánja e kérdés tárgyalását

halasztatni, akkor a követvisszahívás eszméjét annál tisztábban kifejthetni, mert ez idővel a megyékben is alkalmaztathatik.

A komáromi javaslat, t. i. hogy a választók többségének irásban kijelentett kívánatára új követválasztásnak kelljen tartatnia, többek által helyeseltetvén és sokan akarván még szólani a tárgyhoz, a tanácskozás folytatása másnapra halasztatott.

---

109. Kerületi ülés.

1843 november 25-én.

Elnökök, naplóvivő, mint tegnap. *Jegyzők:* Szentkirályi, Palóczy. *Tárgy:* Negyedik izenete a Főrendeknek a KK. és RR.-hez a magyar nyelv tárgyában. — A sz. kir. városok követválasztása.

Olvastatott a Főrendeknek a magyar nyelv iránti 4-ik válaszizenetük, mely a november 22-ki országos ülésben kihirdettetvén, az Országgyűlési Iratok 69. száma alá soroztatott, s mely igy hangzik:

A tek. Karok és Rendek megjegyzése következtében a mélt. Főrendek kijelentik, hogy ezen kifejezés: «társországok» használatából semmi következést vonni nem kivántak, s hogy általuk jövendőre a törvényekben előforduló következő kifejezések «Horvát, Dalmát és Tót országok» név szerint, vagy az «országhoz kapcsolt részek» fognak használtatni.

Mi a törvényjavaslat 6-ik §-ának végső szavait illeti: Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek előbbi izeneteikben kifejtett nézeteikhez képest jelenleg csak a honi nyelvnek kellő emeltetése és annak a kapcsolt részek által is mi módon leendő használtatása iránt kivánván rendelkezni, egyébként pedig a törvényjavaslatot a tek. Karok és Rendekkel egyetértőleg kitüzött megnyugtatás s kibékítés czéljához óhajtván alkalmazni, e tekintetből czélirányosnak s kivánatosnak nem tartják, hogy a törvényhozás még azon kívül Horvátországnak belviszonyait a nyelv tárgyában elhatározólag szabályozza; ugyanazért a latin nyelv használata iránti határozott rendelkezéshez azon módosítások után, melyeket a tek. Karok és Rendek a mélt. Főrendek által első izben ajánlott törvényjavaslat szerkezetében tettek, ezúttal sem járulhatnak, hanem a 6-ik §. utolsó részét következőleg kivánják meg-

változtatni: «E szerint Horvátországban a kormánynyal, Magyarország egyes törvényhatóságival, főtörvény- és egyéb itélőszékeivel folytatandó hivatalos levelezéseknek nyelve egyedül magyar leend; nem értve azonban ezt a csatolványokra s a köz- és magánügyekre nézve, a mennyiben ezek csak Horvátország keblében és horvátországi hatóságok előtt folytattatnak, úgyszinte a törvényhatóságok és itélőszékek tanácskozásaira nézve sem».

Midőn azonban Ő cs. kir. Főherczegsége s a mélt. Főrendek a két Tábla közti egyesülés eszközlése tekintetéből ezen módosítást javasolják, nyiltan kijelentik, miszerint ezáltal Horvátországban a latin és magyar nyelven kívül egy harmadik hivatalos nyelv törvényesítésére alkalmat szolgáltatni koránt sincs szándékukban.

E szerint módosíttatván a 6-ik §. utolsó része, elállanak a mélt. Főrendek annak további szorgalmazásától, miszerint azon kitétel: «hogy a törvényhozás az ország más ajkú polgárainak belső nyelviszonyaira elnyomólag hatni nem akar», a felirásban használtassék, és mind az e helyett teendő kifejezésre, mind pedig a horvátországi hivatalnokokra nézve elfogadják a tek. Karok és Rendek javaslatát.

A törvényjavaslat 7-ik §-ának a magyar nyelveni levelezést tárgyazó rendeletét Horvátországban minden megyés püspökre kiterjeszteni óhajtván, a helyett: «zágrábi püspök» azon kifejezést: «megyés püspök» kivánnák tétetni.

Egyébiránt a felirás szerkezetére nézve Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek lehető észrevételeiknek előadását azon időre, midőn a két Tábla közti egyezség a dolog érdemére megtörténik, halasztván, a tek. Karok és Rendeket egész bizodalommal felszólítják, hogy a felebb előadott módosításukhoz járulni sziveskedjenek.

Nagy Károly (Gömör megye követe): Miután maguk a Főrendek kijelentik, hogy a magyar s latin nyelven kívül egy harmadikat Horvátországba behozni nem szándékoznak, ezt világosan kifejezni kívánja.

Pázmándy (Komárom megye követe): A magyarosodást 1791-től kezdve mindenkor gátolák a Főrendek; azon országgyűlésen a követtábla két nyelven akarta nyomtattatni akkorig csak deák naplóit; a FőRR. ellenezték azon okból, mert a két nyelv sok munkát adna, a csupa magyar pedig azért nem engedhető, mert az országban sok nem-magyar lakos van. Csak 1805-ben tudta kivívni a nemzet a két nyelvű naplót; akkor s azóta is mindenkor kevés vonzalmat mutattak a mélt. FőRR. nemzeti nyelvünk iránt. Ideje velök

nyiltan beszélni; itt vagyunk már hat hónapja, és a FőRR. mindig és folyvást tagadólag felelnek izeneteinkre és lehetetlenné teszik a gyakorlati munkásság mezejére szállt országgyűlés haladását. Itt az ideje a nemzetet komolyan figyelmeztetni, hogy e korlátlan vetóra nézve törvényt indítványozzon, melynek most is annyi káros eredményét tapasztaljuk már; mert ha a magyar nyelv iránti felirás annak idejében felmehetett volna, nem jön vala az annyi izgalmat okozott kir. leirat. Megemlíti szóló a vallás, a fehéri petitio, kerületi napló, büntetőtörvény s több tárgyait, melyeket nemhogy felesztenének a felség eleibe, de némely részét még tárgyalás alá sem veszik. Hibának tartja, hogy a Tábla valaha 17 üzenetet váltott; soha három üzeneten túl mennie nem kellene, s ha ekkor a FőRR. nem egyeznek, le kellene tennie a tárgyat, s átmennie a többiekre; hadd lássa a nemzet, hogy ki késlelteti haladását. Kívánja szóló az üzenetben kimondatni, hogy ez a magyar nyelv tárgyában utolsó.

Nevezetes adatot említ a szóló az 1808-iki orsz. actákból, hol a 7-ik ülés irományaiban ki van mondva, hogy a RR. Horvátország azon jogát el nem ismerik, miszerint magának különös statutumokat hozhasson, melyek tovább terjedjenek, mint egyes megyéknek a törvények határán belől s azok alkalmazásáról szóló statutumai. Ki akarja mondani, hogy a tábla ezen 1808-iki végzésétől el nem áll. A horvátok tehát, ha horvát nyelvöket a deák helyébe be akarnák hozni, tartoznak a magyar országgyűléshez járulni engedelemért.

Szemere (Borsod megye követe): Midőn a FőRR. első izenetét vettük vala, törvényjavaslatunk bővítve jött vissza oly kifejezésekkel, mik szerint mondatnék ki, hogy a törvényhozás Horvátországnak belső nyelvviszonyaira hatni nem kíván, hogy Horvátország belső ügyeire nézve a latin nyelv használhatása fentartatik, hogy Horvátország követei az országgyülésen magyarul szólni köteleztetnek; és midőn láttuk, hogy e javaslatok mögött titkos czélzatok rejlenek, s azért akarják kimondatni, miképpen a horvát követek magyarul szólani köteleztetnek, hogy ez által jun. 20-iki határozatunk eképpen megsemmisíttessék; azért akarják kimondatni, miképpen elnyomólag hatni Horvátország belső nyelvviszonyaira nem kívánunk, miképpen belső ügyeire a latin nyelv használhatása fenhagyatik, hogy a magyar bevitele világosan meggátoltassék, és hogy a horvát municipális jognak a törvényhozástóli függetlensége megőriztessék; midőn, mondom, mindezeket láttuk: nyilván és fájdalmasan kijelentetett e helyen, miképp a Főrendektől a nemzet jogai s nemzetiség ügye körül több őszinteséget vártunk volna. És ime bizonyítja

a 4-ik üzenet, hogy bármi közel van e teremhez a Főrendek terme, azok, mik itt mondatnak, ott nem értetnek meg, odáig nem hallatszanak el; mert közelítés ürügye alatt éppen most akarnak visszaugrani egy nagy elvtől, mit üzeneteik váltogatása közben ők magok már tettleg elismertek. De hogy tisztán megértessem, röviden előadom a váltott négy rendbeli üzenetek történetét, pusztán csak a 6. §-ra, a horvátokra vonatkozólag.

Első törvényjavaslatunkban mi egyszerűen és világosan csak annyit mondottunk, hogy Horvátországnak minden hatóságai és hivatalnokai Magyarországnak minden hatóságaival és hivatalnokaival magyarul tartoznak levelezni. Horvátország belső ügyeire mi nem terjeszkedénk ki, s okául sem azt nem adók, hogy jogunk nincs reá, sem azt, hogy jogunk van ugyan, de az alkalmazás idejét eljöttnek még nem véljük.

Erre következett a Főrendek első üzenete, melynél fogva sürgették törvényben kimondatni, hogy «a törvényhozás Horvátország belső nyelvviszonyaira elnyomólag hatni nem kíván», sürgették kimondatni, hogy «Horvátország belső ügyeinek folytatására a latin nyelv tetszésök szerinti használhatása fenhagyatik». Ezt sürgették a Főrendek, holott mi a belső viszonyokat egy szóval sem illettük, sőt sürgették annak kimondását is, hogy a horvát követek az országgyűlésen magyarul szólani köteleztessenek.

Második üzenetünkben mi nem járulánk ezen utóbbi kívánathoz, mert meghoztuk már akkor junius 20-iki határozatunkat, s az elsőt sem fogadtuk el, mert mentegetőzés törvénybe nem illik; ellenben elfogadtuk a másodikat, miszerint Horvátország belső ügyeire nézve a latin nyelv használhatása fenhagyatik, tevén kifogást csak e szavak ellen: «tetszésök szerint».

Ezután írták második üzenetöket a Főrendek, és nem engedtek egy pontban sem.

Mire mi harmadik üzenetünkben azt feleltük, hogy az egyes hivatalnokok magyar levelezése s a követek magyarul szólási kötelezettségének ide nem igtatása iránt maradunk előbbi véleményünk mellett; ellenben abban megegyezünk, hogy ne a törvényben, hanem a felirásban mondassék ki az, miképp a törvényhozás Horvátország belső nyelvviszonyaira elnyomólag hatni nem kíván; de a «tetszésök szerinti» kifejezéshez ez úttal nem járulhatunk, mivel határozatlan, mivel a «használhatás» szóban benfoglaltatik már, hogy a horvátok akár a magyar, akár a latin nyelvvel élhetnek. Jegyezzük meg itt azon különösséget, miképpen mi már a 3-ik üzenetet írtuk, és a

Főrendek még mindez ideig nem magyarázták meg a «tetszésök szerint» kifejezés értelmét, miért ez a rejtélyesség színét magán méltán viselte.

Ekkor kaptuk a Főrendek harmadik válaszát. A követek, s egyes hivatalnokok iránt megegyezénk, tehát ezt mellőzöm. E válaszüzenetben már megnyugodtak a Főrendek abban, miszerint a föliratban mondassék ki, hogy a törvényhozás Horvátország belső nyelvviszonyaira elnyomólag hatni nem kíván, de másrészről kiakarták hagyatni mind azt, miben a horvát belügyekre nézve a latin nyelvnek használása állapíttatik meg.

Természetes, hogy mi negyedik üzenetünkben sem engedheténk, mert hiszen már országgyűlési megállapodás volt közöttünk; pusztán csak a «tetszésök szerint» kifejezés iránt nem vala még köztünk egyesség.

És ime mit feleltek e negyedik válaszukban a Főrendek? Ők, kik a törvénybe akarták beigtatni, hogy «a törvényhozás Horvátország belső nyelvviszonyaira elnyomólag hatni nem kíván» és kik csak 3-ik üzenetökben álltak arra, hogy e szavak ne a törvénybe, hanem a föliratba iktattassanak, ime most e megnyugtatást szükségtelennek, s egészen kihagyandónak vélik. Ők, kik magok indítványozák, hogy Horvátország belső ügyeire nézve a latin nyelv használhatása hagyassék fenn, és azt négy hónapig sürgették, most egyszerre ezt ide nem tartozónak s elmellőzendőnek ítélik. Őszinteség volna ez? Nem rejlenék e rögtöni változás mögött semmi? Én itt valósággal egészen más czélzást látok rejleni, mert a 3-ik üzenetben kihagyandónak vélték a Főrendek ezt mind: «Minden köz- és magánügyekre nézve azonban, a mennyiben ezek Horvátország kebelében és horvátországi törvényhatóságok előtt folytattatnak, úgy szinte a törvényhatóságok és itélőszékek tanácskozásaikra nézve is a latin nyelvnek használhatása fenhagyatik»; most pedig azt mondják, hogy tehát ne hagyassék ki, hanem változtassék eképpen: «E szerint Horvátországban a kormánynyal stb. folytatandó levelezéseknek nyelve egyedül magyar leend; nem értve azt azonban a csatolmányokra, a köz- és magánügyekre nézve, a mennyiben ezek csak Horvátország kebelében és horvátországi törvényhatóságok előtt folytattatnak, úgy szinte a törvényhatóságok és itélőszékek tanácskozásaira nézve sem». Én ezen 4-ik izenetben egy jezsuita főt látok rejleni (és valóban a szövegbe Lonovics csanádi püspök indítványa van fölvéve) és e főrendi indítványozó valóban együgyűeknek képzelte a Rendeket, ha azt hitte, hogy nem fogják észrevenni, miképp a

szavak megmaradtak ugyan, de az értelem egészen más; mert eddig a törvényczikkben az foglaltaték, hogy a horvátok belügyeikre nézve a latin nyelvet használhatják, most pedig az foglaltatik, hogy mindezekben nem használhatják a magyart. De melyiket hát? a latint, a franczia't, az illyrt? De az indítványozónak logikájáról sem nyújt nagy fogalmat e változtatás, mert az egész magyar nyelvi törvényjavaslat mind positiv tételekből áll, mindenütt az határoztatik meg benne, hol, mi nyelvvel kell élni és csak a toldalékban van negativ szabály, melyben az mondatik, hogy hol nem kell élni magyar nyelvvel; tehát már csak ez okból sem illik törvényjavaslatunk többi §§-aihoz. Megjegyzést érdemel, hogy a Főrendek három indítványt tettek a horvátok védelmére. 1-ször, hogy a latin nyelv használása a törvénybe tétessék. 2-szor, hogy törvényben mondassék ki, miképp a magyar törvényhozás a horvátok belső nyelvviszonyaiba avatkozni nem akar. 3-szor, hogy a horvát követek törvény által köteleztessenek magyar országgyülésen magyarul beszélni. És miután három izenettel ezeket támogatták hatályosan, most a 4-ik izenetben mindezektől elállanak, s azt mondják: nem határozhatni meg, micsoda nyelvet használjanak törvényesen a horvátok.

Mi rejlik itt? ezennel előadom. Tudniillik világos ezekből 1-ször. Hogy a magyar Főrendek akarván a magyar nyelv ellen védelmezni a horvátokat, védelmezni ok és szükség nélkül, kívánták törvényben kimondatni, miképpen a horvátoknak belügyeikre nézve a latin nyelv használhatása fenhagyatik. Azonban most négy hónap múlva, tehát jó késöcskén, azt látják, hogy ha a törvényhozás ezt kimondja, már a kimondás által hatóságot gyakorol a horvát municipális jogok felett, ezt pedig ők eddigelé még nem ismerik el, tehát iparkodnak visszalépni. De e visszalépés nemcsak az ország jogával, hanem a diætai értekezés természetével is ellenkeznék; sőt az illedelemmel is, mert ők, a Főrendek, vezettek föl minket e térre indítványuk által és most ők akarnak innét levezetni. Világos ezekből 2-szor, nem régen használtaték-e teremben ama sulyos erősség, hogy a kormány mindig csak akkor engedett nyelvünk ügyében, midőn katonára volt szüksége; és az igaz, így volt ez 1830-ban, így 1840-ben. Most pedig a Főrendek kezdik jogért árulni megegyezésöket; mert ime ez üzenetökben azt kivánják: az egyik jogot áldozzuk fel, hogy megegyezésöket a másikhoz megnyerhessük; valljuk meg, hogy a horvát belső viszonyokba még csak engedőleg, megerősítőleg sem avatkozhatunk, és ők föleresztik törvényjavaslatunkat.

De én nyilvánítom ünnepileg, hogy miután e jogot ők magok

elismerték, attól többé vissza nem léphetnek; hogy én egyik jogomat más jog megnyeréseért nem áldozom fel, hazafitársaimmal e tekintetben jogvásárba nem ereszkedem; mert jogot tőlünk nem pörölhetnek el, ha csak magoktól is nem akarják azt elpörleni, és mert nekünk, mint a nemzet képviselőinek, azokat eképpen elárulgatnunk nem szabad.

Most áttérvén a 6. §. szerkezetére, az a kérdés: az egyezséget a két Tábla közt eddig mi gátolta? Felelet: a kifejezés «tetszésök szerint». És különös, hogy miglen a Főrendek azt vitaták, miképpen a horvátországi belügyekre nézve a latin nyelv használhatása fenhagyassék, ama kifejezés értelmét vonakodtak megmagyarázni, és most, midőn a fölebbiek szerint ezt is kihagyni javasolják, tudtunkra adják, hogy véleményök szerint is, a latin és magyar nyelven kívül más harmadik nyelv Horvátországban országlásivá nem emeltethetik. Miután azonban elvégre megmagyarázták, és látjuk, hogy a «tetszésök szerintinek» velünk egy értelmet tulajdonítanak, véleményem szerint maradnunk kell előbbi javaslatunk mellett; e helyett: «a latin nyelvnek használhatása fenhagyatik», világosabban tevén ezt: «vagy a magyar, vagy a latin nyelvnek használhatása fenhagyatik». Sőt most már akár a «tetszésök szerint» kifejezés is benn maradhat. S én még tovább megyek, és kijelentem, miképpen semhogy e pont kimaradjon, inkább megegyezem abban is, hogy ama szavak: «a törvényhozás Horvátország belső nyelvviszonyaira elnyomólag hatni nem kíván» a törvénybe is beigtattassanak; mert ezt legfölebb csak illetlennek tartom, ha az is a törvényhozás mindhárom alkotó részét egyenlően nyomja. Ellenben e pont által egy nevezetes jogot ismertek el a Főrendek, s mennél igazabb az, annál vigasztalóbb a nemzetre nézve, hogy a FőRR. által valahára elismertetett.

Végül kijelenti, hogy a Főrendek ezen izenete is bizonysága annak, hogy azok, a mik itt a magas aristokratia és clerus ellen, s az irántok való bizalmatlanságról mondattak, éppen nem alaptalanok.

Klauzál. Úgy látszik, van az itt mondottaknak hatása a Főrendekre, mert mi izenetben nem mondottuk azt, hogy ők horvát nyelvet akarnak bevinni, s ime mégis a kezünk alatti válaszizenetben diplomatice kijelentik, miképp a horvát nyelvet semmi esetre sem kívánják tanácskozási nyelvvé emelni. Úgy gondolja, hogy az eddigi megállapodásoktól sem egyik, sem másik Táblának a parlamentális szokás sérelme nélkül vissza lépnie nem szabad, s kijelenti, hogy soha a Főrendek az országgyűlési praxist szerinte annyira meg nem sértették, mint az utóbbi két magyar nyelv tárgybeli válaszizenetök

által, midőn mit az egyik válaszizenetben végzésül hozzánk küldöttek, ugyan azt a másikban visszahúzták. Igy javaslották ők magok a «tetszés szerinti» szó törvénybe igtatását s most attól visszalépnek, feledvén, hogy azt magok javaslották, feledvén, hogy annak visszavonása által contradictióba esnek, midőn a latin nyelvet a 7. §-ban elfogadják. Szükségesnek látja szóló a törvényjavaslatban kifejeztetni, mi nyelvet használhatnak a horvátok, különben az történhetik, a mi Varasdmegyében, hol a tanácskozásokat horvát nyelven kezdték már meg; mire egy királyi leirat őket attól eltiltá, s mindaddig, míg a jelen (1806) statutum törvényes úton meg nem változik, egyedül (unice) a deák nyelv használását tevé kötelességökké. Törvényben kell tehát intézkedni, mert ha törvényes úton, azaz a magyar országgyűlésen nem gondoskodunk, az következhetik, hogy a kormány az e fölötti intézkedést magához ragadja, s ha neki tetszeni fog, a horvát nyelv használatát megengedi. Szóló a «tetszésök szerinti» szavakat meghagyatni kivánja, azonban, hogy a félreértések s a magyarázatbeli sokoldalúság eltávolíttasanak következő módosítással, hogy minden köz- és magánügyben stb. vagy a magyar, vagy a latin nyelvet tetszésök szerint használhassák.

A 7. §-ban zágrábi püspök helyett megyés püspököket tenne.

Mi a válaszizenet azon szavait illeti, melyekben fentartják a Főrendek felirási javaslatra észrevételeiket megtehetni: azt szóló különösnek látja, s kivánná megizenni a Főrendeknek, miképp a nemzetiség ügye sokkal komolyabb dolog, sem mint az szóvariatiók játékává tétessék, mert ily eljárás mellett a nemzet elcsügged, azért is egyszer s mindenkorra tegyék meg észrevételeiket.

A többség egyezőleg kinyilatkoztatá, hogy ezen indítvány s az előbb szóltak előadása nyomán, minthogy mind elvben, mind módosításban egymással megegyeznek, tétessék fel az 5-ik izenet a Főrendekhez.

A magyar nyelv iránti tanácskozás bevégzése után a városi követutasítás fölötti tanácskozás folytattatott, keverve s összekötve a visszahivási themával.

Szilber (Szeged követe): Az utasítás megszüntetése mellett nyilatkozott.

Szentkirályi, a kerületi jegyző, következőleg nyilatkozott: A városi munkálat s általában a közjog egyik legérdekesebb kérdése az utasítási theoria, s azért az alapos kifejtést érdemel. Szóló meg akarja tartani a városi követutasításokat, s nem szeretne még most teljes hatalmú, független követeket, 1. mert a követek számát

vevén, az nálunk nem oly nagy, hogy benne, ha utasítás nélkül hagyatik, megvesztegetés ellen biztosság lehessen. 2. mert nincs szabad sajtó. 3. mert nálunk nem az országgyűlés többségével kormányoznak. Azon törvény, mely a városi követeket az utasítások nyügétől felmentené, nem lenne a megyeiekre kiterjesztve s így a Tábla kétféle követekből fogna állani. Ennek az lenne következése, hogy miután az utasítással ellátott követ azáltal kötelezve, s mozdulatlanságra kárhoztatva volna vagy csak az utasításában levő elv korlátai közt mozoghatna, addig a 16 városi szavazat szabadon, függetlenül mozoghatván, mindenkor e szám képezné a többséget. Főtekintet továbbá a városok életfejlésére nézve, hogy miután nálunk szabad sajtó nem lévén, a közvélemény csak a közgyüléseken készülhet, ha a városi közgyűlések kizárólag adminisztrativ tárgyakkal foglalkodnának, nem lenne mező politikai művelődésre, nem lenne képező, serkentő alkalom közjog-tanulásra s politikai élet s mozgalom kifejtésére. Pedig nálunk jus publicumot írni s nyomtatni nem szabad; a hirlapok szinte gátolva vannak a szabad vitatkozásban, s egyetlen iskolája és mezeje a szabadabb discussiónak a közgyűlés, melynek tárgyait, ha a városokban annyira megkevesítnők, úgy a legfőbb s legfontosabb kérdések fölött nem lesz kifejlett közvélemény s nem fognak képeztetni a dolgok minden oldalait ismerő egyének. Végre az utasítások fenhagyását azon okból is kivánja szóló, mert a küldőket visszahivási jog nélkül hagyni jelen állásunkban nem szeretné, utasítás nélkül pedig visszahivást nem képzelhet. Véleménye szerint a visszahivást nem szükség egyenesen azoknak tenni, kik a követet küldik; tehetik azt a képviselők; de azonnal kötelesek lévén új választást hirdetni, a választók fognak a visszahivás helyessége s érvényessége fölött tettleg itélni.

Zákó (Bács megye követe): Hasonlóul szavazván, bizonyos mennyiségű választót kiván az utasítás készítésében részesíteni.

Török (Arad megye követe): Az utasítási kérdést nem véli ide tartozónak; az összehivási jogot pedig a választóknak adja.

Elnök: a tanácskozásoknak némi irányt adandó, kéri a Rendeket, hogy előadásaikat ez úttal csak a visszahivás kérdésére szorítsák.

Ezután egy városi követ, *Zólyom város követe, Trefort Ágoston* (a volt nagyérdemű vallás- és közoktatásügyi miniszter), szólalt fel s okoskodása így hangzott: Az előtte szóló azt mondá, hogy utasítás szükséges ott, hol parlamentáris kormány nincs, de az megfordítva is áll, t. i. hogy parlamentáris kormány nem lehet ott, hol uta-

sítás van. A városi törvényjavaslat egész logikájából utasítástalan követek folynak. Az által ugyanis, hogy más testület választja és ismét más testület utasítja a követet, a választók egész joga megsemmisülne. Ugyanis, az utasítás corollariuma a visszahivás; vissza csak az hivhatja a követet, a ki választja; az utasítás megszegéséről tehát annak kellene itélni, ki a követet választá, t. i. az összes polgárságnak; de erre a nagy tömeg kellő képességgel nem bir. Ha már egyik testület azt fogná mondani, hogy a követ utasítását megszegte, másik pedig, hogy nem szegte meg, vagy ha tette is ezt, az összes polgárság érdekében tette, ki fogna köztök itélni? nem adatnék-e alkalom kellemetlen izgatások és surlódásokra? Jobb tehát utasítást nem adni, hogy mindezek elkerültessenek. Három eset van: 1. vagy a képviselők által kell választatni és utasíttatni a követeket; 2. vagy az összes polgárságot ruházni fel utasítási joggal; 3. vagy az utasítást megszüntetni. Az első nem egyezik a széles basisra tétetni kellő választási jog és szabadság eszméivel; a második éppen azért nem lehet, mert a polgári qualificatiók basisa igen széles; marad tehát a harmadik.

Kállay Ödön (Csanád megye követe): Hozzátevé ezekhez, hogy ő a polgárokat valódi s erős jogokkal akarja felruházni, de ily jogot nem lát abban, hogy a polgár oly gépet válaszszon, melyet más utasít. Igaz, hogy szabad sajtónk nincs, s addig nem lehet teljesen kifejlett közvélemény, de tagadnunk nem lehet, hogy hirlapjainknak csakugyan jókora hatása, s a közvéleménynek nagy ereje van már nálunk is. Utasítási rendszer által a reform csak gátoltatik, s a történetirás bizonyítja, hogy ily rendszerrel egy ország sem reformált. Azért, hogy utasítás nem adatik, vissza lehet a követet hívni bizodalmatlanság miatt, mert politikai hitvallást tehet a követ, s minden esetre bizonyos elvekhez van kötve, melyektől, ha eltér, bizodalmat veszt s visszahivathatik.

A nagy többség odahajlott, hogy legalább az országgyülés általános elrendezéséig jó lesz az utasításokat megtartani. S ezentúl a tanácskozások inkább azon kérdés körül forogtak, mily testület utasítson s gyakorolja a visszahivási jogot s miképpen?

Trefort (Zólyom város követe): Azt inditványozá, hogy választassanak közpolgárok ugyanannyi számmal, mint a képviselők száma, s ezek együtt utasítsák a követet és gyakorolják a visszahivási jogot; mi által a választóknak egyenes befolyás adatnék a követekre, s ezek a képviselőkkeli város érdekei elleni összejátszásban gátoltatnának.

Egy megyei követ ezt úgy módosítá, hogy ha ezen, csupán e czélra megválasztott polgárok kétharmada akarja, visszahívhassa a követet. Mások csak azt kivánták, hogy vissza csak azok hívhassák, kik küldötték, t. i. a választó polgárok.

Beöthy (Bihar megye követe): A szerkezetet akará megtartatni, melyben a visszahivási jogról semmi sincs, mert a visszahivást olyan municipalis jognak tartja, melynek a törvényhatóságok most is gyakorlatában vannak, s mit ő resolutió alá bocsáttatni nem kiván. Egyébiránt kivánja, hogy a visszahivásban tapasztalt garázda visszaélések korlátoztassanak, miszerint derék, becsületes követek nem azért hivatnak vissza, mintha kötelességöknek meg nem felelnének, hanem mert párt párt fölött győzedelmeskedett. Az utasítást illetőleg a városokra külön törvényt nem akar; de annak megszüntetését nem is tanácsolhatná addig, míg a közvélemény s közszellem jobban meg nem szilárdul honunkban, s a renegátság példái ritkábbak nem lesznek. Említi a szónok Angliát kifejlett közvéleményével s Sir Francis Burdett példáját, ki, midőn zászlóit elhagyá, általános sajtólázadást okozott. — Vannak ugyan már egyes szilárd jellemeink, de ez erénynek még általánosulni kell, s azután lesz ideje az utasítási rendszert megszüntetni.

Kubinyi (Nógrád megye követe): Nem tartja elégnek a visszahivási jogot, hanem e fölött esküvel kivánná kötelezni a követet.

Kállay (Csanád megye követe): felelt ezekre, hogy a visszahivásról törvényben kell rendelkezni s azt resolutio alá terjeszteni, mert ha törvényes rendelkezés nem lesz és a visszahivási jogot gyakorolni akaró polgárok netalán gátoltatni fognak annak gyakorlatában, mi történik akkor törvény nélkül? Lehet, hogy olykor érdemes követek hivatnak, mert pártok győznek; de ugyan ez áll az első választásra is, melyben ismét érdemes jelöltek hagyatnak ki pártok által.

Elnök: A t. KK. és RR. többsége elhatározá, hogy erről jelenleg szó ne legyen; így csak az a kérdés, kikből alakittassék a visszahivó testület?

Olvastatott a szerkezet, melyben *Lónyay G. (Zemplén megye követe)* beata confusiót, következetlenséget s hibákat lát.

Szentkirályi a szerkezet mellett emelt szót, előadván, hogy az utasításadás azért bizatik képviselőkre, minthogy itt tanácskozás kénytelensége forog fenn, már pedig a nagy tömeg miként tanácskozhatnék? Ha ily utasításbeli tanácskozások nem lesznek, a közélet, a közszellem városokban soha ki nem fejlik.

Klauzál: Miután már elvül törvényjavaslatba igtattatott, hogy a városi követek az összes polgárság által választatnak, az utasítási jogot is az összeségre szeretné bizni; de miután abbeli kivánata teljesülhetésének sokféle nehézségek állnak útjában, jelenleg csak azon kérdést véli eldöntendőnek, vajjon kell-e most a követ visszahivásról rendelkeznünk vagy nem? Szóló úgy hiszi, hogy igen is kell, s erre nézve egy külön §-t javaslott alkottatni a visszahivásról, melynél fogva 1-ször, ha a polgárok többsége új követválasztást kivánna, a közgyűlés köteles legyen határnapot kitűzni és 2-szor a közgyűlésnek jog adassék, ha a követ utasítását megszegné, az összes választó testületet egybehívni annak elhatározhatására, vajjon van-e a követ-visszahivásnak helye és ideje.

Majláth (Baranya megye követe): Úgy látja, hogy a polgárság, az utasítását meg nem tartott követet a közgyűlés visszahivása daczára újolag választhatván, annak határozatát szüntelen meghiusíthatná; azért inkább a képviselőtestület válaszsza, utasítsa és hívja vissza a követet. Nógrád követének pedig feleli, hogy a hitforma nem biztosít, mert reá becsületes embernek nincs szüksége, a becstelen pedig nem gondol vele, mint Wurm mondja Schillernél: «Was ist der Eid für uns? Nichts, für diese Leute alles».

Zsedényi: Megjegyezvén, miként a megyében sem az adja az utasítást, ki a követet választja, Pestet pártolja.

Elnök: Azon kérdést teszi fel, vajjon a revocatió iránt hozassék-e törvény?

Szentkirályi: A kérdést nem látja eléggé kifejtve, mert mondatott, hogy utasítás meg nem tartása miatt a képviselőtestület, bizalmatlanságból pedig a választók eszközölhessék a visszahivást. Ez örökös agitatiót és surlódást fog szülni. Ő azért ezt bővebben kivánja tárgyaltatni.

Bezerédj (Tolna megye követe): Hasonlóképp nyilatkozik s kérdi, ki lesz a követ s a választók között a biró? Tagadja Pestnek azon doctrináját, hogy a követ csak utasítása meg nem tartása miatt hivathassék vissza. Attól függ, mit mondunk itt: legyenek-e a küldők tovább is biráink, vagy mi felettök urak!

November 26-án vasárnapi szünet.

110. Kerületi ülés.

1843 november 27-én.

Elnökök: Simon (Sopron), Szemere (Borsod). *Jegyző:* Szentkirályi. *Naplóvivő:* Komlóssy.

Tárgy: A sz. kir. városi követek visszahívása.

Mai ülésben először a magyar nyelv ügyében kelt 5-ik üzenete a Rendeknek olvastatván fel, köziratra bocsáttatni rendeltetett; azután a kir. városi követek visszahívása feletti tanácskozás folytattatván, a vitatkozás ma is leginkább azon kérdés körül forgott: a képviselőtestületnek legyen-e csak joga a követek visszahívását indítványozni, vagy a polgárságnak is.

Szilber (Szeged város követe) szerint a visszaélés eltávoztatása végett a polgárok közül annyi egyént kellene az utasítás-készítéshez választani, mennyiből a képviselőtestület áll, különben könnyen megtörténhetik, hogy ha oly követet választ a polgárság, ki a képviselőknek nem tetszik, oly utasítást adnak a követnek, mely miatt azt vissza kell hívni.

Eischel (Székesfehérvár város követe) szerint az utasítás készítésekor a képviselőtestület mellé szinte több egyént kellene a polgárok közül választani, mert a városokban sok oly derék ember van, kiknek az utasítás készítésében jó hasznát lehetne venni. Ezek részt vevén az utasítás-készítésben, erkölcsi hatást gyakorolnának a követek állására és ezeknek lenne aztán joga a követek visszahívását indítványozni. Ez által elkerültetnék azon visszaélés, mely nagy városokban a sok nép összegyűléséből könnyen származhatik.

Pázmándy (Komárom megye követe) szerint itt három kérdés adhatja elő magát, u. m. 1. lehet-e a követet visszahívni? 2. kinek a joga a visszahívás? 3. itt kell-e az iránt rendelkezni? Az elsőre mindnyájan megegyezünk, mert ha veszedelmes volna e teremben az utasítás nélküli városi követ addig, míg a megyei követeknek utasításuk van, szinte oly veszedelmes volna a vissza nem hívható is, 2. Kinek joga legyen a követet visszahívni? Erre az az egyenes felelet: annak, a ki küldötte, t. i. az egész polgárságé. Ha a követ meg nem tartaná utasítását, a választott polgárság hirdessen közgyűlést, s ott vizsgáltassék meg, ha érdemes-e a követ, hogy tovább is ország-

gyűlésen maradjon, vagy pedig visszahivassék. Azok nézeteiben nem osztozik, kik ez iránt itt rendelkezni nem akarnak, mert ha itt erről most nem rendelkezünk, azután nem is rendelkezhetünk, mivel nem kell felednünk, hogy ezen törvényjavaslat bevezetése szerint, a mely gyakorlat, rendelet itt meg nem említtetik, e törvényczikk által eltöröltetik. Véleménye röviden az, hogy a polgárságnak épp oly joga van a követet visszahívni, mint a választott polgárságnak gyűlést hirdetni.

Szentkirályi szerint az egész polgárságnak azért nem lehet joga a követek visszahívását indítványozni, mivel a választók nincsenek úgy organisalva, hogy tanácskozhassanak, és a polgárság indítványozási joga azért is felesleges, mivel a képviselőtestületről, melyet a nép választ, mely a közgyűlést nyilvánosan tartja, nem tehetni fel, hogy kebelében ne találkozzék olyan, ki a követ visszahivását indítványozza, hogy arra okot adott. Bármily demokratikus alapra állítsuk is a városi dolgokat, ha a nép arra ki nincs fejlődve, ha bele nem tudja magát gondolni, nagyon kevés hasznát veszi, de ha ki van fejlődve, nem hagyja magát a képviselőtestülettől orron hurczoltatni.

Zsedényi (Szepes megye követe) szerint a követnek az összes polgárság érdekét kell képviselni; a képviselőtestület adhat utasítást az összes polgárság érdeke ellen, s akkor a követ visszahivását bizonyosan nem fogja indítványozni. E szerint, ha az összes polgárság többsége a követ elleni kifogását a képviselőtestülettel tudatja, ez tartozik gyűlést tartani, hol elhatároztatik: bírja-e a követ a bizodalmat vagy nem?

Pázmándy nézeteit következőleg támogatá: A visszahívást itt e helyen meg kell említeni, különben soha sem lesz visszahívás, mert a törvényjavaslat bevezetésében mondatik, hogy az ellenkező szokás, gyakorlat eltöröltetik. A bizodalmat, melylyel a követ választatik, nem lehet korlátozni; mihelyt ez korlátoztatik, azonnal összedül a képviseleti rendszer, azonnal megszünik az öntörvényhozási jog. Ha a bizodalmat positive kijelenthetjük, a nélkül, hogy okát tartoznánk adni, szükség, hogy negative is kijelenthessük, a nélkül, hogy okát adjuk. A bizodalom positiv kijelentése a megválasztás; negativ kijelentése pedig a visszahivás. Ha visszahivás nincs, a követ önfeje szerint hoz törvényt, pedig azt akarjuk, hogy a nép akaratját jelentse ki. Egy megye követe azt mondá, minek itt törvényt csinálni, a vármegyéknél sincs törvény, mégis meg van a revocatio és ez oly municipális jog, melyet resolutio alá nem bocsáthatni? Erre röviden az a felelet: itt nem a municipalis jog, hanem a visszahivás módja bocsát-

tatik resolutio alá és ez azért szükséges, mivel különben a szatmári események megint megújulnak. Itt Szatmár követe azért nem akarja a visszahivás módját resolutio alá adni, mivel annak meghatározását egészen a kormányra akarja bizni. Egy más követnek azt feleli, hogy itt nem tanácskozási jogot akarunk a népnek adni, hanem csak a visszahívásra módot nyújtani, arra nézve csak indítványozási jogot, initiativát adni; mert a nép revocalhat ugyan, de ezt indítványozni joga nincs; ezen jogban kijátszathatik, mivel megtörténhetik, hogy a képviselőtestület sohasem tesz indítványt a visszahivásra. Pest követe azt akarja, hogy csak a képviselőtestületnek legyen visszahivást indítványozó joga; ő azt, hogy a népnek is legyen. Már az áll, hogy a ki választotta a követet, az hívhatja vissza; de ha a visszahívást kellőleg nem szabályozzuk, a népnek nem lesz módja a követet visszahívni, mint nincs most módja Horvátországnak, ha akarná is, utasítását változtatni, vagy követét visszahívni, mert a horvát gyűlést összehívni nem tőle függ.

Erre az *elnök* kijelenté, miszerint a többség akarja, hogy itt a visszahívás megemlíttessék. Most e szerint azon kérdést kell eldönteni, hogy csak a képviselőtestületnek legyen-e joga a követ visszahivását indítványozni, vagy a polgárságnak is? E kérdés szavazásra bocsáttatván, a többség oda nyilatkozott, miszerint a visszahívást indítványozni a polgárságnak is jogában áll. A többséget nyert komáromi indítvány mellett szavaztak: Abauj, Zemplén, Ung, Gömör, Borsod, Heves, Csongrád, Csanád, Békés, Temes, Torontál, Pozsony, Trencsén, Vas, Nógrád, Zala, Komárom, Somogy, Hont, Győr, Veszprém, Zólyom, Tolna.

Zsedényi szavazás közben kijelenté, hogy a visszahívást oly testületre nem akarja bízni, mely eloszlása után megszűnik lenni, annyival inkább, mivel visszahívni a nélkül nem lehet, hogy a követ viselete birálat alá ne vétessék, ez pedig tanácskozás útján történhetik. Aláírás útján a visszahívást könnyű szerrel eszközölhetni; elindul egy utczai hős, telebeszéli a többiek fejét, s kész az aláírás, kész a visszahívás. És ő nem is hiszi, hogy valamire való ember a követséget elvállalja, ha őt az utczai hősök hívhatják vissza. Nem kell felejteni azt sem, hogy városokban a provincialis érdek dolgozik. Vegyük pl. a fiumei és debreczeni vasutat; a fiumei tudjuk, hogy fontosabb, s a debreczeni képviselőtestület azt adja utasításba követének, hogy először annak létesítését szorgalmazza; ezt megtudják a polgárok, és visszahivják a követet; mert nem tekintik az egész ország hasznát, hanem csak magukét, mely rájuk a debreczeni vasút előbb felállítá-

sából származik. Igy vegyük Szakolczát, hol a polgárságnak csak egy kis része magyar; a képviselőtestület tekintetbe vevén a nemzetiség szilárdítását, utasításba adja a magyar nyelv pártolását, de a polgárság azért könnyen visszahívhatja a követet, mert talán nem akar magyarul tanulni. A követ állása igy nem lesz biztos, mert mihelyt az utasítás a provincialis érdeknek nem hízeleg, a szükkeblű polgárság a követet azonnal visszahívja.

Más megyei követ attól tart, hogy ha az indítványozási jog a polgárságra is kiterjesztetik, rendetlenség lesz belőle, és a kormány beleavatkozhatik a választásokba.

Klauzál szerint a kisebb számra könnyebb befolyást szerezni, mint a nagyobbra. Mit Szepes követe mond az utczai hősökről, arra azt mondja, hogy a választókat a polgárok képezik és nem az utczai hősök és itt nem a visszahívásról van szó, hanem a visszahívás indítványozhatásáról. Szepes követe Szakolczára nagy erősséget helyeztet és mindebből, mint minden más beszédéből kitetszik, hogy mind a választást, mind a visszahívást minél kisebb számra szeretné szorítani. Hátha Szabolcs 80 képviselője közül nem 41, hanem 40 indítványozza a visszahívást, s ezen 40-nel az egész polgárság vissza akarja hívni, ama 41 ember zsarnokoskodjék az egészen.

Kubinyi (Nógrád megye követe): Ismét a követek megesketését sürgeté és ezt fontosabbnak tartá, mintsem egy koszorus költő szavaival mellőzni lehessen. A magyar nemzet igen sokat tart az esküre; megszűnik minden tisztviselő, sőt maga a fejedelem is ha megszegi, és sokszor ezen eskü tartotta meg az alkotmányt, midőn a fondorkodó hizelgők rá akarták venni annak megszüntetésére. A követ az, kitől leginkább függ a haza jövendője, azért tőle minél nagyobb biztositékot kell kívánni, s a törvényhozás köteles mindent elkövetni, hogy a küldők minél inkább biztosítva legyenek. A hitszegőket, eskütörőket megbélyegzi a közvélemény és sok embert ez is visszatartóztat a hitszegéstől, habár másként nem sokat tart is az esküre. Mondják, hogy az utasítást meg nem tartó követet joga van a küldőknek visszahívni, ezért szükségtelen az eskü. Erre csak az a felelet, hogy az utolsó napokban tehet legtöbb kárt a követ utasítása meg nem tartásával, és ekkor már idő sincs visszahívni, s azért módot kell a küldőknek adni, hogy az ily hűtelen követet megbüntethessék.

Majláth (Baranya megye követe): Az esküt csak olybá tartja, mint az adott szó szentségét; a ki szavát meg nem tartja, azt az eskü sem köti meg. Igy Talleyrand a nagy diplomata 14-szer esküdött hű-

séget és minden alkalommal megváltoztatta. Adja hát szavát minden követ itt ünnepélyesen, hogy azt megtartja.

Rohonczy (Sopron megye követe) pártolja Kubinyit, mert, úgy mond, van ember, ki megszegi szavát, de esküjét nem; mert az esküben bent van a szó szentsége, de nem viszont.

Végre *Klauzál (Csongrád megye követe)* indítványa fogadtatott el, miszerint a városokra nézve a megyei szokás fennhagyatik; t. i. a követek megesketése a megyéknél sem alapulván törvényen, minden hatóságnak jogában álljon követét megesketni, vagy meg nem esketni, a mint neki tetszik.

Ezután azon §§-ok (424—435-ig) olvastattak fel, melyek az utasítás készítéséről szólnak oly városokban, melyek követeket közösen küldenek; és ezekben a szerkezet meghagyatott. Ezzel a kir. városok rendezésének tárgyalása egészen bevégeztetett.

Ekkor *Ghyczy (Komárom megye követe)* kijelenté, hogy a városoknak adott szavazati jog az országra csak úgy lehet üdvös eredményű, ha a városok e törvényjavaslatban előadott terv szerint rendeztetnek; azért szükségesnek tartja kinyilatkoztatni, hogy ha az úgy nem történnék, a Rendek a szavazati jogot újabb discussio alá kívánják vetni. Ez indítvány egyhangulag elfogadtatott.

Beöthy indítványozza, hogy a közelebbi ülésen a büntető törvénykönyv II. része vétessék fel.

Klauzál pedig előbb a magyar nyelv iránti 5-ik válaszizenetet meghitelesíttetni, napi rendre tüzetni, végre

Bezerédj (Tolna megye követe) a városi munkálatot országos ülésbe vitetni kivánta. A bihar-csongrádi indítvány fogadtatott el.

---

111. Kerületi ülés.

1843 november 28-án.

Elnökök: Szemere (Borsod), Simon (Sopron). *Jegyző:* Szemere. *Naplóvivő:* Komlóssy.

Tárgy: A büntető törvénykönyv II. része, vagyis a büntető eljárás.

Először a magyar nyelv ügyében kelt 5-ik üzenet olvastatott fel, és csekély módosítással elfogadtatott. Ekkor

Kerkápolyi (Zala megye követe) kijelenté, miszerint ez üzenet s törvényjavaslat által, mely a magyart teszi országlási nyelvvé, megyéje aggodalma meg fog szünni; de ő újabb utasítása következtében tartozik a Rendeknek tudomás s intézkedés végett tudtokra adni, hogy megyéje a főispán által a Helytartótanácstól két *latin* intézvényt kapott, és hogy ugyancsak megyéjében, a Muraköz egyik helységében, hol gr. Festetics László kegyúri joggal bír, oly papot nevezett ki, ki egy szót sem tud magyarul. Ezen kijelentést közönséges visszatetszés követé.

Klauzál igen szomorúnak találá, hogy a Helytartótanács oly kevés hajlandóságot mutat a nyelv s nemzetiség iránt s az erre vonatkozó törvények megtartására, holott ellenkező eljárása honunkban igen kedvező hatású leendene. Ő azonban ezen panaszt a sérelmi útra tartozónak véli; és oda is utasíttatott.

Ezután tanácskozás alá vétetett a büntető törvénykönyv II. része, vagyis a büntető eljárás. I. Fejezet: A büntető eljárásról általában. II. A büntető hatóságról és az eljárási személyzetről. III. A bűnvizsgáló birákról. IV. A közvádlókról. V. A perbefogó székről. VI. Az itélő székekről. VII. A birói illetőségről. VIII. A biráskodási képtelenségről. IX. A birói visszavetésről. X. A bűnvizsgálatról. XI. A perbefogásról és ennek következményeiről. XII. A büntető perről. XIII. Az itélethozásról. XIV. A bizonyításról. XV. A felebbvitelről. XVI. A végrehajtásról. XVII. A perújításról.

Előre bocsátván az elnök, hogy némely fejezetekkel, s különösen az V-ikkel szoros összeköttetésben van az esküdtszék, azért először azokat kellene tárgyalás alá venni. Mely kijelentés helyeseltetvén, felolvastatott az I. fejezet 1. és 2. §-a, mely egész terjedelmében következő: 1. §. Mindazon bűntettek, melyekre a jelen büntető törvénykönyv büntetést rendel, ezen törvénykönyvben megállapított eljárás alá tartoznak. 2. §. Ily bűntettek miatt a jelen törvénykönyvben megállapított eljáráson kívül, senkit háborgatni, s a bíróság által a büntető törvények szerint kimondott itélet nélkül, senkit büntetni nem szabad.

Szemere elnök itt azon megjegyzést tevé, hogy mivel az I. rész 2. §-ban a határőrségiek is megemlíttetnek, azokat is meg kell említeni, hogy ide tartoznak, vagy kivételt kell rájuk tenni, vagy az 1836-ki e tárgybeli törvényjavaslat megvizsgálására választmányt nevezni. Felolvasá e végett az országgyűlési választmány jegyzőkönyvének ide vonatkozó részét, miszerint az országgyűlési választmány egy része annyival inkább kívánja a büntető törvényt a határőrségiekre

kiterjeszteni, mivel az ország rendei régóta sürgetik, hogy ők is az ország törvényei alatt legyenek, s azok szerint kormányoztassanak. E végett az 1832/6-ik országgyűlésen törvényjavaslatot is készíttettek, az 1840-ki törvények által pedig a váltójog a véghelyekre is kiterjesztetett. A választmány másik része halasztatni kívánná ezen intézkedést addig, míg a véghelyek kérdése országgyűlési tractatusok útján végképpen el nem intéztetik.

A ker. Rendek azonban a határőrségieket itt is megemlíttetni kívánják és az 1832/6-ki országgyűlés törvényjavaslatának megvizsgálására választmányt neveznek ki; sőt kiterjesztik a büntető törvényt a sorezredekre is, ha a katonák a hazában követnek el bűntettet.

Klauzál az 1. §-ra azon megjegyzést tevé, hogy miután a büntető törvénykönyv 1-ső részében a bűntettek meg vannak határozva, ne mondassék itt «mind azon bűntettek», hanem «minden bűntettek»; mivel különben azt lehetne gondolni, hogy más bűntettek is vannak. Tehát a szerkezetnek így kellene állni: «Minden bűntettek ezen törvénykönyvben megállapított eljárás alá tartoznak» s a többi kimaradna.

E módosítás el is fogadtatott.

Zsedényi a káromkodást, nagyobb hatalmaskodást is a bűntettek közzé akará sorolni, de miután *Klauzál* kijelenté, hogy ezen tényeket bűntetteknek nem tartja, ez el nem fogadtatott.

Klauzál a 2. §-t is oly általános értelemmel kívánta szerkesztetni mint az 1. §-t; a *jegyző* pedig azon észrevételt tevé, hogy «senkit háborgatni, senkit, büntetni nem szabad» nagyon németes, azért az első helyen maradjon ki a «senkit» második helyen pedig így tétessék: «büntetni senkit nem szabad». Mind e két módosítás elfogadtatott.

3. §. Büntető keresetet csak a közvádló indíthat. A bűntett által okozott kár megtérítésére, vagy sérelem orvoslására polgári keresetjoga van mindenkinek, ki a kárt vagy sérelmet szenvedte.

4. §. A polgári kereset a büntetővel egyszerre ugyanazon bíróság által elitélendő.

5. §. A polgári keresetről lemondás, vagy a sértett félleli egyezés a büntető keresetet meg nem akasztja.

6. §. A mely esetekben azonban büntető keresetet csak a sértett félnek panaszára indíthatni, azokban a büntető kereset azonnal megszűnik, mihelyest a sértett fél a bepanaszlottal megegyezett. Végitélet után ellenben a szabott büntetés alól az elitéltet semmi egyezés fel nem mentheti. — Ezen §§-ban marad a szerkezet.

A 7. §. felett azonban hosszú vita keletkezett, s az következően hangzik: «A vádlott halála a büntető keresetet megszünteti. Az okozott kár, vagy sérelem iránti polgári kereset a meghalálozottnak örökösei ellen a polgári bíróság előtt fenmarad, ha azonban a vádlott ellen halálakor már el volt határozva a perbe fogatás, akkor a kár, vagy sérelem felett, a közvádlónak felperessége mellett, a büntető bíróság, és pedig a tett kérdésében a jelen eljárás fonalán, a polgári kereset ügyében a magánjogi szóbeli per szabályai szerint itél». E §-ra nézve felolvastatott az orsz. választmány jegyzőkönyvének ide vonatkozó része, mely szerint: «Huzamos vita keletkezett az iránt, vajjon a polgári bíróság elejébe utasíttassék-e a vádlott halála után, az ennek örökösei elleni kártérítési kereset, vagy az ez iránti eljárás a büntető bíróság előtt folyjon le? s amaz állítás támogatására előhozatott, miszerint minden esetre kihallgatandók levén az illető örökösök, még pedig nemcsak az örökösödés vagy nem örökösödés tényére, hanem magára a netalán eloszthatóvádra nézve is, némi helytelenséget foglal magában az örökösökre nézve, midőn ezek, kivált ha talán ájtatos testületek, káptalanok s efélék lennének a büntető bíróság előtt tartoznának megjelenni. Előhozatott továbbá, hogy valamint a polgári bíróság előtt foly a kártérítési per azon esetre, ha a bűntettes, még mielőtt vádoltathatott volna, meghalálozik, annak ugyanazon bíróság előtt kell folynia akkor is, ha a vádlott már az eljárás megnyitása után mulik ki; előhozatott végre, hogy az örökösök között az ügy polgári részére nézve, például az iránt, mennyiben s mily arányban örökösök? nem ritkán oly kérdések keletkezhetnek, melyek feletti itélethozásra a polgári bíróság minden esetre alkalmasabb leend. De más oldalról, különbség tétetvén a per stadiumai között, s azon esetre, ha a meghalálozott vádlott még nincsen perbe fogva, a kártérítési kereset mindig a polgári bíróság elejébe látszott utasitandónak; minden egyéb esetekben czélirányosabbnak tartatott, a kártérítési keresetet a büntető bíróság itélete alá bocsájtani, mert ez által az ügy sebesebb lefolyása eszközöltetik; de czélirányatlan is volna az ügyet azoktól, kik abba már beavatkozva vannak, elvonni. Egyébiránt azon esetben, midőn a perben bűntársak is állanak, ha az egyik meghalálozván, ő reá nézve a polgári kereset más bíróság elébe vitetnék, legyőzhetetlen nehézségek támadnának; s végre, mert a keletkező polgári pontok elitélése, miután itt nem kötelezvényből, hanem bűntettből származó viszonyról van szó, vagy nem sok nehézséggel járand, vagy nem is ez ügyben leszen elintézendő, minthogy a biró csak a kárpótlást itéli oda, s annak további kikeresése, a feleknek

a dolga. Ezen okoknál fogva, abban állapodott meg a többség, hogy azon esetre, ha a vádlott a perbefogás elhatározása előtt hal meg, a polgári kereset az eljárt büntető hatóság előtt fennmarad; határoztatván egyszersmind, hogy az ezen változásnál fogva szükségesekké lett módosítások, az illető helyeken beigtattassanak.»

A jegyzőkönyvvel összehangzólag mintegy következőkben pontosulnak a szónokok véleményei.

Klauzál: A vádlott örököseit nem idézhetni büntető bíróság elibe, mert a vagyon többé nem vádlotté, hanem örököseié, kikre az némi árnyékot vetne, ha büntető bíróság előtt kellene megjelenniök. Aztán ez által a vagyonhoz jutás csak nehezíttetnék, mert a büntető bíróság előtt sokkal szigorúbb próbát kell tenni, mint a polgári előtt Ha esküdtszék állíttatik, akkor még nagyobb nehézség lesz a dologban, mert az esküdtszék belső meggyőződésen alapulván, jelen nem levőre, annyival inkább megholtra, ki nem mondja a bűnöst. Ezeknél fogva a vádlott örököseit, ha már halálakor perbe volt is fogva, kártérítés végett polgári bíróság előtt kell megpörleni.

Horváth Simon (Ung megye követe): *(Szólni akarván, sziszegés és Simi! Simi! kiáltások hallatszanak, nagy moraj.)*

Szemere elnök: A hallgatóság, nem levén nálunk szabad sajtó, gyakorlatában van annak, hogy a beszélő szavai felett helyeslését vagy rosszalását jelentse ki; de azt, hogy valaki nevének első betűjét hangoztassa, annyira ellenkezőnek látja a Tábla méltóságával, hogy azt megtorolni köteles. Azért inti a hallgatóságot, hogy ezt többé tenni ne merészelje. *(Mire csend lőn.)*

Bónis (Szabolcs megye követe): Akármint kerüljük is az anomaliát, el nem kerülhetjük, mert bármily kivánatos legyen is, hogy egyik bíróság a másik mezejébe ne vágjon, sok esetben azt szintelehetetlen eltávoztatni. Mert ha valaki bűntettet követ el, és az által másoknak kárt okoz, a vádlott örökösei ellen, minthogy a pör alapja a bűntett, akár megtérítése végett csakugyan a büntető bíróság előtt kell megpörleni, és ez a vádlott örököseire, ha különben ártatlanok, semmi gyalázatot nem von.

Balogh (Győr megye követe): Bármely részre álljon, mindenhol anomáliát lát; mert vagy civilis birónak kell a tény felett, vagy criminalisnak a kereset felett itélni a bűntettes halála után. Ő részéről az utóbbit fogadja el.

Pázmándy (Komárom megye követe): Indítványozá, hogy mivel az esküdtszék annyira keresztül lengi az egész munkát, miszerint míg az iránt tisztában nem leszünk, hogy lesz-e, vagy nem? addig

alaposan alig tanácskozhatni. Azért jónak látná, hogy először az esküdtszék vétetnék tanácskozás alá, aztán ha ez elfogadtatik, nevezzenek ki választmányt, mely a munkát a szerint combinálná, és arról jelentését adná be. Addig ezen 7-ik §. felett is hagynák függőben a véleményt.

Ez indítványt a többség elfogadá és tárgyalás alá az esküdtszék tüzetett ki.

A horvátok szólhatása iránti felirás pedig «pro lecto» vétetett.

---

112. Kerületi ülés.

1843 november 29-kén.

Elnökök, naplóvivő, jegyző: az előbbiek.
Tárgy: Az esküdtszék.

Felolvastatott először a büntető törvénykönyv kidolgozására kinevezett választmány nevezetes kevesebbségének külön véleménye az esküdtszékek mellett.

Melynek felolvasása után

Géczy (Zólyom megye követe) nyilatkozott: Az esküdtszék — úgy mond — oly fontos tárgy, melynél fontosabb a törvényhozásban nincsen, és bár mellette fontosabb, erősebb okokat felhozni, mint a különvéleményben fölhozattak, nem is igen lehet, mégis azért vitatkozás előtt ne sürgessük a szavazatot, részint, mert az itteni tanácskozás némi hatást gyakorol a közvéleményre, részint mivel ily fontos tárgyra fordított tanácskozás a haza javára legjobban töltött idő, részint mivel ily fontos institutiót, mely egészen új, tanácskozás, kölcsönös értesítés, fölvilágosítás és capacitatio nélkül csak rögtöni szavazás által eldönteni, elfogadni nem lehet üdvös sem tanácsos. Most egy szellemi mozgalom működik Európában, mely azt egyik végétől másikig átrezgi, mely mind a szellemi, mind az anyagi jólétet hatalmasan emeli. Ha az emberi testnek két része van, lehetetlen nyilt karokkal nem fogadni azon intézvényt, mely mind az anyagi, mind a szellemi jólétre hat, mely mind a lelket, mind a testet az elnyomás, s erkölcsi kényszerítés ellen biztosítja. Ilyen intézvény jótékonysága s haszna ellen nyiltan, egyenesen föllépni bajos volna; azért a fontolva haladók azt mondják: annak jóságát, hasznát ugyan kétségbe vonhatni nem lehet, de óvatosan kell hozzá nyulnunk, mert kérdés:

nálunk jó volna-e, egyeznék-e a nép szokásával, természetével, egyeznék-e egyéb intézvényeinkkel? De a hol a legvilágosabb tény, hol több századok tapasztalása tesz tanubizonyságot valamely intézmény üdvös hatása s haszna felől, hol annak behozatala mellett mindenütt ugyanazon okok szólanak, lehet-e annak jósága iránt tovább is kételkednünk s nem kell-e azt egyszerre elfogadnunk? Nem akar szóló az esküdtszék mellett minden okot elősorolni, hanem Younggal azt mondja, hogy Anglia, a nagy, a dicső Albion, mely oly magasan áll minden más népek fölött, mint a nap az égen, Anglia mostani fölvirágzását, szellemi s anyagi jólétét az esküdtszékeknek köszönheti. Livingston is úgy emelé ki az esküdtszéket, mint a szabadság s alkotmány egyik legerősebb védbástyáját. Angliában az esküdtszék már 1000 év óta áll; innen Amerikába, 50 évvel ezelőtt Francziaországba s más európai országokba is bevitetett, és mindenütt a legüdvösb eredményűnek mutatkozott. A mi jobban, mint akármely más dolog, bizonyítja hasznát az, hogy a hová egyszer bevitetett, sehol, de sehol sem akartak tőle megválni; hogy a rajnai porosz tartományok, hová, mint a különvélemény mondja, a franczia, mint ellenség vitte be, azután is ragaszkodtak hozzá; hogy midőn a porosz király öt jeles törvénytudót küldött ki ezen tartományokba az esküdtszéki eljárások megvizsgálására, három közülök politikai nézetekből előre elfogulva volt az esküdtszékek ellen, de tapasztalván azoknak szembetünő hasznait, egyhangulag kijelenték, miszerint az esküdtszékek czélszerűségéről jogtani tekintetben is teljesen meg vannak győződve.

Az esküdtszék egy szabad s alkotmányos nemzet minden kívánatinak megfelel, mert egyiránt megóvja a kormány s biró önkénye ellen. Az esküdtszék főelve az, hogy a hazának egy polgára se fosztassék meg szabadságától, ha okot nem adott rá. Az esküdtszék kellékei: a nyilvánosság és bizalom; az esküdtszéki birót szabad választás útján közbizodalom emeli a polgárok sorából magas hivatalába, és dolgát végezvén, ismét, mint egyszerű polgár lép vissza a polgárok sorába; a nyilvánosság megóvja a vádlottat a biró önkénye s hatalmaskodása ellen, s levonja az igazság istenasszonyáról a lepelt, melybe neki burkolóznia soha sem szabad. Hozzuk be hát hazánkba azon intézményt, melynek annyi haszna van, s mely ellen kifogást alaposan nem is tehetni; mert azon ellenvetés, hogy ezen idegen növény vagy nem honosodhatik meg nálunk, vagy nem illik többi intézményeink sorába, vagy veszt általa eredetiségéből alkotmányos rendszerünk, ezen ellenvetés — mondom — oly ellenvetés, mely magamagában elenyészik. Helyhatósági rendszerünkben meg van az esküdt-

szék csirája; ezelőtt és most is közgyűléseink rendelték s rendelik a kereset alá vételt; alkotmányunk a pusztaszeri országgyűléstől kezdve országgyűlésenkint szedett magába új, hasznos, sokszor idegen törvényeket; Verbőczy szerint Magyarország regnum consvetudinarium; igy egy új szokásnak behozatalával, ha mindjárt az rendszerünkben nem rejlenék is, — pedig ott rejlik csirája — nem vesztenénk semmit az eredetiségből. És így be lehet, be is kell hozni, mert nem ellenkezik alkotmányunkkal. Az esküdtszék bevitelét pedig főleg az okosság ott tanácsolja leginkább, hol a kormány ellenében könnyen veszélyeztethetik a polgárok szabadsága. Véleménye tehát röviden azon indítványban összpontosul, hogy neveztessék ki választmány, mely az esküdtszékről s annak mikénti behozataláról adjon körülményes jelentést. Addig is pártolja az esküdtszékek melletti különvéleményt.

Egy más megyei követ szerint az esküdtszék haszna oly világos, elfogadása mellett annyi ok szól, hogy ha utasítás nem kötné kezét, ő lenne első, ki elfogadná. Szavazzanak hát rá: megálljon-e az esküdtszék vagy nem? *(Helyes! Szavazzunk!)*

Zsedényi az esküdtszék ellen emelvén szót, mintegy következőleg nyilatkozott: Ki 15 hónap óta foglalkozik a büntetőtörvénykönyvvel, mint én, az meg lehet győződve, hogy bizonyos körülmények közt nincs nagyobb biztosíték az önkény ellen, mint az esküdtszék. Azonban egy negyed, vagy legfölebb félórát kérek, hogy e dologban nézeteimet illetőleg kifejthessem. A jegyzőkönyvben mindjárt az elején, ott vannak az esküdtszék ellen szóló okok, melyeket azonban nem olvastak fel; ott e kérdés jogi oldala van kifejtve, s én is először e tekintetből szólok hozzá. Én hát azt mondom, hogy az állandó bíróság jobban, czélszerűbben működhetik az esküdtszéknél, mert 1. az esküdtszéki bíróság belső meggyőződése s lelkiismerete sugallása szerint tartozván itélni, a próbákkal nem sokat törődik, és így sokszor az ártatlant elitélheti, a bűnöst pedig fölmentheti. 2. Az esküdtszék, ha valami törvényt igen keménynek tart, a «bűnös»-t nem mondja ki, és így egyrészről felülemelvén magát a törvényeken, más biráknak is példát ad, hogy hasonlót tegyenek; másrészről pedig ezen engedékenység által a közbátorságot nem igen mozdítja elő. 3. Jobban működik az állandó bíróság azért, mert az esküdtszéki birák csak egyszerű polgárokból választatnak és a szövevényes, bonyolult kérdéseknél, a tudomány hiányát nem igen pótolhatja a becsületesség; az ily szövevényes kérdés megfejtése gyakorlat által élesült elmetehetséget kiván.

De vegyük most a dolgot politikai oldalról. Összefér-e az es-

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

küdtszék a nemesek és nem-nemesek közti viszonyokkal? Összhangzik-e a nemzet életével, szokásaival, összhangzik-e a nép míveltségével? Én az esküdtszék jóságát, hasznát nem tagadom, de míg a közszellem ki nincs iránta fejlődve, míg a nép a míveltség bizonyos fokára nem emelkedett, addig lehetetlen behozatalára gondolni. Erre is, mint mindenre szükség, hogy a nép meg legyen érve. Ennek bizonyítására egy tényt hozok fel. Polgártársaink $^9/_{10}$ része ki van rekesztve a választásból. Én azt hiszem, hogyha qualificálva volnának rá, nem rekesztenők ki őket. Adják meg először nekik a választást, azután úgy a többit. Most a választást, mert nincsenek rá megérve, nem adjuk meg nekik, és a mi ennél sokkal több képzettséget igényel, az itélő hatalmat kezökbe akarjuk adni? Jog és törvény előtti egyenlőséget kell előbb felállítani, általános képviseleti rendszert behozni, mert senki sem tud mutatni oly országot, hol népképviselet nélkül esküdtszék volna. Gondolhatni-e, hogy azon nép, mely ezelőtt szolgabiró, esküdt, nemesség pálczája alatt szenvedett, ha a bíráskodási hatalom kezibe kerül, azt a nemesség megbosszulására nem használja? És micsoda érzést keltene a nemesben, ha ő felette nemnemes bíráskodnék? Várjunk még erre időt; most elég, ha úgy átmegy, mint a küldöttség többségének javaslatában van.

De ugyan ki van-e már ezen dolog úgy fejlődve, hogy a közvélemény kivánja? Magyarország közszelleme még nem kivánja az esküdtszéket, hanem erőltetni akarjuk a dolgot. Példát mondok: egy megyében össze vannak gyűlve az urak, ott vannak az úgynevezett kortesek is; egy táblabiró nőrablással vádoltatik, a másik zsarnoksággal; ha most azon nemes urak előtt azt kellene mondanom, hogy azon két táblabiró felett jobbágyai fognak itélni, bizony jobb szeretnék közelebb állani az ajtóhoz, mint az ablakhoz. Az esküdtszéket sokan nem tudják, hogy mi; sokan azt gondolják, hogy az esküdteket kell szaporítni. És nemcsak erről nincs fogalma a kortesnek, hanem más dologról sincs. Igy, midőn egy megyében a felett vitatkoztak: a királyi városoknak 16 szót kell-e adni, vagy 12-őt? rákiáltották: 12 legyen, — az kevesebb, hiszen huslimitatióról van szó! Vegyük gondolóra még egyszer, hogy a nemesek nem örömest vetnék magokat nem-nemes személy bírósága alá, hisz a nemest a kir. városi bíróságnak sem vetettük alá. Gondoljuk meg továbbá, hogy még most az esküdtszékhez nem is kapnánk elegendő egyéneket, mert tudjuk, hogy a legnagyobb vármegyékben is törvényszék alkalmával ebéddel, vendégléssel alig tud az alispán 50—60 embert együtt tartani; választmányokban pedig

20 ember körül forog a vármegye kereke. Várjunk hát az esküdtszékkel, míg a nép jobban meg lesz rá érve. A mondottaknál fogva az állandó bíróságra szavazok.

Ezután *Szemere elnök*, minthogy úgy látszott, senkinek sincs sok kedve szólni, kijelenté, hogy mivel utasítás van, s a Rendek megegyeznek benne, a tárgyat szavazat alá bocsátja s felteszi a kérdést: kell-e esküdtszék vagy nem? A szavazás megkezdődött, s rendkívüli feszültség s megrázó hatásu beszédek közepett folyt; nem hiányozván azon közbotránkozást keltő esemény sem, hogy egyik megyei követ, követtársát leszavazta. — De lássuk sorban:

Somssich (Somogy megye követe): Szavazás közben kijelenté, hogy utasítása szerint elvileg az esküdtszéket pártolni tartozik, mivel azonban utasítása az esküdtszéket nemes birákból akarja képezni, szavát felfüggeszteni kéri 14 napig, mikorra megyéjétől ez iránt bővebb utasítást nyerhet.

Horváth Simon (Ung megye követe), mint magyarázá, úgy értvén utasítását, hogy az eskütszék terve szerint szaporíttassanak az állandó törvényszéki birák, az esküdtszék ellen szavazott; de követtársa *Orosz Elek* fel és ráolvasván az utasítást, határozottan az esküdtszék mellett szavazott. Mire *Horváth Simon* szinte kijelenté, hogy ő is úgy akará nyilatkozatát érteni, azért szavát visszaveszi és az esküdtszék mellé adja.

Ráday (Pest megye követe): Pártolja az esküdtszéket, nem mint valami új és idegen dolgot, hanem mint olyant, mely Nagy-Kőrösön és Kecskeméten már régi idő előtt szokásban volt.

Mivel most szavazás közben a megyék többsége inkább az állandó bíróság felé látszott hajlani, felállott midőn a szavazás sora reá került *Klauzál Gábor (Csongrád megye követe)* és imigy szólt: Szerette volna Szepes érdemes követét még a szavazás előtt czáfolni s azért fel is iratta magát, de a többség az azonnali szavazást sürgette s ő engedni volt kénytelen. Szepes érdemes követe három új eszmét akart felfedezni az esküdtszékek ellen, melyeket nem hagyhatni szó nélkül. Ki 15 hónapig fáradozott a büntető törvény körül, az a bünbizonyítási theoria tökéletlenségéről még inkább meggyőződhetett, mint az esküdtszék fogyatkozásairól s lehetetlen nem tudnia, hogy Németország egyik legjelesebb jogtudósát, Mittermayert, ki elébb eltért az esküdtszéktől, éppen a bizonyítási theoria tökéletlensége kényszeríté, hogy ismét az esküdtszék mellett nyilatkozzék. Azt is mondá, miszerint az esküdtszék keményíti a törvényt és a vádlottat fölmenti, a törvények fölébe emeli magát. Ezen állí-

tás igen sokat akar bebizonyítani, de semmit sem bizonyít; mert az esküdtszék akár kemény, akár lágyabb a törvény, belső meggyőződés szerint mondja ki az itéletet; és a törvény fölébe emelkedést csak oly joggal mondhatná a rendes bíróról, mikor a törvény szigorúsága mellett a lágyító körülményeket is tekintetbe veszi. Nem az itt a baj, hogy az esküdtszék meggyőződése törvény vagy nem törvény szerint itél, vagy a törvény fölébe emeli magát, hanem az, hogy az esküdtszék minden felsőbb befolyástól független, és az érdemes követ csak azért szeretné a rendes bíróságot, mivel föllebb vitel útján in ultima analysi a bíróság a kormánytól függ. Azt mondja, hogy míg minden ember egyenlő nem lesz a törvény előtt, míg a nép képviselve nem lesz, addig lehetlen esküdtszékre gondolni. Ezen ellenvetés nem áll; mert éppen az esküdtszék eszközli leghathatósabban azt, hogy minden ember egyenlőn élvezze a törvény védelmét s egyenlőn viselje súlyát; és mivel az esküdtszéknek alapja a szabad választás, és ez most is alkotmányunk lényegét teszi, addig is, míg a népre az általános választási jog kiterjesztethetnék, az esküdtszéket alkalmasan behozhatni, és az nálunk is, mint másutt, egyik szegletkövét teendi az alkotmánynak és szabadságnak. Az esküdtszék ellen nyomósan nem is szólhatni, és kinek szivén fekszik a nemzet java s jövendője, ki a bíróságot a főbb hatalomtól függővé nem akarja tenni, az, ha utasítása által egyenesen el nincs tiltva, megbocsáthatlan polgári bűnt követ el, ha az esküdtszék mellett nem szavaz.

Más tárgynál nem szoktam magam megkötni, de itt kénytelen vagyok kijelenteni, hogy nekem esküdtszék nélkül büntetőtörvénykönyv nem kell, és inkább alávetem magamat az eddigi igen rossz büntetőeljárásnak, mintsem e büntetőtörvénykönyvet oly kemény büntetések mellett esküdtszék nélkül elfogadjam. Azért nem késlekedem kijelenteni, miképp legszerencsétlenebb napnak tartom akkor ezen napot, ha az esküdtszékek behozatala megbuknék. De bármi legyen most sorsa az esküdtszéknek, erősen remélem, hogy azt a mostani rendszer szörnyetegsége előbb-utóbb ki fogja vívni. Az állandó bíróságnak egyik lényeges hibája a fölebbvitel; e mellett elenyészik a szóbeli eljárásnak minden jótékonysága, mert ott már irott adatokból kell itélni. Szóbeli előadáskor a biró még csak meghallgatja a védelmet, de midőn föllebbvitelig a per 100 s több ivre dagad, a biró restelli mind átolvasni és így kivonatból itél. Ekkor nem annyira a vádlott igazságától, mint a kivonatoló ügyességétől függ a kedvező itélet. Az első bíróságnál még mind e mellett is csak megy a dolog, de a másodiknál már oly bírák

ülnek, kik felsőbb kinevezéstől függenek, és hogy fölebbmenetelüket ne akadályozzák, nem mindig itélnek törvény szerint, mert nem sok Császár Sándor királyi táblabiró van, ki inkább kész volt hivataláról lemondani, mintsem törvény s lelkiismeret ellen itéletet hozni. A törvényhozásnak fő kötelessége arra ügyelni, hogy a polgárok sorsa minél inkább biztosítva legyen. — Ezen mostani szavazat dönti el a haza jövőjének sorsát. Felszólít azért mindenkit, hogy a kinek utasítása engedi, lépjen vissza és álljon ez ügy mellé s szavazatával az esküdtszékek mellett nyilatkozzék.

Br. Wenckheim Béla (Békés megye): Szepes megye követének csak röviden azt feleli: nem azért nem lehet nálunk behozni az esküdtszéket, mivel a nép nincs nálunk megérve, hanem sokan azért nem akarják befogadni, mivel magas helyeken rettegnek azon jótékonyságtól, melyet az a nemzetre fogna árasztani. Maradjon inkább a régi rendszer, mintsem ily kemény büntetések mellett esküdtszék nélkül az új büntetőtörvénykönyv elfogadtassék.

Bónis (Szabolcs megye követe) szerint Szepes megye követe most jog, törvényelőtti egyenlőségről, népképviseletről beszél, midőn pedig azokról volt szó, akkor ellenök harczolt. Ez azt mutatja, hogy sokan nem nézik, micsoda fegyverrel harczolnak, az nekik mindegy, csak általa az ügyet hátráltassák.

Ezután ismét folytattatván a szavazás, eredménye az lőn, hogy az állandó biróság mellett a következő 24 megye: Nyitra, Sopron, Trencsén, Vas, Liptó, Győr, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém, Abauj, Zemplén, Sáros, Szepes, Torna, Mármaros, Krassó, a káptalanok s a Jászkún kerületek, — az esküdtszék mellett pedig: 23 megye, ú. m. Pozsony, Nógrád, Zala, Komárom, Bars, Hont, Zólyom, Pest, Tolna, Ung, Szabolcs, Gömör, Borsod, Heves, Bereg, Ugocsa, Bihar, Békés, Csanád, Csongrád, Arad, Temes, Torontál, továbbá a Hajdú kerület Fiume, Buccari, Turopolya s a szab. királyi városok nyilatkoztak. Szatmár nem szavazott, hanem míg utasítást nyerhet, a kérdés felfüggesztését kivánta. Somogy pedig elfogadá ugyan az esküdtszéket, de csak azon kikötéssel, hogy az esküdtek a nemesi rendből legyenek választhatók.

Szemere elnök erre Somogy követét Somssichot felhivá, kinek a 23 másokhoz csatlakozandása által a szavazatok mindkét részről 24-en s igy egyenlővé fogtak volna válni, nyilvánitaná határozottan: melyik részhez kivánja szavazatát számitani, ezért magyarázza ki bővebben szavazatát.

Ezen felhivásra *Gabányi Szatmár követe* kijelenté, hogy az ő utasítása szintén csak nemes bírák mellett akarja az esküdtszéket; de mivel az elvet elfogadja, most az esküdtszék mellett nyilatkozik, a *miként* iránt fentartja magának, hogy ezután hozzászólhasson.

Somssich (Somogy megye követe): Figyelmeztette a Rendeket, hogy mivel a tárgy igen fontos, nem kellett volna elrögtönözni, nem kellett volna minden tanácskozás nélkül csak rövid szavazás útján eldönteni, mert az ily fontos tárgyra forditott idő soha sincs elvesztve. Kéri azért a Rendeket, függeszszék fel most e tárgyat legalább 14 napig, míg utasítást kap aziránt megyéjétől, mint akarják az esküdtszéket, nemes bírákkal-e vagy nem-nemesekkel is?

Szemere elnök: A voksok ily állásában igen nehéz lévén az elnök állása, kéri a Rendeket, hogy a szónokok felirási sor szerint szóljanak a tárgyhoz.

Perczel (Tolna megye követe): Somogy követe beszédének első részét helyesli, hogy ily fontos tárgyat hiba elrögtönözni, azért az országos ülésen részéről újra megkezdendi a vitatkozást. Azt azonban Somogy követének nem helyeselheti, hogy midőn az esküdtszék mellett világos utasítása van, nemes bírákkal annyira megköti magát, hogy szavát addig felfüggeszteni kivánja, míg aziránt utasítást kap. Ha a követ az utasítás betűjéhez tapad, nem pedig szelleméhez ragaszkodik; ha azt csak kimondja, nem pedig szellemében dolgozik: akkor nem kell országgyűlés, akkor csak egy comité-t kell kinevezni, mely az utasításokat összeirja. De ide nemcsak azért jöttünk, hogy az utasítást kimondjuk, hanem hogy tanácskozzunk, egymást felvilágositsuk és magot szórjunk el, mely áldást teremjen e hazának. Ha Somogy követe most utasítása szelleme szerint egyenesen kimondaná szavát, többségünk volna. *(Kiáltás több felől: Nem volna! nem volna! Nekünk 24 szavunk van!)* Igy tehát 24 szó van 24 ellen. Ha Somogy követe hozzánk át nem jön, én átmegyek az ő véleményére, s kik velem egy értelemben szavaztak, hasonló tevésére felszólítom. Ez ugyan némileg zavarja az esküdtszék tiszta fogalmát, talán anomalia is, de az elv salválva lesz, s majd a népképviseleti rendszerrel egészen be fog jönni.

Klauzál szerint arról van szó: legyen-e esküdtszék vagy ne? ha ezt eldöntöttük, csak azután határozzuk el, milyen legyen? Somogy megye követe azt mondta: legyen; a második későbbi tanácskozás tárgya. Tolna megye követének (Perczel) utasítása is oly föltétel mellett akar esküdtszéket, mint Somogy megye követéé; Tolna megye követe egyenesen elfogadta az elvet, ez a föltétel meghatáro-

zását pedig máskorra halasztá. Nyilatkozzék Somogy megye követe egyenesen; így legalább egyenlő lesz a szavazat. Én még egyszer nyiltan kijelentem, miszerint mindent el fogok követni, hogy esküdtszék nélkül e büntetőtörvénykönyv soha napvilágot ne lásson. Kéri azért a Rendeket a haza szent nevére, hogy az állandó bíróságot ne fogadják el. Az esküdtszék egyike azon föltételeknek, melyektől leginkább függ hazánk jövendője; az esküdtszék az, mi biztosít bennünket a legközelebbi események megujulása ellen, melyek még most is keserűséggel töltik el keblünket. Itt az idő, itt a percz, melyben a városi elem megmutathatja, hogy simulni akar a nemzet kivánságához. Kéri az illető megye követét, vegye gondolóra, hogy miután küldői kimondták azt, hogy nem akarnak állandó bíróságot, azzal nagy elvet, nagy szót mondtak ki; azzal kimondták, hogy az állandó bíróságban teljes biztosságot nem találhatnak, és azt az esküdtszékben keresik s remélik föltalálandónak. Nyilatkozzék hát az érdemes követ úr egyenesen; a városok bizonyosan nem fognak az esküdtszéknek ellene nyilatkozni. *(A tiszai oldalról több városi követ kiáltja: elfogadjuk! elfogadjuk! a más oldalról szinte, de ezek még nem nyilatkoztak.)* Kéri Somogy követét, szabadítson ki bennünket ez aggodalomból.

Szemere elnök: Miután 23 vármegye elfogadta, elvileg Somogy is pártolja, de elhalasztást kiván s talán Szatmár is azt akarja, ha a RR. tovább nyilatkozni nem akarnak, az elnökség kimondja az elhalasztást.

Somssich (Somogy megye követe): Igen tiszteli Csongrád követének buzgóságát s azon ügyességét, melylyel az utasítást magyarázni tudja, de utasításánál tovább menni nem akar; azért kéri e tárgyat két hétig felfüggeszteni.

Egy megyei követ szerint, minthogy a dolog igen rossz téren áll, de még nincs egészen eldöntve, mást nem tehetni, mint e kérdést elhalasztani s még egyszer tanácskozás alá venni.

Zsedényi egyetért abban, hogy ha bővebben vitatkoznak a RR. e tárgy fölött, talán másképp dől el; de a szavazást, — úgy mond — nagyon szeretjük; az ősiség felett sem tanácskoztunk, ellenben az október 12-ki rescriptum felett 4 napot húztunk ki. Nagyon fájlalja, hogy azok, kik mindig véleményszabadságot emlegetnek, most a nem kedvök szerinti nyilatkozást annyira kárhoztatják. S noha a jelenlegi többség igazságosan az esküdtszékek ellen lehetne, ő azonban kényszerítés embere nem lévén, kivánja: függesztessék tehát fel a kérdés; ő részéről a dolgot erőltetni nem akarja.

Somssich (Somogy megye követe) megjegyzi, miként Tolna követének (Perczel) modora sem az ügynek nem használ, sem reá befolyással nem leend; s az ő kijelentését ismét túlbuzgóságnak tulajdonítja.

Az *elnökség* erre azon észrevételt teszi, hogy a végzést majd a többség értelmében fogják kimondani.

Többen felfüggeszteni kivánják, azok közt Szatmár is.

Klauzál, ki Szepes követét czáfogatva, az esküdtszéket ismételve védelmezé, még egyszer szerencsét kisértve, következőleg nyilatkozott: Miután Somogy követe kimondta, hogy az esküdtszéket elvileg pártolja, a kir. városok pedig mellette vannak . . . *(nagy zaj, zúgás a követek részéről)*; szomorú dolog, mikor a követi kar egy része ellene felzúdul, Szepes megye követe ellen pedig nem zúgnak, mikor azt az elnökség helyteleníti *(Ismét nagy zúgás)*. Nekem kegyelem senki részéről nem kell s miután a RR. Somogy követének kérését a felfüggesztés iránt már elfogadták, függeszszük fel tehát e tárgyat január közepéig.

Végzés lőn tehát, hogy e tárgyat a többség januárius közepéig felfüggeszteni kívánja. Egyszersmind kimondatott, hogy kerületileg legközelebb a megyei kihágások iránti választmányi munkálat fog tárgyaltatni.

---

113. Kerületi ülés.

1843 november 30-kán.

Elnökök, naplóvivő, jegyző az előbbiek.

Tárgy: A RR. ötödik izenete a Főrendekhez a magyar nyelv dolgában. — Üzenet az országgyülésre meg nem hivott némely főurak iránt.

Az *elnökség* mai ülésben először kijelenté a RR.-nek, miszerint Korher volt pesti tanácsnok, kérelmet nyujtott be az országgyüléshez, mivel hivatalából elmozdítása által minden okadás s kihallgatás nélkül büntettetett, és miután e végett folyamodásával az illető helyeket bejárta volna, sehol meg nem hallgattatván, nem tudott mást tenni, mint az országgyüléshez folyamodni. Az elnökség e részben azon indítványt tevé, hogy minden ilyen kérelem először a verificationalis választmány elébe terjesztessék és ha az az országgyülés

elibe tartozónak találja, csak akkor vegyék a RR. tanácskozás alá. Ez indítvány egyhangulag elfogadtatott.

Ezután felolvastatott az október 12-ki rescriptumra (magyar nyelv) költ fölirata s üzenete a RR.-nek, és csekély módosítással elfogadtatott.

Majd ezután az országgyűlésre meg nem hívott mágnások ügyében kelt üzenet olvastatott fel és midőn Vas megye sürgetésére a jegyző által b. Schmerzing is, ki szinte meg nem hivatott, bele iktattatott, rá nézve azon megjegyzés tétetett, hogy először bizonyítsa be, eleget tett-e már a honosítás fizetési kötelességének; mert addig a kérelemnek hely nem adathatik. Ez észrevétel elfogadtatott.

LXXVIII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1843 deczember 1. d. e. 10 órakor.

Tárgy: Felirási javaslat a magyar nyelv ügyében érkezett kir. leiratra.

Elnök: Méltóztassék a kerületi elnökség előadni a kerületi ülés eredményét.

Simon János (Sopron megye követe, mint a ker. elnökök egyike): A legközelebb tartott ker. ülések alkalmával az elnökség sora rajtunk levén, van szerencsénk Nagyméltóságodnak és a tek. KK. és RR.-nek a ker. ülések tanácskozásainak eredményét következőkben bemutatni; ugyanis: izenetét a KK. és RR.-nek a f. évi október 12-ről érkezett kegy. kir. leirat tárgyában a mélt. Főrendekhez; felirási javaslatot az október 12-ről érkezett kegy. kir. leirat tárgyában; 5-ik izenetét a KK. és RR.-nek a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában a mélt. Főrendekhez.

Ennek következtében

Széll Imre nádori itélőmester olvassa izenetét a KK. és RR.-nek a f. évi október 12-ről érkezett kegy. kir. leirat tárgyában a mélt. Főrendekhez, nem különben felirási javaslatot az október 12-ről érkezett kegy. kir. leirat tárgyában, melyek az Országgyűlési Iratok közt 72. szám *a)* és *b)* alatt találtatnak s itt következőkben olvashatók:

72. szám *a) Izenete a KK.-nak és RR.-nek a f. é. október 12-ről kelt kir. kegy. leirat tárgyában a méltóságos Főrendekhez.*

A KK. és RR. tanácskozás alá vévén a f. é. október 12-ről érkezett kir. kegy. leiratot, erre nézve fennforgó észrevételeiket s miben lett megállapodásaikat különös felirásban foglalva, a királyi felség eleibe felterjeszteni kivánják.

Mely ide ·/. alá rekesztett felirásnak közlésével biztosan reménylik, hogy ő cs. kir. Főherczegsége és a méltóságos Főrendek azon felirásnak Ő Felségéhez leendő fölterjesztését hozzájárulásukkal siettetni, kegyes és szivesek leendenek.

72. sz. *b) Felirási javaslat a folyó 1843. évi okt. 12-ről érkezett kir. kegy. leirat tárgyában.*

Felséges stb.

A honi nyelv és nemzetiség nemzetünk lételének föltétele; ezen alapon kell épülni mindazon törvényhozási intézkedéseknek, melyekkel a nemzet polgári és társas állapotának viszonyait javítani törekszik; ezen alap biztos és szilárd megerősítése nélkül a haladás pályáján teendő előlépések foganataikra nézve mindig kétes eredményűek leendvén, a nemzetnek s azzal együtt az állományos szabadságnak enyésztét következtethetik.

Midőn érezve ezeket a jelen országgyűlés kezdetén, melynek feladata eltökélve haladni polgári intézeteink javításának ösvényén, törvényhozásunk évkönyveire visszatekintve megemlékezénk, miként félszázad hosszú folyamán keresztül csak folytonosan megújított fáradalmas küzdéssel vivathatott ki minden lépés, melylyel a nyelv és nemzetiség ügye előre haladott, midőn tekintetet vetve jelen körülményeinkre, tapasztalánk, mily kevés az, mi eddig nemzetiségünk érdekében történt, mily sok, mi a teendők sorában még hátra van, s hogy mind e mellett a honi nyelvnek a hazábani jogai most is még folyvást több oldalról s az újabb időkben mindinkább veszélyesb ingerültséggel támadtatnak meg, s megtámadtatnak a nélkül, hogy védelmökre Felségednek kormánya azon nyilt elhatározottsággal lépne föl, a mely az igaz ügy győzelmét hamar és állandóan biztosítaná, midőn végre szemlélénk, hogy a küzdés, mely eddig a magány s közéletnek egyéb térein folytattatott Horvátország követei által, magába a törvényhozás kebelébe is áttétetett, nem lehet aggodalmas érzettel nem kérdeznünk, vajjon kincseinknek legbecsesebbike min-

den teendő intézkedéseinknek talpköve: nemzetiségünk van-e elegendőképp bátorságosítva a fennforgó körülmények közt s nincs-e éppen akkor veszélyeztetve, midőn tökéletes biztosítása mindenek fölött szükséges?

E nézetek szolgáltak indító okul arra, hogy egyrészről ugyan nemzetiségünk biztosításának kérdését s az e részben Felséged elé terjesztendő törvényjavaslatot előleges tanácskozásaink tárgyául tevénk s egyszersmind f. évi julius 12-ről fölterjesztett előleges fölirásunkban hódoló tisztelettel kérénk Felségedet, hogy addig is, míg a magyar nyelv és nemzetiség iránti egyéb kívánatinkat külön törvényczikkbe foglalva fölterjesztendjük, kir. kegy. válaszainak magyar nyelveni kiadatásával bennünket már ezen országgyűlésen is megörvendeztetni méltóztassék; más részről pedig a KK. és RR. által köztanácskozásainknak nyelvévé már ez országgyűlés folyamára nézve is kirekesztőleg és egyedül a magyar nyelv jelöltetett ki. S minél teljesb bizalommal remélénk, hogy Felséged nemzetiségünk biztosításának érdekében részint már fölterjesztett, részint majdan fölterjesztendő méltányos és igazságos kérelmeink elfogadásával teljesítendi a nemzetnek csüggedést nem ismerő hő kívánatait: annál fájdalmasabban lepett meg bennünket a f. évi okt. 12-ről kelt kegy. királyi leirat, melyben Felséged be nem várva a nemzetiség ügyében folytatott tanácskozásaink előtte is tudva levő eredményének fölterjesztését s f. évi jul. 12-ről kelt alázatos fölirásunkra, mindez ideig választ nem adva, akaratát fejezi ki az iránt, hogy a KK. és RR. által a magyar nyelvnek köztanácskozásaikbani egyedüli használata iránt hozott határozat megszüntettetvén, Horvátország követeinek a latin nyelveni felszólalás továbbra is megengedtessék; s az innen eredő fájdalomnak kiömlő szavait keblünkben el nem fojthatjuk.

Az országgyűlési köztanácskozások nyelvének meghatározására hazánkban eddigelé törvény alkotása nem kivántatott; bizonyítja ezt a régi idők példája, melyekben magyar nyelven folytak s csak e nyelven folyhattak az ország Rendeinek tanácskozásai, s midőn később a magyar nyelvnek helyét a latin foglalta el, az nem törvény következtében, hanem az ország Rendeinek törvény által soha ki nem fejezett önkéntes akaratából történt; s midőn a nemzet az 1790. évi országgyűlés kezdetén nemzetiségét az előző években fenyegetett veszélyek által fölébresztve, elhatározottan föllépett nyelvének emelésére: a honi nyelv az országgyűlési köztanácskozásoknak nyelvévé szinte nem törvény közbejöttével, hanem egyenesen az ország Rendeinek végzése által emeltetett; s már akkor is Horvátország követei s más

honfiak közt, kik a magyar nyelvet nem tudák, különbség nem tétetvén, ezeknek, valamint Horvátország követeinek is a latin nyelveni felszólalás csupán azért engedtetett meg ideiglen, mivel a magyar nyelvet akkor még nem birák. Így az 1805 : 4. s az 1840 : 6. t.-cz. tanúsága szerint az 1805. évi országgyűlésen a fölirásoknak latin és magyar nyelveni s utóbb 1840. országgyűlésen azoknak egyedül magyar nyelveni szerkesztése hasonlóképpen nem törvény által hozatott be, hanem Felségednek és dicső emlékű atyjának, mint kikhez a fölirások intézendők valának, kegyelmes megegyezésével a törvény hozatalát megelőzőleg is már gyakorlatba vétetett. Így, hogy többet ne említsünk, az országgyűlési naplóknak magyarra változtatása s az 1830. és 1832. évi országgyűlés folyamata alatt az, hogy a két Tábla közt latin nyelven váltatni szokott üzenetek jövőre magyarul szerkesztessenek, szintén egyedül az ország Rendeinek önállólag hozott végzése által határoztatott el; s ezen állandó gyakorlat egyenes következése is azon törvényes tekintetnek, miszerint az, hogy a magyar nemzet közdolgainak folytatásában a magyar nyelvet használja, magában a dolog természetében feküdvén, a latin nyelv hivatalos használatának magyarrali fölcseréltetésére törvény engedelme csak azon esetekben kívántathatik, melyekben a latin nyelv használatát világos törvény rendeli.

Ha az 1790. évi országgyűlésen arra nézve, hogy Horvátország követeinek a latin nyelveni felszólalás továbbá is engedtessék, azon körülmény, miszerint azok a magyar nyelvnek birtokában akkor még nem voltak, elég okul szolgálhatott; ezen ok jelenleg többé alaposan föl nem hozathatik, mert Horvátország követei most már a magyar nyelvet bírják, s nekiek azt, miután az országgyűlési tárgyaltatások különben is e nyelven folytattatnak, birni, követi állásuknál fogva kötelességükben áll; sőt Horvátország Rendei, ha magokat az országgyűlési tanácskozásokbani reszvéttől önként kizárni s eképpen törvényes kötelességöket, mely szerint ezen tanácskozásokban követeik által résztvenni tartoznak, sérteni nem akarják; mást, mint oly követet, ki a magyar nyelvet bírja, az országgyűlésre többé annyival inkább nem is küldethetnek, mert azon határozat, hogy az országgyűlési tanácskozásoknak nyelve a magyar nyelv legyen, nem ez országgyűlésen hozatott először, hanem már félszázaddal ezelőtt az 1790. országgyűlésen állapíttatott meg.

El nem ismerhetjük ennélfogva a kir. kegy. leiratban az 1790 : 67. és 1792 : 7. t.-cz. megemlítése mellett felállított azon elvnek törvényességét, hogy a nyelvnek meghatározását, melyen az országgyűlés.

tanácskozások folytatandók, törvényes alkotás anyagául kelljen tekinteni; mert azokon túl, miket fölebb kifejténk, miután a törvények magyar szerkesztésének egyedüli hitelessége s a magyar nyelvnek az országos feliratokbani kizárólagos használata Felséged kegyelmes megegyezésének hozzájárulásával az 1836: 3. és 1840: 6. t.-cz. által kimondva s meghatározva van; s miután a törvények s felírások az országgyűlési tanácskozásokból, ezek pedig a tanácskozások egyes véleményeinek nyilvánításából erednek, az országgyűlési tanácskozásoknak nyelve más mint magyar, sem fennálló törvényeink szellemének, sem a dolog természeti rendének fogva, többé nem lehet s a jelen állapotot azon időszak körülményei szerint szabályozni, melyben a kir. kegy. leiratban említett határozata iránt fennforgó kérdésnek eldöntésére nézve különben is magokban semmit nem foglaló törvényczikkek hozattak, annyit tenne, mint megsemmisíteni mindazon törvényes intézkedéseket, melyek azóta közbejöttek, meghiusítani a nemzetnek nyelve ápolására azótától fogva szakadatlanul folytatott buzgó törekvésit s a nyelv kérdését éppen azon pillanatban, midőn annak tökéletes befejezése váratik, a kérdés első fokára visszataszítani.

Mindig gyakorlották az országgyűlésen egybegyűlt RR. azon őket illető jogot, miszerint a tanácskozásaik folyamára vonatkozó tárgyaknak elintézésében a körülményekhez képest önállólag rendelkeztek s az országgyűlési tanácskozások folyamának rendszere mostani alakjára eddig is leginkább ez úton fejlődött ki. Ha e jogot az országgyűlés nem gyakorolhatná, megszünnék törvényes függetlensége, s ennek enyésztével nem vehetne azon határozó részt a törvényhozásban, mely őt rendeltetéséhez képest illeti. S ha az országgyűlésnek e közben hozott határozatai mindazokra, kik annak tagjai, akkor is, ha a tagok küldőiknek ellenkező utasításával vannak ellátva, ki nem terjeszkedhetnék, akkor az országgyűlésnek testületi egysége megszünnék, egyes tagok az egésznek fölébe emelkednének s a hatóságok utasításai, melyek csupán az illető követekre nézve s a tárgynak, melyre vonatkoznak, köztanácskozás útjáni eldöntéséig lehetnek kötelezők, törvényt magának az országgyűlési testületnek szabnának. S azért el nem titkolhatjuk Felséged előtt, hogy mi ugyan a királyi hatalomnak törvényinkben gyökerezett méltóságát és szentségét mély hódolattal tiszteljük, törvényhozási független állásunkban mindazáltal meg levén győződve arról, hogy a végrehajtó hatalom csak oly törvényt hajthat végre, mely valósággal létezik, mint a törvényhozó hatalomnak alkotmányos része pedig törvényt egyoldalú-

lag, az ország Rendeinek kirekesztésével sem nem alkothat, sem nem magyarázhat, a kir. kegy. leirat által sértve látjuk az országgyűlésnek független állását, veszélyeztetve a nemzetnek a törvényhozásbani alkotmányos részvétét; s eképpen a kir. kegyelmes leiratot e tekintetben is törvényinkkel megegyezőnek el nem ismerhetjük.

A világ önálló nemzetei közt egyedül a magyar az, mely nyelveért törvényhozás útján oly sok nehézségekkel volt küzdeni kénytelen, s e küzdés 50 évei után Felségednek kir. kegy. leirata által még most is kérdés alá vétetik: vajjon törvényhozási tanácskozásinknak nyelve a magyar legyen-e? Kérdés alá vétetik az országhoz kapcsolt azon rész miatt, melylyel őseink minden jogaikat megosztották, melyet az alkotmány jótékonyságában tartózkodás nélkül részesítettek; s egyedül azért vétetik kérdés alá, mert Horvátország közgyűlésének tetszett eltiltani követeit attól, hogy az anyaország gyűlésén a közös törvényhozás nyelvén szólaljanak fel; és így egyenesen azon kapocs vonatik kérdés alá, mely ezen részt az anyaországgal a közös országgyűlésben egyesíti.

Felséged kegy. kir. leiratában a fennállott gyakorlatra hivatkozik, mely szerint Horvátországnak követei véleményöket magyar vagy latin nyelven nyilváníthaták. Ezen gyakorlatot Horvátország Rendeinek határozata, mely által az illető követek a magyar nyelveni felszólalástól eltiltattak, előbb megváltoztatá, mint a KK. és RR. végzése hozatott, s mégis Felséged kérdés alá vonja a KK. és RR. táblájának végzését, mely az előbbinek a fenforgó körülmények közt szükséges következménye volt, annál a méltányosság és igazság terén is minden esetre erősebben áll.

És ez az, mi oly fájdalmasan érezteti velünk, hogy Felségednek kir. kegy. leirata egyenes ellentétben áll a nemzetnek nemzetisége érdekében táplált buzgó kivánatival; ellentétben áll azon reményekkel, melyeket ez ügynek Felséged által teljesen biztosítandó jövendője felől szivünkben mindnyájan ápolánk.

A kir. kegy. leiratot átlengő ezen szellem az, mely a KK. és RR. határozatának kérdését jelenben oly fontosságra emeli, hogy habár a mostani időszaknak nagy jelentőségét s a körülményeknek, melyekkel megalkudni fölhíva vagyunk, parancsoló szükségét mélyen érezzük; mégis nemzetiségünk kérdését a kir. kegy. leirat által ujabban is homályba borítva, régi aggodalminkat még inkább öregbítve szemlélvén, jövendőnk veszélyeztetése nélkül nem távozhatunk el azon térről, melyen magunkra hagyatva, nemzetiségünk ügyében ezt önkörünkben és önerőnkkel s a törvények korlátai közt előmozdíthatjuk.

Felséges Urunk! távol van tőlünk, hogy a közös hon más ajkú polgárainak magán nyelvviszonyaira elnyomólag hatni kivánjunk, s ez elhatározásainknak tagadhatlan bizonyságát tevénk le azon törvényjavaslatban is, mely a magyar nyelv ügyében Felséged elébe terjesztendő; de a honi nyelvnek s nemzetiségnek azon helyet, mely azt a haza közéletében törvény, jog s igazság szerint, de magának a királyi trónnak s a hon jövendő bátorságának és szabadságának érdekében is minden más fölött illeti: teljesen biztosítani legfőbb kötelességink közzé tartozandónak véljük, s midőn jelen alázatos felirásunknak elején mindjárt kifejténk, miért ragadunk meg oly hő kebellel mindent, mi nemzetiségünk kérdésébe vág, őszintén kijelentjük, hogy nem találand e nemzet megnyugvást mindaddig, míg nyelvének szent ügye tökéletesen s állandóan biztosítva nem leend, míg nemcsak a törvénynek szavai, hanem kétségbe nem vonható tények által is teljesen meg nem győzetik, hogy Felséged a magyar nemzetiség fentartása túlnyomó fontosságának tekintetétől áthatva, annak megerősítését és szilárdítását önérzete sugallatából is szívén viseli, s az ország kormányzásának nyilván kijelentett megismert főelvéül tüzi ki.

Addig, míg ez nem történik, soha nem fog kiirtathatni a magyar nemzet szivéből az aggodalomnak és fájdalomnak érzete, soha nem mellőzheti el a törvényhozás azon módoknak használását, melyekkel a magyar nyelv s nemzetiség megerősítésére önállólag és jogszerűleg működhetik, s részünkről is kénytelenek vagyunk nyilatkoztatni, hogy mindaddig, míg fennálland azon nyomasztó állapot, mely aggodalommal tölti el kebleinket; mindaddig, míg a nyelv és nemzetiség, hazánk s honunk sajátságos körülményei közt mindenek fölött fontos ügyében Felségedtől megnyugvást nem nyerünk, a kir. kegy. leiratban érdeklett határozat megváltoztatásához nem járulhatunk s Felségedet ez alkalommal is mély tisztelettel s tántoríthatlan bizodalommal kérjük, hogy honi nyelvünknek s nemzetiségünknek még e jelen országgyűlés alatti tökéletes biztosításával legforróbb óhajtásunkat teljesíteni s eképpen a nemzetet az iránt, miben létének alapját szemléli, kegyelmesen megnyugtatni méltóztassék.

A kik egyébiránt stb.

Elnök: A legérdekesebb tárgy: nemzetiségünk kérdése forogván fenn, mely több oldalú kifejlődéséhez képest mind a t. KK. és RR.-et hosszasabb tanácskozásokban foglalatoskodtatta, mind az országgyűlésen kívül bel- és külföldön számtalanok figyelmét magára

vonta, a melytől százezereknek megnyugtatása függ: czélirányosnak s kötelességemnek tartottam ez iránti észrevételeimet, véleményemet s hazafiúi tanácsomat a t. KK. és RR.-kel ezen helyről, úgyis mint magyar, úgyis mint elnök közleni. Két egymással ellenkező vélemény leginkább az, melyre nézve észrevételeim irányozva lesznek. Egy rész ugyanis azt véli, mintha mi magyarok nemzetiségünk s anyai nyelvünk iránti buzgóságunk által más, velünk kapcsolatban levő nemzetiségeket kívánnánk elnyomni; mások ellenben azt tartják, hogy a mik legközelebb időkben más nemzetiségek részéről e tárgyban közbejöttek, éppen a mi magyar nemzetiségünket s nyelvünk fejlődő virágzását veszélyeztetik. — Én sem az egyik, sem a másik véleményben nem osztozom. A nemzetiség, haza, hon legérdekesebb, legfelségesebb képzet, melyet a polgári társaságban élő ember felfoghat és gondolhat; ezen nagy kapcsolat alatt élik számtalan millió emberek kisebb s nagyobb kiterjedésben, mint meg-megannyi hatalmas erkölcsi individiumok, száz, s ha nemzetiségök jó alapon fekszik, ezer esztendőkig boldogul életöket az emberi nemzet nagy családjában, s mi lehet tehát érdekesebb, szükségesebb minden egyes nemzetiségre, sőt az egész emberi fajra nézve is, mint éppen a nemzetiségeknek fentartása? Mert gyakran egyes, kivált kitünő s jeles nemzeteknek elhunyta, — mire nem volna nehéz a legutóbbi időkből eleven példát hozni fel — káros következéssel hat az egész emberi faj külön nemzetiségeiből összefonott lánczolatra. S bár így vagyok meggyőződve a nemzetiségek érdekességéről közönségesen és a magunkéról természetesen még közelebbről, eltagadnom nem lehet, hogy mint bármely más legfelségesebb tárgyról, úgy a nemzetiségről is létezhetnek bizonyos időkorban túlfeszített, úgyszólván divati képzetek, melyek éppen azért, mivel ideiglenes körülményeken alapulnak, éppen mint a divat, mulékonyak. Még egy félszázad sem haladott el fejem fölött, és ezen tekintetben már a harmadik mindenkor szétterjedett, de mulékony jelenetet élem. Midőn Franczia-országnak sasai egész Európát befutották, nemzetiséget felejtve, franczia kívánt lenni sok ember; majd a kosmopolitismus, szabad kereskedés korszaka jött, melyet — talán természetes reactió gyanánt — a legutóbbi és mostani időkben egy igenis kiszorító s elszigetelt nyelv és fajbeli nemzetiség képzete váltа fel. Némiképp úgy látszik, hogy midőn a legújabb, a messzeségeket megsemmisítő közlekedési módok, az egymástól távol fekvő nemzeteket egymással egyesítik s összehozzák, némi előérzéssel féltjük eme közönséges összegyülésben az egyes nemzetiségeknek fenmaradását; a mitől

azonban nincs mit félni, mert a mi a különféle nemzetiségekben, valódi természetes alapokon nyugszik, azt bármely közeledése az idegen nemzetiségeknek csak kimüvelheti s nemesítheti, de el nem törölheti; ellenben a mit egyedül a választandó divat ragasztott a nemzetiség eszméjéhez, az idővel magában is elenyészik. «Opinionum commenta delet dies, naturæ judicia confirmat.»

A nemzetiségnek ezen tulzó képzetét azért érintettem hosszasabban, mivel hazánkban is sok ide tartozó legközelebbi jelenségeket, melyekről alább teendek említést, innét lehet leginkább megmagyarázni. Már most, hogy a tárgyhoz közelebb jöjjek, a mi valódi magyar nemzetiségünket, mely Európába jöttünk óta magát fajunk hajlama, hazánk és az idők körülményei szerint századok hosszú során kifejtette, és a melyről az európai nemzetek családjában bőségesen ismeretesek vagyunk, leginkább az jellemzi, hogy csakhamar ifjú nemzeti korunk szilaj ideje után a keresztyén vallás felvételével minden hódításokról letéve, mindazon nemzeteket, melyeket vérrel szerzett honunkban találánk, testvéri karokkal emeltük magunkhoz; mind pedig a későbben hozzánk beköltözteket, mindjárt országunk elején a jászokat, kunokat, számos német gyarmatokat, később a hazájukból számüzött ráczokat, clementinusokat stb., sőt a velünk többnyire kölcsönös egyezkedések útján összekapcsolt számos szomszéd országok lakosait is, kit-kit a maga sorsa és rendje szerint alkotmányunk, törvényünk jóvoltában úgy, mint magunkat részesítettük. Nem volt hazánkban soha, a legfényesebb kitüntetésben, a nemesség elnyerésében, soha, a különféle ajkú nemzetekre tekintet; — hányan ülnek ezen teremben is nem magyarajkúak maradéki, de szívben, lélekben magyarok, kikre nézve minden nemzeti különbségnek még emléke is elenyészett? — Európa első családjainak hosszú sora honosaink közé tartozik; a hasznos, tisztes negyedik országos városi rend eredetiképp nagyrészt, törvényünk szava szerint, hospitesekből, idegenekből állott; maga Horvátország, mely közelebbi tárgya mai tanácskozásunknak, nemde századoktól fogva élvezi alkotmányunk minden jótéteményeit? melyeket élveztek nagyobb részt mindazon szomszéd tartományok, melyek a szent korona alatt valaha egyesülve valának, s melyeket tőlünk, a mi és az ő közfájdalmokra nem valamely elégedetlenség, de akkorában erős, ellenállhatatlan ellenséges hatalom szakított el.

Mert nem mutat a történet példát, hogy bármely nemzet, mely velünk akár itt benn a honban, akár azon kívül a szent korona egységében összekötve volt, ellenünk mint nemzet ellen ellenséges

indulattal felkelt volna; mutat ellenben példát eleget, mily óhajtva várták a tőlünk elszakadás után az újabb összekapcsoltatást. Hogy e részben régi példákat elhallgassak, a Szávántúli részeknek az egész nemzet, de különösen az erdélyi részeknek kitörő örömével már a mi időnkben történt visszakapcsoltatása ezen hozzánk való ragaszkodásnak eleven példája vala; sőt elfogják — úgy tartom, — ismerni azon számos nemzetek is, melyek nem ugyan az alkotmánynak, de a trónnak egységében velünk összeköttetvék, hogy soha nyomasztólag nem hatánk viszonyainkra, s készek valánk vérünket, életünket adni a velünk összekötöttekért. De mint az európai nagy nemzeti családok egyik tagja is, mindig védfalul ott állottunk, hol azt az elnyomatás ellen védeni kellett, mindig a rendnek, loyalitásnak s culturának részén valánk. Ez a mi nemzeti jellemünk megférhető bárkivel, és minden inkább, mint elnyomó. Meg is hozta nemzetiségünknek eme fejlődése érdemlett gyümölcsét, mert viszonhajlandóságot, szeretetet és ragaszkodást tapasztaltunk a századok hosszú során mindazoktól, kik velünk egy hazában vagy egy korona alatt összekötve valának, — és elismerést, megbecsülést az európai nemzetiségek nagy családjától. Mert ámbár fajunk, számára nézve, nem a legkiterjedettebb az európai között, egyedül áll, s tartja fel nevét, hirét s nemzetiségét azon sok és számunkra nézve sokkal szaporább keleti fajok közül, melyek, mint a hunnok, góthok, vandalok stb. Európát szinte meghódították, és — távol legyen a nemzeti hizelkedés — egy nemes és generosus nemzetnek közönségesen és nem méltányosság nélkül hirdettetik.

Voltak idők, t. Karok és Rendek, midőn a nyelv nem játszott oly nagy szerepet a nemzetiség eszméjében mint most; nem csak nálunk, de egész Európában a latin nyelv vala a közdolgok nyelve. A többi európai nemzetek a latin nyelvnek emez uralkodását eltörölve, anyai nyelvöket vevék közigazgatásuk, tudományos előhaladásuk eszközéül; mink — talán éppen a különböző nemzetiségek tekintetéből — sokkal tovább maradtunk a deák nyelv használata mellett. De ha polgári, társaságos, ha tudományos kifejlődésünkben egészen elmaradni nem akaránk, lehetetlen volt, midőn más nemzetek mindnyájan kifejlődésöknek új eleven eszközéhez nyulának, nekünk a régi életnélküli mellett maradni. S így mintegy 50 éveknek előtte elhatározók a latin nyelven túladni, és ki csudálhatja, ha a helyett azon nyelvet választottuk, mely az anyanemzetnek, melytől ezen haza neveztetik, melynek oltalma és fentebb kifejtett nemzeti hajlama mellett, a többi nemzedékek is boldogul éltek, és a mely

számra nézve is a többit haladja, nyelvét választók; szóval: ki gondolhat is mást, minthogy Magyarországban magyaroknál, midőn új nyelvbeli eszközt kelle választani, máshoz lehetett volna, mint a magyar nyelvhez nyulni? De e természetes és magában értett czél elérésében is a legnagyobb óvatossággal járt a nemzeti törvényhozás; lassankint, de biztosan haladott előre, minden erőszak nélkül, kimélve a fennálló körülményeket, és gondosan előre készítve ezen nyelvbeli tökéletes átalakulásra neveltetés és más alkalmas módokon az utakat; s meg is felelt, sőt felülhaladta a siker a törvényhozás várakozását, a mint az mindig, midőn a törvények a valóban létező, tökéletesen kifejlett körülményekhez és szükségekhez vannak alkalmazva, mindig meg szokott történni. Csak emlékezetemre is még a legmagyarabb vármegyékben is a házi társalgási nyelv a férfiaknál nagyobb részt deák vala; számosan szólottak a magyarul legjobban tudók közül is a köztanácskozásokban is deákul, a tót ajkú vármegyéket nem is említve; ezen teremben, hol 1825-ben jelentem meg először mint képviselő, a vármegyék képviselőinek nagy része — szinte olyanok is, kik magyarul tudának — latinul szólott; a városi követek kevés kivétellel többnyire, a mélt. Főrendeknél még vegyes ülésben is a latin szónál mást közönségesen nem hallottam. Ime a mai tanácskozás tárgya mutatja, hogy már egyedül horvát atyánkfiainak követei, kikről törvényeink eddig is e részben mindig kivételképp rendelkeztek, kívánnak azon nyelven szólani, mely több százados uralkodása után alig hangzik már hazánkban. Úgy látszik t. KK. és RR., hogy Rómának ezen, harmadfél ezer évet túlélt nyelve, mely a Capitóliumból a világnak parancsolt, mely a rómaiak elhunyta után is folytatta a római birodalmat feldult nemzetek között hatalmát, melyen nekünk törvényeink, szabadságaink írva valának, nehezen, és utolsó lépéseit védve akar kimenni egy szabad nemzet tanácskozási teremből, és legalább azt óhajtja, hogy több százados uralkodása után abból ki ne vettessék, hanem törvény által, mely századokig általa szólott, temettessék el. «De sacro cineri flores!»

Ezek tekintetes Karok és Rendek azon tekintetek, melyek nemzetiségünk és nyelvünk körül, mint reánk magyarokra, úgy a velünk összekötött atyafi nemzetekre nézve előttem állandó közérdekűeknek lenni látszanak. Meg kell ellenben vallanom, hogy azon események, melyek a jelen országos gyűlés alatt a magyar és horvát közötti nyelvviszonyokra nézve közelebb felhozattak, és mai tanácskozásunk tárgyát közvetlen illetik, nem ezen nagyobbszerű nemzetiségi érdekből, mint inkább beszédemnek mind-

járt elején érdeklett mostani korszerű, divatos, mulékony nemzetiségi eszméjéből látszanak eredni. Ugyanis leginkább az utolsó országgyűléstől fogva a túlfeszített nemzetiség eszméje, némely helybeli szokott tiszt- s követválasztási s egyéb ellenkező viszonybeli körülmények által segíttetve, Horvátországban főképp, de itt benn a honban is, némely eddigelé ismeretlen illyr-panszláv-párt nevezeteket hozott elő, melyek bár kedvetlen hatásúak is, de ideiglenes körülményeknek szüleményi lévén, a felséges kormány és az összes nemzet egyesült szilárd akaratja, és ez által a közös nemzeti normális állapotnak helyreállítása mellett bizonyosan megszünendnek; a mint is a panszláv rémkép, mely inkább magyar hazánkat illette, az országos tanácskozások tárgyává nem tétetvén, és így érdeme felett ki nem emeltetvén, egy bölcs, jó tapintatú bánásmód által ott látszatik megszüntnek lenni, honnét leginkább eredett. És az illyr mozgalmak is, ha meg nem szüntetik is, legalább csendesültek volna, ha a t. KK. és RR. ezen országgyűlés elején, midőn rólok első említés történt, adott csekély tanácsomat követik, és az ellenkező horvát atyafiakat vagy arra hívják fel, hogy itt az országgyűlésen a közcsalád együttlétében béküljenek ki, vagy ha azt tenni nem akarják, magánviszálkodásaikat otthon végezzék el, kimélvén az időt, mely a sok teendők tekintetéből a közhaza javára soha sem lehet elegendőképp kimélendő.

Már a mi a tek. Karok és Rendek felolvasott felírási javaslatának közvetlen tárgyát, a KK. és RR. Táblája tudvalévő határozatát és az erre érkezett kegy. kir. leiratot illeti: ezen határozat keletkezésének körülményei az országos naplóból közre tudva lévén, annak némely momentumait rövideden adom elő. Közmeggyőződés vala közöttünk, hogy Horvátország rendeinek azon utasítása, melynél fogva a jelen esetben még magyarúl is tudó követeit honi nyelvünköni szólástól eltiltotta, váratlan és fájdalmas volt; de számosan osztoztak azon véleményben, hogy mind a mellett is, bár a határozat meghozatott, annak kényszerítő erőt világos törvény nélkül adni nem lehet. Én különösen mint elnök kimondván a határozatot, mint megtörtént tettet, az illető ülés napjának végén, az ottan bővebben kifejtett okoknál fogva, világosan kijelentettem, hogy a határozatot sem törvényesnek, sem czélirányosnak nem tartottam. A t. KK. és RR. pedig a dolog további folyamatában különösen a magyar nyelv iránt Ő Felsége elébe terjesztendő felírás és törvénynek már a lényegére nézve mindama határozatukkal meg nem elégedve, világos törvényt kívántak alkotni a felől, hogy az országgyűlési nyelv egye-

dül magyar legyen, s midőn az ez iránti országos tanácskozások folyamában a mélt. Főrendek által az iránt szólittatnának fel, hogy a törvényjavaslatban világosan kitétetnék, hogy a horvát követek ezentúl az országgyűlésen magyarul beszélni tartozzanak, válaszizenetükben a Főrendek azt felelték, hogy ezt szükségtelennek tartják annálfogva, mivel az ezentúl egyedül divatozandó országgyülési magyar nyelv közönséges kifejezése alatt a horvát követek is értetnek.

Ezen felfogott legczélirányosabb módnak következésében felszólítom a t. KK. és RR.-ket, hogy a közönségesen óhajtott czélnak megfelelőleg az egyedüli országgyülési nyelvnek használatát, elfogadván Ő Felségének kegy. leiratát, a már kész és Ő Felsége elé terjesztendő törvényjavaslat útján eszközöljék; vagy pedig, ha határozatuknak támogatására, melynek különben is semmi kényszerítő sanctiója nincsen és törvény nélkül nem is lehet Ő Felsége előtt is, már a most érdeklett törvényjavaslat kir. helybenhagyásának könnyebben megnyerendő tekintetéből is okokat előterjeszteni kívánnak, azokat Ő Felsége elébe felterjesztve, addig a horvát követeket szavazataik kijelentésére nézve százados törvényes szokásuk mellett meghagyni méltóztassanak. *(Maradjon!)*

A horvát követek közül, kik az ülés kezdete óta mindketten állanak, az egyik:

Klobucharich Károly most így szól: Excellentissime Domine! *(Számos megyei követ feláll és a latinul szólni akaró horvátországi követet rendre utasítani kívánják; általános felkiáltás a követek részéről: magyarul, magyarul.)*

Elnök: A horvátországi követen van a szólás sora, méltóztassanak megengedni a t. KK. és RR., hogy Horvátország követei — mindazoknál fogva, miket fenti beszédemben előadtam — úgy szólhassanak mint nekik ez orsz. teremben százados szokásnál fogva szólaniok szabad, szólaniok joguk van.

Kubinyi Ferencz (Nógrád megye követe): Méltóztassék Nagyméltóságod a t. KK. és RR. határozatát fentartani. *(Számosan: kívánjuk határozatunkat fentartani!)*

Ossegovich M. (Horvátország követe) (latinul): Nagyméltóságú elnök! *(Számosan: rendre rendre! Többen a megyei követek közül szólani kivánnak.)*

Elnök: Kérem a t. Karokat és Rendeket. Itt a szólás sora a horvátországi követ urakat illeti: méltóztassanak tehát megengedni, hogy szólhassanak.

Ossegovich (latinul): Kérem alázatosan *(zaj).*

Beöthy (Bihar megye követe): A latin nyelveni felszólalást, míg határozatunk fennáll, gátolni fogom, s kérem Nagyméltóságodat, hogy azt fenntartva, a horvát követek latinul felszólalását gátolni méltóztassék. *(A horvátországi követek szünet nélkül szólani kívánnak, de szóhoz nem juthatnak.)*

Elnök: Többször mondám, a szólás sora a horvát követeket illeti; azonban a mennyiben a t. Rendek közül végzést említenek, én azt, mit meggyőződésem szerint törvényes helyzetem és a haza törvényei engednek, szivesen megteszem, tovább egy lépést sem mehetek *(a horvátországi követekhez fordulva.)* A követ urak hallják, hogy a t. Karok és Rendek, — mennyiben mások ellen nem szólanak — tovább is ragaszkodnak határozatukhoz. *(Közfelkiáltás: Ugy van!)* Noha ezen határozatnak törvényességét el nem ismertem, most sem ismerem el, de mind a mellett *(a horvátországi követekhez fordulva)* kérem az urakat, a követ urakat, szóljanak magyarul, s javaslom teljesitsék a közkivánatot *(de a horvát követek, mindketten állva, tagadólag rázzák fejeiket.)* Én t. Rendek! ennél tovább nem megyek, de nem is mehetek, mert attól, hogy tovább menjek, a törvény tilt. Én a törvénynek esküdt embere vagyok, és sem tettlegesen, sem pedig moraliter senkit sem kényszeríthetek. Megmondtam a t. Karok és Rendeknek, mit tehetek, s ujra felszólítom a horvátországi követ urakat — mint ezt privát helyen is tettem — kövessék tanácsomat. Egyébiránt, ha meggyőződésök és utasításuk mást tart, én ezen tanácsadásnál mást nem tehetek.

Bezerédj (Tolna megye követe): A meghozott végzésnek érvényességéről már szólni nem lehet s igy kérem Nagyméltóságodat, hogy elnöki tiszte szerint ezen végzést s azzal a Tábla tekintélyét fenntartani méltóztassék. *(A horvátországi követek ismét latinul szólanak, azonban a tek. Karok és Rendek részéről, «nem engedjük, hogy latinul szóljanak!» felkiáltás által gátoltatnak.)*

Ossegovich M. (latinul): Ha jogaink gyakorlatában gátoltatunk, úgy menjünk el.

Perczel (Zaj közt): Mondja ki Excellentiád a végzést, mert itt nem personalis, itt e Tábla elnöke csak.

Elnök: Tessék meghallgatni a követ urakat, őket illeti a szólás sora *(Végzés, Végzés! Ekkor a horvát követekhez fordulva ingerülten mondja:)* «Placeat» *(Erre végtelen zaj közt)*

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Tek. Karok és Rendek!

Klobucharich K. (*Latinul közbeszól*): Kérem, ne tessék szólási jogomba vágni. (*Számosan: Rendre, rendre!*)

Elnök: Én már megmondtam a t. Karoknak és Rendeknek, hogy tovább nem mehetek, s menni nem is fogok. (*Számosan szólani akarnak.*)

Klauzál: Tek. Karok és Rendek!

Ossegovich M. (*Latinul közbeszól*): Nekem kötelességem jogommal élni, s akarok is azzal élni. (*Zaj!*)

Klauzál: Miután a t. Karok és Rendek határozata tettleges ellenzésre talál, kérem Nagyméltóságodat, tessék ezen tárgyat ker. ülésre bocsátani, hogy a dolgot kellőkép megvitathassuk. (*Számosan: Helyes, helyes! — A horvát követek ismét szólani akarnak.*)

Elnök: Tessék megengedni a Karoknak és Rendeknek, én megmondottam, hogy itt mit tehetek. (*Szentkirályi s többen: Ez nem elegendő.*) Ha azonban a t. Karok és Rendek óhajtása, hogy ezen dolog kerületi ülésben vétessék fel, ott is tanácskozás tárgya legyen, nem ellenzem; de nyilván kijelentem, hogy — a mint méltóztatnak látni — a t. Karok és Rendeknek határozatát a horvátországi követek megtartani nem akarják, s így nem volna más mód, mint hogy itt jóformán physikai lármával akadályoztassanak törvényes jogaik teljesítésében. (*Számosan rendreutasítani kivánják a horvát követeket.*) Ennek következtében, mennyiben én erőltetésre nem mehetek, és erőszakot nem használhatok, s ezt nem is fogom tenni, — nem! azért, mert én senkit a törvény értelmén kívül, törvény nélkül nem erőltethetek, s erre én megbízva nem lévén, azt nekem tenni nem lehet, azt tenni nem akarom, nem szabad, mert e részben nincsen törvény, a dolog ezen helyzetében, midőn a horvátországi követek nem akarnak úgy szólani, mint a Karok és Rendek határozata tartja, midőn latin nyelveni felszólalásukat csak erőszak által lehet akadályoztatni, én pedig erőszakhoz azért nem nyulhatok, mert erre törvény nincsen; ha, mondom, a Karok és Rendek a dolog ezen helyzetében kerületi ülésben tanácskozni akarnak, nem akadályoztatom. (*Számosan a felirásra nézve a többség határozatát kivánják kimondani.*) Mi a felirást illeti: engedjék meg a t. Karok és Rendek, de én mindaddig a törvényes bevett szokás, rend, a dolog természete szerint, míg valaki a felírás ellen szólani akar, a felírás iránti határozatot ki nem mondhatom; a horvátországi követ urak pedig szólani akarnak, azért a határozatot a felirásra nézve ki nem mondhatom.

Perczel (Tolna megye követe): Mondja ki a végzést, különben nekünk nem elnökünk.

Kubinyi Ferencz (Nógrád megye követe): Megkivánjuk Nagyméltóságodtól, mint elnöktől, hogy a többséget kimondani méltóztassék; különben fel kell tennünk, hogy felsőbb utasítása van a rendetlenség élesztésére.

Klobucharich Károly (Latinul szól): Ezt nem engedjük. *(Zaj; a megyei követek részéről számosan szólani kivánnak.)*

Kubinyi: A horvát követekre actiót indítványozok *(Actio! actio! Többen: Mondja ki a végzést!)*

Elnök (ingerülten): Méltóztassék engem meghallgatni. *(Néhányan: Minket is méltóztassék meghallgatni!)* Szivesen, de a horvátországi követeken van a szólás sora.

Gróf Ráday Gedeon és *Szentkirályi Móricz (Pest megye követei):* Kérjük Nagyméltóságodtól, hogy elnöki kötelességénél fogva, a határozatot fenntartani méltóztassék. *(A horvátországi követek szólani akarnak.)*

Elnök (a horvát követekkez): Tessék most hallgatni, mert én kivánok szólani. Tisztán és nyilván kijelentém az imént, hogy mindazt, mit e részben tehettem, megtettem; én sem moraliter, sem physice senkit kényszeríteni nem fogok, mert nincsen törvény, mely azt meghagyná. Ujra mondom, ha a t. Karok és Rendek a dolog ezen helyzetében ker. ülést akarnak tartani, jól van; ha pedig nem akarnak... *(Számosan: Akarunk!)* Erre nézve tehát észrevételem nincsen, és egyebet nem mondhatok, a t. Karok és Rendeknek, mint azt, miszerint, ha a t. Karok és Rendek, mint magyarok nemzetiségöket szeretik, szeretem én is, erről félszázados éltem kezeskedik; hisz nekem is mindenem itt van, ha magyar nem vagyok, nem vagyok semmi, vagy megszüntem lenni. Vegyék tehát t. Karok és Rendek ezen dolgot kerületi ülésben fel, et videat senatus, ne quid detrimenti respublica patiatur. *(Egy követ közbeszól: magyarul.)* Azért azt kivánom, hogy a t. Karok és Rendek ezen tárgy felett úgy tanácskozzanak, hogy a dolog kiegyenlíttessék; s ezen jó reményben az ülést eloszlatom.

(Rendi Napló II. köt. 86—90. l.)

114. Kerületi ülés.

1843 deczember 1-én.

Elnökök: Szemere (Borsod), Simon (Sopron). *Jegyző:* Palóczy. *Naplóvivő:* Komlóssy.

Tárgy: A jun. 20-ki határozaton ejtett sérelem feletti tanácskozás.

Az országos ülés azonnal *kerületi üléssé* alakúlt át, melyben *Simon egyik kerületi elnök*, másnapra kérte a tanácskozást elhalasztani. *(mire sokan: holnap holnap!)* A másik elnök *Szemere* felhiván a Rendeket: akarják-e holnapra halasztani a tanácskozást? felszólal

Kállay Ödön: A mai jelenet tanusítá, hogy a nemzet többsége csak akkor létesíthet valamit, ha a hatalom úgy akarja. Fájdalmamat kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a Tábla elnöke, kir. Személynök úr ő nagyméltósága nem teljesíté kötelességét; mert inté ugyan a horvátokat, hogy magyarul beszéljenek, de nem az az elnök joga hogy intéseket adjon, hanem hogy parancsoljon s a Tábla határozatát érvényesítse. Én tehát az elnök ezen tette ellen óvást teszek. *(Közfelkiáltás: mindnyájan!)*

Klauzál: Mi, igen kedvetlen jelenetnek valánk ma tanúi; közfájdalom fogta el lelkünket, és ezért nem csoda, hogy mindnyájan ingerült állapotban vagyunk, mit az előbb tett óvás közös elfogadása is kétségtelenül tanúsít. Nem kivánatos azért, hogy a tanácskozások ily ingerült állapotban folytattassanak, azért kérem a Rendeket, adjunk időt a hideg megfontolásra s egyezzünk meg abban, hogy a kerületi ülés e tárgy felett holnapra halasztassék. Javaslata elfogadtatván, az ülés 12 órakor eloszlott.

Az ezen kerületi ülést megelőző zajos országos ülésre a «*Világ*» című lap következő megjegyzést teszi: «különös örömünkül szolgál pótlólag megemlíteni, miképp az országos ülés egész folyama alatt az *ifjuság* oly illedelmes magaviseletet tanúsított, mely ily körülmények között valóban meglepő vala. Később hallók — mi igen nemes jellemrajz — miképp egy a hallgatóság közt körözteteti iratban mindenki a netaláni kihágók fékezésére intetett. — A «*Pesti Hirlap*» pedig azt irja, «figyelemre méltó, hogy a tömérdek számú *hallgatóság* magát mind végig példás csendességgel viselte, és tetszésének alig adta jelét».

Valódi oka ennek az volt, mert főnökeink által előre fel voltunk szó-

lítva, hogy csendesen viseljük magunkat, mert most ők akarnak demonstrálni, hogy felfogott állásuknak, helyzetüknek annál nagyobb súlyt szerezzenek. S mi az ifjuság, parancsnak vettük szeretve tisztelt főnökeink eme felhivását s nem csak az egymás, de az összes hallgatóság ingerültségét, sőt a netalán felfogadott kihágók nemtelen törekvéseit is ellensúlyoztuk, lefokoztuk.

Naplóm IV. kötetének 234. lapján ide vonatkozólag ez van bejegyezve: «az ifjuság s általánosan a hallgatóság, a követeknek már eleve néhány napok előtti intése következtében, az egész ülés alatt a legcsendesebben viselte magát, a gyülés előtt a hallgatóság közt egy csendre felszólító levélke köröztetett.»

---

115. Kerületi ülés.

1843 deczember 2-án.

Elnökök: Szemere (Borsod), Simon (Sopron). *Jegyző:* Palóczy. *Naplóvivő:* Zsoldos.

Tárgy: A junius 20-iki határozaton ejtett sérelem iránti tanácskozás.

A fulladásig tömött terem, melynek figyelő és aggodalmas várakozással telt tömegein alig lehetett a később jött követeknek nagy ügygyel-bajjal áthatolni, úgy hogy némelyeknek a korlátokon keresztül kellett helyeikre bemászni, s a lehetségig terhelt karzatok, melyeknek nagy részét a kiváncsi szép nem hármas sora tölté, s az alakokkal, fejekkel megtelt ablakok, melyekhez jutni is szerencsének tartatott, mind csak azon nagy érdeklődést bizonyíták, melyet a mai fontos tárgy a hazafiui keblekben méltán fölébreszte.

Szemere Bertalan elnök: A kereskedelmi társaság nevében felszólítja a Rendeket, engednék meg ennek a holnapi napon, első megalapítási gyülésének a RR. teremébeni tartását *(Megengedjük)*. Ezután megemlíté, miként a RR. emlékezve a tegnapi országos ülés szomorú eseményeire tudni fogják, hogy két tag (a horvát követek) tiszteletlenül megsérté a junius 20-iki országos határozatot, s hogy e sértést fentartá s magáévá tevé az elnök is.

Kéri tehát a Rendeket, hogy e részben intézkedjenek, remélve, miképp a tegnap oly nagy erkölcsi erőt kifejtett hallgatóság azt ma sem tagadandja meg s magát ma is csendesen s nyugalmasan viselendi.

A hallgatóság ezt megigéré s meg is tartá.

Klauzál (szomorú hangon): Tegnap törvénytelen, botránnyt

okozó tetteknek valánk tanúi, mert a horvát követek, kik eddigelé a junius 20-iki országos és törvényes határozatot tiszteletben tartva megtörni nem merték, felbuzdítva az október 12-iki királyi leirat által, bátorságot vettek, hogy ezt tettleg megszegjék. Azt hivők, hogy elnökünk olyan, mint más testületeké, s organuma a többségnek, de sajnosan tapasztalók, hogy ő magát nem a többséghez, hanem azon hatalomhoz határozza, alkalmazza, mely magát e Tábla felett véli állani; és azért a helyett, hogy a junius 20-iki végzést fenntartotta volna, javaslatot, intést ada a horvát követeknek, hogy magyar nyelven beszéljenek s habár kötelességökké azt nem tevé, de a sorra való utasítás és felszólítás által önmaga adott alkalmat nekiek a határozat többszöri megszegésére. Ily leverő, ily szomorú eseményeknél szükséges a hideg megfontolás arra, hogy mit cselekedjünk. Én megvallom, miként a tegnap történteket eredményükre nézve nem sajnálom, mert az elnökség magaviselete, eljárása felébreszté bennem s felfogja ébreszteni a nemzetben is azon kivánatot, hogy e Tábla önválasztott elnökkel birjon s erről kell gondoskodnia. Ezt tettlegesen nem eszközölhetjük, minthogy a személynök gyakorlat szerint elnöke a KK. és RR. Táblájának; ezt megváltoztatni törvény kell.

A gyakorlatnak tehát addig állani kell; de fel van már ébresztve a nemzetben az arról való gondoskodásnak szüksége, hogy az eddig részére nem kedvező gyakorlatot igyekezzék törvény által aképp változtatni, hogy a nemzet a tegnapihoz hasonló eseményekről, botrányoktól megmentessék. Nem akarok én elnök Ő Nagyméltósága cselekedetének taglalásába mélyebben ez úttal ereszkedni; ideje lesz ez iránt az országos ülésben, hol napló van, melyben kijelentéseink helyet foglalandnak, nézeteinket bővebben nyilvánítani. Én őtet sajnálom inkább, mintsem hogy reá neheztelni tudnék, mert ő azon kényszerített állásban van, hogy ő nem választottja a KK. és RR. Táblájának, hanem kinevezettje azon hatalomnak, mely saját érdekeit a Tábla érdekeivel ellenkezni véli, mely kötelességül teszi neki, hogy a hozzá intézett utasító parancsolatot teljesítse. Azért minden esetre meg kell tennünk mindent, mit e részben jogaink megóvására tenni szükséges; ezt elmulasztanunk egyáltalában nem lehet.

Miután a t. KK. és RR. a felirást az országos ülésbe bevivék, nem lehet többé arról szó, hogy azon határozatot, melyet több hónapon keresztüli alkalmazás és a kir. leirat érkezte után is törvényesnek látunk, és melyet törvényesnek hinni soha életemben megszünni nem fogok, megváltoztassuk, erről e teremben szó nem lehet; lehet azonban igenis arról szó: miután tegnap tapasztaltuk azt, hogy a

horvátországi követek félre tevén azon tiszteletet, melylyel minden tagja ezen testületnek a végzés iránt viseltetni tartozik, tiszta makacsságból, még mielőtt ezen tárgy Ő Felsége és a nemzet között lényegileg megvitattatott volna, azon határozatot és állapotot, melyet $5^1/_2$ hónapi hallgatás által önmaguk is elismertek, megsértették, és pedig tettlegesen sértették meg. Gondoskodnunk kell tehát az iránt, hogy azon botrány, melynek szomorú tanúi valánk, többé ne ismételtessék. Én tehát azt látom, hogy nekünk azon módhoz kell nyúlnunk, melyet senki, még a hatalom is kétségbe nem vonhat, meg nem tagadhat. S ezen mód vélekedésem szerint az, hogy

1-ször. A t. KK. és RR. egy, a kerületi ülésben megállapítandó óvásban kijelentenék azt, hogy a t. KK. és RR. az elnökségnek tegnapi cselekvését, mely szerint ő nem csakhogy nem kötelezte a horvátországi követeket a határozatnak megtartására, sőt őket felszólítván többszöri szólásra mintegy alkalmat nyujtott az általuk hozott határozatnak tettleges megszegésére — nem helyeselheti, s az ellen óvást tesz. Továbbá ünnepélyes óvást kivánnak tenni elnök Ő Nagyméltóságának azon cselekvése ellen, mely szerint törvénytelennek mondá ki a tek. KK. és Rendeknek törvényen alapuló végzését, melyet annak nem mondhat; és mintegy felibe emelkedve ezen testületnek törvénytelennek mondá ki azon végzést, melyet ön maga mint elnök, a junius 20-iki ülésben, bár észrevételét iránta megtéve kimondott, sőt a reá következett junius 28-iki ülésben, midőn a horvátországi követek óvásukat beadták, őket oda utasítá, hogy magokat a tek. KK. és RR. végzéséhez alkalmazzák.

2-szor. Mi magukat a horvátországi követeket illeti: kijelentendőnek vélném a hozandó végzésben, hogy mi azon határozattól, melyet junius 20-án hoztunk, és melynek törvényességét világosan megmutattuk azon felirásban, mely az országos iratok közzé van téve, semmi szin és ürügy alatt el nem állunk, és azt meg nem változtatjuk. Addig azonban, mig azon nyomasztó körülmények, melyek felirásunkban is kifejezvék, megszüntetve nincsenek, s minthogy tettleges megszegés ellen tettleges erőszakot használni a tek. KK. és RR. méltóságával egyáltalában meg nem egyez, úgy vélem, hogy a tegnapi eseményeknek visszajövetele egyáltalában nem emelné méltóságunkat, sőt aggasztólag inkább sulyosítaná állásunkat, és megmutatná a világnak azon szomorú példát, hogy van egy törvényhozó testület, melynek elnöke és két tagja azon magát felül állítva lenni vélvén, ezek hatalmaskodása s makacs ellenszegülése miatt végzéseinek tiszteletet szerezninem tud.

Én tehát bátor vagyok indítványozni azt, hogy a junius 20-iki határozatra nézve nyilatkoztassuk ki, hogy azt ezentul is törvényesnek ismerjük, annak megváltoztatásához mindaddig nem járulunk, míg a jelenlegi nyomasztó körülmények meg nem szüntetnek. Azonban ha a horvát követek nem szünnek meg tettlegesen és erőszak útján föllépni a törvényesen hozott határozat ellenében, akkor mi, erőszakot erőszakkal vissza torolni nem fogunk, hanem nem fogjuk tekintetbe venni előadásaikat, és csak egyedül a magyar nyelven ki mondott kiejtéseket és beszédeket fogjuk magyar naplónkba igtatni.

Ez által hozzányúlunk azon sanctióhoz, mely hatalmunkban van. Mert a napló öntulajdonunk, a naplóról rendelkezni rajtunk kivül senkinek másnak joga nincs; s ehez hozzá tenném azt, hogy az országos naplóbirálók egyenesen oda utasíttassanak, hogy magokat szorosan ezen végzéshez alkalmazzák.

Ez véleményem, s engedjék meg a t. KK. és RR., hogy ebbeli véleményem következtében, mely tisztán és egyedül azon indulatból jő, hogy a t. KK. és RR. Táblája méltóságát fenntartsuk és a nemzetnek veszélyeztetett jogait megóvjuk, arra kérjem a t. KK. és RR.-et, hogy azok is, kik a leiratban törvénytelenséget nem látván a junius 20-iki határozat felfüggesztésére szavaztak, nyujtsanak nekünk barátságos kezeket. Hisz őket is csak úgy érdekli alkotmányos jogaink veszélyeztetése, mint bennünket; mert más út, más kimenetel nincsen, mely által e Tábla méltóságát fentarthatnánk. Egyesüljünk tehát, hiszen ha nem lett volna köztünk szakadás, talán nem lettünk volna tegnap is azon botrányos jelenetnek tanui; mert ha a horvát követek tudtak öt hónapig hallgatni, bizonyosan hallgathattak volna még pár napig, míg a felirás felment volna. Egyesüljünk tehát és nyuljunk azon módhoz, mely egy részről a tegnapi szomorú jelenetnek ismétlésétől megment, másrészről pedig fenntartja jogunkat az elnökség és határozatunk ellenszegülői ellen. S így bátor vagyok indítványomat a t. KK. és RR. pártolásába ajánlani. *(Közfelkiáltások: elfogadjuk, elfogadjuk!)*

Bárczay (Abauj megye követe): Küldői azon pótló utasítást adták, hogy — voksukat, az e tárgyban minap követtársa által adottat visszavonván — a leiratot tisztán elfogadják, azért ő ez indítványhoz nem járulhat.

Zsedényi (Szólni akarván, Pest és Nógrád kelnek fel, ők előbb iratván fel magokat).

Elnök: Pest és Nógrád követei oly feltétel alatt állottak el a szólástól, ha a csongrádi indítványhoz senki sem szól. *(Elfogadjuk!*

Végzés!) Kimondja a csongrádi indítványt végzésül, s az ily értelemben fölteendő végzést a kerületi jegyzők együttesen fogják szerkeszteni.

Zsedényi megjegyzi, hogy midőn az elnök junius 20-án kimondá a határozatot, azt akkor is sem tanácsosnak, sem törvényesnek el nem ismeré; az óvásban tehát figyelemmel kell lennünk, nehogy ellenmondásba jőjjünk; azért a junius 28-iki végzést kivánja csak érinteni. *(Helyes!)*

Bónis (Szabolcs megye követe): Reflectáljon a jegyző az elnöknek azon szavára is, hogy míg elnök lesz, fenntartja a végzést.

Sárközy (Fehér megye követe): Tiszteli azon követeket, kiknek utasításuk megengedé pártolni a csongrádi indítványt; az övé ellenkező lévén, eláll a végzéstől, mert küldői a leiratban sérelmet nem látván, azt elfogadják, de kivánják, hogy jövő hongyűlésen más nyelv, mint magyar, itt helyt ne foglaljon.

B. Sztojka (Mármaros megye követe): Ha tőle függene, szivesen maradna a határozat mellett, így azonban inkább a csongrádi indítványhoz járul. Egyébiránt Abauj követének kijelentésére azt jegyzi meg, hogy Abauj megye azon utasítást követeinek adá s nem e követi Táblának, s miután a kerületi üléseknek naplója nincs, kár is volt azt felolvasni.

Deczember 3-ikán vasárnap.

A horvát követek makacssága által okozott izgalmas ülésről s az ezt követett kerületi tanácskozmányokról Csongrád vármegye követei a következő jelentést tették küldőiknek:

Tekintetes Karok és Rendek!

A folyó hó első napján tartatott országos ülésben törvényeinkkel meg nem egyeztethető igen kellemetlen eseményeknek valánk tanui. Ugyanis beadván a kerületi elnökök a f. évi október 12-én kelt királyi leiratra kerületileg megállapított felirást, ezen felirásnak az Itélőmester által történt felolvasása után királyi Személynök ő kegyelmessége egy terjedelmes beszédben az országos Karokat és Rendeket a királyi leirat elfogadására fölszólítá — előadását egy minden oldalról hangzott «maradjon» felkiáltás követé, melynek megszüntével a felirás felolvasása előtt már felállott horvát követek egyike az általuk öt hónapig meg nem szegett határozat ellenére latinul felszólalt; a szokott megszólitás első szavainál azonban, a Karoknak és Rendeknek a magyar nyelveni szólást követelő folytonos közbeszólásaik és felkiáltásaik miatt beszédjében tovább nem mehetett; ezen első zajos jelenet mintegy félfertályig tarthatott, mely között Horvátország követe több ízben ismétlé az elnöknek azon kijelentésére, hogy őtet illeti a beszélés sora, latin felszólalásának kezdő szavait, míg Biharnak követe használva a lármának pillanatnyi csillapultát, felszólítá a királyi Személynököt, hogy elnöki kötelességénél fogva kötelezze Horvátország

követeit az országos határozat tiszteletben tartására. Ezen felszólításra a királyi Személynök javaslotta ugyan a horvát követeknek a magyar nyelveni szólást, de egyszersmind ismételve kijelenté, hogy a Rendek határozata törvénytelen s hogy ő a horvát követeket a határozat megtartására nem kötelezi. Az ingerültség ezáltal még inkább nevekedett s miután az elnök ezen kijelentésére a horvát követek ismét megkezdték a latin szólást, az őket a határozat megtartására utasító felkiáltások oly általánosak levének, hogy szavaikat többé érteni nem lehetett. A dolgok ily leverő állásában, miután láttuk, hogy az elnök a határozatnak foganatot szerezni nem akar s a horvát követek a határozat tettleges megszegésével meg nem szűnnek, hogy az ülés eloszlásának még nagyobb botrányát elkerüljük, megkértük a királyi Személynököt, hogy a történtek feletti tanácskozás végett egyezzék meg az országos ülésnek kerületi ülésre általváltoztatásában; mibe ismételt általános felkiáltás által nyilvánított sürgetésére a Karoknak és Rendeknek végre az Elnök megegyezett s a háromfertály óráig tartott zajos országos ülés kerületi üléssé alakult, mely a kerületi elnökök felszólítására a teendők nyugodt megfontolhatása végett csakhamar eloszlott s a történtek következésében szükséges intézkedések feletti kerületi tanácskozás következő napra halasztatott. Ezen ülésben indítványunk következtében, melynek egyedül Abauj és Fehér megye követei nyilatkoztak ellene, a képviselői Tábla méltóságának fentartása tekintetéből a Karok és Rendek a ·/. alatt idezárt határozatban állapodtak meg, mely a mai kerületi ülésben meghitelesíttetvén, a holnap tartandó országos ülésben be fog mutattatni.

Kik egyébiránt ide csatolván a Főrendi Napló II. kötetének folytatását a 225-ik laptól a 240-ik lapig, kegyességükbe ajánlottak megkülönböztetett tisztelettel maradunk

A tekintetes Karoknak és Rendeknek

Pozsonyban, deczember 4-én, 1843.

alázatos szolgái
Klauzál Gábor, s. k.
és
Szeghő József, s. k.
országgyűlési követek.

---

116. Kerületi ülés.

1843 deczember 4-én.

Elnökök: Bachó (Trencsén), Fehér (Heves). *Jegyző:* Palóczy. *Naplóvivő:* Zsoldos.

Tárgy: A decz. első napján tartott országos ülésben történtekre nézve deczember 2-án hozott határozatnak felolvasása, s hitelesítése.

A hallgatóság, mely a szombati határozat óta erősen ingerült állapotban van, ma a terembe léptekor lepisszegette azon követeket is, kiket az előtt éljenzéssel szokott fogadni. De nem kisebb ingerültség s feszültség jellemzi a tanácskozások egész folyamát is annyira, hogy ehez hasonló kerületi ülést ezen országgyűlésen alig láttunk.

Elnök előterjeszti, miként a Személynök conferentiát kivánna tartani e tárgy iránt, miben ő is részt vegyen.

Szentkirályi (Pest megye követe): A Personális bizonyosan titkon akarja elvégezni számadását; ő pedig itt az ország színe előtt kiván véle számolni. Ő conferentiájába nem megy; kivánja a mai kerületi ülésre kitűzött tárgyat haladék nélkül tanácskozás alá vétetni s ugyanazon nyilvánossággal tárgyalni, mint magok a tények történtek volt.

Kubinyi (Nógrád megye követe): Igazolva látja azon régi mondást, hogy a ki valamihez pénteken fog, abban czélt nem ér. Igy jártak a RR. a decz. 1-én tartott országos üléssel. Igaz, hogy a junius 20-iki határozat pártolóinak száma 30-ról 28-ra leolvadt, de azért nem volt szükség a szombati határozatra. Ehez képpest ahoz most sem járul, hanem felirást kiván a határozat épségben tartása mellett; kijelentvén egyszersmind, hogy addig a RR. semmi terhet meg nem ajánlanak, míg a magyar nyelv iránt a kormány megnyugtató választ nem ád. Ezt parancsolja utasítása is, melyet egész terjedelmében felolvas. Egyébiránt megjegyzi, hogy személynök ő nagyméltósága azon tettét, miszerint a junius 20-iki határozatot törvénytelennek mondotta, nem osztja, mivel csak ott lehet valamit törvénytelennek mondani, hol törvény nem létezik.

Perczel (Tolna megye követe): Egy hiba ezer vétket szül. Igazolja ezt a conferentiára történt felhivás és az ennek elfogadására némelyekben tapasztalt hajlandóság is; de erős lélek, ha észreveszi, hogy tévúton jár megfordul, s visszatér az elhagyott jó útra. Ő Excellentiája conferentiázhat egyes követekkel, de miként hívhat meg bennünket mint kerületet, minek akar capacitálni arról, miről a nemzet eléggé vala capacitálva. Figyelmezteti a RR.-et a 3-ik punicus hadra, midőn Róma Carthagónak előbb fegyvereit csikargatta ki, azután Carthago ledöntését s máshova építését kivánta. Ha a törvényhozó testület kezéből kivétetik a fegyver, könnyen szégyenpadra állíttathatik. Legyen azért vége a dolognak, s kéri a RR.-et, ne tegyék alkudozás tárgyává azt, mi a nemzetnek kétségbehozhatlan joga; olvastassék fel a szombati határozat haladék nélkül és vétessék tanácskozás alá; kárpitok megett ne határozzunk felette. Nem kell conferentia.

Ragályi (Gömör megye követe): Conferentiánk e tárgyban már volt; a kormány ide is be akarja csúsztatni emberét.

Bezerédj (Tolna megye követe): Rosszalva azokat, miket ő Excellentiája tőn, ezek iránt megteendi országos ülésben észrevételeit; de ha a Személynöknek velünk értekezni valója van, ő nem fél senki befolyásától s azért is elfogadja a conferentiát; az 1833-diki hasonló eseménynél fogva fenmarad minden esetre a circulus és az országos ülés.

Hertelendy (Torontál megye követe): A conferentia ellen szól, *Szentpály (Ugocsa megye követe)* és *Szluha (Jászkun kerületek követe)* elfogadják azt; ez utóbbi megjegyezvén, miként múlt hongyűlés alkalmával is a Főherczeg elnöklete alatt tartatott conferentia.

Pázmándy (Komárom megye követe): Előre bocsátván, miképp ő conferentiának akkor látja helyét, midőn véletlen eset adja elő magát, minő volt például a kérdéses leirat, de az 1833-ki eset ide nem alkalmazható, mert ott nem mondatott a Rendek végzése törvénytelennek, — kijelenti, hogy nyilvános tanácskozás végett vagyunk ide küldve, s nem azért, hogy az elnök elkövetett hibáit magános körben igazolja. Ha a többség levoksolja is, ő nem vesz részt a conferentiában.

Ráday (Pest megye követe): Nyilván kijelenti, hogy Ő Excellentiájához, ki egyenes igérete ellenére a végzést fenn nem tartotta, bizodalma többé nincsen; oly emberrel pedig értekezni sem kiván.

Rakovszky (Turócz megye követe): Elfogadja a conferentiát.

Wenckheim (Békés megye követe): A személyről nem szólva, neki sincs bizalma egy nem választott elnök iránt s azért nem kell conferentia.

Klauzál (Csongrád megye követe): Történtek itt kijelentések, mik a követi Tábla eljárását rosszallani látszanak. (Br. Sztojka a jun. 20-ki határozatot kivánná ugyanis fentartani, s a conferentiában közmegegyezés daczára a tárgyalás alatti végzés ellen nyilatkozott. Erre igenlő zajt emelvén a hallgatóság, a fájdalom hangján így folytatja szónok a beszédét.) Itt a törvényhozás mezején kijelentem, hogy engem sem a kormány kedvezése, sem a hallgatóság pisszegése nem érdekel, rám se éljenzés, se pisszegés nem hat, s tapodjon bár sárba a közvélemény meggyőződésemért, honomé lesz még leheletem is, s azon fohászszal fogok meghalni, hogy hazám boldog legyen. *(Mire a hallgatóság zaja éljen kiáltásokra változott.)*

Azon követ uraknak, kik a szombati határozatot kárhoztatják, ha hibának látták, annak keletkezésekor kell vala ellene szót emelni.

Nem férfiuhoz illő dolog akkor szólani a conclusumhoz, midőn az már meghozatott, s ki ezt akkor elmulasztá s most még is kárhoztatólag lép fel a határozat ellen, azon hiedelmet támasztja maga ellen, hogy az ifjuság befolyásának engedett. Az ily jelenetektől pedig semmi jót nem várhatni.

Nem azért, mintha magamat igazolni akarnám, mert arra szükségem nincs, hanem mivel erős meggyőződésem, hogy mást azon kívül mit tettünk, nem tehettünk, kijelentem, hogy a szombati határozat helyes és igazságos.

Kérdem én: miben hibázott a követi Tábla midőn ezen óvásos határozatot hozta? Talán abban, hogy nem kiváná végtelenül folytatni a botrányokat az által, hogy két ember konokságának erőt nem szegeztünk ellenébe, azon két ember ellenében, kik századok tanácskozását gátolák. Hosszas megfontolás után léptem én fel szóbanforgó indítványommal, miután a magán értekezéseken felhozott több rendbeli javaslatok czélszerűtlenségéről tökéletesen meggyőződtem.

Javaslák ugyanis némelyek, hogy országos ülések ne tartassanak, hogy inkább törekedjünk a jelen országgyűlésnek eloszlatására, mint csak szinleg is engedjünk a körülményeknek. De kérdem, vajjon hatalmunkban áll-e akár az egyik, akár a másik? Hiszen az országos üléseket a kir. Személynök hivja össze, az eloszlatás joga meg a fejedelem kezében van. Javasoltatott ugyan a conferentiában, hogy mostani helyzetünkben ne menjünk országos ülésbe. De ha mi ellenzékiek ezt tesszük: bemegy a másik rész, és a junius 20-ki határozat törvénytelenségét kivivja.

Mások javaslák a követi állásról való lelépést. Én ünnepélyesen kijelentem, hogy ha ezen mód czélszerűnek találtatik, én veendem először foganatba a javaslatot, mert engem követi székemhez csak a haza szent szerelme köt; s nem életemet, hanem népszerűségemet is, melylyel hatni képes vagyok, feláldozom honom javára, mert szeretem azt, talán jobban mint akárki. De kérdem: mi haszna van, ha eloszlik az országgyűlés, vagy ha az ellenzék követei lelépnek, nyer-é ez által a haza? mert ki áll jót érte, hogy az újonnan választott követek erősebbek, jobbak leendenek; vagy hogy gyöngébbek leendvén, a megmaradottakkal nem hozandanak-e a honra nézve ártalmas törvényeket?!

Kérdem tehát: mit kellett volna tennünk, avagy volt-é más expediens, mint a szombati határozat? Ennek következtében meg lett téve minden, mit jelen körülmények közt tenni lehet; a horvát követek hason előadásai semmibe sem fognak vétetni. Hiszen ha a

deczember elsői botrányos jeleneteket végtelenül ismételni nem akarjuk, csak ki nem lökhetjük a horvát követeket, lárma által meg csak nem lehet őket örökké akadályozni. Vajjon illő volna-é ez úgy az egyik mint a másik törvényhozó test méltóságához? Avagy a követi Tábla nem fajulna-e vén asszonyok gyülekezetévé, mely nem tanácskozik, hanem szüntelenül lármáz? Ezt azon követeknek felelem, kik a Tábla lépéseit e részben hibáztatják (Perczel). Miért nem nyilatkoztatták kárhoztató véleményüket akkor, midőn a határozat még csak magán értekezések tárgya volt? Igaz, hogy a határozatokat gúny tárgyává alacsonyítása által az elvesztett népszerűséget könnyen vissza lehet ragadni, de ez a dolgot jóvá nem teszi, s azzal e Táblának nem használunk.

Pest megye követének (Ráday) előadására szabad legyen megjegyeznem, hogy az elnök személye iránt ne mondja ki a bizalmatlanságot, mert hiszen ha ő lelépne is, nála jobbat találni, vagy nyerni nem fogunk. A hivatal iránt, mely királyi kinevezéstől függ, elismerem, alkotmányos országgyülésnek bizalmatlansággal kell viseltetni, azonban kijelentem, hogy éppen az ily abnormis állapotok adják meg az ideát arra, hogy az országgyülésnek saját többségéből szabadon választott elnöksége legyen.

A mi a személynöki kivánat tárgyát, a conferentiát illeti: megjegyzem, hogy ez nem egészen példátlan; mert 1832-ben az ifjuság kitörése miatt Nádor Ő Főherczegségének elnöklete alatt is tartattak magán értekezések. A kivánt magán értekezés mellett véleményét mindenki szabadon nyilatkoztathatja országos és kerületi ülésekben is; ettől a magán értekezés senkit elzárni nem fog. Igaz ugyan, hogy a magán értekezésre senkit kötelezni nem lehet; de ha valaki velünk szólni akar, miért útasítanók el, s ha felvilágositást kíván adni, miért ne teljesítenők kivánságát! Én azt hiszem, azért akar a kir. Személynök conferentiát tartani, hogy a deczember 1-én mondott szavait, melyekre mi óvásunkat alapítjuk, most midőn azon napi ülés jegyzőkönyve hitelesítve van, igazolja. Én minden esetre kérem a Rendeket, ne szolgáljon a kérdés vitatása alkalmul újabb feszültségre s meghasonlásra, hanem mondassék ki egyszerűen: akarják-é a Rendek a conferentiát vagy nem? Én, mint mondám, a conferentiát nem ellenzem *(Zaj, pisszegés)*. Egyébiránt ismételve kijelentem, hogy engem a honszeretettől s meggyőződésemtől sem a gallériák e bánás módja, sem semmi más soha eltántorítani képes nem leend. *(Éljen.)*

Beöthy (Bihar megye követe) (Hasonlóul lepisszegve): Nem hivé, hogy valaha oly helyzetbe jöhessen, hogy morális kényszerítés-

nek engedve hitvallomásokat tegyen, s annak sem érzi szükségét, hogy «üss, de hallgass»-t mondjon. Neki «valamint tegnap nem az arany, úgy ma nem az elefánt» mert nincs helyzet, nincs tekintély, melynek ő engedjen. És bár tudja, hogy itt ők csak cselekvők, de az itélet másoké, mégis midőn látja, hogy előtte szólott érdemes követtársait, kikkel több országgyűlésen egy sót, egy kenyeret evett, s kikhez a legszentebb baráti kapcsolat köté, s kikkel egy zászló alatt bajnokoskodott, méltatlan gúny éri: kötelességének ismeri kijelenteni, hogy velök egy véleményben van, s mindenkor kész védelmükre fel is állani. Azért ki is jelenti, hogy az előtte szólott követtársaival együtt, (Klauzál, Bezerédj) megbirják és eltürik a hallgatóság pisszegéseit. Kijelenti továbbá, hogy az elnöki kivánatot igazságtalannak ő sem tartja s szokatlanságára megjegyzi, hogy 1833-ban két követ bárdolatlan viselete miatt hasonló magán értekezés tartaték, mit jelenben is annyival inkább pártol, mert a nyilvánosság terén könnyen ejthetni oly csorbát, mit később kiköszörülni alig lehet. Ha a bűn csakugyan bűn, és a tény csakugyan tény : ellene intézkedni bármikor lehet.

Kijelenti továbbá, hogy az elnökhöz mint ilyenhez szinte nem viseltetik bizalommal, de e bizodalmatlanságot annak személyére ki nem terjeszti, mert nála, ki egy jó ízű magyar ember, jobbat nem találandunk soha. Őt dicsvágy vagy ilyesmi nem bántja és nyiltan kimondja, miként Szerencsy István éppen oly közönséges nemes ember, mint Bezerédj, Beöthy vagy Klauzál. Tehát elfogadja a conferentiát.

Az ifjuság pisszegésére megjegyzi, hogy valakinek becsületén csorbát ejteni könnyű, de azt helyre hozni vajmi nehéz. Egyébiránt szeretné névjegyzékét birni azon hőkeblű ifjaknak, kik most fellobbanó hevükben valamit oly könnyen helyeselnek vagy kárhoztatnak, hogy majdan egykor, hajlott korában falusi magányába vissza szállva mulathatná magát azon névjegyzék olvasásával, és figyelemmel jegyezné meg őket, vajjon kik és hányan maradnak meg a liberális pályán mind végiglen.

Perczel (Tolna megye követe): Sokan nem fogták jól fel előadását, mert noha sem az elnök, sem a Tábla tettének rosszalásában nagy bünt nem lát, mégis bizalmatlanságot lehetetlen, elválasztva a személytől, csupán a hivatal ellen nyilvánítani; mert a személy hivatalos eljárása ellen kimondatván a bizalmatlanság, természetesen a személy ellen is kimondatik az.

Egyébiránt Klauzálnak válaszolva tagadja, mintha előadásával popularitást akart volna eszközölni, mert hiszen máskor éppen

a tisztelt követ úr részesült az ifjúság éljenzésében, míg szóló, azért hogy vele ellenkezőt vitatott, lepiszszegtetett. Az ifjúság tettét egyszer helyteleníteni, midőn pedig ellenünk fordul, annyira rosszallani, nem mutat consequentiára. Mind a mellett kijelenti, hogy az ifjúság korlátozásának eszméjét ő is pártolja annak idejében, de megpendítését akkor látja csak helyén, midőn nem magunkkal, hanem másokkal történik méltatlanság. Csodálja, hogy mi egykor tetszik, máskor nem tetszik, s azt hiszi, hogy hibás törvényhozó testületen segítve nem lesz, ha csak egy baj orvosoltatik, s annál kevésbbé, ha az zárt testületté tétetik, minek következéseit belátni nem lehet; szükséges tehát azt egészen reformálni.

Zsoldos (Veszprém megye követe): E törvényhozó test, mely a legnagyobb gonosztevőt is kihallgattatni javasolta, elnökétől megakarja tagadni a kihallgatást; ezt helyén valónak nem találja. A conferentia mellett van; de egyszersmind kijelenti, hogy véleményét saját irnokainak alárendelni kedve nincs, és nem is fogja; s hogy őt éljenzés, pisszegés egyformán bántja. Megemlíté utasítását, miszerint a hallgatóságot korlátoztatni kívánja.

Ráday (Pest megye követe): Beöthynek válaszolva megjegyzi, miként az «örök igazságot» (Bezerédjt) sem ő, sem más, gúnynak kitenni nem akará; mi ha úgy lenne is, elég erősnek hiszi őt, hogy más védelmére ne szoruljon. Egyébiránt ő a bizodalmatlanságot egyedül a Személynök hivatalára értvén Szerencsy István iránt teljes bizodalmat nyilvánít.

Zsitvay (Szerém megye követe), Horváth (Ung megye követe), Balogh (Győr megye követe) a conferentia mellett nyilatkoznak.

Zákó (Bars megye követe): Circulus præjudiciumával ellenzi a conferentiát.

Mihályi (Mármaros megye követe) pártolja azt.

Szentkirályi (Pest megye követe): Most látja a kérdés valódi állását, hogy vajjon kerületi ülés vagy conferentia tartassék-e. Ő igazolni magát itt nem fogja, hanem ott, hol annak helye van. Mit teend ő az országos ülésben, azt tudja, de itt előadásának helyét nem látja. Egyébiránt a tetszés, vagy nem tetszés őt soha vezérelni nem fogja. *(Helyes.)*

Elnök kérdi: elfogadják-e a tekintetes Rendek a conferentiát?

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe): Miután a követek egy része részt venni nem kíván, a Személynök pedig az össze Táblával akar értekezni, ne erőltessük a conferentiát.

Sokan szavazást sürgettek, minthogy látható volt, miszerint némelyek akarnak is conferentiát, nem is, noha mellette szóltak, mégis «folytassuk a circulust» kiáltoztak. A conferentia tehát mellőztetni, a circulus folytattatni határozatul kimondatott.

Farkas (Pozsega megye követe): Inditványozza, hogy illedelem tekintetéből izentetnék meg e határozat ő Excellentiájának; mi meg is történt az elnökség egyik tagja által. Ezután

Palóczy olvasta a határozati javaslatot.

Kubinyi (Nógrád megye követe): Nem helyesli a határozatot, ő ugyanis minden mást kihagyva, nyilván megmondaná azt, hogy a junius 20-iki határozathoz ragaszkodunk. És ha a többség ellene leend is, ő fogja utasítása következtében a horvát követeket gátlani latin felszólamlásukban.

Szentkirályi (Pest megye követe): Emlékezteti a követ urat, miként indítványa egyenesen a határozat megváltoztatását foglalja magában és így országos ülésbe való. Mit leend ott teendő az érdemes követ úr, az tőle függ; lássa a personális, mint intézi el a dolgot.

Ezután szakaszonként olvastatott a határozat.

Az 1-sö pont megmaradt. A 2-ik pont iránt

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe): Nem levén a diáriumban az, hogy az elnök ezt szabályos végzésnek mondotta ki, e szót «szabályos» kihagyná.

Kállay (Csanád megye követe): Nem tudja, mit akarunk elérni e kihagyással, ha bent nem lenne, a «szabályos» szó betételét indítványozná; de kihagyása azon gondolatra vezet, mintha szabályosnak a végzést nem tartanók.

A «szabályos» szó kihagyatott.

Lónyay Gábor: E pontnak vége sem áll, mert az elnök a horvátoknak a szólhatásra engedelmet adott ugyan, de nem nyújta módot a határozat megszegésére.

Kállay: Sőt módot nyújtott, mert deákul szólítá fel a követeket a szólásra.

Ragályi (Gömör megye követe): Bizonyítja ezt, miszerint a «*placeat*» szóval élt a Személynök; tehát ő úgy tenné: «a horvát követeket tettleges ellenszegülésre felhívta».

Lónyay Gábor: Nyilt szívvel kíván nyilatkozni s hibánkért, melynek következtében országos ülésben a megyék többsége hihetően törvénytelennek nyilvánítandja a junius 20-iki végzést, nem egyedül az elnököt bünhödtetni. *(Zaj.)*

Török (Arad megye követe): Ő excellentiája nem mondá azt, hogy magát e Tábla felibe emelni vélheti, s így mi sem mondhatjuk.

Butykay (Ugocsa megye követe): Ne vádoljuk a kormányt, ne az elnököt, ne magunkat e részben, hanem egyedül a Főrendeket, mert ha a túrmezei panasz Ő Felsége elébe juthatott volna, most tudnók: vajjon igazán Horvátország követei-e ezen urak? Egyébiránt ismétli, hogy a Főrendeket vádoljuk. Védi az elnököt s nem egyez meg abban, hogy ő a követeket a megszegésre felhívta volna.

Pázmándy (Komárom megye követe): Ha a Rendek azt találják, miként ő Excellentiája törvénytelenül nem tett, akkor szükségtelen az egész óvás. De ő törvénytelenséget követett el, mert ha fenntartja a végzést, a horvát követeket actió alá lehetett volna venni; lássa aztán a királyi Tábla mit cselekszik. De így a követekről minden felelet teher az elnökre háramlik.

Lónyay Gábor: Egyenesen kimondja, hogy az elnök személyét kímélni kívánja, s ajánlja, hogy legalább e szók helyett «megszegvén» «nem teljesítvén» tétetnék stb. Módosítása elfogadtatott.

Zomborcsevics (Szabadka város követe): Megemlítné, mit Csongrád indítványoza a végzésben: a választott elnökség ideáját, mint a nemzet kívánatát. *(Nem pártoltatott.)*

Bachó elnök: A szerkezetet eként módosítaná: «ezen erőszakoskodás ellenében a személynök kötelességét nem teljesítette».

Ez — sokak ellenzésére — szavazás útján elfogadtatott.

Lónyay Gábor megjegyzi, hogy a diarium szerint az elnök jun. 28-kán se igérte fenntartani a végzést.

Szentkirályi: Meglehet, hogy a diariumból kimaradt, de ő egyenesen emlékszik reá.

Palóczy: Felhívja Szepes követét, ki a junius 28-át javallá.

Zsedényi: Nem akart a szerkezethez szólani, minthogy a többséggel egyet nem ért. Egyébiránt ő azt mondá: junius 20-dikára nem lehet hivatkozni, de junius 28-ról meg nem lehet bevenni olyakat, mik nem mondattak.

Szentkirályi: Egyébiránt ha ki is marad, a dolog lényege nem változand. *(Kihagyatott.)*

Kerkápolyi (Zala megye követe): Hozzá kívánná tétetni még a végzéshez, hogy a horvát követeknek a végzés megszegése miatt actiót ád a Tábla.

Ezen indítvány azonban pártolásra nem találván a felolvasott határozat fennebbi módosítások mellett elfogadtatott s országos ülésbe vitetni határoztatott.

LXXIX. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1843 deczember 5-én, d. e. 10 órakor.

Tárgy: A Karok és Rendek határozata az országos ülésben deczember 1-én történtekre. — A Karok és Rendek izenete és felirási javaslata az október 12-ről érkezett kir. leiratra. — A Karok és Rendek 5-ik izenete a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában.

Elnök: Tessék a kerületi elnökségnek előadni a kerületi ülés eredményét.

Fehér Lajos (Heves megye követe, mint kerületi elnök): Ezennel van szerencsém a kerületi ülésben hozott határozatot bemutatni.

Széll Imre Nádori ttélő mester olvassa a benyújtott kerületi ülési határozatot, mely az Országgyűlési Iratok között 73. szám alatt foglaltatik, s következőleg hangzik:

A KK. és RR. kinyilatkoztatják, hogy azon események, melyeknek a f. évi deczember 1-ső napján tartatott országos ülésben tanúi lenni kényteleníttettek, szintoly törvénytelenek, mint botrányosak valának; törvénytelen és botrányos vala nevezetesen, hogy

1. Horvátország követei a KK. és RR. táblája által f. évi junius 20-án tartatott országos ülésben törvényes formák szerint hozott, az elnök által végzésnek kimondott határozatot, mely szerint tanácskozásaik közben egyedül a magyar nyelv használtathatik — semmibe nem véve — tettleg megsértették; midőn pedig a KK. és RR. az elnököt törvényes kötelességének teljesítésére felszólították volna

2. az elnök törvényes kötelességét: a KK. és RR. határozatait fentartani, nem teljesítvén, és magát a KK. és RR. Táblája felé emeltetni vélvén, a horvátországi követeket nemcsak a határozat megtartására nem kötelezte, sőt magának a határozatnak törvényességét is kérdésbe vévén azt fentartani nem akarta; azáltal a horvátországi követeknek a tettleges ellenszegülésre módot és alkalmat engedett.

A KK. és RR. ily helyzetben, midőn a horvátországi követek tettleges erőszakoskodásának kitéve vannak; midőn a Tábla elnöke

ezen erőszakoskodások ellenében kötelességét nem teljesíti, midőn a kormány törvényes határozatukat törvénytelenül megtámadja, maguk részéről mégis tettleges erőszakhoz nyulni a törvényhozás méltóságával megegyezőnek nem tartván, elhatározták:

1. Hogy a Tábla elnökének azon tettét, miszerint a Tábla végzését, azon végzést, melyet önmaga folyó évi junius 20-án mint határozatot kimondott, azon végzést, mely ellen junius 28-án a horvátországi követek által benyújtott óvást is a KK. és RR.-el egyetértőleg el nem fogadta, — fentartani nem akarta, sem helyesnek, sem törvényesnek el nem ismerik.

2. Hogy junius 20-án hozott határozatukhoz és az október 12-ről érkezett királyi kegyelmes leiratra tett felirásukban kimondottakhoz szorosan ragaszkodva, azon esetben, ha a horvátországi követek e határozat ellenére más, mint magyar nyelven szólanának fel, nyilatkozásaikat tekintetbe venni nem fogják, s országos naplóba más, mint magyar nyelven mondott beszédeket felvétetni nem engednek, a gyorsirót pedig oly beszédek jegyzésétől és a napló hitelesítőket azoknak hitelesítésétől világosan eltiltják.

Elnök: Tek. KK. és RR.! Ezen határozatnak kerületi javaslatában leginkább elnöki eljárásomról van szó. Által fogják látni a t. KK. és RR., hogy ezen körülményből kötelességem leve ezen határozatra észrevételeimet előadni. Igen könnyű lesz számot adni közönséges helyen tettemről, mert minden eljárásom ezen dologban többnyire ezen a helyen történt, a mint a naplókönyvben fel van jegyezve, s a mint az, a dolog kifejlődéséhez képest másutt is történt, szinte elnöki tisztemnél fogva, az is majdnem világosan történt. Hibám-e az nekem, t. KK. és RR.! vagy talán jó oldalam? Talán az első. Én egy nyilt levél vagyok, kibe minden ember bátran betekinthet, nálam zárva semmi sincs; és éppen azért nyilván szólhatok és akárhol számot adhatok. Ha csak a t. KK. és RR.-hez kellene szólanom, kikhez közelebbről szólok, rövid lennék; de én fejedelmemnek és a statusnak szolgája vagyok és valamint a fejedelem, úgy a nemzet bizodalmára is szükségem van Ez olyan documentum, mely nyilvánossá tétetik, melyre nézve nekem is okát kell adnom annak, a miben magamat nem helyesen látom megrovatva; mert — a mint mondám — mind fejedelmem, mind nemzetem bizodalmára szükségem van.

Kénytelen vagyok előre bocsátani az egész dolognak, mely bennünket oly régen s valósággal erősen és szomorúan foglalatoskodtat, eredetét. Rövid leszek. Először is máj. 24-én vala itt arról szó, hogy az

akkor felszólalt horvátországi követek magyarul szóljanak. Előadtam ellenokaimat akkor a t. KK. és RR.-nek. Azok is, kik közbeszólottak, s most más véleményben vannak — s ezt nem csodálom, mert véleményt változtatni, a dolog kifejlődéséhez képest lehet, — akkor oda nyilatkoztak, hogy kényszeríteni a horvátokat nem lehet, hanem törvényt fognak a t. KK. és RR. e részben hozni, hogy jövendőre a horvátok magyarul és más nyelven ne szóljanak. Ez volt május 24-én.

A jun. 20-iki napnak történetét nem akarom előhozni, az tudva van; röviden mégis megemlítem, mi a dologhoz tartozik, hogy egy vélemény vala itt először, mely szerint az javasoltatott, hogy a határozat az iránt, hogy e helyütt másképp, mint magyarul szólani ne lehessen, meghozassék, és ha a horvát követek latinul szólanának, előadásaik figyelembe ne vétessenek, a censorok által ne revideáltassanak, s így a naplóban foglalt előadásaiknak hitelességök ne legyen. Midőn a t. KK. és RR.-nek ezen javaslat ellen ellenokaimat előadám, akkor egy más javaslat támadott, mely azon határozatot kívánta minden kivétel nélkül hozatni, hogy itt, másképpen, mint magyarul szólani ne lehessen. Én elkövettem mindent, a mit egy elnöknek, az ellenkezőről meggyőződött elnöknek elkövetni lehetett, hogy a t. KK.-at és RR.-et más gondolatra vigyem. Fő okaim ezek voltak, hogy a dolgot sem törvényesnek, sem czélirányosnak nem tartottam. Midőn ellenem sokan nyilatkoztak, és a javaslat mellett látnám lenni a többséget, az ülés végén — mint a napló is mutatja — azt mondtam, hogy ha azok is, kik az előbbeni javaslat mellett valának, általmennek a második javaslathoz, akkor a többség ezen második javaslat mellett van; a közfelkiáltás volt: «igen», és ekkor a többséget, mint tettet kimondtam. Az utolsó vége a naplónak azt mutatja, hogy összehúzván ellenokaimat, azt jelentettem ki, hogy bár a határozatot, mint tett dolgot kimondtam, de törvényesnek és czélirányosnak nem tartottam.

Ez volt jun. 20-ának rövid története. Jun. 28-án Horvátország követei jónak találták ezen határozat következésében óvást tenni deák nyelven. Én röviden megmondtam, mi van az óvásban. A t. KK. és RR.-nek véleménye kétfelé ment: egyik bevétetni, de fel nem olvastatni azért nem akarta, mivel ezen óvás deák nyelven vala beadva; a másik azt mondá: azért nem, mivel ezen Táblának közhatározata ellen óvás nincs. Én a t. KK. és RR.-kel együtt, közönségesen véve a dolgot — bármily határozat ellen történik ily óvás — azt hittem, hogy a határozat ellen történtek ugyan itt szóval és irásban beadott óvások, hanem a t. Karok és Rendek azokat el nem fogad-

ták. Ez volt a junius 28-iki gyülésnek — a mennyiben ezen óvásra tartozott — eredménye. Megvallom, ezek a dologhoz nem is egészen tartoznak, és elő sem hoztam volna, ha ezen határozatból, már most ugyan csak némi részben, de mégis némiképpen az nem tünnék ki, mintha a t. KK. és RR. végzését, néha igen is nem helyeselhettem, néha pedig igen is helyeseltem volna; pedig soha előttem utálatosabb nincs, mint a duplicitas. Ezt azért mondtam, hogy ezen, természetemmel meg nem egyező bűnt magamról elhárítsam.

Már most tovább megyek. Meg lévén ez a határozat, hogy a dolog tisztába jöjjön — mindnyájokra hivatkozom a tekintetes Karokra és Rendekre, egyet sem véve ki — elkövettem mindent, többet nem is követhettem el, a mit a dolognak lecsendesítésére — a mint mondani szokták — tisztába hozatalára elnökileg elkövetni lehetett. Elkövettem a tekintetes Karok és Rendek között, elkövettem másutt is, a hol lehetett — Isten legyen bizonyságom! És jött a határozat ellen Ő Felsége kegyelmes leirata. Ugyan azt tettem mind a t. KK. és RR.-nél, mind itt *(a horvát követekre mutatva)*. És megjött a mult pénteki nap, mi már a dologhoz is egyenesen tartozik. A horvát követ urak hosszú hallgatásuk után szükségesnek, jónak, kötelességöknek tartották itt felszólamlani; midőn felszólaltak, a t. KK. és RR. őket rendre, magyarul szólásra igazították ha nem köz, legalább a többségnek felkiáltása által. Én kötelességem szerint azt mondtam, hogy a sor rajtok van. Később az ő közbeszólásukra a t. KK. és RR.-nek újra magyar nyelveni felszólalásra való buzdítások után egy felszólamlás történt, és utánna több is, miszerint a t. KK. és RR. azt kivánták, hogy én a határozatot fentartsam. A beszéd és felszólítás közben — a mint méltóztatnak tudni — a horvát urak is beszélének, és a t. KK. és RR. is szólának. Én a határozat fentartására a horvát követeket felszólítottam, — azt, a mit tehettem, mindent megtettem — felszólítottam, azt mondván, hogy látják a t. KK. és RR.-nek közös akaratukat, teljesitsék tehát a t. KK. és RR.-nek közös akaratát; kijelentettem továbbá, hogy tovább nem mehetek azért, mert sem tettleges, sem erkölcsi — hogy úgy mondjam — physicai és morális erőltetésre és kényszerítésre módom nincs, mert nincs törvény ezt mondottam. Tovább menvén, mint ilyen alkalommal a dolog természete hozza magával, a dolog nem a legnagyobb csendességben ment. Később az a hang vala itt majdnem közönséges, hogy a mennyiben a horvát követek a t. KK. és RR. határozatának engedelmeskedni nem akarnak, sőt tettleg is ellenszegülnek, a t. KK. és RR. a körülállásoknak ezen kifejlődésében kerületi ülést tarthassa-

nak. Én ezt nem ellenezvén az ülést szétoszlattam, s ez volt az utolsó napnak története.

Itt ki-ki által látja tek. Karok és Rendek! hogy ezen utolsó napon nem volt többé szó se a határozat törvényességéről, sem nemtörvényességéről; mert ha ennek a határozatnak kényszerítő ereje lett volna, meg levén hozva a határozat, többé nem lehetett volna arról kérdés: törvényes-e vagy nem? Mert ha a törvény meghozatik, a szerint kell itélni. Itt csak arról volt a kérdés, hogy a horvát követeket, kik a felszólításnak engedni nem akarván jogaikkal élni kivántak, és itt latinul akartak felszólalni, lehetett-e kényszeríteni erővel, vagy pedig moraliter vagy nem? És véleményem az volt, a mi most is, hogy nem lévén törvény, nem lehetett. Erről volt szó, és ez volt veleje a pénteki tanácskozásoknak s az egész ülésnek.

Már most előadják a tekintetes Karok és Rendek a magok határozatát. Én ezt a határozatot két szempontból veszem. Veszem először a dolog érdemére nézve. Én a dolog érdemét abban látom, hogy a tekintetes Karok és Rendek azt mondják: a horvátok a junius 20-iki határozatot tettleg megszegték; az elnök felszólíttatva levén kötelessége szerint annak megtartására, nemcsak hogy nem kötelezte őket, hanem azt fentartani nem is akarta. A törvényességnek kérdésbe vétele nem tartozott a dologhoz, az — a mint mondani szoktuk — mellesleg, per tangentem vala mondva; a dologhoz tartozólag azt mondottam: nem vehetem foganatba, a mennyiben törvényes kényszerítő ereje — a mint mondani szoktuk, sanctiója — a határozatnak nincs. Ennek következtében a t. KK. és RR. sem a horvátok tettét, sem az én tettemet nem helyeslik, s a mi a dologhoz leginkább tartozik, azt mondják, hogy erőszakot erőszakkal visszatorolni a törvényhozó test méltósága alattinak látják. Ez az értelme ennek a projectumnak, és ez az én véleményem is, de egyszersmind ez a határozatnak engemet illető részére az én feleletem és védelmem is; mert ha a t. KK. és RR. az erőszakot méltóságuk alattinak nézik, méltóztassanak megengedni, a mi az urak méltósága, az az én méltóságom is. Én nekem még egy más argumentumom is van: én azt mondom, hogy engem a törvény is tilt. E szerint a t. KK. és RR.-et, méltóságuk érzete, a mi szinte helyes, engem pedig a törvény tudata és érzése is tilt. A dolog érdemére nézve ez a feleletem.

Egyébiránt, ha a tekintetes Karok és Rendek azt gondolják, hogy ez azon út, melyen ez összeszövetkezett dologból kiszabadulhatunk, én megfeleltem, miért nem gondoltam ezt az útat helyesnek személyemre; de legyen, legyen! Vannak olyan idők

tekintetes Karok és Rendek, hogy egy jó érzésű embernek fejedelmének, nemzetének kegyelmével, helyben hagyásával és szeretetével sem kellene gondolni, ha azt gondolja, hogy midőn ellenkezőt tesz, azt éppen hazájának javára teszi; én pedig — ezt csak mellesleg ok gyanánt mondom, mert mindig törvényes pályán állottam — meg voltam győződve, hogy ha a t. KK. és RR.-nek kívánságát teljesítettem volna, — ha lehetett volna, de nem lehetett, mert törvény tiltott, — akkor, t. KK. és RR.! hazámnak javát talán nem teljesítettem volna. Ebből a szempontból, mondom, ha meg kell lenni ezen lépésnek, bár legyen; magam jövendő jogaira, és successoraim jogaira csak azt vetem ellen, a mit már mondottam, s ezen dolog érdeméhez tartozik.

A mi még némely kifejezéseket illet, melyek a dologhoz semmiképpen nem tartoznak, s a melyek talán egy kissé fájnak is, kénytelen vagyok röviden említést tenni. Botrányosnak méltóztatnak mondani a tekintetes Karok és Rendek azon napnak történetét. Hogy értik azt, nem tudom. Belső meggyőződésem mondja, hogy botrány a szó szoros értelmében itt senki részéről nem történt. A mint már mondottam, hogy egy oly dolgot, a mint itt pénteken tárgyaltatott, czélra vigyen az ember, ez csendes tanácskozás során ritkán szokott menni. Én botrányt a dologban nem látok, részemről tisztán meg kell vallanom, hogy botrány úgy a horvát urak részéről nem történt; de belső meggyőződésem szerint senki részéről sem történt. Ennek következésében, minthogy ez a szó «botrány» talán nem egyedül engemet, vagy talán másokat még inkább illethet, ezen szónak kihagyását javaslom a t. KK. és RR.-nek; a többit, mert engemet illet, nem indítványozom. A többire csak azt mondom, hogy nem vagyok egy véleményben, és a t. KK. és RR.-re bizom: helyes-e véleményem, helyes-e kívánatom? Ez mondatik itt: «és magát a KK. és RR. táblájának többsége felébe felemelte». Talán ez másnak nem fájna, nekem igen. Én felemelem magamat? Ember nincs Magyarországban, ki kevésbé kívánna felemelkedni; én nem emelkedem a tek. KK. és RR. felébe soha, sem ezt sohasem mondtam és még annál kevesebbé véltem és éreztem; én csak a törvény alá vetettem magamat; én nem fenn voltam, hanem alatta a törvénynek, mely alatt lenni mindnyájan tartozunk. Azt méltóztatnak mondani, hogy magának a határozatnak törvényességét kérdésbe vettem. Azt tek. KK. és RR.! hogy törvénytelen ez a végzés, félévvel ezelőtt mondottam, az ide nem tartozott; én ezzel nem motiváltam azt, hogy a tek. KK. és RR. többségének kívánságát nem teljesítettem; hanem azt motiváltam azzal,

hogy törvényes kényszerítő ereje nincs. Ha ezt méltóztatnak mondani, úgy van; de a határozatnak törvényességét csak per tangentem említém. A mi illeti továbbá azt, hogy én a horvátországi követeknek ez által tettleges ellenszegülésre módot és alkalmat engedtem: tudom, igazságosak ezen jó urak *(a horvát követekre mutatva)*; úgy tartom, hogy nincs a t. KK. és RR. között, ki annyit tett volna, mint én abban, hogy az érdemes követ urakat a t. KK. és RR. kívánságára birjam. Magok meggyőződése, utasítása ellenállván, azt tartották s úgy voltak meggyőződve, hogy kívánatomat nem teljesíthetik. Itten tovább szólani, tovább kényszeríteni csak a pénteki napnak ingerültségét szaporította volna.

Ezek azok, tekintetes Karok és Rendek, melyek ezen határozatban, — a mi a határozatnak külsejét illeti, — a dologhoz nem tartoznak, és e szerint abból, azon tekintetnél fogva is, melylyel az elnöki hivatal iránt mégis minden testület tartozik, kihagyandónak látszanak. T. KK. és RR.! azzal végzem beszédemet, hogy a mit ezen tárgyban tettem a dolog velejére nézve, engemet arra egyedül a törvény, melynek mindenikünk alája van vetve, vezetett; ezenkívül pedig vezetett az, a mit hazám javával legjobban összeférhetőnek gondolok, legyen bár ennek akármi következése. Tessék megengedni, én tisztán ülök le, mert szabad lélekkel adtam számot a t. KK.-nak és RR.-nek és az egész világnak. Itéljen az köztem és azok között, kik ellenkező vélekedésben vannak. A másik részre nézve pedig fenntartom magamnak észrevételeimet.

Br. Sztojka Imre (Mármaros megye követe): Mielőtt az előttünk fekvő kellemetlen tárgyra rövid észrevételeimet megtehetném, engedjék meg Excellentiád s a t. KK. és RR., hogy attól egy kevéssé félre térjek, és azzal kezdjem beszédemet, hogy a mit ezen irat szerint egynek megengednek, azt mástól is megtagadni ne méltóztatnának. Igy valamint a horvátországi követeknek ezáltal megengedtetni czéloztatik, hogy latin nyelven felszólalhassanak, kegyeskedjenek nekem is azt megengedni, hogy én is azon nyelven kezdhessem beszédemet, hogy a horvátországi követek is megérthessék, és beszédem közbe némely deák flosculusokat, példabeszédeket is beszőhessek. Kezdem tehát azzal: «Omnia jam fient, fieri quæ posse negabam». De hogy ezt mások is és kivált az általunk szeretve tisztelt hölgyek is megérthessék, magyarul is elmondom: «mindenek történnek már, miket megtörténhetőknek lenni tagadtam». Mik történtek pedig, annak fájdalmas emlékével nem akarom a t. KK. és RR.-et szomorítani; hanem csak azt mondom: ott, hol a nap kel,

honnan annak jótékony sugarai lövellenek honunkra, ott a vastag hófedte ősz Kárpátok aljában, melyeknek jobb karja, bekanyarítva fél hazánkat, Pozsonynál végződik, ott, hazánknak végső szegletében van egy nemeslelkű megye, melynek bár szomszédságában idegen ajkú nemzetek vannak, keblében több százezernél más ajkú polgárokat táplál, hol az előtt több napokon keresztül járhatott a vándor, míg magyar szót hallhatott; most azonban azon nemes megye buzgólkodása már azt eszközlé, hogy nincs hely, nincs helység hol a magyar nyelvet föl ne találná. Ezen lelkes küldőimnek vevém én a tegnapi napon e tárgybani utasítását, melyet, minthogy a tegnapi kerületi ülésben felolvastam, itt szükségtelennek tartom ismételni. Engedjék meg azonban Nagyméltóságod s a t. KK. és RR., hogy a mennyiben beszédem textusára nézve szükségesnek itélném, annak rövid kivonatát előadhassam.

Ugyanis küldőim azt mondják, hogy midőn az országgyűlésen a latin nyelveni tanácskozás helyébe a magyar léptetett használatba, arra törvény nem hozatott; de midőn a két Tábla közti értekezések magyar nyelven megkezdődtek, naplóink azon a nyelven szerkesztetnek, fölterjesztéseink azon tétetnek, törvényeink azon alkottatnak, mindezekre törvény nem levén, mi vala következetesebb, mint az e teremben levő tanácskozást is egyedül a magyar nyelvre szorítani? Így határozatunk nem vala törvénytelen. Nincs tehát törvény, a mely ezt ellenzené vagy tiltaná; de maga a méltóságos Főrendek táblájánál jelenlevő horvátországi követ is azt mondá, hogy a természeti jognál fogva az illető anyai nyelv használását, semmi törvénynek eltiltani hatalmában nincs. De ha mind a mellett törvény kell, tudok én mégis egyet, a melyen alapulnak minden isteni és polgári törvények; az erre való hivatkozást bizom én a főtisztelendő egyházi rendre, kitől én azt tanultam, t. i. a keresztyén vallás nagy mesterének azon tanát: «Date cuique suum!» az az: adjátok meg mindennek a magáét; adjátok meg az Istennek a mi az Istené, a királynak a mi a királyé, et cuique suum, és minden lennek a magáét, így a nemzetnek is az övét. Mi lehet pedig a nemzetnek tulajdona egyéb, mint nemzetisége és nyelve? Vegyük el annak nyelvét és megszünik nemzet lenni. És miután most a magyarnak nemzetisége is kétségbe hozatik, nyelve használásában gátoltatik, a magyart is mindaddig nemzetnek nem tartom, valameddig nemzetiségét és nyelvét ki nem vívja, hanem valamely, a babiloniai torony építésétől elszéledt és itt megülepedett gyülevész néptömegnek. De tudok még egy törvényt. A ki Kniggének az emberekkeli társalkodásról irott munkáját olvassa:

eltalálja, hogy ezt convenientiának, vagyis illedelmességnek hívják. Ugyan, ha én Német-, Franczia-, Angolhonokba mennék, ott idővel valamely kis javakat szerezhetnék, s kivált, ha korom ennyire nem haladott volna, még parlamenti tag is lehetnék, s ott magyarul kezdenék beszélni, vajjon mit mondanának azon nemzetek rólam?

De ne menjünk oly messze és térjünk Varasd vármegyébe, hol az illyr párt még most is korlátlanul szabadon dühöng, ott, hol különben, mint honunkhoz kapcsolt országban, szinte hon képzelhetném magamat; ott, hol különben az 1740:61. t.-cz. értelme szerint magyaroknak kivántak neveztetni, hogy a magyarhoni jótékonyságokban részesülhessenek; ott, a kik az 1830. országgyűlésen a magyar nyelvet, mint rendszerinti tant behozatni szorgalmazták; ott — mondom — a gyűléseken, ha magyarul felszólalnék, úgy hiszem, nem viseltetnének irántam azon viszonti méltányossággal és kimélettel, mint mi viseltetünk jelenlevő követeik iránt, kiknek barátságos kezünket nyújtva, szivünkből ajánljuk a kibékülést. De jőjjünk még közelebb. Ha itt Pozsonyban egy német társaságba vetődném, — mit úgy hiszem, nem kellene Diogenes lámpájával keresni, könnyen feltalálható, — itt már hazámban, erőszakoltatva kivánnék közöttük magyarul szólani, meglehet, hogy megszenvednének, meg is hallgatnának, de azt fognák mondani: be műveletlen és neveletlen ember! Végzem tehát beszédemet, a mint kezdettem, azon deák szavakkal: «Si fueris Romæ, romano vivito more, si fueris alibi, vivito sicut ibi». Beszéljenek az érdemes követ urak Horvátországban, a mint nekik tetszik, de itt a nemzet nyelvén szóljanak; a melyen a törvények alkottatnak, azon a nyelven kell folyni a tanácskozásoknak is.

Végezetre mind magam, de főképp küldőimre nézve egy czáfolattal tartozom. Igaz, hogy Ő cs. kir. Főherczegsége, országunk szeretve mélyen tisztelt nádora azt jegyzé meg a mélt. Főrendeknél, hogy nem parlamentáris rendszer az, a mi egyik terembe mondatik, azt a másikban ismételni; tisztelettel hódolnék én Ő Fensége ezen megjegyzésének, ha a mélt. Főrendeknek naplójuk nem volna; de minthogy az van, és én olvasom, olvasni kötelességem, olvassák küldőim, az egész haza, meglehet a külföld is, nem lehet, hogy azon piszkot, mely azon naplóban van, elszivelhessem. Ugyanis a Főrendi Napló II. kötetének 37. ívén azt mondja az ott jelenlevő horvát követ úr: «Tapasztalásból tudjuk, hogy ha a többiek mellőztetnek is, Mármaros és Arad vármegyei nemesek az ülésekben oláhul, Liptó, Turócz s a többi tótmegyékben tótul szólanak». Liptó és Turócz megyék főispánjai jelen levén, ezt a rágalmat megczáfolták, de Mármarosnak és Aradnak

tisztelt főkormányzói ott jelen nem lehetvén, e piszok e megyéken maradt. Tek. KK. és RR.! Szinte félszázados táblabirája vagyok Mármaros megyének; sok jeles gyűlésein, széképitésein, követválasztásain volt szerencsém jelen lenni, de bebizonyíthatom, hogy oláh tanácskozásokat sohasem hallottam, legfelebb is annyi történt, a mint a fennebb tisztelt két főispánok magokat igazolák, hogy a tanácskozások és azoknak eredményei is az azokat nem értőknek megmagyaráztattak, és ezek után hallgattak. Ha ezt kívánják a horvát követek is, és, mint eddig hallgatni fognak, bár a latin nyelvnek használatából már alkalmasint kimentem, de mégis szivesen magamra vállalom, hogy tanácskozásunk eredményét én is nekiek megmagyarázom; úgyis azt mondá minap Lopez miniszter a spanyol cortesben, hogy bizonyos tekintetben a hallgatás is bir ékesszólással.

Kubinyi Ferencz (Nógrád megye követe): Minthogy a most felolvasott határozat hivatkozik a tudva levő felirásra, melynek a Főrendekhezi átalküldése megakadályoztatott, ugyanazért beszédemet a junius 20-án kelt határozatra, mely szerint a horvát követek a latin nyelveni szólástól eltiltattak, e napokban közbejött szomorú jelenetre, és végtére ennek következtében keletkezett határozatra kívánom szoritani. A mi a junius 20-án hozott határozatot illeti: azt tartom, hogy a nemzetek életében vannak oly pillanatok és események, melyeket a lelkesedés, a haza szeretet szokott előidézni. A lelkesedés nagy tetteket szül; nagy tettek nélkül nagy dolgokat kivinni nem lehet, és az olyan nemzet, mely fogékony a lelkesedés iránt, az nem veszhet el; egy időre ugyan a viszontagságok annyira tehetetlenné tehetik, hogy megszűnik mint nemzet működni, de nem szűnik meg örökre nemzet lenni; mert első alkalommal rést talál, kitör és lerázza az önkény és gyávaság bilincseit. Hogy a kérdéses határozat sok részben a lelkesedés szüleménye is, azt tagadni nem lehet; de ezen lelkesedést a hazaszeretet és nemzetiségünk iránti részvét szülvén nem fog e Tábla többsége elpirulni ezen lépéseért és elfelejthetetlen lesz junius 20-ik napja, mert az illyr pártra és Horvátország útasitására örökre homályt fog vetni; a Táblának pedig dicsőségére fog válni, hogy hazafiúi lelkesedéssel küzdött nyelve s nemzetisége mellett. Vajha ezen lelkesedés fenmaradhatna az országgyűlés befejezéseig! Bármi történjék is, a mint már érintém, nem fogunk ezen végzésért pirulni, mert az nem volt igazságtalan, mert az által tulajdonától senkit sem fosztottunk meg; nem volt méltatlan, mert a törvényhozó méltósága azt hozá magával, hogy tanácskozásait nemzeti nyelven folytassa; a jó rend megkívánja, hogy a

tanácskozásokban egy nyelv használtassék; nem volt törvénytelen, mert nincs positiv törvény, mely a latin nyelveni tanácskozást parancsolná; sőt jogszerű volt, mert annak elhatározása, hogy e ház tanácskozását mely nyelven folytassa e ház belszerkezetéhez tartozik, a nélkül, hogy erre nézve valakinek jóváhagyása megkívántatnék.

Mindezek azt tanúsítják, hogy az akkori lelkesedés nem vezetett túlságra, hanem egy igazságos, méltányos és jogszerű lépést szült, a mint ez az e tárgyban készített felirásból bőven kitetszik; és ha nem volt is nagyszerű ezen lépésünk, minden esetre kényszerítette a kormányt arra, hogy nyilatkozzék; több hónapi némaságát szüntettük meg, nyilatkozott ez országgyűlés alatt másodszor, és mind a két ízben rosszul. És habár sokan impoliticusnak tartják is ezen lépést, a következés bizonyítja, hogy ez szükséges volt, mert lerántotta azon résznek álorczáját, mely nemzetiségünknek titkos ellensége; már most látjuk, hogy a kormánynak egyrésze nyilt ellensége nemzetiségünknek; bizonyosakká lettünk, hogy az illyr párt ellen a megyék felirásai miért nem használtak, miért nem nyerhettünk többet nyelvünk ügyében? Mert színlett és alattomos ellenséggel volt dolgunk. Már pedig nincs veszedelmesebb az alattomos ellenségnél; ez hasonlít egy banditához, egy orgyilkoshoz, kitől menekülni igen nehéz, majdnem lehetetlen. Ezen alattomos ellenségeink alattomos előmozdítói levén az illyrismusnak, buján hagyták azt nyakunkba nőni. És ha eloszlattatik az országgyűlés, mivel, mint egy rémképpel ijjesztenek, le lesz rántva a második álorcza. Ez már sokkal nagyobb lesz és hasonlítani fog a «Báléj»-ben előfordulni szokott legnagyobb álarczhoz, és ez a kormány álorczája lesz, mely alatt a királyi előadások rejtve valának; és constatált ténynyé fog válni, hogy a kir. előadások csak czifra szavak voltak, de a kormánynak nem volt tiszta szándéka azoknak testet adni.

Egyébbiránt a lelkesedés minden esetre nem hiba; a lelkesedés nyilt szívűséget szül, mely nem ismer kormányi politikát, nem ministeriális intézkedést, hanem nemzeti politikát, tudniillik nyilt szívűséget. Ez a legjobb politika. Excellentiád az ingerültségre hivatkozott. Hogy a lelkesedés ingerültséggel van össze kötve, kétséget nem szenved; de nagy különbség van a nemes és nemtelen ingerültség között. A gyilkos lehet ingerült állapotban, ez nemtelen ingerültség; a hazafi lehet ingerült állapotban s ez nemes ingerültség, mely ha a hazaszeretettel összeköttetésben áll, annak, kitől származik nem gyalázatára, hanem dicsőségére szolgál. És kérdem: ki okozta ezen nemes ingerültséget? Felelet: az illyr

pártoskodás, a kormány bureaucratiájának késedelmessége, hanyagsága, melyet annak elnyomásában bizonyított; a kormány szűkkeblűsége, melyet a magyar nyelv s nemzetiség tárgyában nyilvánított. Nem volt-e a nemzet e részben engedékeny, nem engedett-e elegendő időt mindenkinek a magyar nyelv megtanulására? Annyi méltánylást várt a horvát nemzettől, sőt miután a törvények magyar nyelven hozatnak, és azok reájok nézve kötelező erővel birnak, s annyi kötelességet, hogy az országgyűlésre oly követeket küldjenek, kik magyarul tudnak. És örömmel tapasztaltuk, hogy kivált egy követe Horvátországnak a ker. ülésekben magyarul szólott, sőt midőn a kir. előadásokra nézve készített felirás kidolgozásával foglalkozott, az e tárgyban kiküldött ker. választmányban mindnyájunk örömére egy magyar szerkezettel lépett fel, mely sokban el is fogadtatott. Mind a mellett is az országos ülésben egy idegen, t. i. latin nyelven szólaltak fel, kijelentvén, hogy nekik utasításuknál fogva más nyelven szólani nem szabad. És ezen az illyr párttól származott méltatlan utasítás és leginkább a kormánynak a magyar nyelv s nemzetiségünk tárgyábani fösvénysége kényszerített bennünket arra, t. i. a tudvalevő határozat hozására, melylyel megbarátkozni nem tud. És valamint soha, úgy most sem vagyunk idegenek kiegyenlíteni a dolgot. Egy pár szavába kerül Ő Felségének, biztosítsa a nemzetet, fogadja el a törvényjavaslatot, melynek felterjesztését a Főrendi Tábla egy töredéke eddigelé megakadályoztatta és béke lesz köztünk, béke a nemzet és kormány között.

A mi már beszédemnek második részét t. i. a pénteki szomorú jelenetet illeti, mely valóságos botrány volt: botránynak nevezem, mert a kormány egy új sérelmet követett el, megsértette t. i, a felirási jogot, a felirásnak Ő Felsége elébe leendő felterjesztését, és így a dolog kiegyenlítését Excellentiád által megakadályoztatta, — Excellentiád, mint e Táblának törvényes elnöke, elvált a nemzet képviselőitől. Botránynak nevezem e szomorú eseményt, mert a horvát követek, noha megintettek általunk a határozat tiszteletben tartására, annak nem engedelmeskedtek, azt tettleg megsértették. Excellentiádat pedig felszólítottuk arra, hogy őket rendre utasítsa; Excellentiád azonban őket kérte, kijelentvén határozatunkat törvénytelennek, és hogy nincs módja erőszakhoz nyúlni, holott Excellentiádnak præsidiuma lett volna a törvényben, mert a hely szentségét a horvát követek megsértvén, helye lett volna az 1723: 7. t.-cz. alkalmazásának. Excellentiád őket erre nem figyelmeztette, és így a törvény ki van játszva. Ez által alkalom szolgáltatott arra, hogy egyes követ

megakadályozhassa a többség akaratát, hogy lehetetlenné tegye a felirás felterjesztését, a mi a tanácskozás rendével és a törvényhozás gyakorlatával ellenkezik. Most már szükség esetében, a mint ezt a ker. ülésben kijelentém, egyes követ is fentarthatja a junius 20-kán kelt határozatot, és ezt tenni kötelességünk leend. Excellentiádnak ezen eljárása által fal emeltetett a két Tábla között, elválasztó fal a nemzet és fejedelem között. Ezen falak nem maradhatnak meg, ezeket le kell rombolnunk, mert így a felirások, törvényjavaslatok soha sem juthatnának Ő Felségéhez és ha akarna is jót tenni, ezen akadályok miatt jót nem tehetne.

A mi Excellentiádat illeti: tisztelem én nyiltszivűségét, és bár minden kormány emberei nyiltszivűek volnának! Egyéb iránt, hogy volt-e Excellentiádnak a rendetlenség élesztésére felsőbb utasítása is? eljárását nem vizsgálom; akár volt, akár nem, mind a két esetben fölül emelkedett a képviselői Táblán, és e Tábla tekintélyét nem tartotta fenn. E szomorú jelenet alkalmával túlságosak voltak a horvát követek, okunk lett volna nekünk is túlságosaknak lennünk, de ezt nem tettük. Kivántuk Excellentiádtól, hogy a rendet tartsa fenn, és a felirásra nyilvánított nyilvános többséget mondja ki. Ezt Excellentiád elmulasztotta, megakadályoztattunk a szólásban; keblünkből minden esetre nemes lelkesedés szólt volna, nem fanatizált elragadtatás; mi a rend mellett, nem a rend ellen, egyedül a horvát követeket, mint rendbontókat kivántuk Excellentiádtól, hogy rendre utasítsa, és ezt mint törvényes elnökünktől teljes joggal igényelhettük. Hogy azt nem tette Excellentiád, fel kell tennünk, hogy a rendetlenség élesztésére felsőbb utasítása volt. Excellentiádnak azt tartom érdekében fekszik a rendre felügyelni, s minthogy az igazság kiszolgáltatása Excellentiádra van bízva, igazságot szolgáltatni is lehetett volna üdvösebben, mint ha igazságot szolgáltatott volna a nemzet képviselőinek, kik tisztelik Excellentiádat. Erősen hittük, hogy a bürökkel telt poharat velünk fogja kiüríteni; ezt nem tette s egyedül számunkra maradt fenn annak kiürítése. A tudva levő határozat alkalmat nyujtott Excellentiádnak egy hazafihoz illő nagy tettet nyilvánítani. Kettővel kellett Excellentiádnak küzdeni: vagy kezet fogni a nemzet képviselőivel, s akkor a rendet és a Tábla tekintélyét fenntartotta volna, és bármi történt volna is, örökké magáévá tette volna e nemzet bizodalmát, kivívta volna mint personális függetlenségét és oly emléket emelt volna magának, melyet semmi hatalom, önkény le nem rombolhatott volna, és ezen emlék a nemzet és késő maradék szivébe örökre bevésve lett volna,

és ha egykor megszünt volna Excellentiád élni, a sírja mellett elmenő hazafi felkiáltott volna: «itt fekszik Szerencsy, ki mint personális független volt». De Excellentiád a kormánynyal kezet fogva teljesité annak törvénytelen utasítását. De ha nem is volt utasítása, mindenesetre a kormány érdekében működött; én Excellentiádnak ezen eljárását leginkább azon eskünek tulajdonítom, melyet Excellentiád, mint titkos tanácsos a kormány érdekében letett; és Excellentiádnak eljárása alkalmat nyújtott arra, hogy a haza idővel figyelmét a kormány tisztviselői által letenni szokott esküre kiterjessze: kötelesek legyenek a kormány tisztviselői nemcsak a kormány, hanem a haza hűségére is megesküdni, nehogy alkalom nyujtassék arra, midőn a kormány érdeke a nemzet érdekével összeütközésbe jő, hogy e kettőt egymástól elválaszthassák. Ezért sürgettem a multkor, hogy a városok követei is jövendőre küldőik iránt esküvel köteleztessenek le, mert az esküben nagy erőt látok. Alkalom nyilt továbbá arra is, hogy a haza ha nem is a jelen, de a jövő országgyülésen mindent kövessen el, hogy e Táblának a képviselők soraiból választott független elnöke legyen.

A mi már végtére a most felolvasott határozatot és az abban foglalt, Excellentiád eljárása ellen intézett óvást illeti: noha tisztelem Excellentiádat, mind a mellett is kénytelen vagyok felkiáltani Brutussal, kit midőn Cæsar körül levén véve számos rómaiakkal, kik őt kivégezték, észrevévén, meginté őt, és mondá: «te is fiam Brutus»? mire Brutus azt mondá: «atyám! de Róma?» — Én is, noha — a mint többször kijelentém — tisztelem Excellentiád nyiltszivűségét, személyét, de hazámhoz hűn ragaszkodván, e Tábla tekintetét és a nemzet jogait fenntartani kivánván, Excellentiádnak törvénytelen eljárása ellen, a most felolvasott határozatban nyilvánított óváshoz megyém részéről hozzájárulok, a felirásnak a Főrendekhezi átalküldését, s addig is a junius 20-án hozott határozat teljes épségben fentartását kivánom.

Elnök: Igen rövid leszek. A mi a kormány ellen felhozottakat illeti: reménylem, a következés e tekintetben mást fog kimutatni. Mi engem illet: hosszasabb előadásomban nagyobb részben megfeleltem. Egy van, mire felelnem kell, és mi előbbi előadásomból ki is maradt. Azt emlité ugyan is az előttem szólott érdemes követ úr, hogy én a felirást akadályoztattam. Nem akadályoztattam, nem is kivántam akadályoztatni; a pénteki ülésnek vége nem volt, az csak félbe szakasztott ülés volt; mert felhivtak a tek. KK. és RR. arra engem, hogy kerületi ülésre bocsássam a dolgot. *(Számosan: igaz,*

úgy van!) Felhívtak a t. KK. és RR. engem arra, hogy a felírást át küldjem, mire azt mondottam, hogy nem küldhetem által addig, míg valaki áll és beszélni akar. *(Számosan: úgy van!)* Mi végre azon «független» szót illeti: ha oly eskü volna a világon, mely falat tenne köztem és hazám közt, én volnék az utolsó ember, ki ezen esküt letette volna valaha. Én t. KK. és RR. nem is említém ezen kir. leiratot soha és kijelentem tisztán, hogy bár jött volna közbe ezen kir. leirat vagy nem, ha a horvátországi követ urak azon az úton, melyen felszólaltak, felszólalni kivántak volna, azt tettem volna, mit most tettem. — Ez feleletem.

Szentkirályi Mór (Pest megye követe): Minden tárgy iránt lehetnek különböző vélekedések, és igen természetes, hogy azok, kik külön vélekedésben vannak, egymásról azt hiszik, hogy hibáznak. Igy van ez különösen a politikai kérdéseknél; mert azok legkevésbbé bírnak mathematikai biztossággal és szabatossággal. S azért meglehet t. Rendek, hogy mi, kik a felolvasott határozatot hoztuk — hibáztunk; meg lehet, hogy azok hibáznak, kik azon határozattal ellenkezőleg vélekednek; ezt csak a következés fogja megmutathatni. De ha igy van a dolog t. Rendek! és ha a következés azt fogja bizonyítani, hogy a hibásak mi voltunk: akkor illő, hogy husvéti bárányt ne keressünk, mely vétkeinket elhordja, hanem viseljük hibánk súlyát mi magunk. És ez az egyik ok, miért én ma a discussiót személyességre átvinni nem fogom *(Közhelyeslés)*, és az érzékeny és ingerült discussiót nem keresem. A másik ok t. Rendek, hogy ezt nem teszem, azon események, melyek közelebbi napokban itt, az országos ülés helyén történtek; mert a jelen körülményekben az ingerült discussióba bocsátkozni vagy személyességre átmenni azon szint viselné, mintha ezen eseményekben kedvet keresnénk, mintha ezen eseményektől magunkat elragadtatni engednők; pedig azt hiszem, hogy a törvényhozónak feladata vagy előlmenni a közvéleményben, vagy elmenni. És ez a második ok t. Rendek, miért én sem személyességekre ereszkedni nem fogok, sem pedig ingerült discussiókba. Azokat egyébiránt, mik történtek, minthogy szabad sajtó nincsen, és minthogy éppen rólunk volt szó, kimondom nyiltan, se nem roszallom, se nem helyeslem, hanem egyszerüen ugyanazon kedélyes kikeléseknek tartom ellenünk, melyeket már mások ellen tapasztaltunk nagyobb mértékben. Ki mondom tehát ingerültség és affectió nélkül, hogy a mely mértékkel másoknak mértek, illő hogy mi is azon mértéket fogadjuk el.

De van még egy harmadik ok, miért én az elnök szemé-

lyét megtámadni nem fogom, és ez az: mert én intrikáknak eszközül szolgálni nem fogok s nem akarok. *(Zajos tetszés és taps!)* Én tekintetes Rendek! Nagy urakkal társalgani nem szoktam, s ezt nem cynismusból, nem affectatióból teszem, hanem azért, mert életem szokásai, külső modorom nem azok, melyek azon körökben divatoznak, és azért nem is tőlök és általok tudhatom; de annyit még is ismerek az életből, hogy bizonyos jeleneteket, bizonyos adatokat összehasonlíthassak; és ezeknek összehasonlításából bennem meggyőződéssé vált, hogy vannak emberek, kik ez országgyűlést ön személyes érdekeik javára kizsákmányolni szándékoznak. Ha már ezen kizsákmányolás elvnek elérésével párosulna, azon elvnek, mely elv és czél előttem is áll: akkor azon személyes törekvésnek tán kezet nyújtanék, mert előttem a személy semmi, személyt könnyen áldozok. De azt hiszem, a dolog éppen ellenkezőleg van, és ez a harmadik ok, miért az elnök személyét megtámadni nem fogom, sőt nyilván kimondom: én Ő nagyméltóságát szívben jó és becsületes hazafinak tartom. *(Közfelkiáltás: mindnyájan!)* Meg lehet a jelen körülmények között tán kissé engedékenyebb volt, és a felső parancsnak oly erővel, mint állása engedte volna, ellent nem állott, tán nem eléggé vigyázó volt, mint jó emberek jó szándékuk tiszta érzetében közönségesen szoktak lenni, és ki nem kerülte azon összeütközéseket, melyek mások személyes érdekeinek szolgálhatnak, és melyeknek kellemetlensége egyenesen őtet érte; de mindezek nem ok őt személyesen megtámadni. Kimondom tehát ismét nyilván, hogy nekem Szerencsy Istvánnal semmi bajom, hanem nekem az elvvel, az eljárással van bajom; és ezért, valamint e Tábla megsértett függetlenségének tartozom kimondani annyit, mi az imént felolvasott végzésben foglaltatik, úgy viszont nem tartom szükségesnek, hogy az elnöki eljárásról többet vagy hosszasabban szóljak. Csak egyet említek: meg lehet, hogy személyes érdekek miatt a végzés, mely az elnök eljárását kárhoztatja, változást fog szülni azon székben, melyet Ő nagyméltósága most elfoglal; de az Istennek legyen hála! — akár a kir. táblától akár a cancelláriától vagy akár honnét hozzanak kinevezett elnököt, nervusai csak lesznek; és tettel is kell bebizonyítani, nem csupán felírással, hogy nekünk nem e, vagy ama személy, hanem magunk által választott elnök kell.

A mi magát a végzést illeti: tekintetes Karok és Rendek én ezen végzést először kiegészítő részének tartom a junius 20-án hozott végzésnek. Midőn a junius 20-iki végzés meghozatott, midőn a kir. leirat megérkezett, és mi azon végzéshez szorosan ra-

gaszkodtunk, azt hittük, hogy Ő excellentiája, vagyis — nem arról szólok — az elnök, azon végzést a maga hatalmánál fogva fenn fogja tartani, és nem gondolkoztunk arról, ha ezen végzés tettleg megsértetnék, mitevők legyünk? Én azt hittem, hogy a horvát követ urak, ha őket az elnök a végzés fenntartására kötelezni fogja, szólani nem fognak; hanem nagyobbszerű fellépést tesznek a physikai erőszakolásnál, — talán elhagyják az országgyűlést — s ekkor tisztában lettünk volna. Most azonban miután az elnök a végzést fenntartani nem akarta, miután a követ urak a lármához folyamodtak, gondoskodni kellett a módról: magunkra hagyatva, miképpen tartsuk fenn végzésünket. Ezen mód pedig egyéb nem lehet, mint az, hogy nyilatkozataikat semmi tekintetbe nem vesszük, és a naplóba beigtatni nem hagyjuk. Ez tehát nem ellenkezik a junius 20-iki végzéssel, hanem annak kiegészítő része. Azt mondom továbbá, hogy azon végzés a haza körülményei között, mely deczember 2-án hozatott, egyetlen volt, melyet tanácsolni lehetett. Nem az a kérdés itt, ha vajjon az országgyűlést elfogják-e oszlatni? mert hisz örökké egy országgyűlés sem tarthat; azt összehívják, és ismét eloszlatják, és még egy országgyűlés sem végzett el mindent, mi előtte állott; hanem az volt a kérdés: ha ezen végzésnek oly módoni fentartása által, mint a milyen deczember első napján történt, a tanácskozások lehetleníttetnek-e, a kormány és nemzet között nem történik-e összeütközés, ha vajjon ezen összeütközés egyszer megtörténvén, a nemzet ereje ezen már életemben harmadszor ismételt próbának ellen tud-e állani azon erővel, a melylyel kell? az volt a kérdés: ha vajjon a nemzet előhaladási processusa, hátráltatván ezen összeütközés által, nem fog-e nagyobb kár háramlani a nemzet közéletére, mint az által, ha ily összeütközés elkerültetik? Ezt nem fejtegetem tovább, a t. Karok és Rendek mindnyájan gondolkoztak e felett és ítéltek.

Harmadszor azt mondom, hogy a felolvasott végzés a jelen országgyűlési körülmények által reánk kényszeríttetett, az az kényszeríttettünk a jun. 20-iki végzésnek fentartása iránt aképpen rendelkezni. A deczember 2-iki határozat előtt, hogy állott a dolog? A horvát követek tettleg megsértették a junius 20-iki végzést, az elnökség a végzést fenn nem tartotta, mert őket nem kötelezte a végzés fenntartására. A mi feladatunk, midőn összejöttünk, és az elnökséget a végzés fenntartására felszólítottuk, az volt, hogy a horvát követ urakat szóhoz ne juttassuk, az az mi dolgoztunk tüdőkkel, mint kezekkel és lábakkal dolgozni szokás, physikai lármával, minden szellemi jelentőség nélkül. Most pedig megfordítottuk a dol-

got és kimondván, hogy semmibe se vesszük azt, mit a horvát követ urak latinul beszélnek, ez által elvesszük szellemi jelentőségét annak, a mit testi képpen tesznek. Most tehát ők vannak azon állapotban, melyben mi voltunk ez előtt, azaz: ők dolgoznak tüdőkkel, minden szellemi jelentőség nélkül. Mi egyebet az elnökség által elhagyatva nem is tehetünk, de ez tökéletesen megnyugtató és kielégítő is; a miért én t. Karok és Rendek a felolvasott végzésben e részben is megnyugszom.

Lássuk azonban tekintetes Karok és Rendek! hogy áll a lehető jövő események ellenében a dolog? A kegyelmes királyi leiratban benne fekszik azon elv, melynél fogva ezen végzést eldönteni soha senkinek hatalmában nincsen. Én kinyilatkoztatom, hogy ha az elnökség ezen deczember 2-án hozott határozatunkat fenn nem tartaná, azaz a napló eképpeni kinyomattatásának akadályt tenne, vagy ha ezen végzést a tekintetes Karok és Rendek többsége akár mikor elfogja dönteni, én akkor utasításomnál fogva, minden különbség nélkül egy magam elég leszek a horvát követek szólását félbeszakítani. Miután a leirat a horvátországi utasításoknak oly erőt tulajdonít, hogy mindaddig, míg ennek eleget nem teszünk, azaz, míg őket latinul meg nem hallgatjuk, nem tanácskozhatunk: nem látom által, hogy egy megye utasítása miért volna gyengébb, mint Horvátország utasítása? Viszont tehát mindaddig, míg a megyék azon utasításának, hogy itt csak magyarul lehessen szólani, elég téve nem lesz, szinte lehetetlenné válnak a tanácskozások; mert valamint a horvát követek bennünket utasításuknál fogva a többség bármi végzése ellenére akadályozhatnak úgy mi is az ő latin előadásaikat félbeszakaszthatjuk, és erre többség nem kell, erre elég egy követ. Ez bizonyítja, hogy a kormánynak a leiratban felállított elve anarchicus, és lehetetlenné teszi a tanácskozást. Ezeken kívül szükséges volt a felolvasott végzés egy más tekintetből is. Nevezetesen tudjuk, hogy a hazában különbözők a vélemények a junius 20-iki végzésre nézve. A naplót kevesen olvassák, a hirlapok közlései pedig censura által vannak szorítva; hogyan lehet tehát magunkat igazolnunk? Másképpen nem, hanem ha felülről a nemzetiség és nyelv tárgyában válasz jön; ez pedig nem történhetik másképp mint úgy, ha a tanácskozás lehetővé tétetik; mert a felírás és törvényjavaslat előttünk van, s azt másképpen a méltóságos Főrendekhez által nem küldhetjük, sem Ő Felségének fel nem terjeszthetjük. Resolutiót kivánok én a kormánytól a felterjesztendő törvényjavaslatra, és ha az leérkezik és kielégítő lesz, akkor

czélt értünk; ha pedig nem, akkor a nemzet tudni fogja, hogy a kormánytól nincs mit reménylenie. Szükséges volt tehát a felolvasott végzés azért is, mert különben a nemzet nyelvének s nemzetiségének jövendője felett fel nem világosíttathatik.

Egy szóm van még Horvátország érdemes követeihez. Ők most kétségen kívül örülnek és triumphálnak, hogy ők a horvát nemzetiséget kivívták, mert ők itt e helyen talán tótul, talán szerbül, talán horvátul beszélnek — nem! hanem mivel latinul beszélhetnek *(Kaczaj)*. Ez valóban oly triumphus, mely megérdemli, hogy hazaérvén a nép végig kövesse őket az utczákon; azon nép, melyet mistificálnak, hogy nemzetiségeért küzdenek! Mert nem tartom egyébnek mistificatiónál, ha a horvát néppel elhitetik, hogy nemzetisége a latin nyelvben áll. Rendezzék tehát bizvást a diszmenetet a triumphátorok, nem tartok attól, hogy a pozsonyi közönség őket Magyarországon végig kisérve, nekik «zsiviót» kiáltson. Hanem van a dolognak egy kissé komolyabb oldala is. Ha a t. Karok béketűrését nem fárasztom, egy kis történetet mondok a t. Karok és Rendeknek, melyet én egy régi krónikában olvastam, de már nem tudom, hol. Volt egyszer t. Karok és Rendek! egy igen lelkes, igen derék dáma, s annak volt egy szomszédja. Ez a szomszéd különben igen becsületes ember volt, hanem azon csudálatos szokása volt neki, hogy valahányszor a szomszédasszonyt látogatni ment, mindig egy régi bagaria csizmáját húzta fel. Ezt az asszonyság nem igen szerette, a mi igen természetes, mert a bagaria csizmának, kivált ha jól megkenik, rossz szaga szokott lenni; de jó szomszédság kedvéért eltűrte mégis, és szivesen látta őt, ha jött; szomszédi barátsággal igen sokszor segítette, mint ez szomszédok között szokás gazdasági kisebb-nagyobb bajaiban; sőt azt lehet mondani, ezen asszonyságnak köszönheté az első instructiót is, melylyel gazdaságát felállította. Ez még eddig csak ment volna, hogy bagariában járt hozzá látogatni, hanem egy kicsinyt tovább ment a dolog, mert ő elkezdett csúfolódni és ellenségeskedni szomszédasszonya ellen, őt mindenfelé rágalmazta, és az embereket ellene felingerelte, mindazon szivesség viszonzása képében, hogy őt bagariában elfogadá, hogy őt szomszédilag segítette, hogy iránta szivességgel volt. Már ez, úgy hiszem, még is attól az úri embertől szép nem volt; de hiába, ez így volt. S még ezzel se elégedett meg a becsületes szomszéd, hanem egyszer, midőn a szomszédasszonyság egy szüreti mulatságot adott, ez az úri ember, ámbár tudta, hogy az asszonyság, csúfolódásai miatt neheztel reá, a szüreti mulatságban, ugyanazon piszkos bagaria csizmában jelent

meg. Hasztalan figyelmeztették őt: Uram! nem illik így bemenni, ne tegye az úr! Kérlelés, szép szó, gorombaság mind nem ért semmit; mivel szépen be nem mehetett, berontott a terembe, és ott a maga módja szerint tánczba ugratott és fitogtatta, hogy neki milyen piszkos bagaria csizmája van. Mi lett a következése? Igen természetes, hogy az egész társaság eleinte igen felindult a dolgon és megharagudott, mert az illedelem megsértése nem esik jól, kivált fényes társaságnak; hanem utoljára látták, hogy az ember phantasta, és kinevették.

A horvát követeket nem akarom háládatlanoknak mondani, Isten mentsen! ők hiven kivívták a horvát nemzetnek nemzetiségét! hanem igaz az, a mit Mármaros követe is megjegyzett, hogy a nemzetek között is van illendőség, s hogy azt az érdemes követ urak megsértették. Azonban mi is hogy jártunk a horvát követ urakkal? Megharagudtunk eleintén reájok, ez nem használt semmit. Mi lenne, ha azt tennők nekik, mit a becsületes szomszéd urammal dámánknál tett a társaság, ha kinevetnők őket, hogy oly nagy kedvök telik az ember testének egy igen-igen nemes organumát, melyet tüdőnek neveznek, mód nélkül erőltetni? Tessék az érdemes követ uraknak, kérem, szóljanak; de mi őket ki nem hallgatjuk, és beszédeik naplóba nem jőnek. Ennélfogva azt gondolom, hogy abban a végzésben, melyet deczember 2-án hoztunk, mind a nemzet méltóságának elég van téve, mind a junius 20-iki végzésünk meg van erősítve. Ugyde másrészről a Tábla megsértett önállásának is tartozunk azzal, hogy ezen óvást, melyet deczember 2-án hoztunk, tartsuk meg, a mint van.

Elnök: Mi az előttem szólott követ úr előadásának második részét, különösen a horvátországi követek nyilatkozatainak a naplókönyvbe való benemtételét illeti: ez iránt észrevételeim előadását annak idejére fennhagyom. Egyébiránt mi azon hasonlatosságot illeti, mit az érdemes követ úr felhozott: csak azt jegyzem meg, hogy a hasonlatosságok — mint szoktuk mondani — ritkán illenek a dologhoz, s reménylem, hogy a tek. Karok és Rendek úgy is fognak viseltetni a horvát követ urak iránt, mint irántok, mint az országgyűlés kiegészítő része iránt viseltetni kell.

Pázmándy Dénes (Komárom megye követe): Azon modort, azon könnyüden lejtő modort, melyen előttem Pest megye érdemes követe szólott, nem követhetem, mert szólási tehetségemet sokkal gyengébbnek érzem, mint hogy a RR. figyelmét csak némileg is fenntarthatnám; és így komolyabban fogok szólani. Tek. RR.! én azt hiszem, hogy a milyen életet élnek egyes egyének, olyant élnek nem-

zetek is, s ha vannak egyesek életében szomorú időszakok, leverő pillanatok, úgy vannak nemzetek életében is oly nyomasztó perczek, melyek kínjai sok keserű napokkal, sőt hosszan szenvedett évsorokkal érnek fel. Ki volna e teremben, vagy csak szabad-e kérdeznem ilyesmit? a két horvát követen kívül, ki a múlt országos ülés botrányos eseményeit nemzeti éltünk legfájdalmasabb perczei közzé ne számítaná? Meg vagyok győződve, hogy senki sincs, mert ha vannak is követek, kiket az országban szerte küldözött præsidiálisok folytában küldőiktől kizsarolt utasítások a rescriptum elfogadására kényszerítenek, de oly követ e teremben nincs, kinek az idézett országos ülési esemény ne fájna. Igen! fáj ez mindnyájunknak, sebzi szíveinket; de jelen pillanatban kiszorítván kebleinkből a lázas fájdalom érzetét, a teendők sora áll előttünk, s a hideg ész azt javalja, hogy ha segíteni akarunk a bajon, s gyógyítani szándékunk a kórt, úgy vizsgáljuk meg elsőben is a bajnak okait.

Tekintetes Rendek, úgy tartom, hogy jelen nyomasztó helyzetünknek több okai vannak. Alapoka kétségtelenül a kormány. E Magyarhon három százados kapocscsal köttetik az austriai tartományokhoz, s a német kormány egy oly ferde politikát követ ez időtől fogva folytonosan e nemzet ellen mind anyagi, mind szellemi tekintetben, milyet követni egy ily barátságos indulatú nép ellen, mely a többi tartományokkal egy korona alatt él, egy ily hű nemzet ellen, mely hűsége példáit a vész óráiban már sokszor tettekkel tanusítá, valóságos bűn; pedig oly bűn, melyet az austriai kormány önmaga ellen követ el, melynek múltja s jelenje nyomja e hazát, de jövője kétségtelenül sujtani fogja az austriai kormányt. E nézetem szerint ferde politika taglalásába általánosan s minden részleteibe most belé ereszkedni nem akarok, lesz arra még elég idő ez országgyűlésnek folyama alatt; csak azon részét fogom fel, mely nemzetiségünk kifejlése ellen irányoztatott minduntalan; s e téren sem megyek vissza régi időkre, mert nem akarok lenni sem unalmas, sem hosszas. II. József császár a lassan működő német politikát ki nem állhatá, neki eredmény s végeredmény kellett minden áron s mint hajdan a sűrű lombok között mosdó Diana Actæont egy tekintettel szarvassá változtatá, úgy II. József császár a magyar nemzetet egy parancscsal három rövid év alatt némettè akarta át varázsolni, s egy másik parancscsal alkotmányunkat municipális rendszerünkben megtámadván, halomra dönté. De a gyakorlati életben a legszebben kidolgozott theoriák néha mesterükhöz hűtlen eredményre vezetnek. Így járt József. Az ő geniális elméje nem tür-

heté a várakozást, minden terveinek eredményét még életében ön maga is éldelni akarta; s ez volt főhibája. Teremteni akart ő egy pillanat alatt nemzeteket, teremteni a népekbe lelki kifejlődést néhány rövid év alatt; elfeledte, hogy a teremtés Isten, de nem ember műve, s ezért hiusultak meg minden tervei.

Halála után nemsokára felnyilt az 1790-ik év s a magyarnak országgyűlés hirdettetett. Az uralkodókra nézve veszélyes korszak volt ez, mert kevés évekkel ezelőtt kiütvén a franczia forradalom, a sokáig elnyomott szabadságérzete oly elveket fejtett ki, melyek fogékonyságuk alapját az emberi kebelben találván, ellenállhatlanul czikázták át Európa minden népeit; eljutottak ezek a magyarok országgyűlésére is. Itt az egybegyült Rendek elsőben is a nemzetiséget, mint törekvésük főczélját tüzték ki munkálkodásaik elsejének, s nem tettek egyebet, mint mi f. évi junius 20-án. Egy végzést hoztak, melyben országgyűlési tanácskozási nyelvül a magyar nyelv állapíttatott meg, kivéven az oly követeket, legyenek azok horvátok, legyenek más törvényhatóságok követei, kik magyarul szólani nem tudnak. Oly végzést hoztak tehát az 1790-iki RR., milyent nekünk kárhoztat a kir. rescriptum s törvénytelennek állított Excellentiád. Az austriai kormány ezen 53 évvel ezelőtt hozott végzést akkor ugyan nem kárhoztatá, de az egybegyült RR.-nek azon kívánságát, hogy a magyar nyelv legyen a törvényhozás nyelve, ezen folyjanak a kormányszékek intézkedései, szóval, hogy politikai polczra emeltessék, megtagadta. Több, mint félszázad forgott le az óta, számtalan országgyűléseink tartattak, melyeken e nemzet kért, esdeklett, alkudott s mindent tett e tárgyban, mit csak tennie lehetett; a törvényhatóságok országgyűlésen kívül is sürgették a magyar nyelvnek diplomatikai polczra leendő emeltetését. De mindhiába! a német kormány kitűzött politikájához, mely a magyar nemzetiségnek minden módoni akadályoztatása volt, hű s következetes maradt. Ezen félszázados huzavona, ezen félszázados akadályoztatása a nemzeti kívánatnak a kormány részéről, alapoka minden nemzetiségünk ellen kifejtett reactiónak, ez alapoka nyomasztó helyzetünknek, ez alapoka a pénteki botrányos eseményeknek is. Mert ha a kormány önérdekeit is belátva a magyar nemzetiség kifejlését 50, 30 vagy 20 évvel ezelőtt nem akadályozza s a magyar nyelvet általános politikai polczra emeli, kétségtelenül mindezen reactiók elmaradnak. Kifejtém tehát, t. RR. minden bajainknak alapokát; de ezen nem segíthetünk másképp mint kitürőknek kell lennünk, következeteseknek nemzeti intézkedéseinkben; meg kell mondanunk nyiltan

a német kormánynak, hogy mindaddig, míg a magyar nyelv általános politikai polczra emelve nem lesz, e honban sem békét, sem csendet nem várhat, de bizalmat sem igényelhet a nemzet részéről. Részemről kimondom nyiltan: nagy hibának tartottam azt, hogy nemzetünk kitünőbb nagyjai néhány közelebb múlt év alatt bizodalmat, határtalan bizodalmat hirdettek a nemzet részéről az austriai kormánynak. Ezzel könnyen tévútakra lehet vezetni a kormányt, s ellehetne altatni a nemzetnek gyöngébb fejeit. Nem t. KK. és RR.! ezen politikát ne kövessük; egyeneseknek, nyiltszívüeknek kell lennünk; mondjuk meg, hogy az austriai kormánynak mindaddig, míg a határszéleinkein ellenünk felállított védvámrendszert tökéletesen meg nem szünteti, s míg a magyar nyelvet tökéletes s általános politikai polczra nem emeli, e nemzet részéről bizodalomra számot nem tarthat.

Második oka jelen nyomasztó helyzetünknek: az aristokrátiának erő nélküli állása. Hajdan a magyar aristokratia igen erős volt, s védte az alkotmányt külső s belső ellenség ellen egyaránt; igaz, hogy az alkotmánynak javait is egyedül s kizárólag éldelé s épp ezért bizván ön erejében, hogy az alkotmányt fenntartani képes, tiltakozott, s minden erejét arra fordította, hogy az alkotmány javaiban más senki ne részesittessék. De majd kifejlésnek indult az emberiség, s érezni kezdte a nem-nemes is ön emberi méltóságát, s esengett az alkotmány sánczaiba. Maga az aristokratia naponként gyengülvén, mind physikai mind morális tehetségeivel, lehetetlen volt át nem látni, hogy az alkotmányt többé az aristokratia fenn nem tarthatja; s igy minden előre látó embernek azon kellett dolgozni, hogy az alkotmány sánczai tágíttassanak, s vétessék be abba mindenki, ki annak éldeletére kiképzett és alkalmas. Jaj! de az aristokratia ezen politikának ellenszegült, támogattatván a kormány által is; következőleg nem lehetett mást tenni, mint az aristokrátiát még inkább gyengiteni, s képtelenné tenni arra, hogy az alkotmány sánczaiba kivánkozó népnek ellenszegülhessen. S ez megtörtént, az aristokrátia elgyengítve áll előttünk; nem csak védeni, de fenntartani is ez alkotmányt tovább képtelen. Azon elem tehát, mely eddig az alkotmányt minden oldalróli megtámadástól védhette, többé a védelemre nem alkalmas; azon új elem pedig, melyet mi a meggyengített aristokrátiának, nem mondom helyébe, de erősbbítésére és gyámolitására az alkotmány sánczaiba belé vinni akarunk, még bevíve nincs; s igy most alkotmányos életünk azon stadiumán vagyunk, melyben az alkotmányt védő aristokratiai elem meggyengítve van, de helyébe az új

elem, mely kétségtelenül az alkotmányt ifjoncz erővel fogja védeni még beállítva nincs. Én tehát azt hiszem, hogy mi most gyengébbek vagyunk, mint valaha s ez az oka, hogy a kormány legigazságosabb kivánatinknak ellen mer szegülni. Ez második alapoka jelen nyomasztó helyzetünknek. De ezen segíteni igen könnyű: következeteseknek kell lennünk kitüzött munkálkodásainkban, nem állni meg a futás közepett, de végig futni egész a czélig az előnkbe szabott tért, s az eredmény kétségtelen, az alkotmány s vele a haza mentve van. Be kell tehát vennünk törvényhozási testületünkbe a városi polgárokat, megyei életünkbe a honorátiorokat; legyen jelszavunk a népképviselet; s ekkor nincs erő, nincs nemzetiség ellen irányzott reactio, nincs hatalom, nincs ferde politika, nincs kormányi rendelet, mely ez alkotmányt felboríthatná. Lehet hasonlítanunk alkotmányunkat egy élő fához, melynek vezér gyökere volt az aristokrátia; ha tornyosultak a fellegek, dúlt a zivatar, vész fenyegette a fát, a vezérgyökér mélyen hatva a föld gyomrába, megóvta azt s fenntartotta a fát. Igen, de elkorhadt e vezérgyökér, s most az első szél könnyen kicsavarná a földből s feldöntené a fát; nevelni kell tehát a legnagyobb szorgalommal azon apróbb gyökereket, melyek eddig ezerfelé ágazva, a fának táplálékára igen, de fenntartására nem szolgáltak; ezen apróbb gyökerekből, melyeket a nemzetek életében a népek tesznek, kell kipótolni, megjavítani s kiedzeni a vezérgyökeret s az így biztosított alkotmány fája dúsabban, s bujábban fog hajtani, mint valaha.

Harmadik s felületes oka jelen helyzetünknek a horvátok. Ezen nép, mely ős időktől fogva százados viszonyban él a magyarral, a német kormánynak nemzetiségünk ellenében félszázadig követett ferde politikája miatt időt nyervén, s talán a felülről jött izgatások alapja sem egészen alaptalan, most nemzetiségünk ellen kilépett a síkra, s feledve mindazt, mit a magyarnak köszönhet, Magyarország gyülésére küldött követeinek — kik magyarul tudnak — még azt is megtiltotta, hogy magyarul szólhassanak. Fel van lázítva e nép, hogy mi a horvát nyelvet egészen kiirtani szándékozunk; s ez az oka ezen reactiónak, ez az oka a pénteki botrányos eseménynek is. E tekintetben t. RR.! úgy hiszem, nem tehetünk mást, mint azon politikát kell követnünk, melyet ez országgyülésen kezdtünk s melyet a magyar nyelvbeni törvényjavaslatokhoz mellékelt felirásunkban bőven kifejtettünk. Meg kell győznünk a horvátokat, hogy mi nyelvöket s nemzetiségöket elnyomni korántsem akarjuk, sőt, hogy beldolgaik elintézésében elnyomólag hatni nem kivánunk;

hanem azt igenis akarjuk s megkivánjuk, hogy valahányszor akár az országgyűlés, akár a törvényhatóságok útján velünk érintkezésbe jönnek, akkor igenis a magyar nyelvet tartoznak kizárólag használni. Mert ők velünk s általunk éldelik a magyar alkotmányt, s ha velünk ezt ezentúl is éldelni akarják, a közigazgatásban más nyelvet mint magyart nem használhatnak. Én úgy hiszem, hogy ha látni fogják a horvátok elhatározott szándékunkat, ha látni fogják, hogy mi nyelvöket, nemzetiségöket elnyomni nem akarjuk, úgy visszaemlékezvén azon szomorú időkre, melyekben Magyarországtól elválasztva alkotmány nélküli életet éltek, úgy kétségtelenül meg fog szünni a reactió s le fognak csillapúlni, annyival is inkább, mert kinyilván Fiume felé a magyar kereskedés, vasútak fognak építtetni vizeik szabályoztatni fognak, s mind ez magyar közköltségen, horvát testvéreinknek legnagyobb hasznukra.

Negyedik oka nyomasztó helyzetünknek, s különösen a pénteki botrányos eseménynek Excellentiád, mert Excellentiád azon végzést, melyet junius 20-án mint a Tábla határozatát kimondott, azon végzést, melyet érvényesnek lenni tanúsított az által is, hogy junius 28-án a horvát követeknek ellene beadott óvását velünk együtt el nem fogadta, sőt mint helytelent visszautasította, azon végzést, mondom, közelebbi országos ülésben fenntartani nem akarta; sőt azt mondván Excellentiád, a midőn a végzésnek újolagi kimondására s fenntartására általunk felszólíttatott, hogy a zavarban a RR. többségét ki nem mondhatja, míg ellene szólani akaró követ van, mind ezen előzmények után mégis ezen Tábla végzését törvénytelennek mondotta ki elnöki székéből. Így Excellentiád nem csak törvényes elnöki kötelességét nem teljesítette, de maga magával is s a logika szabályaival is ellentétbe, ellenkezésbe jött. Azonban én Excellentiádat jelenben nem vádolom, részint azért, mert tudom, hogy e helyen most minden vád haszontalan s czélra nem vezető volna; sőt köszönetet mondok Excellentiádnak múlt országos ülési eljárásáért. Igenis köszönetet mondok, mert felébresztette e nemzetet egy olyan jognak gyakorlására, mely minden alkotmányos népnek kizáró tulajdona; felébresztette s felrázta Excellentiád e nemzetet arra, hogy erős hangon követelje azt, hogy a képviselői tábla elnökét önmaga válaszsza; mert mindaddig, mint a gyakorlat most ujolag tanusítá, e képviselői táblának független állása hiú képzemény s egy álomkép. De nem is lehet azt megegyeztetni magával az Alsó Tábla rendeltetésével sem, hogy kormányi kinevezés alatt álló s így biztosképp működő elnök alatt tanácskozzék. A kép-

viseleti Táblának egyedül és kizárólag a nemzet akaratát kell képviselni; minden más elem, mely nem ezen szabad választásnak kifolyása, e Táblán úgy jelenik meg, mint egy ártalmas idegen növény, melynek jelenléte s befolyása az egész alkotmányra s nemzetre nézve veszélyes. Nincs is az egy alkotmányos népnél sem, hogy a képviseleti Tábla elnöket a kormány nevezze ki; csak mi sinylünk ezen helyzetben, s kénytelenek vagyunk ez ok miatt törvényhozási méltóságunkat koczkáztatva, botrányos jeleneteknek tanúi lenni. De most nyilt alkalom, s láthatta a nemzet, hogy a nélkül, hogy az Alsó Tábla elnökét önmaga szabadon válaszsza, sem a képviseleti Tábla rendeltetésének meg nem felelhet, sem a nemzet kívánatait végre nem hajthatja.

Én tehát ujolag köszönetet mondok Excellentiádnak közelebbi országos ülésben gyakorlott ellenszegüléseért; mert Excellentiád alkalmat nyújtott nekünk, s nyilt tért adott az agitátióra. De reménylem is, hogy ha van nemzetemnek jövendője, úgy kevés évek alatt nem lesz megye, nem lesz törvényhatóság, mely utasításul ne adná követeinek, hogy az országgyűlésen kormány által kinevezett elnököt tűrniök nem szabad, hanem válaszszanak magok egyet közülök önkéntesen és szabadon. Azon pénteki nap tehát, melyet most botrányosnak kell nevezni, felfogásom szerint egy históriai nap lesz, s ha egy pár országgyűlésen megérjük a dicső napot, hogy az Alsó Tábla elnökét önmaga választja, akkor ezen eredménydús következés közelebbi okának nyomozója az 1843 deczember 1-ső napjára fog találni. Engedjen meg tehát Excellentiád, hogy nemzetem egy kis töredéke nevében, akkori eljárásáért harmadszor is köszönetet mondjak.

Most, mi a királyi rescriptumra tett felirását ezen Táblának illeti: ahoz bővebben szólani nem kívánok; mert mindazon okok, melyek a rescriptum elfogadását lehetetlenné teszik, a felirásban ki vannak fejtve. Azt tehát általánosan pártolom, s óhajtom, hogy minél előbb Felséges Fejedelmünk elé juthasson. Ugy szinte pártolom e Táblának újabb határozatát is, melyet Excellentiád jelenben felolvasott; 1-ször azért, mert az érdeklett pénteki napnak botrányosságát végzésben is kiakarom mondatni; de 2-szor a horvát követeknek latinul szólhatására hozott újabb végzésünket pártolnom kell azért is, mert tettleges erőszakot, milyet a horvát követek ez ülésben elkövettek, nekünk folytatnunk nem lehet, hacsak a törvényhozó test méltóságát lerombolni nincs szándékunk, vagy a magyar ős országgyűléseknek példájára az ily embe-

reket, kik a tanácskozást tettel háborgatják s megsértik, közülünk kilökni nem akarjuk. De ilyet, szelidülvén a kor, szelidülvén az erkölcsök, egy törvényhozótestnek a XIX. században nem szabad tenni. Fenyítő perbe pedig nem foghatjuk a horvát követeket azért, mert Excellentiád a végzést ki nem mondván, a horvát követeket a végzés fenntartására elnöki székéből fel nem szólította, s ez által a felelősség egész terhét, mint egy tulajdon vállaira ruházta át. Én tehát physikai erővel a merényt vissza torlani a törvényhozó test méltóságával egyezőnek lenni nem vélvén, jelen végzésünket mint szükséges rosszat, melynél jobbat kigondolni lehetetlen, tökéletesen pártolom. Azt azonban nyilván kijelentem, hogy a végzésnek azon utolsó részétől, hogy a «horvát követek által latinul előadott beszédek semmi figyelembe nem vétetvén, a naplóból is tökéletesen kifognak maradni», ha ezen végzési sanctiótól, mondom, akár többség által üttetném el, akár ezen végzés felsőbb hatalom által végrehajtásában akármi módon akadályokra találna, úgy én Pest megye érdemes követével kezet fogva, minden e helyeni latin felszólalást tettel is akadályoztatni kénytelen leszek.

Elnök: A többi részére az érdemes követ úr beszédének, miszerint a kormányról volt szó, nem felelek; gyakran hozattak elő ezen nézetek itt; azokra már más alkalommal feleltem; és így most csak arra kívánok felelni, a mi engem illet. Én a határozatot a múlt alkalommal ki nem mondhattam, mert, mint előbb is mondám, a pénteki ülés berekesztve nem volt. *(Számosan: Helyes!)* Egyébiránt mi azt illeti, hogy az nevezetes nap lesz arra nézve, hogy a tek. KK.-nak és RR.-nek jövendőben alkalom fog adatni arra, hogy más országok példájára magok által választott elnököt bírjanak; lesz-e azon nap erre legalkalmatosabb? azt nem tudom; de azt merem mondani, hogy ha talán ily választott elnök lesz is itt, s annak azon meggyőződése lesz, melynek lennie kell, akkor bizonyosan, törvény ellen cselekedni ő sem fog. Egyébiránt többször mondatott, és itt felhozatott ezen képzet, ez annyira természetes, és annyira be van hozva Európa minden nemzeteinél, hogy midőn a magyar nemzet is ilyesmit kíván, semmi különöst nem kíván, semmi ujat nem akar. *(Úgy van!)* Közönségesen mondom pedig véleményemet, mert leginkább mondhatja az, ki benne van: bizony majdnem lehetetlenné tétetik ezen hely, ha csak erősebb individualitással bíró egyének nem jönnek ide. De ez tulajdonképp nem tartozik ide, és úgy hiszem, hogy ha az országnak úgy fog tetszeni jövendőre azt indítványozni, indítványozza bár, indítványozzák a tek. KK. és RR! de — esedezem

alázattal! — különben eléggé megterhelt személyemet ne méltóztassanak e tekintetben alapul venni. (*Tetszés.*)

Perczel Móricz (*Tolna megye követe*): Minden korszaknak, minden országgyűlésnek — egészben véve — de minden egyes tanácskozási ülésnek is van egy bizonyos typusa, egy irányadó szelleme, mely minden eseményeiben, működéseiben átszövődvén, a napirenden levő tárgyakat, a megfelelő kifejlődéshez lejti, és mintegy varázsilag hatván a szereplőkre, cselekvéseiket visszatartóztathatlanul, bár különböző útakon és eszközökkel, mégis egy ugyan egy czélravezetőleg tanácskozza. Igy van ez a mai napon is. — Sokan közülünk és megvallom én magam is, egészen más készületekkel és intentiókkal, vagyis — őszintén kimondva — harczias szándoklatokkal lépénk e terembe. És íme, most majdnem lefegyverkezetten állok, nem mintha ellenokok által legyőzettem volna, hanem mivel a szellem, mely e termet átlengi, miként azt a minden oldalróli tanácskozások nyilvánítják általánosan az engesztelés, a kibékülés symptomáit hordva magával önegyéniségemre is hatott, lelkületemet elfogá és lebilincselé. Ugy látszik, ez történt az általam tisztelt Pest megye követével is, ki igen ügyesen tudá a körülményeket megragadni, és ezen a támadó harczra nem igen kedvező szellemet tervezetének kivitelére felhasználni. Én sem tudok ugyan végképp menekülni tőle; mindez ellenére, bár nem mernék távolról sem oly tehetséggel kérkedni, hogy valami hatalmas felszólamlással a kedélyeket felrázva a tanácskozás modorának élesebb természetet kölcsönözhetnék, mégis illőnek, sőt szükségesnek tartom megkisérleni a tanácskozást és a fenforgó kérdést nem ugyan nemtelen kifakadásokkal, hanem mégis egy kissé komolyabb érzékenységgel illetni, annál inkább, mert egy tisztelt grófnak leveléből olvasám, hogy minden dolognak két oldala van: jó és rosz, víg és szomorú. Pest megye érdemes követe előadásában inkább a víg oldalról támadá meg szeszélyes szójátékával a nemzetünk méltóságán ütött sebeket, szabadjon nekem a tek. RR. figyelmét színesebb ecseteléssel a komolyabb részletekre lejteni.

A múlt pénteki napon, a hatalmaskodás napján, a kir. Személynök úr emlékeztete bennünket, hogy Európa szemei kisérik lépteinket. Azt kelle hinnem, hogy beszédének corollariuma nyilván a jun. 20-ki határozatnak állhatatos megtartására indítja a Rendeket. Mert, bár igaz, hogy Európa, mióta nemzetünk öntudatra kezd ébredezni, mióta a reform lobogói hordatnak szerte hazánkban, éberebb figyelemmel kiséri nemzetünket és ennek csak örülni lehet; mind a mellett e pillanatban nem tagadhatom el, hogy sokkal jobban szeretném,

ha a világ mitse tudna rólunk, ha nem látná a magyar lealacsonyítását, azon diadalt, melyet az ország egy csekély része az egész nemzeten kivívott, azon élhetetlenséget, gyengeséget, mely azon diadal kivívását oly könnyűvé, oly áldozatnélkülivé tevé. Igen is, uraim! bár bírnánk egy fátyollal, melylyel elfedhetnők pirosló arczát honunknak, mely most nem csak a külföld, de még a honpolgárok nem csekély része gúnyjának s megvetésének tüzetett ki pórázul! Azért is engedjen meg Excellentiád, hogy véleményem szerint most nem volt helyén az Európa figyelmére való hivatkozás; mert ha Európa vigyáza jelen viszonyaink kifejlődésére, úgy bizonyosan férfias küzdésre, szilárd következetességre számíta. Ingatagságot, gyávaságot az emberek nem szoktak becsülni; a még gyávább ellenség szokta ezt csak ellenfelének lekenyerezhető tagjainál eszközül használni, addig, míg czélt nem ért; utóbb azonban a história az ily eljárásra a szégyen bélyegét süti reá. És kérdem: miképp állunk mi most Európa előtt? Két individuum daczolásának sikerült százaknak törvényszerűen alkotott határozatát lerombolni; az ellenünk dühösködő illyr-párt vétkes merényei, a törvényhozás teremébe is követve, megmocskolák nemzetiségünket, és a helyett, hogy ők, kik a magyart oly méltatlanul, oly háládatlanul néhány év óta sértegetik, visszatorlást, fenyítést nyertek volna, még diadalünnepet ülnek. A kormány pedig, visszaélve hatalmával, utóbbi leiratával és különösen a kir. Személynöknek pénteki napon történt eljárásával magát, absolut uralkodást gyakorlandó, a törvényhozáson felül emelé, ott, hol csak különös értekezésnek lett volna helye, parancsokat osztogat, ott, hol elnöki kötelességek teljesítéséről lehet csak szó, ellenszegülést, erőszakot követett el tisztviselőivel.

Nem szándékom itt ismételni mindazokat, miket az osztrák kormányzásról már a ker. ülésben elmondánk, úgy hiszem, hogy azokkal fenn Bécsben beelégedhetnek, és ha van eszök, elismerendik, hogy van ok olyas expectorátiók előidézésének mellőzésére. Még kevésbbé szükség itt a minden oldalról feszegetett junius 20-iki országos végzés helyes és törvényes voltát bizonyítgatni. Az, ki e részben kerületi tanácskozásinkat hallá vagy olvasá, — ha csak nem vak — átlálandja ügyünk igazságát. Azonban nem ártand talán, még egy-két szót toldanom azokhoz, különösen azon vádak czáfolatának kiegészítésére, melyeket a kormány tagjai, az osztrák szomszédok, hirlapokban úgy, mint röpiratokban ellenünk Európa közvéleményének tribunálja elébe terjesztenek. Turpe est doctori, dum culpa redarguit ipsum. Az osztrákok mernek minket nemzetiségök elnyomásával vá-

dolni? ők, kik két század alatt zsarnoki kényszerítéssel, Csehország 3 millió lakosságának felét germanizálták! ők, kik a cseh, úgy mint a lengyel tartományokban közigazgatási nyelvül a németet tolák fel; de még hazánkban is jelenleg a hadseregnél, a harminczadoknál, a só- és postahivataloknál, a német nyelvet erőhatalommal fentartják; ők, kiknek régi úgy, mint mostani politikájuk is amalgamisátióra, azaz németesítésre lévén irányozva, minket a horvátokkal összeveszíttettek; csak így remélvén győzedelmet, minket gyaláznak, minket akarnak gyűlöletessé tenni, kik önhazánkban mást nem követelünk, mint hogy a deák és német nyelv helyébe közigazgatásivá a magyar tétessék; kik, hogy türelmetlenek nem vagyunk a más nyelvűek iránt, mutatja már azon fonák, mondható aljas helyzet, melyben fetreng önnemzetiségünk.

Ismét és ismét kimondom tek. KK. és RR.! hogy nem adtunk mi okot horvát atyánkfiainak ezen indulatos agyarkodásra, hanem ők vak eszközként használtatják fel magukat az osztrák machinátiók által, kik éppen úgy és ezen eszközökkel szegendik szárnyát az ő számításukon túl terjedő illyrismusnak, mint a minő makacssággal igyekeznek a magyar nemzetiség virulását meggátolni. Most a szláv fajok kitörését mesterileg a magyar elemnek megrongálására kergetik; lehet idő, midőn ismét a veszélyes irányzatot veendő panslavismust a szomszéd német tartományok segéd-beavatkozásával fogják tönkre tenni és elnyomni. Csudálatos dolog, hogy az illyr-párt törekvéseit nem inkább a határőrvidékekre intézi, hol nem a rokon, hű bajtárs, a magyar nemzet nyelvén, hanem a végképp idegen német nyelven hangzik a parancsszó. Higyjék el horvát atyánkfiai: ha van mit gyűlölniök, ha van mitől félniök, ha van kit elnyomással vádolniok: ez nem a magyar nyelv, melyet még reájok senki sem tolt, de tolni nem is akart; nem a magyar nemzet, melynek köszönhetik alkotmányos jogokbani részességöket, hanem az osztrák nyelv, az osztrák nép az. Ugyan kérem a horvát követeket, vajjon Zágrábban, Károlyvárosban nem a német nyelv-e honos? Naponkint terjed ez, befúrja magát az iparűzők érdekébe s a műveltebb társalgási körökbe. A külföldi kormány titkos istápolásával náluk szintúgy, mint itt, nem a német nyelv szerencsésíttetik-e? Miért tehát ez a féktelen, emez oktalan, eme nemtelen ellenségeskedés, melynek kárhozatos voltáról előbb-utóbb a legtúlzóbb ábrándozónak is meg kell győződnie? Ha van jövendője a horvát nemzetiségnek, mit én részemről nem csak nem irigylek, sőt nekiek ahoz Isten segítségét kívánom: úgy az egyedül a magyar nemzethezi szoros és testvéri ragaszkodásban rejlik.

A magyar faj elvesztét egy perczig sem élendi túl Pannonia, vagy a régi Illyria térein a szláv nemzetiség. Azok, kik a ridegen, magánosan álló és azért távolról sem annyira félelmes magyar elemnek eltapodásán századok folyamán iszonyatos következésekkel munkálkodnak, istentelen művök befejeztével még kevésbbé késendenek a 60 milliónyi népfajok segítségét, sympathiáját várható s ezért a mienknél rémületesebb szláv elem kiirtására. És ettől nem fognak ők irtózni, bár a háládatosság érzelmei tiltanák attól, miután most éppen a szláv fajokat uszítják a magyarok megrongálására; és pedig oly kevéssé fognak irtózni, mint a minő hidegvérrel tetézik hálátlanságukat a magyar nemzet irányában.

Ideje, követ urak, hogy az önök küldői felébredjenek mámorukból, és lelépjenek azon pályáról, mely talán pillanatnyi örömre most, de előbb-utóbb hosszú keserűségre, bizonyos halálra vezetend; ideje, hogy kiemelkedjenek azon állásból, melyre részint félreértés, részint külármány taszíták. Az osztrákoknak pedig nem lehet eléggé ajánlanom, hogy hagyjanak fel már valahára az összeolvasztásra intézett incselkedéseikkel. Mi nem leszünk németek, nem akarunk azokká lenni, és minden törekvési merény erre, ugyan annyi alkalom a szövetség kötelékeinek megoldására, mitől ők annyira tartanak, és minek megóvására a legeszteleneb politikát folytatják.

A kormány pedig emlékezzék meg, hogy a csalódások, az ámítások ideje múlni kezd, hogy a türelemnek is van határa. Tudjuk mi igen jól, minő nehéz feladat annyi különböző érdekű, nyelvű, szokású, alkotmányú népek igazgatása; de lehet-e a magyarnak szemére hányni, hogy azt bármely alkalommal is feledé? Nem! a legnagyobb szorultságokban, a helyett, hogy reclamálásokkal állott volna elő e nemzet, sokszor önérdeke ellenére áldozá fel vérét, vagyonát fejedelmei kivánságára, kérelmére. Volt-e, van-e ezért köszönet? Nincs! A minő sajnos ez, oly sejthető, hogy a hálátlanság bűne nem maradand rovatlan. Betölté pedig kormányunk bűnei lajstromát utóbbi leiratával, és azon működéseivel, melyek által több hatóságokban annak elfogadását kieszközlé. A magyar nemzetiséget kigúnyoló, sárral dobáló, nemzetünket harczczal fenyegető illyreknek diadalünnepet szerezve, a törvényhozás méltóságát megsértve, szégyenpadra állítá a magyar nemzetet, megbecsteleníté azokat, kiknek tiszta állása kölcsönözhet egyedül állandó fényt a trónnak is. Hogy a junius 20-iki határozat a nemzetnél visszhangra talált, bizonyítja már az is, hogy nem tudok hatóságot, mely a rescriptum közbejötte előtt azt helyteleníteté volna. A megyék nézeteinek e részbeni változása a leirat és

az azt követő præsidiálisok és főispáni beavatkozások eredménye. Én magam is érzem megyémben a külbefolyás kisérleteit. A ki ismeri a megyei tanácskozások alkatelemeit, nem fog ugyan csodálkozni, hogy a depravatio közbevetésének sikerülhet több helyütt a kormány hatalmaskodásainak győzedelmet szerezni; azt azonban alig hittem volna, és úgy hiszem, alig tudná bármely idegen is megfogni, miként aljaskodhatik el egy nép annyira, hogy nemzetiségét, sőt becsületét is gyáván koczkáztatni engedi. Ez oly aggasztó jele a romlottságnak, mely az e hon jövendője iránti legvérmesebb reményeket ápolót is képes hitében megtántorítani. Egy nemzet, mely ilyes meggyaláztatást nyugalommal, sőt kárörömmel fogad, önmagát öli meg, az nem érdemes, hogy nemzetnek neveztessék. A hatalmaskodás sok hatóságot megronta, de Istennek hála! még a többség erősen áll a határozat mellett. És reményleni akarjuk, hogy ha a hon lakosai fel lesznek világosítva a dolgok mibenlétéről, ha azon viszálkodások, melyeket az egyoldalu sajtó, a kormányférfiak szorgalmasan terjesztett álhírei, az országgyűlés eloszlatásának, a provisoriumoknak rémképei idéznek elő, a mult kerületi ülések vitatásainak szertekürtölésével kiigazíttatnak: fel fog serkenni e nemzet, és bosszúteljesen forduland azok ellen, kik a gyávaság bélyegét homlokára sütni nem undorodának.

A kir. Személynök úrnak a vitatás alatt levő kerületi határozatban megrótt eljárására térek most által. Azt méltóztatott Ő Excellentiája mai napon kijelenteni, hogy ő a fejedelemnek és statusnak egyaránt szolgája. Ez igen helyes! csak hogy — mint Ő Excellentiájának minapi hatalmaskodása bizonyítja — a «status» nevezet értelmére nézve egy kis fogalomkülönbség van közöttünk. Ugy látszik a királyi Személynök úr a fejedelmet és statust ugyanazonosítva, azt hiszi, hogy akkor, midőn a fejedelem parancsainak tétovázás nélkül hódol, már a status irányában való kötelességeinek is híven megfelelt. Ezen eszme a status lényegéről még a barbár századok tanaiban foglaltatik, jelenleg nincs többé hitele. Szerintem a status ideája magában foglalja egy nemzet társas belszerkezetének, tehetségeinek és erejének összegét, melytől maga a kormány nincs ugyan elkülönözve, hanem vele mégis soha sem identificáltathatik. Miért is, midőn még magát a statust sem jelölhetők ki czélnak, a fejedelem, a kormány soha sem tartandó czélnak, hanem egyedül eszköznek, és így Excellentiád, ki nem csupán a fejedelem szolgája, hanem egyúttal az általam értelmezett statusnak, vagyis nemzetnek is hivatalnoka. Ezen kötelessége ellen vétett Excellentiád, midőn a helyett, hogy a KK. végzésének sikeresítéséről gondoskodnék, annak tettleges megszegé-

sére segédkezet nyújta, s az engedelmességet, melylyel e teremben a többségnek ő is tartozik, megtagadva, a végzést ismételve törvénytelennek mondani nem átallá. Megengedem én, hogy az elnök discussiók között úgy, mint bármely egyes tag, véleményét valamely tárgy törvényes vagy törvénytelen volta iránt kifejezheti; de azt örökké tagadom, hogy akkor, midőn a többség valamit elhatároz, az elnöknek a végzés kimondása alkalmakor szabadjon azt törvénytelennek nyilvánítani, és így nemcsak a törvényhozás testületétől, melynek ő itt főtisztviselője, elválni, de magát erőszakosan — külistápolásra támaszkodva — annak fölébe helyeztetni. Én tehát, mint Tolna megye követe, Excellentiád ezen eljárását — mint a mely az alsó Táblának amúgy is eléggé megszorított és körülnyirbált törvényhozásbani részvétét végképp megsemmisíti — nem csak nem helyeslem, sőt felette kárhoztatom. Egyébként nem titkolhatom el e helyen az iránti nehezteléseimet, hogy mindazon mérsékelt előadások, melyekkel Excellentiád hibás eljárása eddig tárgyaltatott, sem tudák a végzésnek törvénytelen czímzetteli illetésétől visszatartóztatni. Tessék meghinni, a törvénytelen eljárás nemcsak nem czélszerű a sértegetés ismétlése védelméül, sőt félő, hogy majd velünk is feledteti az engesztelés szellemét, és még majd keserűbb reciprocitások nemzőjévé váland. Kérem tehát Ő excellentiáját, hagyjon fel ez ingerlő epitheton használatával.

Mielőtt beszédemet végezném, engedjék meg a tek. KK. és RR., hogy azokhoz, miket Pest megye követe szónoklatának bevezetésében megemlíte, némelyeket hozzátoldjak. A magyar nemzet jellemének fővonását teszi a nagy hűség, a felette nagy jóság. Mindkettő igen szép tulajdon, kiváltképpen a privát életben, de nem úgy a politikában, a közéletben. Amott sokszor azok, midőn magánviszonyok között gyakoroltatnak, erény gyanánt becsülhetők, itt azonban nem egyszer gyávaságként, megvetés tárgyává aljasulnak.

Emlékeztetem a tek. Karokat és Rendeket azon illyr kifejezésére, melylyel az a zágrábi utolsó lázas gyűlésben a magyart jellemzé. Azt mondá ő: «mit tartanánk mi a magyartól, eme gyáva nemzettől». Multkor már kijelentém én, hogy az erényt még az ellenségben is becsülöm; a szilárdság, a bátorság, az erények nem legutóbbjai közzé sorolandók. Becsülöm tehát én legveszélyesebb elleneinket az illyreket is, mert ők bátrak, ők elszántan küzdenek kitűzött czéljok eléréséért. Mernők mi azt e mai napon magunkról elmondani? A magyarnak rendkívüli hajlama a túlságos hűségre, és gyengeségig fajuló jószívűsége többet árta nemzeti önállásának, mint

ellenségeinek fondorkodásai. Mit hazánkban az erőszak, ijesztés, vesztegetés véghez nem tud vinni, azt utóbb egy-két sima szó, egy kis hízelgés kieszközli. Igy magyarázható csak azon számtalan metamorphosis, melynek minden jelentősb eseményénél tanuja lehet Európa. A ki tegnap oroszlánként dörge, ma bárány-szelídséggel járúl a sorompóba. Nem is csuda tehát, hogy sorsunk sokszor hasonlít azon állatocskákéhoz, melyek a zona torrida alatti tartományokban tartózkodó boakígyók egy nemének büdös lehelletétől, melyet fekvésében undok szája kibocsát, midőn közelébe repdesnek vagy járdalnak, elkábulnak és mintegy szántszándékosan rohannak a szörnyeteg torkába, megmenthetlenül halál martalékául adván magukat.

Azt hiszem, tek. KK. és RR.! hogy nemzetünket jelen ingatag állásában nem lészen felesleges ezen oldalára is figyelmeztetni, nehogy éppen akkor, midőn őt egyes hivatal után sóvárgók intrikáitól akarnák megóvni és a gonosz czélzatú ingerlők által való gépkénti felhasználhatástól visszatartóztatni, az illyr igen ügyesen közbejátszott, de nem kevésbbé veszélyes sejdíttetések szerezte kelepczébe ejtsük.

Elnök: Az érdemes követ úr beszédének többi részére nem akarok felelni; sokszor előadattak azok és feleletek is történtek rájok; de azt nem hallgathatom el, — ha jól fogtam föl, — miszerint az érdemes követ úr azt állítá, mintha horvát atyánkfiai veszélyesek és ellenségeink volnának. Nem lehet őket veszélyes ellenségeknek tekinteni azért is, — mit szinte az érdemes követ úr előre bocsátott, — mert a horvátoknak csak velünk van jövendőjük; és nekem is az a meggyőződésem, hogy nálunk nélkül jövendőjük nincsen. Egyébiránt azon viszálkodások minden esetre el fognak múlni; és azokat minek lehessen tulajdonítani, éppen a pénteki nap tartott beszédem elején, mely a t. KK. és RR. helybenhagyását is megnyerte, kimondottam. Szempillanatiak ezen viszálkodások, azok bizonyosan el fognak múlni. Isten őrizzen, hogy a horvátok nekünk, vagy mi nekik ellenségeik legyünk! Ha valamely meggondolatlan ember bennünket gyáva embernek mondott, maga-magát gyalázta le. *(Közhelyeslés.)* Mi ő? ő is csak magyar; az ily embereknek szava figyelmet messziről sem érdemel. Egyébiránt, hogy Tolna megye érdemes követe rosszalta tettemet, ezen kifejezés, nem mondom, hogy nehezemre nem esik, nincs is szokásban; de én, — mint előbbi beszédem első részében mondám — tettemnek megitélését arra biztam, a kire a mostani világban nagyon gyakran szoktam hivatkozni: a köziratokra, és az azokból kifejlődő közvéleményre és a tekintetes Karok és Rendek igazságérzetére.

Kállay Ödön (Csanád megye követe): A kir. leirat igazságtalanságát itt bőven fejtegetni nem szándékom, eléggé kifejtetett az a kerületben; győző okaink ott vannak a tervezett feliratban. Kit azok meg nem győznek, azokat meggyőzni nem lehet; mert ámbár mindenki meggyőzöttnek tartsa is őket, ők győzőknek hiszik magokat, mi szócsatában történhető, kivált ha az ember természete az olyasokra elég erős. Nagyméltóságod által azonban a múlt országos ülésben tett némely kijelentéseket kívánok csak fejtegetni. Excellentiád ugyanis azt mondá: «a nemzetiség a legfőbb eszme», ha tehát ez igaz, úgy kötelessége minden nemzetnek ezen eszmét kifejteni, életbe hozni, ápolni s erősíteni. Kérdem azért Excellentiádat: tett-e vagy követett-e e nemzet nemzetisége terjesztése, ápolása, erősítése tekintetéből e mai napig törvénytelen útat? S ezen kérdésre méltán reménylek felvilágositó feleletet, mert hiszen Excellentiád a múlt országos ülésben a horvát követek iránti határozatunkat egyenesen törvénytelennek nyilatkoztatta, bár azt véleményem szerint be nem bizonyitá, valamint annak bebizonyitását ezentúl is hasztalan fogom várni. Ha tehát az ellenkező be nem bizonyítható, akkor a jelen kérdésben csak igazságot követett e Tábla, s ha azt követte, akkor véleményem szerint az elnöki jogokkal az ily biráskodó kijelentések fogalmam szerint meg nem egyeztethetők, kivált akkor, midőn az elnöknek hozott határozatot kell végrehajtani; mert én az elnökben a Tábla első tisztjét szemlélem, de a Táblától különvált, vele ellenkező hatalmát el nem ismerhetem. Excellentiád másodszor azt mondá, hogy a nemzetiség iránti eszme nálunk túl van feszitve; de ezt ismét be nem bizonyitá. Azért a védelemnek helyét nem találom, hanem csak azt mondom, hogy a kormánynak nemzetiségünk iránti gyülölsége van túlfeszitve, ki is nemzetiségünket úgy használta, mint atya a mézes kalácsot, melynek morzsalékaival síró gyermekét nyugtatja. Ennek következtében igen rossz taktika szüli egyrészről azt, hogy a nemzetben a kormány iránti bizodalom naponkint csökken, másrészről, hogy önmaga — természetesen törvényes úton, mint milyen a gyakorlat is — kívánja nemzetiségét erősíteni s ápolni. Harmadszor mondá Excellentiád, hogy a deák nyelv nehezen akar e teremből kivándorlani. Az igaz! kivált ha a kormány erős karokkal tartja azt vissza. Itt meg kell említenem, hogy azok, kik a deák nyelvet pártfogolják, nemcsak nemzetiségünk ellenei, hanem egyszersmind a tespedés minden nemeinek is baráti. Mert míg municipalis gyűléseinkben a deák nyelv divatozott, addig a hallgatóság a vitát nem érthette, s igy álmából föl sem ébredhetett; most pedig

értvén a vitákat, gondolkozni kezd e hon sebeiről; s innen mondhatni, hogy a deák nyelv kiküszöbölésével a visszaélések és előjogok kora is leszálland. Van hát okuk a tespedőknek szeretni a deák nyelvet.

Mi az óvást s a határozat változását illeti, arra úgy nyilatkozom, hogy ámbár úgy veszem észre, hogy újabb határozatunk nem popularis, mind a mellett én azt politikailag igen jónak találom, mert szükséges útat nyitni feliratunknak. Mert ideje már, hogy a nemzetiségünket gyűlölő bécsi fractió képét takaró álorcza utolsó zsinórját is meghuzzuk, hogy egész bizonyossággal bebizonyíthassuk szándékát e nemzetnek, mire némileg engedékeny határozatunk igen czélszerű. Majd elérkezendik a leirat nyelvünk iránti törvényjavaslatra s meglátandjuk, igazságos volt-e gyanunk?

Még azokról kell szólanom, mik e leirat leérkezése óta történtek. Tek. KK. és RR.! kormányunk propositiójában a korteskedés iránti gyűlöletét bebizonyítá. Azt is jól tudjuk, hogy főispánaink milyen ellenei a korteskedésnek. Azért megvallom, e szép tulajdonokkal nem tudom, hogy megegyeztethető-e az, hogy a jelen tárgy iránt majd minden megyei főispán, kapott præsidiálisa következtében, megyéjében agitál? — Továbbá meg kell jegyeznem, hogy e leirat óta nagyszerű eseményeknek valánk itt Pozsonyban tanúi. Mindenfelé revolutióról beszéltek, parancsolatok függesztettek a szegletekre, s a lovászmesteri hivatal nagy hűséggel s még nagyobb szorgalommal, természetesen nagyító üvegen nézve mindent, miután a dolgok veszedelmes voltáról magának biztos adatokat szerzett, nem késett — alkalmasint — a bécsi politikának e teendő merényt azonnal feljelenteni, mi siker nélkül nem is maradt, mert a katonaság megkettőztetett, a tisztek sürgöttek, a generálok komoly képekkel jártak, egy szóval éjenkint mindenki vigyázott, csak azok aludtak, kiknek revolutiót kellett volna csinálni! Valójában nem tudom, egy revolutió parodiáját akarják-e adni, vagy talán most divat kezd lenni a krevinklerek utánzása? — Minden esetre, sajnálni valók azok a félénk urak, kik mihelyt egy-két ember hangosabban beszél, azonnal revolutióról álmodoznak, ez által, mint jelenleg is, magokat nevetség tárgyáivá tűzik ki.

Elnök: Az utolsó része az érdemes követ úr beszédének nem ide tartozik. *(Többen a követek részéről; De ide tartozik!)* Kiki teljesíti maga kötelességét, erről tehát nem szólok. Egyébiránt sokat lehetne még e tárgyban szólani, és a tanácskozást több napokra nyujtani; de úgy hiszem, igen óhajtandó, hogy ezen mindnyájunk

kedélyét felingerlő dolognak egyszer véget vessünk. Nem tudom, tetszik-e a t. KK.-nak és RR.-nek a határozat mellett maradni? *(Közfelkiáltás: Maradjon!)*

Zsoldos Ignácz (Veszprém megye követe): Én is a többség akaratának határozatképpeni kimondására fogom Excellentiádat kérni; előbb azonban köteles vagyok éppen a tanácskozás alatti határozat érdemében alázatos nézeteimet annál inkább nyilvánítani, mert úgy látom, hogy Horvátország követei a végzés előtt ismét szót kívánván, be fog ismét állani azon ok, mely a legközelebbi országos ülést reám nézve is megütközés tárgyává tette. Nekem t. KK. és RR. utasításul adták küldőim, hogy a kir. leiratnak elfogadására szavazzak, úgy mind az által, hogy még ezen országgyűlésen törvény alkottassék az iránt, hogy az itteni tanácskozási nyelv egyedül a magyar legyen. Ezt szemem előtt kell tartani, mit midőn teljesítnék, miután a többség ezen kívánatától küldőimnek elütött, a most szóban lévő határozathoz is — mint ahoz legközelebb állóhoz — szólni kívánván, igen természetes, hogy mindazokat, mik nem a dologra vonatkozók, ezen határozatból kihagyatni óhajtanám. Így a 3-dik szakasz ezen szavait: «törvényes kötelességét, a KK. és RR. határozatait fenntartani, nem teljesítvén, és magát a KK. és RR. Táblája fölébe felemelhetni vélvén», — továbbá a 4-dik szakaszból a következőket: «midőn a horvátországi követek teljes erőszakoskodásának kitéve vannak, midőn a Tábla elnöke ezen erőszakoskodások ellenében kötelességét nem teljesíti, midőn a kormány törvényes határozatukat törvénytelenül megtámadá», — annál inkább kihagyandóknak indítványozom, minthogy küldőim azon végzésre nézve azt jelenték ki, hogy azt világos, e részben alkotott törvényen alapulónak nem tartják.

Végre a mi a deák beszédeknek a naplóba be nem igtatását illeti: ezt határozni a t. KK. és RR. kétségtelen joga; de bátor vagyok erre nézve mégis két figyelmeztetést tenni. Egyik az, hogy ha végzésben kimondjuk, hogy semmi figyelembe nem veszszük a horvát követek deák beszédeit, nem adhatja-e elő magát olyan eset, hogy ők olyat mondanak, a miért büntetés alá is eshetnének? A másik az, hogy a napló az itt történtek hív előterjesztője levén, mit mondanánk, ha máshonnan jönne az, hogy e vagy ama mondás naplóba ne mehessen? Elég volna hát, csekély nézetem szerint, a gyorsírókat a deák beszédek jegyzésétől s a hitelesítőket azok bírálásától eltiltani; miből önkényt foly, hogy azok hitelesek semmi esetre nem lennének. A mondottak kihagyatván, az egésznek lenne tökéletes értelme, s maga a dolog semmit nem szenvedne.

Elnök: Tapasztalom ugyan, hogy többen vannak, kik még szólani akarnak, de ha a részint szóval, részint közfelkiáltással kijelentett véleményt tekintem, úgy látom, hogy a nagy többség a határozat mellett van. A határozat második részére nézve egyebet nem mondhatok, hanem hogy részemről azt másképp nem érthetem, mint a hogy azt a törvényesen érteni lehet és kell. Egyébiránt, ha Horvátország követének tetszik szólani, tehát a végzés értelmében tessék!

Ossegovich M. (Horvátország követe latinul kezd szólani, de a t. KK. és RR. részéről a szólásban gátoltatik.)

Elnök: A mit lehet emberi módon megtenni, megtettem. Bizony t. RR.! ily hosszas vitatkozás után, ámbár erős physikai constitutióm van, de ezen hetekben roskadni kezdett. Kérem a horvátországi követeket, teljesítsék kérésemet. Majdnem magamra vállalnám széles Magyarország előtt a feleletet, sokat mondok, de úgy van. *(Éljen!)* A t. RR. tárgyalás alatt levő határozata azt tartja, hogy a horvát követek általuk a latin szólásban erőszakosan nem gátoltatnak, szólhatnak deákul és ha a követ uraknak ezen határozat ellen más észrevételök van, tessék ezen észrevételöket majd a többség kimondása után tenni; hisz a határozatban benn van az, miről legközelebb szó van, t. i. hogy a horvátországi követek deák szólásban erőszakosan nem gátoltatnak. Szólhatnak deákul. Méltóztassanak tekintetbe venni ezen összebonyolódott dolgot és részükről is segíteni annak kifejlődésén. Én a követ uraknak ezt szívemből tanácsképp mondom; úgyis hat hónapig nem szólottak és így sok dolgok jöttek közbe, melyekre a követ urak tán most, miután a t. KK. és RR. részéről a latin szólásban tettleg nem gátoltatnak, észrevételöket előadni kívánják. Tessék tehát bennünket, különösen engem, ezen rendetlen situatióból kivenni és tessék a követ úrnak a határozat kimondása után, ha észrevételei volnának, azokat előterjeszteni; ha pedig csakugyan most kíván szólani, — tessék!

Ossegovich (újra szólani akar, de a t. KK. és RR. részéről számosan felállván, őt a szólásban — ezen felkiáltással: a határozat ellenére nem szólhat — gátolják).

Szentkirályi Móricz, gr. Ráday Gedeon, Kubinyi Ferencz: Addig a horvátországi követek nem szólhatnak, míg határozatunk áll és kérjük: méltóztassék azt fenntartani.

Ezután *Ossegovich Metell* nagy zaj közt latin nyelven nyilatkozott, de beszéde a t. KK. és RR. határozata következtében a naplóba fel nem vétetett.

Elnök: A horvátországi követ úr azt jelenti ki, hogy ő a

t. RR. határozatában meg nem egyezhet, de az ő meg nem egyezése a közmegegyezést nem hátráltathatván így, miután a horvátországi követ úr kijelentette azt, mit kijelenteni kivánt, részemről is kijelentem, hogy a t. KK. és RR. a határozatot elfogadták.

Ekkor ismét *Ossegovich* latinul akart szólani, de beszéde figyelembe nem vétetvén, zaj és lárma által gátoltatott.

Elnök: Méltóztassanak a t. RR. azon határozatot, melyet éppen most hoztak, fenntartani és méltányolni. A mi a figyelembe nem vételt illeti: már máskor, midőn erről szó volt, kimondám, hogy csak az Isten parancsolhat figyelmet, ember nem. Ha a t. RR. kötelességökkel megegyezhetőnek gondolják a nem figyelmezést, ám lássák! mert ki parancsolhat figyelmet? De a nem figyelmezés és csendesség között különbség van, és — hogy úgy mondjam — csendességben is lehet nem figyelmezni; különben ha csendesség nincsen, az sem adatik a horvátországi követ uraknak, mit a t. RR. ezen most hozott határozatukkal megadtak, hogy itt a KK. és RR. által deák szólásban erőszakosan nem gátoltatnak. Azért csendességet kérek, ha figyelmezni nem is tetszik. *(A horvátországi követre mutatva.)* Tessék a végzés értelmében szólani.

Ossegovich M. zaj közt folytatja latin beszédét.

Elnök: Csendesség legyen! Komolyabb lehet e dolognak következése, mint gyakran gondoljuk. *(A hallgató ifjusághoz fordulva.)* Látjátok édesim, hogy mennyire fájlalom az eseményeket! Csendesség legyen! Szinte azt kérem a t. RR.-től.

Ossegovich folytatja a zaj közt latin beszédét. Néhány megyei követ, jelesen b. Wenckheim Béla, békési követ a gyorsirót a horvátországi követ beszédének jegyzésétől eltiltják és kivánják, hogy ne irjon. Felkiáltás a gyorsíró részéről: «Úgy sem jegyzem, csak elnök ő nagyméltóságának közbeszólását irom fel».

Elnök: Méltóztassanak megengedni, így nem áll a KK. és RR. határozata, hogy a horvátországi követek a t. KK. és RR. által deák szólásban erőszakosan nem gátoltatnak így a határozat csak tettetés volt. Azért újra intem az ifjúságot a csendességre, a t. RR.-től pedig csendességet kérek.

Ossegovich latin beszédét ismét folytatja, de a követek közötti beszélgetés következtében azt néha félbeszakasztja.

Elnök: Én bizony hallom a követ úr beszédét, akár az egész beszédet elmondjam; csak tessék folytatni a beszédet.

Ezután a horvátországi követ beszédét bevégezte; de ez a t. KK. és RR. határozata következtében a naplóba szintén föl nem vétetett.

Elnök: A horvátországi követ úr előadta észrevételét. *(Számosan: Jól van! Nem akarjuk tudni, mit mondott.)* Nem tudom, a t. RR.-nek van-e hozzászólásuk? *(Nincsen!)* E szerint tehát a kegyelmes kir. leirat következtében készült felirási javaslat, mely a múlt gyülésen felolvastatott, fog tanácskozás alá kerülni. Ezen felirás iránt már a pénteki ülésben véleményem oda ment ki, mit ez alkalommal ismétlek, hogy a t. RR. méltóztassanak elfogadni a kegy. kir. leiratot vagy pedig arra, mit a magyar nyelv tárgyában Ő Felsége elébe kivánnak terjeszteni és mely jóformán mind a két Tábla közt egyességre jött, a királyi választ megvárni, s addig a dolgot a maga állapotjában meghagyni. Most tehát méltóztassanak a t. RR. ezen kegy. kir. leiratra tett felirásra nézve vélekedésöket kimondani. *(Közfelkiáltás: Maradjon!)*

Szallopek Lajos (Verőcze megye követe): Sokkal jobban ismeretes a KK. és RR. előtt egy utasítással ellátott követnek helyzete, mintsem szükséges lenne az Ő Excellentiája által kimondott végzés utáni felszólamlásomnak okát előadni. Küldőim szoros meghagyásából kötelességem kijelenteni, miszerint ők a f. é. junius 20-án hozott határozatot nemcsak oly végzésnek tekintik, mely által a kapcsolt részek municipális jogai és kiváltságai meg vannak sértve, hanem általa az országgyülésnek kiegészítése lehetetlenné vált. Ezen oknál fogva küldőim teendőim lényeges részének azt tevék, hogy ezen junius 20-án hozott végzésnek megszüntetését minden módon eszközölni törekedjem és egyszersmind azon jogot, miszerint a kapcsolt részek törvényhatóságai az iránt, mely nyelven nyilatkozzanak követeik, korlátlanul rendelkezhessenek. Én tehát, utasításom tartalmát előadván, annak szellemében ezen itten előttünk lévő újabb határozatra nézve ünnepélyesen kijelentem, miszerint én annak megállapításához egyátalában hozzá nem járulhatok.

Elnök: A felirásra nézve mi a szavazata a követ úrnak?

Szallopek Lajos (Verőcze megye követe): Minekutánna én sem a junius 20-án hozott, sem pedig a most újonnan javaslott határozatot el nem fogadtam: természetes következésnek tartom, hogy a felirást sem pártolhatom.

Báró Sztojka Imre (Máramaros megye követe): Kimondá Excellentiád a végzést; azt én valamint eddig, úgy most és jövendőben is tisztelni kötelességemnek tartom. Azt megbizonyitám tettel is, midőn a horvát követeket szólani láttam; de hogy mit szólottak, azt bizony meg nem mondom senkinek. De fennmarad még egy kötelesség, melylyel küldőimnek tartozom. Megyém tek. Rendek! fel nem

tehetik a kapcsolt részekről, hogy a törvényhozásilag fontosabb foglalkozásra a nemzeti nyelvet nem értő, azon beszélni nem tudó, így a munkálkodás eszközét sem használható követeket küldenének az országgyülésre, és — mint hitelesen értesülve vagyok — a mostani horvátországi követ urak csakugyan tudnak magyarul beszélni, de azt küldőik makacsságából nem teszik. Ezeknél és több kifejtett okoknál fogva küldőim a kir. kegyes leiratnak nem hódolhatva, a határozatot törvényesnek elismerik, annak életbeléptetését, fenntartását továbbá is nekünk meghagyák, a mit a jegyzőkönyvbe magam igazolása végett beigtatni is kérek. És minthogy ezen előttünk lévő óvintézkedés s a horvátországi követ uraknak ekénti felszólamlása t. i., hogy senki sem tudja, mit beszéltek, legközelebb járul utasításomhoz, annálfogva azt én is elfogadom. Tanácsolnám azonban nékik, hogy ha csendességgel kihallgattatni kivánnak, várják be, midőn mi mindnyájan kimegyünk, akkor beszéljenek a néma falaknak, melyek, ha netalán megnyomatnak, mint a szivattyú, a hajdan beszitt deák beszédeket visszahangoztatják.

Elnök: A Karok és Rendek határozata világos, miszerint megegyeztek, hogy a horvátországi követek a latin szólásban nem gátoltatnak.

Rohonczy Ignácz (Sopron megye követe): Sajnálom, hogy a dolog ezen stádiumában kénytelen vagyok a Karok és Rendeknek előadásommal alkalmatlankodni, de követekből állván ezen Tábla, a Karok és Rendek tudják, hogy a követet utasítása szabályozza és annak eleget tenni szoros kötelessége. Megismerem t. Karok és Rendek! miszerint küldőimnek ellenkező vélekedését előbb lett volna kötelességem előadni, mielőtt t. i. a t. Karok és Rendek határozata kimondatott és azt kivántam is teljesíteni; de miután a horvátországi követ úr előttem állott fel és rajta volt a szólás sora, azt kivántam elérni, mi utasításomhoz legközelebb állott. Mivel már nem volt több reményem, hogy a t. Karok és Rendek küldőim kivánságát teljesítsék, — azt akarám eszközölni, hogy előbb mondja ki Elnök ő nagyméltósága a határozatot, mintsem hogy a horvátországi követek szólanának. Ez megtörténvén, csupán ezért állottam el a szólástól. Most pedig kötelességemnek tartom kijelenteni, miszerint küldőim a junius 20-án hozott határozatot fenntartani kivánván, minket, követeiket eltiltottak attól, hogy ezen határozattól bármi szin alatt — ezen szavakkal van utasításom irva, melynek megtartására eskü, becsület és minden köt, — eltávoznunk nem szabad. Mivel pedig úgy kell értenem, hogy a horvátországi követeknek nem szabad másként mint

magyarul szólani és így utasításom meg van sértve, következésképp miután a Karok és Rendek többsége utasításom mellett nincsen és a végzés ki van mondva, ebbeli nyilatkozatomat küldőim előtti igazolásom végett a naplóba kívánom igtattatni.

Bárczay Mihály (Abauj megye követe): Előre kell bocsátanom, miszerint az e tárgy feletti tanácskozások kezdetén oda nyilatkoztunk, hogy az országgyűlési tanácskozásokban kirekesztőleg a magyar nyelv használtassék; küldőink ebbeli nyilatkozatunkat tökéletesen helybenhagyták és ez volt oka annak, hogy midőn először tanácskozás alá jött a kegyelmes királyi leirat, mi Abauj megye részéről a felirás és a határozat fenntartása mellett szavaztunk. Megértvén azonban küldőink az október 12-én érkezett kegyelmes kir. leiratból azt, hogy az országgyűlés feszült állapotban van és mivel azon jó eredményeket, melyeket az országgyűléstől várnak, minél előbb élvezni kívánják, azt adák utasításul, hogy azon határozat ellen nyilatkozzunk és a kir. leiratot fogadjuk el. Röviden tehát a felírás és határozat ellen szavazok.

Rohonczy Ignácz (Sopron megye követe): Fentebbi előadásomban elfelejtettem mondani, hogy a felirás mellett szavazok.

Horváth Simon (Ung megye követe): Ujabb utasításom következésében, melyben küldőim azt rendelik, hogy a határozattól elállva, a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában munkában levő törvény mentül előbbi létrehozását sürgessem, én a t. Karok és Rendeknek szőnyegen levő óvó határozata ellen emeltem volna szót, ha mellette a végzés elnökileg már ki nem mondatott volna. Most tehát csupán a kérdéses felirásra szorítkozva, nyilvánítanom kell, hogy ahoz is csak annyiban járulhatok megegyezésemmel, a mennyiben ez az említett munkában levő törvény életbeléptetését kívánja.

Sárközy Kázmér (Fehér megye követe): Midőn a junius 20-iki határozatot érdeklő kegy. kir. leirat elsőben kerületileg tárgyaltatott, akkor is kimondám vélekedésemet. Azóta küldőimtől világos utasítást nyertem, melyet ismét nyilvánítani képviselői kötelességemnek tartom. A nemzetiség iránti buzgóság küldőimnél sem hiányzik; ők is szivükön viselik a nemzeti nyelv ügyét, csak az eszközben térnek el ama határozatot alkotó többségtől; mert ők nem ily határozat alakjában, hanem törvény által látják az eddigi gyakorlatot változtathatónak, s törvényben akarják kimondani, hogy Horvátország követei is jövendőre honunk gyülésén egyedül magyar nyelven szólhassanak. Én tehát ily értelembe alkotandó törvényt kívánok, s a

fennforgó határozathoz nem járulok, hanem a kegy. kir. leiratot egyenesen elfogadom.

Majláth György (Baranya megye követe): A mai nap szomorító jelenetei annál kelletlenebbül hatnak reám, minél inkább igazoltnak látszik némelyek azon állítása, miszerint nemzetiségi viszonyaink összebonyolódott csomóját békés úton megoldani már-már lehetetlen és azt Nagy Sándorként ketté vágni szükségessé vált. Nem akarom azonban a thémát hosszabban vitatni, részint, mert ingerültnek érzem magamat és ha valaha, ma sértő lenni nem akarnék; részint mert a kerületi ülésekben bővebben előadtam a tárgy iránti nézeteimet, s indiscretio vádja nélkül azok ismétlésével a t. Rendek béketűrését nem fáraszthatnám. Küldőim iránti kellő igazolásom tekintetéből kívánom tehát csak előadni, miként azok a junius 20-iki határozatban, nyomban keletkezte után és így a kir. leirat keletkezte előtt, meg nem nyughatván, már akkor annak megváltoztatását tevék kötelességünkké. Később, midőn a kir. leiratot vették, előbbi utasításuk nyomán hasonlóul rendelkeztek; miután a határozatot — az olyannyira megkivántató kölcsönös türelem szelleméből kiindulva — méltányosnak, következményeiben üdvösnek nem tarták; miután a latinul felszólalhatás kérdését olyannak hivék, melynek jövendője nincs, mely a választás közben elpárolog, melyet legfelebb az erőszakos ellenzés éleszthet; miután régen meg vannak arról győződve, miszerint mihelyt Horváthonban ez ingerült állapot enyhülni, az izgatott kedélyek csillapodni fognak, Horváthonnak saját érdeke okvetetlen megkivánandja, hogy képviselői a magyar országgyülésen ügyeiket azon nyelven tárgyalják, mely diplomatiai helyzetében a latint felváltá, mely törvényeink eredeti nyelve lőn, mely közösen értett.

Van még egy szerény észrevételem az előttem szónoklott követ egyik előadására. Pestnek nagyérdemű követe mai beszéde elején kijelenté, miként ő sérteni és ingerelni nem kiván és e föltett szándékát éppen oly alaposan, mint velősen támogatá. Tapasztalta volna is előadása fonalain e programm létesítését, ha azon utóhang elmarad, melyet Horváthon követeihez intézett, s melyben fájdalommal nélkülöztem azon békítő szellemet, mely még csak a mult kerületi ülésekben szónoklatait keresztül lengé. Jelesül kár volt azon dámának szomszédját az iránt nevetségessé tenni, mert, ha már az ünnepély alkalmával bagariacsizmát öltött, ehez nem vett orosz bagariát? vagyis — parabola nélkül szólva — kár volt Horváthon követeit ez iránt nevetségessé tenni, miként a latin nyelvnek vivták ki győze-

delmét s nem a szerbnek vagy illyrnek. Mert meggyőződésem az, miszerint ha ez úton indulunk, — s ez előbb-utóbb be fog következni — a megvetés által még inkább felingerlett szomszéd csakugyan orosz bagariát öltend.

Olgyay Titusz (Pozsony megye követe): Nem kívánok szólani a határozathoz, az ki van már elnökileg mondva, és hogy az e részbeni nyilatkozatokat elfogadjuk-e, vagy nem? felesleges mondani. Megnyugszom benne és azt magamévá teszem. Hanem szólok a másik tárgyról, mely szőnyegen van; t. i. a kegy. kir. leirat következésében határozott felirásra nézve küldőim előtti igazolásom tekintetéből kötelességem kimondani; mivel szinte tudom, hogy a t. KK. és RR. többsége azt úgy, mint én, pártolja, annálfogva e részben hosszas lenni nem akarok. Küldőim azon nézetből indultak ki, hogy a magyar nyelv tárgyában a törvény, mely csakugyan a magyar nyelvnek országgyűlési tárgyalásában utolsó stadiumát is elkívánja érni, minél előbb Ő Felsége elébe terjesztessék, és onnan kedvező kir. kegyelmes leirat által megerősíttessék. Mondom: ezen nézetből indultak ki küldőim; átlátták azt is, hogy ha a t. KK. és RR. állhatatosan ragaszkodnak junius 20-iki határozatukhoz, a törvényjavaslatnak felterjesztése lehetetlen lesz. Egyébiránt ugyan ők is törvényesnek tartották a t. KK. és RR. junius 20-diki határozatát, és a t. KK. és RR. e részbeni jogát soha kétségbe vonni nem akarták, sőt egyenesen kijelenteni kívánták, hogy ezen határozatot törvényesnek ismerik el; de másrészről, miután ezen határozat által az útat gátolva látják, hogy a felirás felterjesztessék, addig, míg a magyar nyelv tárgyábani törvényjavaslatra a kegyelmes válasz megérkezendik, a határozatot felfüggeszteni kívánják. Azon esetre azonban, ha a magyar nyelv tárgyábani törvényjavaslatra kedvező királyi válasz nem érkezendnék, kötelességünkké tették, hogy ezen határozatnak újonnan életbeléptetését sürgessük. Ezen előadásomat küldőim előtti igazolásom végett a naplóba felvétetni kívánom.

Batthyányi Ferdinánd (Nyitra megye követe): Küldőim utasítását igazolásom végett a naplóba igtattatni kívánom. Küldőim ugyanis a magyar nyelveni tanácskozást egyedül hozandó törvénynyel kívánják elhatározni, és azért a kegy. kir. leiratot egész kiterjedésében elfogadják; ennélfogva a t. KK.-nak és RR.-nek junius 20-án hozott határozata megszüntetését sürgetik. Midőn ezt igazolásom végett a naplóba igtatni kívánom, egyszersmind a t. KK. és RR. e részbeni határozatát csak annyiban fogadhatom el, a mennyiben az küldőim utasításával ellenkezésben nincs.

Tóth Lajos (Vas megye követe): Az előttem szólók rendén én is az vagyok, kit ezen pályán küldőim utasítása — letett eskümnél fogva is, melyhez legnagyobb hűséggel ragaszkodom — kötelez, és ennek folytában, jóllehet a nagyméltóságú elnök úr a mai tanácskozás alatti tárgy iránt a végzést kimondotta, mégis magam igazolása végett kötelességem hozza magával a következő módon nyilatkozni. Ámbátor megyéinknek karai és rendei az országgyűlési testületnek, különösen a t. KK. és RR. Táblájának azon jogát, miszerint belviszonyairól önmaga intézkedhessék, sértetlenül fenntartani kívánják, másrészről pedig méltányosnak, sőt igazságosnak látják azt is, hogy a statusban a kisebb rész magát mindig a többség igényeihez alkalmaztassa, és így Horvátország is a magyar nyelvnek diplomatikai állását elismerve, a Magyarhon gyűlésén csak magyarul folytatható tanácskozásokban magyar nyelven részesüljön ; de az oly féltékenyen védett horvát nemzetiségnek csorbítását sem látják az által eszközölve, ha a holt deák nyelv helyett, melynek tudása az országban is naponta fogy, a közös hazának anyanyelvét fogadják el, azzal történhető minden kölcsön viszonyaiban. Most az egyszer mégis, nehogy az országnak oly tetemes része a még élénkebb ingerültség által jobban elidegeníttessék, és mivel leginkább a horvátországi megyék erről előlegesen nem értesülhetvén előre el sem is készülhettek, és így könnyen megtörténhetnék, hogy ha csakugyan az eddigi szokás biztosítása mellett választott követei a magyar nyelvben jártasok nem volnának, a köztanácskozásokban részt nem vehetnének, mindezeken felül pedig óvakodván a haza oly fontos ügyeivel foglalkozó országgyűlésnek munkásságát a kormánynyal kezdendő s gyakran messzeható következésű surlódások által megakasztani: ugyanazért a jelen esetben küldőim tanácsosabbnak tarták általam a fentebbi okoknál fogva a junius 20-diki országgyűlési végzésnek megváltoztatását pártoltatni, mely reám ruházott kötelességet jelenleg híven teljesítek.

Somssich Pál (Somogy megye követe): Nem szólottam volna, mivel azt hittem, hogy a discussio stadiuma a határozatra nézve megszünt, és így e részben nem lesz mit mondanom; de miután több követ urak utasításuk következtében magok igazolása tekintetéből a határozathoz még egyszer szólottak, kötelességem nekem is, híven ragaszkodva küldőim parancsához, felszólalni. Utasításom a junius 20-diki határozat fenntartását parancsolja; és ha itt újra mindazt elmondani lehetne, mi utasításomban hosszasan okoskodva taglaltatik, mit annak következtében magam a kerületi ülésekben is mondottam, előterjeszthetném azt, mit tegnap követtársam kijelentett,

hogy azon óváshoz nem járulhatunk azért, mert utasításunk egyenes és tiszta arra, hogy a horvátországi követeket, ha deákul szólanak, meg ne hallgassák; azonban — *(közbeszólás)* ha meg fog hallgatni a követ úr, látni fogja, hogy magamat igazolandom — a pénteki események után a dolog nem úgy áll, mint azelőtt. Nem az a kérdés már most: álljon-e a határozat, vagy se? hanem az: miként lehessen a határozatot végrehajtani? A pénteki szomorú események megmuttaták azt, hogy a határozatot végrehajtani újabb botrányok eszközlése nélkül nem lehet. Mennyiben tehát ezen kénytelenség szorít arra, annyiban szinte kénytelen vagyok az óváshoz ragaszkodni; de ezt nem szabad akaratból teszem, hanem csak azért, mivel én sem látom azon módot, miként lehessen a horvátországi követeket meggátolni a latin szólásban. Egyébiránt azért is járulok az óváshoz, mert küldőim óhajtják, hogy a felirásban kifejtett okok Ő Felsége elébe terjesztessenek; az pedig csak úgy történhetik meg, ha a tanácskozás sora meg nem gátoltatik; ily kénytelenség közepett járulok tehát én is az óváshoz. Mi a felirást illeti: azt küldőim nevében pártolván, annak a mélt. Főrendekhez legközelebbi átküldését a RR.-nek egész tisztelettel ajánlom.

Klobucharich K. (Horvátország követe), latinul szól, de nyilatkozata a t. KK. és RR. határozatánál fogva a naplóba fel nem vétetett.

Elnök: Tudom, hogy a t. KK. és RR. meg vannak győződve, miszerint azok, kik a határozattal egy vélekedésben nem voltak, igazolás végett utasításaikat rövideden előadják; felszólítom azon követ urakat, kik a felirásban nem egyeznek meg: tessék e tekintetben nyilatkozni. *(Maradjon.)*

Zmeskál Móricz (Árva megye követe): Midőn ezen tárgy múlt alkalommal szőnyegre jött, akkor szerencsém vala kijelenteni, hogy minek utána mindeddig oly törvény nem létezik, mely Horvátország követeit arra kötelezné, hogy a magyar országgyűlésen magyarul szóljanak; minekutána továbbá a százados gyakorlat e részben mellettök harczol; végtére pedig őket utasításuk is arra kötelezi, hogy a dolognak ezen helyeztetésében őket a magyar nyelven teendő szólásra via facti kényszeríteni nem lehet; minekutána azonban kétséget nem szenvedne, hogy a magyar nyelv már is diplomatikus polczra emeltetett, és e szerint a méltányosság azt hozná magával hogy minden követ a magyar diætán magyarul értekezzék: kívánságommal oda járultam, miszerint törvény alkottassék, mely által Horvátország követei jövendőre nézve a magyar nyelven leendő szó-

lásra köteleztessenek. Ezen nézeteimet jóváhagyták küldőim, melyből kitetszik, hogy a kegy. kir. leirat küldőim nézeteivel tökéletesen megegyezik. Mire nézve, valamint önmeggyőződésemet, úgy utasításom szellemét követve, a kérdés alatt lévő feliráshoz nem járulok, hanem a kegy. kir. leiratban megnyugszom.

Rakovszky Adolf (Turócz megye követe): Nem szólanék a tárgyhoz, nem hátráltatnám annak eldöntését, ha követi állásom s kötelességem tőlem mást nem követelne; de az utasításnak engedelmességgel s hittel lekötelezve vagyok; azért megengednek a t. KK. és RR., hogy e tárgyhoz rövideden felszólamlok. A kegy. kir. leirat a tanácskozás tárgya, szükséges tehát, hogy annak indító okára visszatekintsünk. Küldőim azt azon végzésben lelik, mely a horvát követek latin felszólamlásának ellenére hozatott; s miután ezt törvény szerint hozatva lenni nem tartanák, mert a nemzet kívánsága ez iránt egyedül a mostani törvényjavaslatban mondatik ki, azt törvényen túl hozott szabálynak tekintik; mely okból a kegy. kir. leiratot annál nagyobb készséggel elfogadják, mert ebben in ultima analysi a Felség nem mást, mint határozat helyébe törvényt alkottatni kíván; s így nagyobb biztosítást a nemzetiség tekintetéből hozandó törvényben látván, a kegy. kir. leiratot pártolom, és szabály helyébe törvényt kívánok.

Balogh Kornél (Győr megye követe): A KK. és RR. határozata elnökileg ki levén jelentve, tisztelve a többséget, arra nézve nem szólok. Mi a felírást, vagyis a most kérdés alatti tárgyat illeti, az iránt sem szólanék, ha világos utasításom nem volna, mely azt rendeli, hogy a KK. és RR. junius 20-diki határozatát fenntartani igyekezzem. Ezt utasításomnál fogva kimondani kötelességem lévén előadásomat küldőim előtti igazolásom végett a naplóba igtattatni kérem. Mi a felírást illeti, minthogy az a KK. és RR. fenntebbi határozatával megegyező, pártolom. *(Mindnyájan!)*

Butykay Menyhért (Ugocsa megye követe): Szinte magam igazolása tekintetéből, — mind régibb, mind újabb utasításom következtében, — úgy a jelen óvás és határozat, valamint szinte a felírás mellett szavazok.

Palóczy László (Borsod megye követe): Igen rövid leszek. A felírást általánosan pártolom. Egyébiránt hosszasabban akartam szólani; de leültem azért, mert tisztelem a KK. és RR. többségét. Ennélfogva, hogy a tanácskozást annál inkább rövidítsem, kijelentem, hogy küldőim utasításánál fogva ugyanazon állapotban lévén, melyben Somogy megye érdemes követe; mit a tisztelt követ megyéje

nevében mondott, küldőim nevében szinte magamévá teszem, és azt igazolásom végett a naplóba igtattatni kívánom.

Sőtér Ferencz (Mosony megye követe): A kegy. kir. leirat azon elven alapulván, sőt azt élő törvényekre hivatkoztában egyenesen ki is fejezvén, hogy fennálló törvényt és törvényes szokást csak hozandó törvény által lehet, tettlegesen pedig nem szabad változtatni, ezen elv lévén az alkotmányos létnek egyedüli biztos talpköve, noha e részben küldőim által utasítással ellátva nem vagyok, s a jelenleg felvétetett határozatban, valamint keletkeztekor, úgy most is csupán passiv részvétem kijelentése mellett a kegy. kir. leiratot egész terjedelmében elfogadom.

Zákó István (Bács megye követe): Küldőim utasítása azt tartja, hogy a horvát követek a deák felszólalásban ne akadályoztassanak; e kívánságuk a horvát követeknek mai napon történt deák felszólalásuk által teljesítve van. A mennyire pedig törvény alkotását is kötelességemül tevék, hogy a magyar nyelv legyen jövendőben a törvényhozási, miután azt a magyar nyelvbeni felirás által legczélszerűbben vélem elérhetni, azt pártolom.

Thuránszky Péter (Liptó megye követe): Miután több érdemes követ urak igazolásuk végett utasításaik tartalmát előadták, azt magam részéről is cselekedni kötelességemnek tartom. Küldőim a junius 20-án hozott határozatot megtartani kívánják, mint azt a kerületi ülésben előterjeszteni szerencsém volt. E szerint tehát én a most említett végzést fentartani mindenképp óhajtom, és ha annak fenntartására a most szőnyegen lévő is már Ő Excellentiája elnöki kimondása által közelfogadást nyert, ha a jelen óváson és határozaton kívül még más czélszerűbb módot tudnak, azt is örömest követném és elfogadnám; de más mód jelenleg nem találtatván, az érdekelt óváshoz és határozathoz járulok; a felirást pedig Ő Felségéhez felterjeszteni kívánom.

Markovics Gusztáv (Pozsega megye követe): Küldőim a latin nyelvet mind magokra, mind Horvátországra nézve diplomatiai állásban fenntartani kívánják: azért én a kir. leiratot elfogadva, sem a felirást, sem pedig a jelen határozatot nem pártolom.

Gabányi Sándor (Szatmár megye követe): Világos utasításom azt tartván, hogy mindazon tárgyakat, melyek iránt utasítással ellátva nem vagyok, elhalasztatni kérjem, ezt magam igazolása végett a naplóba igtattatni kívánom.

Elnök: Ha mások nem kívánnak szólani, és azok, kik nem szólván a felirási javaslat mellett vannak, úgy a KK. és RR. többsége

a felirás mellett van. *(Közhelyeslés.)* Egyébiránt pedig, ha valakinek az egyes kifejezésekre nézve észrevétele volna, tessék azt megtenni. *(Közfelkiáltás: nincs!)*

Így tehát a t. KK. és RR.-nek a magyar nyelv tárgyában 5-ik izenete fog felolvastatni, miután annyira szivünkön fekszik a magyar nyelv tárgya. *(Közhelyeslés.)*

Ennek következtében:

Zarka János országbirói ítélőmester: olvassa *5 izenetét a KK. és RR.-nek a méltóságos Főrendekhez a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában*, mely az Országgyűlési Iratok közt 74. szám alatt foglaltatik s következőleg szól:

A KK. és RR. tudomásul vévén a mélt. Főrendeknek utóbbi válaszizenetökben jelentett abbeli nyilatkozatukat, miszerint a kapcsolt részekre nézve a «társországok» kifejezésseli élést irataikban ezentul használni nem fogják; a mi a törvényjavaslat 6. §-nak végső szavai iránt a mélt. FőRR. által javaslott módosítást illeti: a KK. és RR. újabban kijelenteni kényteleníttetnek, hogy ehez nem járulhatnak; mert azon különben is korántsem puszta szerkezeti, hanem a dolog lényegébe ható módosítás nemcsak hogy a két Tábla közt a fennforgó tárgyra nézve már előbb megkészült egyességet bontaná fel, hanem oly következéseket is hozhatna elő, melyek a mélt. Főrendeknek, önkijelentésök szerint, szándékukban nincsenek, s melyeknek elkerülését a KK. és RR. szükségesnek tartják. Mellőzvén tehát a KK. és RR. a mélt. Főrendek által javaslott módosítás mellett felhozottaknak taglalgatását, tökéletesen elégnek tartják a mélt. Főrendeket ezentul is arra figyelmeztetni, hogy a mennyiben a mélt. Főrendek első válaszizenetökben önmagok javasolták Horvátországra nézve azon szerkezetet, mely a 6. §-ban azon szavaktól kezdve, «minden köz- és magánügyre nézve» stb. végig foglaltatik, a KK. és RR. általok akkoriban mindjárt elfogadott szerkezethez annyival inkább ragaszkodnak, mivel egyedül azon kifejezés «tetszésök szerint», mely a mélt. FőRR. által javasolt szerkezetben fordult elő, volt a két Tábla közti különbség, s ezen kifejezéshez a KK. és RR. azért nem járultak, mert azt egy részről fölösleges, más részről pedig határozatlan értelmű s több felé magyarázható kifejezésnek tartották; most azonban felvilágosításul szolgálván a mélt. Főrendeknek utóbbi válaszizenetökben határozottan kijelentett abbeli nyilatkozásuk, miszerint Horvátországban a latin és magyar nyelven kívül egy harmadik hivatalos nyelv törvényesítésére alkalmat szolgáltatni, korán sincs szándékukban;

erre nézve a KK. és RR. a mélt. Förendekkel tökéletesen egyetértenek s részükről is ugyanazon czélt akarván elérni, melytőli eltérhetésre a mélt. FőRR. sem akarnak módot nyújtani, miután mind a két Tábla akarata és czélja ugyanazon egy, nincs ok és további akadály, hogy a közös akarat és czél, minden lehető elmagyarázás és homály okozások kikerülése tekintetéből is a szerkezet nyiltan és határozottan mondassék ki.

Ezt pedig a KK. és RR., ha a mélt. FőRR. a 6. §. végpontjának előbbi szerkezetét elfogadni nem akarják, aképp tartván legczélszerűbben eszközölhetőnek, ha a 6. §. végső szavai állani így fognak: «minden köz- és magánügyben azonban, a mennyiben ezek csak Horvátország kebelében és horvátországi törvényhatóságok és itélőszékek előtt folytattatnak, úgyszinte a törvényhatóságok és itélőszékek tanácskozásaikban is a magyar vagy latin nyelv fog használtatni» semmit sem késlekedhetnek, hogy ebbeli javaslataikhoz mindazért, mivel ezáltal a közös czél legbiztosabban elérethetik és az országgyűlési értekezések természete az attóli visszalépést, miben a két Tábla közt megkészült már az egyesség, nem tanácsolja, mind pedig azért, mivel miután a 7. §-t a mélt. Förendek elfogadták, abban pedig világosan ki van mondva az, hogy a horvátországi törvényhatóságok tisztviselői, minő esetekben nem tartoznak használni a magyar nyelvet s a helyett minő esetekben használhatják a latin nyelvet, ebbeli megegyezésökkel össze nem egyeztethető szerkezeti módosításokhoz többé nem is ragaszkodhatnak, a méltóságos Förendek is hozzájárulandnak. Továbbá

A mélt. Förendeknek a törvényjavaslat 7. §-ára tett észrevételéhez a KK. és RR. is hozzájárulnak ugyan, éppen a felhozott oknál fogva azonban e helyett «megyés püspök», azon kifejezést «megyés püspökök» kivánják tétetni. Egyébiránt nem titkolhatván el a KK. és RR. abból eredett fájdalmas érzeteiket, hogy szinte hat hónap folyt már le, mióta a honi nyelv s nemzetiség tárgyában készített törvény és felirási javaslatok fölött hova-tovább mind csak húzódván a két Tábla közti értekezések, a nemzet e valójában mind kínos, mind pedig már tovább tűrni is igen fájdalmas várakozás miatt legforróbb óhajtásinak beteljesedését, u. m. nemzetisége biztosítása iránti különben oly édes és biztos reményeit csüggedni aggódva érzi: a KK. és RR. Ő cs. kir. Főherczegségét tisztelettel kérik, a méltóságos Förendeket pedig a közös honnak szent nevével s a viszonos méltányosságnak és e legszentebb s legigazságosabb nemzeti ügy hivásában rokon együtt munkálódás, nemcsak kedves, hanem szoros kötelességének is érze-

tére való hivatkozással ezennel felszólítják, hogy részükről fájdalmas megilletődéssel vevén azt is, hogy bár a jelen tárgy fölötti értekezések már oly régóta folynak, bár továbbá a honi nyelv s nemzetiség tárgyában velök közlött felirás iránti észrevételeik előadásába részint már eddig is bebocsátkoztak; azon felirás szerkezetére nézve lehető észrevételeiknek előadását azonban utóbbi válaszizenetök szerint is mind csak továbbra halasztották maga a tárgy pedig az egész nemzetre nézve sokkal érdekesebb és sokkal magasabb, mintsem, hogy annak befejezését és királyi Felség elébe terjesztését a felirás szavai taglalgatásával még továbbra is méltányosan feltartóztatni lehessen, abban, miután az egész nemzet esdeklik s égő remények közt óhajtozik, hogy t. i. a jelen tárgyra érdeklő törvény és felirási javaslat, az igazságos fejedelem elébe minden további késedelem nélkül terjesztessék fel; a KK. és RR-kel egyesülni méltóztassanak.

Ennek felolvasása után

Ossegovich Metell (Horvátország követe) nyilatkozott latinul, de nyilatkozata a t. KK. és RR. határozata következtében a naplóba fel nem vétetett.

Elnök: Egyes kifejezésekre és különösen az utolsó §-ban levőkre nekem is lehetnének észrevételeim, de ezen sürgetős dolgot nem hátráltatom. E szerint az izenetet az itélőmester úr át fogja vinni a mélt. Főrendekhez. A másik tárgyat pedig egy követség fogja a mélt. Főrendeknek, mihelyt együtt lesznek átvinni, t. i. felirását a KK.-nak és a RR.-nek a mélt. Főrendekhez a folyó évi okt. 12-én érkezett királyi kegyelmes leirat tárgyában, és azon izenetet, mely mellette van. Ennek átvitelére kinevezem a királyi tábla részéről: Széll Imre itélőmestert, Bárczay József táblabirót; Horvátország részéről: Klobucharich Károly horvátországi követet; egyházi részről: Liptay Endre esztergomi káptalan követét; megyék részéről: Latinovics Károly Bács, Kubinyi Ferencz Nógrád, Majláth György Baranya, Bezerédj István Tolna, Ragályi Miksa Gömör, Soltész János Torna, Török Gábor Arad, Br. Sztojka Imre Máramaros megyei követeket; szabadkerületek részéről: Smaich Bertalan Buccari követét; jelen nem lévők részéről: Barthos Jánost, Benyovszky Gyulát; szabad királyi városok részéről Pitroff János nagyszombati, Bakics János temesvári követeket. — Nem lévén egyéb tárgy, a gyűlés eloszlatik.

Török Gábor (Arad megye követe): A mélt. FőRR.-nél Horvátország követe azt jelenté ki egyik előadásában, mintha tapasz-

talásból tudná, hogy Arad megyében a nemesség a gyűléseken oláhul is beszél. Kötelességemnek tartom megyém részéről annak világosan ellentmondani és kijelenteni, hogy azon állítás valótlan és rágalom, mivel Arad megyében minden tanácskozások és előadások egyedül magyar nyelven folynak; és ha ilyetén tapasztalásokon építi a horvát követ úr tudományát és előadását, én megyém részéről kijelentem, hogy ily előadása előttem hitelt nem érdemelhet.

Elnök: Sokszor, midőn az ember távolabb esik valamely vidéktől, megtörténik, hogy tudósításai nem helyesek, és így rágalom nélkül is mondhat valamit, mi magában nem áll, mint a jelen esetben is. Öntudtomra, mint aradi főispán, mondhatom, hogy az Arad megyei gyűléseken a nemesség oláhul nem szól.*

(Rendi Napló II. köt. 91—111. lap.)

---

* Ezen országgyűlésről Csongrád megye követei küldőiknek az alábbi jelentést tették:

Tekintetes Karok és Rendek!

E pillanatban végződvén az országos ülés, melyben a tegnapi jelentésünkkel megküldött határozat felvétetett s az október 12-én kelt királyi leíratra készített felírás feletti tanácskozás is befejeztetett, sietünk a Tekintetes Karokat és Rendeket a felől tudósítani, hogy az országos Karok és Rendek többsége által mind az említett határozat, mind pedig a felírás megtartatott s hogy Horvátország követei a mai ülésben három ízben latinul felszólalván, az utóbbi határozathoz képest előadásaik figyelembe nem vétettek s a naplóba iktattatni nem fognak. Ezen országos ülésben felvétetett a magyar nyelv iránti 5. üzenet és ez is minden változtatás nélkül megtartatván, a kir. leirat iránti felirással együtt a méltóságos Főrendekhez által vitetni rendeltetett.

Kik egyébiránt kegyességükbe ajánlottak megkülönböztetett tisztelettel maradunk

A tekintetes Karoknak és Rendeknek

Pozsonyban, deczember 5-én 1843.

alázatos szolgái
Klauzál Gábor s. k.
és
Szeghő József s. k.
országgyűlési követek.

117. Kerületi ülés.

1843 deczember 6-án.

Elnökök: Fehér (Heves), Bachó (Trencsén). *Naplóvivő:* Zsoldos. *Jegyzők:* Szentkirályi, Vukovics.

Tárgy: A megyei kihágások tárgyában kiküldött választmány munkálata.

Szentkirályi felolvasá a városi törvényjavaslatnak a városok országgyűlési szavazatáról szóló VII. fejezetében tett módosítások szerkezetét, melyek köziratra bocsáttattak.

Azután a megyei kihágások tárgyában kiküldött kerületi választmány munkálata vétetett vizsgálat alá, mely tárgybani tollvivésre *Vukovics* szólíttatott fel. Áll ezen választmányi jelentés bevezetésből és törvényjavaslatból, melynek első szakasza a tisztújító szék tartásról; másodika az országgyűlési követválasztásról; harmadika pedig a gyűlésekről szól.

Somssich (Somogy megye követe): Elismeri ugyan, hogy vannak municipális állásunkban sajnos és orvoslandó hibák, de egyszersmind azt hiszi, hogy azokat kiküszöbölni csak úgy szabad, hogy ez által a municipális állás, szabadságunk e fő palladiuma s legnagyobb nemzeti kincsünk meg ne rongáltassék. És azért küldői nem egyeznek meg a hosszabb időre terjedő tisztviselésben s hat évenkinti választásban, mi által tárt kapu nyittatik a bureaucratiának; nem szeretnék továbbá, hogy a politikai és törvénykezési eljárások elkülönöztessenek, mi a mostani municipális állás megrendülése nélkül alig képzelhető.

Zsoldos választmányi jegyző azon megjegyzésére, hogy a választmánynak a bevezetésben kifejtett nézetei, melyeket a törvényjavaslatba nem igtatott, nem lehetnek tanácskozás tárgyai, olvastatni kezdetett maga a törvényjavaslat.

«Első szakasz: A tisztujító szék tartásról 1. fejezet. Az Elnökségről. 1. §. Minden 3 év elteltével, minden megyében okvetetlen tisztujító szék tartassék. Ezen idő teljes eltelte előtt általános tisztujítás nem tartathatik.»

Tóth (Vas megye követe), Sebestyén (Veszprém megye követe), Huszár (Nógrád megye követe) 4 évi időtartam mellett szólnak.

Ezek ellenében *Thuránszky (Liptó megye követe)* és *Rohonczy (Sopron megye követe)* utasításuk szerint indítványt tőnek, hogy a tisztujítások hat évenkint tartassanak.

Palóczy (Borsod megye követe) által előhozatott a hosszabb választási határidő mellett, hogy így a tisztviselők bele fognak tanulni hivatalaikba s a tisztujításokkal együtt járó ingerültség ritkábban fog előjönni. A tisztujítás most valódi kis polgárháború, ez pedig 6 évenkint is untig elég egyszer. A mostani rendszer folytán 3 évre választott tisztviselő első évben tanulgat valamit s bele szokik, másodikban azon jár az esze, hogy feljebb menjen, a harmadikban pedig nem csinál egyebet, mint az új tisztválasztásra készül, faluról-falura jár, hizelegve a választó nemességnek. Innét az következik, hogy sehogy sem megy az áldott hivatal. Ha csak 6 évenkint lesz tisztujítás, legalább 4 évig dolgozik valamit a tisztviselőcske s csak az utolsó évben kóválygy az újonnan megválasztatás körül az esze. Ezen szempontból a városoknál is 6 évre határoztatott a tisztujítás.

Bottka (Bars megye követe) és *Nagy Károly (Gömör megye követe)* szinte hat évet kérnek.

Gabányi (Szatmár megye követe): Némi mentegetőzést bocsátván előre, hogy ő a megyéjében történt ismeretes kicsapongásokra nézve tisztán áll, megyéjének azon már gyakorlatban is megkisértett eszméjét ajánlotta, hogy oly megyékben, hol a választások számosak, ne gyűjtessenek egy helyre, hanem kerületekre osztva választmányok előtt, részenkint, falunkint szavazzanak. Egyébiránt a 3 évet megtartani kívánja. *(Zúgás.)*

Klauzál (Csongrád megye követe): Fontosabbnak tartá e kérdést, mintsem elegendő kölcsönös capacitálás előtt szavazásra bocsáttassék, s előadá, hogy hat évenkint előforduló tisztujítások által sem lesz segítve a bajon, ha azokon másképp segíteni nem lehet; mert elég példa van, hogy oly megyékben, hol 10—15 évig nem volt tisztválasztás, ez által a tisztviselők erkölcsükben megromlottak, a bekövetkezett választás pedig még lármásabb s ingerültebb volt s a választási kicsapongások még nagyobb erővel törtek ki. Ugyanazon okok, melyek a hosszabb határidő mellett felhozatnak, a mellett is szólanak, hogy tehát a tisztviselők örökösök legyenek, s hogy a tisztujítás káros a hazának; mit pedig senki sem állít, senki sem óhajt. A választási rendszer s az idő megváltoztatása nem is volt feladata a választmánynak, hanem csupán a mostani rendszer melletti kicsapongások korlátozása. Az ügyetlen tisztviselő több év alatt sem tanul be hivatalába; éppen azért kell rövid időhatár, hogy az ilyenektől mielőbb

menekülni lehessen. A városok példája nem illik a megyékre, mert ott tökéletesen rendezett állapot feltétele alatt helyeseltetett a 6 év; ott a politikai s törvénykezési tárgyak elválasztása s képviseleti rendszer lesz egyszersmind behozva. Elődeink nagy gonddal őrizék s ápolák a három évenkinti tisztujítás kincsét, jele ennek, hogy annak pontos megtartásáról sok országgyűlési törvény által gondoskodtak. Ellenben a kormánynak, tetteiből itélve, az látszik érdekében feküdni, hogy a tisztujítások meg ne tartassanak; a főispánok azért szeretik halasztgatni a tisztujítást, mert ez által a kormány érdekeit segítik elő. Ha most 3 évről hatra mennénk át, félő, hogy ez elhalasztás majd vég elmaradást vonhatna maga után. Ezeknél fogva szóló a három éves tisztujítást a nemzet elidegeníthetlen kincsének tartván, attól megválni nem kíván.

Beöthy (Bihar megye követe): Igen rossznak tartá azon okoskodást, hogy azért kell ritkítani a tisztválasztásokat, mert így a kicsapongások ritkábban fordulnak elő; ily okoskodás által azt ismerjük el, hogy a kicsapongást korlátozni nem vagyunk képesek. Ezután öntisztasága büszke érzetében keményen megrová ezen kicsapongások okozóit. Ő a hibát nem a szegény népben keresi, hanem a bűnös hivatalvadászatban. Említé önmegyéje példáját, mely noha 9000 nemessel bír, ekkorig soha ólombotra nem szorult, hanem a gyengébb rész szerényen visszavonult a többség véleménye elől. De midőn a hivatalszomjas hősök vezérekül lépnek föl és egész gyárt állítanak azon «argumentum capacitationis» készítésére, melynek szemlélésétől is visszaborzad a jó lélek: ugyan lehet-e a népet vádolni? Valóban nem! Azokra hárul a gyalázat szennye, kik a népet elcsábítják s eszközül használják. És ily szép urak, kik maguk eresztik szerte a furiákat, elég szemtelenek azon csendes népre tolni a hibát, mely soha magától rosszat nem tesz, ha sátánkint bele nem bújnak. Az ily hivatalbalépés nem becsület, hanem undok gyalázat. Tegyék le azon urak vezéri ólmos botjaikat, hagyják az éretlennek bélyegzett néptömegre a választást, s meglátandják, hogy meg van neki azon természetes esze, miszerint jó tisztviselőket fog választani. De míg az abroncs alatt forrott bizodalmat ők öntögetik a választóba, addig nincs okuk sopánkodni a kitörések látásán, mert ezek saját kezeik művei. Igaz, hogy három év kis szám, de tartsa meg mindenki azon igéretét, hogy három éven túl nem fog szolgálni s minden jól fog menni s a közügyek hátramaradást nem szenvednek. Ő legalább borzad olyan tisztviselőtől, ki ily elszántsággal nem ül székében s azt szeretné, hogy a zöld asztal mellett csupa kiszolgált alispánok ülnének.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe), Szentkirályi (Pest megye követe), Kerkápolyi (Zala megye követe), Bezerédj (Tolna megye követe) a három év mellett nyilatkoznak.

Ghyczy (Komárom megye követe): Az országok polgári intézeteit a körülményekhez kell alkalmazni, s azok elrendezésénél tiszta elméleti elvekből kiindulni nem lehet. Országunk helyzetének más statusoktóli megkülönböztetésére azon nézetet hozza elő, hogy míg más hazákban a végrehajtó hatalomnak nincs elválasztott érdeke a nemzetétől, nálunk ellenkezőt tapasztalunk; azoknál a végrehajtó hatalom lehet erős és szabad a nemzet érdekének sérelme nélkül, míg nálunk e részben más garantiákra van szükség; mert a kormány itt erős lehet, ha szinte a nemzet bizodalmát nem bírja is.

Ezen garantia pedig abban áll, hogy a tisztviselőség függésben maradjon a KK. és RR.-től. Már, ha tisztújítás csak hat évenként tartatik, e szükséges függés kötelei nagyon megtágulnak, sőt a tisztviselőség a benne kifejlő «esprit de corps»-nál fogva, csaknem egészen független lesz, s a vezérkedést magához ragadja; pedig tapasztalás bizonyítja, hogy a dolgok ott, hol ez megtörtént, nem igen jól mennek. Szóló a közigazgatás tekintetében szinte igen fontosnak látja, hogy a zöld asztalnál sok kiszolgált tisztviselő üljön, kik a dolgok gyakorlati oldalát ismerik, már pedig ha tisztválasztás csak hat évenként tartatik, akkor csak felényi szám részesül a hivatal viselésben. A hivataloskodás szabad nemzeteknél nem életmód szokott lenni, hanem hazafiúi kötelesség teljesítés, és ezért annak ideje soha sem hosszú. Ily tekintetekből indulva, szóló a municipálitást látja veszélyeztetve, ha a tisztújítási idő hat évre hosszabbíttatik.

Még többen, köztük *Bezerédj* is, nyilatkozván hasonló értelemben, szavazás következett. Három esztendőre szavazott 31 megye, hatra csak 16 megye, jelesen: Arad, Baranya, Bars, Békés, Borsod, Fejér, Gömör, Krassó, Liptó, Pozsega, Sopron, Szepes, Szerém, Tolna, Ugocsa, Verőcze. Nem szavazott Nyitra s a hasonló utasítással ellátott Abauj.

A 2. §. így szól: «Ha a megye főispánja három év elteltével a tisztújítást bármi okból meg nem tartaná, vagy a negyedik év három első hónapján belül eső időhatárt erre nézve nem tenne, avagy a megye főkormányzói hivatala betöltve nem volna, az illető megye közönségének joga és kötelessége a negyedik év harmadik hónapja elején tartandó közgyűlésen a negyedik hónap első köznapjára azt kitűzni és kihirdetni, és ha azon a főispán megjelennék, ennek,

különben a 16. §. értelmében választandó elnöknek előlülése alatt megtartani.»

A §. némi viták után megmaradt.

Volt megye, mely az elnöki jó akaratban teljes bizodalmát helyezvén, a §-t kihagyatni kívánáj; mások Ő Felségére kívánák bízni a rendelkezést, új főkormányzó kinevezése iránt ahoz folyamodni; vagy helyettes elnököt három szomszéd főispán közzül a kötelességét mulasztó főispán terhére s költségére hívni meg, minthogy az otthon, a 16. §. értelmében választandó elnök maga is párthoz tartozhatik. Némelyek helyettes-elnök kinevezést éppen nem akartak, s a törvényt röviden és kötelezőleg akarták szerkeszteni, az elmulasztó elnökre büntető sanctiót tevén hozzá. Mire az elmulasztó elnökre feleltetett, hogy a sanctió a hivatallal visszaélő tisztviselők ellen úgy is fenn marad a büntetőtörvény értelmében; de gondoskodni kell, hogy a főispán visszaélése által a megyei közigazgatás meg ne akadjon. Többen azon esetről is szükségesnek tarták gondoskodni, ha a főispánnak, midőn már a megye tisztújítási napot tűzött ki, szinte kedve jönne más, ettől különböző napot határozni, hogy t. i. ily összeütközési esetben a megye által kitűzött nap tartassék meg. De sürgetésök sikeretlen maradt.

A 3-ik §. így szól: «Minden időszaki tisztújítás ideje és helye az illető megyében 30 nappal előbb közhirré tétessék. A tisztújítás rendes helye a megyei közgyűlések székhelye. Ez érdemben részletes rendelkezés a megyék helyhatósági köréhez tartozik.»

Megmaradt, noha némelyek kisebb megyékben eléglettek volna 10 napot is a kihirdetésre.

4. §. «Ha valamely tisztújítás ideje törvényszerűen meghatároztatván és kihirdettetvén, ennek következtében a választó közönség az illető helyre és időben már egybegyűlt, a tisztújításnak, ha a főispán meg nem jelennék is, a 2. §-ban megírt mód szerint nyomban meg kell tartatni. A választásnak a kitűzött órában, minden késleltető beszédek, vagy tanácskozás mellőzésével pontban el kell kezdetni. Felfüggesztésre elégséges oknak egyedül az 53. §-ban meghatározott lázadás esete tekintendő.»

Megmaradt, kivévén e szavakat: «minden késleltető beszédek vagy tanácskozások mellőzésével, pontban».

Az 5. §. annyira halmozott, annyi eszmét foglal magában, hogy ebből 5—6. §. is kitelnék; u. m. «Minden tisztújítás alkalmával minden megyei hivatalok, főispáni s illetőleg választott elnökségi kijelölés után választás útján tölthetők be. A levéltárnokok, orvosok,

sebészek, bábák és mérnökök így lett megválasztás után hivatalaikat csupán itélet által veszthetik el. Becsületbeli aljegyzőket, tiszti alügyészeket és esküdteket a főispán teljes korra való tekintet nélkül nevezhet. Ezek hatásköre kiszabása az illető megyék helyhatóságához tartozik. Csak oly becsületbeli esküdtek biráskodása érvényes, kik erre tisztújításkor rendesen megválasztattak. Becsületbeli tisztviselőknek a megyeileg kiszabott hatáskörbeni egyes esetekbeni alkalmazása az illető hivatalbeli főnököt illeti. Tisztújításkor ezen becsületbeli hivatalok is megszünvén, új kinevezés nélkül nem folytathatók. Minden ellenkező törvényes gyakorlat megszüntettetik.»

Ennyi összehalmozott eszme természetesen sokféle indítványra adott alkalmat: 1. a bába-hivatal ne bocsáttassék választásra; 2. a levéltárnok is választás alá essék; 3. a becsületbeli tisztviselők is csak a megye ajánlására neveztethessenek a főispánok által; 4. becsületbeli tisztviselők éppen ne legyenek.

Beöthy (Bihar megye követe): A bábákra nézve elmondá, hogy azokat a főorvosnak kell előbb megvizsgálni, s hogy azokat a szokott tisztújítási módon, magasan a levegőbe emelgetni kicsit furcsa lenne.

Klauzál (Csongrád megye követe): A levéltárnokok választás alá bocsátását indítványozván, azzal támogatá indítványát, hogy lehetnek esetek, midőn a levéltárnok nem követ ugyan el akkora bűnt, hogy a miatt itélet által fosztassék meg hivatalától, de a megye bizodalmát még is elveszti; a levéltár még fontosabb a pénztárnál, mert az utóbbit inkább lehet ellenőrség alatt tartani, míg az előbbinek kincsei drágábbak és helyre pótolhatlanok. Szükség tehát, hogy ha a pénztárnok választás alá esik, annyival inkább essék az alá a levéltárnok, kire kényesebb kincsek bizatvák. Attól, hogy az ügyes és becsületes levéltárnok ok nélkül kihagyassék, nem lehet tartani, mert e hivatalra úgyis igen ritka az ember.

Felhozatott ez ellen, hogy éppen azért, mert a levéltár a megye főkincse, melytől főképp addig, míg az ősiség fennáll, számos családok fennmaradása s jóléte függ: a levéltárnokot, kire a kincs bizatik, meg kell becsülni. Ha a levéltár átadásánál olyan ellenőrség lehetne, mint a pénztárnál, ha az oklevek darabonként adathatnának át, úgy ám esnék a levéltárnok is választás alá; de mivel ez nem történhetik, innét az következik, hogy a gyakori levéltárnokváltozás minden felelősséget kizár, mert ha valami elvész, nem tudja a megye, kin követelje; ha pedig az oklevelek darabról darabra adatnak át, mi már magában is roppant nehézség, úgy a családok titkai,

jogok gyengeségei napfényre jönnek, mit, míg az ősiség áll, tűrni nem lehet.

Palóczy (Borsod megye követe): A becsületbeliek számának megszorítását igen szükségesnek tartá, mert tud esetet, hogy bizonyos megyében 110-re ment már a tisztviselők száma. Ily sok hasztalan tisztviselő csak előfogatot consummálni való. A mindenféle tekintetekből kinevezett urficskák örülnek a czifra hajdúnak, bál- és fürdőbiztosok lesznek, s a főispán körül lekötelezett phalánxot s háttéri sereget képeznek. Igen szükséges tehát, hogy a korlátlan kinevezési jog szabályoztassék, s csak a megye ajánlatára neveztethessenek becsületbeli tisztviselők.

Egy óra levén, a tárgy folytatása elhalasztatott.

---

118. Kerületi ülés.

1843 deczember 7-én.

Elnökök, naplóvivő, mint tegnap; *jegyzők:* Szentkirályi, Vukovics.

Tárgy: mint tegnap.

Palóczy, a kereskedési választmány elnöke benyújtá és *Szentkirályi kerületi jegyző* felolvasá a kereskedelmi választmány jelentését egy, az Eszék-fiumei vasút tárgyában benyujtott folyamodás iránt. Noha egy választmányi tag igen sürgetősnek mondá a tárgyat, és igen egyszerűnek a kérést, hogy t. i. miután azon említett vasút létesítésére megkivántató adatok ekkorig nem léteznek, mely okból tehát egy társaság, 15 ezer forintot tett össze, hogy egy tapasztalt ügyes mérnök által az előkészületeket megtétesse, ezen kérés nádor Ő császári királyi Fensége elé terjesztessék, hogy Ő Fensége méltóztassék az illető törvényhatóságoknál rendeléseket tenni, miszerint a vállalat ne csak ne gátoltassék, sőt kellőképp segíttessék. A tárgy mind az által, szokás szerint köziratra bocsáttatott.

Ezután *Szentkirályi jegyző* felolvasá azon üzenetet, mely mellett a városok rendezését és szavazását illető törvényjavaslat a Főrendekhez átküldetik, valamint a városok országgyűlési szavazatáról szóló VII. fejezetben tett változtatásokat.

Bemutattatott továbbá Zilah városának az iránti folyamodása,

MTA KÖNYVTÁRA

hogy ez alkalommal, midőn a magyarországi királyi városok elrendeztetnek, az ő helyzete is tekintetbe vétessék. Köziratra bocsáttatott.

Folytattatván végre a megyei kicsapongásokról tegnap megkezdett tanácskozás. 1. A bábákat illető módosítás, tehát azoknak az 5-ik §-ból kihagyása vagyis Beöthy azon indítványa, hogy a bábák ne restauraltassanak, elfogadtatott. 2. A levéltárnokokat illetőleg szavazás által úgy jelenté ki határozatát a Tábla, hogy a szerkezet megmaradjon, az az, hogy a levéltárnokok csak per útján legyenek elmozdíthatók. 25 megye 22 ellen akará így, úgy mint: Arad, Árva, Bács, Bars, Baranya, Esztergom, Fehér, Komárom, Liptó, Mármaros, Mosony, Nógrád, Pozsega, Pozsony, Sáros, Sopron, Szerém, Tolna, Trencsén, Ugocsa, Ung, Vas, Verőcze, Veszprém és Zemplén. — Abaúj és Nyitra nem szavaztak. — Klauzál indítványa mellett szavaztak: Szatmár, Szabolcs, Szepes, Gömör, Borsod, Heves, Bereg, Torna, Bihar, Csongrád, Békés, Csanád, Temes, Torontál, Krassó, Zala, Somogy, Hont, Győr, Zólyom, Pest, Turócz.

Ezután a kerületi ülés országos üléssé alakult át.

LXXXI. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1843 deczember 7-én, d. e. 11 1/2 órakor.

Tárgy: A KK. és RR. izenete a katonai élelmezés-, az erdélyi részek-, a pesti országház-, az országos választmányok rendezése tárgyában.

A *kerületi elnökség* bemutatja: 1. A KK. és RR. izenetét az 1840: 3. t.-cz. által a katonai élelmezés tárgyában kiküldött országos választmány jelentése iránt. 2. Felirási javaslatot ugyan e tárgyban. 3. Észrevételeket az országos választmány munkálatára. 4. Izenetet s felirási javaslatot a visszacsatolt erdélyi részek iránt. 5. A KK. és RR. 2-ik izenetét a Pesten építendő országházra nézve. 6. A verificationális választmány jelentését Zala, Szatmár, Szeben és Varasd új követeire nézve. 7. A követi Tábla végzését arra nézve, hogy országos választmányi tagok királyi hivatalt ne viselhessenek, s ha időközben ilyet elfogadnak, a választmányokban többé részt ne vehessenek. 8. Ugyan annak izenetét s törvényjavaslatát az országos választmányok rendezésére.

A partiumok iránti izenet s felirat (Országgyűlési Iratok 75. sz. *a. b.)*, mely első helyen vétetett föl, egyszerű «maradjon» által fogadtatott el. Az országház iránti 2-ik izenet (Országos Iratok 76. sz. *a. b.)*, felolvasása alkalmával három megye, Szatmár, Ugocsa, Turócz követe kijelenté, hogy költséges új országházat nem akarnak, hanem a már fönnálló budaiban kivánják az országgyűléseket tartatni; Abaúj megye pedig, hogy küldői semminemű ajánlatokba nem ereszkednek. Szinte elfogadtatott.

A verificationális választmány jelentései tudomásul vétettek. Az országos választmányok iránti táblai határozat (Országos Iratok 80. sz. *a. b.)*. ellen elnök Ő Excellentiája felhozta már más alkalommal is előadott nézeteit, hogy e határozatnak egy nagy hiánya van, t. i. a kényszerítő törvényes sanctió, s kéré a Rendeket, hogy attól inkább már most álljanak el, mintsem hogy későbben ha eset fordul elő, foganatosítani ne tudják. Az ily határozatoknak van ugyan némi moralis hatásuk, de semmi más; erre pedig elég az egyszerű kijelentés, de fölösleg a határozat. Az elnök nézetét csak Fehér megye követe pártolá, mire a határozat közakarattal megmaradt. Az ez iránti izenet és törvényjavaslat (Országos Iratok 81. sz. *a. b., c.)* szinte elfogadtatott.

Végre *Széll nádori itélőmester* olvasni kezdi az 1840-iki 3. törvényczikk által kiküldött élelmezési országos választmány jelentését. (Országos Iratok 81. sz. *a., b., c.)*. Mindjárt a jelentés elején előfordulván a választmányi jegyzőválasztás iránti óvás, ez alkalommal felolvastatott a KK. és RR. törvényjavaslata az országos választmányok rendezése iránt, mely az élelmezési küldöttség jelentéséből vette eredetét. Noha elnök Ő Excellentiája, oly változtatásnak mondá ezt, melyet az országgyűlés általános elrendezése nélkül nehéz létesíteni, s mely annyi érdek, annyi megszokott eljárásba ütközik, hogy elfogadására kevés remény lehet, — a Tábla általános akarata maradjonban nyilatkozott.

Bónis (*Szabolcs megye követe*), ki az élelmezési választmány tagja volt, egy kis történeti rajzát adá a kormány e tárgy körüli eljárásának, mint már a kerületi ülésben is tevé az élelmezési választmány jelentésének tárgyalásakor; ezen eljárásnak tulajdonítván, hogy a választmány semmit sem végzett, s kijelentvén, hogy a kormány e tettét, miszerint az 1840: 3. törvényczikket meg nem tartá, fájlalja.

Erre *Elnök* ő excellentiája azon meggyőződését nyilvánítá, hogy azon választmány, mely annyi becses adatot gyűjtött, hiában nem volt, s kötelességének eleget tett. Igaz, hogy a kormány a törvény ér-

telmére nézve különböző nézetben volt, de éppen arra való az országgyűlés, hogy ezen véleménykülömbség kiegyenlíttessék.

Beöthy (Bihar megye követe): Nem csak fájlalja ezen eljárást, de kijelenti, hogy abban sem őszinteség, sem méltányosság, sem törvényesség nem volt, s hogy az ily eljárás meggyőzi a világot arról, miképp a végrehajtó hatalomnak az adózó nép ellenében hirdetett buzgó pártolása csak szóban létezik, nem pedig szívben s akaratban. Ha az e részbeni kötelességét teljesitette volna, az egész élelmezési tárgy készen lehetne már; holott most, míre az alkudozások bevégeztetnek s mielőtt resolutió jön, az országgyűlés hihetőleg eloszlik s a népet nyomasztó állapot a régiben marad.

Zsedényi (Szepes megye követe): Megjegyzé a kormány mentségére, hogy a múlt országgyűlésen e tárgyban kiadott 1840 január 4-iki resolutióban a kormány föltételül köté ki, hogy igazságos kulcs szerinti felosztás dolgoztassék ki s az ország részéről biztosítás adassék; az április 30-iki resolutióban szinte ragaszkodott a kormány e feltételeihez s csak ezek alatt egyezett meg az elvben, hogy t. i. a megváltás iránt alkudozni fog. Egyébiránt kijelenté küldői nevében, hogy nem pénzben, hanem termesztményben akarják a terhet viselni, mert nem abban látják a károst és nyomasztót, hogy termést adjanak, hanem hogy a termesztmény az 1840. regulamentáris áron fizettetik.

Bárczay (Abauj megye követe) által megjegyeztetett erre, hogy könnyű Szepesnek beszélni, mely katonát soha sem tartott. Egyébiránt hogy a végrehajtó hatalom kötelességének eleget nem tett, bizonyítják az 1840-iki 3. törvényczikk világos szavai.

Olvastatott a választmányi jelentés a 7-ik lapon levő ezen bekezdésig «ily állásában» stb.

Elnök ő excellentiája kijelentvén, hogy a felirás ellen semmi mondani valója nincs, az az izenettel együtt felolvastatott s a kerületi szerkezet megmaradt.

Bemutatá az *elnökség* ezen ülésben a XVI. szepesi város folyamodását, mely kerületre fog vitetni.

Az ülés 1 óra után eloszlott.

(Rendi Napló II. köt. 112—118. lap.)

Deczember 8-án ünnep.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

119. Kerületi ülés.

1843 deczember 9-én.

Elnökök: Fejér (Heves megye), Bachó (Trencsén megye). *Jegyzők:* Szentkirályi, Ghyczy.

Tárgy: Verificatio. — Kérvények.

Palóczy jegyző felolvasá a verificationális választmány folytatólagos jelentését, miszerint Lőcse város követe Andaházy helyett Weber Károlyt küldé.

Szentkirályi jegyző jelenté, hogy a városi munkálatban tett változtatások nyomtatásban még ma megjelennek.

Ghyczy kerületi jegyző olvasá a deczember 7-én köziratra bocsátott folyamodást az eszék-fiumei vasut tárgyában.

Beöthy indítványára Nádor ő cs. és kir. Főherczegsége üzenet által meg fog kéretni, hogy az illető hatóságokat a vasut részére kellő segély adására utasítani méltóztassék.

Zilah városának szinte köziratra bocsátott kérelme átadatott a városi választmánynak.

A 9 és fél óráig tartott rövid kerületi ülés helyet adott a 10 órakor kezdődő országos ülésnek.

LXXXII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1843 deczember 9-én, d. e. 10 órakor.

Tárgy: Az országos választmány jelentése a katonai szállásolás és élelmezés tárgyában. — A Főrendek izenetei a magyar nyelv-, a kerületi napló-, az országos választmányok iránt. — A sz. kir. városok szavazatjoga iránti izenet és törvényjavaslat.

A *kerületi elnökség* bemutatá a városi törvényjavaslatot, az abban tett módosításokat és azt kisérő izenetet.

Ezután a napló minél előbbi nyomtatása iránt szólaltak fel *gróf Ráday* (Pest megye) és *Radvánszky Antal* (Zólyom megye), minthogy a deczember 1- s 5-iki üléseket egész haza nagy érdekkel várja.

Széll ítélőmester folytatá az élelmezési választmány jelentésének olvasását, az illető helyekre tett kerületi észrevételekkel. A választmányi munkálatban csak tíz magyar ezred elhelyezése levén tervezve

Elnök: Megjegyzé, hogy a katonaság mennyisége a szükségtől s körülményektől kell, hogy függjön; mert annak czélja, az 1715 : 8. t.-cz. világos szavai szerint a külső s belső bátorság fentartása; már pedig, hogy tíz ezred e czélra nem elegendő, mutatja a tapasztalás, mert jelenleg is több van, s II. József alatt is béke idejében 14 ezred volt a túl a dunai vidékek nagyobb részében úgyszintén a tiszai felső megyékben Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros, s a többiben vagy éppen nincs katonaság, vagy legalább lovas katonaság nincs, mi a belső bátorság fentartása czéljával össze nem fér. Ajánlja ezért a RR.-nek, hogy 16 vagy legalább, mint József alatt volt, 14 ezredben nyugodjanak meg.

Bárczay Mihály (Abauj megye követe) által válaszoltatott erre, hogy Magyarországnak tíz lovas ezredénél többje nincs, többet tehát nem is szállásolhat; ha ezen összeg 50 megye közt arányosan felosztatnék, a katonai gyakorlatok válnának igen nehezekké, sőt lehetlenekké; továbbá a közbátorság gyalog katonaság által is fentartathatik.

Perczel Móricz (Tolna megye követe): A belbátorságnak sokkal erősebb biztosítékát látja a jó s igazságos törvényekben és ezek megtartásában, mint a katonaságban; külkatonaságot pedig a hazában szenvedni nem akar, mert ha törvényeink azoknak behozatalát rendkívüli körülményekben s ideiglen megengedték is, de nem azon czélra engedték meg, hogy bennünket vagy kell, vagy nem, folyvást őrizzenek.

A 12. lapon a katonai átkelésekre szolgálandó főútvonalok kijelölése érdemében olvastatott a kerületi észrevételek 1-ső pontja, hogy t. i. a katonai rend részéről beadott s 12·/. alatt bemutatott utazási tervek kiegészítésére a kijelölt, főképp fiók-állomások mineműségét, egymástóli távolságát, s egyéb adatokat tudni szükséges lévén, s Nádor Ő Fensége ez okból megkéretvén a választmány által, hogy ezen hiány pótlására az ország törvényhatóságait a királyi Helytartótanács utján felszólítni kegyeskedjék: minthogy ezen említett hiányok pótolva maig sincsenek, újolag megkéressék Ő cs. kir. Főherczegsége, hogy felszólítása eredményéről az ország Rendeit tudósítni méltóztassék.

Ugyan e lapon e kifejezés fordulván elő: «az austriai birodalom *más* tartományaiban»

Ghyczy Kálmán (Komárom megye követe): Megújítá már annak idejében a kerületi ülésben is előadott óvását, hogy mivel e kifejezés azon értelmet foglalhatná magában, mintha Magyarország is Ausztria tartománya volna, ő ezen értelemnek ellent mond. Hosszasabb vitatkozás és szerkezetjavaslatok után következő szerkezet iktattatott az észrevételek első pontja után: «Kijelentik a KK. és RR., hogy azon kifejezést: «az austriai birodalom *más* tartományaiban», mint az ország függetlenségével össze nem férhetőt, el nem fogadják.

Az országban elszállásolandó magyar lovas ezredeknek a 14/. alatt bemutatott elhelyezési terve több helyi érdekű felszólalásokra adott alkalmat. A felső megyék: Trencsén, Turócz, Árva, Zólyom, Nyitra, hozzájok is kivántak katonaságot adatni, a közbátorság tekinteteit, s az északi határszélek védtelen állapotát hozván fel.

Bachó Lajos (Trencsén megye követe): Az említettek közzül, legtöbb katonaságot a főváros körül látván összpontosítva, Lajos Fülöp Páris erősítési tervéhez hasonlót, vagy legalább arra emlékeztetőt látott ebben.

Szentkirályi kerületi jegyző, többektől pártoltatva, választhatlan kapcsolatban hiszi lenni az élelmezés mostani rendszerének meg vagy meg nem szüntetését az elhelyezéssel; mert kaszárnyákat is építeni a gabonát is regulamentáris áron adni, elviselhetlen tehernek látja. Míg tehát a kormánynyal az élelmezési rendszerre nézve egyezkedés nem történik, idő előttinek látja az elhelyezésről beszélni, s oly idő idővesztésnek, mi helyett a Tábla valami hasznosabbat tehetne.

Az elhalasztás vagy tanácskozás folytatása körül sok szó mondatott.

Elnök: Az idő már elhaladt; de különben is a tárgy fontos levén, annak tárgyalását most félbeszakasztjuk és a közelebbi ülésre hagyjuk. Most a FőRR.-nek több válaszizenetei, melyeket az itélőmester áthozott, fognak felolvastatni.

Ennek következtében:

Zarka János országbirói itélőmester olvassa 5-ik üzenetét a mélt. Főrendeknek a t. KK. és RR.-hez a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában, mely az Országgyűlési Iratok közt 83. szám alatt van s így szól:

Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek már legközelebbi izenetökben foglalt nyilatkozat által előjelét adák abbeli készségöknek, hogy a mennyiben az akkor javaslott módosításuk elfogadást

nem nyerne, a tek. KK. és RR.-kel egyesülendenek; ennek következtében elfogadják a törvényjavaslat 6. §-ára nézve azon szerkezetet, mely a tek. KK. és RR. által a 4. üzenet mellett közlött törvényjavaslatban foglaltatik.

Továbbá a törvényjavaslat 7. §-ra tett szerkezeti módosításban, úgy szintén a felirási szerkezetben is megegyeznek.

Midőn e szerint a jelen tárgy fölötti tanácskozásokat Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek befejezetteknek tekintik, fölhiva érzik magukat a t. KK. és RR.-nek utolsó üzenetében foglalt azon állitására, mintha a törvényjavaslat 6. §-ára nézve már megtörtént volna a két Tábla közti egyesség, kijelenteni, hogy miután a tek. KK. és RR. a mélt. Főrendeknek a törvényjavaslat 6. §-a iránt közlött szerkezetét nem úgy, a mint javasolva volt, hanem egy részének kihagyásával fogadták el; és igy a visszaléphetés a mélt. Főrendek részéről a szerkezet több részeire nézve is, melyek a kihagyottal lényeges összefüggésben állottak s egymás által föltételeztettek, a kölcsönös értekezések természeténél fogva önként fennmaradt: Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek azt, hogy a 6. §. végső szavaira a két Tábla közti egyesség már előbb megtörtént volna, ezuttal sem ismerhetik el.

Úgy szintén a t. KK. és RR. üzenetének utolsó részére megjegyzik, miképp az, hogy a két Tábla közti értekezések hosszabb időre terjedtek, a tárgy fontosságának és a tanácskozások természetének tulajdonitható, melyek habár terjedelmesebbekké lettek is, hogy eredménytelenek nem valának, már maga azon környülállás is mutatja, miszerint a tek. KK. és RR. még utolsó üzenetökben is fogadtak el a törvényjavaslatra nézve oly szükséges változtatást, melyet a méltóságos Főrendek javaslottak. A felirási szerkezetnek tárgyalására nézve pedig Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek az eddigi szokást követve, míg a dolog érdemére nézve a két Tábla közti egyesség tökéletesen meg nem történt, a felirás szerkezetének vizsgálatába bocsátkozni időelőtti dolognak látták.

Beöthy (Bihar megye követe): Ezen felolvasott izenet következtében mellőzve azon vitákat, melyek abban foglaltatvák az iránt, vajjon ki az oka annak, hogy e tárgy felett hat hónapig vitatkozánk? Minthogy valahára annak kivánt végét értük, szükségesnek, jónak és illőnek látnám, Ő cs. kir. Fenségét az ország Nádorát egy országos követség által megkéretni, miszerint még ma kegyeskedjék elegyes országos ülést tartani, hogy ezen tárgy Ő Felsége színe elébe terjesz-

tessék. Továbbá, miután a magyar nyelv tárgyábani törvényczikk iránt az egyesség a két Tábla közt már meg van, és biztosan reméljük, hogy jövendőre az országgyűlési tanácskozási nyelv tisztán és kirekesztőleg a magyar leend, ugyanazon országos követség által óhajtanám Ő cs. kir. Fenségének kijelenteni, hogy az ország Rendei a hozandó törvénynek ezen rendelkezését — tekintve Ő cs. kir. Fenségének mind aggott korát, mind a nemzet iránt annyi izben tanusított hajlandóságát — Ő cs. kir. Fenségére élte napjáig (melyet mentül hosszabbra kivánnak terjesztetni) egyáltalában az országgyűlési tanácskozások helyén kötelező erejűnek tekinteni nem kivánják és tekinteni nem is fogják. Ezeket óhajtanám egy országos követség által Ő cs. kir. Fenségének tudtára adatni. *(Zajos közhelyeslés és éljen.)*

Elnök: Mi az érdemes követ úr előadását illeti, úgy látom, hogy az közhelyeslést nyert, s úgy látom, hogy a t. RR. előadásának mindkét részéhez egész örömmel járulnak. Mi az elsőt illeti: tudom, hogy Ő cs. kir. Főherczegsége, mélyen tisztelt nádorunk szivesen teljesítené a t. RR. kivánságát; de fájdalommal jelentem, hogy Ő cs. kir. Főherczegsége egy kissé rosszul érzi magát; minek következtében a mai ülésben az elnökséget nem vitte; hiszem azonban, hogy az első alkalommal, mihelyt Ő cs. kir. Főherczegségének egészségi állapota megengedi, a t. RR. kivánsága teljesedésbe fog menni.

Beöthy (Bihar megye követe): Ezen körülményt, melyet most igen sajnálva értek, nem tudtam, azért előadásomat úgy kivánom vétetni, hogy az első alkalommal, midőn a körülmények megengedik, indítványom foganatba vétessék.

Elnök: Én közvégzés gyanánt ezen mindnyájunk szivéből eredett kivánságot kimondom, mely egy országos követség által első alkalommal Ő cs. kir. Főherczegsége az ország Nádora elébe fog terjesztetni, és ugyanakkor a mélt. Főrendek is a hozzájárulásra felhivatni. *(Közhelyeslés.)* Egyébiránt úgy veszem észre, hogy a t. KK. és RR. a magyar nyelv tárgyát bevégzettnek tekintik. *(Közfelkiáltás: Ugy van!)* És így a mélt. Főrendek ötödik izenete köziratra és az országos iratok közzé fog menni; de kerületi ülésbe — mennyiben a végzés már most történt — nem bocsáttatik. Van még három izenet, melyek a mélt. Főrendek részéről átküldettek, ezek szinte fel fognak olvastatni.

Zarka János országbirói itélőmester olvassa izenetét a mélt. Főrendeknek a t. RR.-hez a kerületi napló kinyomatásának akadályozása iránt (Orsz. irat. 84. sz. a.);

a mélt. Főrendek válaszizenetét, Fehér vármegyében folyó évi

május 3-án tartatott tiszt- és követválasztás alatt elkövetett, úgy más ilynemű kihágások tárgyában kiküldött királyi biztosságok jelentéseinek az országgyűlés elébe leendő terjesztése iránt (Orsz. irat. 85. sz. alatt.);

nem különben második izenetét a mélt. Főrendeknek a nagyobb tárgyak előleges kidolgozására küldendő választmányok iránt. (O. i. 86. sz. a.)

Elnök: Ezen izenetek köziratra adatnak.

Kubinyi (Nógrád megye követe): A vallásos sérelem és a vegyes házasságok tárgyában a mélt. Főrendek részéről készült viszonizenetek hozzánk még át nem küldettek; ennélfogva szükségesnek látom, hogy a Főrendek felszólíttassanak, hogy ezen fontos tárgyakra nézve a viszonizeneteket a t. RR.-hez átküldeni szíveskedjenek.

Elnök: Meg fogom említeni a maga helyén, hogy ezen izenetek a t. RR.-hez átküldessenek.

Ezzel az ülésnek vége lőn.

(Rendi Napló, II. k. 135—148. l.)

Deczember 10-én vasárnap.

---

120. Kerületi ülés.

1843 deczember 11-én.

Elnökök: Tóth (Vas megye) és Lónyay M. (Bereg megye). *Jegyzők:* Ghyczy, Palóczy. *Naplóvivő:* Bottka.

Tárgy: Hitelesítések.

Palóczy, mint a kereskedési választmány elnöke, jelenti, hogy ezen nevezetes és fontos választmány, nagyobb részint készen lévén tárgyával, a nyomtatás iránt már lépéseket tett; minthogy azonban Wéber könyvnyomtató csak oly föltétel alatt akarja a nyomtatást elvállalni, ha 200 előfizetőről biztosítva lesz, engedelmet kért a Rendektől, hogy előfizetési íveket bocsáthasson ki.

Hitelesíttettek ezután: 1. Izenete a KK. és RR.-nek Ő cs. kir. Főherczegségéhez az Eszék vagy Vukovár-fiumei vasut tervének, költségvetésének elkészítése iránt. 2. Határozat a benyújtott magán folyamodások előleges megvizsgálásának módjára nézve.

A gyűlés csak egy óranegyedig tartott.

LXXXIII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1843 deczember 11-én, d. e. 11 órakor.

Tárgy: Izenetek. Katonai elszállásolás rendezése.

A kerületi elnökség által beadatván az igazolási választmány jelentései Bakabánya városa tanácsának Domokos László részére, úgy szinte Lőcse városának Weber Károly részére kiadott újabb megbizó leveleiről; a KK. és RR. üzenete nádor Ő cs. kir. Főherczegségéhez az Eszék vagy Vukovár-fiumei vasut tervének s költségvetésének elkészítése iránt; végre a KK. és RR. határozata az országgyűlésre adandó kérelemleveleknek az igazolási választmány által végzendő előleges megvizsgálása iránt: mindezek *Gróf Ráday Gedeonnak (Pest megye követe)* az országos napló pontosabb megjelenését sürgető felszólalása után, *Széll itélőmester* által felolvastattak s ellenvetés nélkül helybenhagyattak.

A felolvasottak helybenhagyása után, kir. Személynök ő excellentiája küldöttséget nevezvén a KK. és RR. azon határozatának, mely a mult országos ülésben a magyar nyelvet és nemzetiséget tárgyazó törvényjavaslat s felirás iránt keletkezett, Nádor Ő cs. kir. Főherczegségével és mélt. Főrendekkel leendő közlésére

Széll itélőmester folytatá az országban elszállásolandó tiz magyar lovasezred elhelyezési tervének, mely a választmány jelentéséhez 14·/. alatt van mellékelve, felolvasását.

A 3. lovas-ezred iránti rendelkezés felolvasásánál *Horváth Simon (Ung megye követe)* kivánta, hogy a belbátorság végett megyéjébe is helyeztessék ezen ezredből lovas katonaság, mivel különben is az élelem és épületi szereknek egyesült olcsósága megyéjét a katonaság tartására s a laktanyák építésére igen alkalmassá teszi.

Erre a választmányi munkálat szerkesztője megjegyzé, hogy az országos választmányt ezen elhelyezésben leginkább az ezredek minél könnyebb összpontosíthatásának eszméje vezérlé, hogy az átkelés költségei minél kevesebbre szállíttassanak. Ung megyét különben is folyók választják el ezen ezred laktanyáitól, s e körülmény és a távolság lehetetlenné tenné a beteg katonáknak a katonai kórházba leendő szállítását.

Zemplén megye követe azt kivánta, hogy a választmány

javaslata szerint Abauj megyébe helyezendő katonaság, helyeztessék megyéjébe, hol Sárospatak városában a katonai épületek jelenleg is készek, miknek üresen hagyása 50—60 ezer frtnyi veszteséget vonna maga után.

Ezen kérelmek mellőzésével a szerkezet változás nélkül hagyatott.

A 4. lovas-ezredre nézve *Szatmár városának követe* kívánta, hogy a nagykárolyi katonaság városába helyeztessék át, mivel városát a Szamos folyó s téglakészítésre alkalmas földje Nagy-Károlynál inkább ajánlja. E kívánat egy-két szomszéd megye pártoló felszólalása után mellőztetett.

A 6. lovas-ezredre *Vukovics Szabbás (Temes megye követe)* kívánta, hogy megyéjében három alkalmas laktanya állván készen: mindenikbe közülök egy-egy lovas-ezred szállíttassék; különben, ha a felolvasott terv szerint a kisszentmiklósi laktanya üresen hagyatik, ezen intézkedés megyéjére nézve 120,000 pfrtnyi kárt hárítand, mivel az említett laktanya megyéjének, mely azt nemrég építteté, csak készpénzben többe került a nevezett összegnél.

Erre ismét felhozatván az összpontosítás elve, s az, hogy miatta több szintoly költséges épületek maradnak más megyékben is üresen, a szerkezet helybenhagyatott.

A 9. lovas-ezredre nézve *Tóth Lajos (Vas megye követe)* czélszerűbbnek tartá a kőszegi két századot Körmendre helyezni.

Kerkápolyi (Zala megye követe): Örömét jelenté küldőinek a felett, hogy a választmány megyéjökbe katonaságot helyezni nem kivánt, s ezáltal feltevé megyéjéről, hogy körében a belbékét önerejével is képes fentartani; e mellett azonban kétli a tervezett elhelyezés czélszerűségét, legalább a termékek árára nézve, mivel a szükséges élelemszerek a kijelölt helyeken másfél annyi áron kelnek, mint megyéjében; ha azonban e körülmény megyéjének terheit szaporítani nem fogja, a választmányi javaslatban megnyugszik.

Somssich Pál (Somogy megye követe): Újabb deperditát lát ezen elhelyezésből az adózókra háramlani, mivel a katonai laktanyáknek javaslott helyein a termékek drágábbak levén, mint megyéjében; mit a somogyi adózó 3 frtért ad el, azt 5 forintjával leend kénytelen fizetni a katonaság részére.

Mindezen ellenvetések mellett a szerkezet megmaradt. Az elhelyezési terv egészen helybenhagyatván, folytattatik a választmány jelentésének tárgyalása, melynek 17—21. lapjai felett figyelemre méltó észrevétel nem történt.

Elnök: Bemutatá a RR.-nek a Lujza-út társaság folyamodását a kisajátítási törvényczikknek a nevezett útra leendő kiterjesztése iránt.

A fentnevezett küldöttség, eljárván küldetése tárgyában, jelenti, hogy a méltóságos Főrendek, a Karok és Rendek a magyar nyelv tárgyában készített törvényjavaslat és felirás iránti nézeteiben osztoznak; Ő cs. k. Főherczegsége pedig nyilvánitá, miképp azon szép hajlandóságnak, melyet a Karok és Rendek iránta jelenleg tanusítottak, emlékét szivében híven őrizve, a hon javát mindenben eszközleni s előmozdítani soha meg nem szünend *(Éljen!)*. Néhány percz mulva a Főrendi küldöttség is megjelenvén, a küldöttség szónoka, a győri püspök ő méltósága előadá, miképp Nádor ő cs. királyi Fensége hálás érzettel fogadta a Karok és Rendek azon határozatát, mely őt országgyűlési tanácskozások közben a latin nyelv használatában továbbra is meghagyá, mely határozatát a mélt. Főrendek is egyenlő akarattal elfogadták; előadá, miképp ezen határozat következtében Nádor ő cs. királyi Főherczegsége kijelenté, hogy bár a magyar nyelvben nem oly jártas, mint óhajtaná, de ha ideje, kora, körülményei engedik, ebben is igyekezni fog a nemzet kivánságát teljesíteni. Egyébiránt Ő cs. kir. Főherczegsége a mélt. Főrendek, a nevezett felirás és törvényjavaslatnak lepecsételésére vegyes ülésre kérik fel a tekintetes Karokat és Rendeket.

Ennek következtében a Karok és Rendek a Főrendi táblához átmentek **vegyes ülésbe,** hol a *magyar nyelv és nemzetiség tárgyában* készült fölirás és törvényjavaslat felolvastatván, és Ő cs. kir. Fensége a Nádor által aláiratván, szokott módon lepecsételtetett és az O. I. közt 91. szám *a) b)* alá igtattatott.

Ez után az ülés eloszlott s a nádor harsány és szünni nem akaró éljenek közt eltávozott.

91. sz. a) *Felirás a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában.*

Felséges stb. Az ős hajdankornak valamint magasztos példái, úgy az ujabb idők történetei is megfejtik azon nagy kérdéseket, mik teszik a nemzeteket a nemzet nevét méltán viselő összegekké, és mik teszik őket minden polgári erény kifejtésére leginkább alkalmasokká? s e részben a nemzetiség hő szellemének s ennek éltető gyökere, a nemzeti nyelv kellő virágzásának tulajdoníták minden más mód felett az elsőséget. És mégis egyedül a hazánk felett őrködött gondviselés jóságának lehet tulajdonítani, hogy keletről hozott szép nyelvünk

nyugotra lett átültetése után a magokat később oly gyakran megboszult elhanyagolások, majd az elnyomatására fordított kül és belelemek s a balsors többszöri gyászos csapásai mellett is egészen el nem hervadott, az utóbbi század vége felé pedig sírjába nem roskadott s vele együtt nemzetiségünk is el nem temettetett.

A mik ártottak, tanítottak is. A tömérdek szükségei érzetére ébredett nemzet végtére kesergő aggodalommal látta, hogy mig Európa s a művelt világ ismeretes minden népei törvényhozásuk, közigazgatásuk s köznevelési, oktatási intézetök egész rendszerében régóta önnyelvöket használva kitünőleg előhaladtak, csak a magyar nemzet az még Európában, mely azon boldogságot közdolgaiban nem élvezhetve, egy holt nyelv nyomasztó súlyát magáról mindeddig végképp le nem rázhatta.

És habár buzgó tisztelettel fogadta is a magyar nemzet honi nyelve gyarapodását elősegélő mindazon intézkedéseket, melyek az 1790-dik év óta történtek s törvénybe is iktattak — különösen pedig forró hálával adózik Felségednek mindazokért, mik királyi megegyezésének hozzájok járultával az 1836-dik évi 3. és 1840-dik évi 6. törvény czikkben foglaltatnak; nem titkolhatjuk el mindazáltal, hogy a nemzet méltányos ohajtási, igazságos kivánati azokkal, mik eddig történtek, kielégítve épen nincsenek; mert sok vagyon még teendő, mit a nemzetnek kivánni természetes joga van, mit egy szabad és önálló hív nemzetnek, törvényes fejedelmétől kérni is keserű szomorkodást, el nem érni pedig szívnyomasztó fájdalmat okoz. Ugyanazért belsőképp meggyőződve levén arról, hogy legbecsesb kincsünk, úgy mint a nemzetiséggel is válhatlan kapcsolatban álló honi nyelvünk virágzásának s azon polczra, — mely a magyar nemzet közdolgaiban semmi más élő vagy holt nyelvet nem illethet — teljes mértékbeni emelésének eszközlésével magunk-, hazánk- és tetteinket egykor birálandó utódainknak is szorosan és elannyira tartozunk, hogy abbeli kivánataink teljesítésének szorgalmazásával soha föl nem hagyhatva minden további, bár nem reménylett akadálytétel és megtagadások csak meglankaszthatlan buzgóságunk tiszta hevét öregbítendik; de csüggedhetlen édes reményt táplálván legjobb fejedelmünket határtalanul tisztelő keblünkben az iránt is, hogy Felséged a honi nyelvök és nemzetiségök gyarapítása ügyében szent trónjához alattvalói hódolattal és fiui tisztelő bizodalommal járuló hiv magyarjai abbeli mind méltányos, mind igazságos kivánataikat kegyelmesen nem csak teljesítendi, hanem osztván egyszersmind azon nemzeti kivánatokat a honi nyelv tárgyában alkotott és alkotandó törvények rendeletinek min-

denek általi teljesíttetésükhöz is oly fejedelmi meleg részvéttel járulni kegyeskedendik, melynek fényes példája látása midőn egyrészről ösztönül szolgálva varázserővel hatand az egészre, másrészről még az utókort is hálára kötelezendi le: jelen lenni hisszük mind idejét mind szükségét annak, hogy honi nyelvünkre nézve a nemzeti kívánatok részletes előterjesztését önként mellőzve, egy oly törvény alkottassék, melyben mondassék ki s általános szabályul állapíttassék meg, hogy valamint törvényhozási, országlási, úgy egyéb hivatalos kodási nyelv ezentul egyedül és kizárólag egyedül a magyar leend; s minden e törvény kihirdetése után más nyelven készítendő hivatalos irat és oklevél érvénytelen, s csak oly esetekben és azoknak szabad más nyelvvel élni, melyekben és a kikre nézve kivételt vagy különös rendelkezést tesz e törvény.

Ezekben foglalván tehát össze mind nézetünket, mind kívánatinkat: miután a nemzet a közös hon más ajku polgárainak magános életök s nyelvök viszonyába elnyomólag eddig sem hatott s ezentúl is hatni nem kíván; azt pedig aggasztó megilletődéssel vette, hogy a honi nyelv és nemzetiség virágoztatására irányzott igazságos és méltányos törekvései némelyek által mégis elmagyaráztatának, az e részben keletkezett minden alaptalan gyanusítási mozgalom ohajtott megszüntetése eszközlése tekintetéből is (Pozsega, Verőcze, Szerém vármegyék s a magyar tengermellék iránt különösen tett némely rendeleteken kívül) azt és annyit kívánunk Horvátországra nézve törvénynyel kimondatni, hogy a magyar nyelvnek kizárólag rendelt általános alkalmazása Horvátországra csak annyiban terjesztetik ki, mennyiben Horvátország s annak törvényhatóságai s itélőszékei a törvényhozással, kormánynyal, a magyarországi törvényhatóságokkal s főtörvény- és egyéb itélőszékekkel érintkezésbe jönnek s e szerint Horvátországban a kormánynyal, Magyarország egyes törvényhatóságival, főtörvény és egyéb itélőszékeivel folyandó hivatalos levelezések nyelve — a csatolványokat ide nem értve — egyedül magyar leend; minden köz- és magános ügyre nézve azonban menynyiben ezek csak Horvátország keblében és horvátországi törvényhatóságok előtt folytattatnak, úgyszintén a törvényhatóságok és itélőszékek tanácskozásaira nézve is a latin nyelv használhatása fennhagyatik. Továbbá a horvátországi hivatalbeliek a magyarországi hivatalbeliekkel mindazon tárgyban, melyek a törvényhatóságok, mint törvényhatóságok közt forognak, szinte magyar nyelven levelezni kötelesek; s a horvátországi törvényhatóságok tisztviselői, midőn tulajdon nevökben szorosan hivatalos körükhöz tar-

tozó tárgyak iránt leveleznek a magyarországi törvényhatóságok tisztviselőivel, a latin nyelvet használhatják, ellenben midőn a horvátországi törvényhatóságok megbizásából értekeznek a magyarországi törvényhatóságok tisztviselőivel, magyar nyelven levelezni szinte kötelesek, nemkülönben Horvátország minden főhivatalnokai is; midőn a magyarországi hivatalnokokkal vagy törvényhatóságokkal leveleznek, a magyar nyelvet használni tartoznak; végre Horvátországban a közoktatási nyelv ne magyar nyelv legyen ugyan: a magyar nyelv mindazáltal Horvátország minden köziskoláiban rendesen taníttassék.

És ezek levén azok, miknek honi nyelvünknek az ország közdolgai minden ágaiban egyedüli alkalmazására s használására nézve élő törvény szavaival biztosíttatni szükségesnek, de méltányosnak és igazságosnak is látunk, Felségedet hódoló tisztelettel s fiui bizodalommal kérjük, hogy az alázatosan ide rekesztve fölterjesztett törvényjavaslatot királyi helybenhagyásával megerősíteni méltóztassék. — Kik stb.

91. szám b) *Törvényjavaslat a magyar nyelv és nemzetiségről.*

Az ország RR-ei ő Felsége kegyelmes megegyezésének hozzájárultával meghatározták:

1. §. Az 1550-dik évi 5-dik és 1567 : 33. törvényczikkben nyilvánított nemzeti közóhajtás folytában ő cs. kir. apostoli Felsége azon kegyelmes biztosítása, hogy a koronaörökösöknek, valamint a Felséges uralkodóházból származandó többi főherczegeknek és herczegasszonyoknak a magyar nyelv tökéletes tudományába még serdülő korukbani beavatása részéről nevelési rendszerül megállapíttatott legyen — törvénybe iktattatik.

2. §. Valamint törvényhozási, országlási, úgy egyéb hivatalos kodási nyelv ezentul egyedül kizárólag a magyar leend; minden, e törvény kihirdetése után más nyelven készítendő hivatalos irat és oklevél érvénytelen s csak oly esetekben szabad más nyelvvel élni, melyekre nézve a jelen törvény alábbi 4, 6, 7. és 8. §-sok vagy kivételt vagy különös rendelkezést tesznek.

3. §. A közoktatási nyelv is kirekesztőleg magyar leend; annak az elemi iskolában miképpi használásáról pedig különösen a N. törvényczikk rendelkezik.

4. §. Pozsega, Verőcze és Szerém vármegyék, úgy szintén a magyar tengermellék is az ott eddig gyakorlatban volt nyelvnek egye-

dül önkeblökben és saját belügyeikbeni használhatásában jövő 1850-dik év január 1-ső napjáig meghagyatnak, mely határidőnek lefolyása után a mondott megyék, úgy a magyar tengermellék is, a 2. §. tartalma szerint kizárólag a magyar nyelv használatára köteleztetnek.

5. §. Minden magyarországi pénzek magyar jelekkel és körirással veressenek és minden polgári, kincstári, katonai intézeteknél, valamint a magyar tengeri révpartok s a magyar kereskedők hajóik, és egyéb magyar hajók lobogóikon egyedül az ország czimere s a nemzeti színek használtassanak; végre minden hivatalos pecséteken a körirás magyar legyen.

6. §. A magyar nyelvnek a 2-dik §-ban kijelentett általános alkalmazása Horvátországra csak annyiban terjesztetik ki, a menynyiben Horvátország és annak törvényhatóságai s itélőszékei a törvényhozással, kormánynyal, a magyarországi törvényhatóságokkal, főtörvény- és itélőszékekkel érintkezésbe jönnek. E szerint Horvátországban a kormánynyal, Magyarország egyes törvényhatóságaival, főtörvény- és egyéb itélőszékeivel folytatandó hivatalos levelezéseknek nyelve — a csatolványokat ide nem értve — egyedül magyar leend. Minden köz- és magánügyekre nézve azonban, a mennyiben ezek csak Horvátország keblében és horvátországi törvényhatóságok előtt folytattatnak, úgyszintén a törvényhatóságok és itélőszékek tanácskozásaikra nézve is a latin nyelvek használhatása fennhagyatik.

7. §. A horvátországi törvényhatóságok tisztviselői, midőn tulajdon nevökben, szorosan hivatalos körükhöz tartozó tárgyak iránt a magyarországi törvényhatóságok tisztviselőivel leveleznek, a latin nyelvet használhatják; ellenben midőn a horvátországi törvényhatóságok meghagyásából a magyarországi törvényhatóságok tisztviselőivel értekeznek, magyar nyelven levelezni kötelesek. Úgyszinte minden horvátországi főhivatalnokok is, úgymint a bán, a magyar püspökök a megyei főkormányzók, midőn a magyarországi hivatalnokokkal vagy törvényhatóságokkal leveleznek, a magyar nyelvet tartoznak használni.

8. §. A 2-dik §-nak a közoktatás iránti rendelete Horvátországra ki nem terjesztetik; de a magyar nyelv Horvátországnak minden köziskoláiban rendesen taníttassék.

(Rendi Napló II. köt. 135—149. l.)

LXXXIV. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1843 deczember 12-én, d. e. 10 órakor.

Tárgy: Katonai elszállásolás, fuvar, élelmezés.

Széll nádori itélőmester olvasá az élelmezési tárgy folytatását a laktanyák építésére szükséges pénzösszeg mikénti fizetéséről.

Besztercze, Selmecz és *Körmöczbánya városok követei* felszólaltak, hogy a javaslatnak azon rendelete alól, miszerint az említett kaszárnya építési összeg az ország minden egyes törvényhatóságaira a porták arányában vettessék ki, a bányavárosok kivétessenek. A bányavárosok ugyanis saját kiváltságlevelek által vannak e teherviseléstől mentesítve, melyekből senkit ily mellékes uton kivetkőztetni nem lehet. Az 1723:65. t.-cz. 2-ik §-ából is világos, hogy a katona szállásolási teher csak azon törvényhatóságokat illetheti, melyek azt ekkorig is törvényesen viselték.

A bányavárosok e követelését *Géczy (Zólyom megye követe)* s Elnök ő excellentiája is pártolá; az utóbbi különösen figyelmeztetvén a bányászat országos és sajátságos érdekére, mely eféle mentességeket szükségesekké tesz s mi miatt széles e világon mindenütt bizonyos engedményekkel s kiváltságokkal van ellátva. Sokra nem menne ugyan ezen összeg, de oly szegény helyeken, mint a bányavárosok még is érezhető terhet képezne; s e csekély különbség, mely a bányavárosok menten maradásából a többi törvényhatóságokra származik, más módon könnyen vissza pótolható.

Mások azonban mint *Beöthy (Bihar megye követe)* és *Török Gábor (Arad megye követe)* oly véleményben voltak, hogy az élelmezés, katonatartás terhe az állandó adó következményeül tekintethetvén, mind azt, ki adót fizet, ezen terhek alól sem lehet felmenteni; a bányavárosok nem szegényebbek, mint bármely más lakosai az országnak, s ha ekkorig nem terheltettek, ebből az következik, hogy most jobban fogják győzni a terhet. Hogy bányavárosokban zsidók ne lakhassanak, ezt világos törvény rendeli, és mégis e törvény rendeletét a Tábla megváltoztatni kívánja. Annyival inkább tehet változást a privilegiális mentességekre nézve.

Az ellenzők egyike idő előttinek látá az óvásokat most, midőn még sejteni sem lehet, mi lesz ezen munkálat eredménye.

Az *elnök* erre hajolván, kimondá a végzést, hogy a bányavárosok kivánata ez uttal tekintetbe nem vétetik, megnyugtatásukra azonban megemlíté azt, hogy éppen most dolgozik egy ker. választmány a bányászat ügyében, mely kétségkívül lehető legnagyobb figyelmet fordít a bányavárosok érdekeire.

Folytattatván az olvasás a 20—21. lapokon, a 22 ·/. alatti törvényjavaslatra jött a sor, mely a katonai vontatások s előfogatokról a 15. §-ban rendelkezik. Az orsz. választmányi szerkezetben a 9, 10, 11, 12. és 14 .§-okat módosította a ker. ülés, s ezen módosítások ez úttal is mind helybenhagyattak.

A 2. §-ra előhozatott, hogy utalványokat szolgabirák is adhassanak; de megmaradt a szerkezet.

A 3-ik §. folytában kivántatik, hogy mivel az előfogatokról adott katonai nyugtatványok gyakran alig olvashatók és sok zavarra, hamis számításra adnak alkalmat, a nyomtatványok formularéi nyomtattassanak ki, mint az Borsodban már divatozik. Ez elfogadtatott.

Az 5-dik §. végén, mely a stabális tisztek szállításáról rendelkezik, kihagyattak a végsorok s most egyszerűen az rendeltetik, hogy a stabális és főtisztek, holmijukat saját lovaikon tartoznak szállítani.

A módosított 11-dik §-ra nézve, miszerint a katonák, ha a megindulásra határozott időn túl késnének, a fuvarosoknak minden félóráért, melyet azok az utazáshozi készületre fennhagyott félórán túl várakozással eltöltenek, kármentesítés fejében 30 krt tartoznak fizetni — egy kis vita keletkezett, mert Elnök ő excellentiája soknak tartá e fizetést, kivihetetlennek e rendelkezést, s olyannak, mely minthogy a pontos indulás sokszor a legjobb akarat mellett sem lehetséges, csak bajra, zavarra, s a katonák részéről kihágásokra szolgáltatnak alkalmat.

Némely követek, mint *Jankó M. (Pozsony megye követe)*, *Abaffy (Árva megye követe)* a szerkezet mellett nyilatkoztak.

De *Beöthy (Bihar megye követe)* szokott metsző humorával leveré ez ellenvetéseket. Az állatok közt, ugymond, nincs szerencsétlenebb a postalónál, az emberek közt pedig annál, ki előfogatra kénytelen menni, kivált katona alá. És ezen katonák mindig mozognak; bár akkor is mozognának, ha országos szárazság van, mert példa beszéd szerint katona indulásakor eső szokott lenni.

A felsővidékeket még boldogoknak mondá e részben. Élénk fresko-képét adá a tiszamelléki utaknak, mikről dunai embernek fogalma sincs; említé a sok bajt, vesződséget melylyel az ottani forspontozás jár; a magyar rosz lódajkaságát, a kisbiró secaturáit, a piszkos quietantiát, melyet váltólevélként senki sem tisztel. Említé saját fiatal

korából, hogy bizony ő sem mindig hivatalosan járt városról városra. Minthogy pedig lehetetlen minden egyes esetben megvizsgálni, minő járatban van a tiszt, ha már csakugyan kap előfogatot, legalább tétessék azon helyzetbe, hogy kénytelen legyen vagy sietni, vagy drága alkalmat saját pénzén fogadni magának.

Pázmándy (Komárom megye követe): Indítványozta még, hogy az előfogati bér meghatározása, minthogy az az adóval egy azon természetű, országgyűlésről országgyűlésre történjék és ismét, hogy a törvényhatóságok által körülmények szerint szabályoztassék.

Maradt a kerületi módosított szerkezet.

A 23 ·/. alatti törvényjavaslat a fegyvergyakorlások alkalmával használt tér haszon vételéért fizetendő bérre, s ilyenkor történhető károk mi módoni megtérítésére nézve, mely áll 8 §-ból, a ker. módosításokkal hagyatott helyben.

A 22-dik s következő lapokon a katonatartással összekötött terhek u. m. *a)* szállásolás, *b)* gyertya, *c)* fa, *d)* ágynemű, *e)* főtt étel és só, *f)* előfogatok szabott áron kiszolgáltatása, *g)* kórházak felállítása s bebutorozása, *h)* termesztményeknek megszabott áron kiszolgáltatása, *i)* katonai átkelések, *k)* fegyvergyakorlás végetti összevonulások, *l)* hadfogadó kormányok tartása és szállítása, *m)* végre a szekerező-testület ellátása törvényességéről vagy ellenkezőről adja elő véleményét a választmány.

A szállásolás terhét az orsz. Rendei 1728-ban felvállalván, innét származik a katonai laktanyák felépítésének kötelessége, gyertyaadás törvényessége; megkülönbözteti a választmány a tisztekre s közlegénységre nézve; amazokra törvénytelennek s megszüntetendőnek véli, ezekre nézve törvényes tehernek ismeri s a megváltandók közzé sorolja.

A fa kiszolgáltatást illetőleg, melyet a választmány törvényes tehernek ismer

Króner Lajos (Mosony megye követe): Figyelmezteté a RR.-ket, hogy 1791-ben 6221-ik szám alatt jött egy intimatum, miszerint a tiszti karnak sokkal kevesebb fa rendeltetik adatni, mint az 1751-iki regulamentum szerint, tehát ezen, az adózó nép javára szolgáló intimatumot majd akkor, ha a fa megváltásáról leend kérdés, tekintetbe kell venni. De a figyelmeztetés elhangzott.

Az ágyneműk a kaszárnyák butorozásához számíttatnak. A só és főzelék adás törvénytelen, és megváltás alá nem eső tehernek mondatik. A kórházak felállítása s belső bebutorozása a választmányi vélemény szerint, az adózó népet szinte nem terhelheti. Mire az *elnök*

megjegyzi, hogy a beteg katonákróli gondoskodást maga az emberiség kívánja, s hogy a katonai kórházak az ország által építendő vagy átengedendő kaszárnyákkal sok helyütt össze lévén kötve, nem lehet e kettőre nézve különbözőképpen rendelkezni.

Maradt a szerkezet.

Nagyobb s hosszabb vitára adott okot a *h)* pont alatti teher, tudniillik a termesztményeknek szabott áron kiszolgáltatása. Erre nézve az országos választmány azt véleményezte, hogy a regulamentaris ár nem törvényes ugyan és így azt megváltani az országnak nem egyenesen kötelessége; mivel azonban jelen körülmények közt a termesztmények szabott áron kiszolgáltatásának minden pótlás nélküli megszüntetését alig remélhetni, megváltás fejében ajánltassék meg az 1836-iki országgyűlésen kiküldött országos választmány munkálatában látható veszteségi kiszámítás zsinórmértékéül az ott kitett summának azon része, mely 10 lovasezred tartásánál a piaczi közép és regulamentáris ár közötti különbség szerint terheli az adózó népet, az a szerint kiszámított összes veszteség pedig tesz 368,457 forintot.

A kerületi észrevételekben ezen *h)* pont lényegesen megváltozott, s ezen kerületi határozat szerint a RR. a megváltandó élelmezési teher törvényességét tagadván, nemcsak semmi ajánlatot nem tesznek, hanem a megváltásra általában semmi hajlandóságot nem mutatnak.

Elnök ő nagyméltósága az országos választmány szerkezetét s véleményét akará helyre állítani; mely nézetének védelmére megemlíté a katonai korlátlan zsarolásokról szóló 16. 17. s 18. századbeli törvényeket, mely zsarolásoknak éppen az 1751-ki regulamentum vetett véget. E regulamentum az országgyűlésnek, a nemzetnek egyezésével hozatott be, azt tehát törvénytelen úton behozott s fenntartott szabálynak mondani nem lehet. Említé továbbá az egész fennforgó munkálat czélját, mely főképp ezen teher megváltása.

Lehet tehát alkudni, többet s kevesebbet ajánlani, de azt mondani, hogy alkunak tárgya nincs és mégis alkudni akarni, ez össze nem fér. Az országos választmány véleményét mind az ország jogai fenntartásának tekintetével, mind az alkudozás természetével megegyezőbbnek látja; mert az el nem zárja ugyan az alku lehetségét, mint a ker. határozat, de az által, hogy a regulamentáris árt mégis egészen törvényesnek el nem ismeri, a másik alkudozó félnek szinte gondolat hozására és netalán magasabb követeléseinek lehangolására ad okot; míg

ellenben a ker. vélemény, az alku tárgyát megtagadván, minden alkudozást fölöslegessé és lehetetlenné tesz.

Zsedényi (Szepes megye követe): Sem egyik, sem másik vélemény által nem látá küldőit kielégítve, hanem egyáltalában a termesztmények pénzbeli megváltása ellen nyilatkozott, mert küldői nem azt tartják az adózó népre nézve károsnak, hogy termesztményt kell adnia, hanem, hogy regulamentáris áron kell azt adnia. Kívánja tehát, hogy a piaczi ár határoztassék meg országgyűlésről országgyűlésre; de az adózó pénzfizetésre ne szoríttassék, mert hogy addig míg a kereskedés és ipar felvirágoztatásáról gondoskodva nem lesz, az adózó pénzt nem adhat, bizonyítják a roppant restantiák.

Erre megjegyzi az *elnök*, hogy piaczi árakat országgyűlésen meghatározni fölösleges volna, mert, hogy a kincstár piaczi folyó áron élelmet vehessen, arra semmi törvényes gondoskodás nem kell.

Palóczy (Borsod megye követe): A regulamentáris áron való ellátás fonákságait bővebben fejtegetvén, semmi nehézséget nem lát abban, hogy közép piaczi áron vétessék a szükséges takarmány. Ez a hadi számadásokban semmi zavart nem fog okozni, s következése jótékony lesz, mert míg most a liferáns, a magazin-biztos gazdagszik, akkor, ha a termesztmény folyó áron vétetik, a pénz részint a kincstár, részint az adózó zsebében marad. A szegény emberre nézve jobbnak tartja, ha pénzt nem kell fizetnie, mert az inkább ad akármit, mint pénzt. Itt van valódi helye s alkalma, hogy a kormány az adózók iránt annyiszor emlegetett atyáskodó kegyét tettleg bebizonyítsa; sőt a szoros igazság úgy hozná magával, hogy ne a kincstár nyerjen kárpótlást, hanem a mi kárt a regulamentáris ár fizetése által ekkorig tett, térítse viszsza az adózónak.

Elnök: Ujólag sürgeté, hogy ha a Rendek ily véleményben vannak, úgy kár is felirást tenni, mert így a megváltás tárgyaiul csupán a fa és gyertya maradnak, mely csekélység alig érdemelné a fáradságot és hosszas alkudozást. Mióta csak az élelmezési ár országgyűlési szőnyegen forog, folyvást méltányos megváltásról volt szó, és egészen váratlan, hogy a RR. most egyszerre teljes megszüntetést kívánnak megváltás helyett. Így semmi remény nem lehet az óhajtott sikerhez, s az ország azt fogja mondhatni, hogy a RR. az okai, ha semmi sem történik az adózó nép könnyebbülésére.

Szluha (Jászkun kerületek követe), Horváth S. (Ung megye követe): A megváltás mellett nyilatkoznak.

Pázmándy (Komárom megye követe): Bővebben fejtegeti e tárgyat. Ő ezen terhet három pontba foglalja, ú. m.: 1. hogy az adózó

kénytelen a katonát házánál tartani, mi nem csak alkalmatlanságára van, de erkölcsi tekintetben is veszélyes; 2. hogy kénytelen termesztményt szolgáltatni akkor is, ha azzal nem bir és sokszor más faluba is menni, ha magának éppen akkor nincs termesztménye; 3. hogy ezen termesztményt kénytelen azon regulamentáris áron adni, melyet Mária Terézia önkényesen meghatározott. Az országgyűlési árhatározást rosszalja szóló, mert a termesztmények ára nem éppen akkor változik, midőn országgyűlés tartatik. Az adókivetésben lényeges elvnek tartja, mindent készpénzen venni; de az adózóra kell bizni, hogy ha könnyebbségére esik, pénz helyett termesztményt adhasson.

Az 1751-iki regulamentáris árt már csak azért sem ismerheti el törvényesnek a törvényhozó test, mert ezen elismerés által egy nagy statuselvet döntene el, hogy t. i. alkotmányos országban oly parancsokkal, mint az 1751-iki kormányozni lehet. Igaz, hogy Mária Terézia akkor azon regulamentumot az adózó nép javára adta ki, mint a regulamentum bevezetésében is meg van irva, de azóta a körülmények úgy változtak, hogy most ezen ár a népre nézve igen káros. Elismerné továbbá a törvényhozás, hogy Magyarország a katonaság tartásához nagyobb mértékben köteles járulni, mint az örökös tartományok. Ebből azonban nem következik, hogy így tehát felirás sem kell; a *h)* ponton kívül vannak más, még fontosabb tekintetek is az adózóra nézve, s mert szükség, hogy egyszer mindkét részről előlépjünk az igazi színekkel.

Elnök: Megújitá előbbi nézeteit, s még számosan kivánván szólani, a tárgy folytatását más napra tette át.

(Rendi Napló II. kötet 149—162. lap.)

LXXXV. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1843 deczember 13-án, d. e. 11 órakor.

Tárgy: Katonai élelmezés.

Az élelmezési tárgy bevégeztetett. A *h)* pont iránti kerületi változtatás oly értelemben módosíttatott, mint az észrevételekben áll; t. i. semmi bizonyos összeg nem ajánltatik ugyan, de az alkudozásnak tér nyittatván, a kormányra hagyatik.

Folytattatván az élelmezési választmány jelentésének 26. lapján levő *h)* pontja feletti tanácskozás, *elnök* ismételve felszólítá a Rendeket, hogy a ker. módosítástól elállván, az országos választmány véleményét hagyják meg.

Ennek következtében *Klauzál (Csongrád megye követe)* oly szerkezetet indítványozott, mely az országos és kerületi szerkezetek közt mintegy középet képez, s melyben semmi bizonyos somma nem ajánltatik ugyan, sem az élelmezési terhek törvényessége, s a megváltás innét eredő szüksége el nem ismertetik, azonban az alkudozás útja el nem záratik, s annak megkezdése a kormányhoz utasíttatik. Kijelentik e szerint a RR., hogy a termesztmények mostani kiszolgáltatásából az adózó népre háramló teher megszüntetése fejében ajánlattételbe nem bocsátkoznak, mielőtt a tárgyra nézve a kormány szándékát meg nem értendik.

Indítványát azzal motiválá, hogy egy részről igaz ugyan, mit az országos választmány is felállít, hogy t. i. azon teher, mely az adózóra a regulamentumban, mint benne nyilván ki is van mondva, Mária Terézia alatt egyenesen az adózó javára hozatott be; csak újabb időkben fejlődnek úgy a viszonyok, hogy most a legbővebb termésü megyében is nagyobb a piaczi ár a regulamentumban megszabottnál; de más részről tekinteni kell a tettleges állapotot s az élelmezés mostani nyomasztó módjának megszüntetéséről okvetlen gondoskodni. Ezért az észrevételek ezen pontja, melyből azt lehetne kimagyarázni, mintha az ország teljességgel nem akarna egyezkedni, nem maradhat meg úgy, mint kerületileg szerkesztve van, hanem alkalmat kell adni a kormánynak, hogy elmulasztott kötelességét az 1840. évi 3-ik törvény értelmében teljesítvén, a megváltási összeg iránt nyilatkozzék és tettek által bizonyítsa atyai szándékát az adózó nép terhein segíteni. Figyelmezteté továbbá a Rendeket azon körülményre, hogy a termesztmények szokás szerint vagy a községek, vagy biztosok által szolgáltatnak be s ezen magtári kezelés által oly tömérdek veszteség származik az adózó népre, mely tulhaladja talán azt is, mely a piaczi és regulamentáris árak közti különbségből ered. Megújítá végre Mosony tegnapi indítványát, hogy t. i. a fa megváltásánál ne az 1751-iki regulamentum, hanem a sokkal kedvezőbb 1791. évi 6221. sz. alatti intimátum vétessék szabályul, mely a katonatiszteknek adandó famennyiséget tetemesen leszállítja, úgyhogy e különbség több mint 14 ezer öl fát s 67—68 ezer forintot tesz ki évenként. Ha maga Ő Felsége megegyezett a regulamentáris mennyiségnél kisebb mennyiségben, nincs oka az országnak ama nagyobb mennyiséget akarni megváltani.

Az *elnök* megnyugodott a választmányi szerkezetben, mely az alkudozás útját el nem zárja; a mosonyi indítványra nézve pedig megjegyzé, hogy a resolutio, mely a kevesebb famennyiség mellett felhozatik, oly fegyver, melyet más esetben másképp lehetne használni s hogy a megváltási somma kiszámítására nincs más biztos alap, mint az 1751-diki regulamentum.

Feleltetett azonban e másodikra nézve, hogy oly resolutiot, mely a regulamentum által behozott állapotot nehezíti, az ország nem tartozik elfogadni.

A többség pártolá ugyan a csongrádi szerkezetet, de voltak, kik ellene nyilatkoztak. Némelyek ugyanis ezen tárgyat inkább a méltányosság, mint jogszerüség mezejére akarván vinni s félvén, hogyha a RR. a jogszerűség és törvényesség mélyebb fejtegetésébe ereszkednek, a baj orvoslása későre halad: minél előbb alkudni kivántak, s az országos választmány szerkezetét pártolák. Mások semminemű katonai ellátást törvényes teherül elvállalni nem akartak, hanem a fennálló terhet, mint törvénytelent, egyenesen megszüntetni s csak azért voltak hajlandók a kormánynyali értekezésre, mert a tárgynak erkölcsi oldala is van, mely az adózó népre még fontosabb.

E véleménynyilatkozásra *Csongrád követe* felelé, hogy ha valamely, bár nem törvényes teher tettleg sújtja a nemzetet, csak kell valamely lépést tenni az attóli menekülésre. Reméli azonban, hogy a kormány követelései nem lesznek túlságosak s nem fogja a nemzetet azon szomorú kénytelenségbe tenni, hogy a termesztményeknek nem kiszabott, hanem piaczi árát számítsa be az adóba, mit megtennie hatalmában van.

Az élelmezés mostani módjának megszüntetése a kormánynak nem kevésbbé fekszik érdekében, mint a nemzetnek, mert a kezelők visszaélései nagyon sokat tesznek az adózó nép elszegényítésére, és fizetni nem tudása főleg ez okból is származik; hogy pedig az adózó adóját fizetni tudja, a kormánynak érdekében van.

A csongrádi indítvány elfogadtatott, a mosonyi figyelmeztetés pedig tekintetbe fog vétetni, ha majd a fa megváltásáról lesz szó.

A választmányi jelentés hátralevő része minden megjegyzés s változtatás nélkül maradván, az e tárgy feletti tanácskozás mai nap befejeztetett.

(Rendi Napló II. köt. 162—171. l.)

---

121. Kerületi ülés.

1843 deczember 14-én.

Elnökök: Lónyay M. (Bereg megye), Tóth (Vas megye). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Zákó.

Tárgy: A ker. napló s országos választmány miatt kelt két válaszüzenet, és a megyei kicsapongások elleni törvényjavaslat folytatása.

Felolvastatott *Válaszüzenete a mélt. Főrendeknek a tek. KK.-hoz és RR.-hez a ker. napló kinyomtatásának akadályoztatása iránt*, mely a decz. 9-iki országos ülésben felolvastatván az Országgyűlési Iratok közzé 84-ik szám alá igtattatott s így hangzik:

A kerületi napló kinyomtatásának tárgya már a múlt országgyűlésekben bővebb vitatásokra szolgálván alkalmul, ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek az e részben akkor kifejtett nézeteikhez ezúttal is ragaszkodnak, és miután elkerülhetlenül szükséges, hogy a sajtó szabadsága valamely intézkedések által, legyenek azok megelőző vagy bosszuló rendszerűek, szabályoztassék, kijelentik, hogy valamint az 1790/1 : 15. és 67. törvényczikkelyek útmutatása szerint a sajtó tárgyát törvényhozási rendelkezés alá tartozónak ismerik: úgy másrészről addig, míg a törvényhozás nem intézkedik, a köztudomány szerint jelenleg létező rendszert visszaélésnek s annak alkalmazását sérelemnek nem tekinthetik.

A másik ok, melynél fogva a KK. és RR. kivánatához nem járulhatnak, az országos ülések mostani állásában létezik. És a nélkül, hogy a mélt. Főrendek e helyen az országgyűlés elrendezéséhez tartozó jogkérdések fejtegetésébe bocsátkoznának, egyedül azt jegyzik meg, miképp az országos ülések és kerületi ülések közötti különbséget, mely azoknak természetéhez és rendeltetéséhez képpest eddig létezik, továbbá is fenntartani szükséges; mert hasonló hatósággal felruházva mind a kettő egymás mellett czélszerűen meg nem állhat. Ha tehát a kerületi ülésekben, melyek eredetök óta mindinkább kifejlődtek és hatáskörük nevekedett, még az egyes kijelentések is hitelesen följegyeztetnek és ezeknél fogva magát a követ küldői előtt igazolhatja, méltán lehet attól tartani, hogy az országos ülések, melyek élő törvények rendeletén és százados szokáson alapulnak, egy mellé-

kes rendszabás létesítésével törvényes hatóságukból tettleg kivetkőztetnek.

Minthogy pedig az országos ülésekben a napló úgy is megvan, és mind ottan, mind a ker. ülésekben is a tanácskozások teljes nyilvánossággal folytattatnak: ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek oly rendszabás javaslatához, mely által tettlegesen az országgyűlés eddigi elrendezésében lényeges változtatás történnék, nem járulhatván, egész bizodalommal szólítják föl a tek. KK.-at és RR.-et, hogy a kérdésben levő tárgy további szorgalmazásától elállani szíveskedjenek.

Ennek felolvasása után *Zsoldos Ignácz (Veszprém megye követe)* következő értelemben nyilatkozott: Azt mondják a Főrendek, hogy e tárgyban előbbi alkalmakkal kifejtett nézeteiknél megmaradnak; ez a Rendek részére inkább könnyíti, mint nehezíti a dolgot; mert a mélt. Főrendek a többi közt azt is mondják, hogy a kerületi napló fontosságát kétségbe nem veszik, és ha egyszer annak fontosságát elismerik, kinyomatását alapos okoknál fogva nem hátráltathatják. Azt állítani, hogy a sajtót, akár megelőző, akár bosszuló szabályok által, de korlátozni kell, nem nagy liberalismusra mutat; és a ker. napló kinyomatását akkorra kívánni halasztani, mikor a sajtó ügye tárgyalás alá kerül, olyan, mint ha egy ember fát akarna vinni, s azt mondanák neki: ha az egész erdőt el nem viszed, különben fát nem kapsz. Itt nem új jog szerzéséről, nem sajtószabadságról van kérdés, hanem arról, hogy az országgyűlési testület egyik részének van-e joga munkálatait kinyomatni vagy nincs? Egyébiránt az 1790 : 15. és 67. törvényczikk idézését a válaszüzenetben szíves örömmel üdvözli, mert az által a Főrendek elismerik, hogy a sajtó tárgyalása csakugyan országgyűlés elébe tartozik.

Mi pedig azt illeti, hogy a ker. napló kérdése az országgyűlés elrendezéséhez tartozik, és hogy a napló kinyomatása által a ker. üléseknek nagyobb fontosságot tulajdonítni nem akarnak, mert az országos s kerületi ülés hasonló hatósággal egymás mellett meg nem állhat, arra röviden csak azt jegyzi meg, hogy akár tulajdonítnak nagyobb fontosságot a kerületi ülésnek, akár nem, akár ismerik el diplomatiai jelentőséggel bíró állását, akár nem, a kerületi ülés már most is diplomatiai jelentőséggel bir; mert elismert dolog, hogy a kerületi ülés a hozandó törvények alapja s bölcsője. Mondják azt is, hogy a ker. napló kinyomatásában veszedelmet látnak; de midőn ezt mondják, megfelejtkeznek arról, hogy itt a szólók nem magányosan tanács-

koznak, hanem küldőik utasítása szerint; és arról, miként járnak el ez úton megbizatásukban, küldőiknek számadással tartoznak, mi legczélszerűbben csak a ker. napló kinyomatása által történhetik; mert a hirlapok a tanácskozások folyamát részint a pártok érdekében közlik, részint pedig sokat a censura miatt nem közölhetnek.

Mi továbbá azt illeti, hogy a ker. napló kinyomatása által az országgyűlés eddigi folyamán tettlegesen lényeges változás történnék, arra csak azt mondja, hogy ily abnormis állapotban minden jobbra való változás csak kivánatos volna. Ezen állítása azonban a Főrendeknek csak akkor állna, ha a Rendek tettlegesen láttak volna a ker. napló kinyomatásához, azaz ha maguk állítottak volna sajtót; de ezt nem tették, hanem annak nyomatását felirás útján akarták eszközölni. A tettlegességre még azt sem árt megemlíteni, hogy a kerületi ülések munkálatait még eddig az országos irományok közzé sem sürgették fölvétetni. Szóló azt kívánná a Főrendekhez küldendő üzenetben megemlíttetni, hogy a Főrendek válaszüzenetökből két dolgot felejtettek ki: 1. azt, hogy ker. ülésben küldőik utasítása szerint munkálkodnak a követek; 2. hogy a ker. ülés visz ugyan naplót s a szólók beszédei följegyeztetnek, e Tábla megbizottai által censuráltatnak, de ebből a ker. napló kinyomatásának szükségtelenségét alaposan nem következtethetni. Vessünk számot magunkkal — így végzé szóló beszédét — ha akarjuk-e igazán a ker. napló kinyomatását, vagy nem; és ha akarjuk, akkor lássunk férfiasan a dologhoz.

Bezerédj (Tolna megye követe) szerint, mikor a ker. napló kinyomatását akarják, akkor nem akarnak a sajtószabadságról értekezni, hanem minél hamarabb csak eredményt, sikert akarnak. Sem a ker. napló szükségességének mutogatásába, sem a Főrendek válaszüzenetének czáfolgatásába nem akar ereszkedni, mert a mult országgyűlésen mindkettő iránt kifejtették a Rendek nézeteiket. A mit hát Veszprém megye követe csak megérintett, ő azt indítványozza, t. i. a kerületi ülések munkálatai vétessenek föl az országos irományok közzé; ekkor lesz eredmény, lesz siker, még pedig minél hamarabb. Már több választmány munkálata bement az országos irományok közzé; így a ker. ülésé is, mely amannál sokkal fontosabb, bemehet.

Palóczy (Borsod megye követe) nem tudja, miért félnek annyira a sajtótól s világosságtól, holott a kormánynak s trónnak nagyobb támasza nincs, mint a sajtóvilágosság. Jefferson jól mondta, hogy adják neki a legrosszabb alkotmányt, legrosszabb törvényeket sajtószabadsággal; és adják neki a legjobb alkotmányt s legjobb törvényeket sajtószabadság nélkül, — az elsőt fogja választani. Azt

mondják a Főrendek: nincs a ker. naplóra szükség. Mienk a napló — úgymond szóló — mi azt mondjuk, szükségünk van rá. Azt, hogy itt vettetnek meg a végzések alapjai, nem csak a küldőknek, hanem sokszor a Főrendeknek is jó volna, ha megolvashatnák. Az igen jó, igen szükséges, ha a törvényeket jól megrázzák; és olyan intézet igen szükséges, mely a törvényhozót az elhirtelenkedés ellen biztosítja, mert ha valamit elhirtelenkedett volna, azt minden következetlenség nélkül ismét jóvá teheti. Ily intézet a kerületi ülés. Az ily intézet szükségét bizonyítja Anglia példája is, hol semmi törvény nem lesz addig törvény, míg három különböző időben jól meg nem rostáltatik.

Mi Bezerédj, Tolna megye követének indítványát illeti, hogy t. i. a ker. ülések munkálatai az országos irományok közzé vétessenek föl, azt azon tekintetből nem pártolja, mivel így az országos irományok rémítő vastagságra dagadnának, és a követnek, ha vitetni akarná, szekereket kellene csak a végett kibérleni; e mellett vastagsága miatt nem is sok embernek volna kedve olvasni. Nézete hát abban összpontosul, hogy a kerületi napló kinyomatását tovább is szorgalmazni kell, és ha a szorgalmazásnak kivánt sikere nem lenne azért, hogy itt az országban el vannak kinyomatásától tiltva: van más mód is, mely által ki lehet nyomatni. Volt példa rá, hogy egy magyar könyvet Bukarestben nyomtak ki, miért ne lehetne a ker. naplót is külföldön nyomatni?

Zsedényi (Szepes megye követe) pedig így nyilatkozott: Azt látja, hogy a Főrendek azon elvekhez és azon módhoz ragaszkodnak, melyen mult országgyűlésen is a KK. és RR. kívánatai elmellőztettek, t. i. a ker. napló kinyomatását a sajtószabadságnak egész kiterjedésbeni elrendezésére akarják halasztani. Szóló át nem láthatja, miképp lehetne a kerületi naplónak közrebocsátását a sajtó szabadságának kicsapongása elleni törvények alkotásától felfüggeszteni; mert 1. ennek kinyomtatása a sajtótörvényekkel semmi összeköttetésben sincs, miután ez által nem egyes író, vagy akármely más egyén hozza gondolatait és terveit a közönség elébe, hanem egyedül az országgyűlési tanácskozások folyama jön köztudomásra, azaz oly előadások, melyeket a követek vagy utasítás folytán, vagy saját belátásuk szerint teljes nyilvánossággal és a KK. és RR. bírálata alatt előterjesztenek; tehát oly férfiak, kik felől, mint a közbizalom kijelöltjeiről, föltenni sem lehet, hogy a szólás szabadságával a köztársaság kárára visszaélnének, és így beszédök kinyomatása a közvéleményre károsan fogna hatni; de egyszersmind oly férfiak előtt is beszélnek, kik, ha egy követ szólásszabadságával visszaélni akarna is, ezt nem tűrnék, és

így már ezen körülmény biztosítja a polgári társaságot a kinyomatásnak mindennemű rossz következéseitől. 2. Olynemű hitelesítés, mely az országos ülések naplójára nézve létez, a kerületi naplónak szerkesztésére is rendeltetvén, a megelőző vizsgálatnak elemei mint a többi nyomtatványoknál, úgy erre nézve is léteznek, csak azon különbséggel, hogy itt a Karoknak és Rendeknek nem az a szándoka, miszerint a szerkezetbe fölveendő tárgyak megválasztása által az alakuló közvéleményt egy bizonyos czél szerint irányozni, vagy más egyes ellenkező véleményeket kirekeszteni akarnának, hanem egyedül a szerkezetnek a vitatásokkali hív megegyeztetése által a tanácskozások valódi folyamát kivánják megismertetni, hogy küldőink, kik gyakorolják tulajdonképp a törvényhozás jogát, a törvények első inditványozása és megvitatása által fölvilágosíttatván, czélszerű és alapos utasításokat adhassanak. 3. A ker. napló nem röpirat, nem hirlap, melyet sok ember olvas, és mely által a massákat agitalni, vagy az indulatok gerjedelmit használni lehetne, hanem egy valóságos könyv, melyet nemzetünknek egészséges és erőteljes intelligentiái, azok, kik a törvényeknek históriáját tanulják, fogják olvasni, hogy a kerületi tanácskozások részleteivel kellőleg megismerkedhessenek, mi annyival szükségesebb, minthogy *a keletkező törvényeknek magvai a kerületi tanácskozásokban rejlenek, s okai és vezérelvei itt fejtetnek ki.*

Midőn pedig a Főrendek attól tartanak, hogy országos üléseink fontossága s diplomatiai tekintete a ker. naplónak nyomatása által csökkenni fog, aggodalmuk későn támad, mert a ker. ülések a nélkül is már jelenleg is sokkal fontosabbak, mint az országos ülések, melyekben számtalanszor a kerületi végzések csak «maradjon» által fogadtatnak el; diplomatikai tekintetök pedig mindaddig fönn fog maradni, míg csak az országos ülésben hozott végzés kötelező erővel bír. Ennek a kerületi naplónak nyomatása nem árthat, mert kerületi tanácskozásainkat csak rövidebbekké és tanulságosabbakká tenné, miután kiki jobban megfontolná azon tárgyat, melyhez szól, és miképp szól.

Ezeket tehát a Főrendeknek visszaizenni kivánván, még egy körülményre figyelmezteti szóló a Karokat és Rendeket, mely a mult országgyűlésen létező viszonyokat a mostaniakkal összevetve, amazokat lényegesen megváltoztatá. A sajtónak t. i. azóta tágasabb, eddigelé járatlan tér nyittatott, melyen a napirenden levő kérdéseket megvitatván, már most az országgyűlési tanácskozások is a nagyobb közönség tudomására jutnak, különösen a Karok és Rendek, mint szinte a Fő-Rendek országos üléseinek naplói is posta utján szétküldetnek. Igaz, hogy ezeknek, a hatóságokon kívül, csak 25 vidéki előfizetőjök van,

és ezek között is csak tizen járatják a Karok és Rendek naplóját, holott a Főrendek naplóját mind a 25 előfizető tartja, mert abban a tárgyakat önállólag s némi tisztaságban találják fel, mit a Karok és Rendek naplójáról mondani nem lehet; mert a tárgyak első és lényeges megvitatása kerületi ülésekben történik, és így a törvények első megvitatása iránt tiszta ideát a Rendek naplójából magoknak nem meríthetnek. És hogyha a mélt. Főrendek a saját naplójukban előforduló beszédeknek, melyek akár éles kifejezéseik és csipős előadásuk, akár ingerlő tartalmukra nézve a követ-kar akármelyik tagjának beszédével megmérkőzhetnek, káros hatásától nem tartottak: úgy ezen félelem a kerületi beszédek kinyomatását sem gátolhatja. Hozzájárul még az is, hogy a hirlapok már most a kerületi tanácskozásokat is közhirré teszik, de egyedül a szerkesztőknek, illetőleg a censoroknak tetsző kivonatban; azaz a censor a kivonatnak azon részét, melyet köztudomásra alkalmasnak nem tart, kitörölheti, de a vitáknak azon tartalmát, mely a szerkesztő által a kivonatból kihagyatott, a hirlapba nem iktathatja, és így, miután szabad institutioinkhoz, és hazánkban létező különféle politikai pártokhoz képest a hirlapoknak mindenike pártjának színét viseli, országgyűlési tudósításaiban is pártjának nézeteit és alapokait különösen kiemelni szokta; miután továbbá a Pesti Hirlapnak legtöbb olvasói vannak, kikben többnyire küldőinket is tiszteljük, az ezen hirlapban kiemelt nézetek küldőinknek gondolkozásmódjára, nézeteikre és általuk adandó utasításokra is okvetlen nagyobb erővel hatnak.

Hogyha a Főrendek ezen czélt akarják elérni, akkor bátran gátolhatják a kerületi naplónak kinyomatását, de ha a mérsékelt véleményű, vagy fontolva haladó pártnak érdekében az előleges elmélkedéseknek az elvek fölött, melyeknek befolyása alatt a napirenden levő kérdéseket elhatározni kivánják, hathatós irányt adni akarnak, ezen czélt a kerületi napló által sokkal biztosabban érhetik el, mint a fennálló hirlapok által, melyek általában a vitáknak azon részét, mely az utasításadásra leginkább hathatna, vagy a megelőző vizsgálat miatt nem adhatják, vagy tudósításaikból szánt-szándékosan kihagyják, vagy hatását át nem látva fölöslegesnek tartják. E tekintetben azonban ugyanazon Pesti Hirlap, mely a Főrendek többségének nézeteit egyáltalában nem pártolja, és melytől több kérdéseknél még a részrehajlatlanság érdemét is meg nem tagadhatni, a fontolva haladó pártnak világos rövidségével legügyesebben működik, mert szerkesztője s levelezői a megyei elementumokat voltaképp ismerik, küldőinknek gondolkodásmódját, geniusát, szokásait kellőleg méltá-

nyolva, nemcsak a kiemelendő vitákat, de még azon szavakat is meg tudják válogatni, melyektől a czélba vett hatást várják.

Ezen hatásnak antidotumát, ellensúlyát a fennálló viszonyok között jelenleg egyedül a kerületi naplóban találhatják föl a Főrendek, mely által a napirenden levő kérdések kellőleg felvilágosíttatván, a kitisztult közvélemény a higgadtság azon pontjára fog érni, hol a törvényhozási kérdések lényege fölött bizvást határozhat, és egy vágással sok hibás nézetek eligazíttatnak. S minthogy szóló a nemzetnek egészségét oly lábon gondolja lenni, hogy megbirja ezen experimentumot, úgy van meggyőződve, hogy a kerületi naplónak kinyomatását Ő Felségének fölterjesztendő fölirás utján továbbá is szorgalmaznia kell, a Főrendeket pedig felszólítani, hogy a Rendek kivánságához járuljanak. *(Helyes! éljen! Beöthy Ödön pedig szomszédaihoz hallhatólag így szólott: No ma megérdemli Szepes követe a gázsit.)*

Az ezen tárgyban felszólalt többi szónokok is ezen nézetek szerint szerkesztendő izenetre szavaztak. Azonban

Ghyczy (Komárom megye követe) utasításánál fogva még azt is kivánta, hogy a kerületi napló kinyomatását a sajtó körüli törvénytelen gyakorlat akadályozván, ez akadály megszüntettessék, — noha nem ezen tárgygyal összekötve, — sajtó törvények kidolgozására egy kerületi választmány küldessék ki. *(Nem jó lesz! nem kell!)*

Sebestyén G. (Veszprém megye követe): Éppen nem pártolja a kerületi választmány kiküldését, mert majd a Főrendek, ha mi ezt tesszük, a kerületi napló ügyét oda relegálják. Pártolja Szepest.

Radvánszky (Zólyom megye követe): Szintén.

Somssich (Somogy megye követe): Azt kivánja, hogy addig is, míg a kerületi napló tárgyában czélt lehetne érni, tenni kell valamit, hogy a küldők a kerületi naplóhoz hozzá jussanak, nevezetesen közirat útján le kellene iratni. *(Nagy zugás a fiatalság részéről)* Már engedjenek meg tisztelt irnok urak! nem tehetek róla, de küldőim ezt kivánják; azért időt és helyet kell leiratására rendelni. *(Zugás.)*

Kállay (Csanád megye követe) és *Bárczay (Abauj megye követe)* ez indítványt pártolják.

Ragályi (Gömör megye követe): Kijelenti, hogy a czélt dictatura utján elérni nem lehet, miután a kerületi naplóvivők sokszor 2—3 hét múlva készitik el s ezért igen bajos megkapni és leiratni.

Mely vádra az éppen mai napon a kerületi napló vezetője

Zákó István (Bács megye követe) nem késett kijelenteni, hogy ők, a naplóvivők, ugyan pontosan szerkesztik a naplót, de midőn egy héten néha 24 ívből is áll az, míg azt elkészitik, arra is idő kell,

de azért mindig annak idejében készen vannak vele; hanem midőn a 24 ívet összevarrva, valamelyik megye követe iratni elviteti, sokszor 5, mond öt hétig is nála hever, és a ki azt utóbb kéreti, csak huzamosb idő után juthat hozzá, vagy plane hozzá sem juthat. A napló megkésésének okát tehát ebben kell keresni.

De felszólalt most *Beöthy (Bihar megye követe)*, ki a kerületi napló leiratása iránti indítványt mindig ellenezte, mondván: feltünő előtte különösen, hogy valahányszor a kerületi napló ügye előfordul, mind annyiszor visszamennek a Rendek azonnal e dologra; még három hetes nem volt az országgyülés, még sem kivánták a kerületi naplót leiratni. A kerületi naplónak a jövő korra nézve lesz haszna, hogy akkor, kinek szüksége lesz reá, búvárkodjék belőle; a jelenkor szükségeit úgyis kielégitik a hirlapok. Szóló a kisebb köziratoknak sem barátja, annál inkább kerülni óhajt minden oly alkalmat, mely a neveletlenségnek gyakorlására még több módot szolgáltatna. Éppen azért a Rendek részéről ezen nyilvánított kivánságot valóságos következetlenségnek látja, mert hiszen akkor már, midőn ő három hóval ezelőtt a napló leiratása helyett annak sajtón való nyomtatását indítványozta, a KK. és RR. is a köziratot az ifjuság irányában idő és erkölcsvesztegető alkalomnak ismerték el. De különben is már nyolczadik hónapja, mióta az országgyülés tart, s azóta a kerületi napló tömérdekre szaporodott, azt mondják 400 ívre, melyet már most leirni lehetetlen; úgyhogy éppen ezen nagy tömegénél fogva Tolna (Bezerédj) indítványa szerint az országos ülésben sem lehetne leirni, mert ennek csupán felolvasására legalább is három hónap kivántatik. Ő egyébiránt őszinte köszönetet szavaz a naplóvivő uraknak ezen önkéntesen vállalt nagyszerű munkájokért, s nyiltan kijelenti, hogy a késés okát még abban is találja, hogy ők a gyorsirás mesterségét nem tanulván, nem gyorsirási jegyekkel jegyezték azt, mit jegyeztek; combinálniok is kellett mit kipkedve-kapkodva, sietve jegyeztek; ez pedig nem kevés időbe kerül. *(Éljenzés az ifjuság részéről, helyes, helyes a követek részéről.)*

Az e tárgyban tartott vitatkozásnak végeredménye az lőn, s az elnökség által határozatképpen ki is mondatott, hogy a tolnai indítvány a kerületi naplónak országgyülési irományok közzé bevétele, továbbá a somogyi azon indítvány, hogy a kerületi napló közirat útján irattassék — mellőztetnek; ellenben a kerületi napló tárgyábani ízenetnek a Veszprém és Szepes megyék követeinek előadásai szerinti szerkesztése, általános helybenhagyást nyervén, elfogadtatott; s az *elnök* kimondá: tehát üzenet készittetik Veszprém és Szepes értelmében.

Ezután a Főrendek második válaszüzenete a nagyobb érdekü

tárgyak kidolgozására küldendő orsz. választmányok iránt felolvastatván tudomásul vétetett.

Majd az *elnök* jelentést tőn, miszerint neki a országgyüléshez benyujtandó három rendkívüli kérelmet adtak át, úgymint: 1. Sohár Ferencz Vas megyei nemes folyamodását a megyei bíróság eljárása ellen 2. a szepességi 16 város folyamodását beczikkelyeztetés végett; 3. egy társaság folyamodását a Luiza-út megváltása iránt.

Az első a verificationalis; 2-ik a városok elrendezésével megbízott; 3-ik a kereskedési dolgokban munkálkodó választmány elébe utasíttatott véleményadás végett.

Ezek után visszatértek a napirendre, t. i. *a megyei kihágások érdemében kiküldött ker. választmány jelentésének 5. §-ára,* ott fogván fel a tanácskozás fonalát, hol az az előbbi ülésben megszakadt. A vélemények a becsületbeli tisztviselőkre nézve többfelé oszoltak.

Zsoldos (Veszprém megye): Előadá, miszerint a választmány több tagja megakarta szüntetni a becsületbeli tisztviselőket, de aztán azon oknál fogva meghagyta, mivel látta 1. hogy a főispánt e jogtól nem foszthatni meg, 2. sok vármegye nem lehet becsületbeli tisztviselő nélkül, 3. mivel az ifjaknak ez gyakorlatul szolgálván, reájok nagy iskola s kipróbáltatik képességük, ügyességük s a rendes hivatalok is közülök olyanokra fognak bizatni, kik magukat kitüntették, s kik nem leköteleztettjei a főispánoknak, hanem függetlenségük érzetében teljes öntudattal azokéval néha ellenkező elvet pártolni merészelnek.

Palóczy: A becsületbeli tisztviselők kinevezése körül úgy akart határt vetni a főispáni önkénynek, hogy a főispán csak azokat, és másokat nem, nevezhesse ki becsületbeli tisztviselőknek, kiket a megye ajánl.

Ezen indítványt többen pártolták, de különböző módosítással.

Beöthy szerint csak jegyzők és ügyészek legyenek becsületbeliek, más tisztviselők pedig ne; mert ha oly nagy vármegye, mint Bihar, el lehet becsületbeli szolgabiró nélkül, bizonyosan a kisebbek is el lehetnek, a nélkül, hogy e miatt valamiben rövidséget szenvednének.

Három más megyei követ szinte nem akar becsületbeli szolgabirót, de esküdteket akar, mivel *Bónis (Szabolcs megye)* szerint a szolgabiró néha, ha közgyülésre megy, négy hétig is kénytelen távol lenni járásától, és ily esetben, ha valami baj adja elő magát, jó, ha van kit oda küldeni. *Kerkápolyi* szerint Zalában sokszor négy-öt felé is van sedria, és így nagy szükség van elegendő esküdtre. *Török*

(Arad megye követe) szerint csak azért is szükség van becsületbeli esküdtre, mivel némely megye oly nagy szükében van az esküdteknek, hogy könnyebb alispánt repositióra kapni, mint egy esküdtet exhibitiora.

Ráday (Pest megye követe): A becsületbeli tisztviselőséget, de csak a jegyzőkre és ügyészekre nézve, azért pártolja, mivel az ifjaknak jó iskola; de így is csak azon kikötés mellett, hogy a kiket tisztújításkor a conferentia meghagy, azokat a főispán is tartozzék meghagyni; mivel különben megtörténhetnék, hogy a mely becsületes tisztviselő a főispánnak nem igen bókol, azt e miatt kihagyhatná.

Zákó (Bács megye): Nem akarja fejtegetni a főispánok eredetét, hanem annyi bizonyos, hogy a főispánság szép banderialis alakjából nagyon alászállott. A főispáni hivatal ma már a kormány eszközévé fajult, ennélfogva a hivatalnokok kinevezését tárgyazó — csak a kormány önkényétől teremtett — jogát, hatalmát törvényesíteni nem akarja. Minthogy eddig a megyéknél csak választott birák voltak, a birák kinevezését ezután sem akarná a főispánok önkényére bízni, és azért kimondatni szeretné, hogy ha már csakugyan lesznek becsületbeli tisztviselők, azok is választás alá essenek, és ha megválasztattak, csak úgy biráskodhassanak. Van még egy más rossz oldala is a becsületbeli tisztviselőknek. Minél kevesebb fizetése van egy statusban a tisztviselőknek, az annál inkább közelít az oligarchiához, hol csak a gazdag viseli a hivatalokat; hát még a mely tisztviselőnek semmi fizetése nincs, mit tesz az? könnyen gondolhatni. Bács el volt öntve becsületbeli tisztviselőkkel és az előfogatokra csak egy esztendőben 24,000 p. frt ment fel.

Vukovics (Temes megye követe) szerint robot, tiszteletbeli esküdt, mind a kettő ingyen munka, azért kevés köszönet van benne.

Bezerédj (Tolna megye követe): A §. ezen végsorait: «minden ellenkező törvény és gyakorlat megszüntetik» ezen munkálat legvégére kívánná tétetni, mivel azt különben majd csak a jelen §-ra értik, az egész munkálatra pedig nem. *(Helyeslés).*

Ezen és még némi vitatkozás után az *elnökség* következő két kérdést tevé föl szavazás alá, ú. m. 1. Legyen-e becsületbeli esküdt vagy ne? 2. Választassanak-e, vagy a főispán nevezze ki?

Az első kérdést illetőleg a becsületbeli esküdtek fentartása elfogadtatott. A második kérdésre nézve a többség a választást fogadta el.

Ezzel a tanácskozás másnapra halasztatott. Előbb azonban *Pázmándy (Komárom megye követe)* egy szerkezetet ajánlott, mely szerint a borsodi indítvány értelmében tiszteletbeli jegyzőket s

ügyészeket csak a megyei rendek ajánlására, az esküdteket pedig szintén, de csak a mennyiben szükséges, nevezhesenek ki a főispánok; s ez elfogadtatott.

122. Kerületi ülés.

1843 deczember 15-én.

Elnökök: Tóth (Vas), Lónyay (Bereg). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Zákó.

Tárgy: A megyei kihágások elleni törvényjavaslat.

Folytattatván a 5. §. feletti tanácskozás, az *elnök* az eddigi vitatkozás eredményét következőkben terjeszté elő: Három indítványt fogadott el tegnap a Rendek többsége, 1. Borsod megye követének abbeli indítványát, miszerint a becsületbeli aljegyzőket és tiszti alügyészeket a főispán csak a megye ajánlására nevezze ki; 2. Pest megyéét, miszerint ha tisztújításkor a conferentia a fölebb említett becsületbeli tisztviselők közül valakit meghagy, a főispán is tartozzék meghagyni. 3. Tolna megyéét, miszerint az 5. §. végén levő ezen szavak: «Minden ellenkező törvény és gyakorlat megszüntetik» e jelen munkálat végére tétessenek.

A szerkezet ezen kitétele: «a levéltárnokok, orvosok stb. hivatalaikat csupán itélet által veszthetik el», oda módosíttatott, hogy ha az említett egyének okot adnak rá, hivatalaikból rövid summás úton mozdíttassanak el. Ezzel az 5. §. feletti tanácskozás befejeztetett.

Ezután felolvastatott a 6. §. miszerint: «A főispán azon joga, hogy táblabirákat szabadon nevez, tovább is fenmarad. E mellett azokat, kiket a tisztujítás előtt a (13., 14. §§. értelmében tartandó) tanácskozmány (conferentia) kitűz, táblabiráknak tartozik kinevezni. Arra, hogy valaki táblabirónak főispánilag kineveztessék, vagy a tanácskozmány által kitűzessék, a polgári állapotra való minden tekintet nélkül, kit-kit csupán érdeme érdemesít.» E §. felett hosszú, zavaros vita keletkezett, részint mivel — talán hogy a §.-ok száma annál kevesebb legyen — egy §-ba több elv szoríttatik, részint, mivel oly dolog is pendíttetik meg, mely nem annyira a megyei kicsapongások korlátozására, mint a megyék rendezésének érdemleges tárgyalására tartozik, és ennélfogva minthogy az egy §-ba szorított több elv közül egyik szóló egyiket, másik másikat tartja fontosabbnak s egyik egyikhez, másik másikhoz szól, úgy a tanácskozásban,

mint a közlésben igen bajos a kellő egységet, a világosságot megtartani.

Tallián (Somogy megye követe): Küldői az egész §.-t kihagyatni kivánják, mivel nem tartják helyesnek, hogy a főispán nevezzen ki táblabirókat.

Ez értelemben többen nyilatkoztak.

Beöthy szerint a szerkezet úgy nem maradhat, mint áll, ha csak egy világos törvényt (1613 : 24), mely szerint a megyék szabadon nevezhetik ki a táblabirákat, fel nem akarnak forgatni. Nem bánja hát, ha a főispánoknál meghagyatik is a kinevezési jog, de azt az 1613 : 24. t.-cz. értelmében a megyéknek is biztosítni kivánja.

Pázmándy követi utasítása szerint azok lehessenek táblabirák, kiket a közgyűlés ajánl s a főispán választ, vagy a főispán ajánl s a közgyűlés választ.

Zsedényi: A §. végét, miszerint a táblabiróságnál polgári rangra ne legyen tekintet, kihagyatni kivánja.

Ez értelemben még Máramaros, Heves, Esztergom, Pozsony, Ugocsa nyilatkoztak.

Zsoldos (Veszprém megye követe) szerint pedig az, ki a kor kivánatát érti, a §. végét nem kivánja kihagyatni, mert azon elv még sehol sincs kimondva, hogy táblabiróságra minden polgári állapotra való tekintet nélkül kit-kit érdeme érdemesit. Ezen sorokat a 7. §. elejére kivánná tétetni, mivel igy nyiltabban lenne kimondva.

Erős (Szabolcs megye követe), Kállay (Csanád megye követe) pedig odanyilatkoztak, hogy ily nagy elvet nemcsak amúgy suttyomban kell becsempészni, hanem egy törvényczikkben világosan kimondani.

Török (Arad megye követe), ki az e tárgyban munkálkodott választmány elnöke volt, úgy törekvék a szerkezetet védelmezni, hogy miután a kinevezés az 1613 : 24. t. cz. értelmében a megyéket illeti, más részről pedig hosszas gyakorlatnál fogva a főispánok is birtokába jutottak, s minthogy attól őket nem foszthatni meg : a választmány úgy akará a dolgot közleni, hogy a főispán mindazokat tartozzék táblabiráknak kinevezni, kiket tisztújitás előtt a conferentia ajánl.

Vukovics (Temes megye követe): Tiszteli ugyan a ker. választmány eljárását, de azt még sem várta volna, hogy a választmány megfeledkezzék azon jogról, melylyel a vármegyék törvény szerint bírnak. Azért kivánja, hogy a táblabirákat vagy a megyék nevezzék, vagy pedig maradjon ki e §. Az nem nagy biztositék, hogy a confe-

rentia ajánl táblabirákat, mert az maga is táblabirákból állván, a főispán is nevezhetvén ki táblabirákat, könnyen tud magának többséget csinálni.

Perczel (Tolna megye követe) szerint, midőn ily fontos dolog van szőnyegen, nyomatékosabban kellene hozzászólani. Abban meg nem nyugodhatik, hogy az mondatik jognak ezen szakaszban, mi nem egyéb visszaélésnél; mert az 1613: 24. t.-cz. világosan mondja, hogy «assesores per comitatum eligantur», de ezt a főispánok egészen magokhoz ragadták. Azon kell hát lenni, hogy a mi régi törvényeknél fogva a megyéé volt, azt ismét visszakapja, hogy az 1613: 24. t.-cz. ismét életbe léptessék, és a táblabirákat, a mennyiben biráskodnak, a megyék válaszszák.

Beöthy szerint e tárgy szinte nagyobb figyelmet érdemel, mert ez a helyhatósági rendszer és kormány közti vetélkedés. A táblabiró-választási jogot világos törvény adta át a hatóságoknak; de ezt azok elhanyagolván, a főispánok magukhoz ragadták ugyan, de mégis mindig a RR. elébe terjesztették. A főispáni táblabiró-kinevezés súlyát, kivált a commassationalis perben, érzették, azért a halasztáshoz folyamodtak. A főispán kinevezési jogát továbbra is megakarja tartani, bár szükségesnek nem látja, mert ha nekem — ugymond — jogom van a választáshoz, minek keressek tubust, mely azt kimondja, mikor magam is ki tudom mondani. Azért a világos törvényt megakarja tartatni, de más részről a dolgot erőltetni nem akarván, véleménye abban összpontosul, hogy a főispán is nevezhessen táblabirákat, csakhogy ezek ne biráskodhassanak, de a vármegye is mind választhasson, mind nevezhessen, még pedig minden polgári állapotra való tekintet nélkül; mert miért rekesztene ki valakit ezen szép jogból azért, mert bölcsőjét kutyabőr nem lengi körül s egy származási fa nem rázza felette száraz galyait; mert azt csak nehezen fogja valaki állíthatni, hogy a nemességgel mindig karöltve jár az ész. Ő nem bánja, ha egy kőmüves fiát herczegi köpönyeg lengi is körül, bár némelyek néhány éjszaka nem tudnak miatta aludni; ő örül, szerencsét kiván az ilyennek, de azt megkivánja, hogy jó hazafi maradjon. Véleménye röviden az, hogy a táblabirák származásra való tekintet nélkül neveztessenek ki mind a megye, mind a főispán által. Egyébiránt ha az általa világosan kimondani szándéklott elvet, úgy a mint ő akarná, keresztül vinni nem lehet, ám próbáljuk meg, azt Döbler-módon excamotirozni.

Huszár (Nógrád megye követe) *Bachó (Trencsén megye követe)*: A szerkezetet pártolják.

Klauzál nem barátja a czímeknek. Talán még keletről hozott boldogtalan természete a magyarnak, hogy közüle sokan mindig nagyobbaknak akarnak látszani, mint a mennyik; és ebben kell — úgymond — keresni okát azon állapotnak, melyben a kormány ellenében vagyunk. Mig más nemzetek dicső alkotmányt vívtak ki magoknak, addig a magyar nem annyira alkotmányáért, mint annak romjaiért küzdött. A mi itt főispáni jognak mondatik, az nem jog, de nem is gyakorlat, hanem visszaélés, bitorlás; ez veszélyezteti a birói független állást, mert azt ugyan nem állítja, hogy minden főispántól kinevezett táblabiró lekötelezettnek érzi magát a főispán iránt, hanem példák bizonyitják, hogy sokan igen is függenek a főispántól.

Azért ezen §. úgy, a mint van, nem maradhat, mert most is tudjuk, mily harczban állnak a megyék a táblabiró kinevezése miatt a cancellariával; és ha ez itt a főispáni jogok közé számittatik, akkor azon megyék is megfosztatnak kinevezési joguktól, melyek azt eddigelé megtudták ótalmazni a főispánok ellen; mert ha a munkálatból törvény nem lesz is, jó alkalommal mindig arra provocalhatnának, hogy a Rendek ekkor és ekkor ismerék el a főispán azon jogát, hogy táblabirákat szabadon választ. Továbbá előadá szóló, hogy ezen kinevezési jogban legrosszabb az, miszerint a főispánok beiktatásukkor egy ezred táblabirót is neveznek ki, kiket azután előforduló alkalommal korteseknek használnak. Mi ezen §-ban jognak mondatik, azt nézete szerint joggyakorlatnak se kellene mondani; ennélfogva a szerkezet határozottan aként volna módosítandó, hogy a főispán e tekintetbeli jogáról említés ne tétessék; majd ha látják a Rendek, mit mond reá a kormány, akkor ők is szólhatnak hozzá. Ne proponáljunk magunk oly törvényt, mely a nemzet jogainak lerombolására vezetne, hanem mondjuk ki határozottan, hogy a táblabirák minden polgári állásra való tekintés és minden főispáni kinevezés nélkül egyedül a megye rendei által választassanak.

Kerkápolyi (Zala megye követe). Csongrádot pártolja.

Tóth elnök kijelenti, hogy a vélemények három felé ágaznak; ugymint egy rész kihagyatni, másik meghagyni kivánja e §-t, harmadik pedig módosítani. Ezután felszólítja a Rendeket, hogy ha megegyeznek benne, szavazás alá bocsátja a dolgot. Mire Beöthy inditványára a kérdés igy tétetett: Szerkezet-e vagy módósítás? Módosítás mellett szavaztak: Pozsony, Nyitra, Zala, Komárom, Bars, Somogy, Hont, Zólyom, Pest, Tolna, Bács, Turócz, Szerém, Ugocsa, Ung, Szabolcs, Gömör, Borsod, Heves, Bereg, Torna, Mármaros,

Bihar, Békés, Csongrád, Csanád, Arad, Temes, Torontál, Krassó. A szerkezet mellett szavaztak: Sopron, Trencsén, Vas, Nógrád, Liptó, Győr, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Pozsega, Verőcze, Zemplén, Sáros, Szepes. És így 30 szó 17 ellen elfogadá a módosítást. — Abauj, Szatmár nem szavaztak.

Ezután *Klauzál* két kérdést tőn fel: t. i. 1. nevezhet-e a főispán táblabirákat vagy nem? 2. polgári állás különbség nélkül, vagy nem? helyes? nem? Vagy ha ez nem tetszik, legyen ez: a Rendek által választassanak-e vagy nem?

Lónyay elnök szerint azzal kell először tisztába jönni, hogy lehet-e oly táblabiró, ki nem biráskodik?

Zsedényi úgy javasolja, hogy azon táblabirót, ki biráskodik a Rendek választják, azt pedig, ki nem biráskodik, a főispán nevezze ki.

Hosszas, zavaros vita után *Palóczy* így szól: Ha a Rendek szavazni akarnak, e §-t össze kell fogni a 7. §-al, mivel ott mondatik, hogy a fizetéses és napidíjas táblabirákat a megye választja. A főispán által kinevezendő tiszteletbeli táblabirákkal nem sokat törődik, mert ezek úgy is csak olyanok, mint a czimzetes püspökök; czimjök van, de megyéjök nincs. Ám legyenek tehát a táblabirák is négyfélék, mint a tanácsosok, kik közül az első osztály olyan, mely jó tanácsot adni képes, s kérnek is tőle; a 2-ik adhatna tanácsot, de nem kérnek tőle, a 3-ik, kérnek tanácsot tőle, de nem adhat, a 4-ik, sem nem kérnek tőle, sem nem adhat. Ha megtörtük a diót s kivettük belét, adjuk oda héját. *(Gúnyos kiáltások: Simi! Simi! Horváth Simi!)*

Ezután szavazás alá azon *Klauzál-féle* kérdés tüzetett ki: nevezhet-e a főispán táblabirákat vagy nem? — A mellett, hogy nevezhet, szavaztak: Sáros, Zemplén, Szepes, Gömör, Borsod, Heves, Bereg, Torna, Krassó, Pozsony, Nyitra, Sopron, Trencsén, Vas, Nógrád, Liptó, Bars, Somogy, Győr, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Túrócz, Pozsega, Verőcze, Szerém. Ellene szavaztak: Ung, Szabolcs, Ugocsa, Bihar, Mármaros, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Temes, Torontál, Zala, Komárom, Hont, Zólyom, Pest, Tolna. — Abauj, Szatmár nem szavazott. Így 30 szóval 17 ellen végzés lőn, hogy a főispán nevezhet táblabirákat.

Egy megyei követ, nem akarván puszta formalitasnak feláldozni a megye jogait, szavazás közben el akart állani a szavazástól és a kérdést úgy akarta feltétetni: legyenek-e tiszteletbeli táblabirák, vagy nem? De a többség szavazást sürgetvén, az a fölebbi eredménynyel folytattatott.

Azután egy megyei követ szerint tulajdonképpen semmire sem szavaztak, vagyis világosabban mondva: a mire előbb szavaztak, utóbb leszavazták. Erre *Elnök* azt feleli, hogy először arra szavaztak, módosíttassék-e a szerkezet? 2. arra, hogy megmaradjon-e a főispán kinevezési joga, de a tőle kinevezett táblabirák nem biráskodhatnak? Most azt kell kifejteni, hogy a főispán is nevezhet, de a Rendek is nevezhetnek. E kettő között lényeges a különbség, mert 1. a főispán, ki a kinevezés organuma, nincs jelen minden közgyűlésen, 2. megtörténhetik, hogy nem akarja azt kinevezni, kit a Rendek akarnak, ezért biztosítani kell a Rendek kinevezési jogát.

Beöthy: Ilyen törvény által kicsapongásokat nem zabolázunk, sőt aluszékonyságunkkal kivetkőztetjük magunkat törvényes jogainkból, azaz abból, hogy a status szabadon, minden idegen befolyás nélkül, választhassa biráit s midőn a választmány ezt tevé, akkor túllépett hatáskörén. Azért kivánja: tétessék intézkedés, hogy a megyék kinevezési joga megmaradjon, különben a főispánok egészen magukhoz ragadják a jogot s nem lesz megye, mely a főispán kezéből ezt ismét visszanyerje. Szerinte az 1613: 24. t.-czikket nem motivum gyanánt kellene megemlíteni, hanem magában a szövegben, hogy a fontolva haladók is megtudják, miszerint ez nem Franciaországból kipattant eszme, hanem régi törvényeink folyománya. A tanácskozmányra azért nem tartja jónak bízni, mivel már a királyi városoknál is rosszaltaték, hogy a tanács maga magát regenerálja. Azért a §. két első sorát e szóig «fenmarad», meghagyná, a többit pedig így változtatná: «e mellett a megye közgyűlése az 1613: 24. t.-cz. nyomán választhat táblabirákat, minden polgári állásra való tekintet nélkül, valahányszor szüksége van reá. *(Helyes!)*

Zsoldos választmányi jegyző: Törvényre hivatkozni a választmány nem akar, mert ama régi törvény: «de juratis assessoribus ex potiori nobilitate deligendis» szól, vagyis a táblabirák a birtokos nemességből választandók, a választmányi §-nak vége pedig polgári állásra való különbséget nem tesz, s így némi ellentétbe jönne a régi s az új törvény.

Török (Arad megye követe): Bihart pártolja, hozzátévén: «a rendek megegyezésével» s kihagyván a szükség esetét.

Bezerédj (Tolna megye követe): Zsoldost pártolván, kijelenti, miképp azt kellene tisztán kimondani, hogy a főispán csupán tiszteletbelieket — de biráskodhatókat nem — nevezhet ki.

Klauzál: Jelen határozattal a Rendek némi következetlenségbe estek, mert a királyi városok rendezésénél a tiszteletbeli polgár

kinevezését a közgyűlésre ruházták, nem pedig egyes személyre, a főispánra; azért nézete szerint a megyéknél sem lehet az elnököt a megyei egyetem fölébe emelni, hanem ki kell mondanunk a szerkezetben: 1. hogy a főispán csupán tiszteletbeli táblabirákat nevezhet ki, de 2. ezeknek is csak olyanokat, kik ellen a megye közönségének semmi kifogása nincsen. Igy aztán eleje vétetik a főispán és a rendek közötti összeütközésnek, mert a főispán tudni fogja, hogy a rendek megegyezése nélkül senkit sem nevezhet ki, nem úgy, mint eddig, hogy a rendek ellenére olyanok neveztettek ki táblabirákul, kiket a többiek pirulnak birótársaiknak tekinteni. Továbbá a rendek évről évre nevezhetnek biráskodó táblabirákat szabadon szükséges számmal. Végül szólna a fizetéses táblabirákról, kiket ismét a rendek kijelölésre válaszszanak; azt pedig szavazással lehetne eldönteni: polgári állásra való tekintet nélkül, vagy nem?

Beöthy: Mindenik táblabiró tiszteletbeli, mert csak később applicálódik biráskodásra, ő tehát igy mondaná ki: nevezhet a főispán, de e mellett fenmarad a rendek joga a választásra.

Klauzál: A törvényt, melyen constitutiónk nyugszik, csak nem dughatjuk zsebünkbe; ő a statusoknak is jogot ád, mely az 1613: 24. t.-czikkben megvan; de ki kell mondani, hogy sem ezek, sem a főispánok által kinevezettek ne biráskodhassanak, hacsak minden évben a rendek által biráknak meg nem választatnak. *(Helyes!)* A fizetésesek kijelölésre választassanak, a mennyiben azonban ellenök kifogás nem tétetik; s az elsők minden polgári megkülönböztetés nélkül. *(Elfogadjuk.)*

Elnök ezt végzésül ki akarván mondani, többen kivántak szólani, de az idő előre haladván, az ülést eloszlatá.

---

123. Kerületi ülés.

1843 deczember 16-án.

Elnökség, jegyző, naplóvivő, tárgy az előbbi.

A mai ülésben először *Ghyczy jegyző* által a ker. napló kinyomatásának akadályozása miatt kelt üzenet olvastatott fel a Főrendek e tárgybeli másodüzenetére, mely köziratra bocsáttatni rendeltetvén, napirendre tért a tanácskozás.

Tegnapi ülésben a 6. §. vége befejezetlen maradván, az elnök azt tüzé ki szavazás alá, hogy a táblabiró kinevezés minden polgári állapotra való tekintet nélkül történjék-e? És a szavazás eredménye az lőn, hogy a táblabirák minden rendből, minden születésre való tekintet nélkül választathassanak.

Szavazás előtt *Klauzál* előadá, hogy ha már 1840-ben a váltótörvény II. rész 1-ső fejezetének 9. §-a szerint az első birósági váltótörvényszéknél az elnök, rendes birák és jegyző kinevezése minden születésre való tekintet nélkül történik, — továbbá ugyanazon rész s fejezet 13. §-a szerint ő Felsége váltóügyekben a hétszemélyes táblához két előadó ülnököt, habár nem-nemeseket is nevez, nincs ok, miért rekesztessenek ki a táblabiróságból, ha arra képzettségök van.

Egy *más megyei követ* ezen előadást szinte pártolá és hozzátevé, hogy, midőn több vármegye az esküdtszék mellett nyilatkozott, akkor egyszersmind a most kifejezett elvet is pártolta, és ezt el nem fogadni annyi lenne, mint visszalépni; mi továbbra is káros következést vonna maga után.

Ezután felolvastatott a 7. §., miszerint a táblabirák tisztújításkor csakúgy választatnak, mint a többi tisztviselők; még pedig, a fizetésesek kijelölés útján, mint a tisztviselők, a napidijasok minden kijelölés nélkül. Ezen §-ra nézve rövid vita után elhatároztatott, hogy a fizetéses táblabirák 6 évre a tisztújításkor kijelelés által, a napidijasok pedig évről-évre egyszer egy esztendőben választassanak, hogy a korteskedésnek minél inkább gát vettessék; és pedig úgy ezek, mint amazok minden megszorítás nélkül.

Ezután felolvastatott a 8. §., mely szerint az időközben megüresedett két alispáni széket, ha az tisztújítás után két év alatt ürül meg, részleges tisztújítás által kell betölteni; két év után csak akkor töltetik be részleges tisztújítás által, ha a megye különösen kivánja. Mihelyt a megye értesiti az üresedésről főkormányzóját, az három hónap alatt köteles részletes tisztújítást tartani. Ha az ez alkalommal történendő előléptetések által hivatalok ürülnek meg, azok is részletes tisztújítás által töltessenek be. E szakaszban maradt a szerkezet.

Ezután a 9. §. jött tárgyalás alá, miszerint «ha más, mint alispáni hivatalban támadna üresség: a megye e végre előre hirdetett legközelebbi közgyűlése három tagot ajánl — s nem többet — a főispánnak, ki csupán ezek közül nevezhető helyettesítéssel ama hivatalt halasztás nélkül betölteni köteles. Ha három hónapra nem helyettesítne, ezen jog a megye legközelebbi közgyűlésére száll.»

E §-ra nézve *Szemere* következő velős beszédet mondotta, melylyel híven jellemzé mind e munkálatot, mind az aziránti várakozást: Megyém részéről — ugymond szóló — e 9. §-ra egy kis észrevételkém van. Azonban mielőtt ezt kijelenteném, kénytelen vagyok azon általános meggyőződésemet kimondani, hogy az egész munkálatnak nem lesz nagy sikere, ha törvénybe menne is, s midőn látom, hogy a Rendek e munka körül nem oly nagy buzgalommal, hévvel forognak, okának azt hiszem, hogy a Rendek is azon meggyőződésben vannak. A küldöttséget nem vádolom távolról sem, mert itt a megyék s megyei belviszonyok rendezése nélkül nincs gyökeres orvoslás; ugyde az nem volt reá bízva, nem volt pedig azért, mert arra a mostani politikai viszonyok nem alkalmasok; mert maga a megyei elem azt önerejével véghez nem vihetné. De megvallom, hogy a legujabb kicsapongások még meleg, s talán túlzó befolyása alatt nem is volna tanácsos és éppen a megyei szabadság érdekében nem volna tanácsos azokat most rendezni; hozzájárulván ehez még azon tekintet is, hogy mig eddig az volt divatos gondolkodásmód: a municipalitást csak magasztalni, úgy most kezd divatos lenni annak csak árnyékoldalait látni. És pedig csak azon eszmékben van élet, s orvosi erő e munkálatban, melyeket a küldöttség a megyei rendezés mezejéről kapott át, p. o. a főispáni jogok korlátozása, a conferentia meghatározása, az őrszék felállítása. De éppen azért nem várok sokat e munkától, mert csak ezekben van élet s erő, s ezeket, p. o. főispáni jogok korlátozását a kormány majd illető helyére fogja utasítani, s elfogadni nem fogja; miután, bár ok nélkül, most is mindig gyenge voltáról panaszkodik; az őrszék pedig gyakorlatilag bizony nem fog nyujtani biztosítékot. Úgy, hogy mindezen tekinteteket megfontolván, hogy épp ezen életrevaló eszmék ki fognak maradni, a tisztválasztást illetőleg ezuttal három szakaszban mindent ki lehetne mondani; az elsőben az mondatván ki, hogy a tisztválasztás minden 6 évben történjék; a 2-ikban az, hogy a választás sohasem felkiáltás, hanem csak szavazással történjék; a 3-ikban pedig, hogy a szavazás mindig titkos legyen. E három rendeletet bizonyosan meg birná a kormány tartatni; e három eszmében van annyi életerő, hogy egyideig megőrzi a megyékbeli rendet; s természetes, hogy a hol a kicsapongás csaknem bizonyos, ott bölcsebben cselekszik a törvényhozó, ha az alkalmakat ritkítja, mintha előhozza a kicsapongásokat, bár aztán utólagosan megbünteti. Kivált elég volna e rendelkezés, ha megfontoljuk, hogy a rend nem főképp a törvény, hanem a naponkint előhaladó műveltség s politikai képzettség szülötte, úgy hogy, ha a képviseleti rendszer behozatott

volna is, miután akkor is lenne együtt sokaság, s hol sokaság van, ott van anyag a rendetlenségre is, azt hiszem, ha akkor kicsapongások nem történnének, annak oka nem a képviseleti rendszerben, se nem a törvényben, hanem máshol rejlenék, t. i. a politikai s erkölcsi érettségben; mert a törvénynek hatalma lehet nagy a kihágások megbüntetésében, de igen csekély azoknak megelőzésében. És hol van a veszedelem főfészke? Nem a választó, hanem a tanácskozó gyülésekben. E körben követtetnek el oly veszélyes dolgok, melyek a megyei szabadságot s hatósága épségét szétrombolják. S éppen itt tőn legkevesebbet a küldöttség, sőt úgyszólván semmit. De e bajon csak a rendszer teljes változtatásával lehetne segíteni. Erre pedig e diætán csak az alapot vethettük meg, csak az előkészületet tehettük meg. Ezt megtevők, de nem e munkálatban, hanem abban, hogy a városoknak 16 szavazatot adtunk. Ez véleményem az egész munkálat szellemére nézve. Mi e 9. §-t illeti, nem vagyok feljogosítva azt indítványozni, hogy a fölterjesztettek közül mindig az elsőt tartozzék kinevezni a főispán, hanem hogy azon sor szerint terjesztessenek föl, mint a bizalom kijelölé.

E beszédet közhelyeslés követé, de azért csak folytatták a tanácskozást s végül ezen szakaszban megmaradt a szerkezet.

A 10. §-ban, miszerint az időközben választott tisztviselők a következő tisztújításkor választás alá esnek, — marad a szerkezet, mint szinte a tisztviselők, táblabirák mikénti felfüggesztéséről szóló 11. §-ban is.

Ezután felolvastatott a 12. §., mely a kijelölés módjáról szól; a 13. §., miszerint a conferentiában fejenkint számíttatik a többség; a 14. §., mely a conferentia tagjait határozza meg. Ezen szakaszok felett összefogva folyt a vitatkozás.

A 12. §-ra, melynek elején az áll, hogy a tisztviselőt tisztújításkor, ha hivatalát folytatni akarja s arra alkalmas, újra ki kell jelölni *Somssich (Somogy megye követe)* azt indítványozá, hogy ugyanazon hivatalt ugyanazon egyén hat évnél tovább ne viselhesse.

Ez indítványt *Palóczy (Borsod megye követe)* pártolá azon hozzáadással, hogy három év mulva ismét szolgálatba léphessen. Ez nézete szerint igen szükséges, mert ha némely ember beülhet egyszer az alispáni székbe, igen bajos dolog őt onnan kivetni, ha jól tudja fujni a nemesség nótáját. Sok ifjú tanul, készül, de nem szolgálhat, mert 30 évig is előtte ül valaki. Ekkor elunja a sok várakozást, lelép a nyilvános pályáról, megfogja az eke szarvát és igy a köztársaság egy hasznos egyént veszt el benne.

Ung megye követe pártolja az említett indítványokat, de másrészről igazságtalannak találja, hogy mihelyt az iskolából kilép az ifjú és még az iskolai port sem rázta le magáról, mindjárt nagyobb hivatalba lépjen. Azért kívánja, hogy a hivatalbeli előléptetés fokonkint történjék.

Somogy és Borsod megye indítványát leginkább két szempontból pártolák, jelesen *Bezerédj (Tolna megye követe)*, azért hogy így eleje vétetik a korteskedésnek, mivel mindenki tudja, hogy hat esztendő mulva, akármit csinál is, ki kell hivatalából lépnie, pedig sokan csak azért is korteskednek, hogy megmaradjanak, mert szégyenlik, ha kiesnek. Így lesz egy út, mely által minden szégyen nélkül visszaléphetnek. Nem érti azt szóló oly megyékre, hol az alispán hivatalba léptekor nyiltan kimondja, hogy ő három évnél tovább nem bitorolja hivatalnoki székét, mert ott különben is jó rend van. (Beöthy Ödön Biharban még a perczet is megmondá, melynél tovább nem szolgáland.)

Másik szempont Palóczy szerint az, hogy a hosszú ideig hivataloskodók bezárják mások előtt a tisztviselést, mely a legjobb statusiskola. Felhozatott, hogy egy megyében két tisztviselőnek szolgálatideje 104 esztendőre ment, kik annyi szolgálatra kész s alkalmas egyéneket zártak ki a hivatalból. Felhozatott, hogy a rómaiak is két esztendőre választották a consulokat, és az amerikai præsidenst csak bizonyos idő mulva lehet újra megválasztani.

Mások ellenben, jelesen *Vukovics (Temes megye követe)* azt mondá: A jelen munkálat tárgya a megyei kicsapongások korlátozása, nem pedig a szabad választásoké, s a föntebbi indítvány a korteskedést csak előmozdítaná, mert a tisztviselő tudván, mindent elkövetne, hogy fölebb mehessen.

Ráday (Pest megye követe) pedig azért sem pártolhatja Somogy megye indítványát, mivel ok adatnék rá, hogy a tisztviselők tovább nem szolgálhatván, a kormány karjai közzé vessék magokat.

Ung megye szerint fokonkinti előléptetést azért nem fogadhatni el, mivel így mindig a tisztikarból kellene választani a nagyobb tisztviselőket.

Kállay pedig azon szempontból nem pártolá, mivel most sem nagy bővében vannak a tisztviselőknek; s tisztviselőért akkor a szomszédba kellene szorúlniok.

Majláth (Baranya megye követe): Borsod megye indítványára azt jegyzé meg, hogy mint Borsod követe tegnap négy kategoriát állított a tanácsosokra, úgy az most az alispánokra is áll. Egyik megér-

demli, hogy alispán legyen, lesz is; a másik megérdemli, de nem lesz: harmadik nem érdemli, de lesz; negyedik nem is érdemli, nem is lesz. Ezt a maradásra alkalmazva, így áll: egyik megérdemli, hogy megmaradjon, meg is marad; másik megérdemli, de nem marad; harmadik nem érdemli, de azért megmarad; negyedik nem is érdemli, de nem is marad meg. E bajon, mit e jelen munkálat orvosolni akar, csak a nevelés segít. A ki jól szolgál, az maradjon meg hivatalában, míg megválasztatik; annyival inkább, mert a közigazgatás bonyolúlt gépezetének kormányzására nem csak jó akarat, de tapasztalás is kivántatik.

Egy követ azt indítványozá, hogy alispán csak az lehessen, a ki már vagy szolgált azon megyébe, vagy pedig táblabiró; másik, hogy rokon rokonra ne szavazhasson.

A conferentia — a szerkezet szerint — áll minden birtokos s megyei táblabiróból, és azon hivatalnokokból, kik azon tisztujításkor hivatalt nem vállalnak; továbbá a választók képviselőiből, kik 10-nél kevesebben, 50-nél többen nem lehetnek. A kiket ezen conferentia kijelöl, azokat a főispán is tartozik kijelölni. A conferentiára nézve következő észrevételek tétettek: nincs benne a nemesség eléggé képviselve; azért ha valakit a táblabirák kitűzni nem akarnának, de a nemesség akarja, a főispán tartozzék kijelölni. Egy másik követ szerint a conferentia legfölebb 90 emberből álljon, s 60 a táblabirákból, 30 a nemességből legyen, mert tisztujítást tisztujítás előtt nem akar. Ne csak azok jelöltessenek ki, kiket a conferentia többsége ajánl, hanem azok is, kiket az ottani kevesebbség akar; és a conferentiának mindenki tagja legyen, a kinek diplomája van. Egy másik követ a conferentiát csupán táblabirákból akarja alakíttatni minden különbség nélkül.

A vitatkozás eredménye az lőn, hogy a szerkezet megmaradt, s ezzel a gyűlés eloszlott.

Deczember 17-én vasárnap.

124. Kerületi ülés.

1843 deczember 18-án.

Elnök: Huszár (Nógrád), Soltész (Torna). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Bottka.

Tárgy: az előbbeni.

Elnök bemutatván először a gróf Pejacsevics Jánost követségben felváltó Dellimanich Ferencz megbízó levelét, az a verificationalis választmány elibe utasíttatott. Ezután felolvastatott a megyei kihágások érdemében kiküldött választmány munkálatának 15. §-a, melynek tartalma következőben összpontosul: Megyei tisztviselőségre polgári állapotra való tekintet nélkül történik a kijelölés; a tisztviselőségre menendőnek el kell végezni az iskolai tudományokat és arról bizonyítványának lenni; — a biráskodó, számadással járó, főjegyzői, tiszt-, ügyviselői, számvevői, levéltárnoki hivatalokra csak teljeskorú vagy 24 esztendős egyén jelöltethetik ki; a számadással járó hivatalban levőknek biztosítékot kell kimutatni. — E törvénynek visszaható ereje nincs.

E §. felett nem annyira vitatkozás volt, mint inkább mindenik szóló megyéje utasítását röviden előterjeszté. Egy követ utasítása még idő előttinek tartja a nem-nemeseket hivatalra alkalmazni.

Thuránszky (Turócz), *Simon* (Mosony), *Mihályi* (Mármaros), *Jankó* (Pozsony) és *Fehér* (Heves) csak a biráskodó hivatalt akarják a nemességhez kötni. Egy megye nem tekint a születésre és a törvénytudományok elvégzését sem tartja szükségesnek, de azt igen, hogy a tisztviselők valamivel birjanak.

Pázmándy (Komárom megye követe) szerint a hivatalképesség legfőbb kivánata a bizalom.

Uray (Bereg megye követe): Nem tekint a születésre, de a tisztviselőktől nemcsak a törvénytudomány elvégzését kivánja meg, hanem azt is, hogy ügyvédek, törvénytudók legyenek,

Fehérváry (Hont megye követe) erre azt mondá, hogy az ügyvédi oklevél nem fokmérője a tudománynak, mert van elég ember ki præclarumot visz haza Pestről, még sem tud semmit; megkivánja, hogy a pénzkezelésre elegendő biztosíték tétessék.

Abafy (Árva megye követe): A hivatalképességet a nemnemesekre is ki akarja terjeszteni.

Míg nehányan az egyik vagy másik értelemben ily röviden nyilatkoztak, a többség oda dőlt, hogy a megyei tisztviselőségre való kijelölésben ne legyen semmi tekintet a polgári állapotra.

Némi vita támadt a §. azon kitétele felett, hogy minden polgári különbség nélkül kijelöltethetik, a ki «az iskolai pályán rendszeresen taníttatni szokott tudományokból, különösen a törvénytudományból is kiállt rendes vizsgálat után, részére kiadott bizonyítványt előmutat».

Beöthy erre azon megjegyzést tevé, hogy most igen sok qualificatiót állítnak fel, mit eddig kikerültek. Ilyen a törvénytudományból kiállt vizsgálat, ilyen a teljes kor. Az elsőt módosítani kell, mert gyakran a legjobb ifjú egy vigyázatlan félrelépés következtében kitiltatik az iskolából, és így a vizsgálatot ki nem állhatván, teljes életében nem lehetne tisztviselő, s teljes életében bünhödnék azért, miért már a kitiltás által megszenvedett. Továbbá sok jeles ember nem végzett iskolát, mégis fel van ruházva a szükséges kellékekkel. Így Franklin csak syntaxisig tanult, pedig senki sem tagadhatja, hogy magyarországi esküdt csak lehetett volna belőle. A kor qualificatióra nézve csak azt jegyzi meg, hogy egy 24 éves fiatal ember gyakran többet tud, mint egy őszbe csavarodott; 20—24 éves közt pedig tapasztalás dolgában kevés a különbség. Minek hát az a sok qualificatió? A tanácskozmány úgyis eléggé megrostálja a kijelölendőket.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe) erre azon megjegyzést tevé, hogy birtok qualificatiót nem akar, de szebb qualificatiót nem állíthat fel az értelmi qualificatiónál, és azt azért állították fel, mivel sok ember nem a legegyenesebb úton lesz tisztviselő. Ez legkevésbbé gátolja azt, hogy az érdemesek legyenek tisztviselők; ez csak az úrfiakat nyomja, kiknek pénzökön kívül sokszor semmijök sincs, mégis 20—21 éves korukban megtétetik magokat tisztviselőknek. Szegény legénynek ezen qualificatió nem gát, nem akadály útjában, mert az eszén, érdemén kivül ritkán lesz más úton tisztviselővé.

Bónis (Szabolcs megye követe) «a részére kiadott bizonyítvány» elibe azt kívánja tétetni «iskolai bizonyítvány», mivel azon különben ügyvédi vizsgálatról kiadott bizonyítványt is érthetnek; pedig azt mindenki tudja, hogy a censura a kormány kezében van és sokszor olyanok miatt is tiltanak el valakit ügyvédi vizsgálattól, melyekért nem érdemli meg, hogy a megyei hivatalból kirekesztessék. Így 1836-ban bizonyos dologért többeket nem bocsátottak ügyvédi vizs-

gálatra s Pest megyében hivatalba jutván, az említett ifjak közül némelyek 1836 után, Pest vármegye előtt tettek ügyvédi vizsgálatot, s a megye adta ki nekik a diplomát.

Zsoldos (Veszprém megye követe) kijelentése szerint az «iskolai-t» azért nem említé meg a választmány, mivel sok szüle magános nevelést ad gyermekeinek, és így azok nem mutathatnak elő iskolai bizonyítványt. De erre az mondatott, hogy az ily magánosan neveltek iskolai tanítók előtt szoktak vizsgálatot tenni, és így kapnak iskolai bizonyítványt.

Beöthy (Bihar megye követe) így ajánlá módosítani a szerkezetet: «ha az iskolai pályán rendszeresen taníttatni szokott tudományokból részére kiadott iskolai bizonyítványt előmutat.»

Némelyek az «iskolai» helyett «kellő» vagy «rendes» szót akarták tétetni, de elnöki kijelentés szerint a többség Bihar megye követének előadását fogadá el. E §-ban egyébkint maradt a szerkezet.

A 16. §. következően hangzik: A 2. és 4. §§. eseteiben tudniillik, ha a főispán a törvényes időben nem tartja meg a tisztujítást vagy a negyedik esztendő három első hónapján belől eső időhatárt erre nézve nem tenne, vagy a főispáni hivatal betöltve nem volna, — a negyedik év harmadik hónapja elején tartandó közgyűlés a negyedik hónap első köznapjára tüzi ki a tisztujítást, és ha a főispán meg nem jelennék, vagy megjelenvén, azt nem akarná megtartani, az ekkor kívántató elnököt a megyei elnökség ideiglenes elnöklése alatt egybegyűlendő tanácskozmány választja meg titkos szavazással. E választás egyedül a bizodalom eredménye, s tökéletesen szabad lévén, a tanácskozmányon kívüli egyedre is kiterjedhet. Ily elnök az általa vezetendő azon tisztujítás ideje alatt a megyei főkormányzói minden jogot és kötelességet gyakorolván, semmiféle hivatalt azon alkalommal el nem vállalhat. A tisztujítás befejeztetvén, hivatása tökéletesen megszünik.

E §-ra nézve *egy megyei követ* utasítása és meggyőződése szerint azon megjegyzést tevé, hogy a conferentia elnökét mindig a közgyűlés válaszsza, mivel különben az a szabad választás elvével meg nem egyezik és az egész megyére hatólag nem működhetik.

A szerkezet megmaradt.

A 17. §. szerint minden megyei választásnak titkos szavazás útján kell történni és minden másképpen történt választás érvénytelen. — A titkos szavazás ellen senki sem szólott, hanem némelyek akkor akarták azt használtatni, midőn a felkiáltásból nem lehet kivenni a többséget. Mind e mellett azonban maradt a szerkezet.

A tisztviselők tisztujításkori lemondásáról szóló 18. §-ban szinte maradt a szerkezet.

19. §. Minden tisztujítás ideje alatt s annak befejeztéig a jó rend fenntartására külön őrszék rendeltetik. Elölülője a főispán (vagy az, kit a tanácskozmány választ); tagjai a megkeresendő három szomszéd megyék három-három olyatén küldöttjei, kik a megkereső megyében lehetőségig nem érdeklettek. Ha 9 számmal nem jelennének meg a küldöttek bármi okból, a jelen levő tagok mindenekelőtt szabad választással fogják magokat hét számig kiegészitni. A vádlottnak szabadságában áll okot nem adva is tenni kifogást három tag ellen. E szék teljességére nézve az elnökön kivül 4 tag jelenléte szükséges, szavazatok egyenlősége esetében a felmentők véleménye határoz stb.

Erre az elnök, mivel e §. több részből áll, hogy illő rend s összefüggés legyen a tanácskozásban, három kérdést tett a RR. elibe, ú. m. 1. szükséges-e az őrszék? 2. ki legyen az elnöke? s 3. kik legyenek tagjai?

Az első kérdés egyhangulag elfogadtatott; a másodikra, hogy t. i. ki legyen elnöke? a főispánt a többség azért nem akará, mivel a főispán már jelenléte által is nagy befolyást gyakorolna az őrszék tagjaira, és ezek azon gyanusitásnak lennének kitéve, hogy nem szabadon itéltek. Nem akarák még azért sem, mivel *Beöthy* szerint igen sokszor a főispánok a rendetlenség okai. Ekkor az elnök a többséget a főispán elnöksége mellett mondá ki, mivel — úgy mond — a szólók többsége a főispáni elnöklet ellen nyilatkozott ugyan, hanem azokat, kik nem szóltak, úgy tekinti, mint a kik a szerkezetet pártolják. Erre szavazást sürgettek, és a szavazás eredménye, *Török (Arad megye követe)* indítványára az lőn, hogy a többség választatni kivánja az elnököt önköréből.

Kik legyenek az őrszék tagjai? most ezen kérdés vétetett tanácskozás alá. Némelyek, mint

Almássy (Heves megye követe) a külmegyebelieket azon tekintetből pártolák, hogy nagyobb részrehajlatlanságot tehetni fel nálok. Mások, mint

Jankó (Pozsony megye követe) azt állíták, hogy a megye maga is elég morális erővel bir kebeli birák által itéltetni tisztujitási bajait, és a részrehajlás csak úgy meglehet a külmegyeiekben, mint a kebelbeliekben, mert kölcsön esik a dolog. Ismét mások *Klauzál (Csongrád megye követe)* indítványa szerint az őrszék tagjainak választását egészen a megyékre akarák bízni, hogy tudniillik ha jónak látják, válaszszák kebelbeliekből; ha jobbnak

látják, válaszszák külmegyeiekből. A kérdés szavazásra bocsáttatván, az őrszék tagjainak választása a megye szabad tetszésére bizatott.

Mi az őrszéki birák visszavethetését illeti, azt annyival inkább elfogadhatónak találá *Klauzál*, mivel a büntetőtörvénykönyvben dolgozott országos választmány bár az esküdtszéket el nem fogadta, a birói recusatiót mégis a királyi táblára nézve is megállapította.

Ezt a többség elfogadá, egy megye követe azonban a visszavethetési jogot a vádlóra is ki akarta terjeszteni, de ez pártolóra nem talált. — A §. többi részére nézve maradt a szerkezet.

A 20. §. arról szól, hogy tisztújítás alatt az őrszék tartja fenn a rendet, és azt, ha megzavartatnék, tartozik ismét helyreállítani. Egy megyei követ a §-ra nézve általánosságban kimondatni kiváná, hogy a ki ellen kifogás van, az nem vehet részt az őrszékben. Ennek tekintetbe vételével megmaradt a szerkezet.

A 21. §. szerint szükség esetében tisztujítás alatt szolgabirót, esküdtet, jegyzőt, tiszti ügyészt a tanácskozmány előterjesztésére a főispán nevez. E §-ban maradt a szerkezet.

A 22. §. szerint a kik ez előtt a választási jog gyakorlatában voltak, abban ezután is meghagyatnak, a törvény kihirdetése után azonban választási jog gyakorlatába csak azok jőnek, kik írni, olvasni tudnak. Némelyek az irás-, olvasástudást ki akarák hagyni, mivel úgy tekinték, mint a szabad választás korlátozását, melyhez főleg függetlenség és józanság kell, s azt nem mondhatni, hogy a ki irni, olvasni nem tud, független ne lehetne.

Erre *Fehér (Heves megye követe)* úgy nyilatkozott, hogy a titkos szavazás elfogadása által az irni s olvasni tudás mulhatlan föltételekké vált a szavazóban ; hanem erre mégis bizonyos határidőt kell adni, p. o. 3 esztendőt, ha kevés lenne, többet.

Némelyek azt kívánák, hogy magyarul tudjanak írni, olvasni; mások azonban azt nem akarák annyira megszoritani.

Végre az irás, olvasás megtanulására e törvény kihirdetése után *Beöthy* indítványára hat esztendő engedteték, azon tekintetből, mivel még sok helyen nincsenek iskolák.

125. Kerületi ülés.

1843 deczember 19-én.

Elnökök, jegyző, naplóvivő, tárgy: mint tegnap.

Palóczy ker. jegyző felolvasá az igazolási választmány jelentését Verőcze új követének közelebb bemutatott megbizó levele iránt.

Klauzál jelenti, hogy deczember 1- s 5-iki országos napló még most sem jelenvén meg, a már két izben előhozott sürgetés annak minél előbbi kinyomatása iránt újólag ismételtetett, s a RR. ebbeli kivánságának Személynök ő excjánál leendő előterjesztése a ker. elnökségre bizatott.

Esztergom megye követe jelenti, hogy báró Luzsénszky Mihály, kinek meghivatását megyéje sürgeté, már meghivatott az országgyűlésre.

Ezután a napirenden levő tárgy, a megyei kihágások érdemében kiküldött ker. választmány jelentése folytattatott.

Vukovics jegyző olvassa a következő 23. §-t. Ennek tartalma: «Minden megyei lakos vagy birtokos nemes férfi, ha 20 évet betöltött, bir szavazási joggal. Kivétetnek azok, kik itélet által letartóztatni rendeltettek, habár kezességre bocsáttattak is; kik a szavazási jog gyakorlatában voltak ugyan, de nemesség vitatási rendes perben végső itélet által mondattak ki nem-nemeseknek, s kik a szavazhatásról némely későbbi §§. értelmében eltiltattak.»

Ezen §-t illetőleg három indítvány történt: 1. hogy az iskolai fenyítés alatt levő tanuló ifjak választáshoz ne bocsáttassanak; 2. hogy a nemes özvegyek is szavazati joggal birjanak s azt személyesen gyakorolhassák; 3. hogy a választmány által szükségesnek tartott 20 éves életkor 18-ra szállíttassék. Voltak kik 24 éves teljeskoruságot kivántak, de ezek nagy kisebbségben érezték magukat.

Az első indítvány mellett az azt tevő *Fogarasy (Nagyváradi káptalan követe)* felhozta, hogy a politikai tusákbani részvét gátolja az ifjak tanulását, hogy a közadministratio különféle árjai közt szükséges összhangzás kivánja ezeknek minden olyan ügyektőli eltartóztatását, mik az iskolai rendszerrel össze nem férnek, s hogy azt kir. resolutiók is rosszalják stb.

Ezen indítványt egyedül *Erőss (Szabolcs megye követe)* pártolta.

Ellene szólottak azonban *Mihályi, Török Gábor, Fejérváry, Ráday, Nagy Károly, Rakovszky, Vukovics.* Különösen *Palóczy* felhozta, hogy a jogok osztásánál éppen az vala a RR. vezérelve, hogy az értelmiség legyen azokban részeltetve; ily oktalan kizárás a jogok élvezetéből elidegenítne a tanulástól; rosz volna azoknak jogát, kik tanulnak, jobban korlátozni, mint azokét, kik nem tanulnak, és ez ellenkezésben volna a Tábla ekkorig bizonyított szellemével, miszerint a szavazóktól bizonyos határidő mulva irás és olvasás ismeretét kivánja. Az iskolákban ugyis első tanulmány a régi literatura, telve a római és görög szabadság lelkesítő példáival; illő, hogy az iskolás ifjak gyakorlatilag is tanulják a szabadságot, s ha annak édes eszméjével jó idején megismerkednek, s így gyakorlatába korán beleszoknak, sokkal okosabban tudják majd azt használni, ha a világ piaczára kilépnek. Ezen okokból az indítvány elmellőztetett.

A második indítvány mellett felhozattak mindazon okok, mik általában az asszonyok jogai mellett felhozatni szoktak.

Beöthy, ki ez indítványt tevé, következőleg szólalt fel: Alkotmányos életünk s törvényeink oly jogokkal ruházzák fel a nőket, milyenekkel Európa egy népénél sem dicsekedhetnek; nemzetünk lovagias szelleme megkivánja, hogy a gyengébb nem jogait ne csorbítsuk, annyival inkább, minthogy e jognak jelenleg is több helyütt gyakorlatában vannak; az özvegyek is nagy terjedelmü javakat birnak, melyeket képviselniök kell; viselik a meghalt férj nevét s a család diszét.

Az asszonyokat bevonni nemzeti közérdekeinkbe, önjavunk s haladásunk szent ügye kivánja; mert a tapasztalás bizonyitja, hogy minden cselekvéseink hiu törekvések maradnak, míg azok iránt a nőnem melegebben nem érdekeltetik, mert az asszony neveli, ápolja gyermekeinket, s csepegteti azok gyengéd kebleibe az első benyomásokat, s ha az anya hő kebellel nem öleli szabadsági érdekeinket, nem fog a hazának jó polgárokat nevelni. A nő szinte biróra szorul, sok esetben köteles az elébe állani; illő tehát, hogy válaszsza is. Példákra történt hivatkozás, hogy némely esetben egyenesen az özvegyasszonyok szavazata vivott ki érdemes országgyűlési követek részére többséget.

Különösen egy érdemes követ *Bezerédj*, buzgó hévvel pártolá az indítványt, s felszólitá a RR.-et, hogy azon nemes kötelességeket, melyek éppen az erősbeket várja a gyengébbek ellenében, ezuttal is gyakorolni el ne mulaszszák s a jogokat terjeszszék ki azon gyönge nemre, mely Napoleonként saját kezével nem tűzheti homlokára a

jogok vaskoronáját. Abban keresi egyik okát, hogy az emberi nemzet nem volt ekkorig elég szerencsés jogai kivivásában, mert azokat saját egyik felétől megtagadta, s vétkezett az «aliena non appetens» igazság ellen, nem ismervén el az asszonyokban, kik szinte emberek, a személyiség eltulajdoníthatlan jogait. Oly egyszerűnek s tisztának látá az igazságot, melyet könnyű ugyan nevetségessé tenni, de megczáfolni nehéz s okokkal támogatni csaknem fölösleges.

Sokkal könnyebben fog a nemzeti jólét és szabadság sajkája révpartra vergődni, ha minden erőt központosítunk annak vezetésére s hajtására. És ismét megemlíté a magyar nemzetnek e részbeni lovagiasságát, mely e nemzet dicsősége, hogy t. i. a nőnem iránt sokkal igazságosabb volt, mint egyéb nemzetek, s azt tevé már azon sötét századokban, midőn a jog eszméi legnagyobb zavarban voltak.

Vukovics (Temes megye követe) nem csak az özvegyasszonyokat, de még a hajadon leányokat is — ha 18-ik évüket elérték — szavazati joggal ruházni óhajtja.

Bihart pártolják *Mihályi, Géczy* is.

Ellenben a bihari indítvány ellen voltak *Ráday, Nagy Károly, Rakovszky, Erőss, Huszár;* mert a nőnek gyengeségével s természeti rendeltetésével nem látják megegyezőnek, hogy a választásokban személyesen részt vegyen; féltek, hogy a most is divatos cselszövények és furfangoskodások még inkább szaporodnak, s hogy ennek mind a köz-, mind a magánéletre nagy és rossz befolyása lesz. Hivatkoztak a városok rendezése közben hozott végzésre, miszerint az asszonyoknak választási jog nem adatott s az egész világ példájára, mert széles e világon sehol sincs az asszonyoknak ilyen joga.

Palóczy sok szépet tesz fel ugyan a tisztelt nőnemről, de miután most olyan szép, csöndes, jámbor tisztválasztást akarunk *lekótázni*, fél, hogy majd nem megy olyan csendesen, mint óhajtanók, ha a nőnem is részt veend. Mert nem kellene felednünk, hogy a hölgyek kétfélék: öregek és fiatalok; ő bizony attól fél, hogy az utóbbiak személyes befolyásuk által aligha fognák jámborabbá tenni a tisztújítást. Sokat beszélnek a naptárakban az asszonyok emancipatiójáról, de még a szabadságáról hires Albionban is siker nélkül; a franczia forradalom után némi jogokat nyertek, de nem is volt benne köszönet. Nyugodjanak meg tehát abban, mit nekik a magyar törvény ugyis elég bőkezűen adott, s érjék be egy időre a most birt jogokkal. Egyébiránt küldői nem akarják az özvegyeket éppen kizárni, mert azt kivánják, hogy a birtokos özvegyek plenipotentiariusaik, teljhatalmú megbizottjaik által gyakorolják a választást.

Wenckheim Béla báró (*Békés megye követe*) így nyilatkozott: Az asszonyoknak meglévén saját nagyszerű hivatásuk, éppen azon tiszteletnél fogva, melyet a férfiaktól igényelhetnek, kell mindazon polgári eljárásmódtól megkiméltetniök, melynek a női gyöngédség viszszaszerezhetlen zománczára mérges szellőként fuvalhatnának. Kívánja tehát, hogy az asszonyok a polgári életet illetőleg is járjanak úgy, mint gyöngéd nemükhöz képest hivatvák; csepegtessenek tiszta honszeretetet gyermekeik kebleibe; és akkor okvetlenül fel lesz dicsőítve a magyar haza.

Beöthy: Az igazság hozza magával, hogy ha a polgári kötelességeket nem átalljuk az asszonyokra is rónvi, ugyanakkor az ezen kötelességeknek megfelelő jogoktól se foszszuk meg őket. A munkánál, robotnál, a gyarmati czukorültetvényeknél munkásan jelennek meg az asszonyok és mi nem féltjük őket; gyöngeségüket nem emlegetjük; elviszszük őket az akasztófához, megjelenünk velük a vérpadoknál s tisztválasztások alkalmakor — mit sem tartva a női szeméremet sérthető kicsapongásoktól — fölvezetjük hölgyeinket a karzatokra, honnan a gyöngédséget tévő jeleneteket éppen úgy nézhetik, mintha ők magok is részt vennének bennük. Ha mindaz megtörténhetik, vajjon mi akadályozhatná asszonyainkat a választási jogok egyszerű gyakorlatában? A mely ország hasznos polgári életre számít, annak az asszonyi nemet nem lehet, nem szabad semmi intézkedésben a számításból kihagyni. Törökország rabigában tartja asszonyait és az idő maholnap eljő, sőt már jelen is van, hogy kiviláglik, mikép a keleti erős népfaj az asszonyi érdeknek a polgári életbe szövetése nélkül magát polgárilag fenntartani nem képes. Vajjon azt, hogy haladási kérdéseinkben csak ennyire is boldogultunk, csupán a férfiaknak köszönhetjük-e? Tegyük szivünkre kezünket s valljuk meg magunknak, ha vajjon az időkben, midőn nőinket minden fontosabb érdekeinkből kiszorítva, egyedül a rokkához utasítottuk, állottunk-e ott, a hol most állunk? Egyébiránt azért, ha nekik jogok adatnak s azokkal élniök szabad lesz, kényszerítve nem lesznek azokat gyakorolni, ha nem akarják s így gyöngédségük nem sértetik.

De meg kell végül jegyeznem — úgy mond Beöthy — hogy én éppen Békés megye alispánjának, jelenleg követének, az ifju lovagias bárónak alispáni székébe emeltetésekor kezdém az eszmét feltalálni, mely alkalommal szemléltem a hölgyek nagy érdeklődését s tényleges befolyását a választásra s azóta föltételem volt az eszmét, az igét testté változtatni. Ajánlom indítványom elfogadását.

Említtetett még, hogy a trónon ülő asszonyok kormányai dicső-

ségesek és boldogítók valának, mire szavazás közben azt válaszolá egy követ úr, hogy erre már Voltaire megfelelt az által, hogy midőn asszonyok ülnek trónuson, férfiak uralkodnak s megfordítva.

Szavazásra tüzetvén a kérdés, csak 17 megye volt a bihari indítvány mellett (Arad, Árva, Baranya, Bihar, Csongrád, Esztergom, Hont, Krassó, Pozsony, Szerém, Temes, Tolna, Torontál, Zemplén, Zólyom, Ugocsa, Verőcze); a többség megtartá a szerkezetet.

Másik szavazás történt a 3-ik indítványra, mely a választási szavazásjogra megkivántató évekre nézve a 18. évet kivánta megállapítani.

A szerkezet szerinti 20 évet 18-ra, mások 24-re akarták változtatni. A többség 18 megye ellenében megtartá a szerkezetet, azaz a 20 esztendőt.

Palóczy Temest pártolta, mert az ifju 18 éves korában már is szolgálni kezd a haza védelmére.

Indítványok tétettek még az iránt, hogy általában a vád alatti egyének szavazattal ne birjanak és ismét, hogy a kezességre kibocsátott rabok, ha reájuk a «vétkes» biróilag kimondva nincs, a szavazásból ki ne rekesztessenek. De ebben is, mint mindenben, maradt a szerkezet.

A választási szavazattal felruházott egyéneket s azoknak kivántatóságait előszámláló 24. §. előbb egeszen, azután pontonként felolvastatván, legtöbb pontjaira nézve minden vita nélkül megmaradt.

Azok, kik szavazási jogot csupán a nemesnek kivántak adni s minden honoratiort kizárni, azt sürgették először szavazás által eldöntetni, vajjon a nem-nemesek is birjanak-e választási joggal. De a többség, mely ezen a népképviselet eszméjét magában foglaló általános kérdések által a honoratiorok egész ügyét veszélyeztetni vélé, pontonkinti szavazást kivánt.

Igy tehát megmaradtak az *a)—p)* pontok, melyek szerint választási szavazattal birandanak:

a) a megyei minden táblabirák, ha a tisztujító megyében lakosok vagy birtokosok;

b) megyei vagy kir. hivatalban levő köztisztviselők, állandó szolgálatbeli, urasági tisztek, kik bölcselkedési vagy gazdasági iskolát végeztek.

Voltak, kik az urasági tisztek függő állapotától tartván, s az olygarchia kezébe eszközöket adni nem akarván, csak a főtiszteket akarták részeltetni; mások csak az olyanokat, kiknek legalább 300 frt fizetésük van, mert találni urasági tiszteket, kik hajdukból neveztet-

tek ispánokká s a választási jogra épen semmi tulajdonnal nem birnak. Előhozatott, hogy némely megyében annyi az urasági tiszt, hogy ezek befolyása a nemesek és honoratiorok közti kellő arányt megzavarná s amazok hatását egészen elölné.

Szavazásra tüzetvén, vajjon az urasági tiszteket illető szerkezet módosíttassék-e vagy maradjon? 27 megye többsége 21 ellen megtartá a szerkezetet.

c) minden nyilvános rendes oktatók és oly iskolai tanítók, kik tanítóképzőintézetben tanítói oklevelet nyertek.

Ezen szerkezet vége ellen *Pázmándy* azt hozzá fel, hogy e szerint, mivel legalább jelenleg tanítóképző intézetek még nincsenek, a tanítók nagyobb része ki lenne zárva; s indítványozta, hogy a tanítóképző intézeti oklevél helyett szinte bölcselkedési iskola végzése kivántassék, mint a gazdatiszteknél.

Azonban sokan, jelesen *Beöthy*, ebben is nagy megszorítást látván, azon vélemény pedig közönséges levén, hogy a szerkezet, a mint áll, nem maradhat

Klauzál indítványára s előterjesztése folytán végre abban lőn szavazás nélkül a megállapodás, hogy szavazási joggal birjanak minden nyilvános rendes tanítók és oly segédtanítók, kik egész éven át rendesen foglalkoznak és szabályos fizetéssel vannak ellátva;

d) magyar tudós társaság tagjai. — Néhány megye egyszerűen ellene nyilatkozott;

e) ügyvédek;

f) bölcsészeti-, törvény- és orvosi tudományok tanárai és egyetemről oklevelet nyert sebészek;

g) hites mérnökök;

h) a megyei (javasolt) perbefogó szék minden biráskodó tagja;

i) okleveles gyógyszerészek;

k) akadémiai művészek;

l) polytechnikai intézetben pályát végzettek;

m) selmeczi akadémai oklevéliel ellátott bányásztisztek;

n) közszolgálaton kívül levő és becsülettel, czím megtartás nélkül végkép kilépett katonatisztek;

o) kormányszékek tagjai, fogalmazóktól kezdve fölfelé. Mindez megmaradt;

p) azon gyárak és bányák tulajdonosai és igazgatói, hol állandóan 50 munkás rendesen foglalkozik.

Ezen számot *Ghyczy* 25-re akará szállíttatni, de a szavazás által nyilatkozó többség megtartá a szerkezetet.

126. Kerületi ülés.

1843 deczember 20-án.

Elnök: Huszár (Nógrád), Soltész (Torna). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Bottka.

Tárgy: A megyei kicsapongások feletti tanácskozás folytatása.

Zsoldos Ignácz, ki a megyei kicsapongások dolgában munkálkodott választmány tollvivője volt, felszólítá a RR.-ket, hogy a választmánytól ajánlott szavazási ládát hozatnák fel a terembe, és gyakorlatilag is próbálnák meg, ha megfelel-e a czélnak. Ez indítvány azonban, mint nem ide való, mellőztetett.

Ezután folytattatván a választási szavazattal felruházottakról szóló 24. §. felett a vitatkozás, annak *q)* pontja, miszerint az első osztályban adózó kereskedők szavazási joggal birnak; elfogadtatott. Az *r)* pont, az olyan nemesi javak bérlőiről vagy zálogos birtokosairól szól, kik állandóul legalább 25 cseléddel folytatják gazdaságukat. Némelyek ezen pontot, mint a mely a kicsapongást előmozdíthatja, ki akarák hagyni, mások a 25 cselédet 12-re akarák leszállítani; mások nem akarák éppen a nemesi javakra szorítni, de a többi qualificatiót meg akarták tartani.

Erre az mondatott, hogy a «nemesi» szónak benn kell maradni a szerkezetben, mert az mégis különös volna, hogy a ki valamely nem nemesi jószágot tulajdonosi joggal bir, nem szavazhatna, haszonbérlője pedig szavazási joggal birna. A qualificatió védelmére még az hozatott fel, hogy ha az nem tétetnék feltételül, 300-an is kibérlenének 15 hold földet, és mindnyájoknak szavazási joguk lenne; sok ember meg csak kiárendálja a földet, aztán parasztoknak alhaszonbérbe adja ki. E pontban a szerkezet meghagyatott.

Ezután felolvastatott az *s)* pont, miszerint szavazási joggal ruháztatnak fel «a községek olyatén jegyzői, kik semmiféle más hivatalt nem viselnek». Némelyek, mint az uradalmi tiszteknek, a jegyzőknek sem akarának szavazási jogot adni, mivel a községektől függenek; mások akartak, de bizonyos föltétel alatt, t. i. ha 3000 lakost számláló helység jegyzői, vagy ha philosophiát végeztek.

Hertelendy (Torontál megye követe) szerint sokkal czélszerűbb volna a községeknek szavazási jogot adni, mint a jegyzőknek, mert ez által világos jelét adnák a RR. annak, hogy azon sok milliót,

mely most az alkotmányon kívül áll, csakugyan beakarják venni az alkotmány sánczaiba, és a községek, ha tetszenék nekik, megválaszthatnák képviselőnek a jegyzőt. Igy megoszolván a vélemények, az elnök szavazatra akará a kérdést bocsátani, a szerkezet azonban felkiáltással meghagyatott.

Ezután olvastatott a javaslatnak azon szakasza, mely szerint a föntebb előszámlált szavazati joggal felruházandókra nézve «egyéb nem kivántatik meg, minthogy *aa)* valamely keresztyén vallásbeli felekezethez tartozzanak, *bb)* husz esztendőt betöltöttek, *cc)* benszülöttek, vagy e honban 10 évig folytonosan lakozók, és más hon polgárai lenni megszüntek; *dd)* személyükre vagy vagyonukra nézve rendesen a tisztújító megye törvényhatósága alá tartozzanak és az alatt a tisztujítást megelőzött legalább 3 évig folyvást laktak legyen; *ee)* azok, kik szavazással a §. rendelete szerint ruháztatnak fel, a magyar nyelvbeni elégséges jártassággal birjanak. A rendelet a kapcsolt részekre nem terjed ki».

A négy utolsó föltétel egyhangulag elfogadtatott, az *aa)* felett azonban, hogy t. i. valamely keresztyén vallásbeli felekezethez tartozzanak, hosszú vita keletkezett.

Fejérváry (Hont megye követe) annak kihagyását indítványozá, mivel a városok rendezésénél, mikor a zsidók polgári jogáról volt szó, több városi követ azt mondá, hogy az által csak a polgári rendet akarják megrontani; most hát meg kell mutatni, hogy ott is az emberiség elvéből adtak az izraelitáknak polgári jogot, itt is annál fogva akarják szavazási joggal felruházni.

Bezerédj szerint oly categoriában, mint más nem-nemes, a zsidó is részt vehet a szavazásban és nemzetiséget, hozzánk idomulást addig tőlök nem is várhatni, nem is kivánhatni, míg az alkotmány jótéteményét ők is nem élvezik. Azért elfogadja Hont megye indítványát.

Beöthy a kir. városi követek részéről minap támasztott vád ellenében kinyilatkoztatja, miszerint küldői akarják azt, hogy a nemetlenek hivatalt viselhessenek, jószágot birhassanak, az izraeliták a kir. városokban polgári, a megyékben szavazási joggal felruháztassanak, szóval a zsidókat mind azon jogokban kivánják részeltetni, melyeket a hon egyéb nem-nemes lakosai élveznek. Ezen indítvány ugyan még most nehezen megy át, de azért jó reményben kell lenni. Wilberforce 14 indítványt tett, míg a rabszolgakereskedés megszüntetése átment, lord Green pedig 9-szer támasztá fel a katholikusok emancipatiója kérdését, míg a reformátusoké 4-szer fordult meg a parla-

mentben, míg végre csakugyan elfogadtatott. A zsidók emancipatiója is megpendíttetett már, és meg fog pendíttetni mind addig, míg Jerikó falai le nem omlanak.

Ezután néhányan a szerkezet mellett szólottak.

Pázmándy (Komárom megye követe) a kir. városok rendezésénél sem akart a zsidóknak polgári jogot adni; itt hát következetlenség nélkül megtagadhatja tőlök a szavazási jogot és ezt teszi részint utasítása, részint meggyőződése szerint. Jelenleg az átalakulási korszakban vagyunk s csak az gyakorolhatván mindenféle alkotmájogot, ki földbirtokot bir, szükség, hogy midőn azon viszonyokból ki akarunk bontakozni, a javítás bizonyos progressióban történjék és a kivihetőséget, gyakorlati oldalt, soha sem szabad szem elől téveszteni. Tekintetbe kell venni a zsidók iránti előítéleteket. Ha ezen elv most így megállapíttatik, sok más kérdésnek útját fogja állani; így az ősiséget s több mást e miatt nem igen hajlandó lesz az aristokratia átbocsátani. Meg kell gondolnunk, úgymond szóló, hogy az átalakulás ránk nézve csak békés úton lehetséges, mert más út nálunk, a hol mindenféle nép van, nem volna biztos, sem tanácsos. Ezt az angolok, francziák tehették, mert ők egynyelvű nemzetek voltak. Nem pártolja továbbá az izraelitáknak adandó szavazási jogot nemzetiségi szempontból sem. Beutazta a hazát, megfordult ott, hol legtöbb zsidó lakik és úgy tapasztalta, hogy a zsidók nem a magyar, hanem a német nemzetiség előmozditói, templomaikban német prédikácziók tartatnak és ha összeszámíttatnék a Magyarországban lakó magyarul tudó németek és zsidók száma, a sors bizonyára a németek részére ütne ki kedvezőbben. Azt nem kell oly igen nagyra venni, hogy itt Pozsonyban, az országgyűlés szine előtt, a lányok vizsgálata alkalmával néhány leányt magyarul jól betanitottak s azokkal akarták magokat föltüntetni; másutt ez még így nincs, és igen kevés, vagy éppen semmi gondot nem fordítnak a magyar nyelv tanulására. Ha látná, hogy a magyar nemzetiséget előmozdítják, akkor nem szólna ellenök. Ennélfogva a szerkezetet pártolja, azaz nem akar a zsidóknak a megyéknél szavazási jogot adni.

Egy más megyei követ szerint szinte várni kell, míg a zsidó is ember lesz; annyival inkább, mivel a ki választ, az egyszersmind választathatik is, ezt pedig nem akarná a zsidókra alkalmazni. Másik ok a miért nem akarja az, hogy a zsidók türelmi adó alatt állnak.

Kubinyi (Nógrád megye követe): Komárom megye követével, ki fokonkint akarja a zsidókat részeltetni a polgári jogban, egyetért, és azt hiszi, hogy ily fontos tárgyat, mint a zsidók emancipatiója,

nem így részletesen, vagy magyarul mondva, suttyomban kellene fölvenni, hanem érdemlegesen tárgyalni, s nem így §§. közt, hanem egy külön törvényczikkben.

Palóczy szerint Nógrád megye követe azzal biztatja a zsidókat, hogy várjanak, majd eljön az idő, mikor ők is polgári jogot kapnak; de ha csak így pártolják őket a RR., akkor fog azon idő eljönni, mikor a Messiás. Részletesen akarnak a zsidóknak jogot adni, mivel különben majd nem megy át az ősiség eltörlése. Ki kell rekeszteni a nemesi javak birtokából, mindjárt nem lesz meg azon rém, mitől félnek. Mi a nemzetiség előmozdítását illeti, arra azt mondja, hogy a zsidók a hol magyarok közt laknak, magyarul beszélnek. A zsidónak legtöbb szüksége van bíróra, azért igazságos, hogy bírája választásába befolyhasson. Adjunk hát nekik — úgymond — szavazatot, ha nem szégyeneljük, hogy a tisztújítás most is az ő pénzökön esik meg.

Perczel (Tolna megye követe) szinte ezen értelemben nyilatkozott. Szerinte Komárom megye követe ez egyszer conservativ szellemben nyilatkozott. Kiemelé beszédében azt, hogy a zsidók három év óta nagy haladást tettek a magyar nyelvben, és nemcsak itt Pozsonyban, hanem Budán is oly jól rendezett iskolájuk van, mely a keresztyéneknek is mintául szolgálhat, s melyben különös gond s figyelem fordíttatik a magyar nyelv tanítására. Bonyhádon szinte így áll a zsidókra nézve a dolog. Megemlíté továbbá, hogy a Tábla következetlenségbe esik magával, ha itt nem pártolja a zsidókat, mert a kir. városokban polgári joggal ruházván fel őket a RR., méltán vétethetnek azon gyanúba, hogy csak a mások rovására szeretnek liberaliskodni; és így vagy itt is meg kell adni, vagy pedig országos ülésben azon jogot is vissza kell tőlök venni, mit nekik a városokban adtak; így legalább nem esnek következetlenségbe s azon gyanúba, hogy csak más rovására tudnak liberalisok lenni. Azért is indítványozza, hogy most halasztassék el a zsidók ügye, s egy külön törvényjavaslatban vétessék érdemleges tárgyalás alá.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe) a mostani körülmények közt nem akar a zsidóknak jogot adni, mert míg milliók lesznek, kik felszabadításra, az alkotmány sánczaiba való bevételre várakoznak, addig egy pár ezret nem akar a milliók felibe helyezni s azoknál hamarabb felszabadítani. Mit mondanának az ország többi lakosai, ha a zsidóknak annyi jogot adnának, mennyivel ők bírnak, ők pedig többet nem kapnának, mint a mennyivel jelenleg bírnak. Tekintetbe kell venni a régi előítéletet; a zsidó gyűlölt a nép előtt, a zsidó most is aristokrata, egyik aristokrata a földesúr, a másik a zsidó.

Mi a nemzetiséget illeti, arra éppen nem mondhatni, hogy a zsidók ragaszkodnának a magyar nemzetiséghez, sőt inkább elfordulnak tőle. Miért van az, hogy Angliában angolul, Francziaországban franczíául beszél a zsidó, Magyar- és Lengyelországban pedig rontott német nyelven? Ez bizonyosan nem azt mutatja, hogy ők a magyar nemzetiséget előmozdítják. A zsidóbarátokat, mondja továbbá szóló, először Zemplénbe szeretné vinni, hol a népet a zsidók elszegényíték, elerkölcsteleníték, azután Gömörbe; hadd látnák saját szemeikkel, hogy ott a nép jó erkölcsű, szorgalmas, tehetős; hadd látnák, mi különbség van a zsidós és zsidótlan vármegye közt. Beszédét azzal rekeszté be, hogy a zsidók emancipatióját nem így mellékesen, hanem külön törvényjavaslatban kell tárgyalás alá venni. Addig pártolja a szerkezetet.

Egy más megyei követ szerint a zsidó e világon mindenütt zsidó maradt és sehol sem akart más nemzetekhez simulni.

Egy más megyei követ akként vélekedett, hogy először a türelmi adó alól kell a zsidókat kivenni, és úgy részeltetni polgári jogokban, de ezt akkor is más nemzetek példája szerint kell tenni. Francziaországban t. i. mikor emancipálni akarták a zsidókat, először a kormány bizonyos föltételeket szabott eleikbe és felszólította, hogy el akarják-e azokat fogadni s akarnak-e hozzájok simulni?

A szólás rendén következett *megyei követ* azt akarja, hogy Magyarország tisztán Magyarország legyen és míg egy magyar lesz, ki minden polgári jogokat nem élvez, addig inkább elvenné az idegenektől a jogokat, mintsem újakat adna.

Egy más megyei követ most csak a szerkezet mellett nyilatkozék és nem akart a kérdés érdemébe bocsátkozni, mivel nem csalhatja meg küldőit oly kérdés eldöntése által, melyre felhatalmazva nincs.

Ráday (Pest megye követe): Nem vádolja consequentiával Komárom követét, de igen azokat, kik a városok rendezésében a zsidók jogosítására szavaztak; ha van dicsőség az igazságban, fogadják el ezek azt a megyében is.

A zsidók szavazási s polgári joga ellen felhozott okokra következő értelemben feleltek: Mondatott, így szól *Beöthy*, hogy a zsidók nemzetiségünket nem mozdítják elő, sőt inkább az iránt ellenséges indulattal viseltetnek. A tapasztalás azonban azt mutatja, hogy a hol magyarok közt laknak, beszélnek s tudnak magyarul. Hogy németül beszélnek, annak oka az, mivel német a kereskedői nyelv s ők nagyobbrészint kereskedők. Mi az ellenséges indulatot illeti, ne

keressük az ellenséget messze magunktól, hanem közel magunkhoz, sőt magunkban, mert keblünkben van a kigyó, mely nemzetiségünket leginkább mardossa. Részeltessük a zsidókat az alkotmány áldásaiban, akkor simulni fognak nemzetiségünkhöz. 1839-ben keveset adtak a zsidóknak, mégis igyekeztek magukat a nemzet kivánságához alkalmazni. Hiszen, ha itt Pozsonyban egy közönséges személyt lát, beszédbe ereszkedik vele szóló s ha magyarul beszél, többnyire azt tapasztalja, hogy zsidó tartja magánál a végett, hogy gyermekei tőle magyarul tanuljanak. Mondatott, hozy a zsidó aristokrata, hisz a nagy úr kondása is az s a kisebb úr kondását lenézi. Aristokratiai szellem mutatkozik mindenütt, ruházatban s ételekben is s mutatkozik ez még amerikai szabad polgároknál is, ha hazájukon kívül vannak, mint ezt Tornbull példája bizonyítja. S valóban nem is alap nélkül, mert a franczia étkek csakugyan kedvesebbek, mint a paprikás hús, melyet az alföldi gúlyás asztal gyanánt földre terített bundájára bográcsából kifordítva feltálal s mely máshoz szokott embernek ajkait s gégéjét annyira felmarná, hogy azon a feldagadt vehiculumon bizony nehéz volna valami finomabbat is alácsúsztatni. A zsidó szereti a pénzt, mi meg szeretünk kényelmes, szép, csinos köntösben járni, szeretjük a pezsgőt, kávét, s kiküldjük érte az országból a pénzt, míg a szegény zsidó vereshagymát rágva, megzsugorgatja aranyait, hogy rajtunk segítsen, mikor pezsgőre van szükségünk. Gömört beszélik, hogy ott a nép tehetős, szorgalmas, mert nincs zsidó; de más vármegyékbe ki vitte be? Magunk, mert azon háztól, melyért a magyar 10 frtot sem fizet, a zsidó bérbe fizet 30-at is s nem nézzük van-e pénzén kereszt vagy nincs. Azt mondják, néhány ezeret nem akarnak addig emancipálni, míg több millió vár az emancipálásra. Miért nem emancipálják tehát ama sok milliót? miért nem pendítik azt tehát meg a megyék? De Biharon kívül még egy se pendítette meg az általános népképviseletet.

Egy más megyei követ úgy vélekedett, hogy a zsidó még könnyebben elfogadja a magyar nemzetiséget, mert most idegen nemzetiséget ápol.

Egy harmadik követ szerint abból, mivel a zsidó másképp imádja Istenét, nem következik, hogy ne csak joga ne legyen, hanem még üldöztessék is. Itt senki sem akar a zsidóknak több jogot adni, mint az ország többi lakóinak, hanem csak annyit akarnak kivinni, hogy a vallás miatt ember és ember közt különbség ne legyen, s csupán azon jogokban akarják részeltetni, melylyel a hon egyéb, nem-nemes lakósi bírnak, és midőn azt akarták, az iránt is fogtak

volna intézkedést tenni, hogy az austriai birodalom egyéb részeiből a zsidók ide be ne tóduljanak.

Ilynemű vitatkozás után szavazásra bocsáttatott a kérdés eldöntése és a szerkezet mellett, vagyis arra, hogy a zsidók a megyékben szavazási joggal ne bírjanak, szavazott 36 vármegye, ellene pedig 12. A szerkezet mellett szavaztak: Abauj, Zemplén, Sáros, Szabolcs, Szepes, Gömör, Heves, Bereg, Torna, Ugocsa, Békés, Csanád, Krassó, Pozsony, Nyitra, Sopron, Trencsén, Vas, Nógrád, Liptó, Komárom, Bars, Somogy, Győr, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém, Túrmező, Jász-Kún, Hajdú kerület. A szerkezet ellen, vagyis a zsidók szavazási joga mellett szavaztak: Ung, Borsod, Bihar, Mármaros, Csongrád, Arad, Temes, Torontál, Zala, Hont, Pest, Tolna. Nem szavaztak: Szatmár, Zólyom.

Szavazás közben hosszú vita keletkezett, melynek tartalma következőkben összpontosul:

Zsedényi (Szepes megye követe): Mondatott, hogy 1839-ben a zsidóknak nagyon keveset adtak, szóló szerint sokat is adtak; megengedtetett nekik, hogy földet, házat vehessenek, de csak házat vettek. 1839-ben azért nyilatkozott annyi megye mellettök, mivel azt hitték, hogy alkalmazni fogják magokat a nemzet kívánságához. Csalatkozván azonban a megyék reményökben, most azért ellenzik annyira a szavazási jogot. A zsidók az anyakönyvet még most sem viszik magyar nyelven. Tekintetbe kell venni a körülményeket; nem elég csak törvényt hozni, hanem a törvény iránt sympathiát is kell ébreszteni. Még most úgy állnak a dolgok, hogy ha csak katonával nem akarnak restaurálni, a köznemesség különben egy teremben nem restaurál a zsidóval. Mi a következetlenségbe esési vádat illeti, abba nem fognak esni, mert itt utasítás szerint beszélnek.

Erre az mondatott, hogy a zsidók földet azért nem vettek, mivel az, hogy úrbéri földet bírhassanak, a törvényjavaslatban nem erősíttetett meg; az anyakönyvet magyarul azért nem viszik, mivel a törvényben úgy van: «divatozó nyelven», nem pedig világosan kitéve, hogy: «magyarul».

Palóczy: Mondják, hogy a zsidók rosszat szoktak okozni, jó hogy Spanyolországban, Portugáliában nincsenek, másképp ott a nyomort nékik s nem az inquisitiónak tulajdonítanák. Reményli, a főtisztelendő urak is véle szavaznak (azonban mint a szavazás eredménye mutatja, nem szavaztak az öreg úrral).

Pázmándy nem várta Tolna követétől (Perczeltől), hogy őt

conservativ névvel vádolja; de ő e részben nem fog felindulni, szóland az idő.

Majláth (Baranya megye követe): Ha ez inconsequentia nem első, nem is utolsó, melybe egy utasítások által vezérelt collegialis testület esik s ebből az következik, hogy nem igen tanácsos valamit per experta, vagy mint némely gonoszszájú követ mondá, suttyomban tárgyalni. Szeretné az időt felderülni látni honunkban, midőn a zsidók fiai nádorok leendenek, addig a szerkezetet pártolja.

Bezerédj: Ezen határozat valódi spectaculum, melylyel két érdeket sértünk meg: a zsidókét és saját creditumunkat a városoknál.

Egy megyei követ a zsidók emancipálását a népképviselettel akarja összekötni, mivel különben a zsidók káros hatással lennének a közállományra. Most is 3000 vándorol be évenkint Magyarországba, ha pedig a szavazási jogot megadnák nekik, az austriai tartományokból, Orosz-Lengyelországból, Galicziából mind bejönnének.

Egy más megyei követ szerint először az a kérdés, a talmud követői lehetnek-e keresztyén statusnak tagjai? s először azt kellene megvizsgálni, a talmud elvei s tanai nem ellenkeznek-e a status czéljaival? A nemzetiséget azonban csak akkor lehetne tőlük félteni, ha valahol állandó Zsidóország volna.

Ezután felolvastatott a *t)* pont, miszerint a megyékben fekvő, nagybirtokos kir. városok; *u)* miszerint a váltói eljárásra képes rendezett tanácsú, kir. szabadalommal biró, vagy magokat örökre megváltó községek is felruháztatnak szavazati joggal. Ezekben megmaradt a szerkezet. *x)* Minden keresztyén vallásbeli rendes lelkipásztorok s ezek helyettesei és segédei. Ezen pontra *Fogarassy, a nagyváradi káptalan követe* azon észrevételt tevé, hogy sajnálja, hogy a kath. papokat, kik 800 év óta bírnak nemesi joggal, ezen első statusról ily hátul és nem az első pontban tesznek említést a RR., ő nem is óvá itt a kath. papokat, kik törvény értelmében nemesek s nem a honoratiorok közé sorozhatók.

Erre azt mondá *Beöthy,* hogy itt csak a papoknak, káplánoknak akarják a szavazási jogot biztosítani, mivel tudhatja a klerus, hogy erre nézve eddig különböző szokás divatozott a megyékben; néhol a káplánoknak nem adtak szavazási jogot, néhol a plébánosnak sem. Bihar is csak azoknak ád, kik curata capellákkal bírnak. Egyébiránt megjegyzi, hogy azon első statusba nem minden kath. papi egyén számíttatik, hanem csak a püspökök.

Palóczy szerint a papok azt, hogy az *x)* betű alá, mely az algebrában ignota quantitas-t jelent, soroltattak, nem vehetik rossz

néven. Azért tették a szakasz végire, mert nemsokára onnan is kimaradnak, mint az özvegy asszonyok kimaradtak. Hogy a klérus egészben véve nemes, azt senki sem veszi kétségbe, de hogy egyenként nem nemesek, azt bátran lehet állítani. Verbőczy azt mondja: a királyt csupán a nemesek választják, mint szinte csupán a király nemesít, az 1807-iki regnicolaris deputatio — országos választmány — pedig, melynek Bartal volt jegyzője, azt mondja: «alios, quam gentilitiæ nobilitatis homines jure voti non gaudere; sicut enim Rex per nobiles figitur, ita justum est, ut tantum per eum nominati pro nobilibus habeantur».

A §. végsoraiban, hogy a görög nem egyesült lelkészek szavazati jogáról van szó, maradt a szerkezet; mint szinte a választók összeírásáról szóló 25-ik és a megbizóleveleket megszüntető 26-ik §-ban is.

Ezután az *elnök* jelenté a RR.-nek, miszerint a kir. Személynököt a napló ki nem jövése miatt megkérdezvén, azt mondá, hogy a könyvnyomó intézet késett el vele, de nemsokára meg fog jelenni.

---

127. Kerületi ülés.

1843 deczember 21-én.

Elnökök, jegyző, naplóvivő: az előbbiek.

Tárgy: A megyei kihágások korlátozásáról szóló törvényjavaslat folytatása.

Felolvastatván a 27. §., mely arról szól, hogy a szavazás a választmány előtt a végre adott jegygyel, titkos szavazással történik, s hogy a választmány felét a főispán vagy a választott elnök nevezi ki; továbbá a szavazási ládát körülményesen leiró 28. és 29. §§., — mind a háromban meghagyatott a szerkezet. Némely megyék egyszerűbb szavazási módot javasoltak, mások egészen a megyékre akarák bízni annak meghatározását.

A tisztújítási jó rendet tárgyazó törvényczikk felolvasásáról szóló 30. §. maradt, mint van. Némelyek hozzá akarák tétetni, hogy sem előbb, sem később ne kezdessék a tisztújítás, mint azon órában, melyen ki volt tűzve.

A 31. §. szerint elnök olvassa fel a kijelölést, s a ki azt akadályozná, mint széksértő büntettetik.

A 32. §. szerint, ha a kijelölés nem úgy történnék, mint a tanácskozmányban elvégeztetett, a tanácskozmánynak tagjai tesznek iránta észrevételt. A kijelölteken kívül másra szavazni nem lehet.

A 33. §. szerint a kijelöltek neve olvasható betűkkel leiratván, oly színű táblába téve, mint a szavazó láda, függesztetik ki a szavazás helyén.

A 34. §. értelmében a szavazók helység szerint, a mint összeirattak, betűrendben mennek szavazni.

A 35. §. szerint, kiki azon járásbeliek közt szavazhat, hol lakhelye fekszik.

A 36. §. szerint, a ki egynél több szavazati jegyet vet a ládába, vagy egy hivatalra több helyen szavaz, szavazatát elvesztvén, minden golyóért egy-egy hónapi fogsággal büntettetik.

A 37. §. értelmében azon helységbeliek újra szavaznak, kikhez a többször szavazó tartozott. Ezen §§.-ban maradt a szerkezet.

A 38. §. szerint: «Minden hivatalra lett szavazás elvégeztével a ládák a választmány előtt felnyittatván, a választmány a sikert a gyűlésre bejelenti. A kire legtöbb szavazat esett, azt az elnök megválasztottnak nyilatkoztatja.»

Ezen §-ra *Szeghő József (Csongrád megye követe)* által azon észrevétel tétetett, hogy a ládákat a közgyűlés előtt kell felnyitni s megszámlálni a szavakat, különben a kis nemességben, mely rendszerint azon pártot hiszi erősebbnek s győztesnek, melyhez ő tartozott, könnyen azon gyanú támadhat, hogy a választmány nem igazságosan számlálta meg a szavazatokat és e miatt könnyen zavar s rendetlenség származhatik. A helyhatósági rendszer csak addig áll fenn, míg minden a választók előtt és által teljes szabadsággal és nyilvánossággal történik. Ennélfogva a szerkezet úgy módosíttatott, hogy «a ládák a közgyűlés előtt fölnyittatván, a kire legtöbb szavazat esett, azt az elnök megválasztottnak nyilatkoztatja».

A 39. §. következőleg hangzik: «Tisztújítás érdemébeni értekezés végett bármikor s bárkinél összegyülekezni, az alkotmányos szabadság alkotó része. Ellenben botrányos dorbézolás, megvesztegetés vagy fenyegetés által bárki részére szavazatokat vásárolni, vásároltatni vagy eladni egyáltalában tiltatik. Ily becstelen tett bebizonyosodása esetére mind a megvesztegető, fenyegető vagy segédei, mind a megvesztegetett a legközelebbi három év betöltéig minden közszavazási jogaiktól megfosztassanak. Ismétlés esetében a szavazattóli megfosztás személyeikre nézve egész éltökre okvetlen kiterjesztessék. Ezenkívül az ily megvesztegetést elkövető egy évig terjedhető

fogsággal büntettessék s mindazon kihágásokra nézve, melyek tette következtében elkövettetnek, valóságos bűntársnak tekintetvén, irántok felelet s elégtételre vonassék. Ilyesre más által netalán lett megbizatás, semmi mentségül senkinek nem szolgálhat. Az, ki magát megvesztegetni engedte, a kapott ajándékot a megye pénztárába kétszeresen befizetni köteleztetik, ezenkívül fél évig terjedhető fogsággal is büntetendő. Ezen esetekre vádló mindenki lehet; itélőbiró az őrszék, ennek netalán eloszlása után a tettes helyzetére való minden tekintet nélkül a tisztújító megye törvényszéke.»

Buttykay (Bereg megye követe) ezen §. első pontját, mely így szól: «Tisztújítás érdemébeni értekezés végett bármikor s bárkinél összegyülekezni az alkotmányos szabadság alkotó része» kihagyatni kivánja, mert ha tekintjük az eddigi gyakorlatot, az ily összejöveteleket lehet a kihágások s botrányok legfőbb okaiul tekinteni. A szerkezetet pedig azzal indítványozza megbővíttetni, hogy «a ki etet, itat, kihágónak tekintessék».

Ung az első pontot szinte kihagyná, mert minek tétessék az engedély az összejövetelre törvénybe akkor, a midőn a törvény maga sem tiltja, hiszen a mit a törvény nem tilt, az szabad.

Somssich (Somogy megye követe): E §. első pontját szinte kihagyni kivánván, azon indítványt tevé, hogy mivel vádló mindenki lehet, azon esetre, ha kisülne, hogy vádja igazságtalan, rosszakaratú ráfogás volt, azon büntetés alá essék, mely alá esett volna a vádlott, ha a vád bebizonyult volna.

Fejérváry (Hont megye követe): Pártolja Somogy indítványát azért is, mert ily törvénynek törvénykönyvünkben nyoma is van, s mert ha az ily hamis vádló nem büntettetnék, a vádlottnak sokszor igen nagy kárt okozhatna, könnyen megtörténhetvén, hogy a hamis vádló éppen a választás pillanatában az ellen, ki neki ellensége, hamis tanúkat fogad, a választókat tőle elidegeníti, s így elesik a hivataltól, melyre őt a közbizalom emelni kivánta.

Mihályi (Máramaros megye követe): Azon oknál fogva, hogy ezen §§. teszik alapját a megyei hihágások megzabolásának, melyeknek tehát világosaknak kell lenni, kivánná, hogy ezen szó után «*segédei*», ez is oda tétessék: «*eszközlői*», de ez nem pártoltatott. Továbbá ugyancsak ő, az étel és ital kiszolgáltatókat, p. o. a fogadósokat és korcsmárosokat is, kik a csoportnak enni, inni adnak, büntettetni kivánta.

Vukovics (Temes megye követe): Előterjesztvén, hogy minél nagyobb repressivitással van a törvény alkotva, annál inkább kiját-

szatik, s hogy annálfogva, ha ily kemény lesz, az a kihágásokróli törvényt soha sikeresíteni nem lehet, kivánná, hogy hozassék oly törvény, melyet ki nem játszhatni, s ennélfogva ezen törvény is módosíttassék.

Pázmándy (Komárom megye követe): Az itt projectált egész választási rendszer, azon állásnál fogva, melyben jelenleg a megyék vannak, vagy kivihetetlen, vagy pedig káros következéseket von maga után. Ugyanis a tisztújítás több napig tartván, a köznemesség csakhamar haza oszlik, mivel nincs módja, hogy azt végig várhassa, és így lehet, hogy még a két alispánt az egész nemesség választja meg, a többi tisztviselők választása pedig már vagy a gazdagok kezeibe kerül, vagy csak azon nemesek választják, kik közel laknak a választási helyhez. A választmány ezen választási javaslata vagy a falunkinti, vagy pedig a képviselők általi választásra vezet. A képviseleti rendszert a tanácskozásra nézve pártolja, de a választásra nézve alkotmányos országban, a képviseleti rendszert alkalmazni a szabadság szántszándékos veszélyeztetése nélkül nem lehet. Nem tudhatván még melyik rendszer fog kifejlődni, szerette volna, ha a választmány a falunkinti választást megpendíti, mert ő úgy sejti, hogy a titkos szavazás impractibilitása okvetlen ide vezet.

Most áttér a kérdésben forgó §. szerkezetére. A mi ennek első pontját illeti: igaz, hogy a dolog természeti állásában erre semmi szükség nincs, de jelen körülmények közt kihagyni nem lehet, mert miként most Bereg megye más okból kívánta kihagyni, másból ismét Ung megye, úgy majd másképp magyarázhatná az ily összejöveteleket a főispán, másképp ismét más. Választásoknál rendetlenség mindenütt történik. Ott van bizonyságul Anglia példája, hol a kijelöltek neveit postakocsikra is felírva, s zászlókon hordozzák meg, sok helyen 100,000 ember is összejön; rendetlenség, kicsapongás ott is történik, mint nálunk, még is Anglia alkotmánya szilárdul áll. Kívánatos volna, hogy elmaradjanak a rendetlenségek, de azért, hogy Szatmárban meg más vármegyében egy-két embert agyonütöttek, az alkotmányos lét fáját aláásni nem kell, a legszentebb jogot, a szabad választást semmivé tenni nem kell. Ő ezeknél fogva az itt megengedett összejövetelt eltiltani nem akarja, s így ezen elvi pontot meghagyatni kívánja. Megegyezik abban is, hogy ezen §. végén a hamis vádlóra büntetés szabassék, még ha nem is $^1/_2$, legalább $^1/_4$ évi fogság.

Ráday (Pest megye követe): A főispánok sokszor hivataligérgetések által szinte részesek lévén a megvesztegetésekben, őket is büntetni kívánja.

Klauzál szerint szükség, hogy a törvényhozás e részben ren-

delkezzék, szükség, hogy a megyei kihágások ellen czélszerű intézkedést tegyen, de úgy, hogy az a választási szabadságot ne korlátozza; annyival inkább, mivel a főispánok vezérlik a tisztújítást, kik legtöbbször főokai a kicsapongásoknak, míg az úgynevezett kortesek, ha mástól felbujtva nincsenek, ritkán követnek el kicsapongást. Háromnégy dynasta összeáll, a köznemességet a maga czéljai kivitelére elámítja, innen származik azután a rendetlenség, kicsapongás, melyet utoljára mégis a köznemességre szeretnek kenni. Szóló nem barátja az itatásoknak, ő soha nem itatott, nem is fog, de az erről szóló törvényt oly világosnak, meglatoltnak kívánja, hogy azzal egyes személyek kárára egykönnyen vissza ne lehessen élni. A büntető törvénykönyvi választmány, hogy minden annál inkább biztosítva legyen az igazságtalan büntetés ellen, igyekezett szorosan meghatározni a bűntettek fogalmát; és ennek meghatározásával legtöbb baja volt. Itt a dorbézolás nincs szorosan meghatározva, és mégis egy évi büntetés, szavazati jog elvesztése, még pedig ismétlés esetében örökre, szabatik reá! Ha valaki tisztújítás alatt 12 embert ebédre meghív, történetből erősebb bort tesz fel asztalára, valamelyiknek jó kedve kerekedik, s énekel, a nélkül, hogy kihágást követne el, ezt meghallja az ellenpártból egy ember, s mint botrányos dorbézolót, feladja, s minthogy nincs meghatározva, mi a dorbézolás, mi neme esik büntetés alá, az ártatlan elitéltetik.

A büntető törvénykönyvben ki van mondva, hogy a kiállott büntetésen felül senki nem büntettetik, s íme itt, midőn a fogságot kiállta, még azon felül egész életére elveszti szavazatjogát. Az Európában közönségesen elfogadott büntető elveken túl nem kell menni; csak a magyar volna az ki másképp nem tudná a szabadságot fenntartani, mintha az csirájában elfojtatik? A büntető törvénykönyvben ki van mondva, hogy bármely cselekvés, vagy elmulasztás csak annyiban tekintethetik bűntettnek, és vonathatik büntetés alá, a menynyiben ez ellen ott büntetés rendeltetik. Ott a dorbézolás, megveszteget és nem fordul elő, s ha ezt itt e §-ban bűntettnek elfogadják, az által oly kivételes törvényt állítnak fel, mely paralyisálni fogja a büntető törvénykönyv hatását. Hogy ez ne történjék, szükség az itt felszámlált eseteket a büntető törvénykönyv elveivel összhangzásba hozni. Az itt orvosolni szándékolt bajon gyökeresen csak a népnevelés segít, és az, ha a megyéknek maguktól választott elnöke lesz, ki mindent a megye közönségének érdekében fog tenni. Míg ez nem történik, addig a törvény a bajnak elejét nem veheti.

Mondják, hogy Szatmárban embereket gyilkoltak le; és miért?

azért, mert egy pár egyén azt gondolta, hogy ő bennök van a haza boldogsága összpontosulva! Míg mindenkiben fel nem támad azon erkölcsi érzés, hogy iszonyú bűn s alávalóság embervéren vásárolni akár tisztséget, akár követséget, addig semmiféle törvény nem képes elnyomni a kihágásokat. Azt mondják, Szatmárban több ember esett áldozatul; de mikor az történt, nem volt-e törvény? Volt törvény igen, még pedig olyan, mely keményebb büntetést szab, mint e §., t. i. a gyilkosságra halálos büntetést, és mégis volt-e sikere?

Szóló követ nézete abban összpontosul, hogy ezen 39. §-tól kezdve a III. fejezetig, szerkessze újonnan a választmány e törvényczikket; számlálja elő s írja körül szorosan a vétségeket, s ajánljon azok iránt czélszerű szabályokat s oly büntetéseket, melyek a criminalis codexben megállapított elvekkel ne ellenkezzenek.

Zsoldos (Veszprém megye követe) ki ezen munkát készítő választmánynak tagja volt, a §. első pontját meghagyatni kívánja. Ő a megvesztegetésen látja a megyei kihágásokat alapulni, ezt kell tehát zabolázni. Máramaros követének azt feleli: az «eszközlő» szó be van a szerkezetbe foglalva, csak hogy más szavakban. A mi Komárom megye követének a választási rendszert illető előadását tekinti, csak azt feleli, hogy az előtte forgott a választmánynak; de egy jó tisztikar megérdemli, ha tovább tart is a választás. Hogy a titkos szavazás az általa említett két rendszer közül melyikre vezet, ezt ugyan még bizonyosan nem tudhatja; egyébként a választmány úgy vélekedett, hogy a képviseleti rendszerre; de ezen rendszert magára a nemességre nézve — míg az egész nép képviselve nem lesz — behozni nem kívánván, azt mellőzé. Végre kijelenti, hogy sok dolgot nem is definiálhatni, pedig mindenki tudja, hogy mi; p. o. a világosságot még senki sem definiálta. Meghagyni kéri a szerkezetet.

Török (Arad megye követe) azt adá elő, hogy a választmány a vesztegetés alatt szavazatvásárlást értett, és ezt keményen kívánta büntettetni. Szavazatokat vásárlani, vagyis vesztegetni nem a neveletlen nép, hanem a nevelt urak szoktak. Már ha ezeren lopnak, a lopás azért szintoly keményen büntetendő, mintha egy ember lopott volna. Igy gondolkozott a választmány a vesztegetésről is. Hogy a választmány a javaslott büntetéseket a criminalis codex elveihez nem alkalmazá, oka, mert még akkor a criminalis codex országgyűlésileg tárgyalva nem vala, sem megállapítva. Egyébiránt a megyei kicsapongásokat még azon esetre is korlátoztatni kivánná, ha a criminalis codex törvénybe nem mehetne.

Bezerédj (Tolna megye követe) a megyei kicsapongások ha-

lálát a népneveléstől és a népképviselettől várja. A neveléstől várja, úgymond, hogy elmúlik az a nagy hivatalkórság, mely sokakban uralkodik s oly tömérdek bajnak kútfeje; de addig is, míg az a boldog idő bekövetkeznék — mert ez még századokig tarthat — kiméljük az embervért, s igyekezzünk czélszerű intézkedések által a kihágásoknak elejét venni. A midőn legelső sorban is az alkotmányos szabadság lényegét, a közdolgokbani szabad értekezhetést a választmányi javaslat három első sorában meg akarja óvni: ugyanekkor az itatás ellen törvényt akar alkottatni, s a muzsika és zászlók melletti dinomdánomokat, melyek utóbb borzasztó vérengzéssé szoktak elfajulni, annál is inkább óhajtja megzaboláztatni, mert ez úton az oligarchák szokták a vagyontalanabbak activitását nullificálni; majd ha a gazdagok nem fognak itatással vesztegetni, akkor független lesz a szegény nép. Összejöhetünk mi — mond nekilelkesülve — a nélkül, hogy a boros csapokat megeresztenők; hozzuk divatba a politikai bőjtöket, és a csapok megeresztése által ne adjunk alkalmat embervér-eresztésre. Egyébiránt elismeri, hogy itt nincs világosan definiálva a tény, s noha ő a definitiónak nem barátja, mégis azt tartja, hogy igaza van Arad megye követének, s azt hiszi, hogy ezen egész tárgy a büntető törvénybe való. Hogy valaki egész életére a szavazási jogtól megfosztassék, azt nem pártolhatja, s ragaszkodik Csongrád megye érdemes követének előadásához, annyival inkább, mert ezen szerkezet szerint a törvényt inpracticabilisnek látja, mert ha például 1000 ember engedte magát megvesztegettetni, vagy talán egész megye két részre oszolván, egyik rész egy másik rész által engedte magát megvesztegettetni, hogy lehessen majd az egész megyét bezárni, hacsak nem vice versa? Nem elég a megvesztegetést csupán általában említeni, hanem ki kell jelölni azon nemeit a megvesztegetésnek, melyek megbüntettessenek. Mert lehet úgy is vesztegetni, hogy büntetés alá vonni nem lehet, pl. ha szolgálatok által lekötelezek valakit stb. Azért e §-t újabb kidolgozás végett a választmányhoz kívánja utasítni.

Majláth (Baranya megye követe): Előttem szóló érdemes követ úr okoskodása a megyei nemesség erkölcsi érzetére nézve igen pessimisticus szempontból indult ki. Ő ezt föl nem teszi, hogy egy egész megye megvesztegethető volna. Hallám, úgymond, a főispánokat, dynastákat emlegettetni, mint a kicsapongások főokait, de a harmadikat kifeledték az érdemes követek, a megválasztatni óhajtó kis urakat; s elfeledék azt, hogy ezen munkálatban a főispánok joga úgy körül van nyirbálva, hogy azok a megyékben jövőre csak pictus masculusok lesznek, kik se nem árthatnak, se nem használhatnak.

Hogy a rendet garantirozzuk, s annak nagyobb biztosítást adjunk, az szükséges. E tekintetben a választmány kiküldetésének meg is felelt, és mi mindaddig, míg a főispáni jogok körülnyirbálásáról s több idegen s mulékony elemnek a megyei hatóság sánczai közzé vételéről volt szó (nem tudom — mert a jövendő méhében rejlik ennek megfejtése — javunkra? vagy kárunkra?) tökéletesen meg voltunk elégedve a választmány szerkezetével. Most azonban, midőn a mi saját visszaéléseink korlátozására kerül a sor, a szigorú büntetésektől ijedezünk; a nevelésre, ez universalis curára hivatkozunk, mihez akkor szoktunk folyamodni, midőn semmit sem akarunk. Ez könnyű szer, de ez a jövendőségre szól, nekünk pedig a jelen generatióval van dolgunk. Azt mondják, hogy ezek drákói törvények, hogy eddig is meg volt a halálbüntetés a gyilkosságra, és mégis történtek a választásoknál némely megyékben gyilkolások. Igen, de talán éppen azért történtek, mert a törvény szigorúbb, mintsem végrehajtathatnék, de hajtassanak csak ezen büntetések végre szorosan, hajtassék végre az egy évi tömlöcz-büntetés, bizonyosan foganatjuk, sikerük leend ezeknek, s nem fog történni annyi baj. Egyébiránt az igaz, hogy a törvénynek præcisnek kell lenni; kívánja annálfogva, hogy az esetek jobban meghatároztassanak.

Zsedényi (Szepes megye követe): Habár megyéjében 1700 választó van, mégis eddigelé képes volt az intelligentia minden botrányos kihágásnak elejét venni. És e tekintetben ne Szatmárra tessék Csongrád érdemes követének hivatkozni, hanem tekintsen Zalára, hol az értelmiség erőlködése daczára is oly borzasztó kicsapongások követtettek el. Nincs reménye szólónak, hogy országos intézkedés nélkül jövendőre egyedül az intelligentia szilárdsága felelhessen meg már nemcsak a választásoknál, hanem a léleknyugalmat igénylő tanácskozásoknál is a garázdálkodó tömegnek.

Egyedül képviseleti rendszer segíthetne itt a dolgon, de ki volt-e e végre a választmány küldve? Mert ha igen, és a többségnek reménye van a képviseleti rendszert behozni, akkor kívánom, hogy ezen egész választmányi javaslat ujra dolgoztassék. De azt nem hiszem, miképp az előttem szólott tiszai követ által czéloztatott, hogy a megye által választandó főispán a mostani megyei rendszer mellett a bajoknak elejét tudná venni. Hisz választott elnök az alispán s mégis nem voltunk e már elégszer szomorú tanui, miképp a legszeretettebb alispán elnöklete sem vala képes az indulattól elragadott tömeg kitöréseit meggátolni? Nincs a mi népünknek arra hajlama, hogy a kit egyszer bizodalmával elnöki székbe emelt, annak szavára egyszersmind szen-

vedélyét megtagadva, fejet is tudjon hajtani. Soká érünk még mi oda, hogy mint Angliában egy fehér pálczának felmutatása a legnagyobb zavarban is csendet idézzen elő. Mi a megyei elemet szaporítottuk, de még eddig a rend biztosítékáról nem gondoskodtunk. Erre nézve ne feledjük, hogy ha jövendőt akarunk eszközölni, annak fenntartását minél kevesebb egyedekre bizzuk. Szóló is kívánja a választmányi javaslatot ujra dolgoztatni, mert az nem eléggé határozott, miután többek közt abban sem a dorbézolás, sem a vesztegetés nincs világosan értelmezve. Mert hisz — úgy mond szóló — a vesztegetés nemcsak pénzzel történhetik; egy női kacsintás, szemhunyorítás hatalmasabban izgatja fel olykor a szenvedélyeket, mint a bor és pénz. Hogy ez nem hallatlan eset, mutatja egy nem oly igen régi példa bizonyos megyében, hol az alispánné korteskedett.

Palóczy (Borsod megye követe): A vesztegetésre és megvesztegetőre előadja, miképp minden embernek van egy gyenge oldala, még nekünk is van, csak azt kell találni, azonnal meg van vesztegetve a nélkül, hogy maga is tudná. Hogy a megvesztegetők mindig gyenge oldaláról szokták megkerülni az embereket, arra egy példát hozott elő. Azon időkben, midőn az angol azt szerette volna, hogy a Napoleon uralkodása alatt hatalmaskodó francziáknak az egész világ ellensége legyen, egy európai udvart maga érdekébe akart vonni. Jól tudta, hogy mind maga a fejedelem, mind a miniszterei szilárd becsületes emberek, kik minden pénzbeli adományt megvetéssel utasítanának vissza, de tudta azt is, hogy a fejedelem szereti a női szép szemeket, az egyik miniszter a szép lovakat, a másik a régiségeket. A szép asszonynak ajándékot adtak s a fejedelem általa meg volt nyerve; az első miniszternek a legnemesebb faju lovakkal kedveskedtek, a másik miniszternek régi pénzeket és kéziratokat küldöttek s ily egyszerü uton az egész udvar meg volt nyerve az angoloknak. Ebből láthatni, hogy nemcsak pénzzel, borral lehet vesztegetni. Legveszélyesebb vesztegetési mód tisztválasztások alkalmával a vallásra való hivatkozás, melyet némelyek eszközül szoktak felhasználni a hivatalba jutthatásra.

Ég, föld összeszakad, a hivatalban katholikusnak vagy protestánsnak kell lenni. Az egyik párt zászlóján kereszt a másikon kakas, csillag ragyog; a midőn aztán sem kérd, sem hall többé senki, hanem csak arra megy a merre kakast vagy keresztet lát, és hogy czéljokat érjék, készek mindenre. A mikor aztán mindennek azzal lesz vége, hogy «ubi omnes peccant punitur nemo». Hallják, úgymond, azon jeles férfiak, kik ezen munkálatot készítő választmánynak tagjai, most

a t. Rendek véleményét; adjuk vissza ujra nékik, hogy ehhez képest ezen §§-kat ujra dolgozzák ki.

Gabányi (Szatmár megye követe): Küldői a megvesztegetésre, dorbézolásra a legkeményebb büntetést akarják szabatni, úgy a főispánokra, mint akárki másra nézve; de azt egyszersmind meg is akarják határozni. A mi Csongrád megye követének megyéjét vagy személyét érdeklő mondását illeti: tagadja, hogy Szatmárban csak két egyén vágyakodott volna e díszes követségi koszorú tagjává lenni. Voltak ott százan is. S míg mellettök 1000 választó állott 100 ellenében éppen ezen ezerből 11 pergett el, míg a másik részből egyetlen egy se hullott el. Nem akar gyanusítani senkit sem, azt se akarja fejgetni, mi és ki okozá az elhullottak halálát, ott van a kir. biztos, világosítsa fel a tényeket a vizsgálat, s ha ő lesz a bűnös, érje őt a büntetés. Ez eset nemcsak Szatmárban történt, hanem másutt is, ne csak egy megyét gyanusítsanak hát. Egyébiránt ő már megszokta a gyanúsítást s fájlalja is ezt, mert érzi ártatlanságát; azonban vár, tűr, míg a kir. biztos kisüti az igazat.

Klauzál: A választmányi jegyzőnek, Zsoldosnak, azon kijelentésére, hogy némely dolgokat, p. o. a világosságot definiálni nem lehet, azt válaszolja, hogy a mit definiálni nem lehet, azt büntetni sem szabad. Minden bűn tényből áll, tehát definiálás alá esik, s így büntetést is lehet reá és kell is szabni, különben könnyen despoticus önkénynyé fajul a status. Igaz ugyan, hogy vannak dolgok, miket definiálni nem lehet, p. o. a világosságot, emberi elmét stb., de ezekre nem is lehet büntetést szabni. Meg kell különböztetni azon megyei kicsapongásokat, melyeket, miként előbb mondá, egy-két ember hivatalszomja idéz elő, azoktól, melyek politikai elvkérdések vitájában követtetnek el. Zalában politikai elvekért küzdöttek, s mi volt oka a borzasztó mészárlásoknak? Tán a szegény nemesek elvekért verették magokat agyon? Ki hinné ezt? Titkos kezek dolgoztak ott a köznemesség elámításában, mit az is mutat, hogy azon úri emberek, kiket a hirlapok meg is neveztek, nagy csomó bankjegyekkel forgolódtak a köznemesek között. De minthogy úgy dolgoztak, hogy alávalóságukat bebizonyítani ne lehessen, azért hallgat a dologról. Ezen úri vesztegetők ki tudják kerülni a törvény súlyát, midőn a szegények azért, hogy meg hagyják magokat vesztegettetni, nem egyszer életökkel adóznak. Minthogy pedig jelen törvényczikkben csak az alólról származó rendetlenségekre van büntetés szabva, a felülről származók ellen pedig majd semmi intézkedés sincs téve, hogy — mint Bihar megye követe mondá a káromkodásra nézve — ezért is csak a szegény

embert büntetik, a gazdagnak elég módja van alóla kibujni, újra kell dolgozni a 29-ik s következő §§-okat egész a III. fejezetig, ha azt akarjuk, hogy intézkedéseink a hatalmasok által ki ne játszassanak.

Erre az *elnökség* végzésül kimondá, hogy e munkálat a választmánynak visszaadatik a végre, hogy a megyei kihágások korlátozására nézve a büntető törvénykönyvben felállított elvekhez alkalmazott törvényjavaslatot adjon, s a jelen munkálatot a 39. §-tól kezdve a III. fejezetig azok szerint szerkeszsze.

Végül az *elnökség* kijelenté, hogy részint az ünnepek miatt, részint azért, hogy a kereskedelmi s a bányászati választmányok munkálataikkal mielőbb készen legyenek, deczember 22-től jövő évi január 3-káig szünet leend, és a RR.-nek boldog ünneplést s a jövő esztendőre sok erőt, egészséget kívánván, az ülés eloszlott.

---

128. Kerületi ülés.

1844 január 3-án.

Elnökök: Beöthy (Bihar), Szentiványi (Liptó). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Komlóssy.

Tárgy: A megyei kihágások elleni törvényjavaslat.

A tisztujítási kicsapongásokról szóló 39. s következő §-ok a III. fejezetig új szerkesztés végett a választmánynak visszaadatván, ma a követválasztásról s gyűlésekről szóló második és harmadik szakasz volt tanácskozás alatt, a 67. §-tól végig.

Az országgyűlési követválasztásról a 67—71. §§-ok rendelkeznek. A 68. §. szerint a követté lehetésre absolut többség kivántatik. Ez némely ellenkező utasítások kijelentése daczára is megmaradt.

A 69. §. szerint a követválasztásnál kijelölésnek helye nincs, s a választás mindig titkos szavazás által, mindegyik követre nézve külön s egymásután történik. — Megmaradt.

A 70. s 71. §§-ok azon módot írják le, mi szerint oly esetben, ha első szavazás alkalmával általános többség nem eszközöltethetnék, a folytatólagos eljárás intézendő. A választmány véleménye szerint csak a legtöbb szavazatot nyert két egyed neve leendett új szavazásra kitűzendő. Több követ azonban ezt is úgy kívánta módosíttatni, mint a városi követválasztásra nézve a kijavított törvényjavaslat 394-ik §-ában áll, hogy t. i. ha első szavazás alkalmával általános többség

senki mellett sem nyilatkozott, azok, kik az első szavazáskor szavazatot nyertek, kijelölteknek tekintetvén, a szavazás másodízben csak azok közt történjék, kik első alkalommal szavazatot nyertek. Ha pedig másodízben sem alakul általános többség, azok, kik legtöbb szavazatot nyertek, annyian, a hánynak szavazata együttvéve általános többséget képez, szinte kijelölteknek tekintetvén, a szavazás csak ezek közt mindaddig folytattassék, míg általános többség nem alakul. És ezen módosítás elfogadtatott.

A gyűlésekről szóló 72—83. §§-ok közül egyedül a 83. §. változott meg. A választmány szerkezetében ugyanis az áll, hogy a gyűléseken csak azok bírjanak számítható szavazattal, kik választási joggal bírnak, életük 24-ik évét betöltötték és véleményöket érthetőleg előadják. Ne bírjanak pedig szavazattal: urasági tisztek uraik dolgában, harmadízen belőli atyafiak vagy sógorok atyjokfiai ügyében, a kik bármiképp érdeklettek saját dolgaikban, s kik szavazatjoguktól itélet által fosztattak meg.

A megtámadás főképpen a 24 év ellen intéztetett

Perczel Móricz (Tolna megye követe) által azon okból, hogy így sok tisztviselő ki lenne rekesztve a tanácskozásból, mivel a tisztviselésre csak 20 éves életkor kivántatik; pedig a ki tisztviselésre képesnek itéltetik, annak tanácskozásra is képesnek kell lenni, sőt az abbani részvételt gyakran hivatalánál fogva ki sem kerülheti.

Szentkirályi Móricz (Pest megye követe): A javaslatot gyakorlati kivihetetlensége okán támadja meg. Gyakran megesik ugyanis, hogy a 24 évet meghaladott embernek fiatal arcza van, ha már ily esetben annak teljes korúsága tagadtatnék, hogy fogná magát nagy rögtön igazolni? Lehetetlen, hogy a gyűlésbe magával hordja keresztlevelét s geneologiai tábláját rokonsága fokainak bebizonyítására.

Ezen okoknál fogva a tolnai módosítás, miszerint szavazásra elég legyen annyi életév, mennyi a tisztviselésre kívántatik (20), 26 megye voksával 19 ellen (négy nem lévén jelen) elfogadtatott.

A csend fenntartásról rendelkező 76—80. §§-okat némelyek szinte a választmányhoz akarták visszautasítani a büntető törvényjavaslattal leendő összehasonlítás s módosítás végett; mert sokaknak nem tetszett a csendtisztek egész eszméje; némelyek azoknak az elnök általi kineveztetését nem szerették; mások általában rosszalák a gyűléseknél fegyveres erő használhatását, mert «inter arma silent jura». De mindezen röviden kijelentett utasítások elhangozván, a szerkezet megmaradt.

Eként befejeztetvén a megyei kihágásokról szóló munka átnézése, 11 órakor a gyűlés eloszlott. Az *elnök* kérdést tett a holnap felveendő tárgy iránt, de annak meghatározása holnapra halasztatott.

Ezután beköszönvén *Szombathelyi* és *Tomcsányi (Békés megye követei az előbbiek önkéntes leköszönése következtében)*, az ujonnan választott követek éljennel fogadtatának, mire

Beöthy: Jókat veszténk el s jókat is kapánk helyökbe; adjon isten nekik erőt, egészséget!

Panasz emeltetett az iránt, hogy a deczember 1-ről napló még sem jelent meg; továbbá szóba jött, hogy a városi munkálat tárgyalása végett országos ülést kellene tartani, minek folytán a kerületi elnökség megbizatott, hogy a kir. Személynök ő nmltóságát mindkét tárgyban sürgesse meg.

---

129. Kerületi ülés.

1844 január 4-én.

Elnökök: Beöthy (Bihar), Szentiványi (Liptó). *Jegyzők:* Palóczy, Ghyczy, Szentkirályi. *Naplóvivő:* Komlóssy.

A *kerületi elnökség* az országos ülés meg nem tarthatásának azon okát adá elnök ő excellentiája megbízásából, hogy ő excellentiájának családját ért érzékeny veszteségéből származott * fájdalma pár napig nem engedi meg, hogy oly fontos tárgyban, mint a szabad királyi városok rendezése, üléseket tartson; kéri és várja tehát a RR. gyöngéd érzésétől, hogy az ülések néhány napig elhalasztásában megegyezzenek. — A deczember elején tartott országos ülések naplójának mindeddig ki nem adatása iránt pedig azt méltóztatott válaszolni ő excellentiája, hogy a fennforgó körülmények teszik ezen halasztást szükségessé. Egyébiránt miután azon naplók már censurálva vannak, nincs mit tartani attól, hogy bennök változás tétetnék, vagy kinyomatásuk akadályoztatnék; e részben is tehát béketűrésre kéri fel a Táblát. Mindkét tárgyra nézve megnyugvásukat jelenték ki a Rendek.

* Két nővére halt el 3 nap alatt, egyik gyermekágyban, másik ínlázban.

Palóczy kerületi jegyző felolvasá Békés megye új követeinek, Szombathelyi és Tomcsányinak megbízó leveleikről szóló jelentését az igazoló választmánynak.

Ghyczy kerületi jegyző, felolvasá a kerületi napló kinyomatása iránti második üzenetet, mely egész kiterjedésében helyeseltetett.

Szentkirályi Móricz kerületi jegyző, felolvasá a városügyi választmánynak Zilah városa hozzá utasított folyamodására adott véleményét, miszerint Zilah városának elrendezése ajánltatik ugyan, de országgyűlési szavazatjogának elhatározása akkorra halasztatni javasoltatik, ha a Részek visszakapcsolása tárgyában kiküldött biztosság tudósítása elő lesz terjesztve. — Köziratra bocsáttatott.

Végre a megyei kihágásokat tárgyazó törvényjavaslatban a 39. s következő §-okat illető választmányi módosítások felolvasását kezdé meg *Vukovics, kerületi jegyző;* de minthogy ezen módosítások csak ma reggel dictáltattak s figyelmesebb átnézésökre még idő nem volt, *Mihályi (Máramaros megye követe)* indítványára holnapi napra halasztattak. Így kitűzött tárgy nem lévén többé, a gyűlés még 11 óra előtt eloszlott.

---

130. Kerületi ülés.

1844 január 5-én.

Elnökök: Beöthy (Bihar), Szentiványi (Liptó). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Komlóssy.

Tárgy: A megyei kihágási munkálat 39-ik §-ának módosítása.

Mielőtt a napirend elővétetnék, *Bezerédj István,* mint a népnevelési választmány elnöke, bejelenté ezen választmány munkálatának elkészültét, mely már sajtó alatt van s nehány nap mulva nyomtatásban lesz olvasható.

Ezután *Vukovics kerületi jegyző* felolvasá a megyei kihágási választmányi munka 39. §-ának, mely a választmányhoz vissza utasíttatott, a választmány által eszközlött módosítását. — 39. §. «A megyei tisztújítást illetőleg elkövetett erőszakos kényszerítések, s a választás alkalmávali széksértés, verekedés, rendbontás és netaláni lázadás vagy

egyéb bűntettek és sulyosabb kihágások eseteiben a büntető törvénykönyvnek a bűnszerzésről, felbujtásról, bűnszövetségről és bűnsegédekről (5. Fejezet), úgy szintén a testi sértésekről (12. F.), verekedésről (13. F.), erőszakos ellenszegülésről (16. F.), lázadásról (46. F.), tisztviselők elleni sértésekről (48. F.) és a széksértésről (49. F.), végre a vád alaptalansága esetében a hamis feladásokról (25. F.), álnok gyanúsításról (26. F.), rágalomról és becsületsértésről (27. F.) szóló általános rendeletei alkalmazandók. Az, hogy ezen kihágásoknak a tisztújítás szolgált alkalmul, a beszámitást minden tettesre sulyosbítja».

Zsoldos Ignácz (Veszprém megye követe), ki a megyei kihágási választmány jegyzője volt, megyéje nevében azon kivánságát adja elő, hogy a megvesztegetésre a törvényczikkben büntetés szabassék. Vannak e munkálatnak olyan részei, melyekben azon főtárgyról, melyről a munka nevét viseli, t. i. a kihágásokról, szó sincs, mint a kijelölésről s választásról szóló fejezetek. Éppen e 39. §. az, hol a kihágásokról rendelkezni helyén van. De isten s ember előtt tudva van, hogy a megyékben történni szokott kicsapongások nem a szegény nemesnek tulajdoníthatók, mert azokat egyes dusgazdagok, vagy bizonyos czélokra egyesült pártok veszik zsoldjukba s vesztegetik meg. Ezen visszaélések gátlásáról minmagunknak gondoskodni most van hely és alkalom; ezen gondoskodásra felhivás a kir. előadásoknak is egyike, s ha ezt nem teszik a Rendek, úgy nem tettek egyebet e munka által, mint a megyéket némi részben rendezni igyekeztek. Szóló követ tehát kéri a Rendeket, hogy a büntető törvénykönyvben előjövő czikket a megvesztegetésről ide is alkalmazzák.

Ezen nézetét egy másik megyei követ, *Tóth (Vas megye követe)* is pártolá, a megvesztegetési s csábitási eseteket szigoru megrovás alá vetendőknek tartván.

Szluha (Jászkun kerületek követe) annál szükségesebbnek tartá e helyen rendelkezni, mert bizonytalan, létre fog-e jönni a büntető-törvénykönyv.

Gabányi (Szatmár megye követe) szinte szigorú törvényeket akart a megvesztegetés ellen.

Most *Zsedényi (Szepes megye követe)* szólalt fel következőleg: Nincs tárgy, mely hazánkban annyira megvitattatott volna, mint éppen a szőnyegen levő, s mégis most, midőn arról törvény által kellene gondoskodni, nem talál a Tábla módot a segítségre. E törvényczikk mellett, mint az jelenleg áll, a korteskedés mételye gátolva soha sem lesz. Oka e félszeg rendelkezésnek, mert bajainkat

vagy nem ismerjük elegendőképp, vagy nem akarjuk ismerni s másokban keressük azok forrását. Jele, hogy midőn a főispánok avatkozásáról volt minap szó, akkor a Rendek bőségesen tudtak beszélni és kikelni, most pedig nem igen látszanak mélyebben a dologba nyulni akarni. Elismeri szóló, hogy az utasítások tetemesen korlátolják azon tért, melyen e kérdésnél mozogni kellene; de azt hiszi, hogy midőn az ország boldogsága más térre lépést kiván, akkor a követnek kötelessége vagy átlépni arra a térre, vagy legalább küldőit figyelmeztetni s capacitálni. Okoskodni igen könnyű e tárgyról, de midőn gyakorlati térre lépünk, azonnal érezzük, hogy az utasítási korlátok hatalma kérlelhetlen. Szóló követ azt hiszi, hogy repressiv törvény által nem lehet a lélekvásárlásokat megszüntetni s a megyei kórállapot orvoslásának módját csak abban látja, ha 1. képviseleti rendszer hozatik be a választásoknál, úgy mint a tanácskozásoknál; vagyis választók választanak; 2. ha a választókban bizonyos képesség kivántatik meg, pl. irni-olvasni tudás. A főhiba ott van, — úgy véli a szónok, — hogy a kortes-rendszer bajait érezzük, de bátran kimondani nem merjük, hogy kortesek által választatni s azokkal tanácskozni nem akarunk; s hogy a korteskedés alatt mindenkor valami lármás, rendkívüli lázadást értünk, noha ennél nem kisebb rossz az értelmetlen, de pártvezérek által rendezett s disciplinált tömeg zsarnoksága, mely a másik kevesebbségben levő felet elnyomja s jogai gyakorlatából kirekeszti. Gyökeres módokhoz kell tehát nyulni s kimondani, hogy az egész haza java áldozatul kivánja az egyesek jogait; a kik azokkal élni nem tudnak s a kit szabadsága gyakorlatában fegyveres oltalommal kell megvédni, az azt meg nem birja, a ki pedig meg nem birja, az meg nem érdemli a szabadságot. Ily elvekből indulván ki a követ, nem vala megelégedve a 39. §. felolvasott módosításával, mert ily törvénytől semmi sikert nem vár; s a választmányt még egyszer oda kivánná utasíttatni, hogy a fennforgó szakaszt módosítsa, a vesztegetés s egyéb megyei kicsapongások eseteit szorosan irja körül s határozza meg, s azon adatokat, melyekkel e tárgyban a journalistika is oly bőven szolgált, figyelmesen használja fel; megemlítvén névszerint b. Wesselényi, Balog János, Berta Antal, Hunfalvy stb. terveit, melyek hirlapok utján közrebocsáttattak.

Szentkirályi Móricz (Pest megye követe): Büntetést csak az érdemel, a mi valóban bűntett; már pedig azt, hogy valaki Péterre vagy Pálra adja szavazatát, bűnnek mondani nem lehet. Azt, a mi magában nem bűntett, bűntetté azon indító ok sem bélyegezheti, melyből származik. Ha valaki a birót megvesztegeti, hogy ez igazság-

talan itéletet hozzon, ez bűnös megvesztegetés, azért erről a büntető-törvénykönyv rendelkezik is; de ha valaki valakit, bár vesztegetés által arra bir, hogy szavazatát Péterre vagy Pálra adja, ezt, mivel nem bűntett, a büntető törvény nem sújthatja, noha az erkölcsiség rosszalhatja. Ha a választás szabadságát a szorosan vett vesztegetés megrontja, nem kevésbé megronthatja azt az egyszerű rábeszélés is, melyet mégis felbujtásnak venni és büntetni nem lehet. Egy emberre egy, másra más indító ok hat sikeresebben, a választási szabadságnak mindegyik árthat, mindegyik azonban büntetés alá nem eshetik. Tekintve a következéseket, melyek abból származnának, ha a vesztegetés bűntettnek vétetnék, természetes, hogy bűnös cselekedetnek törvényes és érvényes következései nem lehetnek; ha tehát a vesztegetés bebizonyíttatik, a választásnak s annak következéseinek, t. i. a választottak tisztviselésének meg kellene szünni. Nem vezetne-e ez egyenesen arra, hogy Péter ellenségei ennek nevében vesztegetnének csak azért, hogy ennek választását megsemmisíthessék s Pálnak sikert szerezzenek. E tárgyból tehát, mely oly bonyolult és sok alakú, így kibujni lehetetlen. Nem az allopathiai rendszer segíthet itt, mely ideiglen s úgy tetszőleg helybeli sérveket meggyógyít ugyan, de azokat az organismusba vissza veri, hanem magát a beteg organismust szükség gyógyítani, s ennyiben a szóló egy értelemben van Szepes követével.

Ily gyökeres orvoslást s általános rendezést azonban az utasítások nem tevén a Rendek feladásává, most csak arról lehet kérdés, nem ártanak-e még többet az ügynek, ha a vesztegetés büntetésébe avatkoznak, melynek minden kigondolható s a törvény által el nem számlálható és ki nem meríthető módjait akadályozni lehetetlen. Ha a vesztegetés oly általánosságban lenne a törvény által megtiltva, mint némelyek kivánják, akkor nem lehetne választás, melyet vesztegetés vádja által meg ne tudna dönteni az ellenfél. Ezen megdöntése az egyszer végbe ment választásnak pedig, annyi rossz következéssel jár, hogy Angliában is, hol tömegesen meg van engedve, s hol a vesztegetés roppant mértékben üzetik, csak igen ritkán vétetik foganatba. A szabadság ezen hazájában igen divatos a vesztegetés és mégis hol lépnek fel dicsőbb és nagyobb férfiak a követi pályán, mint éppen ott? Jele, hogy az állomány organismusa egészséges, s ép testének oly csekély sérv, milyet a vesztegetés okozhat, nem árthat tetemesen. A vesztegetés ellen intézett törvény által nem csak nem gátoljuk a kicsapongásokat, sőt a pártoknak még a bevégzett választás után is új és folytonos mozgalmakra adnánk okot, mert a kevesebbségben maradt fél megtámadná a restauratiót és e lázas, bizonytalan állapot

örökké tartana. A választmányi munka által, a mennyire általános elrendezés s gyökeres változtatás nélkül lehet, elég van téve a czélnak; mert be van hozva a titkos szavazás, mely, ha egészen nem képes is megszüntetni a visszaélést, mégis többi közt a lehető legbiztosabb és legsikeresebb mód a vesztegetés meggátlására, mert könnyű rábeszélni a választókat, hogy fogadják el az ajándékot, igyák meg a bort, de azért szavazzanak meggyőződésük szerint. Maradjon hát a szerkezet úgy a mint van s érjük be azzal a jövő országgyűlésig, míg tudniillik a megyék általános elrendezése szőnyegre kerül.

Bónis (Szabolcs megye követe): Nem azért vélte kiküldetve a választmányt, hogy a választási jogot korlátolja, mint Szepes követe kivánná, hanem hogy a választási kihágásokat zabolázza. Ezen kihágásoknak a szegény nemes, ki jobb nevelést saját hibája nélkül nem kapott, nem oka, s ha valakit, bizonyosan a csábítót kell büntetni. A vesztegetésnek pedig nagyon is sokféle neme van; mert nem csak a szegény nemest lehet megvesztegetni borral és pénzzel, hanem azon kir. tanácsost is czim s hivatal reményével, ki a kormány nézeteit kihágások útján viszi keresztül. Szóló mindezen vesztegetési esetekre specialis törvényeket akar.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe): Fejtegeté a választmányok nehéz állását; azoknak tagjai ugyanis saját véleményöket dolgozzák fel, utasítások által nem köttetve, szabadon és függetlenül a tiszta theoria kivánati szerint; a gyűlésekben ellenben utasítás köti a szólók nézeteit. Innét van, hogy a függetlenül működő választmány a vesztegetést oly tárgynak tartá, melyből menekülni lehetetlen; most pedig a követ urak törvényt kivánnak az ellen.

Kállay (Csanád megye követe): Elismeré, hogy Szepes nézeteiben sok igaz van; hogy csak képviseleti rendszer a gyökeres orvoslás, mely a megyei kihágásokon segíthet, mert ezen kihágások oka főképpen a nagy tömegek egybegyűlése; elismeré, hogy municipiumainknak sok rossz oldala van, de azért még is sajnálva hallja azoknak divatba jönni kezdő depopularisatióját. E bajokon gyökeresen nem segíthetünk — úgy mond — mert utasítás köt s magunkról van szó. A főispánok hibáit jól megtudók róni, mert ott másokról vala szó. Elismeri Pesttel, hogy Péterre vagy Pálra szavazni magában nem vétek, de abban mégis vétket lát, ha valaki más által arra hagyja magát csábíttatni, vagy mást arra csábít, hogy meggyőződése ellen adja szavát Péterre vagy Pálra. A titkos szavazásban fekvő azon biztosságát a szabad meggyőződésnek, miszerint az ajándékot valaki elfogadja és szavazatát oda igéri, mégis másra szavaz meggyőződése sze-

rint, mint erkölcstelenedésre vezetőt nem helyeselheti. Szóló azt hiszi, hogy miután minden polgárnak joga van mást valamiről meggyőzni, de csak rábeszélés és észokok által, a szerkezet pedig az összejövetel és értekezés szabadságát megadja, mind arra nézve, mi ezen tul megy, szigorú eszközöket lehet és kell használni; törvényt akar tehát a vesztegetés ellen s ezt egyenesen a demokratia érdekében, mert ha a vesztegetés megengedtetik, mindenkor a dusgazdag nagy urak fogják kivinni saját czéljaikat.

Pázmándy (Komárom megye követe): Képviseleti rendszert azaz, hogy a választók választassanak, egyenesen s elhatározottan nem akar addig, míg csak egy szabadalmas néposztály, a nemesség választ, mert ezen kizárólagos választási jog már magában is elég káros és sérelmes a közjóra. Ha a választók e csekély száma is megkevesbbíttetnék, még könnyebben fognának megvesztegettetni, s még erőtlenebb lenne a nemzet.

Hol a választók száma sok, ott is lehet ugyan vesztegetni, a bort száz akó számra hordatni ki, a pénzt ezerenként szórni, de ez azután egy kicsit drága tréfa, melyhez kevés embernek van kedve; s az ily vesztegetőkre azon sors vár, hogy a hirlapokban a megyei tudósítások sorából a hivatalos hirdetések közzé kerülnek. Köztapasztalás, hogy a hol a választó nemesség száma nagyobb, a szabadság szelleme is terjedtebb s erősebb; hol ellenben 2—400 főből álló kevés nemesség van csak, ott a liberalismus nem tud lábra kapni, mert e kevés nemességet könnyű ide s oda vezetni. Azon néhány kivételt, melyek az adó kérdésében újabb időben kifejlettek, nem lehet szabályul venni; mert ha ily kérdés bármely más európai nemzetnél kitüzetik, kétség kívül még nagyobb ellenszegülést fog kelteni. Míg tehát a népnek csak egy kiváltságos osztálya él a választási joggal, addig szóló a képviseleti rendszernek mindenkor ellensége marad, s csak akkor látja ennek helyét, ha a népi elemnek is befolyás engedtetik. Az irás-olvasási képességre nézve emlékeztet azokra, mik a városok rendezésénél e tárgyban mondattak. Angliában kevés ember van a köznép közt, ki irni s olvasni tud; Poroszországban mindenki tud irni s olvasni, és még is amazok gyakorlatban tudják élvezni a szabadságot, ezek pedig alkotmányos élettel nem is birnak; nyilvános bizonyságul, hogy az irni-olvasni tudás nem föltéte annak, hogy valaki jó választó lehessen. Arra nézve, mit szinte Szepes követe mondott, hogy a ki meg nem birja a szabadságot, az arra nem érdemes, megjegyzi szóló: vajjon ki fogja elhatározni ezen érdemességet és hol fog eféle itélőszék felállíttatni? Szóló szerint a szabadság gyakorlatára minden ember érett,

érdemes már annál fogva, hogy ember. Egyébiránt szóló követ a választmány módosításával meg van elégedve, s azt visszaküldeni nem kívánja, hanem azt látná jónak, hogy az előbbi szerkezet (a 39. s többi köv. §§.) olvastassék fel pontonként, s belőle mindaz, mi az ujonnan szerkesztett 39. §-ban benfoglaltatik, hagyassék ki, a többire nézve pedig a Rendek tetszésök szerint határozzanak.

Palóczy (Borsod megye követe): Szepes megye követe nagy fába vágta fejszéjét, midőn a köznemesség kirekesztését pendité meg. Ugyan mit vétett a szegény köznemesség, hogy miután, mint czitromot kinyomták, most héját elakarják vetni? Szóló azt hiszi, hogy ha úgynevezett bocskoros nemesség nem lett volna, most alkalmasint másképp állnánk. Ez tartá meg véres háborúkban, itthon is, lelki ereje, s a nemzetiséghez ragaszkodása által a hazát, s nemzeti alkotmányt azok számára is, kik mindig csak rosszat akartak s okoztak e hazának. A tisztújításokat ha tekintjük úgy mutatja a tapasztalás, hogy azon emberről, kit a szegény köznemesség véleménye rossznak bélyegez, utoljára is kisül, hogy csakugyan rossz ember, akár a kakas, akár a kereszt, akár a kormány pártjához tartozzék; jele, hogy e népnek van józan esze, csak ki nem kell ficzamítani. Azonban azt az eszet sem kell túl becsülni; mert ha az aristokratia három neme közzül a születésaristokratia igazságtalan, a pénzaristokratia ocsmány és alacsony, az észaristokratia ismét könnyen zsarnoksággá fajul. Ez izgatá a jacobinusokat bűnös törekvéseikre. Nem az tehát a feladat nyomni s büntetni a népet, hanem törvények tiszteletét oltani belé. Angliában is van elég vesztegetés, elég kijátszás; mert az emberi ész addig keresi az egérlyukakat, míg a törvény alól ki nem bújhatik. Ott is igazolja magát Luther mondása, hogy «Freiheit und Grobheit sind Geschwisterkinder». De azért nincs ott semmi komolyabb baj, mert az organismus egészséges, a törvénytisztelet általános, a constable fehér pálczája rögtön rendet eszközöl. Nálunk ugyan sokáig emelgethetné a fehér pálczát, ha vele együtt ki nem vetnék.

Ezután sorba vevé a szóló mindazon tekinteteket, melyeknél fogva a 39. s következő §-ok deczember 21-én a választmányhoz visszautasíttattak; p. o. hogy ha vesztegetés miatt panasz tétethetik, a kevesebbség levén a panaszkodó, a többségtől igazságot soha sem remélhet; hogy a vesztegetésnek ezerféle neme van, nemcsak pénz és bor, hanem igéret, ajándék, szépnem szemeinek kegyes pillantása stb. s így vagy mindenkit büntetni kellene, ki bárminemű befolyások alatt áll, vagy senkit sem lehetne büntetni; hogy a vesztegetés ellen intézett törvény által a szegény, együgyü elcsábított köznemes büntetve

lenne ugyan, de az olaszfalak mögé búvó csábítók, a mozgonyok mozgatói, kik a valódi bűnösök, büntetlenül maradnának; pedig nem a kést kell büntetni, hanem a gyilkost, ki a kést emeli; hogy a megyei bajok fő oka a hiúság, mert sok ember oly szerelmes önmagába, hogy azt hiszi, nála nélkül elsülyed a vármegye, összeomlik a haza; önnagyra becsült személyességét minden áron feltolja még akkor is, ha bizonyosan tudja, hogy kemény összeütközésre, hogy halálra ád okot. Ezen nézetek valának, mik miatt 39. §. módosítása határoztatott, mely most már az újabb szerkezet által ki levén javítva, elfogadható.

Zsedényi Pázmándynak a kezében levő választmányi munkálattal felel, melybe a honoratiorok Komárom szavazatával is bevétettek, s ez által elismertetett, hogy értelmiséget keresünk, s a kis nemességet ez átalakulási korszakban elegendőnek nem tartjuk. Egyébiránt ismétli s bővebben magyarázza előbb kifejtett nézeteit hogy t. i. oly emberekre, kik a törvényt tisztelni nem tudják, jogai védelmét bizni nem akarja, s a szabadságot — Borsod megye követével ellenkezőleg — kulturával, nem pedig gorombasággal szereti karöltve látni. Továbbá azt, kit fegyveres erővel kell szabadsága gyakorlatában oltalmazni, a szabadságra érdemesnek nem tartja; és a statusnak jogot ad a választás jogát mindazoktól megtagadni, kik azt nem úgy gyakorolnák, mint a haza boldogsága kívánja, mert a haza közjaváért egyeseknek fel kell áldozni jogaikat. A honoratiorok bevétele által annyira szaporodni véli a választók számát, hogy azok közzé bizvást lehet képviseleti rendszert behozni. Annak czáfolatára, hogy a nagyobb nemes számmal biró megyék szabadelvűbbek Mosony, Vas stb. példáját hozza fel, melyek az adó életkérdésében Komárom Borsodnál liberálisabbak.

Szombathelyi (Békés megye követe): Egy értelemben van azokkal, kik a vesztegetést nem tartják egyenesen törvény által gátolhatónak, minthogy annak esetei s módjai kimeríthetlenek; egyedüli orvossága ennek, ha azon közérzelem fejtetik ki a népnél, miszerint gyalázat sujtja azon embert, ki veszteget, vagy magát vesztegetni hagyja. De ezen közérzelmet törvény által a keblekbe önteni nem lehet. Más módról kell tehát gondoskodni, mely által a vesztegetés lehetlenné tétessék. Ez pedig abban áll, hogy a választás alapja oly széles legyen, mely a vesztegetés lehetőségét kizárja. Szepest czáfolólag úgy nyilatkozott szónok, hogy a képviseleti rendszer behozatalának czélja sohasem az volt, hogy általa a vesztegetés megszüntettessék, mert a választóknak kisebb száma a vesztegetést csak növelheti s

könnyebbítheti, hanem hogy a tanácskozás lehetővé s kényelmesebbé tétessék. A köznemességnek kizárása, mostani viszonyaink közt, nem egyéb volna, mint lépés az olygarchia felé. Törüljük ki e kapcsot, mely az olygarchia és jogtalan nép közt áll, mielőtt a népet föl nem emeltük s a szabad községeket jogokkal föl nem ruháztuk és kész az olygarchia! Szóló tehát mindaddig féltékenyen őrzi a köznemesség jogait, míg helyébe más elem érlelve s ültetve nincs. Az irni-olvasni tudást nem tartja elég criterionnak a megvesztegetés ellen, mert tapasztalásból tudja, hogy az irástudók is megvesztegethetők. Az ellen biztositékot egyedül a kebel nemes önérzetében talál. Ennek hiányát a titkos szavazás sem pótolhatja, mert ennek kijátszására is föl van találva a kulcs, t. i. a vesztegetők csak kivivott siker esetére kötelezneknek fizetést, nem pedig előre fizetnek. Nem akar tehát törvényt a vesztegetés ellen; nem azért, mintha ezt rossznak nem tartaná, hanem mert gátlására más módot nem ismer, mint a basis szélesitését.

Klauzál: A vesztegetést nem tudja oly bűntettnek tekinteni, melyet büntetni lehessen, mert nem lehet úgy meghatározni, hogy e definitió alól egy bűnös se vonhassa ki magát, és ellenben, hogy ártatlan soha ne büntettessék. A vesztegetés aláváló tett ugyan, melyet a ki elkövetni képes, nem érdemli a jogot, minek gyakorlásával visszaél; de ezen nem egyenes törvény, hanem népnevelés s a választási alap szélesbítése segithet csak, az elnöki eljárás szinte bizonyos korlátokkal láttatván el. Példákat hoz elő szóló, miként a köznemesség minden csábításnak szilárd lélekkel ellen tudott állani, s hogy méltó panasz inkább azon dinaszták ellen lehet, kik nemcsak a pénzt, de a rágalmak s gyanúsítások aljas eszközét is előveszik a nemesség megtántorítására, mint az adó elleni izgatásnál tapasztaltatott. Azonban ezen izgatásoktól átalakulásunk korszakában megijedni nem kell, mert nincs nemzet, mely békés törvényhozási úton ily kevés ellenhatással birta volna a reform nagy kérdéseit kivinni. Szepes követe ezen nemességet tizedelni akarja, de vajjon eléri-e ezáltal azt, mit elérni akar? Lesz-e mellőzve a vesztegetés lehetsége? A vagyonosabbak nem kevésbbé megvesztegethetők; ki módot talál megvesztegetni az egyenes választókat, fog találni módot a képviselők megvesztegetésére is, s a nyereség csak az, hogy egyszeri helyett kétszeri lesz a megvesztegetés. Képviseleti rendszerről kell ugyan gondoskodni, de csak azután, ha a nép az alkotmány sánczaiba be lesz véve, melyeken sokáig kívül hagyni nem is lehet többé. Hogy ez nemsokára megtörténik, méltán várhatni a magyar nemesség szép szellemétől,

akkor lesz majd ideje és helye a képviseleti rendszer életbeléptetésének. Megvesztegetés ellen nem óvószer az irás-olvasás, mert az irni tudók is megvesztegethetők, s megfordítva; az ellen egyedüli orvosság a kebel tisztasága, s azon mély meggyőződés, hogy vesztegetni vagy magát megvesztegettetni hagyni aljas és nemtelen dolog. Egyébiránt el van már határozva, hogy hat év mulva csak az választhasson, ki irni, olvasni tud, és igy Szepes követének ez iránti kijelentése későn jött.

Azután a büntető törvényjavaslatnak a köztisztviselők megvesztegetéséről szóló 54. fejezetének elveire alkalmazgatá szóló követ a fennforgó kérdést; említvén, hogy noha a köztisztviselő megvesztegetése a joggyakorló választóéval egy tekintet alá nem jöhet és ennél sokkal nagyobb beszámitású, mégis a büntető törvényjavaslat csak oly esetre szabott megvesztegetési büntetést, ha köztisztviselő bért vagy ajándékot fogadott el (479. §.), a vesztegetőt pedig csak akkor bünteti, ha a köztisztviselő megvesztegetés következtében, valamely hivatalos visszaélést is követett el. (481—483. §§.) A vesztegetés büntetését tehát szóló lehetetlennek hiszi, mint az uzsoráét, káromkodásét, noha mindezeket erkölcsteleneknek s vétkeknek tartja; annyival is inkább, mert titkos szavazásnál nem lehet megmutatni, hogy a szavazó kire szavazott, s igy a megvesztegetést bebizonyitani. Büntetni csupán a nyilvános tetteket, széksértést, verekedést stb. lehet, csakhogy ezek büntetése ne oly részrehajlólag történjék, mint Hevesben, hol az egyik kihágó rész t. i. a papság nem büntetteték, míg Keglevichet s az ellenzéket egyoldalú büntetés súlya érte. Ily nézeteknél fogva szóló a 39. §. módositott szerkezetével meg van elégedve, csupán ezen kifejezést kivánja abból kihagyatni: «a vád alaptalan esetében», minthogy ez a megelőző incisumokra is illik, nem csupán a következőkre.

Beöthy: Mindenekelőtt Szluhának felelt, ki azt mondá, hogy kételkedik a büntetőtörvény életbeléptetéséről, s azért e helyen kiván a kihágások büntetéséről rendelkezni. Ő ellenben azt hiszi, hogy a kormánynak, mely e tárgyat előadásai közzé tüzte, szavát kell tartania, ha érdemelni akarja a nemzet bizodalmát. Igazolá Békés mondását, hogy azon kapcsot, mely a nép s a kormány közt van, t. i. a nemességet ne gyöngitsük addig, míg helyébe más elem illesztve nincs, és hivatkozott Törökország példájára, mely, miután a janicsárok eltöröltettek, fejük turbánja letiportatott, s a nemzeti fanatismus elhidegült: a legelső beütésnek martaléka lőn. Átmenvén Szepes követének czáfolására, nem látá lehetségét, hogy azon követ, ki kül-

dőivel az adót elfogadtatta, most azokat azon választási jogról lemondásra birhassa, melyet herczeg Eszterházyval egyenlően gyakorolnak. Egyébiránt kérdé Szepes követét: vajjon ugyanazon bűnt, melyet a köznemességben büntetni akar, nem találja-e fel bizonyos úrban, egy Forintosban, egy Eördöghben? Nem megvesztegethetők-e ezek is kegyes mosolyok által? Említé szóló, szokott modorában, a szatmári 12 pont ledorongolását, az ottani ólombotos bunkókratiát, s annak nagy mesterét; említé az általa úgynevezett «szerencsétlen második szatmári pacificatiót» s úgy vélekedett, hogy míg a példák nemcsak alólról jönnek, addig rend és béke a megyékben nem lehet.

Zsedényi ujólag is felszólalt a maga nézetei védelmére. Midőn nemzeti életünk csorbáiról van szó, a hibát, úgymond, szeretjük örökké másokban, a kormányban, a főispánokban keresni; pedig a nemzet tagadhatlan hálával tartozik e részben a kormánynak, hogy soha nem korteskedett; bár el kell ismerni, hogy ha a kormány korteskedni akart volna, alkalmasint az ellenzék sok igen tisztelt tagjai most nem ülnének a Táblánál. Más orra alá borsot törni könnyű, de saját szemeinkben bár a gerendát is meglátni nehéz. Ismétlé azután előbbi nézeteit, s a honoratiorokról vett védokot; és miután a bajok egyik fő oka az összecsoportozás, kérdé: miért nem akarnak a RR. helységenkénti szavazást? Úgy vélé, hogy ezen törvény által csak a durva kihágások lesznek büntetve; a disciplinázott korteskedés pedig, mely szintoly veszedelmes, büntetlen marad. Végre azoknak, kik a vesztegetés elleni garantiát egyedül a kebel tisztaságában találják, azt tanácslá, hogy mivel ez csak nevelés által eszközölhető, adjanak ingert a szülőknek gyermekeik neveltetésére azáltal, hogy a választási jogot bizonyos képességhez kössék, melyet nevelés ad.

Beöthy: Szerinte a korteskedés, ha kicsapongással nincs összekötve, büntetés tárgya nem lehet. Emberi dolgokban tökély nem kivánható, s szabad országokban némi kis rendetlenség gátolhatatlan, midőn még néma zárdafalak közt s apáczaklastromokban is tör ki olykor forradalmi lárma. A megvesztegetés igen sokféle, s mindenkit meg lehet némileg vesztegetni; egyiket aranycsipkével, másikat egy szippantás jóféle burnóttal. Magát is megvesztegethetőnek vallá rokonérzés, barátság, sympathia, kellemes társalgás által; s azért nem látá helyét, hogy éppen azon szegény nemest kelljen büntetni, ki valakinél 3—4 pohár bort megiszik s ezért reá szavaz. Fejtegeté ezután az okokat, melyek miatt a kormány ezúttal a választásokba befolyást nem gyakorolt; mert t. i. most nem áll oly élesen szemközt az ellenzékkel s át kezdi látni, hogy mint az ország anyagi dolgokban ő reá,

úgy ő is sok tekintetben az ellenzékre szorul; hogy a fejedelem csak úgy lehet boldog, ha a haza erős lesz; erős pedig csak anyagi kifejlés által lehet, s hogy koldus nemzeten uralkodni nem nagy dicsőség. Hivatkozott szóló az 1839-iki csekély számú ellenzékre, melyet először oly megvetve néztek s mely mégis a kormány szándékait oly erőteljesen tudta gátolni. Másik okául a kormány be nem avatkozásának azt hozá fel, hogy a megyékben már előzőleg bűnök követettek el, s ő nem akart karöltve járni a bűnösökkel. Jövőre is igen jól teszi, ha ilyesekbe nem avatja magát.

Ghyczy (Komárom megye követe): A nemesek által gyakorlott mostani választás már némileg képviseleti rendszernek tekinthető, melynél nemesség a qualificatió. Hogy Szepes követe szeretné Mosony megye liberalismusát terjeszteni, azt elhiszi a czáfoló követ, de hogy helyeslése vagy rosszalása próbaköve legyen az igazi liberalismusnak, kereken tagadja. A kormány csak egy eszme, s természetes, hogy ezen eszme nem korteskedik, hanem annak képviselője, a főispán s egyéb magas hivatalnok.

Szentkirályi: Az ellen, hogy a többség a kevesebbség ellen válaszszon s határozzon, hiában keres Szepes követe orvoslást, mert a többség ily ereje még magában nem zsarnokoskodás. De ha a vesztegetés miatti pör behozatik, ebből azon veszély származik, hogy a megbukott fél mindig vesztegetéssel fogja vádolni a győző többséget, és soha sem lesz béke, nyugalom, mert a vesztegetés vádja olyan, melyet mindig be lehet bizonyítni, ha akarjuk, és sohasem lehet bebizonyítni, ha nem akarjuk. Ha pedig a választott tisztviselők ily bizonytalanságban leendnek: hihető-e, hogy a közügy ezáltal nyerni fog s hogy az administratió jól vitetik? Szóló szerint a megvesztegetés oly kicsinyszerű baj, hogy egészséges statustestnek nem árthat. Orvossága igen nehéz, de egyet mégis tud, melyre Anglia példája tanítá. Miért nem árt ott a vesztegetés? Mert a vesztegető s vesztegetett egy érdeken vannak, s így a nemzet testére a vesztegetésből kár nem származik. Egyesítsük hát nálunk is az érdekeket s a dolog káros volta nagy részben meg fog szünni. De ellene intézett egyenes törvénynyel többet ártanának, mint használnánk, mert ily törvénynyel mindig a hatalom élne vissza saját czéljaira.

Ghyczy: Állítá, hogy Péterre vagy Pálra adni szavazatot, magában nem büntett ugyan, de pénzért adni, büntett, mely büntetést érdemel. A választó ugyanis pótolja a kormány kinevezését, már pedig azon kormánytisztviselőt, ki pénzért adná el a hivatalt, büntetni kellene, és így a hasonlót tevő választót is. Vannak a megvesz-

tegetésnek olyan nemei, melyeket büntetni nem lehet, de a pénzzel megvesztegetés physikai tett, melyet be lehet bizonyítni s megbüntetni. Azért tehát, hogy a vesztegetés némely nemeit büntetni nem lehet az egész vesztegetést canonisálni nem kell, sőt szükséges, hogy a törvényhozó test mondja ki az ellen — bár gyengébb büntetés szabása által — rosszalását.

Szentkirályi erre azt felelé, hogy ő sem tartja szép és erkölcsös dolognak a vesztegetést, de nem látja módját büntethetőségének. Mert a vesztegetésben az lenne a bűn lényege, hogy valaki meggyőződését eladta; de ki bizonyítja be, hogy ez, vagy amaz volt meggyőződése? A másik részről pedig, hogy a vesztegető a szabad meggyőződést gátolja s korlátolja; de ugyanezt rábeszélés által is tehetni, és igy ezt is büntetni kellene. A törvényhozó test tehát úgy van a vesztegetéssel is, mint az uzsorával s káromkodással, melyet rosszal ugyan, de nem büntethet.

Szluha: Beöthynek a consiliariusokra tett észrevételére megjegyzi, hogy sokan összeférczelt liberalis köpenyt öltve magokra, izgatják a népet; de a férczek között mindenhol önzésök tolja ki fejét.

Sárközy (Fehér megye követe): Szólni akarván, figyelmetlen zaj támadt, mire felförmedve, igy szól: Ha a t. RR. nem akarnak figyelmezni, inkább menjünk haza! Mi csakugyan óhajához képest meg is történt, mert az ülés eloszlott, s a tárgy folytatása jövő ülésre halasztatott.

Január 6 és 7-én ünnepi szünet.

131. Kerületi ülés.

1844 január 8-án.

Elnökök: Pázmándy (Komárom megye), Sztojka (Mármaros megye). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Eischl.

Mielőtt a megyei vesztegetések már megkezdett, de be nem végzett vitatása folytattatnék

Kubinyi Ferencz (Nógrád megye követe) ismétlé a már sok izben megújított sürgetést a megakasztott országos napló valahárai kiadása iránt; egész komolysággal kivánván Elnök ő excellentiáját a RR. nevében felszólíttatni, hogy miután rajtok küldőikkel szemközt felelet-teher fekszik, a dolog ennyire halasztása pedig bizonyítja, hogy a kormánynál azoknak, kik a magyar nemzetiséget sze-

retik, elég erős befolyásuk nincs, eszközölni méltóztassék, hogy a naplót három nap alatt okvetlenül megkaphassák.

Mely kívánság közakarattal s ellenmondás nélkül pártoltatván, folytattattak a megyei kihágásokról szóló választmányi munka módosított 39. §-a feletti tanácskozások főleg azon kérdésben: vajjon a vesztegetésekre szinte szabassék-e abban büntetés s ha igen: minő legyen a szerkezet?

Szallopek (Verőcze megye), *Thuránszky* (Liptó megye) és *Kubinyi* (Nógrád megye) a megvesztegetés ellen törvényt kívánnak alkotni.

Perczel Móricz (Tolna megye követe): Felette fontosnak ismerem a vitatás tárgyát, sőt a haza jövendőjének biztosítására irányzott intézkedésinkben azt ha nem is az első, vagyis a városok szavazatjoga elébe, de minden esetre a második helyre sorolom. Annak minden oldalróli fölvilágosítását és megfejtését elkerülhetlennek vallván, iránta nézeteimet és tapasztalásaimat részletesen kijelenteni s terjedelmesen előterjeszteni szándokom. E végből a tek. Rendek figyelmét és türelmét hosszabb időre elfoglalom. Mindenek előtt csendért szükség esedeznem, mert a zaj és részvétlenség, minő néhány hét óta e teremben divatozik, nem csak a komoly és mélyebb gondolkodás-szülte vélemény előadásától kedvetleníti el a szónokot, sőt azt vagy épen lehetlenné, vagy egészséget rongáló fáradságossá teszi. Ellene szólok azon kijelentéseknek, melyekkel a törvényhozás több jeles és tekintélyes tagjai e munkának eredményéről, még mielőtt az végképp befejeztetett volna, már jelenleg is kétségeskedést hiresztelvén, a helyett, hogy a mennyiben az hiányosnak vagy pedig czéltévesztettnek találtatnék, kiegészítésére s megigazítására fordítanák iparkodásukat, azt minden alapos kifogás vagy helyes ellenokok kimutatása nélkül, discreditbe kívánják a közönség előtt hozni, azt mindenkép népszerűtlenítik, és vészes jósolgatásaikkal a maguk által fogantatott mű születését megelőzve, annak életfonala elmetszésén töprenkednek. Ezen kijelentések az oppositio, vagyis szabadelvü párt részéről, melyből keletkező majoritás tűzte ki a megyei választási kicsapongást az országgyűlés teendői előbbségei közzé, mely majoritásválasztotta tagokból lőn e választmány összeszerkesztve, és így feltehető, hogy szintén a szabadelvüek képezik a választmányt, hogy annak munkálkodásában a haladási elvek és irányzatok képviseltettek, mondom, a reform igaz barátjai ajkáról felette kellemetlenül hangzának füleimbe és felhívának a küzdtérre, hogy azon gonosznak, melyet ilyenféle igen ügyetlenül alkalmazott s a legjobb törekvéseket

meghiusítani képes kürtölések követhetnének, jókor eleje vétessék és ezen eljárás nyilvános kárhoztatásával a törvényhozásba az üdvös siker iránt remény és bizodalom plántáltassek.

Azok, kik a kerületi Rendek közül a megyei választási kicsapongások orvoslását oly annyira sürgősnek nem találják és azt még a jövő országgyűlésre vélik elhalaszthatónak, mondják ki ezt elhatározottan, nyilvánosan; indítványozzák a választmányi munkálat végképpi letevését, vagy ha e munkálatot sarkelveiben hibásnak itélik, lépjenek nyiltan síkra ellene, javasoljanak jobbat, czélszerübbet; úgy hiszem ez leszen megegyeztethető a törvényhozás méltóságával és azon kötelességekkel, melyekkel küldőink, a kiváltságos rend, de az egész nemzet irányában is tartozunk. Ha a t. Karok és Rendek többsége azokkal, kik a fenn általam jelelt hitet terjesztgeték, egy értelemben van: úgy kár az időt, a mindenki által oly drágának vallott időt vesztegetni, és tanácsosabb más tárgyakkal foglalkozni, melyeknek roppant halmaza fekszik előttünk, melyeknek felgyártását a nép tőlünk epedve várja és követeli. De úgy hiszem, hogy a tárgyalás alá vétel szükségét, ezen munka elsőbbségét sok más felett nemcsak a kir. előadásokra tett felirásunkban kijelentettük, de már az által is elismertük, hogy az e részben megkivántató javaslatok kidolgozására egy választmányt bizánk meg s a városok rendezését bevégezvén, e választmányi munkálat átnézésébe bocsátkozánk; és most, midőn már annak nevezetesebb részletein a közvélemény követeléseinek megfelelőleg, a haladás szellemének igényei szerint, az oppositio ohajtásainak kivétel nélküli teljesültével szerencsésen áthaladánk, ott, hol a bajok legutálatosabbja lenne kiirtandó, azon rákfene, mely amugy is nem eléggé izmos alkotmányos testületeinken szerte harapódzik és az egész nemzet jövendőjét veszélyezteti, a választási vesztegetések korlátozásánál többek által megakasztatunk, kik ürügyül véve azt, hogy a választmányi szerkezet e tekintetben ki nem elégítő, annak ferdeségei kiegyengetése helyett végképpi mellőztetését sürgetik; az egész munkálatot haszontalannak, létesithetlennek és az alkotmányos szabadság elnyomására intézettnek kürtölik. Őszintén megvallom, keserüség tölti el keblemet ezek hallattára annál inkább, mert a haladás barátjainak hadából, és pedig annak legjelesebb és a közvéleményre befolyással biró egyedeitől keletkezének. Multum magnorum virorum judicio credo, aliquid et meo vindico. A minden oldalról veszélylyel fenyegetett, a külföld üldözéseitől szintúgy, mint ön fiai nem csekély száma által szüntelen szorongatott és sebzett honnak hű szeretete felül emel minden párt s baráti viszonyokon; a drága haza paran-

csolja, hogy mellőzzek minden tekintetet, az egyiránt fonák s egyiránt politikátlan okoskodásokat, az igazság érzete által lelkesült tehetséggel czáfoljam meg, és hahogy tán ez sikerülne, a teendőket fővázlatában kijelöljem.

Tisztában kell t. i. lennünk e jelen törvény alkotásánál először: vajjon fenntartandó s gyámolásra érdemes-e Magyarország őstörténetében gyökerező municipalis szerkezvényünk; másodszor vajjon vagyon-e ezen institutio az emberiség, az összes igazság elvei és igényei szerint kiképezve és alkalmazva és vajjon nem csúsztak-e ezen hatósági életbe, vagyis inkább nem származtak-e annak hiányos talapzatából és egyoldalúságából olyas visszaélések, mirigyes kicsapongások, minők a fenntartandó institutiót nemcsak az azokból kizárt millióknak irányában utálatossá s türhetlenné teszik, de magát az azoknak életet egyedül kölcsönző kiváltságos rendet is megrongálják, megvetés tárgyául alacsonyítják, és így elébb-utóbb egy a nemzetiséget ép úgy, mint a szabadságot elölendő felbomlás prédájává adandják? — Továbbá szükséges taglalni: vajjon tanácsos-e, lehet-e és kell-e hazánk körülményeiben, ha nem is összefüggésben és az administratio minden ágaira kiterjedten, de csupán a választási eljárá szabályait illetőleg rendelkezni? Melyek azon fő elvek és nézetek minők részint a sajtó utján hirlapokban és röpiratokban, részint a megyék gyülési termeiből keletkezett követi utasításokban kijelölvék? Megfelelnek-e azok a bajok nagyságának, remélhető-e életbeléptetésük által enyhülés, javulás? Végezetül meg kell vizsgálnunk, vajjon elég van-e téve a választmányi munkálatban a fentebbi irányzatoknak; mi legyen hozzá adandó, abból kitörlendő, vagy benne megváltoztatandó?

Lássuk tehát az első kérdést. Oly egyszerű igazság, hogy minden gyermek megfoghatja, mikép mindenki önügyeit legjobban ismeri és legbiztosabban, következőleg legpontosabban is kezeli. Az önkormányzás elvének legtágasabb alkalmazásában rejlik az emberiség kiesebb jövendője; egyedül ezen szentséges elv követése vezérlendheti a polgári társaságot a tökéletesebbülés oly fokára, mely a bűnök, szenvedélyek miriádjait kipusztítandó, a lehető legnagyobb megelégülést és boldogságot árasztandja el földgömbünk területén. Lánczszemenként összegyürűzött községi és hatósági önigazgatás rendszere, mely az összes statusnak csak annyi hatalmat enged át és tulajdonít, mennyi az egyes községek és hatóságok lánczolati kapocsban tartására, és kültámadások elleni oltalmazásra nézve megkivántatik: ez azon summuma a törvényhozásnak, melynek elérésére irányozzák ösztön-

szerű tapintatnál fogva Európa népei ez utóbbi században mozgalmaikat. Eléggé sajnos, hogy sok századon által imez isteni igazság a politikai és polgári lét legjelesebb alkalmazásában elhanyagoltatott. De még most is ezernyi elkopott okoskodások és élhetetlen kifogások mellett akarják a zsarnokok poroszlói az emberekkel elhitetni, hogy mindazon dolgokróli gondoskodás, mi nekiek, mi a polgárnak legdrágább, hogy anyagi és szellemi érdekeinek tárgyalása, kezelése oly férfiakra bizható, kik előtt az egészben idegen és legjobb esetben közönyös. A centralisatio hősei hazánkban is megkisértik eme tévtanokkali küzdelmet azon hitben, hogy találandnak elég botort, ki a kényuraskodási kormányzást megszeretve, a külföld által tőlünk minden árnyék-oldalai mellett is irigylett hatósági rendszert ellökendi, melyben az önigazgatás elve, ha nem is a polgárok minden osztályaira kiterjesztve, de mégis az eminensebb állásuakra és a politikai jogok gyakorlatával felruházottakra nézve általános alkalmazást nyert, és mely, hahogy idegen avatkozás vagy gonosz szándék által nem zavartatik és érlelési processusában nem gátoltatik, azon elveknek legszélesebb alkalmazására képes leend. Legfényesebb oldala a hatósági igazgatásnak az olcsóság, mely bárha a megyékben a később elsorolandó okoknál fogva botrányos visszaélésekkel járjon is, mindazáltal hasonlítva más tartományok költséges kormányzásához, kimondhatatlanul sokkal könnyebb és türhetőbb.

Mint már azt a városok rendezéséről szóló törvényjavaslatok feletti tanácskozásoknál cselekvém, úgy e helyen ismételve kijelentem, hogy tekintve egy oldalról Magyarország nemzetiségeinek különféleségeit és azt, hogy a magyar nemzetiség főleg a nemesi rend által van képviselve, s eredete azzal egy, kiképeztetését, felvirágzását neki köszönheti, és továbbá az összes ország érdekeiben óhajtott közönségessé válását egyedül tőle várja és várhatja; tekintve, hogy e miatt a nemesi rendnek a törvényhozásbani és általában a közügyek lejtesében való præpondusa még hosszabb időre fenntartandó; és hogy e túlnyomóságot csupán csak a tágítandó és szabályozandó megyei hatósági rendszer ótalma alatt tudja megóvni, más oldalról ismét fontolóra véve azon precarius helyzetet, miszerint hol nyilt, hol alattomos támadás, fondorkodás és mesterséges elnyomási intézkedések ellen kell nemzetiségünket, önállásunkat védeni, érettök szüntelen harczot folytatván; ily tekintetek és körülmények között honárulás nélkül nem merészlendheti akármely polgár kezeit a megyei hatóságok eltörlesztésére emelni; sőt ellenkezőleg hazafiui kötelessege azok belszerkezete autonomiájának öregbítésére fordítani gondosko-

dását. Nincs ember, értem józan független és becsületes ember, ki el nem ismerné a megyei hatóságok jelentőségét, roppant hatását; és különösen a szabadelvüek serege az, mely eddig fennhangon hirdeté, hogy a nemzetiség, az alkotmányos szabadság egy század óta majdnem egyedül és kizárólag a gyülések nyilvános tanácskozásaiban kerese s talált is támaszt, védelmet és ápolást; hogy többnyire minden, mi ez ország kifejlődését, gyarapodását illeti, vagy a megyei közéletből folya ki, vagy annak pártfogó szárnyai alatt keletkezék, növekedék és virula. Nemcsak számtalan nyil megtört aczélpaizsán, hanem még a czélzatba vett javítások létrehozásánál leghatalmasabb vis motrix gyanánt is szolgált; korlátlanul kiterjeszthető alapzata, rugékony elemei nehézség nélkül megengedvén az egyéb mivelt népek hasznos intézeteinek beleillesztését. A hármaskönyv 2-dik részének 65-ik, és a 3-ik rész 2-ik cziménél fogva a megyék statutarius hatalommal birván, minden olyan rendelés meg végzés hozatalára képesek, minők a fennálló törvényekkel nem ellenkeznek. És így, ha valamely üdvös törvény alkotásától a sanctiót megtagadnók, a nemzetnek hatalmában áll azt statutumok utján is életbe léptetni. És ezen attributumok mellett a megyék különösen czélszerű eszközként használhatók a népnek alkotmányos jogokkal lépcsőnkint való megajándékoztatására és annak ezen jogok gyakorlatához való szoktatása s ily utoni lassankinti kifejlődés mellett az átalakulás békességes és áldozatnélküli véghezvitelére, megmentvén a nemzetet az erőszakos megrázkódtatás nyomoraitól. Szóval bizonyos az, hogy nemzetünk legbecsesebb clenodiuma, utolsó fegyvere és védsáncza, melyet a könyörületes sors, úgy látszik, oly végből kimélt meg és hagyott a magyar birtokában, hogy belőle phönixként egy új, egy dicső korszaka viruljon fel a szabadságra, megmentendő egy nemzetet a civilisatió számára az enyészettől. Mióta Bowring, Paget, Pardoe és más utazók megismerteték belviszonyainkat a külfölddel, Európa előtt ezen helyhatósági sajátságos szerkezvény mindinkább nagyobb tekintélyre érdemesíttetik. Úgy hiszem, az előterjesztettek után nem fogja senki többé kétségbe vonni helyhatósági intézményeink drága létét, elidegeníthetlenségét, és hogy azt elfajulás ellen megőrzeni, elrejtett tulajdonit kifejteni, fekélyeitől megtisztítani kell.

Vizsgáljuk immár kitűzött kérdéseink másodikát. Nem mellőzhetem itt bevezetésül a megyei hatósági élet kifejlődésének történetet röviden vázolni, hogy így annak kinövését a megyék közigazgatásánál és a választásoknál előforduló kicsapongásokat és visszaéléseket mélyebb avatottsággal szemlélhessük, birálhassuk, és egyszersmind

reá tereltessünk azon nyomra, melyen fölfedezhetők azon organicus hibák, melyek a rothadás, sorvadozás eredeti kútforrásainak tekinthetők. Fölösleges lenne itt visszatérni a belzavarok, a nyomor és vadság időszakára, midőn még az ököljog durva erőszaka monda ítéletet; képzelhető, hogy minő részrehajlás, önkény uralkodhatnék a fegyver csörtetései között folytatott tanácskozásoknál, biráskodásoknál és beligazgatásnál. A megyék akkor a leggazdagabb, leghatalmasabb földbirtokos vagy ügyes hadvezető s vártulajdonos parancsaitól függének, játszi tért szolgáltatván a rivalitásuk miatt támadott összeütközéseknek. A török kiüzetése után a belbéke helyre állításával kezdődik a megyei közélet fejlődésének története; midőn a nemességnek, a kormánynak több ideje, alkalma és érdeke is lőn a beligazgatás rendszerítésére. Gondolható, mily nyomort és zsarolásokat szenvedett mult időkben az adózó nép, képzelhető, milyen volt az administratió, midőn Tolna megyének alispánját Baranya megye közönsége főjegyzőjének fogadá, és scripturisticumok fejében nekie évenkint 5 pengő forintot rendelt. Midőn Esztergom megyének egy századra terjedő gyűlési jegyzőkönyve alig teszen húsz ívet, nem annyit mint most egy particularis congregatio protocolluma. Láttam jegyzőkönyvet a mult század kezdetéről, melynek első számában egy határozat foglaltatik, melyhez képest az összegyűlt rendek mindenekelőtt egyik főszolgabirájokat odautasíták, hogy jó halak szerzéséről gondoskodjék. Alispánoknak uradalmi tisztek, postamesterek választattak, mert vagyonosabb, tehetősebb földesurak szégyenlék a szolgálatot, a kisebb nemesség pedig nevelés hijával alkalmatlan volt közhivatal viselésére.

Három phasisát találom én a megyei élet kifejlődésének. Az első kezdetét vevé a szatmári pacificatiókor, az 1723-ki országgyűlésen egy özöne alkottatott a megyei beligazgatást szabályzó törvényeknek. A megyék minden ereje, tekintete e korszakban a főispánok, az ország nagyjai személyében központosula. Kisebb vagyis úgynevezett bocskoros nemességről a chronicák mitsem regélnek, ilyesek még akkor nem léteztek; középrendü nemesség száma csekély és a miveltségben felette hátramaradott levén, nem tuda hatályosabb szereplésre vergődni. A főispánok hatalma ez időben a rendeket lassankint minden jogaiból kivetkőzteté. A táblabirák kineveztetését az 1613: 24. és 1595: 36-dik törvény daczára, továbbá a gyűlési s választási határnapok kitűzését magukhoz ragadák. Basák módjára kormányozván megyéiket, a restauratiók alkalmival valóságos denominatiót gyakorlának. Ki ne hallotta volna H.-ről, ki B. megyében lakájaiból ispánokat, az ispánokból szolgabirókat, alispánokat csinála.

Természetes ezek szerint, hogy némely országnagyok lassankint feledvén nemzetiségüket, hizelgésük ocsmány adományaként felajánlák az alkotmányos institutiókat, melyeknek erősítéséről és kiképzéséről intézkedni külföldöni fecsérléseik és bujálkodásaik között időt és alkalmat nem lelének. Azoknak a legelső zivatar előállásakor romba kelle dőlniök. II. József 1780-ban egy tollhúzással megsemmisíté a magyar alkotmányt, a megyei hatósági szerkezetet, a nemzetiséget; és ne feledjük, hogy az háboruskodások közepett eszközöltetett, a nélkül, hogy éppen a leghatalmasabbak részéről csak egy ünnepélyes protestatio történt volna. Még csak néhány évtized, és elhal nemzetünk gyáván, mint a tüdősorvadásban sinylődő beteg. Nem is ön ereje, hanem külkörülmények, az isteni gondviselés mentek meg hazánkat az enyészettől. A belgák zendülése, a franczia forradalom, II. Józsefnek halálához közelítése helyre állíták a régi rendszert, és itt kezdődik a phasis második. Lényegesen különböző az előbbitől, mert az időközben érettebbé vált és felszaporodott középrendű nemesség leginkább a veszély multával, az ellenség kimúlásával egyszerre nagyon is felbátorodott országnagyok zászlói alatt tömegesen tódult a közgyülésekbe és élénkebb részt kezde venni a közügyekben. Az 1791 : 14. törvényczikk a megyék activitását tökéletesen visszaadván és biztosítván, a haza egy új, egy örvendetes átalakulási korszak eleibe tekinte. Azonban meghiusultak, mint már százszor a könnyenhivőség reményei.

Élénk rajzát adá következve szónok politikai állásunknak 1791-től egész mostanig s fölmutatá a közigazgatás körében előforduló visszaélések szomorító képeit a municipalis élet mindazon hiányaival együtt, melyek erre a legutóbbi időkben homályt vetének, annyira, hogy azt csak egy-két jelesebb individualitas működése világosítá meg némileg. Azután következőleg folytatá beszédét:

Most kerül a sor a tiszt- és követválasztások ábrázolására s a velök járó vesztegetések, kicsapongások leirására. Szomorodott s aggódó kebellel tárom fel e részbeni tapasztalásimat, hűn rajzolandó azon iszonyú elromlottságot, melyre a kiváltságosaknak ezen alkotmányos szabadsággali visszaélése fajult. Kiméletlenül teszem ezt, bár a kiváltságos rend képviselői szine előtt. Még pedig már azért is, mert minmagunkról levén szó, ha valahol, itt szükséges az őszinteség, a valónak meztelen előterjesztése; csak igy foghatván a fenyegető bajt egész rútságában fölismerni, és szörnyüségén elborzadva orvoslása siettetésére felbuzdulhatni. A választásokat előző gyülések tanácskozásai telvék már pártoskodással. Ott történnek a csatázási előké-

születek, hivatal-osztogatások, frigykötések, lekötelezések; nem a közügy, nem az igazság, s törvény fejti a vitákat, hanem népszerűséghajhászás vagy pártfogás keresése. Ekkor hintetik el gyanusítások, felbujtások s rágalmazó vádakkal a viszálkodás szikrája, melyet a főnökök a választás beállásáig engesztelhetlen gyülölségig élesztnek. A komolyságot e gyűléseken büszke elbizás vagy dühös durvaság váltván fel, számtalan hiú végzés alkottatik; holott nem ritkán a törvényszerű s józan rendelkezések megváltoztatnak s eltöröltetnek. Még a sedrialis termek is pártérdekek küzdtereivé tétetnek. Száműzve van a választásokat előző években az igazság Istennője a megyékből. A szolgabiró, alispán vagy éppen nem mer itéletet mondani s törvényt szolgáltatni, vagy pedig úgy kell tennie, mint azt pártjának vagy önmagának érdeke követeli. Még hagyján, ha a tisztviselők ez időszakban mit sem hajtanak végre, mert hivatalos eljárásaikat, ha idegen vagy ellenpárti a panasztevő, nem igen fogja megköszönni. Ha pedig találkozik eléggé bátor s derék kötelességét szigorúan teljesíteni, jaj neki. Egy nagy megyében százezreket költet el s hatezer nemest csődit össze néhány dynasta az alispán megbuktatására azért, mert az egyik tekintélyesebb család ellen folytatott pert nem inyök szerint dönté el. Seregeik szaporítása végett a birtokban ülő urak még a bebörtönzött nemest is ki szokták ez ünnepélyre eresztgetni, kiknek száma ötven-hatvanra rug. Lehet-e tehát álmélkodni, ha rend, béke helyett vérengzések, rablások történnek; hisz raboktól mit várhatni mást. A vád alatt levő, a gyanus vagy perbe fogott ügyei legnagyobb szelidséggel kezeltetnek vagy éppen elsikkasztatnak. Noha ez kissé menthető, mert a candidatusok mindig koczkáztatják életöket, midőn valamelyik nemes ellen a törvényt egész szigorúságában alkalmaztatják, miután az atyafiak bosszujokat rajtuk nem csupán szavazatuknak másra adásával, hanem gyujtogatással, testi sértésekkel is szokták tölteni. Egyébkint pedig minden választásnál a nemesi cœtusba ujonczok is vétetnek föl mindkét részről; a hatalmasabb valami uton-módon kimutatja s keresztülviszi szavazási jogukat, gyakorlatba hozza, és aztán nem merészelhetvén magát compromitáltatni, abban fenn is tartja; úgy hogy nemcsak a fejedelem nemesit Magyarországban, hanem maga a nemesség is; elannyira, hogy nincs választás, melynél 10—20 család nemességgel ne ruháztatnék fel. Igen olcsók és könnyen megszerezhetők ilyenkor a testimonialisok. Úgy hogy elmondhatni: honunkban magyar nevezettel biró csak akkor nem lesz nemes, ha nem akar. Innét magyarázható a szavazók számának növekvése. Vannak megyék, melyeknek 35 év előtt alig volt 3—400

szavazójok, most két ezerrel is birnak. Valóban szapora nép lehet a nemesi faj, sokkal szaporább mint az ország egyéb népsége, mely tized résznyire sem tenyészik oly bőségben. A választásokat az egész megyében nyilvános lakomák, dorbézolások, a nemesség csoportos szertebarangolása s véres verekedések előzik meg, mi intra parenthesim sit dictum, nem egyszer utonállással és rablásokkal is jár. Magánál a választásoknál megyeiház-ostromok, órákon át folytatott csaták, agyonverések, százak megsebesítése, sokszor a leggyászosabb események fordulnak elő. Senkisem biztos a székhelyben vagyona s élete felől. A polgárság remegve virrasztja át az éjeket, minden perczben megfosztástól vagy tűzvetéstől tartván. De még ez hagyján, hisz némileg azon körülmény által, hogy átalakulás korszakában élünk, hogy elvek feletti vita élénkíti e mozgalmakat, hogy áldozat nélkül nem történhetnek nagy dolgok, ha nem is igazolhatók, de annyiramennyire menthetők lennének; magam sem vagyok annyira philanthrop, hogy minden vércsepp el tudjon ijeszteni. Azonban a választásokban eldöntő szerepet játszó vesztegetés és az azt követő erkölcstelenülés, ez az, mi leginkább magára vonhatja figyelmünket.

A megyéket éltető elemek egyenesen azon stadiumok szerint, a hogy kifejlődésöket felosztók, három kategoriában tünnek elő. Az ország nagyjai, a hivatalnokok és nagybirtokosok tartoznak az elsőbe. Ezek legnagyobb része hivatal, czím és más varázsszerek által lekötelezetten állván a kormány irányában, mely alkotmányosságunkkal sohasem tudott megbarátkozni, hahogy a fennálló kiváltságos intézmény megrongáltatásával, utóbb fel is hagya, mégis annak illő s czélszerű kifejlődését és kiképzését ellenzé: éppen nem birnak függetlenséggel, hatalmukat és befolyásukat idegen érdek előmozdítására használtatják s éppen úgy megvesztegethetők, mint az utolsó proletárius választó, kinek egy talpalatnyi földje sincs; azon különbséggel, hogy ennél a vesztegetéshez egy pohár bor, vagy egy-két huszas kivántatik meg, és ő, ha hazája kárára működik is, ezt tudatlanságában teszi, míg ellenben a finomul nevelt nagyokat sokszor egy kézszorítás is leüti lábokról. Van ugyan itt is dicséretes kivétel, de azon száz millió, melyet apáik a külföldön fecsérlének el, átokként sulyosodván vállaikra, tehetetlenek; a cselekvők, az áldozatra készek pedig ritkák, mint a fehér holló. Második osztályba sorozom a kisebb birtokosokat, a miféle nemességet, melynek körülbelül annyi a birtoka, hogy belőle becsületesen megélhet; azok, kik a megyei élet kifejlődésének második szakában lépének fel a színpadra. Ezek játszák most a főszerepet alkotmányos mozgalmainkban s különösen a

választásoknál. Azonban ők is — ha nem is oly mértékben — mint az első osztályzatbeliek, de mégis mindenesetre kárhozatos hatású függőségbe helyeztetvék. Ők hajtván eddig a reform talyigájának kerekeit s magukat a politika hőseivé avatván, mint pártfőnökök a szünetlen izgatások közepett gazdaságukat elhanyagolva adósságba merültek. Ki az alapítványi pénztárnak, ki a káptalanoknak tetemes sommákkal tartozik, ki ismét a váltó- és csődtörvényektőli rettegésében azokból kölcsönt hajhász, kinek ismét sok levén gyermeke stipendiumokért folyamodik, vagy egy kis gárdistaságért, hadnagyságért, concipistaságért; a másik szolgabiró, esküdt, biztos akar lenni, s azért a mindig túlnyomósággal biró és száz voksot felérő főispáni kegyenczségre vágyódik; a harmadiknak a királyi táblánál pere, a cancelláriánál valami urbéri vagy öröködési ügye van. Itt azonban magasztos öntudattal kell említeni a meglehetős sereget képező önállásuakat, kik ön anyagi érdekök feláldozásával is szilárd kitartással és diadalmasan harczolnak a hon felszabadításaért, tanuságot tevők, miként a kis szám legmostohább viszonyok között is győzhetlenné erősödik az igazság érzetében. E kis szám azonban napról-napra szorongatóbb állapotra jut. A birtoktalan, az úgynevezett bocskoros nemesség, melyet eddig csatázásaiban támaszul használt, a hosszú évek során végkép demoralizáltatván, ellene kezd fordulni, s részint tudatlanságában, részint koldusias szegénységtől kényszerítve bábszerként ajánlja fel magát a legtöbbet igérőnek, vagyis a nagy birtokuaknak. És minthogy a jólelkűek erszénye már-már végképp kiapadt, az üres szó pedig a megrongált keblekben visszhangra mindinkább nem talál, természetes, hogy azon fegyver, melyet eddigelé a balintentiók irányában mi használánk, előbb mint sem vélnők, kisodortatik kezünkből s ellenünk fog fordíttatni.

A kiváltságos rendűek ezen 3-ik osztályáról szólunk most már, mely nem ugyan, mint a római prætorianusok önállólag leendnek képesek koronákat osztogatni, de igenis elértek a depravatió azon pontjához, melyen a nemzet legyilkolására, az alkotmány sőt önszabadítékaik elárulására birhatók. Helyes felfogás és tájékozás okáért egy pár példáját a rendszeresítve üzött vesztegetésnek hozandom elő. Egy megyében az 1839-ki követválasztáskor másfél évig folytattatott a pártoskodás, a szavazat adás-vevés. Lakomázási béreken kivül még naponkint minden nemes az egyik párt részéről egy, másikéról három huszas díjt nyert. Rendes számadások vezettettek, perceptorok kezelték nyilván a kiadásokat; utoljára oly ingataggá vált ezen választók jelleme, hogy biztosan egyik fél sem számíthata

rájok s őrizni kelle őket az átillanástól. Egy más szomszéd megyében ismét 300 nemes monopolizálja a választást, kik egy helységben laknak, miután az összes megyei szavazók száma csak 600-ra terjed. Minden választás előtt a helység házában nyilvános vásárt ütnek, hol a hivatalra vágyakodók mint licitansok jelennek meg és vagy barátságos egyezség, vagy többet igérés utján az összegyűlt nemesi közönséggel megalkusznak s világos irásbeli szerződésre lépnek. Ők már három alkalommal egymásután 4, 5 és 6 ezer pengőforintért adák el magukat, ezenkívül még a megye székvárosát választás előtt egyenkint megszállják, az ismerős urakat az utczákon mint koldusok megtámadják s együgyüségökben még azt hiszik, hogy igenis dicséretesen járnak el hivatásukban, mert senki ezért nekik szemrehányást nem tesz. Mennyire megveti ez elfajultságot a szorgalmas polgár! Menynyire gyűlöli ez institutiót, melynek palástja alatt czégéresen üzethetik a vesztegetés! Meg lehetünk győződve, hogy a nemesség viszálykodásai, kicsapongásai, erkölcstelensége annál kevésbbé kerülik el az alkotmány sánczain kívül állók figyelmét, miután mind ez köztük és szemük láttára történik. Majd minden másodévben követ- vagy tisztválasztás fordul elő. Ehez képest szünet nélkül ismételtetnek a tökéletességig kiképzett pártoskodási drámák, melyekben a nemtelenek, mint néző közönség előtt, mi nemesek teljesítjük a szinjátszók szerepét, undorodással, gyülölséggel töltvén el az általunk mindenből kizártak és elnyomottak lelkét. A vesztegetési költségek miatt eladósult főnök pénzviszonyait még rendbe sem szedheté, a felekezeti ügyvivő indulatos fáradozásait ki sem szedheté, a zsoldos verekedő sebei még be sem hegedének, a polgárság pedig iszonyatos mulatságát még el se feledé, midőn már ismét új választás hireltetik és a gonosz még rútabb arczulattal újra előidéztetik.

Ha már meggondoljuk azon hátramaradást, mit a tiszti eljárás szenved, a pártoskodó birtokosok eladósulását, mely még a naponkint öregbedő fényüzés és kéjvadászat által is neveltetik; továbbá a szegényebb sorsú nemességnek a szorgalmas munkásságtól elvonatását és kóborló élethez szoktatását; ha megfontoljuk, miként ezen mirigy folyton öregbedik a milliókat botrányosan sértő s előbb-utóbb ellene ingerlő: úgy nem vonandjuk kétségbe, hogy a baj körmünkre égett s hogy az orvoslás ideje itt van. Nincs mit késni! Mutasson nekem bárki is a történetirásban egy statust vagy institutiót, mely akkor, midőn a vesztegetés, depravatio mirigyétől ellepetett, nagy hamar végromlásra vagy szolgaságra nem jutott volna. Spartát, Athenæt, Rómát pénz dönté meg és erkölcsi

hanyatlás inkább, mint a barbárok hadai. A megyei elemek a depravatio tetőpontjához jutának, az egész institutio rothadásnak indult. És ha visszaemlékszem azokra, melyek itt magáról a törvényhozó testületről, kik most e munkálat életbe léptetését ellenzik, regéltetett; ha tekintem azt, miként nálunk is hivatal, ijesztgetés, szép szó mindenkor megtermé gyümölcseit, s így látom, miként tükrözik bennünk vissza választóink jelleme: úgy minden tartózkodás nélkül ki merem mondani, hogy a kiváltságos rend fönnről egész a legutolsó bocskorosig vesztegetés martaléka. Igenis, bátran felkiáltok a Rómát elhagyó Jugurtával «urbem venalem et mature perituram, si emptorem invenerit»!

Ez így sokáig semmi esetre sem maradhat, mi, ha a kiváltságos rend állása csorbulásával nem törődnénk is, magát a nemzetiséget s a közös hon javát illetőleg üdvös eredményre nem vezetend. Magunknak kell tehát betegségünk gyógyításához fogni saját tehetségeinkre támaszkodva. Nincs is mit késni, mert az idő rohan és az ítélet közelg. A polgárok erkölcsisége hévmérője a status egészségi állapotának. Elfajult polgárokból álló országnak pusztulás a vége. A polgárok s annál inkább a hatalmat gyakorló osztályok, a politikai jogokat gyakorlók jelleme minden szennytől, minden fekélytől megóvandó tehát; s miután bizonyos, hogy az elszegényülést, kivált midőn az maga is erkölcstelenség eredménye, karöltve kiséri a jellemi önállóság vesztesége, a polgári méltóságnak kegyvadászattá s félénkséggé fajulása; miután láttuk, miként a vesztegetés a vesztegetőt épp úgy mint a vesztegetettet megrongálja, egyiket vagyonától, másikat munkásságtól megfosztó s mindkettőt henyeségre, koldusságra, szolgaságra vagy vétkekre kergető: elkerülhetlenül szükségesnek tartom, hogy a vesztegetések korlátozására a törvényhozás teljes szigorusággal lépjen fel. Miért is igen fonáknak látszik előttem azon állítás, hogy a vesztegetések megszüntetésére nem kell törvény, hogy czélszerűbb a példákkali előljárás; mert csekély véleményem szerint, nem az erényesek, hanem a gyarlók számára kell gyógyszerről gondoskodni. Brutusok, Washingtonok nem mindennap teremnek, s kivált honunkban gyéren állanak a tündöklő kivételek. Azon elvek szerint a lopásra is felesleg büntetést szabni; mert hisz a jó példák még sikeresebben hathatnának, miután a tolvajok, a gyilkolók száma a többi polgár arányában nem oly nagy mint a nemesi rend közt a vesztegetők és vesztegetettek, melyekből áll, mondható, kevés kivétellel.

Fölismerve tehát tekintetes kerületi Rendek a kérdésben forgó bajok irtózatosságát, eredetén kezdjük meg elszánt lelkülettel,

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

hazafiúi önmegtagadással a sebészi foglalkozást. Rosszabbul már nem folyhatnak dolgaink, kevés veszteni valónk van, a magyar csak nyerhet. Legyünk azért erős akarattal, minmagunk és polgártársaink szivébe oltsunk szilárd hitet, reményt egy szebb jövendőre vezérlő biztos diadal iránt. Ezen hit, ezen remény ad bizodalmat s táplálandja tehetségeink iránt mind magunkban és nem kevésbbé polgártársainknál. Távoztassák el az egek, hogy mi is magunk iránt, de a nemzet is bennünk helyzett bizodalmát elveszítse. Ennek kétségbeesés lenne vége. Azért hitet, reményt terjeszszünk mindenfelé. A bátor, a bizalmas szózat, az erős hit varázshatással bir, és midőn lehetségest, igazságost követel, használóját és tulajdonosát physikai gyengeségek által is képes győzedelemmel jutalmazni. Nincs szerencsétlenebb taktika annál, mint midőn a hadvezérek a csata megkezdése előtt már veszteséget jósolnak, fáradozás s áldozás haszontalanságáról elmélkednek csata előtt, melyet nolens volens át kell küzdeni. Jaj az ilyen seregnek!

Az előadottakból logikai következetességgel kivonhatók azon kútforrások, melyekre visszavihetők nagyobbrészt a megyei közigazgatás hiányai és a választásoknál előforduló kihágások. Az első kutforrásnak jelölhető, hogy az önkormányzás elve egyedül a kiváltságos rendre vagyon alkalmazva, sőt magát a hivatalviselést is a polgárok nagyobb számától megtagadá; miknek következménye: a gondatlan, ügyetlen kezelés, a hivatalokra semmi hivatással nem biró egyedek alkalmazása; egyfelől henyeség, zsarolás, másfelől ismét apathia vagy gyülölség; a polgári társaságnak egyiránt ártalmas mindkettő. Második kutforrásnak tartandó az administrationalis eljárásnál körülirt szabályok és formák hiánya, mely hiánynak sulya alatt görbedeznek különösen a választások. Az 1723:56. és 58. t.-cz., melyek a gyűlési tanácskozások folyamáról rendelkeznek, a legtágabb értelmezést engedik, a széksértés ellen büntetést szabó 1792:67. t.-cz. egyedüli sanctiója a csendfenntartási felületes intézkedéseknek; de a végrehajtási nehézségek miatt alig lel alkalmazást és ezt is csak akkor, ha a hatalmasabb párt azt érdekében lenni látja, és ilyenkor is a legnagyobb részrehajlással. Az 1504:2. t.-cz., mely az alispánok választásáról rendelkezik, így szól: «Vicecomes communi consensu totius comitatus eligatur». Minő tér a balul magyarázásra, a visszaélésekre! A communis consensus értelme minő tág! minő lehetetlenséget foglal magában; de ellentétben is áll azon törvényczikekkel, melyek a főispánoknak candidationalis jogokat tulajdonítanak. Ezen kijelölési jog a választási szabadságot megsemmisíti; mert ha a vá-

lasztó köteles a kijelöltekre szorítkozni és a főispán nem tartozik a választók által óhajtott egyedet kijelölni: akkor ki van játszva a választás szabadsága; ha pedig ellenkezőleg a főispánnak a választók óhajtását követnie kell, úgy elveszti a candidatio lényegét s csak fölösleges akadék gyanánt tekinthető. Ki merné közülünk tagadni, hogy a candidationalis jog im ez agyafurt és a választási szabadsággal ellentétben történt alkalmazása, mit a világos formák hiánya tesz csak lehetővé, ad legtöbb alkalmat a választási kicsapongásokra. Nem szabad itt még említés nélkül hagyni a kiküldött királyi biztosoknak a választási kicsapongások vizsgálatánál és azok megrovásánál gyakorlott egyoldalúságát. A kegyenczek nemcsak feleletre nem vonatnak, hanem még megjutalmaztatnak; holott mások ellen az 1805 : 5. t.-czikk nemcsak a legkiméletlenebb szigorúsággal fordíttatott, sőt annak elhatározott rendeletei ellenére sokszor illő meghallgatás s tanuk tekintetbe vétele nélkül ítéltettek el. Mutassanak nekem föl példát, hogy az 1536 : 36. és 1647 : 76. t.-czikkeknek valaha elég tétetett volna. Távol attól mégis, hogy egyedül mások rossz akaratának számítanám be ezen visszaéléseket, nem tagadom, hogy a választási eljárás, a rendfenntartás formáinak szabályozatlansága nyita nekik tágasabb tért. A választási kicsapongások és általában a közigazgatási hátramaradások úgymint a megyei közélet erkölcstelenítése harmadik kutforrása: a közönségessé vált és a legszemtelenebb nyilványsággal űzött vesztegetés. Ezekhez képest t. KK. és RR. feszítsük meg tehetségeinket eme háromrendű baj és hiány orvoslása s kipótlására; s nincs kétség, hogy municipiumainkat a környező viharoktól mentesítendjük.

Hozzá fogok immár az általam kitűzött kérdések harmadika fejtegetéséhez. A polgárosodás terjedése, a népek szaporodása az ős népgyűléseket mindenütt vagy képviseleti rendszerré alakítá át, vagy pedig a politikai jogok gyakorlatának föltételéül a censust és más qualificatiókat idéze elő. Hazánkban az átalakulás nemcsak véghez nem ment még, sőt csak alig egy-két éve, hogy arról eszmélkedni kezdenek a polgárok, kiknek egy részét az alkotmányos jogok terjesztése szükségének érzete, más részét ismét a kiváltságokat halállal fenyegető szabadság szellemétőli félelem nógat imez eszmék terjesztgetésire. Természetes, hogy az indító okok szerint akár a képviselet, akár a qualificatiók behozatalára intézett mozgalmak hol az alkotmányosság s közszabadság erősítésére, hol az örök igazság parancsai teljesítésére irányoztatnak, hol ismét örvül használtatván a szabadsággali visszaélések, az elősorolt közigazgatási hátramadás a politikai

jogok gyakori megszorítását, az alkotmányos hatalmaknak kevesek kezére játszatását czélozzák. Mind két fél azonban megismeri, hogy a dolgok jelen abnormisságában meg nem tarthatók, és jó formán a közvéleményt fejezék ki gr. Széchenyi Istvánnak azon malasztos igéi, hogy «hazánknak félig-meddig alkotmányos természetű szövedékéből képviseleti rendszerré kell minden késedelem nélkül átvarázsoltatnia». Az a különbség van mindazáltal a két fél között, hogy egyik a képviseleti rendszert egyedül a kiváltságosakra szorítkozottan, a népnek az alkotmány sánczaiba előleges bevétele nélkül szorgalmazza és azt jelen kiváltságos állásunkban is elérhetőnek véli, míg a másik a képviseleti rendszer alkalmazását csak az egész népre kiterjesztve ajánlja s fogadhatja el; egyszersmind azon hitet ápolván, miként sajátságos körülményei hazánknak békés utoni s a nemesség által eszközöltetett reformálást igényelvén, mindenek előtt elkerülhetetlen, hogy a nem-nemes polgárok értelmesebbjei a közügyek lejtésében, a törvény hozatalban részvehetéssel ruháztassanak fel. Én magam is az utóbbiak közzé tartozom, annál inkább, mert meg vagyok győződve, hogy a képviseleti rendszer nemzetiségünk, alkotmányos önállásunk csorbítása nélkül csak némi lépcsőzet közbevetésével s pedig egyedül minmagunk munkálkodásaival érhető el. Mert a megyei municipiumokba oly elemek behozatala, melyek a népből származnak s a nép érdekeit képviselik, oly hatalmas tényezőként fognak munkálkodni a követválasztásoknál, utasításoknál, utasítások adásinál, hogy a tizenhat városi szavazat segítségével nem is szabad kétkednünk a legközelebbi országgyűlés legüdvösebb eredményéről. Képviseleti rendszer, qualificatio, közterhek közös és kivétel nélküli viselése nehány percz alatt fog az alsó Táblán törvényjavaslatba menni. Higyjék el a tek. Rendek, hogy az ekként választott követekből alakuló s a városi követek szavazatának rehabilitatiójával kiegészített alsó táblának végzései nem fognak többé 10—20 visszautasításokat szenvedni. Higyjék el a tek. Rendek, hogy csak ezen fokozatos kiképzése institutióinknak leend képes köztársaságunk bárkáját biztos révbe lejteni, hogy csak ezúton s nem másképp eszközölhető a békés reform. Ezt pedig, bár az emberiség évkönyveiben példát reá nem lelnénk, és csakugyan erős hittel kell birnunk, hogy remélhessük, miként minket az átalakulási mozgalmak özönén épp úgy vezetend által az örök istenség, mint Jehova hajdanta választott népét, az izraelitákat száraz lábbal vezette át a Veres tengeren; mégis szabad, sőt kell reménlenünk, és e remény s az erős hitápolta lelkesedéssel a már meg is kezdett nagy munka bevégzésére törekednünk.

És csakugyan a közvélemény, maga az elfajultság mocsárjában fuldokló kiváltságos rend is e nyomot nemcsak feltalálta, sőt ki is jelelé. Nézzük a sajtó működését, a követi utasításokat és ezek eredményét, azon roppant majorítást, a 35 szavazatot, mely a nem nemeseknek a hivatal viselhetési képességet, a honoratioroknak és községek képviselőinek a választásoknál és közgyülésekbeni befolyást megadá; ez nem belviszonyaink bonyolult és feslett állásának tiszta fölismerése-e, a külröli szorongatás érzete mellett is bizalmas öntudattal merészlünk a komor jövendő eleibe pillantani. Nem csodálatos- s a történetirásban hallatlan esemény-e, hogy a mindennemű hatalmat bitorló kiváltságos rend a depravatio legszélsőbb prémzetén a meredekségbe rohanásra kész utolsó erőlködését önszabadalmai megnyirbálására, nemzetisége s hazája megmentésére fordítani? Valamint, hogy ezen felséges eljárás eddig is az institutiók árnyoldalait képes vala elfedezni, úgy a késő korral feledtetni fogja borzalmas kicsapongásait a nemesi osztálynak, melyek, hogy nem individualisságában, hanem leginkább az institutiók ferdeségében gyökereznek, az általa előidézett s ápolt átalakulási dicső haladás tanusítja. De kijelölte a közvélemény s annak organumai, a hirlapok, a hatósági gyülések a választási kicsapongások fékezése módját is. A titkos szavazás behozatala s a felkiáltások megszüntetése, a kijelölési gyakorlat korlátozása s a szabad választás eszméi alá rendeltetése, a választási eljárás részletes kijelölése s összhangzó, élesen körülirt alakzatba öntése, a vesztegetők és vesztegetés érdemszerinti, de mégis mérsékletes büntetése: ez az mit a polgárok egyhangulag követelnek. De nem is ok nélkül! Mert pontos szabályok, rendszeresitett formák előállításával nemcsak az elnöki önkénykedés tétetik lehetlenné, vagy gátoltatik, de a szabadsággali visszaéléseknek is tetemes korlát szabatik. A formák legjobb biztosító eszközök az önkény, a kicsapongás ellen; és így a szabad alkotmány első kellékeihez tartozik oly formák előállításáról gondoskodni, melyek az egyes polgárokat a felsőbb hatalmak erőszakoskodásai ellen épp úgy, mint az egyesek visszaélései ellen biztosítják. Homályos, felületes törvények félremagyarázhatók, az alkalmazásnál a kijátszásra ezer ürügyöt szolgáltatók, a rosz szándéknak, a zsarnokságnak legkéjelmesebb támaszai; ellenben a világos törvények, a pontos eljárási formák megsértése ha nem is lehetetlen, de mégis felette kényes, veszélyes dolog; miután a vétek mindenki tudomására jő s el nem titkolható, az elkövető hamar feleletre vonható; a vétkességet folytatni akaró velök nem takarózhatván, előbb-utóbb ki kell mutatnia gonosz szán-

dékit és kénytelen a közvéleménynyel, az egész néppel szembe szállani, mire — kivált a mostani időkben — nem nagy kedvök lehet azoknak, kik jobban szeretnek in turbido piscari. A formák azon istenség kölcsönözte gyámnokai az emberi társaságnak, melyek teszik egyedül lehetővé az együttélést, mindenkinek állását, viszonyát egymás között úgy, mint az egész status irányában kijelölvén. Általuk lehet csak a rendet fenntartani és e végre az igazságnak elégtételt szolgáltatni, a nélkül, hogy az ártatlan bünhödjék. Vélemény, lelkiismeret, tudomány ez mind homályos, ingatag, kétes; egyedül a formák azok, melyek tartalékul szolgálnak a tiszviselőknek, vezérfonalul a biráknak, védelmül az üldözöttnek és mentő-fegyverül az elnyomottnak. Adjunk tehát mi is közigazgatási institutióinknak világos és jól körülirt formákat, szerezzünk különösen választásainknak és az azokkal járni szokott kicsapongások korlátozására irányzott törvényjavaslatinknak ilyeseket: és már e formák át nem törhető sánczként állandanak az absolutismus kisérletei s az annak malmán őrlő depravatio mesterkedései ellenében.

Mint már említém, a közvélemény többek között felkarolta a titkos szavazás behozatalát, melynek jótékony eredményei kétségbe nem is vonhatók. Ez által mindig a legnagyobb koczkáztatással fogván járni a vesztegetés, az éppen a haszonkeresés mocskos indulatában találandja leghatályosabb ellenzőjét, mely a hivatalvadászatnál főbb szerepet játszván, mindig ellenzendi a vesztegetni akarót biztos tulajdonának egy bizonytalanérti átcserélésében. A titkos szavazás a vesztegető s vesztegettetni engedő között már eleve bizalmatlanságot támaszt és az egyezkedést nehezíti, a számítást pedig minden esetre koczkáztatja. Már most kérdem azokat, kik a választmányi munkálatot sarkelveire nézve is helytelenítvén oda látszanak törekedni, hogy a választási kicsapongások korlátozására intézett törvényhozási rendelkezésekből misem legyen: nem követte-e azon nyomot a választmány, melyet a közvélemény kijelölt, s melyet előbb leiránk? Nem adatik-e meg benne a honoratioroknak a legszélesebb értelemben vett szavazásjog, a községek küldöttjeinek pedig a gyülési tanácskozásokban való részvét? Nem terjesztetik-e ki benne a hivatalviselhetés minden polgárra? Igenis! tekintetes kerületi Rendek, ha talán nem más is, de már ezen két elv életbeléptetése maga elegendő indok előttem ezen munkálat törvénybe iktatásának követelésére!

Azonban a megyei közélet egyéb szükségeiről is gondoskodék e választmány. Jelesen a választásokat szélesen körülirt for-

mákba rendszeresité; titkos szavazást javasol; a vesztegetésekre, kicsapongásokra büntetést szab, a főispáni hatalmat korlátozza. Ezek tudomása mellett alig fogható meg: hogy éppen az ellenzék részéről történik ezen üdvös eszmék foganatosításának hátráltatása, mely ellenzék oly lelkesen, sőt mondható, élethalálra küzde azoknak követi utasításokba iktatásaért! Higyjék el nekem azon tisztelt követ urak, kik a vesztegetés szigorú törvényekkeli fenyítésében az alkotmányos szabadság veszélyeztetését rettegik, hogy ha a kormány rosz szándékkal van institutióink kifejlődése iránt: úgy legtanácsosabb neki megyei közéletünket jelen — a depravatio minden kisérleteinek martalékul engedett — törékeny állapotjában hagyni; legtanácsosabb neki az ellenzék néhány jelesebb tagjai által kijelelt utat követve ezen törvényjavaslatot itt az alsó Táblán már megbuktatni; és ne aggódjunk, municipiumaink önmagukban lelendik gyilkosaikat és halálukat.

Felelni kivánok ezek után azoknak, kik azt állíták, hogy a vesztegetésre büntetést szabni nem kell azért, mert az nem polgári bűn, hanem erkölcsi; mert azt büntetni nem lehet, és e törvény végrehajtása lehetetlen, mert hazánk körülményeiben a vesztegetések ellen alkotandó törvények magát a szabadságot sujtanák agyon. Hogy a vesztegetés erkölcsi tekintetben bűn, azt senki sem tagadá, sőt mindenki utálatos, gyalázatos cselekvésnek bélyegzé. A bűn fogalma igen relativ, igen viszonylagos valami. Vannak tettek, eljárások, melyek az örök igazság parancsaival, a természetességgel nem ellenkeznek, mégis az emberek, a köztársaságok, a hatóságok által tilalmaztatnak és fenyíttetnek; midőn ismét mások — bár természet- és istenelleniek legyenek azok — nem egyszer s nem egy polgári társaságban eltűretnek, sőt még erkölcsiség gyanánt gyakoroltatnak és becsültetnek. Némely időszakban az emberáldozat isteni tisztelet szertartása volt; az autodafék pietással látogattattak. Spártában a lopás rajtnemérés esetében, Athenben a testvérek közti nősziilés bűnnek nem tartatott. Régi időben a rómaiaknál és görögöknél az öngyilkolás legnagyobb erényként gyakoroltatott; ütközetvesztés, vagy más szerencsétlenség után a hajdankor hősei önmaguk rohanának kardjaik élibe; most gyávaság bélyege, megvetés követi az öngyilkos emlékét. Kálmán király idejében a papság feleséget birhata, mint ezt első decretum 76-ik czikke, mely a bigamiáról szól, tanusítja; holott jelenleg a pap nősülése közbotrányt okozna. Csak még néhány év előtt a rabszolgákkali kereskedés egy igen hasznos, szabad keresetmód volt, és ime a halhatatlan Wilberforce agitatió-

jának sikerült annak eltiltását Angliában kivíni; úgy hogy most az embervásárűzőt bitófa várja.

Általában véve a bűn fogalmának meghatározása a népek erkölcsi, miveltségi kifejlődésétől függ, és azzal karöltvə jár. És a polgári társaság csak annyiban van felhatalmazva a cselekvések korlátozására s büntetésére, a mennyiben azok a közérdekekkel ellenkeznek és a közállományt veszélyeztetik. Ez azon határvonal, melyen túl terjeszkedni a törvényhozónak nem szabad és a mely egyuttal zsinórmértékül szolgál a büntető törvénykezés szabályozásánál. Tettet, mely az egyes embert s benne a polgári társaságot nem sérti vagy károsítja, büntetni nem szabad; azon cselekvés pedig, mely a közérdeket előmozdítja, a status védelmére, javára van irányozva, vagy azt eszközli — bár in abstracto tán véteknek mondathatnék — e correlatiójában erény és dicséret tárgya. Kell-e nagyobb bűn, mint a háboru, kivált midőn elnyomási, hódítási vagy éppen dicsőségi szomjnak keletkezménye? Hugó Grotius a háborút nagyban űzött rablásnak és embergyilkolásnak nevezi és mégis Nagy Sándor, Napoleon, a földgömböt pusztító harczosok legdühösebbjei, örökös tisztelet tárgyai.

Mind ezekhez képest nem tagadom, hogy a vesztegetés iránt is különböző fogalmak létezhetnek, és hogy ennek káros volta s bűnségi természetének meghatározása a nemzet viszonyaitól föltételeztetik. Itt azonban meg kell jegyeznem, hogy a vesztegetést nemcsak erkölcsi, de még polgári socialis tekintetben is eddiglen minden korszak, minden nép bűnnek tekinté s azt fenyítésre érdemesíté. Nincs alkotmány, melyben a választások körülirásában a vesztegetés ellen provisio nem találtatnék. És éppen a szabadelvüek, a reformerek, az ultrák, a chartisták voltak mindenütt azok, kik a vesztegetések ellen kikeltek és azok megszoríttatását szorgalmazták. Mert hisz éppen a vesztegetés az, mely a szegény választó szabadságát fölemészti, a hatalmasabb akaratjának diadalt szerez és igy az alkotmányos életet egy-két gazdag kezére játsza. Hogy lehet éppen szegény hazánkban a vesztegetésből jót várni s azt veszélyesnek nem ismerni, hogy lehet megyei életünk depravált állapotában a vesztegetést tiltó törvények hozatalát a szabadság elnyomatására intézett törekvésnek mondani? azt eszemmel föl nem érem. Sokszor a leglogikaiabb, a legkörmönfontabb okoskodás nem legigazabb egyszersmind. Az ellenvéleményüek egy tévtant rögeszmeként felkapván átsikamlanak a theoriák végtelen mezejére, úgy, hogy már belőle bontakozni nem tudván, utoljára azon képtelenségre kell jutniok, melynél fogva a vesztegetést polgári bűnnek nem akarják vallani. Hagyjanak föl,

kérem a tisztelt követ urakat, ezen okoskodások gombolyításával, mert félek, hogy utóbb a vesztegetés csakugyan erény alakjában tünendik fel előttük.

Pest megye követe Angliára hivatkozék, úgy okoskodván, hogy Angliának erős, organicus constructiója, polgárai közt érdekegység és saját kormánya van; mégis náluk szabadon, sőt legnagyobb mértékben üzetik a vesztegetés, a nélkül, hogy az ország állását veszélyeztetné. Csupa sophisma ez, uraim! és nem is úgy állanak a dolgok. Anglia institutiói szélesek, népéletében gyökereznek; Angliában van véleménykülönbség, de mind, kivétel nélkül, a haza javát czélzó; és mégis a vesztegetésre szigorú büntetést szabnak törvényei, melyek nem egyszer lelnek alkalmazást. Alig van parlament, melyen vesztegetések miatt választások nem cassaltatnának; van példa, hogy egész boroughok, egész helységek megfosztattak választási jogaiktól, s elmarasztaltattak. Sőt csak nem rég Peel Róbert épp úgy, mint Melbourne, a whig és tory párt, egyformán kikelt a vesztegetés mirigye ellen s alkotmányos organismusának minden épsége mellett is vészt jósolának honuknak, ha e részben czélszerű korlátozás nem történik. Miként tudá már ezek mellett Pest megye követe következtetni Magyarországra nézve a vesztegetés ártatlan voltát és azt, hogy ne kelljen rá büntetést szabni? az előttem fel nem oldható rejtvény. Éppen azért, mert honunk alkotmányos szerkezménye beteg; mert a nemesség bír minden alkotmányos hatalmat, és mert nálunk nincs érdekegység, éppen azért kell és szükség még inkább, mint Angliában, a vesztegetés ellen szigoruan föllépni és a megyei municipiumokat, melyeket a szabadság asylumának hirdetünk, a nemességet, melytől várja nemzetiségünk erősbülését, ezen métely ellen megóni, és így megtisztítva, a többi polgár, a kormány s a világ előtt tekintélyesebb állásra emelni. Azt sem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a kir. városok rendeztetésével a törvényhozásba egy új, egészséges tényező erő fogadtatik be. Azon 16 városi szavazat, mely 49 jól rendezett belszerkezettel biró, szorgalmas és nagy jövendőjű polgárságból álló testületet képviselend, kérdés: nem fog-e nagyobb erkölcsi tekintélylyel bírni, mint az 52 megyei municipium küldöttje, kiket néhány száz kiváltságos választ, kik csak depravatio útján érhetik el a követi pályát? Ugy hiszem, a nemesség érdeke halaszthatlanul igényli, hogy az alkotmányos jogok terjesztésével s a választási kicsapongások korlátozásával azon gyűlöletes színből kivetkőzzék, melyben az egész világ előtt pirulás nélkül tovább fenn nem állhat. Oly annyira féltik némelyek nemzetisé-

günket a városiaktól! Ugyan kérdem őket, vallják meg, nem tanácsosabb-e, ha most, midőn minmagunk rendelkezhetünk a municipalis élet szabályozásáról, kiváltságainkat nemzetiségünk érdekében reformáljuk, és be nem várjuk a jövő országgyűlést s nem bizzuk arra a megyék coordinatióját, midőn 52 privilegiatus, abnormis és igaztalan állásu testület küldöttjeinek ellenében constitutionalis, életdús hatóságokat repræsentáló törvényhozók lépendenek síkra.

Egy másik nem kevésbbé fontos ok készteti továbbá a nemességet ezen munkálat elfogadására. Ez a kétes, a zivataros jövendő. Három év egy nemzet életében semmi, de a nemesség életében igen sok. Ezt pedig annál kevésbbé szabad a magyar kiváltságos osztálynak feledni, mert Európa egyéb országaiban a kényuraság vagy forradalom véget vetvén a nemesség törvényen felüli emelkedésének, egyedül ő maga áll még fön. De meddig tarthat ez? Jaj nekünk, ha az elnyomatás, a kiváltságos rend abnormis állása, a közügyek administratiójának irtózatos hiányai és a mindennemű politikai jogot gyakorlók feslettsége egész rút valóságában föl lesz ismerve! Menjünk mi szét az országgyülésről, a nélkül, hogy legalább az alkotmány terjesztése, a visszaélések megszüntetése iránt az alsó Táblán a nemesség képviselősége részéről kisérlet sem történt, hogy ez iránt őszinte szándékát sem bizonyitja: akkor a várakozásiban csalatkozott haza megvetéssel kisérendi annak emlékét. Itt vannak továbbá a királyi előadások! Nem mondá-e az ellenzék, nem tettük-e fel magunkban, hogy ki fogjuk azokat zsákmányolni, és telhetőleg iparkodni oly törvényjavaslatok alkotásán, melyek azoknak épp úgy, mint a nemzet várakozásainak megfelelők; s ha a kormánynak azok kibocsátásánál a reformra őszinte szándoka volt, nekie alkalmat nyujtsanak azt nemcsak szép szavakban, hanem tettekben is nyilvánitani; mi az által érethetik el legbizonyosabban, ha itt, hol ön becses személyeinkről van szó, minden álszemérmességet mellőzve, megmutatjuk a népnek, a kir. városoknak, hogy őszintén megfelelünk elveinknek, kötelességeinknek és reformálási tendentiainkat meg nem hazudtoljuk.

Magam sem vonom kétségbe, hogy a választmányi munkálatban sok kiegyenlitni s pótolni való van. De hisz már eddig is szerencsés tapintattal forgolódtak az igazitásoknál is a t. Rendek s igy remélhető, hogy a vesztegetési korlátozásoknál is, csak akarják ezt őszintén, megtudandnak felelni a közvárakozásnak. Nekem is, mint már egyébb helyütt voltak, ugy ezen 39. §-t illetőleg is vannak ellenészrevételeim. Először is szükségesnek tartanám a vesztegetést

meghatározottabban definiálni; másodszor a vesztegetésre szabott büntetéseket mérsékelni. Az elsőt azért, hogy a birói önkény eltávolíttassék; a másodikat, mert a szerkezet szerinti fogságbüntetést azon esetben, ha egyéb vétség nem jár a vesztegetéssel, szükségen túl szigorúnak s inpracticabilisnak tartom. A bűn és annak fenyítése mindig súlyarányban álljon egymással, különben czélt téveszt és vagy zsarnokságra vezet, vagy pedig végrehajtás nélkül marad, úgy mint Angliában a lopásra szabott halálbüntetés, melyet a birák lélekismeretesen kimondani nem mervén, nem egyszer magát a bűntettet is megróvás nélkül hagyák. A sok és semmi cselekvés közt nagy a hézag. Adsit regula peccatis, quæ poenas irrogat æquas nec scutica dignum horribili sectare flagello. Miért is elégségesnek tartom, hogy a pénzbeli büntetésen kívül a vesztegető, ha ez reá kisül, elnyert hivatalától, a vesztegetett pedig azon, vagy ha később tudatnék meg, a közelebbi választásra szavazati jogától megfosztassék; fogság pedig csak akkor alkalmaztassék, ha a vesztegetéssel egyéb kicsapongás is követtetett el.

Az egész ország szegénye, gazdaga egyaránt elunta már választásaink jelen folyamát; mindenki megcsömörlött az utóbbi eseményektől. Kormánypárti épp úgy, mint a szabadelvű minden áron menekülni siet ezen gonosztól. Küldőim minden felekezete e tekintetben egyhangulag javítást sürget. Ünnepélyesen felszólítom tehát e Táblát, és különösen az ellenzék tagjait, «si vos propositi nondum pudet, atque eadem mens est», hogy a reform zászlójához hűn, ne engedje annak hordozását más és tán nem egészen gyanutalan markolatok által elragadtatni. A választási kicsapongásoknál a vesztegetés büntetését nem mellőzhetjük. Azért is ne morzsoljuk el erőnket a törvényhozatal haszontalan ellenzésével, hanem inkább fordítsuk befolyásunkat a törvények olyan szerkesztésére és a választmányi munkálat hiányainak olyszerű kiigazítására, mely midőn egy részről a gonoszt kiirtandja vagy legalább fékezendi, más részről ismét a szabadságot is ótalmazandja. Ez az oppositio vagyis inkább a reform barátainak kötelessége, ha csak önszülöttjét nem akarja megtagadni, vagy éppen meggyilkolni; különben ha ezt elmulasztanók, nem fog elmaradni az érdemlett lakolás, és hogy a zsoltár szavaival éljek: «Eljövend az ur, és egy nagy ütközetet teend és szétdobálandja a főket nagy földek fölött.»

Tomcsányi József (Békés megye követe): Alkotmány ellenségének mondá, ki a kihágásokat korlátolni nem kívánja, de lehetetlennek tartá demarcationális vonalat állítni fel a bűnös és nem bűnös

korteskedés közt, és ezért lehetetlennek a vesztegetés elleni törvényt. Igy p. o. ebédet saját házánál adni mindenkinek szabad; ha kényelmesebbnek tartja, átteszi saját házából a korcsmába, s ha tapasztalja, hogy a korcsmáros csal, ki tiltja, hogy az ebéd helyett ebédre való pénzt ne adjon vendégének, mely pénz az ebédnek helyettese? Kimondá szóló követ, hogy bizonyos tekintetben mindnyájan korteskedünk, s megvallá, hogy ezt ő is tette tőle kitelhető rábeszéléssel jó hazafiak mellett, s teljes megnyugvását találta azon öntudatban, hogy a nagy czél megközelítését ő is némileg elősegítette. Említé azonban a korteskedés másik útálatos oldalát, miszerint vannak emberek, kik azon czélt, melyet csak közbizodalom útján lehet elérni, alacsony útakon keresik. Ennek nincs más orvossága, mint ha az ily embert a közvélemény megbélyegzi, s mindenki megveti, vele nem társalkodik. Ha ezen megvetés általános lesz, nem fog találkozni egyén, ki elég szemtelen lenne ily eszközökhöz nyúlni. Ily alacsony ármánykodásoknak köszöni a Tábla, hogy «nagy emberét» nélkülöznie kell; de az ő példája tanítson, hogy a legjobb czél is alávaló eszközt meg nem szentel. Ő minden személyes érdeket alárendelt a főtekintetnek, s nagy példát adott a hazának, mely terjedjen alá a nagyról a kisebbekre, s így el fogjuk érni azt, mit törvény által elérni képesek nem vagyunk.

A criminálitást be kell bizonyítni, itt pedig bizonyitni nem lehet. Ha a vesztegetés ellen törvényt hozunk, lesz törvény, melyet foganatosítni nem lehet, s ez az alkotmányos életnek egyik legfőbb veszedelme, mert a törvények iránti tiszteletlenségre vezet; pedig ki tisztelne oly törvényt, melynek sikere felől a legvérmesebb reménynek is kétségbe kell esni. Ily törvény csak nevelni fogná a nemzeti kórt, alkalmat adna a gyengébbek elnyomására, eszközzé lenne a hatalom kezében s megkevesítné a választók számát. — A Szepes által ajánlott képviseleti rendszert, mint vesztegetés elleni gyógymódot tekintve, olyannak tartja, mint ha valaki azért, mert feje fáj, le akarná azt vágni. Képviseleti rendszernek lényeges föltétele a sajtószabadság; s mielőtt az behozatnék, az egész népet jogokkal kell felruházni, különben egyenes út az olygarchiára. Szóló tehát a módositott szerkezetet pártolja, de a választmányi első szerkezet elejét, mely a szabad összejövetelről s értekezésről szól, megkivánja tartatni.

Zákó (Bács megye követe): A vesztegetés kárhozatos botrány ugyan, de miután kellő határvonalat kiszabni s definitiót adni nem lehet, törvényt sem kell alkotni. Vannak ugyanis vétkek, Tacitus szerint, melyeket jobb fel sem adni, minthogy az orvosság magát a szabadságot tönkre juttathatná. Kivihetetlen törvény jobban terjesztené

az erkölcstelenséget, mint maga a megvesztegetés. Ha a választási jog elvesztése lenne a vesztegetés büntetéséül szabva, az annyi lenne, mint semmi; mert a vesztegetés olyanok közbejöttével gyakoroltatnék, kik választási joggal nem birnak s így nem is büntettethetnének. Tolna hosszú és élénk beszéde szinte korteskedés saját véleménye mellett, mert a Táblára csak okokkal támogatott rábeszélés hat, mint a szegény köznemesre ajándék stb.

Nagy Károly (Gömör megye követe) és *Fehérváry (Hont megye követe)* hasonlóképpen nyilatkoztak.

Zsoldos (Veszprém megye követe), választmányi jegyző, ismételvén a vesztegetés körüli már előbb kifejtett nézeteit, s felolvasván III. Vilmos és II. György angol királyok törvényeit, melyek szerint a megvesztegetett elveszti választási, a megvesztegető pedig választathatási jogát, s mindenki, ki szavazatáért pénzt, vagy bármi jutalmat kiván, kap vagy elfogad, mint szintén mindenki, ki maga vagy más által ajándék, jutalom vagy igéret, mulatság és ajándékbiztosítás által valakit megveszteget, 500 font sterlinget fizet büntetésül; — nézeteit következő törvényjavaslatban pontosítá: *a)* mindazon választó, ki ellen bebizonyodik, hogy szavazatáért valakitől akár előre, akár szavazás alkalmával, akár később bért, ajándékot, avagy kárpótlást kivánt, vagy fogadott el: megvesztegetettnek tekintetik, s még akkor is büntetendő, ha a bérnek vagy ajándéknak kivánásán vagy elfogadásán kívül szavazásában semmi egyéb törvénytelenséget el nem követett. Mely esetben azon bérnek, vagy ajándéknak, melyet a megvesztegetett elfogadott, kétszeres értéke az ő vagyonából a megye házi pénztára javára megveendő. Ismétlés vagy súlyosabb beszámítás esetében a megvesztegetett ezen kívül szavazatának azon, vagy a körülményekhez képest legközelebbi választás ideje alatt leendő elvesztésére is itéltethetik. — *b)* Ha pedig a választó a megvesztegetés következésében valamely kihágást követett el, azon bérnek, vagy ajándéknak kétszeres értékben a megye házipénztárába leendő befizetésén kívül választási szavazatától az előbbi §. értelmében már első esetben megfosztatik, s ha az általa elkövetett kihágás olyan volt, melyre külön büntetést rendel a törvény, annak megitélésében a megvesztegetés különösen terhelő körülménynek leszen tekintendő. — *c)* Ha a megvesztegetett választó a megvesztegetés következésében valamely bűntettet követ el: a nyert bér vagy ajándék értékének kétszeres megfizetésén kívül választási szavazatától már első esetben is megfosztatván, bűntette megitélésében a megvesztegetés különösen terhelő körülmény. — *d)* Mindaz, kitől a megvesztegetett bért, ajándékot vagy kárpótlást kap s fogad

el, megvesztegető, s akkor is büntetendő, ha amaz szavazatában semmi törvénytelenséget el nem követ. Ily esetben a megvesztegetési bért stb. kétszeresen fizesse vissza; ismétlés vagy súlyosabb beszámítás esetében pedig e büntetés kétszereztetik. — *e)* Ha a megvesztegetett olyan *kihágást* követ el a megvesztegetés következésében, melyre külön büntetést rendel a törvény, a megvesztegető büntetése négyszeres pénzbeli büntetés, nagyobb beszámítás esetében pedig ezen felül egy évig terjedhető fogság. — *f)* Ha a megvesztegetett *bűntettet* követ el, a megvesztegetőre nézve a büntető törvénykönyvnek a felbújtásról szóló rendeletei lesznek alkalmazandók. — *g)* Mindaz, ki hivatalos hatalmával, vagy azzali fenyegetésekkel, avagy bármiképp valakit valami választásra kényszerít: a büntető törvénykönyv zsarolásról szóló rendeletéhez képest lesz megitélendő. Ily esetben a köztisztviselő büntetése azonban egy harmadrészszel súlyosabb leend, mintha e törvénytelenséget hivatalos állásán kívül követte volna el; hivatalától pedig minden esetre megfosztandó. — *h)* Ha valaki önmaga részére veszteget, fentebbi büntetésén kívül az őrszék által kijelölésre is érdemetlennek itéltessék, sőt ily módon nyert hivatalától is megfosztathatik, de büntetése kiállása után ismét választható. — *i)* Megvesztegetési esetben vádló mindenki lehet, itélőbiró az őrszék, ha más bűntettek nincsenek vele összeköttetésben; különben a rendes büntető bíróság. Az őrszék a tisztújítás után 3 napig együtt ülni tartozik, s ez idő alatt minden efféle panasznak elébe kell adatni. — Szavazókat csoportosan a tisztújítás helyére vezetni tilalmas, és széksértési büntetéssel sújtatik.

Előadván az érdemes jegyző ezen törvényjavaslatát, Deák Ferencz üres helyére mutatva, azzal végzé beszédét, hogy e hely szóljon helyette.

Szemere Bertalan (Borsod megye követe): Mindenek előtt meggyőződését jelenti ki, hogy a megyei kicsapongások túlzott félelmének még meleg befolyása alatt a megyéket rendezni nem véli tanácsosnak; hogy a választmányi munkálattól nagy sikert nem remél, mert az megyerendezésnek igen csonka; a mi pedig benne nem megyerendezési, az kevés és erőtelen szabály; hogy a választásokra nézve a hat év és a titkos szavazás elfogadását jelenleg elégnek tartja; s végre, hogy a megyei élet s hatóság nem a választásbeli kicsapongások által veszélyeztetik, hanem azáltal, hogy a tanácskozás és határozás tárgyértetlenek kényétől függ. Ez utóbbit tartja a szóló életveszélynek, mi ellen a választmány gyökeres orvoslást nem ajánlott.

Nem helyesli a választmányi munkálatoknál jelenleg divatozó eljárást, s tanácsolja, hogy ha ezen szőnyegen levő tárgyon most,

miután a munka a küldőket megjárta s utasítássá vált, sokat változtatni nem lehet is, legalább jövendőre tanulság meríttessék. Most t. i. a Tábla ki szokta küldeni választmányait a nélkül, hogy kitűzné az elveket, mikre munkálataikat építsék, s kijelölné a határt, min innét ne maradjanak, túl ne menjenek. Véleménye szerint vagy nem kellene főelvek s határok kijelölése nélkül választmányokat kiküldeni, vagy pedig, miután az elvek s határok kijelölése a tárgy részletes fejtegetése s megvitatása nélkül nem mindig ugyan, de sokszor lehetetlen, ez pedig tömérdek időt kíván: ily esetben a választmány munkálatai először csak elveikre nézve s általánosságban vétetnének vita alá, s csak, ha ezek helyeseltetnek, akkor küldetnének szét a törvényhatóságokba s ereszkednék a Tábla részletekbe. Ha pedig az elvek s alapok nem helyeseltetnének, akkor, de csak akkor, már elvbeli utasítással adatnék vissza a munka; miben nincs semmi szégyenítő a választmányokra nézve, mert valamely munka a fölvett alapok szerint a legbölcsebben lehet összeszerkesztve, de ha az alapokat nem helyesli a többség, természetesen nem használható; s elvekben különbözni a többségtől nem szégyen. A vitatás e módja igen hasznos lenne a törvényhozásra, mely az utasításoknak néha valóságos rabjává válik; mert e szerint előbb irányok s elvek tekintetében vitattatnék meg minden munkálat, s ha azok nem találtatnak jókul, el sem küldetnének.

De a mostani gyakorlat szerint a munkálatok haza küldetnek, mielőtt felettök a RR.-ek ítéltek volna, s e szerint irányt a nemzetnek nem a KK. és RR. táblája ad, hanem a választmány; s midőn a tanácskozás folytában épebb, érettebb, ujabb nézetek fejlődnek ki, már késő, mert a Tábla utasítások által kötve van. Csak az ajánlott mód által eszközölhető a nemzet közjavára s a követek hazafiúi lelki nyugalmára, hogy mikor végzés hozatik, ez az utasítások szerint történik ugyan, de mielőtt a nemzet utasítást írt volna, a KK. és RR. többsége megküldé s elébe adá az elveket s módokat, miket még szabad meggyőződése s belátása szerint a közügyekre legjobbaknak vélt. Utasítások mellett ezen kívül nincs más mód nagyszerűen s következetesen cselekedhetni, nincs más mód úgy összeegyeztetni a törvényhatóságok utasítási jogát a törvényhozásnak szükséges szabadsággal, hogy amaz se veszszen el, ez is megmaradjon, mi nélkül az ország nagy és virágzó sohasem lehet.

A megvesztegetésről így nyilatkozott: Hogy a megvesztegetés vétség, az onnét világos, mert a választás nem pusztán jog, mi valakinek önmagáért adatik, hanem kötelesség is, mit az illető egyén a státusért, s annak javára, nem pedig kizárólag a maga hasznáért köte-

les gyakorolni; és így ha az, ki e jogával nem él s kötelességét nem teljesíti, a szavazás elmulasztásáért büntettethetik, mint ez az eset Európa több alkotmányos országában meg van. Természetes, hogy még inkább büntettethetik, ki jogával visszaél, ki kötelességének ellenére cselekszik. Hiszen a választóság a státusban a hivatalnak egy neme, s ha büntetést szenved a bíró, a tisztviselő, ki hivatalával visszaél, következetesen szenvednie kell annak is, ki választói jogával él vissza. Elméletben ez tisztán áll, de a vétségnek nem az a lényege, hogy valaki azért szavazott A.-ra, mert ajándékot kapott; s meghatározhatja-e ezt a tévedés nagy veszélye nélkül az, ki a lélekbe nem lát? Mert ha valaki ajándékot nyert ugyan, de a nélkül is meggyőződése szerint A.-ra szavazott volna: van-e itt s hol van a bűn? Ez tehát gyakorlatban rendkívül nehéz föladat, s éppen mivel oly nehezen bizonyítható be, azért rendel ellene az angol törvény oly nagy büntetéseket, hogy midőn a törvénynek alkalma van sújtani, messzehangzólag sújtson. T. i. ha a jelölt a megvesztegető: megválasztása érvénytelen, s azon községnek képviselője sohasem lehet; másféle megvesztegető s megvesztegetett pedig 5000 forintot fizet és szavazati jogát örökre elveszíti. A kivilágosítás könnyítésére továbbá azt rendeli, hogy a ki választás után egy év alatt megvesztegetést fedez föl s bizonyít be, maga büntetlen marad azon megvesztegetésért, mit ugyanazon választás alkalmával (de még első ízben) elkövetett.

Szerfölött bajos meghatározni, hol kezdődik a szabados és a tilos hatás, s e meghatározásban a törvényhozóra nézve is az a nyugtalanító van, hogy a finomabb fogások, a gazdagokéi, kisikamlanak, de a durvábbak, a szegényekéi, lakolnak; s eképpen ugyanazon bűn csak a szegényekben büntettetik, és ezekének elnyomása által a gazdagok bűnének csak annál nagyobb siker szereztetik, s így elkövetésére annál erősebb ösztön adatik. Valóban, a 39. §. első szerkezete szerint, egy gazdag úr akár gonoszságból, akár nagyúri tréfából hív embere által egy ezer pengő forint cseles ajándékozásával könnyen kivihette volna, hogy három évre több száz ember megfosztassék szavazatjogától, talán éppen azon néhány száz, kiknek a választásbóli kizárása érdekében fekszik. Nálunk például, hol egész tiszta nemes helységek vannak, valaki jelesebb összeget adhatna a torony, vagy iskola s templom felépítésére az ekklézsiának, és a következő választáson az egész helység az ajándékozóval, azaz a játékon kívül maradó gazdag úr emberével, egyértelműleg szavazna: vajjon e csellel nem lehetne-e egész helységeket megfosztani szavazataiktól, mint olyakat, melyek magukat megvesztegetni engedték?

Más részről pedig, ha valaki csakugyan szavazatnyerés végett adományoz az egyháznak, iskolának és sikerrel: vajjon azt a bíró kegyes alapítványnak fogja-e tekinteni, vagy vesztegetésnek?

Legyen szabad — úgy mond — itt kissé félretérnie. Tolna követét nagy figyelemmel hallgatá; sok igazat mondott, de sokban egyezett Szepes követével is; pedig tudja, hogy kettejök közt elvben nagy különbség van. Tolna követe inkább a szabadságot, Szepes követe inkább a rendet félti. Előadása után nem lehet meg nem jegyeznie, hogy a köznemesség pár év óta mértéken túl s igazságtalanúl gyülöltetik; mivel itt-ott némely önző és ámító fegyverül tudta használni, jobban gyülöltetik a fegyver, mely sújtott, mint a kar, mely azt vezette. És miért? mert a közterhek viselésébe egyszerre nem lett szerelmes. De legyünk igazságosak; vajjon nem volt-e csak néhány év előtt is köztan a tanultak közt s iskolákban is, hogy az adómentesség a nemes ember szabadságai közzé tartozik és az adó legmelegebb barátai vevének-e maguknak fáradságot házaikban, tűzhelyeiknél s értekezőleg meggyőzni őket az ellenkezőről; s miképpen kivánhatni, hogy azt tegyék, azt higyjék, miről őket részletes magyarázattal meggyőzni nem igen tartották fáradságra méltónak? Épp azért méltók a szabadságra, mert elég bátrak s hívek védni azt, mit fogalmuk szerint annak hisznek. Nincsenek-e hasonló meggyőződésben sokan nagy uraink közzül is, s honnét van, hogy sem Szepes követénél, sem elvbarátinál nem venni észre törekvést, ezeket a szabadságra képteleneknek nyilvánítani? Igaz, hogy a nemesség sok helyeken árverés útján szereztetett meg; de hiszen az ember körülbelül mind megvásárolható: gazdag és szegény, — csak árában van különbség. Igaz az is, hogy a szegény nemesség kortes-életében alacsony jelenetekkel találkozunk; de ugyanannak józan eszéről, s helyes tapintatáról jeles, sőt magasztos példákat hozhatni elő, midőn az urak s hivatalbeliek serege ellenében a köznemesség szava valósággal az igazságé, s így az Istené volt. A nép józan esze a választásokban a tanultak mellett épp úgy szükséges, mint a szabad levegőre szükségük van az illatos virágoknak, melyek egymást éppen teljességökkel s illatjokkal hervasztanák s rontanák meg, ha a közönséges légben nem találnának közéltetőt.

Ne ijeszszük hát magunkat szerfelett, hanem ismerkedjünk meg helyzetünkkel, s értsük meg, hogy nem annyira az emberekben, mint a korban van különbség. Elmult ama csendes kor, midőn a megyei gyülés házi tanácskozás jellemét viselte magán, melyben csak az öreg urak szóltak s egymást közhelyen «komám és sógor uramnak» szólongatták, midőn a főispánoknak a főhivatalbeliek is gyermek-módra kezet csókol-

tak. A politikai érzék kifejlett először az ifjú nemzedékben, erről a köznemességre ment át, s ma-holnap a népre hat ki. Ne tartsuk tehát veszélynek, mi csak fejlődés; a rendetlenség félelme miatt el ne fojtsuk a szabadságot, s ne ijedjünk meg, midőn a politikai halál az alsóbb körökben is elmúlik, s az élet virágozni kezd a népben. Szóló egyenesen kimondja, hogy a köznemességnek, minden durvasága és gyarlósága mellett is barátja; kedveli abban a büszke daczot, mert ez csirája a szabadságnak; mint más részről nem örömmel szemléli a jobbágyságnak — helyzetében természetes — alázatos hunyászkodását, mely szolgaság jele. Ő a köznemességet a nép előkészítőjének tekinti. Míg a múlt századokban Európa legtöbb nemzeteiből kihalt a szabadság, nálunk a köznemesség nagy számában talált az fészket; meglehet, talán kelletén s igazságon túl tartja sajátjának, de ha felvilágosíttatik, át fogja látni, hogy nem azért őrizteté meg vele a jó sors, hogy magának tartsa meg, hanem hogy megoszsza. A köznemesség választási jogát nem meri szóló nyesegetni addig, míg ez képezi a nemzetet, hanem tekinti oly mintának, melyet nem ronthatni szét előbb, semmint mellette a népszabadság óriás szobra felállíttatott. Ezért a nemességben a szabadság-kedvelést tisztítani is, de öregbíteni s ingerelni is akarja. Kik a járásbeli, falvankinti részletes választást javasolják, kik zenét, zászlókat, színeket megtiltani óhajtanak, a szabadságot ünnepiességétől fosztván meg, annak leghatalmasabb bájés vonzerejét veszik el; mert testetlen elvekért s eszmékért csak bölcsek s magasabb elmék lelkesednek; a népnek kép, alak, ünnepi színezet kell, hogy így lelkében az aranyszabadság s jog, a képzeletre s érdekekre ható választási remény s emlékezet által folyton táplálatván, életben tartassék. Ki a népben egy rendes theoriát keres, el fog kedvetlenedni; ki életét az élet szemeivel vizsgálja, a nép, a sokaság eszméje, és vele a szabadságé is csak annak keblében válik szent hitté. Eddig gyakran a köznemesség volt egyedüli támaszunk; emlékezzünk meg erről. Nem féltünk tőle, mert úgy nyugodt körülünk, mint egy csendes tenger, s most íme első mozdultára felriadunk. Szóló sok dologban azt hiszi s a választásra nézve (mert a tanácskozásra nézve nem) ebben is, hogy az élet magától jobban eligazodik, mint törvény eligazíthatná, s ki magát tökéletes szabályozással kecsegteti, az elfeledé, hogy a szabad nép és élet oceánhoz hasonló, melynek hasznai végtelenek, de áldozatai is vannak szükségképpen.

A 39. §. szerkezetére nézve azt hiszi, hogy abba a megvesztegetést be kell iktatni; de szükségesnek tartja politikai vétségeknél, hogy a törvényhozás fokozatos legyen, az az, ha valamit ekkorig a

nép vétségnek nem ismert, szükség, hogy azt a törvényhozás először azzá bélyegezze, s miután e czélt elérte, akkor van helyén hozni ellene nemcsak szigorúbb büntetéseket, de szigorúbb eljárást is, mely utóbbinál fogva az egészen, könnyítés és nehezítés által, igen sokat lehet változtatni. A választási megvesztegetést pedig ekkorig nem tartotta a közvélemény vétségnek s gyalázatosnak. De választóink helyzete minden más országbeliekétől különbözik is abban, hogy egy-egy megye 100—200 négyszög mértföldre terjed, hogy a köznemesség jobbadán szegény, hogy a választás a gyakran messze eső székvárosban tartatik, hova utazni s hol tartózkodni költséges. És vajjon egy nyilt közvendégség, — tekintetvén ez nemzeti erkölcseink és szokásaink szempontjából, — viseli-e magán azt a bűnszínt, mit p. o. az angolok bújdokló szóvásárolgatása?

Szóló véleménye tehát az, hogy a most hozandó törvény czélja nem annyira az, hogy büntesse a megvesztegetést, mint inkább, hogy most első ízben a törvényhozás azt vétségnek s gyalázatosnak jelentse ki. Ennélfogva oly értelmű szerkezetet ajánl, miszerint a választmányi szerkezetből maradjon ki a fogság, mint nem analog büntetés; a büntetés legyen ugyan szigorú, de a bebizonyítás nehezíttessék meg a vétség szorosabb értelmezése által; a megvesztegetőkre könnyebb, a megvesztegethető köznemességre nézve nehezebb legyen az; a közkereset indíthatásának határidő szabassék, sem rövid, — mert hevenyében az emberi természet sokra kész, mit később nem tenne — sem hosszú, hogy az eféle nyugtalanítások messze ne üzethessenek. Mi szerint így állhatna a szerkezet: «A ki egy vagy több választónak pénzt, vagy más adományt ad, avagy hivatalt vagy jutalmat igér egyenesen a végett, hogy szavazatát megnyerje, ha a maga részére tette a megvesztegetést s elválasztatott: elválasztása érvénytelennek, sőt ő azon hivatalra örökre képtelennek nyilváníttatik; ha más részére tette: a legkisebb összegtől kezdve 200 pengő forintig büntettethetik; kire pedig az bizonyíttatnék be, hogy szavazatát valakire *csak* az elfogadott pénz vagy másféle adomány, vagy hivatal, vagy jutalomigéret folytában és nem *meggyőződésből* adta: az választási szavazatjogától első ízben két évre, másod ízben hat évre, harmad ízben örökre megfosztatik. A választás után fél év múlva meg nem indított közkereset elévült.» — A törvény szerkezetében nagy ovakodásra int azon fontos tekintet is, hogy a megyei birák nálunk mindig politikai felekezetek szülöttei, s nemcsak a kir. kuria, de valamennyi népek tapasztalása bizonyítja, hogy a legjobb birák is politikai vétségeknél a leggyarlóbbak.

Szentkirályi (Pest megye követe): Tolna követének s egyéb ellenvéleményüeknek előadására felelt, ki oly eleven színekkel festette a megyei romlottságot s oly szorosan következtette azt a megvesztegetésből, hogy ha mindez így van: úgy csak tartózkodva lehet ellenkező véleményt nyilatkoztatni hazagyilkolás vádja nélkül. Angliát illetőleg igaz, hogy ott szigorú törvények vannak a megvesztegetés ellen, de ritkán hajtatnak végre. Politikai bűnök önmagukban nem bűnök, hanem mindenkor a törvényhozás önkénye által bélyegeztetnek azokká bizonyos körülmények közt, s ezen önkénynek a szabadság javára kell, nem pedig a hatalomra, dolgozni és hajlani. Angliában a politikai vétségek büntetése oly eszköz, melyet Anglia hatalmas népe a szabadság érdekében használ; az említett borough-k szavazati joga a reformbill után vétetett el; s azon angol törvény szerint, melyet a választmányi jegyző úr felolvasott, talán mindegyik választótestet meg lehetett volna választási jogától fosztani. Ha tehát azon törvényhozási önkényt, mely politikai vétségek meghatározásában s büntetésében mindenkor létezik, a szabadság érdekében nem gyakorolhatjuk: akkor jobb éppen semmi törvényt nem hozni. Ha az ily törvény meghozatik is, ki fogja azt végrehajtani? A megye talán? ott két párt lesz; a győztes párt maga ellen végrehajtani nem fogja, a másik felett pedig zsarnokoskodik. Az izgatások még szaporodni, s élesbülni fognak ily törvény után. És e törvény következései igen veszélyesek lehetnek; mert miután a vesztegetést szorosan meghatározni s annak minden nemeit elszámlálni nem lehet: nem fog-e azzal a hatalom úgy élhetni vissza, hogy a választási szabadság korlátoztassék, a választók száma kevesbíttessék, s egyenesen azon középosztály befolyása rongáltassék, mely ekkorig a szabadságot fentartotta. Mind a veszprémi, mind a borsodi szerkezet rosz következésű lehet; amaz birói önkényes magyarázatnak hagy tért; eme szerint a törvény paizsa alatt történnének vesztegetések, mert bebizonyítni nem lehet, hogy valaki éppen azért adott s fogadott el bért vagy ajándékot, hogy meggyőződése ellen szavazzon.

Szólóban a hallottak által azon eszme ébredt, melyet legyőzni nem tud, hogyha a meggyőződés szerinti szavazást vesztegetési törvény által akarjuk elérni: a hatalomnak adunk eszközt kezébe a választási szabadság elnyomására. Ily törvényben tehát meg nem egyezik, hanem a kihágásokat büntettetni kívánja, s czélra vezető institutiók behozásában keres menedéket a szavazási visszaélések ellen. Kimutat még némely különbséget az angol és magyar állapotok közt a vesztegetésre nézve; ott t. i. a szavazás nyilván megy;

azok, kik megalkudtak a szavazatra, jelen vannak s őrködnek a szavazó felett; ez tehát nemcsak megvesztegetés, hanem kényszerítés is. Kicsapongások Angliában is vannak s még nagyobb mértékben, mint nálunk, de azért nincs veszélyben a szabadság.

Fejérváry (Hont megye követe): Nem akar törvényt. Egyébiránt ő Borsod követével csak abban nem ért egyet, miszerint különbséget tesz a szabadság és rend embere közt, mivel ő a szabadság, de egyszersmind a rend emberének is tartja magát.

A gyűlés 1 órakor oszlott el, a tárgy még most sem fejeztetvén be.

---

132. Kerületi ülés.

1844 január 9-én.

Elnökök: Báró Sztojka (Mármaros), Pázmándy (Komárom). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Eischl.

Tárgy: A megvesztegetés feletti tanácskozás.

Mielőtt a kitűzött tárgy feletti vita elkezdetnék, *Szemere (Borsod megye követe)* így nyilatkozott: Napirendről akarok szólni, azért most az ülés elején, mert már tegnap is akartam az ülés végén, de a KK. és RR. oly egyszerre fölkerekedtek, hogy lehetetlen volt szóhoz jutnom. Gondolataimat, nézeteimet a helyzetekről s viszonyokról nem tolom senkire; minden gondolat érjen annyit, a mi értéke van; hanem szabályúl tűzém ki magamnak erős meggyőződésemet sohasem hallgatni el, nem tekintve lesz-e sikere vagy sem? s bennem szinte meggyőződéssé vált az országos ülés tartásának szüksége. Ez kivánata volt a RR.-nek eddig is, de teljesedésbe nem ment. Ohajtom tehát kimondatni, miképp ez a RR.-nek elhatározott akarata, úgy hogy ha a személynök holnap is vonakodnék tartani, én részemről kerületi ülést sem akarok tartani. Hadd lássa a nemzet, min múlik a diæta teljes munkálkodása.

Elmondom egy pár szóval, miért tartom szükségesnek, hogy minden bevégzett tárgy folyton országos ülésbe vitessék be. Senkisem fogja tagadhatni, hogy a jelen országgyűlés, tekintve tárgyhalmazát is, sokat dolgozott; többet, mint bármely más ugyanannyi idő alatt. És ha azon munkálatokat összehasonlítjuk, melyek a múlt diætán is, ezen is kidolgoztattak, p. o. a népnevelésről és kicsapongásokról írt munkálatokat, alaposság tekintetében is kedve-

zőleg üt ki részünkre az összehasonlítás. A kereskedési választmány nagy munkája, a bányatörvénykönyv, a kerületek rendezetei, a népnevelési törvényjavaslat nemsokára be fognak adatni. Tehát a kerületi ülések el lesznek munkával borítva, ellenben, a mi rég be van végezve, mint a városi szerkezet, még most sem ment keresztül országos ülésen. A KK. és RR. táblája most, a nyolczadik hónapban is még mindig kiterjeszkedik; a diætai tárgyak legnagyobb része, kilencz tized része mindig a kerületek körében forog, tehát még az első stadiumban is csak félig van. Tudjuk pedig, hogy minden tárgynak sokféle alakot kell ölteni magára, míg a Főrendeken át a kormányhoz jut, hát még, míg törvénynyé válik. Hogy tehát minden tárgy gyorsan megjárja a különféle stadiumokat, hogy mind a másik táblának, mind a kormánynak alkalom adatván nyilatkozni, láthassuk, melyik tárgynak van jövendője s tudhassuk a kiterjeszkedésből miként intézni lépéseinket munkálataink bezárása felé: kívánom, miképpen minden bevégzett tárgy tüstént országos ülésbe vitessék, s e szerint a tárgyak a két Tábla s kormány közt örökös forgásban tartassanak. Ezen okoknál fogva jelen helyzetünkben, mind munkálkodásunk sikerére, mind politikánk tájékozhatására nézve, igen fontosnak tartom az országos ülés tartását, hogy általában a tárgyak a kerületek stadiumából a többi stadiumokba haladék nélkül tétessenek át. Én még mindig a diæta kezdetén érzem magamat. És miért? mert még csak a magunk hangját, magunk véleményét ismerem. Hogy némely dolgozataink a Főrendekhez nem mehettek, meggátlá a rescriptum közbejötte; hogy mások a kormányhoz nem juthattak, a Főrendek gátlák meg. Pedig diætai közvélemény csak a törvényhozás valamennyi részeinek surlódásából származik, s míg ez ki nem fejlik, a diætának nincs iránya s nem támaszthat maga iránt sympathiát a nemzetben, minek hiánya, gyöngesége a diætának.

Br. Sztojka elnök felhozza védelmül a személynököt ért családi csapást.

Huszár (Nógrád megye követe): Ha a követ úr a megyei kihágások iránti munkálat bevégzésével tette volna indítványát, azt az egész követi többség pártolandja, de így azt hiszi, hogy annak elfogadását a munkálat bevégzése előzze meg. *(Helyes.)*

Folytattatván ezután a megvesztegetés tárgya felszólalt: *Majláth György (Baranya megye követe):* Változtatni kívánja a 39. §. módosított szerkezetét, mert azt így, a mint van, egy kiszakított lapnak tartja a büntető törvénykönyvből, s az idetartozó §-ok meztelen előszámlásának. Az orvoslandó baj eléggé ismeretes előttünk s Tolna

követe oly élethíven festette azt, hogy ezáltal megmutatá, miként politikai élete ez állapotok közt fejlett ki. Minden kóresetben első a diagnosis, második az orvosszernek megválasztása; az elsőnek bővében vagyunk, orvosszerül pedig részint népnevelés, részint képviseleti rendszer behozása, mások által ismét fenyítő törvény ajánltatott. A nevelés kétségkívül egyike a főkellékeknek, hogy a hazai dolgok kívánt rendbe jőjjenek; de ez csak a jövő nemzedékre hat, nekünk pedig a jelen elfajúlt nemzedékkel van dolgunk, melynek ily elfajúltsága, ha rajta nem segítünk, magát a szabadságot is elfojtja. A képviseleti rendszer, Szepes értelme szerint, az egyenes választási jogot szűkebb térre szorítja, egyébiránt egyike a legjobb orvosszereknek.

Mi a megvesztegetés ellen hozandó büntető törvényt illeti: erre nézve szóló hite az, hogy az erkölcsi vétséget, ha botránynyal nem jár s a társaság fő czéljaival összeütközésben nincs, büntetni nem lehet; de mihelyt az botrányt okoz, a népet elerkölcsteleníti s a társaság czéljainak árt, kötelességévé lesz a polgári társaságnak az ilyen polgári bűnné fajúlt erkölcsi vétket büntetni. A megvesztegetés pedig ilyen polgári bűnné fajúló vétség, botrányos jeleneteket okoz, a népet elerkölcsteleníti, mert semmi sem árt annak annyira, mintha látja, hogy míg maga eladó, a magasak sem jobbak nálánál, s azokban vevőkre talál. Hogy a társaságra nézve veszélyes, bizonyítják a tények. Borsod követe (Szemere) jeles ékesszólásával majdnem elhitette a szólót, hogy ezen kicsapongások szükségesek az életre, mint illatos virágnak a szabad lég. Ő is sokat tart a szabad levegőre, de szükség, hogy azon lég tiszta s ártatlan legyen, mert a durva éjszaki szélvihar szinte megöli a virágot, mint a dugult levegő. Eszébe jut szólónak az ismert thesis, hogy rend lehet szabadság nélkül, de szabadság rend nélkül nem. A mieinktől annyira különböző angol viszonyokra hivatkozni igen bajos s alkalmazása meg nem állhat; ott ugyanis csupán csak választó gyülekezetek vannak, melyek azonnal szétoszlanak; nálunk a mirigy a tanácskozásba is elharapódzott. Hogy ily törvényt lehetetlen volna végrehajtani, ez bebizonyítva nincs; minden okoskodásból csak az sül ki, hogy a végrehajtás nehéz. Szóló elégnek tartja ezúttal, ha az ország a vesztegetések miatti indignatióját kijelenti, és pedig törvény által, más országok példájára. Illő, hogy a Tábla azon szavát, melyet a kir. előadások tárgyalására nézve adott, beváltsa. Igaz, hogy a vesztegetés definitiója igen nehéz, Velckeré elméletileg tökéletesen áll; az itt ajánlottak közül a veszprémi tetszik leginkább szólónak. Egyébiránt szivesen hozzá áll más javaslathoz is, csak az ne mondassek, hogy a vesztegetés ellen törvényt nem hozunk.

Szeghőt (Csongrád megye követe) és *Rádayt (Pest megye követe)* ellenben nem elégíti ki a veszprémi definitió, mert birói önkényre vezet.

A *kerületi jegyző, Vukovics*, pedig azon nézetet, hogy e tárgyban csak azért, mivel a kir. előadásokban áll, kellene törvényt hozni, alkotmány ellenesnek mondja.

Lónyay Menyhért (Bereg megye követe): Kérdi, kire bizatik e repressiv törvény végrehajtása? hisz a municipiumoktól e részben sokat várni nem lehet; Ő Felsége pedig vagy kívánni fogja fenntartani a törvényt, és akkor a sok comissióból ki nem gázolunk; ha pedig nem tartja fenn: szükségtelen a törvény hozatala. Ő is azt hiszi, hogy e munkálatból nem sok lesz, mert legjobb részének, t. i. a főispáni jogok körülirásának sanctióját azon kormánytól, mely a vallás ügyében oly nehezen ád concessiókat, várni sem lehet.

Zsedényi (Szepes megye követe): Midőn ő s megyéje a képviseleti rendszert (választók választását) behozni akarja, azon szempontból indul, hogy a megyei bajokon merő rendőri s fenyítő szabályok által segítni nem lehet; mert e bajok organicusok s mélyebben fekszenek, mintsem felületesen s bekenéssel orvosoltathatnának. Nemzeti életünkben főtényezők a megyék, s midőn városi reformot akarunk, ezzel összhangzásba kell hozni a megyéket is, s ezeknek felülete félszeg gyógyítgatása semmit sem ér. A megyék mostani rendszere mellett hiába valók a legjobb reformtörvények, mert nem hajtatnak végre. Tolna követe valóban élethű ecsettel festé a megyei kórállapotot; szóló osztozik nézeteiben, és mindannyiszor veszélyben hiszi forogni az alkotmányt, valahányszor a választói jogok gyakorlatát fegyveres erőnek kell védeni, mint ez Zalában, Fehérben, Szatmárban, Nyitrában stb. történt. Ily történetek után egy hang hallatszott a Kárpátoktól Fiuméig; az összes értelmiség e kórállapot gyökeres orvoslását kivánná, az ellenzék organuma is nagy lelki erővel lépett fel a gyökeres orvoslás magas szempontjára, s ez általános érzelem nőttön-nőtt a hazában, és ime most mit kell hallani! e nemességet, mely leitatva eladja magát, nem lehet megfosztani egyenes választási jogától; s mert ősei e hazát védelmezték, nekik most béke idején polgártársaikat törökökül lehessen nézni s ólmos botokkal agyonverni? Szóló, midőn képviseleti rendszert ajánl, a választói jogot kevesbítni nem akarja, s míg a rendet egyrészről biztosítni kívánja, korántsem óhajtja a szabadságot megkárosítni s a birtoktalan nemességet politikai kiskorúságra kárhoztatni, mert hiszen képviselő-választókat fog választhatni. Ő csupán a feletti aggodalmát

fejtette ki: vajjon jó-e éppen most a régi tanácskozási módot megtartani, midőn annak veszélyeit világosan látjuk? Lehet-e szabadságnak tartani azon választásokat, hol bunkósbot, verekedés, gyilkolás napirenden van, miknek következtében a múlt éven át 143 ember halt hazánkban; vagy hol egyik fél azért nem jelenik meg, mert nem akar vállaira véres palástot vetni? Nem jobb szabadság-e, ha 20 nemesi képviselő választ, ki iránt bizodalom mutatkozik, józan esze szerint és meg nem vesztegetve, mintha 1980 leissza magát, s azt választja, kit rá parancsolnak, s ha kérdenék tőle: kire szavaz? nem tudja; de ha kérdik: kinek borát issza? akkor tudja.

Szóló irányzata tehát nem más, mint hogy a műveletlen sokaságot nem kell túlerejű tényezővé tenni, az értelmiség kellő hatását kijátszani s ez által a törvényhozást retrográd lépésekre kényszeríteni; mi a kortesrendszer által történik. Arra, hogy a nagy tömegek befolyása nem mindig kedvező a szabadságnak, példát hoz föl szóló sveiczi utjából. A sveiczi országgyűlésen ugyanis Schwyz respublika követe a sajtó szabadság ellen tett indítványt Uri és Unterwalden által pártoltatva; ez meglepé a szóló követet, s kérdésére, hogyan történhetik ez? azon választ kapá, hogy ezen cantonokban az általános szavazatjog divatozik, tömegek határoznak s ezért ott maig is tortura áll fenn és folytonos retrográd lépések történnek. Így Franciaországban a legitimisták általános szavazatjogot kivánnak, nem pedig képviseleti rendszert, mely mellett a mostani kamara alkotva van. Szóló ezen képviseleti rendszert tartja legboldogabb rendszernek, a honoratiorokat be akarja abba foglalni, s kérdi, van-e ebben nyoma oligarchiai törekvésnek, van-e szándék a nemesség törvényes egységét megtörni s az értelmesség szavát elnyomni, ha az kastélyból nem jött? Még tovább is festegeti a mostani rendszer következéseit, miként egyik gyűlés a másik határozatait felforgatja s ezáltal a megyei hatóság egy nagy semmi lesz stb. Mindezekről könyveket lehetne írni, azonban, minthogy az utasítások többsége ily gyökeresebb javítással ellenkezik, eszméit többé erőltetni nem akarja. Sőt ha, mint maga a szóló követ megvallá, utasítása szerint szavaznia kellene, alig fogná a megyék gyökeres reformját illető saját nézeteit megyéje szavával elősegíthetni.

Azon véleményre nézve, melyet tegnap Borsod követe előterjesztett, hogy t. i. mielőtt valamely tárgyban kerületi választmány küldetnék ki, az alapelvek a KK. és RR. által megállapíttassanak, ellenkező nézete van a szólónak, s a mostani redszert üdvösebbnek hiszi a haladás érdekében. Így ugyanis a vezérelveket az utasítás

által nem kötött s ezért szabadon cselekvő választmányi tagok állítják fel, s a kötetlenül és meggyőződés szerint működő jó fejek véleménye az országgyűlésből, az értelmiség gyúpontjából, kihat az utasítást adó megyékre; holott amúgy a vezérelveket is utasítások s a még kellőleg fel nem világosított provinciális szellem szerint kellene felállítani.

Szóló végre abban pontosítja véleményét, hogy a törvényhozásnak kötelessége fejszéjét e nagy fába vágni, s miután a főispánok hatalmát ketreczbe zárta, a durva tömeget is korlátozni s annak szilaj és veszélyes kicsapongásait fékezni. Azt hinni, hogy ezen kicsapongások ellen a javaslott őrszékekben van orvosság, chimæra, üres theoria, álom! Azon gyűlés, mely az őrszéket választja, csak játszik az általa teremtett hatalommal, s ha rendet akarunk, kell lenni a gyűlésen kívül egy függetlenül álló birónak. A választók kezébe roppant jogok levén lerakva, ők a hazának feleletteherrel tartoznak, s ha e jogokkal visszaélnek, a törvényhozásnak joga van, sőt kötelessége őket korlátozni. Tudja szóló, hogy alkotmányos országok organismusának természetes következése a vesztegetés s más alkotmányos országokban is láthatni, hogy a proletáriusok pénzen eladók. Franczia országban segítve van ezen azáltal, hogy csak az választhat, ki 200 frank tiszta adót fizet, de Anglia arczára már reá van sütve a corruptió szégyenének bélyege; azonban sehol sincs arra oly nyilt térmező, mint hazánkban, sehol sem üzetik az oly szemtelenséggel. Erről a törvényhozásnak hallgatni annyi lenne, mint a megvesztegetést canonizálni.

Bezerédj István (Tolna megye követe): Ismeri ugyan a nehézségeket, melyekkel ily törvény alkotása jár, de érzi a morális kénytelenség sulyát, hogy a megvesztegetés ellen bárminő törvényt hozni *kell.* Kivánja ezt az erkölcsiség magas tekintete, a haza jövendője; mert ezen mindinkább elharapózó rosz, dictatorságra vezet; s magának a szegény nemességnek érdeke, hogy vele vissza ne élhessenek a roszakaratúak. Hogy ebbeli nézetét más politikai elvbaráti is pártolják s oly okokkal támogatják, melyek nem az övéi: ez a szólót e mélyen érzett erkölcsi kénytelenség alól föl nem menti; őt nem utasítás kötelezi e részben, hanem azon tudat, azon szükségérzet, hogy hazánkban ily moralis kénytelenség van. Nem lesz ugyan a hozandó törvény tökéletes, nem lesz panacea, de hol van oly tökéletes törvény, melylyel visszaélni ne lehetne? Szükséges lesz más oldalról is segíteni, de azért tagadhatlan, hogy ily törvényben is van némi segédeszköz a nagy kórállapot ellen. Magyarország feketén

rágalmazva áll a külföld előtt, s a nemesség és ezen testület tekintete megkivánja, hogy a vesztegetés ellen törvény alkottassék. Azonban szóló éppen nem szeretne oly törvényt, mely a szabadságra nézve ártalmas lehet, s alkalmazni akarja a lehető legnagyobb ovakodást, s garantiákat annak szerkesztésében s végrehajtásában. És ugyan a biróságra nézve megkivánja, hogy az ne legyen kormánytól kinevezett s attól függő testületi biróság; a municipiumban szinte nincs meg azon elem, mely ily biráskodásra megkivántatik; egyetlen alkalmas biróság az lenne, mely az országgyülésen egyiktől másikig választatnék. S ezt szóló a hozandó törvény mellé föltétlenül adatni kivánja; ha el nem fogadtatik, akkor nem az országgyülés lesz az oka, hogy törvény nem hozatott. E törvénynél továbbá igen rosz volna az általánosság; szükség tehát azt a lehetőségig specificus esetekre elemezni. Ha a büntető törvényjavaslatban lehetett törvényt hozni a tisztviselők megvesztegetése ellen, miért ne lehessen hozni azt most a választókra nézve. Mondassék ki p. o. hogy a ki bért elfogad, vagy kiván csupán azért, hogy így, vagy amugy szavazzon, büntettessék így, vagy amugy, de semmi esetre se úgy, hogy e törvénynél fogva egyszerre egész községet ki lehessen a szavazásból zárni.

Rohonczy (Sopron megye követe): Ha utasítása engedné, pártolná a képviseleti rendszert. A köznemesség birjon befolyással, de nem közvetlenül s egyenesen, s így hatása czélszerübb lesz, mint a puskaporé, mely nagy térben elgyújtva, siker nélkül puffan el, lövő szerbe téve s kellő irányban kilőve pedig czélt ér. A rend és szabadság többek által említett s ellentétbe hozott eszméire nézve úgy nyilatkozik, hogy rend legnagyobb van ugyan a kényuraság mellett, de ez csak látszatos rend; nincs ugyan zaj és lárma, de a mély hallgatás alatt annál több a titkos baj. A szabadság sok visszaéléssel jár, de sok áldással is. És éppen e kettőnek, a rendnek s szabadságnak szerencsés vegyületében áll a közboldogság. Szóló oly törvényt akar, mely a szabadság fáját le ne vágja, de a kicsapongást korlátozza. Törvényt pedig azért akar, mert itt nemcsak egy évi erkölcstelenség forog fenn. A nemes választó nemcsak személyes jogot gyakorol, hanem a status jogát, mely neki átadatott, s melyet a status java szerint kell gyakorolnia. Ha e jogát eladja pénzért önzsebe érdekében s azzal visszaél, a statusnak kötelessége ellene óvószert használni. Ily óvószer lenne a vesztegetést büntető törvény, mi által, ha egész czélt nem érhetni is, legalább megközelíthetni azt.

Szombathelyi (Békés megye követe): Nem ismer kis nemességet, melyről némelyek beszélnek, s nem tudja hol a határ, mely ezt a

többi nemességtől elválasztja; a megvesztegetést feltalálja ugyan, de nemcsak a szegény nemességnél, hanem mindenütt, a huszastól kezdve, keresztül az igéreteken, aranykulcsokon, consiliarius urakon, a legmagasabb hivatalokig, a végtelenig. Bűnnek ismeri ezt, de ellene törvényt hozni nem akar, azon egyszerű okból, mert hozni nem lehet. Az ellenvéleményűek némelyike összezavarta e kérdést egy másikkal, s átvitte azon térre, hol a képviseleti rendszert ajánlá. Jobb-e ez, vagy rosszabb a mostaninál, az más kérdés, mely ide nem tartozik. Megvesztegetés, melyről most szó van, a képviseleti rendszer mellett is történik s még könnyebben, mert keveseket kell csak megvesztegetni. Hazánk mostani állásában csak sulyosbíttatnék azáltal a baj, s szólóban él azon tudat, hogy a bázist szélesíteni, nem pedig szorítni kell, s hogy ezzel a hazánk fenntartása iránti szent pietásnak tartozunk.

Ezután szemlét tarta szóló némely tegnapi s mai szónokok állításai felett. Tolna követe előadá, mily gyönge a megye s a nemesség; a szóló, ha nem szégyenlené önmagától, elő tudná sorolni ellenében, mily gyönge általában a nemzet, mely nem birja országgyülését Pesten tartani, nem bir csak egy polytechnicumot felállitani stb. Igaz lehet az is, mit szinte Tolna követe monda, hogy a 16 városi szavazat több tekintélylyel fog bírni, mint a megyéké, de mindezekből nem az következik, mit Tolna követe kihozott, hogy a vesztegetés ellen törvényt hozzunk, hanem hogy a bázist erősítsük.

Borsod megye követének (Szemerének) beszéde sok részben tanulságos volt szóló előtt; de logikáját nem tudja felfogni, miszerint t. i. a mostani ingerült állapotban nem kellene törvényt hozni, és mégis törvényt kiván a vesztegetés ellen. Mi a választmányi munkálatok körüli eljárást illeti, e részben helyesli Borsod nézeteit, hogy t. i. mielőtt a választmányi munkák szétküldetnek, előbb a Rendek táblájáu kellene az elveket megvitatni, mert ha e munkálatok vizsgálatlanul leküldetnek a megyéknek, éppen ennek következése, hogy mint most, provincialis szellem uralkodik a követeken, mert a megyékben bizony sok és kimerítő okkifejtésre számolni nem lehet, s ott az országgyűléstől várják a vezéreszméket. Ime most a megyék adnak irányt, s a követ nem követ, hanem megkötve szavaz utasítása szerint, és minden szabad meggyőződés száműzve van.

Ezután a büntetőtörvény philosophiájából mutogatá a szóló, hogy a megvesztegetés ellen törvényt hozni nem kell. A bűnhöz s büntetéshez *tett* kell, mely a rosz szándékot tanusítsa, de a megvesztegetésnél a rosz szándékot, az indító okot kisütni lehetetlen. A tisztviselőknél másképpen áll ez; azok esküsznek, s ha megvesztegetettnek,

ott a tett, melyet büntetni lehet. Van korteskedés, melynek eredménye a hazára igen üdvös volt; annak forrása sokszor a legtisztább szándék, s lehetetlen határvonalat találni, mely a jó szándéku korteskedést a rosz szándékutól elválaszsza. Ha pedig a törvényhozás azt mondja, hogy a korteskedés ugyan magában nem bűn, de mi bűnné tesszük, ennek igen sok képtelenség lesz következése. Igy p. o. sokan az urak közül ügyviselőket, tiszteket tartanak, már ezek tisztök s helyzetöknél fogva megvesztegetettek lennének; így továbbá nem lesz szabad jó barátunkon segíteni, szükségben hozzánk folyamodó nemes társakat gyámolítani, nem lesz szabad sok esetben nemes tetteket gyakorolni. Nem lehet továbbá a korteskedés ellen törvényt hozni azért, mert a választás oly valami, mely részint saját hivatalvágy, részint barátság, rokonság, sympathia stb. által, mindenkit érdekel, s igen természetes, hogy kiki ezen érdekeinek pártfogót keres. Ez érdeket kizárni nem lehet, vagy magát az institutiót kell megszüntetni. A büntetés ereje tehát azáltal fog megszünni, mert annak mindenkit érni kellene, és éppen ezért senkit sem fog sujtani. Végre azért sem kell törvény a korteskedés ellen, mert éppen azáltal nyittatik még nagyobb forrás a zavaroknak s erkölcstelenségnek; mert ha a kivitelt tekintjük, nem lesz 10 választás közül kettő, melyet ily törvénynél felforgatni ne lehetne. Többet használ e részben egy ügyes szinházi parodia, mint a legjobb törvény; s a mi használhat, az egyedül a kifejlett közvélemény, melynek hatalmát tagadni nem lehet. Nem ily törvény hoz jó következéseket, hanem a választási bázis szélesítése; a feudalis állapotnak az örökváltság általi megszüntetése. És mégis szánt-e a törvényhozás e fontos kérdésre csak egy órát is ez országgyűlésen? Szóló követ nem szeretvén a palliativákat, annak idejében indítványt fog tenni az iránt; addig hadd maradjon a megyei kihágásokróli törvény hézagos, és lássa abból a nemzet, hogy nincs más mód s menedék, mint a népet fölemelni s följogosítani.

Szentkirályi (Pest megye követe): Szepes követe — úgy mond — szokott éles modorával, mely neki sajátja, midőn a szabadság visszaéléseit festi, lerajzolá a választási visszaéléseket, s anekdotákat hozott fel, mikből szorosan véve nem az következik, hogy a boritatást, hanem hogy a választást kell megszüntetni. Ime most ismét saját alakjokban lépnek elő a központosított hatalom baráti, kik más alkalommal a municipalis függetlenséget oly túlságig védelmezték. Törvényt akarnak a vesztegetés ellen; de oly törvény nem lehetséges, mely annak minden nemét elszámlálja, s kész a birói önkény. Ha pedig a pénzzeli megvesztegetés tiltatik, nem látja át

szóló, miért csak a pénz s miért nem a fuvar, ebéd, kulcs, süveg stb.? Ha határozatlan, vagy nagyon is megszorító törvény lesz, természetesen azon nemes, ki maga költségén be nem jöhet, éppen nem fog bejönni a választásokra s gyűlésekre; innét a főispáni hatalom nagyobb befolyást nyer, s a jelenlevőket nem pénz és bor fogja megvesztegetni, hanem szép szó, mosolygás, igéret, leereszkedés, kézszorítás. Kevés lekötelezett fog határozni, s korlátlanul uralkodni a főispán. Ezen következéseket igen jól átlátják azok, kik a korteskedést rémképül használják. Tolna is elismeri, hogy a megvesztegetési törvény nem lesz panacea; azonban logikája így áll: «megyéinkben sok a visszaélés, ha a megvesztegetés ellen törvényt hozunk, mindennek vége, s a helyhatóságok megtisztulnak, tehát törvényt kell hozni». A megyei visszaéléseket, kicsapongásokat gátolni mindenki akarja, de azért vesztegetési törvényt nem akar, mert erősen hiszi, hogy az a czélnak meg nem felel s a kicsapongásokat meg nem szünteti. Angliában van törvény, s az állapot éppen oly rosz, mint nálunk, sőt a kicsapongások még vadabbak, mert ott tojás, sár, főtt burgonya repül az ellenfél fejéhez, s haláleset is szinte van. Ily törvény egyenesen a centralisatio kezére dolgozik, melynek a szóló általában nem ellensége ugyan, de ellensége, ha a szabadság csorbításával jár; mert ily törvény, büntetés alakban, annyira megkevesíti a választók számát, mint Tolna követe szerint egykor volt, midőn még a nemesítés könnyebb módját fel nem találták. Ezáltal maga a szabadság básisa lesz gyengítve; a megyei gyűlések csöndesek lesznek ugyan, de a halál csönde lesz az.

És ily módon lesz-e valaha lehetség az általános népképviseletet kivívni s behozni? Soha! Azt mondják némelyek, hogy «akarjunk s meg lesz». Igen szép szó, de ezt csak Isten mondá egykor, nekünk erő kell erő ellen; s ha egy elemet kivetünk a nélkül, hogy helyébe ujat tehetnénk, jobb, bele se kapjunk, mert a dolgot még roszabbá tesszük. Adjanak biztosítást, hogy a megvesztegetésről országgyűlési birák fognak itélni, s ezek kormányhivatalt nem vállalnak, és ám legyen törvény a megvesztegetés ellen, de míg ez iránt biztositva nincs a nemzet, ezen törvény szabadság elleni fegyverré válik. Mint szokták nálunk gyakran magyarázni a törvényeket bizonyítja az 1836-iki eset. Igaz, hogy minden törvénynyel lehet visszaélni, s mindeniket félremagyarázni, de igaz másrészről, hogy egyiknek félremagyarázásában sokkal több érdeke van a kormánynak, mint a másiknak elcsavarásában. Igy p. o., hogy a tolvajsági törvényt félremagyarázza, ebben nincs érdeke, de hogy Pétert vagy Pált vesz-

tegetéssel vádolja, hogy ez ürügy alatt hivataltól távol tartsa, — abban nagy érdeke lehet. Azon metaphysikus okoskodás, hogy a választónak kötelessége, hogy meggyőződését kövesse, s független legyen, mert ő a status jogát gyakorolja: az életben nem áll, mert ha a tett magában nem bűn, azt az indító okért, melyből származik, büntetni nem lehet. A franczia legitimistáknak Szepes követe által felhozott példájára azt jegyzi meg, mit Szepes minden okaira meg kell jegyezni, mikor liberális kérdések védelmében túlmegy azokon, kik a haladás elismert emberei: hogy a politikában a legközelebb látszató czél nem mindig az igazi czél. A legitimisták tudják, hogy csak revolutio által boldogulhatnak s ezért kivánják a revolutiót, nem hogy általános szavazatjogot adjanak, hanem hogy erőre jutva, azt megtagadják s elnyomják. Bizonyítják ezt a történetek. Mikor a németeket Napoleon ellen felizgaták, a szabadság szent nevével, jogok igéretével biztaták s lellelkesíték őket, s midőn Napoleont kiűzték, azonnal megszüntek a szép igéretek és nem nyertek semmit. Ily irány fekszik sokszor a szép szavakban.

Végre megújítja a szóló követ figyelmeztetését a javaslott törvény következéseire. Minden három évben új választás, minden választás után egy rakás új tisztviselő, minduntalan gyűlés; s ha mindezeket fel lehet egy vesztegetési váddal forgatni, minő alkalom örökös izgatásokra, tanuk megvesztegetésére! Ez a pártok éles kérdéseit, ingerültségét százszorozná, s akkor nem 4—5 vármegyében lenne szükség katonai hatalomkarra, hanem az egész országban. Figyelmet kér tehát, hogy egy rosz megszüntetése által, más nagyobb rosz ne okoztassék. Egyes emberek visszaélései keveset ártanak, de a szabadsággal szemközt álló hatalom megöli a szabadságot.

Majláth (Baranya megye követe): Szinte czáfolatokba ereszkedve, visszautasítá azon bona fidessel ellenkező gyanut, mintha azok, kik a megvesztegetés ellen törvényt akarnak s ezt a kir. előadásokra hivatkozva védik, alkotmányellenes nézeteket pártolnának, s kijelenté, hogy őt a Tábla e hangulata, miszerint a korteskedés ellen nemhogy általános indignatio fejeztetnék ki, sőt annak némely követ urak majdnem apologiát tartanak, ki nem elégíti.

A vita befejezése következő napra halasztatott.

133. Kerületi ülés.

1844 január 10-én.

Elnökök: Pázmándy (Komárom), Sztojka (Mármaros). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Eischl.

Tárgy: A választási vesztegetések.

Miután *Palóczy ker. jegyző* felolvasá az igazolási választmány jelentését Kismarton városa uj követe iránt, folytattatott s bevégeztetett a megvesztegetés feletti általános vita.

Beöthy (Bihar megye követe): A megvesztegetés ellen törvényt hozni igen nehéz, mert ily törvénytől a haza jövendője függhet. Szónok tudomása szerint 1816-ban történtek az első pénzzeli megvesztegetések, s e szerencsétlen példa mindinkább terjedt és nőttön-nőtt, hogy a korteskedés a tanácskozásokba is beharapódzott, ez azon időszakban fejlett ki, midőn a haladás emberei a kaputosokban menedéket nem találtak, s a romlatlan néphez kelle folyamodniok; később azonban a dolog nagyon elfajult. Tolna követének, ki a megyei visszaéléseket oly erős ecsettel festé, nagy részben igaza van, de hibázik, ha azt hiszi, hogy azon visszaélések csupán törvény által megszünnek. Vannak helyhatósági állásunkban hibás tényezők, de mégis lehet azokkal, és pedig népszerűleg kormányozni, csak komolyan akarjunk, és szóló nem hallja ezeket örömest Tolna követétől e korszakban, midőn ellenfeleink tárogatják e nótát. Feleljünk meg hivatásunknak szilárd akarattal s a visszaélések tömege kevesedni fog; gyógyítsuk előbb magunkat s az egyéniségeket, mert ezek miatt beteg az egész. Ha megvesztegető nincs, úgy nincs megvesztegetett. A szegény tömeg tagjai nem vágynak tiszti székre, hivatalokra, hanem eszközök lesznek azon megvesztegetők kezében, kik erre vágynak. Ám hozzunk törvényt, de vigyázzunk, hogy míg a kihágásokat gátoljuk, a választási szabadságot meg ne hiusítsuk. Irjuk tehát azon törvényt úgy körül s határozzuk meg oly szorosan, hogy a szabadságnak veszélyére ne legyen. Könnyű a szabadságot aláásni, az aranytól megválni, de nehéz azt megszerezni s megtartani. Nemzetek példái tanusítják ezt, melyek enyészet szélén állanak. Választási jogától megfosztani azt, kinek e joga születéséhez van kötve, nem feladása a követtáblának, és így a képviseleti rendszer behozásának csak akkor lesz helye, ha más qualificatio állíttatik föl. Oda sem kell irányozni a törvényt, hogy tömegek ne gyűljenek össze, hanem hogy a kicsapongók bün-

tettessenek. Ha egyszer megszorító törvények hozatnak, igen nehéz azokon segíteni, mint a Dózsa korában hozott kegyetlen törvények bizonyítják, melyeket maig sem lehetett egészen orvosolni. Őrizkedjék hát a Tábla hozandó törvényében, hogy száraz üres vádaknak, gyanusításoknak helyt ne adjon, hogy annak szerkezete vízként ki ne folyjon kezeink közül, s hogy alkalmat ne adjon kutatásokra s a választások könnyű s oktalan felforgatására, mihelyt a főispán akarja. El ne ijeszszenek a korteskedés jelenetei, mert átalakulási korszak, régi hézag megváltozása (mint p. o. az adókérdés) békés zöld asztal mellett, sohasem ment ily abnormitások nélkül, s nem is mehet oly szeliden, mintha álomba merült ember fölé valamely jó szellem szép álmokat sző, úgyhogy mikor ez álmaiból ébred, mindent teljes napfényben lát ragyogni.

Kitűzetvén szavazásra a kérdés: kell-e törvény a megvesztegetés ellen, vagy nem? hét megye ellene (Békés, Bereg, Gömör, Hont, Pest, Sáros, Torontál) a többi, és így igen nagy többség, ú. m. 40 megye törvényt kivánt, két megye (Abauj, Temes) nem szavazván.

Szavazás után felszólalt *Szentkirályi*: Miután a bölcs többség törvényt kiván, mielőtt a deputatiót újabb kidolgozással bíznánk meg, az elveket kell meghatároznunk. Kérdi, ki korteskedett Hevesben? a főispán; ki ellen használtatott Fehérben katonai erő? a főispánnal szemközt álló párt ellenében; sőt kérdem: itt a hongyűlésen is a kormány nem hivataligéréssel és minden hatalmában álló móddal veszteget-e? Azért vigyáznunk kell, nehogy oly törvényt hozzunk, mely a gazdagokat kímélve egyenesen a kisebb nemességet sújtsa. Különféle kérdések fordulnak itt elő, t. i. kell-e büntetni a vesztegetést, ha foganatja nincs; 2-szor minden adomány vesztegetésnek tekintessék-e? és 3-szor minő bíróság itéljen e vétség felett? Ő, részéről nem tud menekülni azon eszmétől, hogy éppen a vesztegetés kimutatására fognak történni vesztegetések, és hamis tanúk szereztetni. Mondatott, hogy mindent félre lehet magyarázni, és ez teljesen igaz, azért nem szereti ő az abstractumot, hanem inkább a concretumot vagyis practicumot. Mindenesetre óvakodnunk kell, s azért, hogy mult 3 évben a kormány részéről törvénysértések nem történtek, ne vessük magunkat feltétlenül a hatalom ölébe, mely óráról-órára változik. Nem lát más módot, mint hogy a vesztegetés kihágás esetén nehezítő körülménynek tekintessék.

Pázmándy (Komárom megye követe): Következő tartalmú szerkezetet ajánl: Megvesztegetettnek tekintetik, ki bért elfogadva, ennek következtében erre vagy arra adja szavazatát; vesztegető pedig,

ki a bért adta vagy igérte; és ez a bérnek háromszorosan, az pedig kétszeresen a házi pénztárba leendő megtérítésére büntettetik. — Tisztválasztásnál bíróul az őrszéket hagyná meg, követválasztásoknál pedig az országgyűlés elején megállapított verificationális választmányt, nehogy támadó kérdés esetén otthon a főispánok rendelkezzenek.

Br. Sztojka (Máramaros megye követe): Ha orgazda nem volna, tolvaj sem volna, s így törvény sem volna; a szegény nemes ember nem lenne rossz, ha más nem vesztegetné.

Zsedényi: Ha többen vannak összegyűlve lehetetlen az összes gyülekezet szabadságát megóvni, a nélkül, hogy egyesek szabadsága némiképp ne korlátoztassék. Nem tart Pesttel egyet, hogy t. i. a vesztegetést, ha azt excessus nem követé, büntetni ne kellessék. Főkérdés itt az, hogy ki legyen a biró? és erre nézve azt hiszi, hogy míg állandó bíróság nem leend, biztos sikert várni nem lehet.

Menjünk a büntető törvénykönyv nyomán, hol a bírósvesztegetés körül van írva; mert a választó szinte a statusnak egy lényeges jogát gyakorolja. Ő ker. jegyzőket bízna meg egy új redactió készítésével.

Br. Sztojka: Figyelmezteti a Rendeket, hogy az elveket minden esetre előre kell meghatározni.

Huszár (Nógrád megye követe): Nem csak pénzt, hanem bármi adományt vesztegetés eszközéül tekintvén egy redactiót ad elő, mely dictaturára bocsáttatni rendeltetett.

Szombathelyi (Békés megye követe): Azt akarni, hogy olyan rend hozassék be, mely a szabadság mellett soha fel ne zavartassék: annyi, mint lehetetlenséget akarni, vagy a szabadságot támadni meg. Szükséges lévén már most a vesztegetés definitiója, vigyáznunk kell, hogy a kormánynak mód ne nyújtassék ezen törvényt egyesek ellen fordítni s őket szavazatoktól fosztani meg. Felolvas egy szerkezetet, mely alább olvasható.

Ghyczy (Komárom megye követe): Hasonlóul egy szerkezetet ajánl, mely a többivel együtt köziratra bocsáttatni rendeltetett.

Kimondatván tehát a törvény szüksége, a veszprémi szerkezeten kívül, mely a törvény szövegéül ajánltatott, még a békési és komáromi javaslatok köziratra bocsáttattak, hogy bővebb megfontolásra alkalom adassék.

A javaslatok következőképp hangzanak:

Békési javaslat. A mi különösen a megvesztegetéseket illeti, miszerint valaki egyeseket vagy többeket a tanács és okok vezérletén kívül, bármi igéret, pénz és egyéb adomány által, meggyőződésétől

eltántorítni törekszik vagy éppen el is tántorított, és viszont a megvesztegetettek szavazataikat belső meggyőződéseik ellenére, egyedül igéret, pénz, vagy egyéb adományok hatásánál fogva eladóvá tették, valamint eme kisérletek s tények a polgári érvényesség hanyatlásának s az erkölcsiség elfajultságának jellemző bélyegei nemcsak, hanem magát a szabadválasztást veszélyeztető visszaélések s a nemesség kiváltságával és kötelességével össze nem férhető valóságos bűn lennének, a mennyiben azok a fentebbi értelemben kétségen kívül be is bizonyosulnának, megbüntetendőknek határoztatnak. És pedig a vesztegető, a vesztegetésre fordított vagy fordítni szándékolt értéknek a házi pénztárba leendő tízszeres befizetésében marasztaltassék el; e felett, ha a megvesztegetés bármi rendzavarral vagy bűntettel jönne kapcsolatba, melyre a büntető törvények külön büntetést szabnak, a beszámítás fokozatát még egyszer növeli; mindez a megvesztegetettre is kiterjesztetvén, azon különbséggel, hogy a megvesztegetés díjának kétszeri megfizetésében marasztaltassék.

Ha pedig az elmarasztalt a pénzbeli elmarasztalásnak eleget tenni nem tudna, minden 5 frt után egy napi börtönnel fenyíttessék.

A bebizonyításra azonban szükséges:

1. A megvesztegetés, vagy megvesztegettetésről vádlottaknak saját nevök aláírásával kiadott oly tartalmú iromány, melyből a fentebbi értelemben elkövetett és elfogadott megvesztegetés nyilván kiderüljön, vagy a bíróság előtt szóbeli elismerés; de ezen elismerés más ellen vádul még sem szolgálhat.

2. Ha a vesztegetés nyilvánosan s közgyülekezet helyén történt, az egész gyülekezetnek általános kivétel nélküli és hittel erősítendő tanusága.

Komáromi javaslat. 39. §. Tisztújítás alkalmával elkövetendő bűntettek és kihágások esetére a büntető törvénykönyv rendeletei alkalmazandók; az mindazonáltal, hogy a tett tisztújítás alkalmával követtetett el, a beszámítást súlyosbítja.

A választó, ki szavazatát másnak bérért köti le, úgy szinte az is, ki másnak szavazatáért ilyetén bért ad, megvesztegetésért büntetendő még akkor is, ha ezen kívül a tisztújítás alkalmával semmi egyéb törvénytelenséget nem követett el.

Az adott vagy általvett bért, a megvesztegetett kétszeresen, a megvesztegető háromszorosan a megye házipénztárába fizetendő be.

Az, ki magának a választók szavazatának többségét vesztegetéssel szerezte meg, eképpen nyert hivatalának elvesztésével büntetendő.

134. Kerületi ülés.

1844 január 11-én.

Elnökök, jegyző, naplóvivő, mint tegnap.

Tárgy: Gazdasági egyesület folyamodása. — Megvesztegetési törvény szerkezete.

Vukovics kerületi jegyző felolvasá a gazdasági egyesületnek nyomtatott példányokban is kiosztott folyamodását, melynek tárgyai: 1. az egyesület hivatására megkivántató mintegy 1 millió pengő frtra számított pénzbeli segedelem; 2. az egyesület törvénybe igtatása; 3. példánygazdaság létrehozása végett valamely alkalmas kincstári jószágnak az egyesület haszonvételére átengedése; 4. levelezéseire postabérmentesség élvezhetése.

Ezen, földmívelő hazánkban oly nagyfontosságú tárgy, melyet illetőleg a törvényhozás ekkorig semmit sem tett, közreszvétet ébreszte, s *Kubinyi (Nógrád)* indítványozta, hogy a gazdasági egyesület ezen folyamodása, ugyanazon egyesületnek a honi gazdaság ügyében benyújtott emlékiratával s az általa kidolgozott cselédrendszerrel együtt, kerületi választmányra bizassék, elkülönözve a kereskedési tárgyaktól.

Erre a kereskedelmi választmány elnöke *Palóczy László* jelenté, hogy e folyamodás s mellékletei már a kereskedési választmánynak vannak átadva, s az által tárgyalás alá is vétettek.

Sok szóba került a határozat, hogy e tárgy is maradjon ugyan a kereskedesi választmánynál, de az e tárgyra nézve változzék át gazdasági választmánnyá s külön véleményt adjon. Mert ha a kereskedési munkálatnak az ellenébe gördített akadályok a gazdasági tárgyakat nem fogják gátolni, kár lenne ezek sorsát amazokéval összekötni. Némelyek egészen külön választmányt kivántak, még pedig dologértőkből s gyakorlati gazdákból állót; minden tekintet nélkül arra, hogy a különböző kerületekből egyenlő számmal vétessenek, mint ez már a bányászati választmánynál is történt. Mások a kereskedési választmánynál kivánták e tárgyat is hagyatni, mint melynek körével nagyon összevág, s mely által már tárgyalás alá is vétetett. De ezek ellenében felhozatott, hogy vannak e tárgynak oly részei is, melyek a kereskedési választmánynak, mint ilyennek, körébe nem tartozhatnak, p. o. a gazdasági egyesület organisatiója; míg ellenben a rétöntözés, mely

a csatornázással, vízrendszerrel kapcsolatban áll, egyenesen oda tartozik. Beszéd közben már előlegesen kisült, hogy a választmány nem akar pénzt adni, mire nagy rögtön meg is jegyeztetett, hogy «pénz nélkül semmire sem megyünk».

Ezután a tegnap köziratra bocsátott vesztegetési törvényjavaslatra került a sor. De a sokfelé ágazó fogalmak s definitiók azonnal kitünteték, mily nehéz ily törvényt készíteni, s érezteték a szükséget, mint *Bónis* és *Beöthy* kijelenték, hogy a javaslatok adassanak ki a kerületi jegyzőknek, kik együtt s összevetett vállakkal faragjanak a vesztegetésnek definitiót s büntetést. A felszólalók többnyire ily véleményben voltak, noha a kihágási munkát készített választmány jegyzője *Zsoldos* szégyenítőnek tartá az előbbi választmányra, ha munkája új választmányra bizatik.

A kerületi jegyzők egyike *Szentkirályi*, ki e törvény ellen folyvást és hévvel vitázott, kijelenté, hogy miután ő e törvényt, legbensőbb meggyőződése szerint lehetetlennek tartja, annak szerkezetébe, mint jegyző, önmegtagadásával nem avatkozik, mint követ azonban igyekezni fog azt lehetőségig ártalmatlanná tenni. Erre azonban többen azt válaszolák, hogy a jegyző hivatása azon eszmét, melyet a többség ad, szavakba foglalni s megkérék főleg *Zsedényit*, hogy ügyes tollát e munkától ne vonja el, s miután önmegtagadás a polgári erények legszebbike, ritka tulajdonai fűzérébe ezen virágot is illeszsze. S noha ő ismételve is vonakodott és volt, ki azt mondá, *(Mihályi)* hogy miután eddigi nemes munkálkodásával annyira megérdemelte a Tábla tiszteletét, most jobb lesz őt kedve ellen nem erőltetni: a többség mégis arra szólítá fel, hogy ha a törvényt ártalmatlanná akarja tenni, igyekezzék ezt a szerkezet alkalmával eszközölni. S a dolog ebben maradt.

A nyilatkozatok közt megemlítendő még *Kerkápolyié, (Zala megye követe)*, ki tiltakozván az ellen, hogy megyéje a vesztegetésben például hozatott fel, annak védelmére ékes szavakkal szólalt fel, miként t. i. megyéje napja titkos kezek működése miatt beborult ugyan, de a boru csak rövid ideig tartott, s Zala megyében az erkölcsi erő, hazafiúi érzelem, józan s felvilágosodott értelem túlnyomósága győzelmet vívott ki; nincs tehát mi felett pirulnia. A békési szerkezetre több oldalról, s általa éppen az mondatott, hogy az inkább csak satyra, mely mosolyt érdemel s melyet Békés követe védett, elveivel következetesen, gúnyul adott elő, mert abban ugyan «száz macska sem fogja meg az egeret».

Mire más részről feleltetett, hogy e szerkezet, ha lényeges részei

kiemeltetnek s a többitől elválasztatnak, éppen nem satyra, sőt nagyon is figyelemre méltó.

Gömör követe szinte szerkezetet ajánlott, mely a többivel együtt a ker. jegyzőknek kiadatott. Némelyek a gyűlésben kívánták megállapíttatni az elveket, melyek a szerkezettel megbizott ker. jegyzőknek vezérül szolgáljanak, p. o., hogy a tisztválasztási vesztegetésekre nézve az őrszék, a követválasztásiakra nézve pedig az országgyűlés igazolási választmánya itéljen; hogy csak pénzbeli büntetés legyen, és börtönbüntetés semmi esetre sem stb. De mondatott erre, hogy a sok napi viták folytában elég anyag gyült s azt stylusba szedni a jegyzők dolga.

Többen a kerületi jegyzőkhöz kívánták még csatoltatni Tolna és Szepes követét, mint a kik e törvény alkotását annyira szükségesnek hivék.

Ráday (Pest megye követe) azt mondá, hogy ha a vesztegetés csak úgy definiáltatnék is, mint a daguerrotyp szerzője definiálta a lófuttatást, t. i., hogy a «lófuttatás = lófuttatás» : mégis minden ember tudná, mit kell azon érteni.

Egy másik sajnálta, hogy a 41 megyéből álló többség győzedelme pártgyőzelemnek vétetett, holott ő is megtette óvásait, hogy a szabadság a vesztegetési törvény mellett menten maradjon.

Ennek folytán *Kubinyi* indítványozta még, hogy a vesztegetési törvényjavaslat szerkesztésével megbizott kerületi jegyzők főispáni esküformulát is dolgozzanak ki, mi által a főispáni beiktatásoknál gyakran előfordulni szokott surlódások, melyeket a decretális esküforma elégtelensége szül, elkerültessenek; azon rendelkezés, miszerint a főispánok e munkálat folytán utasítással láttattak el, egészíttessék ki, s ők hivatalos kötelességeik hív teljesítésére erkölcsileg kényszeríttessenek. Azonban, noha mondatott, hogy a főispánok mindennemű korlátozása, és így az eskü is, e munkálat tárgyát teszi, s hogy az őrszék tagjai számára is esküforma van kidolgozva, az indítvány mégis, *Beöthy* ellenindítványára, mint a jelen tárgygyal szoros kapcsolatban nem levő, a kivánatok sorára halasztatott. Okúl adaték, hogy a főispáni eskü a főispánoknak nem csak tiszt- és követválasztási, hanem egész hivataloskodását illeti; hogy nem tanácsos e munkálatban mindent összehalmozni; s hogy hiba és körén túlterjeszkedés volt a választmánytól már a megyei coordinatióba avatkozás is. E tárgy különben is, mint *Beöthy* mondá, már 1832-ben megyéje által a mostani kerületi elnök (Pázmándy) atyja elölülése alatt megvitattatott, s a nélkül is benn lesz az indítványok sorozatában.

Elnök kérdést tesz a vesztegetések iránti bíróságokra nézve.

Beöthy: Hiszen kimondatott már, hogy az az országgyűlés lesz. Kinek nem tetszik, tegyen kifogást ellene országos ülésben.

A 39. §. szerkezete tehát a kerületi jegyzőkre bizatván, folytattatott a III-ik fejezetig következő s múlt alkalommal át nem nézett §-ok vizsgálata.

A 40-ik §-ban kimondatik a tilalom, hogy a tisztújítás helyére választókat csoportosan s fegyveresen bevinni s vitetni nem szabad; a ki ezt teszi, megvesztegetőnek bélyegeztetik. A «fegyveresen» kifejezés határozatlannak tartatott, mert a szerint kardosan, nemzeti öltözetben nem lehetne majd megjelenni.

Erre egy elmés követ, *Beöthy* élesen jegyzé meg, hogy miután ősi kardjainkat a maga kellő helyén nem tudjuk használni, minek avval a tanácskozások helyén parádézni? s javaslá, hogy jó lenne a kardnak oly nemét találni fel, melyet tokjából ki ne lehetne húzni. Nem csak a szorosan úgynevezett fegyvert, hanem mindennemű ütőeszközöket, fokosokat, ólmos botokat stb. távol kiván tartani a tanácskozás helyétől, mert úgy hiszi, hogy nem lehet szabad választás ott, hol ilyenektől kell meggyőződése kimondása miatt a választónak tartania. Szeszélyes leirását adá azon új gyári találmánynak, melynek neve: «ólmos bot» s melyet neki azon megyéből, hol feltaláltatott, pecsét alatt hiteles másolatban küldtek meg. Rettenetes találmány ez Uraim! minél a congreve-rakéta sem rettenetesebb; s nem csuda, ha ilyen argumentum capacitationis előtt minden eszme, minden ékesszólás, orpheusi zene s minden hősiség megszűnik s elpusztul. Fegyverek s ily eszközök használása tiltassék el, mert a tanácskozásban csak józan ész s jóakarat kell; azonban csoportosan bejönni, miért ne lehessen? Sőt mire való a kard közgyülésekben? Kell a kard, de ott, hol a hazát veszély fenyegeti. Jó kedvében levén a szónok, még több mulatságost is beszélt némely emberekről, kik igen bátrak, ha a tömeg áll hátuk megett, de pulyák, ha maguk maradnak s ezért szükségesnek vélte arról gondoskodni, hogy véleményét mindenki, ezrek ellenében is kimondhassa. Beszélt továbbá a vesztegetések nemeiről; említé különösen — Szepes követének felelve — a meg nem vesztegethetőknek állított franczia választókat s Lajos Fülöp kézszorításait, mikkel ezen «a respublicának legjobbika» 1830-ban oly bőkezű volt s százszorosan nagyobb, mint minálunk.

Vukovics (Temes megye követe): Ezen §-t egészen kihagyná. *(Egy hang: persze, mert Temesben három kortes lévén, könnyű velök boldogulni!)*

Szentkirályi: A korteseket behozókra vesztegetési büntetést szabó része ezen §-nak nem ide, hanem a választmányhoz való; mely a vesztegetés definitiójaival foglalkozand.

Szombathelyi (Békés megye követe): A «csoportonkint» kifejezést kihagyatni kivánná, mert egyenkint csak nem jöhetnek a választók, mint birkák vagy vadludak, s mert nem lehet kivánni, hogy egy, kinek szekere van, szomszédait be nem hozná. Jelenleg is szokásban van, hogy a hadnagynál összejönnek s együtt indulnak.

Fejérváry (Hont megye követe): Nem érti, mi az a csoportozás? úgy szinte nem tudja, mit kell a fegyveren érteni, mert egyik embernél a kard is csak ékesség, másiknál meg az ököl is fegyver.

Ráday, Majláth, Sárközy: A csoportosulást, a bevitetést, mint a kicsapongás legnagyobb focusát, tiltani s büntettetni kivánták, mert a mostani szokást véve, a kortesek egymás erejét szekérszámra mérik. Ennek elejét kell venni; ez azonban nem megvesztegetés, hanem felbujtás, és annak büntetése alá vetendő.

Lónyay, Palóczy: Ki nem tud, vagy nem akar, ne jöjjön be választani, de magát mások által ne vitesse. És pedig nem csak a terembe, de a választásnak helyet adó városba se legyen szabad csoportosan s fegyveresen jönni, mert éppen az a baj, hogy a kevesebbség, ha fenyeget, üt és öl, a többséget is kényszerítheti, ha ez szelídebb, ezért a leggarázdább kortes legjobban fizettetik, mert vele leginkább czélt érhetni. Ki kell hát mondani, hogy fegyverrel s más ütőeszközzel megjelenni tilos s ötven forint birságot, vagy 8 napi fogságot kell reá szabni. Ha csak fegyver lenne eltiltva, úgy még mindig lehetne ütni az úgynevezett «keresetlen fával»; pedig ez egyre megy.

A vita e napon el nem végeztetett.

---

135. Kerületi ülés.

1844 január 12-én.

Elnökök, jegyző, naplóvivő, az előbbiek.

Tárgy: A megyei kicsapongások elleni törvényjavaslat.

Folytattatott a 40. §. felett tegnap megkezdett tanácskozás.

Szentkirályi: E §. tág kaput nyitna a főispáni önkénynek, mert nincs szorosan meghatározva: mi a csoport s mi a bevitel? Ha a főispán valamit ki akarna vinni, s látván, hogy a begyült nemesség

miatt nem teheti, mindjárt azt mondaná: csoportosan jöttek be, meg vannak vesztegetve s ezért kirekesztetnek a szavazásból. Pedig azt elkerülni, hogy csoportosan ne menjenek be, szinte lehetetlen; mert ha hazulról egyenkint, vagy párosával indúlnak is, minthogy ugyanazon időben indulnak, a megyei székváros körül összetalálkoznak és így csoportosan kell bemenniök. Továbbá a puszta bevitelt, ha azt megvesztegetés nem előzte meg, ha az nem fegyveres csoportban történik, büntetés alá vonni nem is lehet, mert ha valaki 50—60 embert szóval valaminek helyes voltáról meggyőz, ez nem vesztegetés; és azon embereket, ha maguk költségén be nem mehetnek, bevinni nem lehet; mert a bevitelre büntetés van szabva, s így, ki a legszentebb ügyet pártolja is, magában marad. Aztán, ha valamelyik uradalom a maga tisztjeit, a püspök a papokat, káplánokat, a kamara a maga tisztviselőit valahova a választásra beparancsolja, mit csinálnak akkor, ha azokat be nem szabad vinni, kik a maguk költségén nem mehetnek? Az említett beparancsolás szinte olyan, mint a bevitel, de ki bizonyítja be, s mint büntethettetik? A bevitel megtiltása által csak a szegényebb nemesség rekesztetik ki a közdolgokbani részvéttől; ez pedig csak a jó ügy kárával történik, mert így minden a főispán tetszése szerint fog menni a megyékben. Büntettessék azért a kihágás, de a nemesség bevitele, mint szinte a választási helyen való élelmezése ne tétessék a vesztegetéssel egy sorba.

Mielőtt valamire büntetés szabatik, meg kell gondolni következését is. Mi lesz a dologból, ha a főispán valamely fontos tárgygyal 3—4 napot is elhúz, tudván, hogy a köznemesség annyi ideig nem bír kiélni a maga költségén? Azért, hogy egy-két megyében történtek kihágások, nem kell oly szabályokhoz nyúlni, melyek magát a szabadságot ölik el. Párt volt mindig, lesz is, és kell is, hogy legyen. Montesquieu azt mondja, hogy absolut monarchiában nincs veszélyesebb a pártoskodásnál, alkotmányos országban pedig a szabadság párt nélkül elvész. Rómában, mihelyt megszűnt a pártoskodás, Nerók állottak elő; Spanyolországban, mihelyt pártoskodás keletkezett, leszállottak a Nerók a trónról. Muszkaországban nincs pártoskodás, de nincs is szabadság. Angliában, Franciaországban van párt, de van is szabadság s alkotmányos élet. Nálunk, mint alkotmányos országban, pártoskodott, korteskedett és fog is mindenki; pártoskodott, korteskedett a kormány, főispánok a tisztválasztáson, követválasztáson; 1827-ben az ellenzék fejeit tették hivatalokba, de e miatt az ellenzék 1830-ban még erősebb lett, mire 1832 óta megváltozott a politika s többé nem az ellenzék tagjai tétetnek

hivatalba. Továbbá, pártoskodtak maguk a fejedelmek is a franciák ellen; azon időben lehetett látni a sok felszólítást a hirlapokban szabadságot, alkotmányt igértek népeiknek, s e felszólítgatás, igérgetés következtében győzték meg Napoleont; de azért szavukat, kettőt kivéve, nem tartották meg, s csak 1830-ban érezték magukat hajlandóknak igéretök némiképpi betöltésére, midőn Párisban a szabadság ismét kiütötte a dugóját.

A szavazók bevitelének megtiltása által a pártok szüntetnek meg; párt nélkül pedig kellőleg nem fejlődhetik ki az igazság, és győzelemre nehezen jut, mert sokak érdekébe ütközik életbeléptetése és így pártoskodni kell mellette. A bevitel megszüntetésével különben nem sokat kellene törődni, ha oly sajátlagos állásunk nem volna; mert ha károsnak, elhirtelenkedettnek mutatkoznék a lépés, tetszésünktől függne a visszalépés. De azt sohasem kell feledni, hogy a kormány nem az országban, ország által van; a magyar törvényhozás nem a többség akaratja szerint, hanem a kormánynyali alkudozás útján alkot törvényeket; azért ha olyan törvényt talál hozni, mely a kormány érdekét igen előmozdítja, nem bírja ismét visszahúzni, akár hányszor egyezzék is meg a két Tábla annak visszahúzása iránt. Mindezeknél fogva nagy ovakodással kell nyúlni oly szokás megszüntetéséhez, melylyel ugyan vissza is lehet élni, de azért haszna tagadhatatlanul nagyobb, mint kára.

Bónis (Szabolcs megye követe) szerint a bevitel, akár előzte meg vesztegetés, akár nem, büntetésre méltó. A ki nemesi jogát akarja gyakorolni, menjen be maga s gyakorolja azt, abba senki sem akadályoztatja; de ha csoportosan viszik be a nemességet, a falukon, hol átmennek, hol rendőrtiszt nincs, könnyen történhetik kicsapongás. A magyar természete nagyon húz a katonasághoz; a kortesvezérnek nagy hatalma van csoportján, egy jel, egy vigyázatlan szó tőle — s kész a kicsapongás.

Beöthy: A bevitel a korteskedés s megvesztegetés forrása, s igen finom neme. Tóth Ferencz uramnak azt mondják: «Kegyelmednek jó négy lova van, vigyen be nekem négy embert s 10 pengőt kap érte; az ötöt most mindjárt átadom, a másik ötöt majd oda ben kapja meg.» Igy vagy 300 szekeren négy-négy ember bevitetve, igen szép szám kerekedik. Ebből látszik, hogy a bevitelben titkos forrása rejlik a megvesztegetésnek. E mellett a bevitel nem is a liberális párt érdekét mozdítja elő; mert az a másik párttal pénz dolgában ki nem bírja a versenyt. A párt szükséges, de a pártoskodás csak szóval, ne pénzzel történjék. A magyarnak csak szép szó kell, s ez által többre

lehet menni vele, mint pénz által, mit az is eléggé bizonyít, hogy a másik párt inkább pénzzel korteskedett, még sem sokra tudott boldogulni a liberális párt ellen. Hogy néha pénzhez kell folyamodni, az az oka, mivel némely urak tisztújítás előtt nagyon is nyájasok, leereszkedők, némi betyáros fogásokat szinlelnek, hogy annál jobban megnyerjék a köznemesség kedvét; midőn pedig megválasztattak, azt mondják a hajdúnak: «bejelentés nélkül hozzám senki sem jöhet.» Igy aztán máskor nem hisznek puszta szónak. — Ezelőtt a választás csak a főispán, vagy az alispán, és némely nagyobb befolyású ember által történt. Igy egy bizonyos megyében 1811-ben következőleg történt a követválasztás: «Tokogyi uram Pozsonyban jól tudja a járást, menjen el hát követnek, s adjuk mellé társul ezt s ezt.» Ezzel megvolt a követválasztás s jelentést tett róla Rhédey Lajos, ki ekkor főjegyző volt Biharban: «Követeknek választattak ezek; az egyik Ő Felsége szolgálatában áll, a másik természet szerint hallgató ember.» Az ilyen választásokat nem akarják ugyan visszaidézni, de a bevitelt, mint a finom megvesztegetés kiapadhatatlan erét, általában eltiltani kívánják.

Szombathelyi (Békés megye követe): A kormányt kárhoztatá, mivel a korteskedést az 1822-iki események idézték elő s mert a törvényt nem hajtja végre. Szepes mondá, hogy 143 ember hullott már a megyékben áldozatul; mégis sehol sem tudják, hogy a kormány végrehajtotta volna a törvényt. Igy most Szatmár megyében a kir. biztostól az váratott, hogy a nyomozást bevégezvén, a bűnösökre nézve a törvényt majd végre fogják hajtani; azonban az egész eljárásnak csak valami pacificatió lett következése. *(Beöthy hangosan felkaczag. Bónis: Valóságos nevetség!)*

Némelyek csak a csoportonkint fegyveres bevitelt akarák megtiltani; a fegyvervivést az útra bátorság okáért különben sem tilthatván el.

Mások csak a választás helyén ellenzék a fegyveres megjelenést, nem pedig egyszersmind azon városban, hol a választás esik.

Mások, jelesen *Bónis*, meg akarták szüntetni a kardhordást a gyűlésekben. A kard arra való, hogy ha a szükség úgy kívánja, védje vele a magyar hazáját; közgyűléseken minek azt hordani?! Hasztalan felhozni, hogy a míveltebbek nem élnek vissza vele, hogy a magyar ruhához jól illik, mert egy megyében volt reá példa, hogy a míveltebbek karddal veerkedtek; német nadrághoz, magas tetejű kalaphoz meg nagyobb illetlenség kardot kötni, mint magyar nadrághoz nem kötni.

Erre *Tomcsányi (Békés megye követe)* azt mondá, hogy a

kard a magyar ruha kiegészítő része s a kardhordás ősi szokás; a nélkül a magyar ruhában olyan tekintete van az embernek, mint a budai gombkötőknek sz. István ünnepén, kik zsinóros ruhában teszik a diszjárdalatot.

Zákó (Bács megye követe): Európának csaknem mindenik kamrájában van olyan szokás, mely magában véve ugyan nem sokat jelent, de melyhez, minthogy hosszú idő szentesítette, szorosan ragaszkodnak. Igy az angol parlamentben az elnök gyapjus zsákon ül, a londoni lordmayor parókát tesz fel, midőn igazságot szolgáltat. Mind a parlamenti elnökség, mind a lordmayorság el lehetne a gyapjús zsák és paróka nélkül, de a nép mind a kettőt megszokta, mind a kettőhöz bizonyos emlékezet van kötve s azért megtartják. Nálunk ily régi nemzeti szokás a közhelyeken a kardhordás; azért, mivel az idő ezt is már szentesítette, mivel némi ünnepiességet ad a dolognak, és mivel a magyar ruha kiegészítő része — meg kell tartani.

És a többség csakugyan a kard megtartása mellett nyilatkozott.

Zsedényi megjegyezte, hogy a korteskedést illetőleg neki nagyobb auctoritas Szabolcs megye követe, mint Montesquieu; továbbá, ha a kortesek be nem vitetnek, az intelligentia jobb utasítást ad; és hol a polgári élet előhaladásában fennakadás vagy éppen hátralépés történik, annak nagyobb részint a néptömeg értelmét haladó befolyás az oka. Egyébiránt szóló nem is lát abban semmi kárt, ha az auctoritas valami jót proponálván, azt az intelligentia elfogadja. Ő érdemül kívánja azt a kormánynak betudatni, hogy a követválasztási zavarokba cselekvőleg nem avatkozott és bevárta azt, hogy magok az illető megyék repræsentáljanak. Ezt a megyék önállása igényelte, és ezen önállás alkotmányszerű méltánylásáért jobban megilleti a nemzet köszönete a kormányt, mintha a választások alkalmával elkövetett véres merények megbüntetésére rögtön szigorú lépéseket tett volna. De várhatta is azt a kormány, hogy az illető megyék e részben vele közremunkálva mindent el fognak követni, hogy a bűn büntetlen ne maradjon. Hogy a megyékben a nemesi kihágások irányában is találkoznak pártérdekeken felül álló szilárd jellemű birák, ezt annál több oka volt hinni a kormánynak mert már egy időben Szabolcs megyében Patay alispán választatásakor a kebelbeli törvényszékre bízván a kicsapongások megfenyítése iránti biráskodást, a megbizott törvényszék eljárásában részrehajlatlan szigorúságnak adta csalhatlan jeleit. Egyébiránt csak az nagy baj némely megyékben, hogy ha valamely népszerű ember követ el valami büntetésre méltó kihágást, annak büntetését hiában sürgeti a

kormány, mert a megye kezében levén a végrehajtás, ha az illető bűnös az egyik gyűlésen megactióztatik, már a másik gyűlésen behozott kortesei segítségével ki tudja magát szabadítani; katonai erőhöz pedig nem örömest nyúl szelid kormányunk. Szóló, miként fentebb, úgy most is eltiltani kívánja a nemesség bevitelét, úgy hogy minden bevitt személyért, ha a vesztegetést be lehet bizonyítani, 50 frt büntetésdíj fizettessék.

Ekkor az *elnök* szavazás alá ezen kérdést tűzé ki: kivánják-e a RR. a szavazók bevitelét, ha az nem fegyveres csoportokban történik, megvesztegetési büntetés alá vetni, vagy pedig nem? Megvesztegetési büntetés alá kivánták vetni a következő megyék: Pozsony, Vas, Nógrád, Somogy, Győr, Mosony, Verőcze, Szerém, Zemplén, Sáros, Szatmár, Szabolcs, Szepes, Borsod, Ugocsa, Bihar és így 16 megye. — Nem kivánták büntetés alá vetni: Nyitra, Sopron, Trencsén, Zala, Liptó, Komárom, Bars, Hont, Veszprém, Baranya, Zólyom, Fehér, Esztergom, Pest, Tolna, Árva, Bács, Túrócz, Pozsega, Ung, Gömör, Heves, Bereg, Torna, Mármaros, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Temes, Torontál, Krassó és igy 32 megye. — Nem szavazott: Abauj.

Egyébiránt ezen §. szerkesztése is a kerületi jegyzőséghez utasíttatott.

Ezzel az ülés eloszlott.

---

136. Kerületi ülés.

1844 január 13-án.

Elnökök, jegyző, naplóvivő az előbbiek.

Tárgy: A megyei kicsapongások elleni törvényjavaslat.

Az *elnökség* először bemutatván a zsidóknak emancipatió iránti kérelmét, némelyek annak felolvasását sürgették, mások azonban az ezen országgyűlésen behozott szokáshoz ragaszkodván, a kérelem véleményadás végett a verificationalis választmány elébe utasíttatott.

Ekkor napirendre térvén, az *elnök* jelenti, hogy ha a RR.-nek úgy tetszik, a megyei kicsapongások feletti munkálat újant szerkesztése s a büntetéseknek a büntetőtörvénykönyv elveihez való alkalmazása a 39—50. §-ig a ker. jegyzőségre levén bízva, a következő §§-okat az 50. §-ig most csak olvassák fel; a hozzá szólást s vitatkozást akkorra halasztván, mikor a ker. jegyzőség a szerkezetet elkészíti. Ezen elnöki

előadás elfogadtatott, a RR. azonban most is, nem érdemlegesen ugyan, de mégis hozzá szóltak. Az elnök újabban figyelmezteti a Rendeket, hogy várnák be a ker. jegyzőség szerkezetét; erre azonban egy megyei követ azon megjegyzést tevé, hogy most nem a szerkezethez szólnak, hanem némely általános elveket akarnak felállítani, melyeket a ker. jegyzőség az új szerkesztésben szem előtt tartson.

A 41—50. §-ig mintegy következőkben összpontosul e munkálat tartalma: A tisztújítás előtt elkövetett verekedések s büntettek a rendes büntető eljárásra tartoznak, hanem a beszámítás súlyosabb, ha azok elkövetésére a tisztújítás szolgált alkalmul (41. §.). A tisztújítás alatti sértés, ha a hely méltóságát is sérti, széksértési büntetésnek van helye, egyszersmind a magánkereset is fenhagyatik (43. §.). Ha a rendetlenség oly nagy, hogy miatta a tisztújítást folytatni lehetetlen, lázadásnak tekintendő (44. §.). A tisztújítás helyén elkövetett megbántás által a hely méltósága is sértettnek tekintvén, a büntetőtörvénykönyvi széksértési büntetésnek van helye, s a széksértési büntetésben elmarasztalt egyén politikai jogot nem gyakorolhat, míg a birságot le nem fizette; s a választási helyről el kell távoznia (45. §.). Ha a tisztújítás alkalmával elkövetett kihágás büntettet foglal magában, az a büntetőtörvénykönyvi eljárásra tartozik, perbe fogó bíróság azonban az őrszék lesz. Szabadságbóli védelem csak kisebb kihágásokban engedtetik (46. §.). A büntettnek nem vehető, de azért szántszándékos sértést az őrszék egy heti fogsággal s a szavazás helyéről eltávolítással bünteti; ezenkívül a magánkereset s széksértési büntetés fenmarad (47. §.). Többeknek a tisztújítás folyamát gátoló tette rendzavarásnak s illetőleg lázadásnak tekintendő s az esetben a büntetőtörvénykönyv szerinti rögtöni eljárásnak s büntetésnek van helye (48. §.). Azon esetben, ha a sértés a tisztújítási hely méltósága ellen egyszersmind szóval és tettel követtetik el, főnek a tett tekintendő (49. §.).

Az ezen §§. feletti töredékes vitatkozásban, mennyire ki lehetett venni, következő elvek állíttattak fel: Mint már több ízben mondatott, a büntetések alkalmaztassanak a büntetőtörvénykönyv elveihez. A büntetés megszabásában, a kihágások eseteinek meghatározásában arra kell vigyázni, hogy a főispáni önkény, a mennyire csak lehetséges, rekesztessék ki. A lázadást szorosan meg kell határozni, nemcsak azt mondani, ez vagy amaz tett lázadás, hanem elő kell számlálni a lázadás eseteit is; különben ha a dolog nem a főispán inye szerint megy s egy kis lárma van, mindjárt azt mondja: lázadás van, s a tisztújítást elhalasztja. Lázadásnak csupán a fegyveres erőnek ellen-

állást mondhatni. Ha a rendetlenség növekedik, a főispán először intse a rendetlenkedőket s ha semmi intés, semmi felszólítás nem használna s vérengezéstől lehetne tartani, a lázadási törvényt olvastassa fel, s ha ez sem használ, a gyűlést oszlassa fel; de azt, mihelyt a rend helyre áll, még az- vagy másnap folytatni tartozik. Elegendő biztosság mellett a védelem mindig szabadságból engedtessék. Kerülni kell minden odiosus törvényt, a büntetést a büntett után mindig vagy legtöbbször kitenni, mert egyik törvénynek mindig a másikra hivatkozni, nem jó.

Ezután olvastatott az 50. §., miszerint tisztújítási súlyos kicsapongásoknak tekintendők: *a)* ha valaki a tisztújítás helyére nem kardot, hanem botot, fejszét, gyilkot, nagyobb kést, puskát, pisztolyt, vagy más hasonló fegyvert vagy szerszámot viszen. Az ilyeneket az őrszék nyombani letartóztatással s egy hónapig terjedhető fogsággal bünteti. A ki mást fegyverrel fenyeget: büntetése megkettőztetik. A ki tisztújítás alatt mást fegyverrel megtámad, a széksértési büntetésen felül közerővel az őrszék elébe állíttatván, az által perbe fogatása és nyombani letartóztatása rendeltetik. Szabadságbóli védelem csak kisebb büntettekben engedtetik. *b)* A ki a tisztújítás helyén részeg, eltávolíttatik és az őrszék által ez alkalomra szavazatától megfosztatik. *c)* A ki zenével vagy zászlóval megy a tisztújítás helyszinére, mint széksértő büntettetik s ezen kívül az őrszék egy hónapi fogságra is itélheti. *d)* A ki mást tisztújítási joga gyakorlatában tettleg gátol, ha ez rá kivilágosodik, az őrszék által azonnal letartóztatik, és két hétig terjedhető fogsággal büntettetik. A kik ezt csoportosan teszik, azokra nézve a büntetés megkettőztetik. *e)* A ki a főispánt, választott elnököt, őrszék tagjait, csendtisztet megsérti, és ez kivilágosodik, az őrszék által azonnal letartóztatván s perbe fogatván, a megye törvényszéke által három esztendeig terjedhető fogsággal büntettetik.

Ezen §-ban némely követek általánosan akarák kimondatni, hogy tisztújításra semmiféle ölő, ütő vagy sértő eszközt ne lehessen vinni.

Uray (Bereg megye követe): Utasítása szerint a zenével, zászlóval járkálást el akarja tiltatni, úgy hogy egész tisztújítás alatt még a korcsmákban se engedtessék meg a zene.

Soltész (Tolna megye követe): A tisztújítás napjának kihirdetésétől az egész megyében el akarja tiltatni a zene s zászló melletti korteskedést.

Piller (Sáros megye követe), Lónyay (Zemplén megye követe) szerint, a ki fegyveresen megy be a tisztújítás helyére, 100 p.

frtra vagy 3 hónapi fogságra büntettessék; a ki részeg, veszítse el ez alkalomra szavazatát; a ki zenével, zászlóval járkál, három esztendei fogság legyen büntetése.

Egy megyei követ elő akarja számláltatni a vétségeket, és az ezekre mért büntetés minimumát s maximumát meghatározni. — Más megyei követ ezt pártolja s azt teszi hozzá, hogy a védelem elegendő biztosság mellett mindig szabadlábon engedtessék.

Ekkor az *elnök, Sztojka,* felszólítá a Rendeket, miszerint, ha azt akarják, hogy rend s egység legyen a tanácskozásban, először az *a)* ponthoz szóljanak. Erre mindenfelől szavazást sürgettek. Az elnök előadá, hogy az *a)* pontban több kérdés levén eldöntendő, ha a Rendeknek úgy tetszik, először szavazás alá ezen kérdést fogja kitűzni: Kívánják-e a RR., hogy az *a)* pontban előszámlált esetekben a vétkes nyomban elfogassék, vagy pedig szabadságból védelmezhesse magát?

Több oldalról azonban úgy kivánák a kérdést föltétetni: maradjon-e a szerkezet vagy ne?

Elkezdődvén a szavazás, egy követ szólni akart, hogy a kérdés nem jó, s hogy az *a)* pontra nézve elvben megegyeznek, de némi módosításra van szükség; nagy zaj közt azonban rendreutasittatott és folyt a szavazás. Majd Komárom követére kerülvén a szavazás, előadá, hogy a dolog lényegére nézve ugyan mindnyájan megegyeznek, de meg abban is, hogy a szerkezet úgy nem maradhat, mint van; azért az elv megtartása mellett a borsodi s békési indítványt elfogadván, módosítás mellett szavaz, és még azt teszi hozzá, hogy a ki tisztújítás alatt mást fegyverrel megtámad, tétessék ki büntetése a büntetőtörvénykönyvben megállapított elv szerint.

E figyelmeztetés után az lett a szavazás eredménye, hogy ezen §. *a)* pontjára nézve következő módosítások fogadtattak el, u. m. a vétségek esetei számláltassanak elő és az ezekre mért büntetés minimuma s maximuma határoztassék meg; a védelem, elegendő biztosság mellett, mindig szabadságból engedtessék; és végre, a ki mást tisztújítás alatt fegyverrel vagy bottal megtámad, annak büntetése a büntetőtörvénykönyv elve szerint tétessék ki. A kard, mint a magyar ruha kiegészítő része, meghagyatik, s az *a)* pont elején előszámlált eszközök helyett az tétetik: «a ki kardon kívül akármiféle fegyvert és sértő eszközt visz a tisztújítás helyére».

Az *a)* pont feletti tanácskozás bevégezte után az ülés eloszlott.

A szavazás zavarosan folyván, a szavazás után *Bónis* óvást tesz, hogy míg a kérdések teljesen megvitatva nincsenek, az elnök által fel ne tétessenek.

Br. Sztojka: Három országgyűlésen lévén jelen, senkitől sem fogja tanulni, mi az elnök kötelessége.

Bónis erre válaszolá, hogy a másodikon szinte megtanulta, mi az elnök kötelessége és a követ joga.

Január 14-én vasárnap.

---

137. Kerületi ülés.

1844 január 15-ikén.

Elnökök: Bottka (Bars), Szeghő (Csongrád). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Komlóssy.

Tárgy: A megyei kihágások elleni törvényjavaelat.

Vukovics ker. jegyző felolvasá a kerületi jegyzők által készített megvesztegetési törvényjavaslatot, mely köziratra bocsáttatott. Azután folytattaték az 50. §. és különösen annak *b)* pontja, miszerint: «Ki a tisztújítás helyén részeg, a csendtiszt által onnan közerővel is eltávolíttatván, azon tisztújítás alkalmával az őrszék ítélete által szavazatától eltiltassék.» — Némelyek határozatlannak tarták ezen kifejezést: «tisztújítás helyén»; mert ezen a választás helyét, t. i. a termet vagy udvart is lehet érteni, azon várost is, melyben a választás tartatik. A részegséget nem látták akkora bűnnek, hogy a miatt a részeg szavazatától azon egész választásra megfosztassék, hanem kivánták, hogy ha kijózanodik, ismét szavazhasson; sőt ha az, a közhely méltóságának sérelme miatt nagyobb kihágás volna is, mint különben; nem láttak logikai összeköttetést a részegség és szavazatjog-vesztés közt. Mások pedig az eltávolítást s azon egykorrai szavazatvesztést sem látták elegendő büntetésnek, mert itt a részegben nem a részegséget kell büntetni, hanem azt, hogy ezáltal a közhely szentségét és méltóságát sérti és megfertőzteti. — A megállapodás abban lőn, hogy a szerkezet csakugyan változni fog; e helyett: «a tisztújítás helyén» a *c)* pont alatti szerkezet szerint ez fog tétetni: «a tisztújítás teremében vagy e végett rendelt más tanácskozási helyen»; úgyszinte: a részeg el fog ugyan távolíttatni, mig kijózanodik, de szavazatjogát azon egész választásra el nem veszti.

A *c)* pont így rendelkezik: «A ki zenével vagy zászlóval megy a tisztújítás teremébe, vagy e végett rendelt más tanácskozási helyre,

mint széksértő büntettessék. Ezenkivül a csendtiszt jelentésére az őrszék által egy hónapi fogságra is itéltethettetik». — E szerkezet ellen sok kifogás volt. A szerkezet ugyanis csak azt tiltja, hogy zene és zászló a terembe vagy megyeház udvarára ne vitessenek; a város téreit s utczáit pedig szabadon hagyja. Némelyek a szerkezet rendelkezését igenis soknak, mások igen kevésnek tartották. Jelesen:

Kerkápolyi (Zala megye követe) azt véli, hogy ha zenét és zászlót a terembe vinni rossz és illetlen, legegyszerűbb orvoslási mód azt be nem ereszteni; hogy a választás nemzeti ünnep, s miután csak egy szomorú ünnep van, t. i. a kalvinisták nagypénteke, különös volna ez örömnapon a zenét eltiltani; hogy Borsod követének, Szemerének, közelebbi, elevenszínű festése szerint a szabadság külső jeleit elvenni annyi, mint a küljelekhez ragaszkodó néptömegből magát a szabadság érzelmét kioltani akarni; hogy a lelkesedés, csak jól irányoztassék, igen becses, szép és kivánatos dolog; hogy végre, ha a magában ártatlan dolog a körülmények által kártékonynyá s büntetésre méltóvá válnék is, a büntető törvény alapelvei ellen volna ezen rendőrségi kihágást fogsággal, tehát a tolvajságra szabott büntetéssel illetni.

Horváth Simon (Ung megye követe): A nemzet lealacsonyításának tartaná a zenét és zászlót eltiltani.

Bónis: A szerkezetben kiszabott széksértési büntetés nagyon is kevés; mert az négyszer-ötször ismételve is csekélység azoknak, kik p. o. a tisztújításra már sok ezret költöttek, s tudják, hogy jó zene s összetartó zászlók által czélt érhetnek. Igy buktatták meg Ungban azon jeles férfiut, ki ott mindig nagy tekintélylyel birt, s a kit a nem adózási zenepártiak ki sem akartak hallgatni.

Soltész (Torna megye követe): A zene és zászló alkalmat ad összecsoportozásra; a zenének nemcsak szelidítő, hanem bőszítő hatása is van a kedélyekre, különösen a magyarra természetes véralkatánál fogva oly hódító varázserővel bir a szilaj zene, hogy annak csábjai után halálba is megy; úgyszinte még a régi harczos időkből fenmaradt természetében van a magyarnak, hogy ha zászlója van, mely alá szegődött vagy esküdött s mely körül zárt kört képez, azt utolsó csepp vérig nem hagyja; honnét aztán vérengzés, emberhalál következik. Jobb tehát az összecsoportozásnak s kicsapongásnak ezen alkalmait szigoruan eltiltani, s inkább jó magyar szokás szerint, diadal után ülni víg áldomást.

Beöthy: Sem szükségét, sem okát, sem illendőségét nem látja a választási alkalmakkor divatozó zenének, s annak eltiltását mul-

hatlan eszköznek hiszi a kicsapongások gátlására; mert a zenében buzdító varázserő fekszik a magyarra nézve, s az ily alkalommal harsogó szilaj zene kedélyeket bizonyosan nem csillapít és könnyen akad ember, ki elrikkantja: «ki a legény a csárdában?» Különben is ferde eszme akkor vigadni, mikor még nem tudjuk, jó lesz-e a házasság? Örüljön, muzsikáljon, a ki akar, a restauratio után, de nem alatta. Ő biztosan meri állítani, ismer egy pár embert, ha azt zenével, zászlósan engedjük restauratióra menni, zavart fog okozni, ha a gyülekezet merő csuklyás barátokból álland is. A zászlómegőrzés eszméje, annak minden szennytől s gúnytól menten tartása ismét oly eszme, mely a magyarnak egykori katonai természetéből fenmaradt nemes fölbuzdulást okoz, s könnyen emberhalálba kerülhet. Annyival nagyobb kötelessége pedig a törvényhozásnak minden ingerültséget távol tartani a választásoktól, mert minden golyóvetés több ezer adózó sorsa fölött határoz, kik csak fizetik a tisztviselőket, de nem választják, s kikre minden kis megyei tisztviselőnek oly hatalmas befolyása van. Ily körülmények közt nagyon is szükséges a hideg meggondolás. Zene és zászló magokban ugyan nem rosz dolog, de azokká lehetnek a körülmények által; s noha nem helyeselhetni a szerkezetben kiszabott fogságot úgy, a mint ott áll, de az ismét igen helyén van, hogy ha a zene- vagy zászlóhordó hivatalos felszólítás után se távoznék el, fogság legyen büntetése. Angliában, a szabadság földén, szükség idejében a magna charta is felfüggesztetik, de mindonkor a polgári hatóság által előre bocsátott felszólítás után. Indítványa tehát két pontból áll: t. i. hogy a zene és zászló ne csak a teremben s választás helyén, hanem a város utczáin is tiltva legyen; továbbá, hogy mielőtt a fogság-büntetés bekövetkeznék, mindenkor felszólítás előzze meg.

Palóczy: Eleven képét adá a zene hatásának, például hozván fel, hogy még a sűrűvérű, melancholikus angol is fellelkesül éghajlata ködei alatt, ha Rule Brittanniát hallja; s hogy Varsó alatt 1809-ben, midőn a jelenlevő magyar huszárokat semmiféle buzdítás reá nem birhatta, hogy a várat környező süppedékes zsombéknak neki menjenek: egy történetesen jelenlevő czigánybanda eljátszván dalainkat, hőseink annyira feltüzesedtek, hogy vigan mentek neki a kész veszedelemnek. De minek a zene a restauratiónál? Nem kell itt több enthusiasmus, mint a nélkül is van. Ő a Standardführert róná meg.

Tomcsányi (Békés megye követe): Felhozá, hogy a zenét az egész városból kitiltani már azért sem lehet, mert nem a választók magok fognak muzsikálni, kikre nézve e törvény hozatik, hanem a

tisztújításhoz nem tartozó nemválasztók, magánházaknál. A zászlóra szabott büntetés pedig önkényre ad alkalmat, mert majd nemcsak arra fog alkalmaztatni, ki a zászlót viszi, vagy viteti, hanem mindenkire, a ki alatta megy vagy történetesen odatéved.

Vukovics (Temes megye követe): Ha ezen præventiv gondoskodás annyira üzetik, könnyen árthatni fog a szabadságnak. Ha e részben tulságoskodni akarunk s ezen előlegesen gátló rendszert egész következetességgel hozni életbe, úgy már hónapokkal előbb el kellene tiltani megyeszerte a zenét s a zenénél még inkább hevítő bort és pálinkát; úgy a tisztújításra menők kezeit át kellene metszeni, hogy ne üthessenek. Ha a zene és zászló nem szükségesek, úgy nem a toll s más jelek sem. De ő meggyőződésénél fogva mindezeket szükségesnek tartja.

Szentkirályi, kerületi jegyző: Figyelmezteté a Rendeket, hogy eféle szabadságmegszorító törvényekkel óvatosan bánjanak. Ha a tapasztalás arra fog tanítani, hogy a törvények nem elegendők a kicsapongások gátlására, könnyű lesz azokat jövő országgyűlésen szigorúbbakká változtatni; de ha ellenkezőt tapasztalunk, hogy t. i. e törvények megszorítják a szabadságot, akkor azon követ urak, kik most túlszigorúak, nem fogják eszközölhetni, hogy a meghozott törvényektől visszalépjünk, vagy azokat szelidítsük.

Bónis: Nem csodálkozik, hogy Temes követe (Vukovics) a zenét és zászlót meg akarja engedni, mert hiszen ott három köznemes ember volt; ebből is egyet agyonütöttek s most kettő van; de másként áll a dolog más vármegyékben, hol 5—6 ezer ember van egymás ellenében.

Klauzál: A statusnak csak akkor van joga egyeseknek szabadságát megszorítani, ha avval valakinek személy- és birtokbeli bátorsága sértve van. Ha e törvény létesülne, akkor gyűlés vagy tisztújítószék alkalmával az egész Pest városában tilos volna a zene; már pedig ilyet kívánni valóságos absurdum volna. Hasonlít e törvény a censurához, melyet a kormány éppen azon okokból tart oly szigorún, mert sok rosszat okozhat. A RR. némelyei is most a zenét és zászlót azért akarják eltörölni. Ő a zászlózást és zenézést megengedi.

Szentkirályi: Megfordítja Bónisnak Vukovics elleni argumentumát s kérdi, hogy mivel a zene Szabolcsban rosszat szült, azért máshol is, hol annak ártalmassága nem tapasztaltatott, eltiltassék-e?

Vukovics (Temes megye követe): Soha semmin nem csodálkozott annyira, mint hogy Szabolcs követe (Bónis) a dolgot oly térre vitte, hol kölcsönös bántalom és személyeskedésekre alkalom leg-

könnyebben adatik. Ő nem tartozik azok közé, kik a Szabolcs követe által használni szokott gúnyokat bántatlanul tűrik el. Éppen az ő okoskodásából az következik, hogy ha valamely megyében a törvény ellen lázadás történik, a többi megyét municipalis jogaitól meg kell fosztani.

Beöthy: Éppen mivel a tisztujitási székeket, mint az alkotmány gyöngyeit meg akarja tartani és senkit a szabad választásban nem akar korlátozni és kirekeszteni: el kivánja tiltani a közhelyeken és az utczákon — de nem magánhelyeken — a zenét és zászlót.

Bónis: Csodálkozik, mint érezheti magát megsértve Temes követe azáltal, hogy megyéjéről az mondatott, miként ott rendzavarás nem történik. Ő azt, hogy Temes megyében három nemes ember volt, egy megyéjebeli tisztviselőtől hallotta. Mi azt az állítást illeti, hogy ő gúnyolódni, sértegetni szokott, arra itt nem felel, hanem máshol igen szívesen.

Ezen személyes feleselés után, minthogy a bihari indítvány azon részére nézve, hogy a büntetést mindenkor hivatalos felszólítás előzze meg, közegyetértés nyilatkozott szavazás szükséges nem volt; egyedül annak másik részére nézve, hogy tudniillik a székváros utczáin zene és zászlóvitel ne engedtessék, tüzetett ki szavazásra ezen kérdés: a szerkezet maradjon-e, vagy a bihari indítvány? 31 megye 16 ellen a szerkezetet tartotta meg, miszerint csak a teremből és a választás szorosan vett helyéről tiltatik ki a zászló és zene. A Biharral szavazó kisebbség következő megyékből állott: Arad, Bereg, Bihar, Fehér, Győr, Heves, Mármaros, Sáros, Szabolcs, Szatmár, Szepes, Szerém, Torna, Zemplén, Zólyom, Verőcze. Nem szavaztak Abauj, Baranya.

A *d)* pont szerint a ki mást tisztújitási törvényes joga gyakorlatában tettleg gátol, ha ez a sértett panaszára az őrszék által nyomban rendelendő vizsgálat útján kivilágosodik, azonnali letartóztatás és két hétre terjedhető fogság lesz büntetése. Ha kik ezt csoportosan teszik, e büntetés kettőztetik.

Klauzál: Emlékeztetve a büntető törvényjavaslatnak a letartóztatásról szóló helyére (XVII. fejezet, 185-ik §.), annak rendeletét kivánná ide alkalmazni, hogy e munkálat a már országosan elfogadott büntető javaslattal összeütközésbe ne jőjjön.

Minthogy azonban az erőszakos letartóztatáson kivül vannak a tettleges gátlásnak más nemei s esetei is: ezekre nézve maradt a szerkezeti büntetés, t. i. a két heti fogság, a letartóztatás esetei az idézett b.-t.-könyvi 185. §. alá tartozóknak jelentetvén ki.

Végre az *e)* pont szerint az előlülő főispánnak, vagy a 16. §. rendelete szerint választott elnöknek, őrszék tagjainak, az 51. §-ban rendelt s hivatalban foglalkozó csendtisztnek bármi csekély, de szándékos megsértője, bebizonyodás esetére az őrszék által azonnal letartóztatván s perbe fogatván, ellene helyzetére való minden tekintet nélkül a tisztújító megye törvényszéke által hozandó itéletbeli büntetés három évi fogságra terjedhet. A vérengzés esete ezenfelül a 46. §. rendelete alá esik. Többire a véleménynek illetlen kifejezések nélkül előadhatása tökéletesen szabad levén, a b.-t.-könyv 463. §-nak rendelete ide is kiterjed.

Ezen pontra nézve két indítvány történt. Jelesen *Klauzál* azt indítványozá, hogy miután a már elfogadott büntetőtörvénykönyvi elvek szerint három éves fogság nem is létezik, mert a fogság egy éven túl rabsággá lesz, rendőri kihágásokért pedig soha rabság nem itéltethetik, hanem mindenkor csak fogság: a szerkezetben javasolt három évi fogság egy évre szállíttassék. Ezen indítvány — hozzájárulván azon megyék közül is némelyek, melyeknek utasítása a szerkezetre nézve van ugyan, de melyek előbb a büntető törvényjavaslatot e részben elfogadák — 28 megye többsége által 20 ellen elfogadtatott, Abauj nem szavazván.

Másik indítvány volt, hogy a §. vége maradjon ki. Szavazás nélkül helyeseltetett.

Szentkirályi meg azt indítványozá, hogy ha a főispán a tisztujitásoknál kötelessége elleni kihágást követne el, p. o. a gyűlést az őrszék itéletével nem gondolva eloszlatná, szinte büntettessék.

Szombathelyi (Békés megye követe) azonban által válaszoltatott, hogy miután a szerkezet által a főispánok csaknem minden joga elvétetett alig maradt rajtok valami büntetni való; hogy a főispán kihágásai, valamint egyéb tisztviselőkéi a büntetőtörvény rendelkezései alá esnek; sőt hogy reá nézve kivételes, külön törvényt hozni minden józan elmélet elveivel ellenkezik; hogy azon esetre, ha a főispán a tisztújítószéket eloszlatná, folytatni fogja azt az ideiglenes elnök; hogy e szerint ismét keresztül kellene menni az egész munkán, s annak minden szakaszait ehez képest alkalmazni.

De *Szentkirályi*, az indítványozó, azt felelé, hogy habár újra kellene is átnézni az egész törvényt, az mindegy; mert a törvényhozásnak kötelessége jó törvényt hozni, nem pedig sietni. Ha a főispán kötelességsértése a gyüléstartást meg nem zavarja, és igy nem ártalmas: azért csakugyan kötelességsértés marad az.

Bónis: Azt tűzné szavazati kérdésül, hogy ha a főispán a közvéleményre nem figyelmez, a tisztújítást a törvények szerint meg nem tartja: büntettessék-e? Megyéje azonban csak pénzbeli büntetést szab reájok.

Többen szavazást sürgettek, mások felszólíták Pest követét, hogy indítványát világosítsa meg, mert nem értik.

Szentkirályi: Általában oda megy ki indítványa, hogy a főispán büntettessék, ha törvényes kötelességét nem teljesíti. Mi a részleteket illeti: most hamarjában elő nem adhatja, de holnapig fog egy szerkezetet készíteni. Egyébiránt igaz, hogy van az iránt provisio hozva, ha a főispán elhagyja székét, nem tart törvényes határidőre tisztújítást stb. de e tettek azért nem szüntek meg törvénysértések lenni és azért büntetendők. Ő azt tűzné ki kérdésül: vajjon a tisztválasztásnáli præsidialis excessusok büntettessenek-e?

Majláth: Nem akar szavazni oly indítványra, melylyel — mint megvallá — maga az indítványozó sincs tisztában. Egyébiránt, ha oly nagyon szorgalmasok akarunk lenni, noha két fertály kettőre és némelyek (Beöthy) a további tanácskozást annyira erőszakolják, ám legyen! Hagyjuk az indítványt holnapra és menjünk tovább.

Az idő azonban már előre haladván, az ülés eloszlott.

---

138. Kerületi ülés.

1844 január 16-ikán.

Elnökök, jegyző, naplóvivő: mint tegnap.

Tárgy: A vesztegetési törvény szerkezetének vizsgálata.

Szentkirályi (Pest megye követe) a tegnapi indítványozó felolvasá a főispánok kihágásairól s azok büntetéséről szóló törvényjavaslatát, melyet a megyei kihágásokat tárgyazó munkálatban a 2-ik fejezet után úgy kivánt beigtatni, hogy a mostani harmadik fejezet negyedik legyen.

Mint bővebb vizsgálatot kivánó tárgy, köziratra bocsáttatott.

Zsedényi (Szepes megye követe): Felvilágosítást kért az indítványozótól, hogy miután az őrszék tagjainak a munkálat szerint több hatalom van adva, mint a főispánoknak, ezekkel mi fog történni, és kihágásaik miként s micsoda bíróság által fognak büntettetni?

Erre az indítványozó oda utasítá a kérdést tevő követet, hogy indítványát, ha van ilyes, specificumra reducálja; mert az ily általánosságban tett kérdés azzal esik össze: vajjon a birák (mert az őrszék tagjai is birák) felelősek-e?

Fejérváry (Hont megye követe) megújítja a közelebbi nógrádi indítványt a főispáni eskü iránt, mely azonban ismét elmellőztetett, mint szorosan ide nem tartozó, bár az indítványozó megemlíté, hogy a kihágási munkálatnak sok olyan része van, mely annyira sem tartozik a kihágási tárgyhoz, mint a főispáni eskü.

Ezután *Vukovics ker. jegyző* felolvasá a 39. §-nak a kerületi jegyzők összesége által ujonnan szerkesztett szövegét, melyben az előbbi módosított szerkezethez hozzáadatik a múlt napokban kifejtett eszmék nyomán készített vesztegetési törvény, úgymint:

«39. §. A megyei tisztújítás alkalmával elkövetett széksértés, verekedés, rendbontás, hamis vádtétel és netaláni lázadás, vagy egyéb súlyos kihágások esetei, miután a büntetőtörvénykönyv illető czikkelyei, jelesen a testi sértésekről (12. fej.), verekedésekről (13. fej.), erőszakos ellenszegülésről (16. fej.), lázadásról (46. fej.), tisztviselők elleni sértésekről (48. fej.), széksértésről (49. fej.), végre a hamis feladásról (25. fej.), álnok gyanusításról (26. fej.), rágalomról és becsületsértésekről (27. fej.) szólók hasonló bűntények s vétségekről kellőleg rendelkeznek, azok szerint fognak büntettetni; azon körülmény mindazáltal, hogy a tettnek a tisztújítás szolgált alkalmul, a beszámítást súlyosbítván. Ezenfelül azonban a megvesztegetésre nézve különösen rendeltetik:

1. A választó, ki szavazatát határozottan kijelölt czélra vagy egyénre előre kialkudott bérért köti le, úgyszinte minden, ki másnak szavazatáért ilyen bért ad vagy előre lekötelez, megvesztegetésért büntetendő.

2. A megvesztegetés esetei miatt panaszt tenni a választás után csak egy hónap elforgása alatt lehet; később tett panasz el nem fogadtatik. Vádló mindenki lehet; a megvesztegetés elismerése egyébiránt egyedül a vallást tevő ellen bizonyít.

3. Büntetésül az adott vagy általvett bért a megvesztegetett kétszer, a megvesztegető háromszor a megye házipénztárába fizetendi be.

Szentkirályi jegyző szólalt fel, ki a vesztegetési törvényt határozottan ellenzé, s ezen elvéhez híven annak szerkezetében sem akart részt venni. Kivánáelőször, hogy a vesztegetés meghatározásában egyenesen kimondassék, miként vesztegetőnek csak az tekintetik,

ki a más meggyőződését bérért megveszi; s megvesztegetettnek csak az, ki a maga meggyőződését bérért más akaratjának alárendeli, szóval: a meggyőződés eszméje nyilván kimondassék; másodszor, hogy a megvesztegetés definitiójában, mint szükséges kivántatóság, bennfoglaltassék nemcsak az, hogy valódi szavazatát eladta, hanem hogy a szerint cselekedett légyen is, és így a tettet végrehajtotta; harmadszor, hogy nyilvános kivétel legyen a fuvarozásra és választás alatti élelmezésre nézve; s az ártatlan fuvarszolgáltatás és ételadás vesztegetéssé ne bélyegeztessék, mert ezt minden esetben olyanná bélyegezni nem is lehet. Ha p. o. hallatik, hogy a következő gyülésre vagy választásra a kamara vagy ez s amaz püspök és káptalan beparancsolta saját embereit, hogy valamely kérdést megbuktassanak, vagy választást meggátoljanak, nem természetes-e, hogy azon párt, mely a kamarával vagy káptalannal ellenkező véleményben van, szinte kimegy a szavazó nemesség közzé, s megkérdezi azt, vajjon jónak látja ez s amaz véleményt, és igyekszik józan okokkal saját véleményére birni, ha már ezen szavazók egyező értelemben vannak, ebben eddig megvesztegetés nincs. A szegény és a székvárostól távol lakó nemeseknek nincs módjuk a gyülés helyére bemenni, hogy szavazataikkal az ügyet segíthessék; ha már ily esetben behozatnak s a gyülés vagy választás ideje alatt élelemmel elláttatnak, ugyan lesz-e ebben vesztegetés? és ha őket külön s egyenkint bevitetni lehet, miért ne lehetne egyszerre? Végre a törvényjavaslat 3. §-ában, hol a büntetésről van szó, kimondatni kivánja, hogy a megtörtént választás semmi esetre meg ne semmisíttessék, ha szinte a megvesztegetés be lenne is bizonyítva; mert köztudomású dolog, mint szokták nálunk a törvényeket félremagyarázni, ha a hatalom érdeke úgy kivánja, s mert ebből végtelen zavarok származnának.

Zsoldos Ignácz (Veszprém megye követe, a választmány jegyzője): Nincs megelégedve a törvény szerkezetével, melynél szigorúbbat óhajt. A már közlött választmányi szerkezet szerint a csupa «*bér*» megemlítését nem tartja elégnek, hanem az *ajándékot* és *kárpótlást* is megemlíttetni kivánja. Akarja továbbá, hogy a bíróság is meghatároztassék a törvényben, s hogy azon esetre, ha valaki önmaga mellett vesztegetett, az ilyen vesztegetőnek választása is megsemmisíttessék, mi minden alkotmányos országban, hol vesztegetési törvény létezik, a vesztegetésnek szokott büntetése. Végre sokalja a második pontban a panasztételre kitűzött egy hónapot. — Az előtte szólónak tételeire felelve: a meggyőződést nem kivánja a vesztegetés

definitiójában említtetni, mert meggyőződésről istenen kivül senki sem itélhet s az nem emberi biró dolga. Figyelmezteti a Rendeket az elfogatott ifjak itéletére, melyet azért rosszalt az ország, mivel azon ifjak eszmékért, meggyőződésért büntettettek. A benső meggyőződést kikutatni teljesen lehetetlen, s a RR. hihetőleg nem akarnak inquisitiotörvényszéket állítani fel. A büntetőtörvény világos elve, hogy csak *tettet* büntessen, ne pedig meggyőződést, mely csak valami ideal, s külső törvényhozás tárgya nem lehet. Az előtte szólottnak második tételére nézve szóló a tett consummálását ott látja, hol valaki a bért elfogadta, s nem kutatja, ha azon valaki a szerint tett-e, mint fel vala fogadva; különben is ennek, ha titkos szavazás lesz behozva, végére járni lehetetlen. — Mi a harmadik kivánságot illeti, hogy t. i. a fuvarszolgáltatás vesztegetésnek ne tekintessék, ez már szavazás útján el van döntve. Szóló azzal végzi beszédét, ha vajjon a RR. akarnak-e komolyan törvényt a megvesztegetés ellen? Ha igen, úgy hozzanak szigorúbb törvényt, mert ilyennek, mint az új szerkezet, semmi eredménye sem lesz.

Vukovics, a mai ker. jegyző, pártolá a pesti indítványokat, mert úgy véli, hogy azzal, miként a meggyőződés felett csak isten itélhet, nincs bebizonyítva, hogy a meggyőződés lényeges része nem volna a megvesztegetés definitiójának; hanem csak az van bebizonyítva, hogy a RR. oly valamit akarnak büntetni, mit büntetni nem lehet. A bűntett consummálására szükségesnek tartja, hogy az, ki bért fogadott el, azon tettet, melyért a bért elfogadta, végre is hajtsa, azaz szavazatát meggyőződése ellen adja. Ha gazdagabb ember a vele egyvéleményű, de meg nem vesztegetett szegényebb szavazót beviteti és segíti, ezt nem tartja megvesztegetésnek és szükségesnek hiszi, hogy ez a szerkezetben kimondassék, mert különben a biró ezen ártatlan tettet is megvesztegetésnek keresztelné. Végre mindenek közt legszükségesbnek véli annak megemlítését a 3. §-ban, hogy a választás meg ne semmisíttessék.

Zsedényi: Miután nagy többség elhatározta a megvesztegetés büntetésének szükségét, az előtte szólott követek későn jönnek olyan eszmékkel, melyek a megvesztegetési törvény szüksége ellen irányozvák. A szerkezetet vizsgálva, annak első részét, t. i. a büntetőtörvény illető helyeinek idézéseit fölöslegesnek tartja, mert ha a codex létre jő, akkor ezen rendelkezések úgy is benne lesznek s azokat itt külön elsorolni szükségtelen; ha pedig létre nem jön, a nem létezőre hivatkozni úgy sem lehet; sőt ezen felidézés káros is, a mennyiben itt csak a *tisztújítási* kihágásokról van szó, holott e büntetőtörvényeket

más alkalmakra, tanácskozásra, követválasztásra stb. is szükség alkalmazni. Az első pontnak ezen kifejezését «határozottan kijelölt czélra vagy egyénre» kihagyatni kívánja, mert ezt bebizonyítani vagy éppen nem, vagy csak igen ritkán lehet. A panasztehetés idejéül kiszabott egy hónapot kevésnek tartja s helyébe hat hónapot akar. A 2. §. végén a bizonyítási theoriának egy új nemét látja felállítva, s az ez iránti rendelkezést a biróra kívánja bízni, nem pedig a törvényben előre kimondani.

Általában szigorúbb vesztegetési törvényt akar, s hogy nézeteit tekintélyekkel is támogassa, felolvassa a braunschweigi és thurgaucantoni codexek ide tartozó pontjait, mely utóbbi szerkezetet a tudós Mittermaier is egynek tart a legjobbak közül. Felállított tételei körülbelől: 1. hogy a ki a bért elfogadta, ha a választásra be nem jön is, vesztegetettként büntettessék, 2. s ez még akkor is történjék, ha másra szavazott, mint a kinek nevére a bért elfogadta, 3. a megvesztegetett büntetése legyen a bérnek kettős fizetése a megyei pénztárba s nagyobb beszámítás eseteiben félévig terjedhető fogság, 4. a megvesztegetőé a bér hármas fizetése, nagyobb beszámítás eseteiben egy évig terjedhető fogság; minden esetre pedig hivatalának, melyhez ily úton jutott, elvesztése. — Egyébiránt szóló követ azt hiszi, hogy e törvény is, mint minden, mozgalomnak s kifejlésnek van alávetve, és későbben bármikor a körülmények- és szükséghez képest változtatható.

Pázmándy: Észreveszi, hogy az előtte szólott követ által felolvasott thurgaui szerkezetben sincs definitió, és pedig nincs azért, mert nem lehet, mert a megvesztegetés lényegéhez tartozik a meggyőződés ellen cselekvés. Azonban a törvényhozásnak, ha szinte definiálni nem tudja is a bűnt, joga van egyes meghatározott esetekre büntetést szabni. Szólót a kerületi jegyzők szerkezete kielégíti némi csekély styláris változtatásokkal, s pedig éppen azért elégíti ki, mert nincs benne a Szepes követe által kívánt hivatalvesztési büntetés. Ha ugyanis ezen büntetés lesz a vesztegetésre téve, akkor a kormánynak, sőt egyes ármánykodóknak is érdekökben álland ezen büntetést alkalmazni s így bizonyos egyéneket vesztegetéssel vádolni, ellenök hamis tanúkat fogadni, hogy hivatalaiktól megfoszthassák. Erre pedig nem kell alkalmat adni. Nincs rosszabb büntetés, mint a melyben másnak s a kormánynak érdeke van, mely magánbosszú s politikai üldözés eszközévé válhatik, s a közigazgatást zürzavarba hozza. Helyzetünk más, mint Thurgau kantoné; ez szabad respublica, s szabadságának a vesztegetési törvény ily szerkezete nem árthat; de nálunk a végrehajtó hatalom erősebb a törvényhozó hatalom-

nál, ezért nagyon vigyáznunk kell, hogy a törvény palástja alatt el ne veszítsük szabadságunkat.

Szombathelyi (Békés megye követe): Veszprémnek azon kérdésére: vajjon akarnak-e a RR. komolyan vesztegetési törvényt? szinte egy kérdéssel válaszol: vajjon akar-e Veszprém követe biztosított szabadságot? — E két kérdésen fordul meg itt minden okoskodás. A választási jog a bizodalom-kijelentésnek oly természetes joga, melyet alkotmányos országban *minden áron* fenn kell tartani s szélesbíteni; ellenben a megvesztegetési törvény, ha sok tekintetben hasznos lehet is, nem olyan, melyet *minden áron* hozni kellene. Ne felejtsük különös viszonyainkat a kormány irányában, s ha a vesztegetési törvényt olyanná készítjük, hogy vele a kormány saját czéljaira visszaélhessen, a bizodalom-kijelentés, a választás természeti jogát korlátozzuk. Eddig századokon át fennállott az alkotmány vesztegetési törvény nélkül; ezentul, midőn a felvilágosodás évről-évre jobban terjedez, még inkább fenn fog az állani. Ne felejtsük azt sem, hogy az absolutismus főelve a megelőző (præventiv) rendszer, s őrizkedjünk oly rendszabályoktól, mik arra vezetnek. Azután Szepes követének felelve nem hiszi, hogy a kormány ezen büntetőtörvényt, melyet a Főrendi Tábla tagjaiból alakult majoritás kieszközlött, létre ne hozná; annak czikkeit idézni tehát bizton lehet, de mivel abban sok száz §-us van, természetes, hogy egyes ide illő czikkeket ki kell jegyezni. A Szepes által idézett braunschweigi codexet illetőleg szóló azt hiszi: Braunschweigtól nincs mit tanulnunk, s általában az apró német statuskáktól szabadságot nem kell tanulni, mert nekik oly szép szabadságuk van, hogy mindent szabad tenniök, csak azt nem, mit a nagy udvarok meg nem engednek.

Zákó (Bács megye követe) még erősebben megtámadá Braunschweigot. Ha æstheticusabb volna — úgy mond — elmondaná, miről hires Braunschweig,* de alkotmányos életéről bizonyosan nem. Példákat hozott elő, különösen Badenből, mint kényszerítették a választókat a kormány inye szerinti választásokra, bebizonyításául a németországi dicsért meg-nem-vesztegetésnek. Előadását azzal végzi, hogy a mely szabadsággal visszaélni nem lehet, az nem szabadság; ki oly korlátok közzé rekeszt, hogy rosszat ne tehessünk, az kioltja belőlünk a jó iránti kedvet s energiát. Hogy a sas felhőkig emelkedhessék, nem kell szárnyát szegni. A szerkezetre nézve Pest követével egyazon értelemben van.

* Ez időben Pozsonyban hiresek voltak a braunschweigi vastag kolbászok.

Jekelfalussy (Pozsonyi káptalan követe): Őt sem elégíté ki tökéletesen ezen szerkezet, de jelen helyzetben a Táblának mostani állásában el kell azt fogadni. A ki a korteskedést mostani állapotában megtartani akarja, az e honnak sírját ássa meg; mert mi sehol sympathiára nem találván, elszigetelve állunk, s azért ha a korteskedés ellen czélszerű intézkedések nem tétetnek, az országot kétségtelen veszedelem fenyegeti.

Zsedényi: Ezekre viszonozva előhozá, hogy itt nem alkotmányos kérdésről, hanem büntetőtörvényi elvről s szerkezetről van szó. E tekintetben pedig nem az a kérdés, szabad ország-é az, melytől tanulunk, hanem jó és helyes-e az elv, melyet tanulunk. Napoleon hires codexe ennek absolut hatalma alatt alakult, pedig jelessége általánosan ismertetik; sőt meg kell vallani, hogy a törvények jobbak s összefüggőbbek ott, hol azokat egy fő dolgozza ki s egy kéz írja össze, mi azonban alkotmányos országban lehetetlen. Németországban, mit némely követ urak oly fitymálva említnek, európai hirű, tökéletesen kiképzett criminalisták vannak, kikhez mind ő (szóló) mind Komárom és Bács követei iskolába járhatnának, milyenek a badeni Mittermaier, Zachariä, Rotteck, Welcker. S ha Komárom követe azt kérdi: micsoda az a Braunschweig? ő ismét azt kérdi: micsoda az az Oroszország vagy Törökország, noha kiterjedése roppant nagy? Németalföldön mély tudományú szakértő férfiak vannak, s a badeni codexnek a büntető országos választmány is legtöbb hasznát vette. A 2-ik §. végét illetőleg azt feleli Pest követének, hogyha a jurynek barátja, úgy annak kihagyatását kell kivánnia, mert ezzel a bizonyítási theoria ellentétben van.

Azután általánosabb nézetekbe ment át a szónok. Mióta valódi reformkérdések az életrevalóság pulsatiójával jelennek meg nálunk a közélet terén: szomorúan kell tapasztalni, hogy csak sikeretlen előnyilatkozatok maradnak, törvénybe s életbe nem jőnek. Mi ennek oka? az talán (mint egy hires vezérczikk mondá) mert a hajdan erős nemzet nem képes állandóan lelkesedni valami iránt, s nincs regenerationális szelleme? Szóló hite szerint nem! ez nem egyéb, mint fényes tévedés. Nem sociális reformok által, hanem a megyékben kell gyökeresen segíteni, mert ott van a baj forrása, hogy a megyékben nem képes az értelmesség a legegyszerűbb rendőri szabályt is keresztül vinni. A megvesztegetési törvény, lehet, csak házi patika lesz, de addig, míg eljön a gyökeres orvoslás ideje, alkalmazni kell azt lehető legszigorúbban.

Perczel (Tolna megye követe): Azokhoz intézi szavait, kik

még most sem szünnek meg a szigorú vesztegetési törvény mellett föllépőket egyenesen azzal vádolni, hogy ez által a választási szabadságot veszélyeztetik s az absolutisticus iránynak szolgálnak. Ezen vádat nyakukba akarja visszafordítani. A vesztegetési métely oly magas polczra hágott hazánkban, hogy már jelenleg is csaknem elnyeli az alkotmányos szabadságot; nehány év alatt pedig, ha nem orvosoltatik, kétségkívül elöli azt. Ugyan minemű sashoz hasonlít most is ezen alkotmányos szabadság? Van-e az utóbbi események folytában csak egy megye, melyben a főhatalom föllépni akart, hol szándékát s törekvéseit végre ne hajtotta, s hol egy-két parancsszóval semmivé nem tette volna a municipalis hatóságot? Tovább is el akarják-e a RR. hitetni a hazával, hogy papiroson kívül más alkotmányunk is van? Azon Rendek, kiknek végzése végrehajtását a Tábla elnöke képes felfüggeszteni, kiknek akárhányszor ismételt felszólalásait a Főrendek kény szerint visszavethetik? Van-e nekünk törvényhozásunk? kérdi a szóló. Van igenis némi színe s árnyéka a szabadságnak, de csak rombolásra szolgál az, nem pedig haladásra s kivitelre. Mi csak nyerhetünk, nem veszthetünk, s a mostani állapotokat fenntartani legkisebb okunk sincs. Oly megyékben, hol a kortest be nem hozzák, a kaputosok térdet, fejet hajtanak a főispánnak; hol pedig a kortes bejön, ledorongolja az adót, az 1836 : 11. t.-cz. végrehajtását. Van oly megye, hol inkább a főispán nevezi ki, mint a nemesség választja a követet. És némelyek ily helyzetben is minduntalan visszaragadtatnak azon tévtanra, mely képes lenne a szabadságot s municipalitást végképp meggyilkolni. Azt mondják, hogy a vesztegetési törvény sok visszaélésekre adhatna alkalmat; hogy az őrszékben nincs elegendő biztosíték; hogy tanúkat lehet vesztegetni stb., s ez által magok mondják ki magukra az anathemát; mert ha az általunk alkotott s kezelt törvény sem fog bennünket biztosítani minmagunk ellen, ez már a romlottság legfőbb oka.

Hasonlítja ezután szónok az ezen vita folytában annyiszor emlegetett Anglia állapotját a mienkkel; ott vannak ugyan különböző vélemények s meggyőződések, de általános és *egy* honszeretet; itt széttépett elágazó érdekek, ott érdekegység. Ha tehát ott is szükségesnek tartatik a megvesztegetés elleni törvény, mennyivel inkább itt, hol a mágnások magok elismerik, hogy 100 millió frttal adósak a külföldnek, hol a főnemesség adós és függő, a szegény nemesség tönkre téve s elerkölcstelenedve. Ha valahol, bizonyosan nálunk szükséges oly törvény, mely ez állapoton segítsen. Hol választás van, ott lenni kell vesztegetési törvénynek is, s hol arra szükség van, alkalmazni kell

az óvószert is. Szóló az okoskodás satyrájának nevezi félteni azt, a mi különben is elveszett, s utóbb ezen latin idézésre fakad: «totius negotii caput ac fontes ignorant, divinant et *delirant*» (*Nagy felindulás*), t. i. azok, kik a vesztegetési törvény szükségét hazánkban tagadják, melyet azonban 40 megye többsége elismert. Be kell a vádoló külföld előtt bizonyítani, hogy azon hiányon, melyet oly keserűen hánynak szemünkre, őszintén segíteni akarunk, s nem phrasisokra, hanem tettekre van szükség.

Áttérve ezután a vizsgálat alatt levő szerkezetre, az annak első pontjában levő definitiót elfogadja ugyan, de a 3-ik pontban javaslott büntetést nem elégli, és azt kívánja, hogy a vesztegető választása megsemmisíttessék, a vesztegetett pedig választói jogát bizonyos időre elveszítse. Törvényt hozni e részben sokkal biztosabb, mint a dolgot tovább is önkényre hagyni, mert nem cassálhatja-e a kormány jelenleg is a választásokat, ha akarja?

Szentkirályi az ezen beszédre azonnal válaszoló kerületi jegyző, magára vevén az előtte szólott szemrehányásainak nagy részét, azokra eszesen, élesen, de nemes mérséklettel felelt. Ki megengedi, hogy itt *deliráljon*, azaz magát a bősz szenvedélytől elragadtassa, az e méltóságos testület ellenében több mint széksértési büntetést érdemel. Ő azonban kénytelen előbbi meggyőződéséhez ragaszkodva, most is kijelenteni, hogy a vesztegetési törvény ilyetén szerkesztéséből a szabadságra veszedelmet vár, s kezeit mossa mindazon következésekért, melyek ezen törvény ürügye alatt az azzali visszaélés által a szabadság ellen el fognak követtetni.

Azok nagy részével, miket az előtte szóló a megyei visszaélésekre nézve mondott, sokban egyetért; de megvallja, hogy deliriumában nem látja át az okbeli összeköttetést, a logikai causalis nexust azok közt, miket az előtte szóló felállított, s miket azokból következtetett. Így pontról-pontra követi a czáfolt előadást. Át nem látja, micsoda causalis nexus van a megvesztegetési törvény s a megyei visszaélések megszüntetése közt? Mert ha az azon törvénynyeli önkényes visszaélés által a választók száma s ereje kevesbedik, annál kisebb remény lehet azon visszaélések megszüntetésére. De az előtte szóló úgy látszik, azt hiszi, hogy annál erősebb a megyei gyűlés, minél kevesebben vannak benne. Azt mondá az előtte szóló, hogy alkotmányos szabadságunk nincs, hogy annak csak némi szine van. Ám legyen így, de szóló követ ismét át nem látja deliriumában, hogy a megvesztegetési törvény által alkotmányos szabadság teremtetnék. Nem akarja tagadni, hogy lehet megye, hol a főispán nevez követet,

de ismét át nem látja deliriumában, hogy a választók megkevesített száma azt fogná eszközölni, hogy többé ne a főispán küldjön követet.

Abban, hogy ha már csakugyan lesz vesztegetési törvény, ez olyan legyen, mely a szabadságnak ne ártson, az egész Tábla megegyezik; az hát a kérdés: ezen javaslott törvény olyan-e, mely a szabadságnak ártani nem fog? S e tekintetbeni észrevételeire, melyeket szóló követ előadott, Tolna követe nem felelt. Ilyen észrevételek, hogy vesztegetési esetekben a megyei biró igazságosan nem itélhet, mert egyik vagy másik párthoz kell tartoznia, melyek közül egyik győztes s győzedelmi örömben, — másik vesztes s veszteségi keserűségben él. Szóló meg van győződve, hogy ha a Rendek ezen törvényt így, a mint van, elfogadják, a választási szabadság meghal. S «magnus Apolló»-nak nevezi azt, ki oly vesztegetési törvényt alkot, mely a szabadságnak ne ártson. A pártoskodás a szabadságon mint gyökerén függ, s őrizkedni kell, hogy mig a kinövést levágjuk, a veszélyes visszaélést letisztítjuk, maga a gyökér, a szabadság, ne sértessék.

Ismétli s ujolag is bőven fejtegeti ezután a törvényjavaslatra nézve előadott nem csupán külalakot, hanem lényeget illető eszméit. Említi meglepetését, melyet benne a vesztegetési törvény fölötti vita menetele okozott. Először csak a nyilvános botrányokra, a szemtelenül űzött lélekvásárlásra szoritkoztak annak védelmezői, azután tovább menve mindazt belefoglalák, mi által a választók megjelenése megakadályoztatik; később csak nehezen lehetett már kivinni, hogy a választók csapatonkint bemehessenek, és csupán fegyveresen ne; most már némelyek az egyszerű bevitelt is vesztegetésnek keresztelik. Ezen ugrásokat annak tulajdonítja szóló, hogy általános vezéreszme nem állott a törvény védelmezői előtt. Ők magok is elismerik, hogy e törvény csak félig-meddig segitő házi orvosság lesz; de ha úgy orvoslunk, hogy ennek következtében szép csöndes gyűlések fognak tartatni, s hogy csak néhány száz választó jelenendik meg ugyanannyi ezer helyett: lehet-e remény, hogy a kormány valaha meg fog egyezni abban, hogy a megyei rendszerbe az egész népet bevigyük. Ha a kormány képviseleti rendszer behozatala nélkül is képes lesz szép csöndes gyűléseket hozni létre, megfogja-e valaha engedni, hogy képviseleti rendszer hozassék be s ehez az egész nép képviseletének nagy föltétele köttessék? — Szóló ebben ismét reformtörekvéseink szokott nagy hibáját találja, hogy t. i. a régit megváltoztatjuk, kivetjük, a nélkül, hogy helyébe előbb újat tegyünk. Például említi urbéri s végrehajtási törvényeinket,

melyek által az ősiség megnyirbáltatott a nélkül, hogy helyébe más elem ültettetett volna.

Szepes követének azon állítására, hogy a megyékben, mostani rendszer mellett, az értelmiség soha sem tud győzni a durva tömegek ellen, felhozza ellenokul az utasításokat, melyek bizonyítják, hogy a megyékben a szabadságszeretettel párosult értelmiség győzött. Ő az ily utasításokat adni tudó gyűlésektől nem fél, s annak okát, hogy a haladási eszmék törvénybe s életbe nem juthatnak, a kormány készületlenségében keresi. Így pl. a vallástörvény maig sem létesülhetett; a magyar nyelvre nézve 1790 óta mai napig is halogatást tapasztalunk; az örökváltsági törvényből nagysokára megadtak ugyan egy kis darabot, de senkisem gondoskodott róla, mint kelljen azt életbe hozni. Ne tegyünk hát úgy, mond a szónok, mint a zsidók, kik minden büneiket egy bakra ruházva, azt a pusztára kicsapták; ne pontosítsuk minden büneinket egy szóban, a megyei kicsapongásokban, hanem igyekezzünk azokon minden oldalú, összeható, bölcs rendelkezés által segíteni.

Mondjuk ki azért világosan, hogy szegényebb nemes társainknak jogai gyakorolhatása előmozdításául a fuvar- s élelemszolgáltatás nem vesztegetés. Különben, ha az előttünk álló törvényjavaslat netalán így marad s így terjesztetik sanctio alá, én ellene minden alkalommal felszólalok, hogy elmondhassam küldőimnek: «én oka nem vagyok, én benne részt nem vettem»; és ha így marad, fel lehet kiáltani: «væ tibi Jerusalem! væ tibi libertas Hungariæ!» Nem hallgathatja el egyébiránt, miképp igen örült volna, ha egyházi férfiú e tárgyban nem szólalt volna fel (Jekelfalussy, káptalani követ). Mert hiszen, ki pártoskodik inkább, mint az egyházi rend? Említsem-e a régi időket hazánk történelméből? Nem az egyházi rend volt-e az, mely az alattvalókat feloldozá hűségi esküjök alól? Említsem-e a cassa nemonis ily czélokra fordítását? És tekintsünk csak Hevesbe, tekintsük meg az ottani eseményeket: azt hiszem, azokhoz commentár nem kell! De tekintsünk hazánkon kívül: nem látjuk-e hogy az egyházi rend pl. Irlandban, többször s éppen a szószékről pártoskodott az alkotmány s az anyaország ellen.

A tárgy e napon be nem végeztetett.

139. Kerületi ülés.

1844 január 17-én.

Elnökök, jegyző, naplóvivő, tárgy, mint tegnap.

Több mint huszan szólottak, de a nyilatkozások egy része Tolnának tegnap szólott követe ellen oly modorban vala irányozva, mely az olvasó közönségre nézve korántsem oly épületes, mint kielégítő lehetett a nyilatkozókra nézve.

Fejérváry: Horáczból idézé az ismeretes «Turpe est doctori»-t s egy kevésbé ismert, de még keményebb verset: «certe furit, ac velut ursus, objectos caveæ valuit si frangere elathros, indoctum doctumque fugat recitator acerbus».

Karácsonyi Kniggére utasította.

Pázmándy pedig Borsod követét, kit egyébiránt atyjának vall, szólította fel, hogy azon már két ízben előhozott lutheri elvet «Freiheit und Grobheit sind Geschwisterkinder», ne ismételje többé, mert félő, hogy egyik-másik táblai tag az ő tekintélyes ajkai után el fogná azt tanulni s félremagyarázva alkalmazni.

Tomcsányi az ismert elmésséget illesztette Tolna követére, hogy t. i. ha Tolna követe őt s társait deliránsoknak tartja, ő ismét Tolna követét igen okszerű logicus főnek hiszi, s meglehet, hogy mindketten csalatkoznak. Egy történetkét beszél el, miként t. i. egy embert mint őrültet bezártak, a felügyelő azonban látván mily okosan beszél, kérdezi őt, vajjon miképp zárathatott be, miután teljesen eszén van, s az ember azt felelte: Uram! én az egész világot bolondnak tartottam, az meg viszont engemet s mivel én minoritásban maradtam, bezárattam.

Perczel, a támadott követ, reá jövén a sor, kimutatá, hogy ő, bár indulata hevében szólott, rögtönözve s ingerülve az által, hogy a Tábla néhány tagja 40 többség ellenében minduntalan visszament a már szavazás által elvetett eszmékre s a tanácskozást napokig húzta, még sem volt oly éles és keserű, mint czáfolói, kiknek idejök maradt meggondolásra s versek fölkeresésére. Ő a «delirans» kifejezéshez, melyet csak az idézett deák hely kiegészítéseül használt, föltételt kötött; s ha ezt nem tette volna is, fel volt híva az ellenfélnek azon súlyos vádja által, hogy a vesztegetési törvény pártolói a szabadságnak ártanak s az absolutismus czéljait mozdítják elő, minél, leg-

alább ő, súlyosabb vádat nem ismer. Annak, a mivel őt Komárom követe vádolá, hogy t. i. mindig csak akkor használ erősebb s nyersebb kifejezéseket, midőn a haladási párttal jő ellentétbe, természetes okát találta abban, hogy ha az oppositió, melynek az országban s a Táblán oly nagy hitele s tekintélye van, az ő hite szerint tévtant hirdet; ezen tévtan legyőzésére, éppen azért, mert az opposiótól jön, sokkal erősebb fegyverek kellenek, mintha ugyanazokat például Szepes követe hirdetné. Hogy leginkább Pest követe ellen szólalt fel, ezt azért tevé, mert megtanulta a történetekből, hogy ha oly férfiak, kik észszel s ékesen szólással bírnak, bizonyos eszme által elfogulnak s abba elmerülnek, bár a szabadságnak hű baráti legyenek, ezen elfogultság által többet árthatnak a szabadság ügyének, mint a kisebb tehetségűek. Így például Aeschynesz fő oka volt Athén romlásának. Mutogatá végre, hogy mind minapi, mind újabb beszédében következetesség volt, s valahányszor az ellenzékkel szemközt állott, mi ekkorig négy ízben történt, u. m. a magyar nyelv, zsidó ügy, városi adóztatás tárgyában és most — a következések által mindannyiszor igazolva lőn.

Tolna követének ez utóbbi kijelentése új visszatorlásokra adott a következő napon okot. Ennyit röviden a bár csiklandós s a nagy közönség idegeire ható, de minden józant csak fájdalmasan illethető személyességek összeütközéséből.

A megvesztegetési törvényt illetőleg *Palóczy* mindenekelőtt örömét jelenté, hogy az e tárgyban az egyházi rend közül felszólalt káptalani követ ajkairól oly elvet hallott, melyre majd más alkalommal is hivatkozhatik, hogy t. i. a meggyőződést tisztelni kell, arról itélni csak az Isten dolga. Ily elvet hallani egyháztag szájából szép haladásra mutat; mert lám, a tudós Galilei azért, hogy a földet mondá forogni a nap körül s nem megfordítva, eretnekséggel vádoltatott s halálra itéltetett, minthogy tana szerint Józsua nem állíthatta volna meg a napot. Azt is mondá továbbá az egyházi tag, hogy míg a korteskedések meg nem szünnek, nincs biztos jövendője hazánknak. Szóló követ sajnálja, hogy a Táblának ker. naplója nincs, melyben e szavak fenmaradhatnának, mert ekorig azt bizonyították a főtisztelendő urak, kiknek eszöket, pénzöket, ügyességöket tagadni nem lehet, hogy a korteskedést alaposan értik.

Átmenvén ezután Pest követének ajánlott módosításaira, a meggyőződést a vesztegetés definitiójába tétetni nem akarja, mert a gondolatok, példabeszéd szerint is, vámmentesek, s azokról csak a sziveket és veséket vizsgáló istenség itélhet, miután az emberi keblen

ablak nincs. De a meggyőződést, titkos szavazás mellett, lehetetlen is volna bebizonyítni, mióta a jezsuiták, a világ ezen legfőbb kortesei, a mentalis reservátát és probabilismust feltalálták. Hogy fuvart, ételt és italt adni szabad legyen, ezt a törvényben kimondani igen rossz lenne; mert ha ezt a korteskedés felavatott és kitanult logemesterei megtudják, oly ügyesen fogják használni czéljaikra, hogy csak elbámulunk bele. Szóló követ tehát az osztó igazság érdekében azt javasolja, hogy miután a szegény nemességnek jogai gyakorlására lehetőséget s alkalmat adni csakugyan kell, ezt ne egy-két ember tegye, mert így elkerülhetlen a gyanusítás, hanem tegye az összes nemesség, közpénztárt adván össze, melyből a szegény nemesek bevitessenek s a tisztválasztás nemzeti ünnepének költségei fedeztessenek. A szerkezetben panaszkezdhetési határidőül kitett egy hónapot nem tartja rövidnek. Igaz, hogy az eféle kedvetlen tárgyakat hosszasan piszkálni nem tanácsos, s a következések igen kellemetlenek lehetnek, miután mindenki tudja, hogyha vizsgálat rendeltetik s kir. biztos küldetik, ezen állapot a megyére nézve nagy csapás; az atya fiával, a testvér testvérével gabalyodik össze; a megyébeni egyetértés rokon érzelem, baráti viszonyok évtizedre zavarva lesznek; a közigazgatás, miután a tisztviselőnek figyelme arra lesz fordítva, hogy magát megtámadóitól őrizze, megy is, nem is. Azonban a szóló nem fél, hogy ebből sok baj lesz, mert a győztes rész nem fog panaszkodni, ha egy-kettő föl lép is; mint egykor a nagy népizgató Gracchusok, könnyű lesz nekiök azt mondani: «Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?»; a bukott fél pedig örömest elbuvik s inkább a jövő tisztujitásról tanácskozik.

Hogy a megvesztegetés büntetései közzé a polgári jogok elvesztése betéve nincs, helyesli a szóló, mint a büntető törvényjavaslat alapelveivel egyezőt. A megvesztegetőre szabott háromszoros pénzbüntetést elegendőnek tartja, mert ez, sokakra kiterjesztett vesztegetés esetében, nagy összegre megy, s hozzájárul még az erkölcsi szenny, a közvélemény bélyege, s az ilyen ember «monstrabitur digitis». A Szepes, Komárom s Bács követei közt keletkezett, Braunschweigot illető kis vitára nézve úgy nyilatkozik szóló, hogy ifjaink német akadémiákra járnak ugyan s a német tudósok szép könyveket tudnak írni, de gyakorlatilag annyira nem ismerik a szabadságot s alkotmányos életet, hogy Engeraut (kis falu Pozsony mellett) sem tudnák kormányozni. Ha Braunschweignak jó törvénye van, ezt nem a braunschweigiak saját erejének kell tulajdonítni, hanem IV. György angol király gyámságának s Canningnak, kik alatt legboldogabb kora

volt azon kis német statusnak, a kiktől alkotmányát is nyeré. Általában helyesli a kerületi jegyzők szerkezetét, kik azt tarták szemeik előtt, hogy míg a gyermeket megkeresztelik, az anyát, a szabadságot, meg ne öljék.

Beöthy: Megjegyzé, hogy minél tovább folynak e tárgy felett a tanácskozások, annál nagyobb az egymástóli eltérés s elidegenedés. Oka ennek, mert a szólók eltértek a tárgy lényegétől s átmentek a kölcsönös szemrehányások kellemetlen mezejére, azt emlegetve egymás irányában, hogy ez vagy amaz az absolutismus érdekében munkálkodik. Szóló nem akarja magát mentegetni, hogy úgy ne járjon, mint a lisztlopónak gúnyolt molnár; de annyit ki mer mondani, hogy bizonyos törvény alkotásához biztossággal ez vagy amaz jövendőt s következést kötni nem lehet, s nem lehet előlegesen itéletet hozni, mi fog használni vagy ártani a szabadságnak. A világ történetei bizonyitják, hogy a szabadság éppen ott, hol annak kora elhalását jövendölék, felvirágzott; ellenben népek, melyek a lehető legjobb törvényekkel valának körülövezve, elpuhulás vagy erős kormány által rabigába görbedtek. Felhozza például az amerikai thea-accizát, s kérdi: lett volna-e oly eszelős angol miniszter, ki azt, a következéseket tudva, behozta volna? És e körülményből fejlett ki a szabadság legmagasabb foka. Említi saját törvényhozásunk történetéből, hogy midőn 1824-ben a kormány körlevéllel figyelmezteté a megyéket a titkos szavazás szükségére, a következett 1825-iki országgyülés nem átallá kimondani, hogy a titkos szavazás által a szabadság lenne veszélyeztetve, mert egyik kellékétől, a felkiáltástól, fosztatnék meg. 1839-ben már a megyék tettek indítványt titkos szavazásra, s most azt hiszszük, hogy a szabadság egyik megmentője s a megvesztegetés legerősebb gátja. Így, midőn a kormány először a nemesi adózás eszméjét megpendité, mindenki azt kiáltá, hogy ez a szabadság sírja lenne, s már a nagy pap is ki volt jelölve, ki azt eltemeti; maga szóló is a mellett volt akkor, hogy az úrbéri telken lakó nemeseket adóztatni nem kell. 1832—6-ban már törvény alakult e tárgyban, jelenleg pedig 19 megye házi adót hozott utasitásba, s mind átlátjuk, hogy az adóztatás magában sem szabadság, sem nem szabadság. Hogy nem szabadság, bizonyítja egy szomszéd tartomány, hol annak harmincz-háromféle neme s pontja van, mint az asszonyi szépségnek. Mi pedig el akarjuk vállalni azért, mert Angliát s Francziaországot adófizetése mellett szabadnak látjuk. Lehet azonban, hogy egészen ellenkező következéseket fog előállítani, mint mi várjuk, s a helyett, hogy a nemzeti életet mozgékonyabbá tegye, az assimilatiót elősegítse, azon

hálóba vezeti a nemzetet, melyet az ellenség századok óta készített számunkra.

Átmenvén ezután a törvényjavaslatra, fél, hogy itt azon bűnbe esik a törvényhozás, melyet Verbőczy a fassiókra nézve elkövetett, hogy t. i. «aliquando valent, aliquando non valent». Így a vesztegetésnek is némely nemei szabadosak lesznek, mások nem. Ezt szóló igen rossznak tartja; mert valamint az ősiség miatta akár meddig fennállhat, csak egyetlen egy címe legyen, melyet érvénytelenítni ne lehessen. Ha a fuvar, etetés, itatás meg lesz engedve, bízvást eltilthatják a vesztegetés többi nemeit, az ügyes vesztegetőnek több résre szüksége nincs. Szóló követ tehát figyelmezteti a Táblát, hogy gondolja meg állását a kormány irányában, ne adja ki kezéből a fonalat, s törvényhozói hivatásának szigorúan feleljen meg a jelen kérdésnél is. Ha pedig kötelességének eleget nem tesz, ne csodálja, ha törvény hiányában oda vetemedik az önkény, mit senki nem óhajt a hazában. Ő senki jó akaratában nem kételkedik, sem az ellenvéleményűeket eszelősöknek nem mondja; de valamint Pest követe kimondá, hogy ha a vesztegetési törvény létre jön s a szabadságnak ártani fog, ő kezeit mossa, mert ahoz segédkezeket nem nyujtott: úgy a szóló követ is kimondja, hogy ha elég szigorú vesztegetési törvény nem létesül, és a jövő évben ismét 140 ember fog a megyei kicsapongások következtében meghalni, ő is kezeit mossa, mert ehez segédkezet nem nyujtott.

Ezen szónoknak okoskodására, hogy t. i. a történetben s politikában nincsen csalhatatlan és teljes biztossággal kiszámítható igazság, azt válaszolá *Pázmándy*, hogy éppen e bizonytalanság azon ok, a miért municipalitásunkat, melyet a vesztegetési törvény visszaélései koczkáztathatnának, annyira félteni és szemünk fényeként őrizni kell és a legnagyobb óvatossággal nyulni minden olyan rendszabályhoz, mely ennek kincsét illeti. Más országokban fennáll a szabad sajtó, a miniszterium felelőssége s egyéb biztosítékai a szabadságnak; holott nálunk csak a municipalitás azon egyetlen bástya, melyben bizhatunk. És meg kell jegyezni, hogy e bástya azon 25—30 év alatt, mióta a korteskedés divatba kezd jönni, nem hogy gyengült volna, sőt erősbödött. Szepesnek azon állítására, hogy itt büntetőtörvényi kérdés forog fenn, nem pedig alkotmányos elv, tagadólag válaszol. Szóló követ ezt egyenesen alkotmányos és pedig életbe vágó kérdésnek hiszi. Alkotmányos kérdésben pedig Braunschweigot idézni nem lehet, hol sem esküdtszék nincs, sem jó büntető-codex, úgyhogy ez utóbbit a büntető-választmány sem használhatá. Végre

magát Rotteck tanítványának vallja ugyan, de Szepes követével egy iskolába járni nem kíván.

Zákó (Bács megye követe), ki tegnap az ég azurjában lebegő sast hozá elő, s kinek Szepes követe azt mondá, hogy légben szeret lebegni, bizonyossá teszi Szepes követét, hogy midőn sasról beszéle, nem volt szemei előtt kétfejű sas, melynek szárnyai alá akarna vonulni, hanem a költő ezen szavai:

Törjön is mind ég felé az
A mi gyöngy,
Hadd maradjon gyáva földön
A göröngy.

Ugyan ő szoros összefüggésben látja az alkotmányos életet a polgári bátorléttel s az azt biztosító büntetőtörvénynyel s oly büntetést, mely csak a szegény kortest sújtja, míg a hatalmasnak szabad menekvést enged s a polgárok biztosságát és becsületét birói önkényre bizza, az alkotmányos szabadságra nézve veszedelmesnek tart. A reformkérdések életbe nem jöhetésének okát, melyet Szepes megye követe a megyei rendszerben keres, ő abban találja fel, hogy míg általában a nemzetek haladnak, a kormányok rideg megrögzöttséggel egy helyben maradnak, s így a gyermek elhagyja dajkáját. A kir. előadásokban szép eszmék vannak, de miket a nemzet régóta penget már, s most későn, fiatal pezsgő erejükből kivetkőztetve, megvénülve adja azokat vissza a kormány a nélkül, hogy a megőszült fejeket phrenologiai vizsgálat alá vetette volna. Csak a kormány fogjon kezet a nemzettel, és a reform-törvények azonnal életbe lépnek.

Kállay (Csanád megye követe) a vesztegetési törvény védőinek egyike úgy nyilatkozott — óvást tevén előbb minden gyanúsítás ellen, — mintha t. i. azok, kik vesztegetési törvényt akarnak, a kormány érdekét pártolnák, hogy miután 40 szavazat többsége elhatározá a törvény alkotását, minden oly változtatás s módosítás elvetendő, mely a törvény lényegét illeti s annak megsemmisítésére czéloz, milyennek tartja ő Pest módosításait, mik mellett senkit sem lehetne megbüntetni. Tiszteli ő a találékonyságot, de mosolyogná a többséget, mely magát ily módon eltántoríttatni engedné. Azon ellenvetése a másik félnek, hogy a vesztegetési törvénynyel a kormány visszaél s a választásokba avatkozik majd, reá nézve mitsem nyom, mert a kormánynak e törvény mellett sem lesz nyiltabb tere, mint most, midőn törvény nem létében, oda küld biztost, hova neki tetszik s azon választást semmisíti meg, melyet akar. Ha attól félünk,

hogy a kormány a törvénynyel visszaélhet, úgy kár is bárminő törvényt hozni s magasztaló beszédeket tartani a haladásnak; jobb lesz sutra ülni összedugott kezekkel. Az ily félelmeket ő nem szereti kimondani, s azt tartja, hogy a törvényhozónak mindenesetre kötelessége jó törvényt alkotni azon reményben, hogy a kormány a szabadság és alkotmány, nem pedig a vétek istápja legyen.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe): Azon eszmét, hogy a szegény nemeseket segítve, hozassa be s élelmezze a közpénztár, de ne egyes emberek, pártolá s felhozá, hogy ez nem példátlan, mert a franczia convent is rendelt ilyesmit, hogy a szegény polgároknak napi bért fizessen a status.

Ezt mások ellenezték, mert e közpénztárba azok is fizetnének, kik annak hasznát nem vennék.

Sebestyén Gábor-nak *(Veszprem megye követe)*, ki a papság korteskedésére nézve több történeti példák közt felhozá, hogy Gentilis bibornok is Róbert Károly idejében a pápa parancsolatjából a Duna parton szónoklott Róbert Károly mellett, *Jekelfalussy (Pozsonyi káptalan követe)* azt válaszolá, hogy szóval s okokkali meggyőzés, a Rendek véleménye szerint is, nem korteskedés. Hogy a püspökök alárendelt lelkészeiket kötelességök teljesítésére intették, ez nem bűn, csak visszatorlása volt a másik félnek. Hogy azonban a papi korteskedések nem oly igen nagyok lehettek, bizonyítják az utasítások, melyekben éppen nem láthatni a papi korteskedés eredményeit.

Klauzál szerint azok mellett, kik a vesztegetés ellen törvényt nem akarnak, az elfogadott országos végzés is szól. A megyei kicsapongások mélyen illették a büntető törvénykönyv kidolgozásával megbizott választmányt is, de ez mégis bő és hosszas megfontolás után úgy látta, hogy a vesztegetésre külön büntetést szabni nem lehet, hanem a kihágásokat, verekedést, gyilkolást stb. kell büntetni arányos büntetéssel. Nagy különbség van a tisztviselő és a választó közt; amarra a status bizonyos jogokat s ezekkel együtt járó kötelességeket ruházott és így e kötelességek sértőire büntetést is szabhat; ellenben a választói jogot, természeti törvény szerint, mindenkinek kellene gyakorolni. A status a jogot nem *adja*, hanem *meghagyja* s ha valakitől elveszi, e tettét csak azzal mentheti, hogy különben nem véli a közbékét, nyugalmat fenntarthatónak. A nemzet közvéleményébe kell lassankint átmenni, hogy a megvesztegetés undok és becstelen tett. De a kormánynak sem kell más részről főispánokká nevezni oly férfiakat, kik magokat a korteskedésben köztudomásra kitüntették.

A megyei municipiumok kórállapotán egyoldalúlag segíteni nem lehet, a törvényeket szaporítni semmit sem használ, főleg olyanokkal, miknek foganatát nem várhatni. Törvényeink most is vannak a széksértés, verekedés, gyilkolás ellen, de vétettek-e foganatba a megyei kicsapongásoknál? Itt ismét óhajtja szóló, hogy a nemzet jó példát látna.

Ezután részletekre terjeszkedvén, úgy hiszi, hogy a meggyőződés ellen cselekvés csakugyan definitiójához tartozik a megvesztegetésnek, mert a büntető törvény az emberölésnél is megkívánja a szándékosságot. Ha azonban ezen eszme ellen a többség idegenséggel viseltetik, ám maradjon ki. A jó biró a törvényt úgyis alkalmazni fogja a büntető codex elveihez. A fuvaradás megtiltásának rossz következéseit látja, de erre nézve is megmaradhat a szerkezet, mert szavazás által el van végezve, hogy csapatonkint bejönni szabad, fegyver nélkül. A szegényeket segítő közpénztárt helyesli s arra örömest szavaz, ha kivihető. A szerkezeti büntetést elegendőnek tartja.

Majláth, miután némely vádakra s ellenvetésekre felelt volna, oly értelemben szavaz, mint Szepes követe. Tolna követének nézeteit a megyei bajokra nézve nagy részben helyesli. Van — úgy mond — Magyarország koronájában egy ritka fényű gyöngy, melyet ármány egy időre elsötétíthet ugyan, de fényét soha ki nem olthatja. Ez a megyei municipalitás. Ezen nemes institutió ébreszti bennünk az önkormányzás büszke öntudatát, milyet octroyrozott charta soha sem adhat s mely Európa népei közt csak az angol és svéd kebelét emeli. Ezen drága követ akarja ő híven megóvni, szennyétől megtisztítani, s ezért akar szigorú törvényt a kicsapongások ellen.

Gr. Ráday (Pest megye követe): Fél, hogy ha ezen egyetlen kezünkben maradt garantiánkat a kormánynak odaadjuk semmi biztosításunk nem maradand. Tolna követének, még pedig Perczel Móricz úrnak kiván felelni, kit azért nevez meg, nehogy az, ki tegnap jelen nem volt, vélje, mintha a delirans szót Tolnának köztiszteletű, művelt követe, Bezerédj István, mondotta volna. Tolna követe, midőn ily szót ejte ki, normalis állapotban nem vala, s azért felelni sem tartja szükségesnek, hanem az egészre a feledés fátyolát kívánja borítani, nehogy mondathassék, miképp éppen akkor, midőn a megyei kihágások orvoslásáról tanácskozunk, sértegetjük egymást s talán kihágásokra adunk alkalmat.

A folytatás más napra halasztatott.

140. Kerületi ülés.

1844 január 18-án.

Elnök, jegyző, naplóvivő, tárgy, mint tegnap.

Ragályi (Gömör megye követe): Megjegyzi, miként Perczelnek a magyar nyelvbeni ellenkezése éppen nem volt sikeres, mert látjuk, mily nehezen készül a resolutio a városok dolgában, hol szinte ellenkezett az oppositioval. Az országos ülés mindent megváltoztathat.

Br. Sztojka (Máramaros megye követe): Ő még mult század végén lévén juratus s akkor a censura nem divatozván, replikázni nem fog. Szereti ugyan a szabadságot, de nem az olyat, mely mellett bemehet a választásokra, de nem tudja vissza fog-e jönni. Előadja a sok megyebeli kihágásokat.

Bónis (Szabolcs megye követe): Sajnálja a történt kifejezéseket, melyek mindkét részről erősek, de mégis erősebbek valának azon részről, mely a törvényt ellenzé. Ő ugyanis a törvény barátait azzal vádolá, miként az absolutizmusnak akarnak fegyvert adni kezeibe. Ez oly nagy vád, hogy inkább kész delirálni, inkább lemondani elméje világáról, mint sem azt megérdemelni. Folytatván a vesztegetés büntetésének szükségéről okoskodását, azt hivatalvesztéssel is kívánja fenyíteni.

Bezerédj István (Tolna megye idősebb követe): Tegnap nem szóltam, nem kértem a Rendeket, hogy a kérdésben levő tárgyat bevégezni ügyekezzenek, mert vártam: a bosszuság hadd forrja ki magát; mert ha ez megtörténik, akkor könnyebbülve érzi magát az ember. Annyival inkább nem szóltam, mert ama viták nem személyeskedések, nem jellemsértők valának, hanem csak a kérdést tárgyazták. Ezen eset soraink között talán még szorosabb összeforrást fog eszközleni, melyre szükségünk talán most lesz legjobban, hogy erősebben mehessünk szemközt azon eseményekkel, melyek legközelebbről fenyegetnek bennünket. Vessünk tehát fátyolt mindazokra, melyek történtek s nézzük magát a tárgyat. Többek között megjegyzi azt is, hogy a büntetések közzé a szavazati jog elvesztését is fel kivánja vétetni, mert ő a megyét egy mérgezett egyén szavazatától megmenteni óhajtja.

Majd *Szombathelyi (Békés megye követe)* nyilatkozatát emeljük ki, a már igenis bőven megvitatott kérdésben. A mult napokban előfordult keserű személyességeket illetőleg azt hiszi, hogy

jobb, ha az ingerültség szavakban forrja ki magát, mintha kebelbe rejtve s elfojtva tovább is lappang és újabb meg újabb kitörésre vár. A keserűségek a vitatási tárgy s nem személyes jellem körül forogtak, és ez a legmüveltebb nemzetek parlamentjeiben sem ritkaság. A vitatás befejezésével legyenek e kölcsönös kifakadások is elfelejtve, és senki magát sértve ne érezze, s keblében egymás elleni neheztelést ne tápláljon e nehéz időben, midőn talán oly események küszöbén állunk, melyek egyetértést s összetartást követelnek. Egy levén a különvéleményü szónokok czélja s érdeke, sértési szándék egyik részről sem volt, s a kölcsönös felvilágosítás után csak jó következhetik.

Átmenvén aztán a vita tárgyára, azt három kérdés által látja kimeritve, melyek a törvényjavaslat három pontjában foglaltatnak. Ugymint: *a)* a vesztegetés definitioja; *b)* mi legyen annak büntetése; *c)* minő legyen a büntető eljárás. A szerkezeti definitióval meg van elégedve, mert abban kellő præcisiot talál, s általa nem látja lehetetlenné téve, vagy gátolva a megyei életet s választási jog gyakorlatát. Ha az *ajándék* kifejezés is bele volna téve, akkor nagy alkalom nyilnék az önkénynek, s mindenkit könnyen perbe lehetne fogni, de a szerkezetben csak bér van megnevezve, a bérben pedig már benne van azon próba, hogy a bér elfogadó meggyőződése ellen cselekszik. Mi az eljárást illeti ezt csak azután lehet majd kellőképp meghatározni, ha az esküdtszékek iránt tisztában leszünk. A szerkezetben javaslott büntetés azonban nem elégíti ki a szólót. Az a megvesztegetést nem gátolja, csak drágábbá teszi, mert a ki elszánja magát tetemesebb pénzösszeggel vesztegetni, az ezen pénzösszeget háromszorosan is kész lefizetni, csakhogy czélját érhesse. Fogságbüntetésnek itt nem látja helyét, ez nincs arányban s természetes következetességben a büntetéssel, hanem a szavazati jog elvesztése itt legczélszerübb s legtermészetesebb büntetés. Erre nézve két eset jöhet elő: 1. ha valaki tisztujítás előtt marasztaltatik el megvesztegetésben, természetes, hogy azon alkalommal ne szavazhasson; mert ha ezt tehetné, ez valódi gúny lenne a törvényre, hogy t. i. ma azért büntettetnék, mert magát megvesztegetteté, holnap pedig szavazhatna a megvesztegetőre; 2. ha csak tisztújítás után sül ki a megvesztegetés, ez esetben a megvesztegetett legközelebbi tisztujításra veszítse el szavazatát. Ezzel tartozunk municipális életünk tekintélyének, s maga a szegény nemesség érdekének, hogy az ily megmérgezett szavazatoktól a megye megmentessék. A jog elvesztése azonban ne örökre, hanem csak a legközelebbi tisztválasztásra terjesztessék ki. Hamis felfogásnak nevezi szóló, hogy e rendelkezés a szegény köznemesség jogai csorbítására

volna intézve; sőt annak politikai befolyása tisztulva erősödni fog. Most az ellene a kifogás, hogy nem elég művelt és vagyonos, és ezért kihágásokra hajlandó. Ezt tagadni nem lehet és ezen ürügy alatt azok is, kik a szabadságnak és jogterjesztésnek nem baráti, bátran előléphetnek s kikelhetnek ellene. Ha a kicsapongások forrásai elfojtatnak, a rosz akarat nem buvhatik többé ily ürügy mögé, nem hozhat censualis törvényt a kihágások örve alatt, mely a tömegek erejét, a «vox populi vox Dei»-t kizárja, és így a köznemesség politikai hatása erősödik. Pedig van bizonyos erő a tömegben, bizonyos tiszta sejtelme a jónak s igaznak, mely ezt, ha nem részleteiben is, de nagyszerű, általános felfogásában biztosabban találja ki, mint egyes tudósok. De szükség, hogy e forrás ne legyen megmérgezve vesztegetés által, mert megvesztegetett tömegben nincs ihlettség, hanem legyen ősi, eredeti tisztaságában.

Beöthy: Tolna megye követének tegnapi azon nyilatkozatára vonatkozólag, miképp az oppositiovali ellenkezése többnyire üdvös eredményű volt, megjegyzi, hogy ez egy kis önmystificatio az ily utasítással ellátott testületnél; a felett azonban a jövő fog itéletet mondani. Majd egy napkeleti regét mondott el, melyből rövid kivonatban az a tanulság, hogy a nagyravágyás álmai megszoktak hiusulni. Egy bagdadi dervis fia igen keveset örökölvén apjától, töri fejét, hogy legyen nagygyá s hatalmassá. Csekély pénzén üvegportékákat vesz, ezeket kosárba rakja s egyik lábát a kosárra tevén, álmodik fokonkint növekedő jövő gazdagsága s nagyságáról. Eladván áruját vesz kétszer annyit, majd ismét fekvő jószágot, rabszolgákat s a keleti fényűzés minden kellékeit. A kormányzó leánya őrülten bele szeret, ő nejévé teszi a gyönyörű hölgyet, és uralkodik a felett kényúri kevélységgel. A nő lábaihoz borul, de ő eltaszítja azt, és az üveges kosár felfordul, a benne levő üveg összetörik, s az üveggel magas reményei.

Végre szavazásra került a sor, s hosszabb vita után abban lőn egyezés, hogy a törvényjavaslat egyes pontjaira nézve tett módosítási, kihagyási vagy hozzátevési indítványok sorban tüzessenek ki szavazásra, a kérdéseket *Klauzál* præcisirozván, mint következik:

Az első pontra nézve három szavazás történt következő kérdésekre: *a)* Ezen kifejezés: «*határozottan kijelelt czélra vagy egyénre*» kihagyassék-e vagy maradjon a szerkezet? 27 megye 20 ellen megtartá a szerkezetet (Abauj és Nyitra nem szavazván). *b)* A *bér* szó mellől kihagyassék-e az «*előre kialkudott*», vagy maradjon a szerkezet? 33 megye 14 ellen kihagyá a mondott mellékletet, s megváltoztatá a szerkezetet. *c)* A *béren* kívül betétessék-e a szerkezetbe «*ajándék*»

dék s adomány» is? 26 megye 21 ellen betéteté, s így ismét változtatá a szerkezetet. Temes követei elidálták egymást. Abauj egyszer sem szavazott.

Ezekhez képest most már így áll az első pont szerkezete: «A választó, ki szavazatát határozottan kijelelt czélra vagy egyénre bérért, ajándékért s adományért köti le, ugyszinte minden, ki másnak szavazatáért ilyetén bért, ajándékot s adományt ad, vagy előre lekötelez: megvesztegetésért büntetendő.»

A szavazásra kitűzött kérdés feletti vita közben *Gabányi* (*Szatmár megye követe*) akarván szólni, a hallgatóság sorai közül némely illetlen felrikkantások hangzottak, mire *Szentkirályi* szükségesnek tartván, hogy ugyanazon tábla, mely most a megyei kihágásokról tanácskozik, saját kebeléből is kiirtsa a kicsapongásokat, az elnökségnek meghagyatott, hogy komoly vizsgálatot, s más nap arról jelentést tegyen.

A temesi szavazat-elisiora nézve következőket jegyezzük meg *Várkonyi* a többséggel szavazván követtársa *Vukovics* ellene szavazott. Azonban

Várkonyi erre kijelenté, hogy ő azt hivé, miképp követtársa az előbbi kérdésben szavazván, most őt engedi szavazni, mert különben nem szavazott volna; kéri tehát a Rendeket, hogy ezen esetet mivel az elidálást (egymás leszavazását) csunya tettnek tartja, ilyennek ne tartsák, mivel ő, bárha meggyőződése az, mire szavazott, nehogy megyéje voks nélkül maradjon, készebb szavazatát visszavenni.

Az ülés d. u. $2^1/_2$ órakor eloszlott.

---

141. Kerületi ülés.

1844 január 19-én.

Elnökök, jegyző, naplóvivő, tárgy, mint tegnap.

Az elnökségnek meghagyatott, hogy az országgyűlési szállásbérek iránt kiküldött orsz. választmány munkálkodásának eredményét Nádor ő cs. k. Főherczegségénél szorgalmazza, mert a szállásokban időközben sok változtatás történvén, számosabb irnok eltávozván Pozsonyból stb., a polgárok gyakran emlegetik követeléseiket.

Jelenté továbbá az *elnökség*, hogy a tegnapi kurjongatót hiá-

ban fürkészte. Bár lenne már az általános közvéleménynek s minden színű és hitű hirlap összes felszólításának annyi eredménye, hogy eféle illetlen és a szabadság érdekében kárhoztatott betyáros szilajkodás végképp elenyésznék törvényhozásunk teréből.

Folytattatván a vesztegetési törvény feletti szavazás

Huszár (Nógrád megye követe) a szerkezetbe kívánta vétetni annak nyilt kimondását, hogy a vesztegetés minden neme becstelen tett. Egy más követ pedig a büntetésről szóló 3-ik pontot kívánta az 1-ső után tétetni és a nógrádi javaslatot t. i. a vesztegetés becstelenségének kimondását, ennek elejére tüzetni. Mások ellenben csak haszontalan szóczikornyának látták e kifejezést, mely törvénybe nem való, mert a becstelenség vagy «infamia juris», ezen büntetést pedig a józan büntető törvényi elvek ellen senki sem akarja ide alkalmazni, vagy «infamia facti», melynek törvényben helye nincs. A büntető codexben, mely már országos ülésben is elfogadtatott, sokkal nagyobb bűntettek vannak; a codex még sem használja soha e kifejezést, sőt elfogadta az elvet, hogy kiállott büntetés után semmi becstelenítő következések ne maradjanak. A törvényben minden felesleges szó positiv kár. Az infamia facti nem csupán a megvesztegetésnek, hanem minden bűntettnek egyiránt bélyege, s kizárólag csak egy bűntettet bélyegezni azzal fölösleges és logika elleni. Bármennyire erőltetik tehát az indítványozók, hogy a törvényben kifejezett közvélemény e bélyegét a megvesztegetésre ráüsse, minek főleg oly esetre lenne hatása, midőn e bűnt kisütni s másképp bűntetni nem lehet, s bár egy öreg követ úr nemes fellobbanásában éppen azt is nyilatkoztatá, hogy e bélyeget a megvesztegető homlokára szeretné süttetni: a szavazás eredménye az lőn, hogy ezuttal a különben szavazni nem szokott Abauj is szavazván, a többség, melyhez ezután Szerém is áttért, egyetlenegy szóval elütötte az indítványt. — Huszár, az indítványozó követ Abaújnak szokatlan szavazását, s Szerémnek késő áttérését nem tartá parlamentárisnak s rosz következésektől tartott, ha más fontosabb kérdéseknél hasonló történik.

Mire az említett követek kijelenték, hogy csak küldőiknek tartoznak számadással.

Hogy a büntetést meghatározó pont második helyre, a definitiót meghatározó pont után jöjjön, erre, mint természetesebb rend által kívánt változtatásra, mindenki szivesen ráállott. A büntetésre nézve első kérdésül az tüzetett ki: «Kell-e súlyosbítni a megvesztegetésre szabott büntetést, vagy maradjon a szerkezeti büntetés?» Kilencz megye ellen a többinek többsége súlyosbítást kívánt (Abauj,

Baranya nem szavazván). A kevesebbség megyéi: Bács, Békés, Borsod, Csongrád, Hont, Nyitra, Pest, Torna, Torontál. — Mindazon megyék, melyek a vesztegetés ellen törvényt nem akartak s annak nyomán a szabadságot érhető korlátozástól féltek, természetesen minél kevesebb büntetésre s minél lágyabb, s a birói önkény ellenében minél határozottabb törvényre szavaztak.

Ezután a szerkezeti büntetésen felül javaslatba hozott egyes büntetésnemek tüzettek szavazásra. Abban, hogy a megvesztegetett szavazati joga elvesztésével is büntettessék, csaknem általános volt az egyetértés, hanem némelyek azt akarták, hogy csak azon tisztújításra veszítse el, melyre meg van vesztegetve. Mások, hogy ha a megvesztegetés tisztújítás után sül ki, a közelebbi tisztújításra is megfosztassék. Voltak végre, kik ismétlés és nagyobb beszámítás esetében örökre elakarák venni a választási jogot.

Az első véleményt, hogy t. i. csak azon tisztújításra veszítse el szavazatát a megvesztegetett, melyre meg volt vesztegetve, főképpen *Soltész (Torna megye követe)*, a másodikat főképpen *Beöthy (Bihar megye követe)* védelmezvén, első szavazásra e kérdés tüzetett ki: Torna vagy Bihar? 24 megye 23 ellen, s így szótöbbség Bihart pártolá, Abauj és Baranya nem szavazván.

Következő szavazásra ez volt a kérdés: ismétlés és súlyosabb beszámítás esetében örökre elveszítse-e választási jogát a megvesztegetett, vagy ne? De már az örökös megfosztást mégis egy kicsit soknak találta a tetemes többség, s 29 megye 18 ellen (az említett kettő ismét nem szavazván) elvesztette az örökös jogelvesztés eszméjét. A kevesebbség megyéi: Bihar, Győr, Krassó, Liptó, Mármaros, Mosony, Pozsega, Pozsony, Sáros, Sopron, Szatmár, Szabolcs, Szepes, Trencsén, Vas, Veszprém, Zemplén, Zólyom.

Ezután következett a fogságbüntetés. Szavazatra tüzetvén: vajjon közte legyen-e ez is a vesztegetési büntetés súlyosbításainak, vagy ne? 27 megye többsége fogságbüntetést is akart, ismétlés és súlyosabb beszámítás eseteiben. (Abauj, Mármaros nem szavaztak.)

Most a megvesztegetőre kerülvén a sor, azon kérdésre: vajjon a vesztegető elveszítse-e vesztegetés által nyert hivatalát? — kivévén az egy Pestet, ki azt a politikai okokból és a zavarok elkerülése végett ellenzé, a többi megye mind igennel felelt, miután a megvesztegetettre a jogvesztés büntetése kimondatott. Hogy ismétlés s nagyobb beszámítás esetében a vesztegető is büntethessék fogsággal, ez szinte a megvesztegetettre rendelt fogság büntetés természetes következésének tartatott.

Eként hat ízbeli szavazás útján tisztába lőn hozva a büntetésekről szóló második (előbb 3-ik) pont.

Következett a bíróság s eljárás kérdése. Különféle javaslatok adattak elő.

Beöthy figyelmeztetett e kérdés fontosságára, mert nem a büntetések szigorusága, hanem a rosz birói eljárás veszélyezteti igazán a szabadságot. Előbb az esküdtszék kérdését vélte elhatározandónak, mert ha az minden büntető eljárásra nézve általánosan elesnék, szóló követ különösen e fenforgó esetre fogna esküdtszéket indítványozni.

Balogh (Győr megye követe): Ha az esküdtszék nem lenne kivihető, kivánná legalább, hogy az itélet megvesztegetési esetekben ne párt embereire bizassék, hanem legalább 10 évre választandó állandó törvényszék állíttassék fel, mely vesztegetési esetekben itéljen.

Zsoldos (Veszprém megye követe): A szerkezetbeli egy hónapnál rövidebb időhatárt kivánt panaszkezdhetésre, mert ha az állapotok bizonytalansága soká tart, ezáltal a közigazgatás szenved. Ő elégnek tart három napi határidőt; ennyi ideig az őrszék is együtt ülhetvén perbe fogó bíróság lehetne, s a nehézség megszünnék.

Klauzál végre az országgyűlési verificatiót indítványozá, oly kiterjedésben, mint az Angol- és Francziaországban gyakoroltatik, s a követválasztásoknál közbejött vesztegetés feletti biráskodást a követi Táblára kivánná bizni, melynek a követ alkotó része. Ezen eszmének alapja le van már téve az országgyűlés elején hozott azon határozatban, miszerint a követek megbizó leveleiket a Tábla választmányának bemutatni kötelesek. Most ama nagy alkotmányos országok példáját tovább is kell e részben követni, s az eszme már elfogadott embryóját jobban kifejteni. Követválasztásokról csak az országgyűlés hozhat pártatlan s részrehajlatlan itéletet s nem maga a megye és nem a kormány által nevezett biró.

Az utóbbi fontos indítvány azonnal talált ellenzőkre, kik azon okoskodásokat ismételték, miket már országgyűlés elején ezen tárgy megpendítése alkalmával előhoztak, hogy t. i. a követtábla ilyen biráskodását nem engedi a megyék autonomiája, a municipalitás természete, hogy e biráskodás meggyőzhetlen gyakorlati nehézségekkel van összekötve, hogy így minden követ ellen petitiók adatnának be a megyei kevesebbség, a bukott fél által, mi örökös zavart szülne s az országgyűlés legjobb idejét ellopná stb.

Zsedényi (Szepes megye követe): Elvben nem tudja ugyan

ellenzeni Csongrád indítványát, de gyakorlati szempontból el nem fogadhatja azt. O a megyei választás feletti biráskodást oly rendezetlen testületre, mint a magyar országgyűlés, bízni nem akarja. Ennél azonban nagyobb s legalább ő rá nézve fontosabb argumentum, hogy megyéje már a most fennálló, úgynevezett verificationalis választmány ellen is utasítást adott, tehát az országgyűlésnek vizsgálási jogot sem akar adni, annyival kevésbbé megsemmisítésit.

Pázmándy (Komárom megye követe) erre azt felelé, hogy e kérdésnél eppen elvről s pedig olyan elvről van szó, melynek eldöntésétől függ az egész képviselői Tábla alakítása, mitől ismét függ az egész alkotmány. Az országgyűlési verificatió minden igazán alkotmányos országban elismert, életben lévő s tagadhatlan elv, melyet alkotmányos nemzet követének nem akarni — képtelenség. Abban áll e kérdés lényege, hogy vesztegetési esetekben a kormány küldjön-e biráskodó királyi biztost, vagy a követi Tábla saját kebeléből válaszszon független biráskodó választmányt.

Mit előtte szóló követ az országgyűlés rendezetlen állapotjáról mondott, az ide tökéletesen nem illik, mert hiszen nem egész országgyűlésről, hanem csupán azon Tábláról van szó, melyhez a követ tartozik. Ezen hivatkozás az országgyűlés rendezetlen állapotára s előleges coordinatió szükségére, legjobb ürügy a halgatásra, ha valamit nem akarunk. Most azt mondják: nincs városi szavazat és így rendezetlen az országgyűlés. Majd ha leend városi szavazat, azt fogják mondani: nincs képviselve a nép. Így ennek soha sem lesz vége, ha a nemakarásnak úgy tetszik. Szóló tehát azt hiszi, hogy ha a vesztegetési törvények alkotásánál oly igen szerettek bizonyos urak Angolország példájára hivatkozni: fogadják el azt most is.

Jankó (Pozsony megye követe) megjegyzé, hogy itt nem csak arról van szó: vajjon vesztegetési esetekben a kormány biráskodjék-e, vagy az országgyűlés? hanem arról is: vajjon a municipiumok felett biráskodjék-e az országgyűlés? Angolország utánzását pedig gyermekesnek mondá.

Erre végre megjegyzé *Mihályi Gábor (Mármaros megye követe)*, hogy a biráskodást jelenleg sem a municipium gyakorolja, hanem a kormány. Az országgyűlési választmány nem fog annyira menni, mert az legalább nem fog előlegesen a választásba avatkozni.

A kérdés ma be nem végeztetett.

142. Kerületi ülés.

1844 január 20-án.

Elnökök: Szeghő (Csongrád). Bottka (Bars). *Naplóvivő:* Komlóssy. *Jegyző:* Vukovics.

Tárgy: Országgyűlési verificatió; törvényjavaslat a főispáni kihágások büntetésére.

A *ker. elnökség* jelenté, hogy az országgyűlési szállások ügyében elnök ő Excellentiájához sürgető felszólítást intézvén ő Excellentiája a Rendek ezen kívánságának ő császári királyi Fenségénél leendő bejelentését megigérte.

A tegnapi csongrádi indítvány folytában érdekes és fontos viták keletkeztek. *Szentkirályi (Pest megye követe)* azt javaslá, hogy mielőtt a Rendek e fontos kérdésben szavaznának, a küldőkhöz kérdést intézzenek s utasításokat kérjenek, minthogy az országgyűlési verificatió sokkal szélesebb értelmű tárgy, és azt a vesztegetések vizsgálására s elitélésére rendelendő bíróság kérdése, noha vele kapcsolatban áll, egy részét teszi. egészen ki nem meríti.

Ezen indítvány ugyan általános helyeslésre talált még azoknál is, kik az országgyűlési verificatiónak elvben s lényegében nem barátí; minthogy azonban a tárgy igen fontos s az azt illető megyei utasításokra befolyással lehet, annak előleges kimerítő megvitatása szükségesnek tartatott, hogy a mellette s az ellene szóló okok elmondassanak.

Zsedényi elmondá, hogy municipális szerkezetünk természeténél fogva azon követ, ki megyéje megbízó levelével ellátva az országgyűlésre jön, már tökéletesen verificálva van és további igazolásra nem szorul; s ha kénytelen lenne az országgyűlésen bárminő birálatot, megtámadást, vagy visszautasítást szenvedni, azon szabad és független helyzete veszélyeztetnék, melylyel küldői irányában birnia kell.

Ha ezen jog az országgyűlésnek megadatik, ez által a megyei helyhatóság legbecsesebb kincsének, önálló biráskodásának gyakorlatában gátoltatik; s ha ezen eszme életbe lép, a képviseleti Tábla függetlensége, sőt maga a képviseleti rendszer megsemmisül. Ez annyi lenne, mint egy eszes, bátor, merész kevesebbség járma alá vetni a többséget; a Tábla

közvetve arra kényszeríthetné a törvényhatóságokat, hogy ide oly tagokat küldjenek, kik neki tetszők, s így bizonyos tekintetben önmaga választaná tagjait. Ha pedig a megyék ismét ugyanazokat választanák makacsul ragaszkodva választói jogukhoz, ez új meg új zavarokra s összeütközésekre szolgáltatna alkalmat, melyek a Tábla függetlenségét megsemmisítenék. A most is zavaros gyűlések még élénkebb s mérgesebb viták szinhelyévé válnának; az önzés, irigység, politikai pártszellem s kajánság szabad mezőt találnának, s tehetségdús és jóakaratú férfiak, csupa pártkülönbség miatt, kirekesztetnének. Abban, hogy az országgyűlés saját tagjainak erkölcsisége fölött itéljen, ostracismus rejlik, mely mindig igazságtalan. Itélet s biráskodás csak birói hatalmat illethet, nem pedig törvényhozó országgyűlést. Az elkülönzött statushatalmakat, törvényhozóit, biróit s végrehajtóit egy testületben egyesíteni soha sem jó, mert ilyen, egy testületnek tulajdonított mindenhatóság bizonyos zsarnokságra vezet. A kormányzás csak úgy lehet üdvös, ha a három elkülönzött hatalom egymás körébe nem vág; a biró nem hoz törvényt, a végrehajtó nem biráskodik, a törvényhozó szinte nem itél s nem igazgat. Már pedig ha a törvényhozás, vagy is ennek kifolyása, az igazoló választmány, a követek választása fölött itélne, birói körbe avatkoznék, s a tatushatalmak összezavartatnának.

Majláth (Baranya megye követe): Más országok példája hazai viszonyainkra e részben nem alkalmazható, s mielőtt a külföldi növény hozzánk átültettetnék, meg kell vizsgálni az itthoni territorialis viszonyokat. Megyei helyhatósági intézvényünk egészen különbözik az alkotmányos külföld intézvényeitől, s a verificáló országgyűlésekkel biró Angol- és Franciaország példája, melyre ezen eszme pártolói hivatkozni szeretnek, reánk teljességgel nem illik, kik helyzetünknél fogva ez intézvény nélkül el lehetünk. Ott a választás megtörténte után magánéletükbe visszalépő, szélyel oszló s egyébb jogokkal fel nem ruházott választók küldenek követet, kik többé testületi életöket nem folytatván, eljárásáról számot nem vehetnek; itt nem egyes választók, hanem municipális testületek gyakorolják a követküldési jogot, melyek különben is és folytonosan helyhatósági s büntető hatalmat gyakorolnak az országgyűlés előtt, alatt és után. Az angol követ 7 esztendőre választatik, s választatván azonnal megszakad a fonal a választó és követ közt; nálunk határozatlan időre választatik a követ, ki nem egyébb, mind küldőinek a visszahivásig utasítással ellátott megbizottja. A vármegyék élő, autonom testületek, melyek a bajt minden közgyűlésen orvosolhatják, s közgyűlést bármikor hivhatnak össze. Ha pedig maga a megye segíteni nem tudna vagy nem akarna: fenmarad

a sérelem szokásos útja. Ott a követnek utasítása nincs, s fölötte csak a szabad sajtóban nyilatkozó közvélemény őrködik: nálunk utasítással van a követ megkötve. Ott választási törvények (Code electoral) vannak, melyekben a követ helyzete s választásmódja szorosan meghatároztatik, p. o. ki időközben kir. hivatalt nyer, követ többé nem maradhat, hacsak újra meg nem választatik; nálunk eféle törvényes intézkedés nem létezik, kivévén, hogy a követek nemesek legyenek, s talán még a királyi meghivó levelek azon záradékát, hogy a követ békeszerető férfi legyen.

Kruplanicz (Esztergom megye követe) idézi Rousseau véleményét, kit, midőn a hanyatlani kezdő Lengyelország tanácsért szólitott fel, a hanyatlás egyik okát abban látta, hogy a követek felett nem helyhatóságilag itélnek; tanácsát nem fogadták s elvesztek. Montesquieut is felhozá, ki valahol azt mondá, hogy a nemzet, ha fönnálló törvényt változtat, reszkető kezekkel nyúljon ahoz.

Somssich (Somogy megye követe) által felhozatott maga ezen országgyűlés, melynek kezdetén, midőn a verificationális választmány iránt indítvány tétetett, a RR. bölcsen óvakodtak mélyebben bocsátkozni, mint csupán addig, hogy egymást hivatalosan megismerjék, s az elnöki gyámság alól fölmentsék; hogy ha olyasmi történnék, mint mult országgyűlésen Pest követével történt, vagy ha az elnök vonakodnék is valakit követül elismerni, a RR-nek módjuk s hatalmukban legyen az ilyen törvényesen választott s törvénytelenül gátolt követet magok közzé ültetni. És tették ezt a RR. egyenesen a municipális függetlenség tekintetéből. Ugyanezt bizonyítja a horvátországi követek példája, kikre nézve de csak egy hang sem emelkedett, hogy visszautasíttassanak, hogy felettök a Tábla biráskodjék. Míg tehát municipális rendszerünk tiszta képviseleti rendszerré nem változik, addig a megyéket attól, hogy követeik felett ők magok biráskodjanak, eltiltani nem lehet.

Ez nem volna egyébb, mint a municipálitásnak szebb név alatti megsemmisitése, s egy új neme a központosításnak, mely alkotmányunkkal ellenkezik. Felhozatott végre az országgyűlési verificatio természetes következéseül az országgyűlést elárasztó petitiok özöne, a kevesebbség zaklatásai, az innen eredő bizonytalan állás és ingatagság, az országgyűlés constituálásának lehetetlensége. Ha tekintjük hazánk politikai kiskorúságát s a pártok éles állását: előre látható, hogy minduntalan petitiok fognak eszközöltetni, mi igen könnyű, s azokat, kik bizonyos párt szemében szálkák, eltávolíttatni azon pályáról, melyre őket közbizodalom hívta. Ezen okokból indulva ki, a

verificatiót ellenző szónokok megakarák tartani a mostani rendszert, hogy se a vármegyék autonomiája ne koczkáztassék, se a követ urak becsülete.

Balogh Kornél (Győr megye követe) újolag megvallá, hogy az elv ellen neki semmi kifogása, s ha a kérdés úgy tétetik, hogy az országgyűlés a municipális jogokat fentartó és sérelemorvosló hatalom-e? ő igennel válaszol. Ha t. i. oly esetek jönnek közbe, hogy a municipális hatóság sértetik s a megyei többség oly törvénytelen helyzetben van, hogy jogait nem gyakorolhatja s akaratját nem nyilatkoztathatja: akkor kétségkívül az országgyűlésnek kell bele avatkozni; de ha a megye önmaga orvosolni tudja önbaját, nincs ok az országgyűlés beavatkozására. Itt azonban csak egyes vesztegetési esetek bírásáról lévén szó, mely amaz előadott és a szóló által is elfogadott elvvel nincs kapcsolatban; oly esetről, melyen maga a megye is önhatalmával segíthet: nem látja okát az országgyűlési biráskodásnak. Leirván ezután az országgyűlési biráskodás következéseit, az irigységnek, önzésnek, fondorkodásnak innét eredendő harczait: másik főokul az országgyűlési biráskodás ellen azt hozza fel, hogy ily biráskodást rendezetlen testületre, milyen a magyar országgyűlés, bízni nem lehet. Míg a követeket utasítások korlátolják, addig csak a felett tanácskozhatnak, mire nézve utasításokkal elláttattak, addig a verificationális tárgyakat is haza kellene küldeniök; minek következése lenne, hogy azok felett a megyékben nagytorkú kortesek határoznának. Hozzájárul ehez, hogy a magyar országgyűlés mostani rendezetlen állapotában mindenhez a Főrendi Tábla hozzájárulása szükséges. Szóló tehát azt hiszi, hogy miután számtényezőket teremteni nem lehet, hanem a meglevők szerint szükség működni, nem is képzelhető, hogy a megyék a csongrádi indítványt pártolják, s miután a verificatio kérdése a fenforgóval, t. i. a vesztegetés feletti bírálattal szoros kapcsolatban nem is áll, e kérdésben most utasítást kérni felesleges.

Szombathelyi (Békés megye követe): A megyei autonomia, az önálló municipalitás, a szabadságnak ezen legsikeresebb őre, mely nélkül az nem is képzelhető, alkotmányunknak ezen legdrágább kincse, a csongrádi indítvány, azaz az országgyűlési verificatio által éppen nem szoríttatik meg jogaiban, mert hiszen teljes épségében marad, sőt éppen ez által biztosíttatik a törvényes szabad választás, s fenmarad a visszahivási jog és a lehetség, hogy az első izben törvénytelenül választott követ, ha a többség bizodalmát birja, újra megválasztassék. Nincs itt szó a municipalis hatóság megszorításáról, hanem éppen

arról, hogy a municipiumoknak a végrehajtó hatalom által megsértett jogai biztosíttassanak. Az itt a kérdés: ezentúl is a kormány beavatkozása biráskodjék-e a választások felett, vagy pedig a municipiumok összessége, mely egyes municipiumok jogainak legjobb, mert természetes őre és védje azon képviselő Tábla, melynek más érdeke nem lehet, mint a nemzeté, holott a végrehajtó hatalom érdekei gyakran különböznek a nemzetéitől. A megyei tisztviselőknél, ha megvesztegetés által s törvénytelenül választatnak is, csak mulékony a baj s csak egyeseket sujt; a követeknél, kik törvények alkotására hivattak, az egész nemzetet sérti az s hosszú jövendőségre kihat.

Palóczy (Borsod megye követe): Hogy egyes követ másik követ felett nem itélhet az a követi helyzet egyenlőségében természetes; de egyes követnek felette van, s kell hogy legyen az egész követi Tábla; mint I. Károly angol királynak mondatott, midőn a parlament előtt felelni s védelmét előadni nem akart azon okból, mint hogy a parlament tagjai mind egyenként alattvalói, hogy egyes tagok alattvalói ugyan, de az egész parlament felette áll. Akármit mond tehát Rousseau és vele Esztergom és Győr követei, a kérdés lényege csak örökké az marad: a kormány kezében maradjon-e ezentúl is a követválasztások feletti biráskodás, vagy az országgyűlés által gyakoroltassék? Most, mint számos példa bizonyítja, mihelyt baj és zavar van, a kormányhoz folyamodnak megyéink, s ez folyvást bele avatkozik a megyék jogaiba s pedig nemcsak választás után, hanem, mint a mult országgyűlési pesti eset tanusítja, még a választás előtt. A biráskodás, melyet a megyéknél akar a másik fél megtartani, most sincs valóban a megyék kezében, mert szokás szerint királyi biztost küldenek le vizsgálatra s idegen megyékből hivnak ítélő táblabirákat. A büntetőtörvény vizsgálata folytán úgy is el van már fogadva azon elv, hogy oly esetekben, midőn egész megye bűnös, az országgyűlés biráskodjék felette; s bár az országos választmány többsége ellenzé, az országgyűlés helyeslé ezen elvet.

Klauzál (Csongrád megye követe): Miután a megyei kihágásokra keményebb büntetések rendeltettek, ezen kemény büntetésekhez képest alkalmas bíróságról is okvetlenül kell a törvényhozásnak gondoskodni. Ő e bűnöknél oly mulhatlanul szükségesnek tartja az esküdtszéket, hogy a nélkül a megért büntetéseket alkalmazhatóknak sem hiszi, mert ha ezen büntetteket felebbvitelnek teszszük ki a fennálló felsőbb bíróságokhoz, úgy a szabadság bizonyosan veszélyeztetve lesz a kihágásokra szabott büntetések által.

Átment ezután a követválasztásnál előforduló visszaélések

bíróságának s a verificationak fejtegetésére. Ekkorig a választási megvesztegetésre törvényes büntetés nem volt, s ha ki nyilvánosan vesztegetett is, meg nem büntették. Most már van ily büntetés, még pedig elég kemény (a szóló elősorolja annak nemeit), mi által a mostani állapot lényegesen különbözővé tétetett az előbbitől. Tapasztaltuk ekkorig, hogy törvény hiányában a végrehajtó hatalom körén túlterjeszkedve a választásokba avatkozott s még oly megyét is eltiltott bizonyos egyén választásától, mely törvényesen választotta követét. Ha most a Tábla kellőkép nem intézkedik a bíróságról s pedig ugyancsak határozott törvénynyel: a végrehajtó hatalom, mintegy feljogosítva, még inkább terjeszteni fogja avatkozását. A bíróság iránti indítvány tehát szoros kapcsolatban áll a vesztegetési törvénynyel. Már a követekre nézve más bíróság nem lehet, mint a követtábla és szóló reméli, hogy e kérdésben a nemzet többségének fogalma egy lesz az övével. Ugyanis nincs a haza boldogságára nézve hatályosabb állás, mint a követé, s azért a nemzetnek hiven és gondosan kell őrködnie, hogy a képviselők választása szenvedélytől és pártszellemtől ment és tiszta kezekben legyen. Azonban, minthogy az emberi gyarlóság, a dics- és hivatalvágy, hiuság, gyakran talán a haza javáért hatályosan működhetés vágya is sok embert ösztönöz hivatal s követség vadászásra: a nemzet attól soha meg nem menekszik, hogy egyesek a választások alkalmával vesztegetési bűnbe ne essenek. Már pedig igen természetes, hogy azon hatalmas és befolyásos vesztegető egyént, ki pénzzel s összeköttetései által a megye többségét magának megnyerte, ugyanazon többség megitélni s kárhoztatni nem fogja. Ezen szempontból indult ki Anglia is, midőn a követválasztásoknál elkövetett vesztegetések fölötti biráskodást a parlamentre bizta. Igaz, hogy lényeges különbség van a magyar municipiumok s angol választók közt, mert ezek eloszlanak, amazok együttmaradó autonom-testületek, s ezen ellenvetés sokat nyomna akkor, ha az hozatott volna indítványba, hogy a megyék visszahivási joga szüntettessék meg, de ezt mindenki s a szóló is korlátlanul fentartani kivánja. Lényegesen különbözik ettől a fenforgó kérdés, mert ha követválasztásnál valaki a maga részére vesztegetett, az e feletti itéletet oly politikus testületre bizni nem lehet, mely politikai párt tekintetében nem állhat függetlenül. Anglia, noha juryval bir s ezen intézvényt mindenek felett becsüli, az ily esetekbeni biráskodást még sem bizta esküdtszékre. Miért? mert a szabadság gyakorlatos országa felfogta s átlátta azt, hogy a követválasztási kérdések nem bizathatnak oly egyedekre, kik politikai pártokhoz tartoznak, s bármennyire okoskodjunk

elméletileg, nem állhatnak soha szenvedélytelenül s függetlenül. Ők tökéletes biztosságot csak a képviselők összességében találtak; csak ebben hivék fellelhetőnek azon önálló, független sajátságot, mely a választásokat úgy kormányi befolyás, mint pártoskodási szellemtől menten tartsa. És ezen rendelkezés a megyék autonomiáját nemcsak nem sérti, sőt tisztán fentartja és annak egyenes következése. Ezen autonomia ugyanis a követválasztásra nézve abban áll, hogy a választóknak szabad joguk legyen azt választani, a kit akarnak, s ha a bizodalom iránta megszünt, tetszés szerint visszahívni. E jogokat a megyék, ha politikai kiskorusággal s kifejletlen alkotmányos érzéssel vádoltatnak is, főkincsüknek tartván, híven megóvták a kormány s főispánok ellenében. Az utóbbi, úgy mint visszahivási jogot nem gyakorolják Anglia s Francziaország. Ha más alkotmányos garantiákkal volnánk ellátva, nekünk se kellene ahoz ragaszkodnunk, de mostani helyzetünkben igen. Ebből azonban nem következik, hogy ha a követ bűntettet követ el s ezért büntettetik, a megyék autonomiája sértve legyen. Sőt rendezett országot csak úgy képzelhetni, ha egy hatalom őrködik a felett, vajjon a törvények végrehajtatnak-e? Ha e biráskodást a megyékre hagynók pártoskodást gerjesztenénk, s éppen a törvény foganatba vétele fogná a municipiumok halálát okozni. A követtábla ellenben, mely a nemzet képviselőiből áll, legméltányosb s legigazságosb bíróság leend.

Ez után Szepes követének ellenvetéseire felelt a szónok, különösen arra, hogy rendezetlen testületre a biráskodást bízni nem kivánja. Szepes követe említé a Főrendekkeli viszonyt. De hiszen a verificatio csak a követtáblát illeti, mely maga magáról és saját tagjairól szabadon rendelkezhetik a Főrendek közbeszólása nélkül, a két Tábla közti rendezetlen állapot tehát nem gátolja a verificatiot. Magának a követtáblának rendezetlen állapota, mely a szavazatok aránytalanságában áll, szinte nem gátolja azt, mert ha mostani szavazataival kitudott e Tábla igazodni a legnehezebb s legbonyolultabb kérdésekből, nem fog ezen állapot akadályul szolgálni a verificationak sem, annyival kevésbbé, ha városi szavazatok is lesznek majd. Fél Szepes követe az önzés s irigység harczaitól, s hogy tekintélyes egyének befolyása által a Tábla némely tagjai csupán politikai pártszellemből, ki fognának záratni. Ha Szepes követe a képviselői tábláról ilyet tesz föl, az kimondhatatlanul szomorú dolog, mert ha igaz ez, úgy nem vagyunk érdemesek a szabadság élvezésére. A nemzet legjobb férfiait keresi ki s küldi föl az országgyülésre, s ha még ezek keblét is kaján önzés szennyezi, úgy vége a hazának menthetlenül. De szóló követ jobb

véleménynyel van a képviselőtestről, a hazának azon választottairól, kiket bizalmával megtisztelt.

Mondá továbbá Szepes követe, hogy míg az utasítási rendszer fenáll, verificatio lehetetlen, mert a verificationalis kérdésekben is utasítást kellene kérni. De ha ez áll, ugyan hova sülyednek akkor Magyarország képviselői? Oly megkötött, sodronyon rángatott bábakká akarjuk-e tenni a követeket, hogy a legkisebb kérdésekben se legyen szabadságuk utasítás nélkül szavazni? Ezen eszme egyenes ellentéte az egykori elrendezés lehetőségének. Szóló követ tiszteli az utasításokat, mint a megyéknek alkotmányos jogát, de fölteszi a megyékről, hogy a követi állást lehetetlenné tevő utasításokat erőltetni nem fogják. Egy-két megye megkisérté az ujabb időkben körlevelei által, de siker nélkül, mert az impracticus eszmét visszavetette a nemzet józan értelme. Midőn a Tábla jegyzőit s választmányi tagjait megválasztja, senkinek sem jut eszébe előlegesen utasítást kérni, hanem választ a Tábla saját belátása szerint utasítás és irigység nélkül. Ha egykor a Táblának önválasztotta elnöke lesz, választani fogja ezt is utasítás nélkül, miért ne itélhetne tehát saját tagjai választása felett is utasítás nélkül?

Kéri tehát a szóló követ az ellenvéleményűeket, ne éljenek azon védokkal, mintha a verificatio barátai a megyék municipálitását aláásni vagy gyöngíteni akarnák. Ég csodája s az isteni gondviselés hálát érdemlő kegye, hogy hazánk annyi roszakarat, erőhiány, félreértés mellett ekkorig semmivé nem lett s a szomorú emlékezetek országába nem enyészett. S ha ennek az ég kegyelmén kívül egyéb oka van, az egyedül a megyei szerkezet életrevalósága s megtartó jelleme. Az előadott indítvány éppen a megyei szabad élet és önállóság számára van irányozva, hogy ez felsőbb beavatkozás alól fölmentessék, s ez által a haza boldogságára, melyet indítványozónál forróbban senki sem óhajt.

Bezerédj (Tolna megye követe): Azon tanács, hogy ha a megye maga segítni nem tudna, fenmarad a sérelem szokott útja, nem nagy részvétet gerjeszthet azoknál, kik a sérelem útjait ismerik. Ugyan mire mehetnénk ez úton a legegyszerűbb s legfontosabb tárgyakban is? Ha politikai kiskoruságban tengünk, ennek fő oka éppen az, mert nincs az országgyűlésnek kellő állása. Egyrészről bepanaszolni a politikai kiskoruságot, másrészről az eszközt, mely által abból kiemelkedhetünk, nem akarni, e kettő össze nem fér. Ha az országgyűlési verificatio által ott nem veszélyeztetik a választók érdeke, hol ezek eloszlanak, hogy lehet attól minálunk tartani, hol a municipiumok

visszahivási joga megmarad? A megyék autonomiájától vett argumentum csak látszólagos. Különös dolog és megjegyzésre méltó, hogy csak akkor tapasztalni bizonyos követ uraknál oly forró ragaszkodást a megyei autonomia szentségéhez, ha ez a főhatalom czéljaival egyesül. A csongrádi indítvány éppen a megyék autonomiáját biztositja minden önkény ellen, midőn azt *minden megyék* őrködése alá adja. Ha az ország képviselőitől féltjük azon tért, melyen a megyék visszaéléséről itélni lehet, ugyan kiktől nem kell azt félteni? E kérdésnél a kormány befolyása áll egyik részen, a nemzeté a másik részen. Ama követ urak szerint egyes törvényhatóságokban lehet bizni, ellenben az országgyűlésben, mely minden törvényhatóságok összesége, nem lehet bizni. De lesz annyi józan ösztön, tapintat s belátás a megyékben, hogy e dolog bibéjét tisztán át fogják látni. Szóljanak a tények, ha szavak nem használnak. Az országyűlés soha sem sértette meg a megyék autonomiáját, sőt mindenkor hévvel oltalmazta azt; mondhatni-e ezt a második oldalról is oly példák ellenébe, mint 1796-ban Sopron, 1839-ben Pest követéé (t. i. Rádayé). Nincs, nem lehet a megyéknek más biztossága, mint a megyék összesége. Ha a megyéktől el nem vesszük s az országgyűlésre nem bizzuk e jogot, a végrehajtó hatalomra biztuk azt. Nem fœderativ statust akar a szóló követ Magyarországban, milyen az erőtlen Sveicz, hanem autonom megyéket. Ezen autonomia nem abban áll, hogy korlátlanul cselekedhessünk, souverain jogokat gyakorolhassunk, hanem, hogy a törvények korlátai közt cselekedhessünk szabadon.

Szepes követének azon oka ellenében, hogy az országgyűlés nincs coordinálva, azt kérdi szóló: hát a végrehajtó hatalom van-é coordinálva? Mert abban, hogy az 1723-iki s 1729-iki törvények, s az óta kiadott decretumok, normativumok szerint kiki tudja p. o. az instantiák lépcsőit s azon bizonyos gépszerű mozgást: ez még nem coordinátio. Szóló azonban elmellőzi ezek bővebb fejtegetését, mert nem akar ingerelni, midőn csillapodott kedélyre van szükség. A csongrádi indítványt közfelkiáltással kell elfogadni, mert az e kérdés fölötti szavazás ezen politikai testület lealacsonyítása volna. Hogy azonban Pest indítványa szerint utasítások kéressenek, ezt nem ellenzi s ezt azok sem ellenezhetik, kik a megyei autonomiának oly heves barátai,

Bónis (Szabolcs megye követe): Kijelenti, hogy ha azon szép morál, melyet Szepes követe a Tábláról föltesz, ennek valóban tulajdona volna, egyik vagy másik tagját önérdekből s irigységből, keresett ürügy alatt ki tudná zárni: ily testület tagja ő legalább nem örömest lenne, s még ma leköszönne.

A pesti indítvány, t. i., hogy a verificationalis kérdésben utasítás kéressék, elfogadtatott; a kérdés tetszés szerinti állítása a követekre hagyatván. Egyébiránt a megyei kihágások, a tisztujítási vesztegetések bírósága nézve végzés lőn, hogy a tisztujítás folyta alatt s a panaszkezdhetésre kitűzött határidőn (egy hónapon) belől az őrszék, azontul pedig a rendes megyei törvényszék bíráskodjék. Egyébiránt az esküdtszéki intézetnek ide is alkalmazása az esküdtszéki kérdéseknek eldöntésétől függesztetett fel.

Ez után a főispáni kihágások büntetéséről szóló pesti javaslat vétetett tanácskozás alá.

Ezuttal a részletekbe nem bocsátkozván, csak az elvről magáról volt kérdés, t. i. szükséges-e, hogy azokon kívül, mik a büntető törvénykönyvben a tisztviselők kihágásáról rendeltetnek, itt a megyei munkálatban is tétessék külön rendelkezés?

Az indítvány ellenzői részéről elmondatott, hogy a büntető törvénynek a tisztviselők visszaéléseiről szóló rendelkezései oly világosak, hogy a főispánokra külön büntetéseket szabni fölösleges; hogy ily külön rendelkezés elvet sért, és arra, hogy a büntető törvény foganata semmivé legyen, nem kell egyéb, mint hogy eféle kiveteles rendelkezések tétessenek; hogy a főispán sem egyéb, mint magasabb helyzetü megyei tisztviselő és így a tisztviselőkre rendelt büntetés alá értetik; hogy jogai a megyei munkálat által különben is annyira korlátozva vannak, hogy ha akarna sem lenne képes kihágni. Vannak s voltak ugyan főispáni visszaélések, de azért a főispáni hivatal tekintélyét nem kell semmivé tenni.

Zmeskál (Árva megye követe): Csodálá, hogy ezen indítvány éppen Pesttől jön, ki a korteskedést fenntartani kívánta, most pedig a főispánt tehetetlen eszközzé «non ens»-sé akarja tenni. Elég biztosítéknak tartá tehát, ha szigorú főispáni eskü dolgoztatik ki, melyet oly méltóságos egyén, mint egy főispán, bizonyosan meg fog tartani, s ha meg nem tartaná, a fejedelmi igazságszeretet által kötelességére fog szoríttatni.

Szentkirályi, az indítványozó, indítványa szükségességének támogatására előadá, hogy a megyei kihágásokat illető választmányi munkában vagy igen sok van, vagy igen kevés. Ő azt szerette volna, hogy a büntető törvénykönyvön tul semmi uj vétek ne létezzék s annak elvei alkalmaztassanak a megyei kihágásokra is aképpen, hogy állíttassék fel rendőrség, melynek a ki ellentáll, a codex 48-ik fejezete szerint büntettessék. Ha ez így volna, akkor logikailag következnék, hogy a főispánok is a büntetőtörvény rendelkezései alatt foglaltatnak,

De miután a RR. a megyei kihágások eseteire külön büntetést szabtak, külön büntetés nélkül a főispánt sem lehet hagyni. Ily kihágásai lehetnek a főispánnak, ha ki nem hirdeti törvényes időben a tisztujítást, ha élesíti s ingerli a pártokat, ha fegyveres erőt használ az őrszék határozata ellenére stb. De főok a külön törvényre, hogy a kihágó főispánok eddig tapasztalás szerint nem büntettettek, sőt néha meg is jutalmaztattak. Azért, hogy a megyei munkálatban mód van szolgáltatva a megyének, miszerint a főispán által okozott bajból kibujhasson, a bajt okozó főispánt büntetni mégis kell. A büntetőtörvény alkalmazása gyakorlatban sokkal könnyebb lesz a szegény kortes, mint a főispán ellen, azért mindent el kell követni ennek büntetése foganatosítására. Minél könnyebbek s kevesebbek a főispán kötelességei a megyei munkálat szerint, annál inkább megérdemli a büntetést, ha azokat sérti.

Beöthy, ki munkás kezet nyujtott a vesztegetések elleni büntetés minél szigorubbá tételére, most kötelességének tartja a tisztviselők kicsapongásait szinte lehetőleg korlátozni. Az uj törvényhozási iskolák jellemző vonása: sanctiot adni minden törvény mellé. És ez szükséges, mert hiszen törvényeink most is vannak, de nem tartatnak meg. A főispánok azt hiszik, hogy nekik csak jogaik vannak, nem pedig kötelességeik. Visszaéléseik mindennapiak, büntetés eddig sohasem következett; a kir. biztosok a főispán elleni vádakat megvizsgálni nem tartják feladatuknak; e részben ótalmat várni nem lehet, azért határozott külön törvényben kell azt keresni. Mi az a főispáni tekintély, melyről Árva követe szólott, szóló követ nem érti. Szerinte a főispán, ha a törvényt tiszteli, mig annak szigorú végrehajtója, úgy s addig minden külső fény nélkül is tiszteltetni fog, különben pedig úgy sem, mert ily gonosz ez a mai idő. — E törvény az előbbi tanácskozás s határozatok természetes kifolyása; e nélkül azok eredménye soha életbe nem lépne.

Pest követe éppen a szoros logika törvényei szerint tesz, midőn ha már egyszer a közkortesek kihágásai szigorúan büntetve vannak, a megyei visszaélések minden tényezőjét, kivétel nélkül, szigorúan büntettetni kivánja. Ily büntetés által a főispáni tekintély nem csökken, mert a jogot s törvényt tapodó főispán tekintetet nem is érdemel. Van törvény 1536-ból, mely a visszaélő főispánt hivatalától fosztja meg, de noha sok méltó panasz volt a főispánok ellen: ezen törvény soha sem alkalmaztatott.

Január 21-én vasárnap.

143. Kerületi ülés.

1844 január 22-én.

Elnökök: Somssich (Somogy), Szombathelyi (Békés). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Zsoldos.

Tárgy: A megyei kicsapongások elleni törvényjavaslat.

Folytattatott a főispáni kihágásokra nézve javaslott pesti törvényjavaslat feletti tanácskozás, részben ismételtetvén a már tegnap mondottak.

Előhozatott egyrészről, hogy a büntetőtörvény már rendelkezett a főispánokról, kik szinte köztisztviselők, s ha magokat azoknak nem tartják, annál inkább megkivánja az elv, hogy a törvényben olyakul vétessenek; hogy vannak főispáni kihágásokról rendelkező régibb törvényeink, melyek új törvény által csak gyöngíttetnének; hogy a büntető törvénykönyvön kívül egy fiók-codexet, egy codicillust felállítani sok tekintetben káros, az ily kitételek mindenkor a szabályt rongálván stb.

A másik fél, a törvényjavaslat óltalmazója, ismételve felhozá, hogy a codex rendelkezései a főispánok elleni alkalmazásban foganatlanok maradhatnának, mert mindenki előtt, ki a helytartósági életet ismeri, számos példából tudva lesz, hogy a főispánok magokat a megyei hatóság felett állani s csak jogokkal, nem pedig kötelességekkel is bírni hiszik. Ha a megye megakarja boszulni kihágásaikat, mindenkor az a felelet: mi nem a megyéhez tartozunk, hanem a felett állunk. Sőt gyakran a többséget, melynek határozatát saját Jogaikba ütközőnek vélik sem mondják ki. A kir. biztosok a főispánok tetteire ki sem akarják terjeszteni vizsgálataikat, azt állítván, hogy ez nem tárgya megbizatásuknak. A kormány azt hiszi, hogy az az ember, kit ő egyszer hivatalra nevez, hibás nem is lehet. Régi törvényeink elavulva, nem alkalmazva hevernek a többi között. Ily körülményekben mi a teendő? Az, hogy midőn a megyei kicsapongások ellen oly szigorú büntetések szabattak, ezen kicsapongások egyik főoka, a főispánok, szinte ne mellőztessenek el s büntetésük ne halasztassék a codexre, hogy, ha ez utóbbiból talán ez uttal semmisem lenne, büntetlenül maradjanak. A kihágásokat alulról és fölülről egyiránt korlátozni kell, s a főispánokat, mint főtényezőket, kihagyni nem szabad. Hiszen legelső botránykövet az gördített a megyei élet

csöndes folyamába, hogy a főispánok saját kegyenczeik mellett érdekeltek s részrehajlók lévén, közbizodalommal nem dicsekedhető egyének megválasztását erőltetik, s őket felkiáltás útján, bár nevök csak itt-ott kongott, önkényesen kinevezik. Ez a választási szabadságot őrző megyét természetesen ellensúlyra hívta fel s az ellenőrök összeütközéséből kellemetlen eredmények származtak.

Felhozatott továbbá, hogy vannak a főispánoknak olyan visszaéléseik, melyekről a büntetőcodexben a tisztviselőkre szabott büntetések során említés téve nincs. De különben is, miután a Rendek meg nem elégedve a codexben foglalt büntetésekkel, az őrszékek sértőit s általában a megyei kihágásokat külön büntetni akarták, ez által már eltávoztak a codextől s azt részint bővítették. Azon ellenvetésre, hogy a főispánok a megyei munkálat által nagyon kevés jogokra lesznek szorítva s nem maradnak meg mostani állapotukban, könnyű a felelet. Mert most senki se tudná határozottan megmondani, mi a főispáni helyzet s kötelesség. Míg tehát ez szorosan meghatározva nem volt, addig őket büntetni nem is lehetett; de ha helyzetök határozottan tudva leend e törvényből, s kötelességeik szorosan kiszabva: akkor őket lehet is, kell is büntetni. A régi, különben is megtartatni nem szokott törvények közvetett gyöngítéséről akkor lehetne szó, ha az indítványoztatott volna, hogy törvény hozassék azok megerősítésére; de itt egy rendszeres munkáról van szó, melynek e törvény szükséges alkatrésze.

Árva követének tegnapi véleményére, hogy t. i. minden főispáni kihágások meggátlására elegendő a főispáni eskü: Schillernek már más alkalommal is idézett szavaival felelt meg *Radvánszky (Zólyom megye követe)* pedig azt felelé, hogy e szerint legjobb lesz a korteseket is egyenként megesketni, s ezzel vége minden vitának. Egy követ készebb visszalépni a kortesek korlátozására hozott törvényektől is, mintsem a főispánokat illető rendelkezés elmaradjon. Ennek elmaradása által az lenne elismerve s kimondva, hogy vagy az elnökök mindenkor tiszták és hibátlanok voltak s a megyei kicsapongások minden bűne csak a megyét terheli, vagy hogy a főispáni állás oly magas, melyet a törvényhozó testület keze föl nem ér. Régi, avult törvényekre kár is hivatkozni, melyek végrehajtása soha az ország kezében nem volt. Az 1536: 36. czikk, melyre hivatkozni szokás, a főispánok büntetését világosan a végrehajtó hatalom kezébe adja, ha tehát itt most új rendelkezés nem történik, a kormány ama régi törvényhez ragaszkodva, azt fogja követelni, hogy a főispánok büntetése egyenesen ő reá van bízva. Ha van valami veszély a kihágások elleni törvények-

ben a szabadságra nézve: e veszély csak azon törvények egyoldalúságában fekhetik, ha t. i. miután a szegény közválasztók kezei erősen megköttettek, most a hatalmas főispánok büntetlenül hagyatnak.

Abban köz volt az egyezés, hogy a hol a codex a köztisztviselőkről rendelkezik, ezen §-ra a megyei munkálatban is hivatkozás történjék; hanem arra lett szükséges a szavazás: kivánnak-e a Rendek a büntetőtörvényben a köztisztviselőkre nézve hozott szabályokon kívül a főispánok ellen külön és pótlólag büntetéseket rendelni?

Némelyek e két kérdést egymás után külön, mások pedig elválasztva kivánták feltétetni. Az indítványozó kérdése ez vala: «Kivánnak-e a Rendek e megyei törvényjavaslatban a büntetőtörvénykönyv elveihez alkalmazva sanctiot állítni fel a főispáni kötelességekre?» Más kérdés-javaslat, jelesen *Klauzálé* így hangzott: kivánnak-e a Rendek ezen munkálatban oly specialis törvényt alkotni, melyben a büntetőtörvénykönyvben alkotott elvek szerint a főispánok kihágásai büntettessenek?

Ezen s több más javaslatok zavaros sürgetései közt az elnökség eképpen tevé a kérdést: Kivánnak-e a Rendek e munkálatban a büntetőtörvénykönyvnek a köztisztviselőkről szóló rendeléseire hivatkozni, és kivánnak-e ezen említett büntető rendelkezéseken kívül pótlólag is a főispánok büntetésére nézve rendelkezni?

Minthogy a kettős kérdés együtt vagy különválasztott eldöntésére nézve egyezés nem létesülhetett, első szavazásra az tüzetett ki, hogy az említett kérdés elválasztva, vagy összefoglalva tétessék-e föl? 29 megye 19 ellen elválasztva kiváná a kérdéseket fölvétetni; Ung követei, *Horváth Simon* és *Orosz Elek* elidálták egymást, amaz a többséggel, emez pedig Csongráddal szavazván.

Feltétetvén ezután az első kérdés t. i., hogy történjék-e a tisztviselőkről szóló büntetőtörvényczikkekre hivatkozás? ez szavazás nélkül elfogadtatott. A második kérdésre t. i. hozassék-e a főispánokra nézve külön és pótlólag, büntető rendelkezés? 32 megye többsége 14 ellen (Abauj nem szavazván, Ung követei ismét elidálván egymást) igennel felelt. A kevesebbség megyéi, kik a főispánokra nézve külön rendelkezést nem akartak, következők: Árva, Baranya, Esztergom, Fehér, Győr, Mosony, Pozsega, Sáros, Szatmár, Szepes, Torna, Trencsén, Turócz, Verőcze.

144. Kerületi ülés.

1844 január 23-án.

Elnökök: Szombathelyi (Békés), Somssich (Somogy). *Jegyző:* Vukovics. *Naplóvivő:* Zsoldos.

Tárgy: A megyei kicsapongások folytatása, jelesül a főispánok s illetőleg helytartóik kihágása.

Először az *elnökség* a tegnapi határozatot ismétlé, miszerint a főispáni kihágások a büntetőtörvénykönyv szerint büntettessenek, és ha az ott megszabott büntetéseket a RR. elegendőnek nem találnák, az említett kihágások ellen másképp is fognak intézkedni.

Ezután jelenté az *elnök*, hogy mielőtt a tanácskozást megkezdenők, *a túrmezei gróf, Jozipovich Antal*, szólani kiván. Ki is röviden előterjeszté, miszerint a túrmezei nemesség több mint négy hónapja vár arra, hogy azon abnormis állásból kivétetik, melybe az illyrek által helyeztetett s e végett Ő Felségéhez is folyamodott. A RR. igaz, hogy bevégezték a túrmezei ügyet s át is küldték a Főrendekhez, de a Főrendek még fel sem vették. Most ismét kérelmet nyújtottak be az országgyűléshez; annak pártolására újolag felszólítja a RR.-t, egyszersmind kéri, hogy tegyenek minél hamarább valamit, mi a túrmezei nemességet megnyugtassa. Szóló újra óvást tett maga és küldői nevében a horvát követek ellen, kik nem Horvátországnak, hanem csak az illyr pártnak követei.

Ezután felolvastatott a kérelem, melyben ismételtetik, hogy Horvátország követei nem az egész horvát nemesség által, hanem csak 50 nemes jelenlétében és így törvénytelenül választatván, azokat Horvátország törvényes követeinek el nem ismerhetik, és kérik a RR.-et, hogy e sérelem orvoslásának siettetésével őket jogaikba visszahelyeztetni s megnyugtatni méltóztassanak. Kijelenték egyszersmind azt is, hogy botránkoztatással hallották, mit a horvát követek a latin nyelv melletti kapczáskodással elkövettek, s hogy legtávolabbról se láttassanak helyeselni azon tettet, ők éppen azért latin nyelven föltett kérelmöket tüstént magyar nyelvre fordittatták. Erre az elnök bevett szokás szerint a kérelmet véleményadás végett az illető választmány elibe akarta utasítani.

Palóczy szerint azonban ezt tenni nem szükséges, mivel a

túrmezei dolog már nem új, hanem mindnyájok előtt ismeretes. Ezért nézete szerint külön tárgyalni sem kell. Legjobb lesz azért bevárni a Főrendek ez érdembeni tanácskozását. Ha annak óhajtott eredménye nem lenne, akkor csatolják a RR. ezt is az üzenethez s küldjék át a Főrendekhez. Azt azonban szükségesnek tartja, hogy köziratra bocsáttassék. Ez indítvány elfogadtatott.

Perczel (Tolna megye követe): Szerinte már 5—6 hete, hogy a Főrendek ülést nem tartanak, pedig a RR. már több tárgyat bevégeztek, mely mind a Főrendek tanácskozására vár. Az élelmezést bevégezték, mit a kormány is oly fontosnak talált; a királyi városok rendezését szinte, a megyei kicsapongásokat nemsokára bevégzik. Ha ez tovább is így megy, majd annyira összehalmozódnak a tárgyak, hogy a Főrendek nem birják a RR.-et követni. A túrmezei sérelmet mikor küldték át! és a Főrendek még sem vették fel. Pedig e dolog elintézésének minél hamarább meg kell történni. Ezeknél fogva a királyi személynök által szükségesnek látná nádor ő Fenségét megkéretni, hogy ülést tartani méltóztassék.

Ez indítvány közfelkiáltással elfogadtatott.

Ezután felolvastatott a pesti javaslat a főispánok és illetőleg helytartóik kihágásáról, mely következőleg hangzik: 58. §. «A főispánok és illetőleg helytartóik mindazon esetekben, midőn a jelen törvény által nekiek, mint a választói gyűlések elnökeinek elejbök szabott kötelességeiket nem teljesítik, vagy azzal ellenkezőt cselekesznek, a büntetőtörvénykönyvben általánosan megnevezetten kívül különös hivatal-visszaélési vétket követnek el, ezen vétekért az esetekhez képest büntetendők».

A §. elején levő azon kitétel helyett: «a főispánok és illetőleg helytartóik» némelyek ezt ajánlák: «megyék főkormányzói», mivel ebben benne van mind a főispán, mind a főispáni helyettes. Mások a helytartóik helyett: választógyűlések elnökei, megyei választások elnökei, a többség azonban azt kivánná tétetni: «és illetőleg megyei gyűlések elnökei». És ennek betétele mindenütt, hol helytartó vagy helyettes fordul elő, a jegyzőnek meghagyatott.

Ezután olvastatott az 58. §. *a), b), c), d), e), f)* pontja: *a)* Ha a főispán, vagy helyettese a tisztújítást szorosan az e törvénynek első szakaszában kitett határnapra ki nem tűzné: mindennapi késedelemért 100 ezüst forint birságban büntettetik.

b) Ha a negyedik év három első hónapján belől eső határidőt is a jelen törvény 2. szakasza ellenére elmulasztaná, 1000 pfrt birságban büntettetik.

c) Ha a tisztújítás határnapját kitüzte ugyan, de azon meg nem jelenik, betegség esetét kivéve: szinte 1000 pfrt birságban büntetendő.

d) Ha a tisztújítás határnapját 30 nappal elébb a 3. szakasz ellenére ki nem hirdetné: mindennapi késedelemért 100 pfrt birságban büntetendő.

Az *a), b), c), d)* pontokban foglalt büntetések a 8. szakaszban említett részletes tisztújítások eseteire is kiterjesztetnek.

e) Ha a 9. §. esetében a főispán vagy helyettese nem a megye által felterjesztettek közül nevezne, a mellett, hogy ily kinevezés érvénytelen, a főispán vagy helyettese 200 pforint birságban büntetendő.

f) Ha az elnök akár a 2. és 4. szakaszok eseteiben a megye által választatott, akár az főispán vagy helyettes lenne is, tisztújításkor a kijelölést nem a tanácskozmány határozata szerint tenné, és ezáltal a 12. szakasz ellenére cselekednék, 1500 pfrt birságban büntetendő.

Egy megyei követ e pontokra kijelenté, hogy a RR. meghagyása szerint a büntetőtörvénykönyv 433., 495., 508., 509. §-aihoz vannak alkalmazva. Egy más megyei követ azt helyesli, hanem mivel ott csak tisztviselők vannak említve, itt az *a)* pontban világosan ki kell jelenteni azon specialis tisztviselőket, és úgy hivatkozni a 433. §-ra, mivel a kormány a főispánokat megyei főkormányzóknak, nem tisztviselőknek nevezvén, könnyen kijátszathatnék a törvény.

Zsoldos (Veszprém megye követe): Mivel ezen törvények részint a törvény szántszándékos, tettleges megsértéséről, részint a formalitások meg nem tartásáról szólnak, az *a—g)* pontig előszámlálná a határidő meg nem tartási s formalitás-sértési eseteket, és úgy hivatkoznék a 495., 508., vagy illető büntetőtörvénykönyvi §§-ra. A mellett határozott büntetést itt sem kellene mondani, mert a büntetőtörvénykönyvben is nem az mondatik, hogy 100 frtra, hanem hogy 100 frtig büntethetik. Továbbá itt is kellene fokozatot felállítani, mint a büntetőtörvénykönyvben van, hol az mondatik: 1. dorgálás, 2. pénzbüntetés, 3. hivatalvesztés.

Ez indítvány elfogadtatott, és ennek értelmében az idézett törvények szerinti szerkesztés a jegyzőnek meghagyatott.

Ezután folytattatott a pesti javaslat többi pontjainak olvasása: *g)* Ha az elnök a kijelölést felolvasni éppen nem akarná: a tiszti ügyész által hivatalának teljesítésére mindenekelőtt emlékeztetni fog, ha kötelességét teljesíteni ekkor is vonakodnék: 2000 frt birsággal

büntetendő; azonkivül a kijelölést a tanácskozmány jegyzője vagy bármely tagja ugyanezen büntetés súlya alatt felolvasni köteles.

Mindezen itt előszámlált büntetéseknek helye az első kihágás esetében leend. Ha az előszámlált kihágások ismételtetnének, a főispán s illetőleg helytartója, az illető birságok kétszerezése mellett hivatalától is elmozdítandó.

h) Ha a főispán, vagy helyettese az 53. §. esetében a választógyűlést az őrszék határozata ellenére oszlatná el, vagy a fegyveres erő alkalmazása alatt a választási gyűlést folytatná: hivatalától elmozdítandó; a választott elnök pedig 5000 forint birságban büntetendő.

i) Ha az elnök az őrszék határozata ellenére fegyveres erőt használ, mint vérengező a büntetőtörvény súlya alá esik; és ha az elnök a főispán vagy helyettese, hivatalától is mindenesetre megfosztandó.

Ezen pontokban megmaradt a szerkezet azon módosítással, hogy a *h)* ponti 5000 frt 1500 frtra szállittatik le, és ha az őrszék a fegyveres erő használását a főispánnak a törvényben meghatározott eseteken kivül engedné meg, az őrszék tagjai is szinte büntettetnek.

Ezután olvastatott a *k)* pont, miszerint, ha a főispán vagy helyettese bármely eszközökkel és módokkal, szavazatoknak bizonyos czélra, akár közvetlen, akár közvetve, de az ő megbizásából eszközlendő gyűjtése által, felemelkedett állását elhagyva, a választópártok közzé keveredik, bár semmi kihágás el nem követtetett volna is, hivatalától okvetetlen megfosztandó; minden netalán elkövetendő kihágásokért felelős, és mint felbujtó a körülményekhez képest fogsággal is büntetendő.

Némelyek ezen pontot egészen kihagyatni javaslák, ha azt akarják, hogy a többiből valami legyen. Mások nem akartak egyes emberekre törvényt hozni; mások pedig határozatlannak találák p. o. ezen kitétel alá: «akármely eszközökkel és módokkal» majd a szóvali capacitálást is alávonnák.

Azért egy megyei követ, *Klauzál* azon módosítása fogadtatott el, hogy a főispán, ha úgy lép föl mint vesztegető, úgy lesz büntetve mind birság, mind fogság tekintetében, mint egyéb vesztegető. A felbujtó kimarad, minthogy a büntetőtörvénykönyvben a nélkül is ott van. Hogy a főispán súlyosabban büntettetik, mint más ember, azt némelyek nem tudták megegyeztetni a büntetőcodex elveivel. De erre az mondatott, hogy ott a tisztviselők kihágásáról szóló törvény egészen exceptionális törvény; más embert azért nem is büntetnek, a

miért ott a tisztviselő hivatalát veszti. Attól sem kell félni, hogy éppen ezen pont miatt nem erősítik meg e törvényt; van már olyan törvény elég, a miért — ha akarják — megtagadhatják a megerősítést. Így a büntetőtörvénykönyv minden királyi kinevezéstől függő tisztviselőt büntetés alá vet, s ha tetszik, a kormány azért sem erősíti meg. Az említett módosítás szerinti szerkesztés a jegyzőkre bizatott.

Ezután olvastatott a *g)* pont hátralevő része, mely következőleg hangzik: Mindazon esetekben, midőn a főispán vagy helyettese hivatalvesztéssel büntetve voltak: az ítélet Ő Felségének tudomás végett felterjesztetik. Ő Felsége pedig azon egyént, ha ily büntetésben marasztalva egyszer volt, többé soha megyei főkormányra nem alkalmazandja.

59. §. Mindezen itt előszámlált kihágásoknak birája a megyei törvényszék; vádló pedig az ügyészi tisztségnek bármely tagja; ha ezek közül kötelességét teljesíteni senki nem akarná, vádló — önfelelősségére — a megyebeliek közül akárki lehet.

Ezekben a szerkezet meghagyatott s egy követ indítványára az is elhatároztatott, hogy az ily büntetésből bejövő pénz a megyei pénztárt illeti.

Bevégeztetvén a pesti javaslat feletti tanácskozás, olvastatott az e tárgybeli javaslat munkálatának 51. §-a, mely a csendtisztekről szól. E tisztségre oly egyének választatnak, kik a bizodalmat megérdemlik. Jelentésük oly bizonyító erővel bir, hogy csak ellenkező tökéletes próbával gyengíthetni meg.

Egy megyei követ, *Somssich,* a csendtisztek ellen nyilatkozott, mivel küldői a rendet ezután is szolgabiró s esküdt által akarják fentartani. Más megyei követ, *Klauzál,* a csendtiszteket megakarja tartani, de azt, hogy jelentésük oly bizonyító erővel bir, hogy csak ellenkező tökéletes próbával gyengíthetni meg, ki akarta hagyatni, részint mivel a büntetőtörvénykönyv elveivel ellenkezik, részint mivel sok balmagyarázatra szolgáltathat alkalmat. Egyszersmind azt is kijelenté, hogy az őrszéknek csak rendőri, nem pedig itélő hatalmat akar tulajdonítni, egyért azért, mert őrszék által nem akarja az esküdtszék hatását korlátozni; másikért azért, mivel a főispáni önkény helyébe nem akar más önkényt, t. i. az őrszékét állítani. Az őrszék ítéletétől nincs fölebbvitel; ha egyszer valakit fogságra itélt, hasztalan minden, tartozik azt kiszenvedni. Azért, hogy az őrszék önkénykedésének senki ki ne legyen téve, itélőhatalommal ezutánra is a megyei illető biróságot akarja felruházni. Ezt azon ok, azon körülmény is javasolja, hogy a büntetőtörvénykönyv elvei szerint a vád-

lottnak a lehető legnagyobb védelmi kör van engedve, és ezt a status és szabadság érdeke is kívánja.

Némelyek erre azt mondák, hogy az már határozattá vált, miszerint az őrszék itélő s büntető hatalommal van felruházva; a mi egyszer határozat, azt nem így mellékesen kell megváltoztatni, hanem vagy országos ülésben, vagy pedig vissza kell menni az előbbi §§-ra. A többség azonban a csongrádi indítvány értelmében oda nyilatkozott, hogy az őrszék tartsa fenn a rendet, vezettesse ki a részeget, távolítsa el vagy csukassa be a garázdát, rendetlenkedőt, de felette csak a megyei bíróság itélhet; mi a fölebb elősorolt okokon kivül még azért is szükséges, mivel az őrszéknek egyszerre és ugyanazon időben a rendet fentartani és itélni nem is lehetne. E szerint az őrszék hatásköre a rendőri eljárásra szoríttatott, és az itélő s büntető hatalom a megyei bíróságnak adatván, a jegyző a §§. e szerinti szerkesztésére utasíttatott.

Ezzel az ülés eloszlott.

---

145. Kerületi ülés.

1844 január 24-én.

Elnökök, jegyző, naplóvivő, mint tegnap.
Tárgy: A megyei kihágások elleni törvényjavaslat.

A *ker. elnökség* jelenté, hogy Nádor ő cs. k. Fensége készneknek nyilatkozott, mihelyt egészségi állapota engedi, Főrendi üléseket tartani.

Ezután a megyei kihágások tárgya folytattatott. Hátra voltak még az 51—66-ik §-ok, melyeknek átnézése a vesztegetésről szóló szakasz megállapításától függesztetett fel.

Ezen §-ok tartalma következő: 51. §. Minden tisztujítás előtti tanácskozmány (conferentia) megyékként meghatározott elégséges számmal oly csendtiszteket (constables) nevez ki, kik a bizodalmat megérdemlik. Ezek hitet tesznek le, nemzeti színű szalagos pálczácskákat viselnek. Jelentésük oly bizonyító erővel bir, hogy a bevádlott az őt terhelő vádtól magát igazolni tartozván, azt csak ellenkező tökéletes próbával gyengítheti meg. A ki közülök hivatalával vissza élne: a büntető törvénykönyv szerint büntettetik. — Marad.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

52. §. A csendtiszt rendre-szólításának engedelmeskedni mindenki köteles s ha nem tenné, a csendtiszt közerővel is az őrszék elébe állíthattatja. — Marad.

53. §. Ha a közbe jött rendbontás fékezésére a rendes közerő nem elegendő, az őrszék köréhez tartozik a gyűlés eloszlatását meghatározni; ha ennek a népség nem engedne: a büntetőtörvény szerint fenyítendő lázadás esete jön elő. — Marad.

Egy követ e §-ra nézve indítványozá, hogy az elnök előlegesen gondoskodjék, miszerint a katonai erő szükség esetén kéznél legyen. Más követek pedig, hogy katonai erő soha se vagy lehető legritkábban használtassék, s ekkor is felelet teher alatt. Mire egy követ, *Palóczy*, megemlítvén, hogy éppen ma 386 esztendeje, hogy a magyar hazában legnagyobb korteskedés történt, midőn 1458-dik esztendő jan. 24-én 40 ezer fegyveres kiáltotta a Dunaparton: éljen Mátyás király! S valamint akkor néhány csendtiszt, háromszínű szalagos pálczácskával nem sokra ment volna, ugy ma is a 10—20 hajduból álló «megyei közerővel» nem nagy csendet lehet eszközölni: szükségesnek tartá, hogy a megyei erőn kivül valami más erőről is rendelkezhessenek azok, kiknek feladata a rendet fenntartani.

54. §. Tisztujítás alkalmával rendkívüli fegyveres erő csupán csak az őrszék határozatából, csak a tisztujítási gyűlés eloszlatása után, a megyei rendes közerő elégtelensége esetében csupán ha a fellázadt népség a csendtiszti intésnek ellenszegülve rendbontásra vagy éppen bűntettre vetemednék, s egyedül a rendetlenség fékezésére használtathatik. Ennek használata mellett folytatott tisztujítás érvénytelen. — Marad.

55. §. A fegyveres erő vezérlése annak joga s kötelessége, a kit azzal az őrszék megbiz. Előbb a lázadási törvényt kell felolvasni. — Marad.

56. §. A vizsgálat azonnal megtétetik; az illetők perbe fogatását az őrszék rendeli el. A vádlottak feletti itélethozás a megye törvényszékére tartozik. — Marad.

57. §. Az elnök köteles új tisztujítás tartására 8—15 napi közidőt engedve, uj határidőt rendelni. Addig a már megválasztott vagy még másokkal nem pótolt tisztviselők hivataloskodnak. — Marad.

Következett a választandók vagy választottakról szóló 3-ik fejezet, melynek 58. 59. s következő §-ai, mint a melyeket az ujon szerkesztett 39. §. a vesztegetési törvény fölöslegesekké tett, kihagyattak. A 60. §. kihagyása, miszerint: minden tisztviselő köteles hivatalát pontosan teljesíteni, a megyei végzéseknek mulhatatlanul eleget

tenni, különben a hanyag tisztviselők ellen rendelt büntetés alávonatik, — szavazás által határoztatott el.

Az ezen fejezetben utolsó 65. s 66. §-ok, melyek a tisztujításokat megelőző conferentiákról rendelkeznek, hosszabb vitára, szavazásra adtak alkalmat. Ezen §-ok szerint a conferentiákra a közválasztók részéről választatnak, kiknek számát választó kerületek vagy hadnagyságokként helybeli körülményekhez képest a megyék határozzák meg.

Mások ismét, mint a táblabirák már személy szerint birnak a conferentiában szavazattal. Azok, kik ily személyes joggal birnak, a képviselők választásában részt vehetnek. Tanácskozmányi képviselővé mindenki választathatik, kiben a választói qualificatió meg van. Ha olyanra esnék a választás, ki személy szerint is bir már szavazattal: képviseleti szavazatával együtt két szavazata leend a conferentiában, de összesen három szavazatnál többet senki sem birhat.

Ezen §-okra nézve indítványoztatott: 1. hogy mind annak, ki választási joggal bir, legyen tanácskozási joga is. El nem fogadtatott s e részben maradt a szerkezet. 2. Senki a conferentiában egy szavazatnál többel ne birjon. Ebből az fog következni, hogy azok, kik a tanácskozmányban már különben is szavazattal birnak (táblabirák, előkelők) nem fognak képviselőkké lenni akarni, s olyanok választatnak képviselőkké, kik különben szavazattal nem birnak, kik a népből valók s annak szándékát és akaratját hiven képviselik. Elfogadtatott s az elnökség által végzésül kimondatott. 3. Olyanokat, kik különben is birnak a conferentiában szavazattal, képviselőkké választani szabad ne legyen, hogy ha már különben is aránylag igen kevesen lesznek a köznemesség képviselői azok legalább legyenek köznemesek. Ugyanis, ha olyanok szintén választhatók lennének, kik már különben is birnak szavazattal, ezek vagy leköszönnének s akkor ismét uj választás kellene; vagy elvállalnák a képviseletet s akkor ez csupa illusió lenne, mert a befolyásos urak elválasztatnák magokat, de utasítással ellátva nem lévén, a választó köznemesek akaratjának nem lennének igaz kifejezői, sőt azt megsemmisítnék és saját akaratjokat nyakukra tolnák.

Ezen indítvány többek által rosszaltatott, felhozatván ellene, hogy a bizodalom korlátozása volna, ha a köznemesség azt nem választhatná, kit akarna; hogy ez a legelső eset volna arra, hogy a választathatásból kizárassanak azok, kik szükséges qualificatióval birnak. Hogy ha feltesszük azt, hogy az előkelőbb urak s táblabirák a köznemességre annyi befolyással birnak, miszerint azok által magokat

képviselőkké választatják: bizonyosan módjokban álland azt is eszközölni, hogy a köznemesség mindenkor velök szavazzon.

Szavazásnak kellett bevégezni a hosszas s már-már ingerültté válni kezdő vitát. Kérdésül tétetett föl: vajjon az, ki maga is bir szavazási joggal a tanácskozmányban, megválasztathatik-e képviselőnek? Mire 26 megye igennel felelt 22 ellen, Abauj nem szavazván. Tagadólag szavaztak s kevesebbségben maradtak: Arad, Bács, Békés, Bereg, Bihar, Borsod, Csanád, Csongrád, Heves, Hont, Krassó, Mármaros, Nyitra, Pest, Sopron, Somogy, Temes, Tolna, Torontál, Zala, Zólyom, Ugocsa. Ezen kisebbségben maradt megyék közzül többen, miután nem eszközölheték, hogy a különben is tanácskozmányi szavazattal biró egyének képviselőkül választhatók ne legyenek, azt kivánák, hogy arra történjék szavazat «maradjon-e a 66. §. szerkezete, vagy ne?» mit a többség megyéi elleneztek azon okból, mivel a 2. alatt említett indítvány elfogadásával a szerkezet már módosítva van, s a kimondott végzésről visszaugrani nem lehet. Azonban folytonos sürgetésre csakugyan szavazásra tüzetett a kérdés: ha olyanra esik a választás, ki különben is bir tanácskozmányi szavazattal, az ilyen két szóval birjon-e, vagy nem? 29 megye többsége igennel felelt, és igy erre nézve visszaállítá a szerkezetet, mely a 2. alatt említett indítvány elfogadása által már előbb elvettetett.

Eként befejeztetett a megyei kihágások elleni törvényjavaslat.

BETŰRENDES TÁRGYMUTATÓ A III. KÖTETHEZ.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
			B
1843 Nov.	22	orsz.	**Büntető törvénykönyv** III. részére a börtönrendszerre vonatkozó Főrendi válaszizenet felolvastatik s köziratra bocsáttatik.
«	28	ker.	**Büntető törvénykönyv** II. része, s kapcsolatosan az esküdtszék, büntető bíróság és polgári bíróság közti összeütközés tárgyaltatnak.
Decz.	12	orsz.	**Bányavárosok** (Besztercze, Selmecz, Körmöczbánya) magokat a kaszárnya építési költségek fizetése alól felmentetni kérik.
1844 Jan.	3	ker.	**Békési** új követek (Szombathelyi és Tomcsányi) beköszönnek, kik az önként lemondott br. Wenckheim és Horváth helyébe választattak.
			E
1843 Nov.	10	ker.	**Évenkénti országgyűlés** ügyének tárgyalása elhalasztatik.
«	11	«	**Évenkénti országgyűlés** tartásának ügyében végtárgyalási határidőül decz. 15. tüzetik ki.
«	28	«	**Esküdtszék** tárgyalás alá kitüzetett.
«	29	«	**Esküdtszék** tárgy. 1844 jan. közepéig felfüggesztetett.
Decz.	7	«	**Eszék vagy Vukovár—Fiumei vasút** iránti kereskedelmi választmány jelentése köziratra bocsáttatik.
«	9	«	**Eszéki vasút** ügyben keresk. vál. jelentése felolvastatván a nádor megkéretik, hogy a hatóságokat segélyadásra szólítsa fel.
«	11	«	**Eszéki vasút** ügyében a nádorhoz intézett izenet hitelesítése.
«	11	orsz.	**Eszéki vasút** ügybeni izenet elfogadtatik.
			F
Decz.	14	ker.	**Fontosabb tárgyakban** orsz. választmány kiküldése iránt Főrendeknek 2-ik izenete felolvastatik, tudomásul vétetik.
1844 Jan.	20	«	**Főispánok** jogai, kötelességei (megyei kihágásoknál főispánok is büntethetők).

M. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
			G
1844 Jan.	11	ker.	**Gazdasági egyesület** kérvénye, melyben czéljaira egy millió forintot, törvénybe igtatását, példánygazdaság felállítására alkalmas kincstári jószágot, levelezésére portomentességet kér, — a kereskedelmi választmánynál további tárgyalásra hagyatik.
			I
1843 Nov.	23	ker.	**Ifjuság** elleni panasz, hogy a Pálffy teremben tilalom ellenére dohányoznak.
Decz.	2	«	**Ifjuság** a decz. 1-sei orsz. ülésbeni magaviseleteért dicsértetik.
«	4	«	**Ifjuság** ellen, az ülésben rakonczátlan magaviseletért Klauzál, Beöthy erős kifakadásai.
«	7	orsz.	**Igazoló választmány** jelentése Zala, Szatmár, Szeben és Varasd új követeire nézve.
«	9	«	**Indítványa** a Főrendeknek a fontosabb ügyekben orsz. választm. kiküldése iránt felolvastatik.
«	11	«	**Igazoló választmány** jelentése elfogadtatik.
1844 Jan.	4	ker.	**Igazoló választmány** jelentését a békési új követek megbizó leveleiről Palóczy felolvassa.
«	18	«	**Ifjuság** Gabányi elleni zajongása miatt az elnökség vizsgálat tartásával és jelentés tétellel megbizatott.
«	19	«	**Ifjuságí** vizsgálat ügyben elnök jelenti, hogy a vizsgálat eredményre nem vezetett.
			K
1843 Nov.	9	ker.	**Katonai élelmezés** és szállásolás tárgyábani országos választmányi jelentésre izenet a Főrendekhez.
«	10	«	**Katonai élelmezés** ügybeni izenet és felirati javaslat.
«	21	«	**Királyi városok** ügyében országgyülési szavazatuk tárgyaltatik.
«	22	«	**Királyi városok** országgy. szavazata tárgy. folytatása.
«	23	«	**Királyi városok** szavazata ismételten tárgyaltatik.
«	24	«	**Királyi városok** követválasztásának módja.
«	25	«	**Királyi városok** követi utasításai, követ visszahivási joga.
«	27	«	**Királyi városokban** a követvisszahivási jogot a képviselőtestület vagy a választó polgárság gyakorolja-e?
«	27	«	**Királyi városok** ügyében követi eskü.
Decz.	6	«	**Királyi városok** ügyében az országgyülési szavazatról szóló szerkezet felolvastatott s köziratra bocsáttatott.
«	7	orsz.	**Katonai élelmezés** ügyben a RR. izenete s felirási javaslat elfogadtatik.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1843			
Decz.	7	ker.	**Kereskedelmi választmány** jelentése az eszéki vasút ügyében köziratra bocsáttatott.
«	9	orsz.	**Katonai élelmezés** ügyében izenet és felirási javaslat tárgyalása.
«	9	ker.	**Kereskedelmi választmánynak** Eszék vasútügyi jelentését Ghyczy felolvasván, a nádor megkéretik az illető hatóságoknak segélyadásra felhívása iránt.
«	9	orsz.	**Királyi biztosoknak** a megyei kihágások ügyében tett jelentéseinek országgyűlés elé terjesztése iránt a Főrendek által a Rendekhez küldött izenete felolvastatik és köziratra bocsáttatik.
«	11	ker.	**Kérvényezési ügyben** határozat, mely szerint a magán kérvények előlegesen az igazoló választmány, mint kérv. választmány által megvizsgáltassanak.
«	11	orsz.	**Kérvényezési ügyben,** a magán kérvények előleges vizsgálata tárgyábani határozat megerősítése.
«	11	«	**Katonai élelmezés** ügyben izenet és felirási javaslat tovább tárgyaltatik.
«	11	ker.	**Kereskedelmi** választmánynak elnöke Palóczy az eszéki vasútügyi munkálat kinyomathatása iránt előfizetési ivek kibocsátására engedélyt kér.
«	11	«	**Kereskedelmi választmány** vasúti munkálata tárgyában, illetve az eszék-fiumei vasúti ügyben izenet a nádorhoz.
«	12	orsz.	**Katonai élelmezés** ügyben izenet és felirás tovább tárgyaltatik (concentratio, stabalitas, vontatás, termesztmények szabott áron kiszolgáltatása, az élelmezés megváltása).
«	13	«	**Katonai élelmezés** ügy folytatólagosan tárgyaltatik.
1844			
Jan.	13	ker.	**Kérvénye** a zsidóknak emancipáltatásuk iránt az igazoló választmánynak adatik.
«	19—20	«	**Klauzál** indítványa, hogy a követek választása felett a követi tábla biráskodjék.

M

1843			
Nov.	16. 17 / 18. 20	ker.	**Magyar nyelv** (mint országgy. tanácskozási nyelv) tárgyában érkezett okt. 12-diki királyi leirat feletti tanácskozás.
«	22	orsz.	**Magyar nyelv** ügyébeni 4-ik Főrendi izenet felolvastatik s köziratra bocsáttatik.
«	25	ker.	**Magyar nyelv** ügyébeni 4-ik Főrendi izenet tárgyalása.
«	27	«	**Magyar nyelv** ügyébeni 5-ik Rendi izenet felolvastatván, köziratra bocsáttatott.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1843			
Nov.	28	ker.	**Magyar nyelv** ügyében 5-ik Rendi izenet elfogadtatott.
«	28	«	**Magyar nyelv** ügyében a helytartótanács ellen a megyékhez intézett latin intézvényei miatti panaszok; Zala megye panasza gr. Festetich ellen, mert egyik parochiára — mint patronus — magyarul nem tudó lelkészt nevezett ki.
«	30	«	**Magyar nyelv** ügyében az okt. 12-diki rescriptumra készített felirás és izenet felolvastatván helybenhagyatott.
Decz.	1	orsz.	**Magyar nyelv** ügyében 5-ik izenete a Rendeknek és felirási javaslat az okt. 12-iki rescriptumra.
«	1	«	**Magyar nyelv** ügyében az 5-ik izenet és felirási javaslat tárgyaltatván a horvátok e tárgyhoz — a jun. 20-diki határozat ellenére — latinul akarván szólani, ez a Rendeket nagy ingerültségbe hozta, miért is az országos ülés (decz. 1.) kerületivé alakult át.
«	1	ker.	**Magyar nyelv** ügyében a decz. 1-sei orsz. ülésben a horvát követek magaviselete napirendre tüzetett.
«	2	«	**Magyar nyelv** ügyében Klauzál indítványára elhatároztatik, hogy 1-ször az elnöknek decz. 1-sei országos ülésben tanusított eljárása ellen óvást tesznek, 2-szor a junius 20-diki határozatot fentartják; 3-szor a horvát követek latin nyilatkozatait naplóba nem veszik.
«	4	«	**Magyar nyelv** ügyében a decz. 2-diki ker. határozat iránt kir. személynök zárt konferentiát kér.
«	4	«	**Magyar nyelv** ügyében a decz. 2-iki határozat szövege felolvastatván, némi módosításokkal elfogadtatott.
«	5	orsz.	**Magyar nyelv** ügyében a decz. 2-diki illetve 4-diki határozatok megerősíttettek.
«	5	«	**Magyar nyelv** ügyében az okt. 12-diki leiratra felirati javaslat helybenhagyatott.
«	5	«	**Magyar nyelv** tárgyában 5-ik Rendi izenet elfogadtatott.
«	6	ker.	**Megyei kihágások** ügyében a kiküldött ker. választmány munkálatai tárgyaltatnak.
«	6	ker.	**Megyei** tisztviselők három évre választatnak.
«	7	«	**Megyei** kicsapongások.
«	9	orsz.	**Magyar nyelv** tárgyában a Főrendeknek 5-ik izenete a Rendekhez elfogadtatik s köziratra bocsáttatik.
«	9	«	**Magyar nyelv** ügyében Beöthy indítványára elhatároztatik, hogy a törvény rendeletét a nádorra kiterjeszteni nem akarják.
«	11	«	**Magyar nyelv** ügyében a nádor iránti kivételi határozatnak a Főrendekhez átvitelére küldöttség neveztetik.
«	11	«	**Magyar nyelv** ügyében e küldöttség kiküldetéséről jelentést tesz.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1843			
Decz.	11	orsz.	**Magyar nyelv** ügyében Főrendi küldöttség értesíti a Rendeket, hogy a Főrendek a felirást és törvényjavaslatot elfogadják, s ezek felterjesztésére a Rendeket egyszersmind elegyes ülésre meghívják.
«	11	elegy.	**Magyar nyelv** ügyében a felirás és törvényjavaslat a nádor által aláíratván, lepecsételtett s felküldetett.
«	14	ker.	**Megyei** kicsapongások. Tiszteletbeli hivatalnokok, esküdtek, ügyészek, jegyzők.
«	15	«	**Megyei** ügyben táblabirák miképen választassanak vagy neveztessenek ki?
«	16	«	**Megyei** ügyben kimondatik, hogy táblabirák minden rendből születésre való tekintet nélkül választhatók.
«	16	«	**Megyei** ügyben időközben megürült hivatalok mikép töltessenek be?
«	16	«	**Megyei** ügyben az elválasztott tisztviselő hat évnél tovább ne alkalmaztassék.
«	18	«	**Megyei** ügyben. Különböző hivatalokra megkívántató kellékek: iskolai tanulmányokról bizonyítvány, ügyvédi oklevél stb.
«	18	«	**Megyei** választások titkos szavazás útján történjenek. Kihágások elbirálására őrszék állíttatik. Elnöke, tagjai a megyei közgyűléseken választatnak. Választási joggal birjanak, kik írni, olvasni tudnak.
«	19	«	**Megyei** választásoknál kik birnak szavazati joggal? Nők szavazatjoga. Szavazatjoggal birók megkívántatóságai.
«	20	«	**Megyék** vagy községek vagy jegyzőik szavazatjoga. A zsidók birjanak e szavazatjoggal?
«	21	«	**Megyei** ügy tárgyaltatik: Szavazás. Széksértés stb. Választás előtt értekezés tartathatik, de a vesztegetés, dorbézolás, fenyegetés általi szavazat vásárlás eltiltatik, illetőleg büntettetik. Ezen szakasz visszaadatik a választmánynak.
1844			
Jan.	3	ker.	**Megyei** ügy. Országgyűlési követválasztásról.
«	3	«	**Megyei** választás titkos szavazás által történjék.
«	3	«	**Megyei** választás egyéb módozata.
«	3	«	**Megyei** gyűlések; az ezeken szavazattal birók.
«	3	«	**Megyei** gyűléseken a csend és rend fentartása.
«	3	«	**Megyei** munkálatok tárgyalása befejeztetett.
«	4	«	**Megyei** ügyben a visszaadott 39. s következő szakaszokat illető választmányi módosítások tárgyalása következő napra halasztatott.
«	5	«	**Megyei** ügyben a 39. §. új tárgyalása levétetik, mely szerint a megyei tisztújítást illetőleg elkövetett erőszakos kényszerítések, széksértés, verekedés, rendbontás és netaláni lázadás, vagy egyéb büntettek és

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
			sulyos kihágások eseteiben a büntető törvénykönyvnek illető §§. alkalmazandók.
Jan.	8—11	ker.	**Megyei** ügyben vesztegetések kérdése tárgyaltatik.
«	12	«	**Megyei** választás helyére kortesek bevitelének kérdése.
«	12	«	**Megyei** választásoknál fegyver vagy kard használata.
«	13	«	**Megyei** választ. ügyben zenével, zászlóval való járáskelés, vesztegetés feletti tárgyalás folytatása.
«	14	«	**Megyei** munkálatok tárgyalása folytattatik az 54. §-tól kezdve. (Zene, zászló.)
«	16	«	**Megyei** munkálatok folytatólag tárgyalása. Vesztegetés miképeni büntetése.
«	17	«	**Megyei** ügyben. A vesztegetés mikép büntetése feletti tanácskozás folytatása.
«	18	«	**Megyei** ügyben. Vesztegetési mód (bér, ajándék, adomány).
«	19	«	**Megyei** vesztegetési módok. Büntetések.
«	19	«	**Megyei** ügy. Birósági eljárás kérdése.
«	19	«	**Megyei** ügyben Klauzál inditványozza, hogy orsz. követek választása feletti biráskodással az országgyűlési követi tábla bizassék meg.
«	20	«	**Megyei** ügyben Klauzál fentebbi indítványa tárgyaltatik.
«	20	«	**Megyei** ügyben főispánok jogai, kötelességei.
«	22	«	**Megyei** munkálatok. 32 megye többsége 14 ellen a főispánokra nézve büntető rendelkezéseket kíván tenni
«	23	«	**Megyei** kicsapongások folytatása a főispánok, illetőleg helytartóik kihágása felett.
«	24	«	**Megyei** munkálat tárgyalása folytattatik 51—66. §-ig.
«	24	«	**Megyei** munkálat. A választottak vagy választandókról szóló III. fejezet.
«	24	«	**Megyei** munkálat. Választási konferentiák.
«	24	«	**Megyei** kihágások ügye befejeztetett.

N

1343			
Decz.	9	orsz.	**Napló** (kerületi) kinyomatásának akadályozása iránt a Főrendek izenete bemutattatván köziratra bocsáttatott.
«	14	ker.	**Napló** többszörösítésének ifjuság által eszközöltetése iránt Somssich által tett indítvány tárgyaltatik.
«	19	«	**Napló** kinyomatásának sürgetése ker. elnökre bizatik.
«	19	«	**Nők** szavazatjoga a megyei választásoknál.
«	20	«	**Napló** ügyben elnök jelenti, hogy a könyvnyomó intézet elkésett a napló kinyomatásával, de meg fog jelenni.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Jan.	3	ker.	**Napló** ügyben ismét panasz emeltetett, hogy a decz. 1-sei és 5-diki országos ülések naplója még sem jelent meg.
«	3	«	**Napló** ügyben személynök felhivandó orsz. ülés tartására, s e tárgyban ott is sürgettessék.
«	4	«	**Napló** ügyben kerületi elnök jelenti, hogy a személynök családját ért nagy veszteség miatt nem tartott országos ülést, s jelenti azt is, hogy a napló censurálva is van, s mielőbb meg fog jelenni.
«	5	«	**Népnevelési** választmány elnöke Bezerédj István, a választm. munkálat elkészültét és sajtó alá adatását bejelenti.

O

1843			
Nov.	10	ker.	**Országgyűlés** (évenkénti) ügyének felvétele elhalasztatik.
«	10	«	**Országos választmányok** alakitásáról szóló izenet és törvényjavaslat felolvastatik.
«	11	«	**Országgyűlés** (évenkénti) ügyének tárgyalása decz. 15-ig elhalasztatik.
Decz.	7	orsz.	**Országgyűlés** Pestre áttétele iránti 2-ik izenet elfogadtatik.
«	7	«	**Országház** terve iránti 2-ik izenet elfogadtatik.
«	7	«	**Országos választmány** tárgyábani izenet s törvényjavaslat megerősíttetik.
«	7	«	**Országos választmány** tagjainak kir. hivatalok viselésétől eltiltása iránti határozat.
«	14	«	**Országos választmány** tárgyában 2-ik Főrendi izenet felolvastatott s helyeseltetett.
1844			
Jan.	19	«	**Országgyűlési** szállási lakbérügyben elnök megbizatik, hogy az orsz. választmány munkálatát a nádornál sürgesse.

R

1843			
Decz.	7	orsz.	**Részek** iránti izenet s törvényjavaslat, hogy még a jelen országgyűlésre követeket küldjenek.

S

1843			
Nov.	9	ker.	**Szatmári** új követek megbízó levelei igazoló választmányhoz utasíttatnak.
Nov.	16. 20	«	**Szlavoniai** három megye (Pozsega, Szerém, Verőcze) Magyarországhoz tartoznak.
Decz.	7	orsz.	**Szepesi** XVI. város folyamodása bemutattatik, s kerületre vitetik.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1843			
Decz.	14	orsz.	**Sajtótörvények** kidolgozására ker. választmány küldessék: Ghyczy ezen indítványa elvettetik.
«	14	«	**Szepesi** XVI. város kérvénye beczikkelyezés iránt.

T

1844			
Jan.	23	ker.	**Túrmezei** sérelem ügyben Jozipovich gróf ismét kérelmet nyújt be, mely az ügy tárgyalása alkalmával az izenethez lesz csatolandó, különben köziratra bocsáttatik.

Ü

1844			
Jan.	3	ker.	**Ülések** (országos) tartására személynök felhivatik.
«	4	«	**Ülés** nem tartatott, — elnök által jelentetik — mert személynököt ebben a családját ért veszteség gátolta.
«	9	«	**Ülések** (országosak) tartása, s e végből kir. személynök újabb felhivása iránt Szemere indítványt tesz, de ennek elfogadása a megyei kihágások feletti munkálat bevégzése utáni időre halasztatott.
«	23	«	**Ülés** tartása iránt (a Főrendeknél) a nádor kir. személynök által megkéretni határoztatott.

Z

1843			
Nov.	24	«	**Zsidók** városi követválasztásban részt vehetnek.
Decz.	7	ker.	**Zilah** város kérvénye, beczikkelyezése iránt.
«	9	«	**Zilah** város kérvénye a városi választmánynak kiadatott.
«	20	«	**Zsidók** megyei választásoknál szavazattal nem birnak.
1844			
Jan.	4	«	**Zilahi** kérv. tárgyában Szentkirályi jegyző jelenti, hogy a választmány az elrendezést ajánlja.
«	13	«	**Zsidók** emancipatió iránti kérelmet adnak be.

8, 4, 14,
159, 167, 201,
261, 316, 317, 318.
360, 396, 435, 436.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.